

Dn. LUDOLPHI SCHRADERI
IVRISCONSVLTI CLARISSIMI
COMMENTARIVS.

In quo selectissimæ ac maximè practicabiles quæstiones de legibus, consuetudine, statutis, defensione legitima, jure personarum, nuptijs, tutelis, cognatisq; materijs mirifica dexteritate elucidantur, ferè ad rationem libri primi Institutionum Imperialium.

Omnibus tàm in scholis quàm foro versantibus apprimè vtilis, & nunc primum in lucem editus.

Operâ & studio

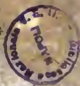
Dn. JOANNIS BRANDIS JC. Hildesheim. & collegij Saxonici in Academia Erphurdiana patroni.

M. D. C. V I.

CVM PRIVILEGIO S. CAES. MAIEST.

Sumtibus HENNINGI GROSII. Bibliop. Lips.

Beneuolo Lectori
IOHAN BRANDIS
I. V. D. Salutem.

EN bone Lector, dum clarissimi viri Dn. LVDOLPHI SCHRADERI iam dudum exoptata, non quidem omnia, sed quæ absque partium iactura publicari possunt CONSILIA sub prelo sunt, prodit velut interusurium, Eiusdem in Lib. 1. Instit. justin. COMMENTARIVS, prout & TRACTATVS eiusdem è Rubr. ff. de rer. diuis. & qual: ex consilio quorundam primæ eruditionis, magnæque auctoritatis hominum.

Ac licet tibi hos commentarios commendare multis possem: Obstat tamen affinitas, quâ sui autori proximè iunctus, atq; singularis peneq; filialis erga eundẽ affectio, & dici quod solet, prædicationem laudis nostrorum perinde ac propriæ exosam, vanam & suspectam esse.

Neque etiam Tibicine indiget, cum ipsum opus artificem sat laudet. Et sanè quid reipsa præstitum sit, iudicabit Is, quem pauculas ho-

ras legendo locare non pigebit: Practicabilem materiam Molendinorum prudens prætereo. Vnum dico quod mihi quæso donetur, vix reperiri Institutistam, qui Consuetudinum, Statutorum, & Legitimæ defensionis materias, nobiles & in foro maximè vtiles plenius, exactius & perfectius tractârit.

Cæterum & hoc sciendum, SCHRADERI commentarium super Instit: desinere in tit: 16. de capit. diminut. & vt exhiberetur absolutior me pro ingenij mei modulo compleuisse reliqua: atque sic in vino esse aquæ particulam aliquam, quod fateor ingenué: sed quid tum postea, vinum generosum propterea non desinet esse vinum.

Candidus Lector omnia boni consulet, quem diutius hîc non detineo, ne prologus sit longior quam Comoedia, & concludendo dico, tu his fruere, viue & vale.

Dabantur Hildeshemij Cal. Septemb. Anno 1605.

INDEX

INDEX MATERIARUM.

In Effigiem Cl. viri.

Dn. LVDOLPHI SCHRADERI
I. V. Doctoris,

FOntem cernere si cupis perennem,
Ex quo docta leuat sitim iuuentus,
Quæ legum venerabiles recessus,
Et sacri penetrat vireta Iuris:
Huc figas oculos, amice lector.
Nam fons regibus ille præbet idem,
Consultantibus, ac labore fessis,
(Dum quærunt fugiens, latensq; verum)
Inconsumptus atquas salubriores.
Extensis quoq; rivulis per omnem
Gentis Teutonicæ, benignus, oram,
Cunctis perspicuas ministrat vndas,
Qui vel militiæ student forensi,
Vt pugnas obeant seueriores:
Vel qui Iusticiæ vias recludunt,
Nauantes operam piam docendo.
Ergò illum Charites, novemq; Musæ,

Et

Et vatum Chorus eloquens tuetur:
Nec non floribus ac virente lauro,
Ambit Dædala protegitq́ tellus.

Iohan. Schosserus Æmilian.

Ad vtrumque Autorem.

QVantus honos rerum dubias expendere caussas;
Quantus & implicitas pandere iure tricas,
Hoc SCHRADERE facis, facis hoc Gener inclute, vterq;,
Par germanorum nobile laude pari.
Quid mirum ergo putes, ambo si cognita secū
Vos Astræa pari collocet ipsa gradu.
Macti ambo, ingenii macti felicibus ausis,
Hoc nos ad Themidos mænia ducit iter.
Incluta SCHRADERI quem non Astræa Ludolphi
Delicit arcadiis pruriat ille sonis.

Iohan. Lauterbeccius. Francus.

SCHRADERI effigiem pictura dat æmula, PALLAS
Ingenium, PEITHO labra, animumq; THEMIS.

Ioan. Lanterbeccius. Erancus.

Dn. LUDOLPHI SCHRADERI JURISCONSULTI &c.

In primum Institutionum Justiniani librum.

Commentarius.

IN AUCTORIS PROOEMIUM.

SUMMARIA.

1. Quàm utilis hominibus thesaurus sint Leges scriptæ: quamq; periculosum sit, imperia administranda, & causas decidendas non Legibus committere. & n. seq.

2. Lex secund. Demosth. donum & inventum Deorum.

3. Secundam Chrysipp. rerum omnium tàm divinarum quàm humanarum regina.

4. Hominem qui præficit, beluam præficit, qui Legem DEUM, secund. Plat.

5. Leges benè positæ omnia determinare debent secund. Aristot.

6. Theodosij Lex omnia, etiam ipsum principatum Legibus submittit.

7. DEUS ipse optimam Reipubl. formam in populo Israëlitico eligens, Legibus illam astrinxit.

8. *Romanæ Leges, omnium humanarum Legum æquissimæ sunt & justissimæ.*

9. *Disciplinæ quomodo faciliùs percipiantur: &, Auctoris in hujus libri materia proponenda methodus & modus.*

1 NULLUM MORTALIBUS THESAURUM UTILIOREM ESSE Legibus certis atque scriptis manifestum est. Namque si non legibus, sed magistratibus imperia administranda, atque caussæ decidendæ committantur, necesse est, multa non secundum justitiæ normam, sed pro libitu atque affectibus illorum, qui præsunt, contra naturalem æquitatem admitti, & vel insontes gravari vel sontibus impunitatem concedi: Cùm nullus hominum unquam extiterit adeò integri atque incorrupti animi, qui ita in omnibus secundum rectæ rationis judicium vixerit, quin interdum iræ, odio, amori, cæterisque affectibus cesserit. Ut interim taceam, quòd hisce corruptis moribus major pars hominum, tàm eorum, qui privatim vivunt, quàm eorum, qui imperiis præsunt, adeò impotentes sint animi, ut affectu potiùs quàm ratione ducatur, adeò, ut difficile sit etiam in politiis legibus constitutis, illorum qui præsunt affectus legibus & justitia refrenare. Huc accedit, quòd in hac miserrima atque corrupta hominum natura, judicium rationis adeò debile atque infirmum sit, ut etiam optimi quique & incorruptissimi, non dolo aut ex proposito, sed errore lapsi, sæpè iniquum æquo præferunt.
2 Ideoque sapienter Demosthenes inquit: Legem esse inventum atque donum Deorum: Legibus scriptis verè divina dona mortalibus impartiuntur, cùm eorum beneficio id assequamur, ut magistratuum sint judicia incorrupta,

corrupta, nullisque vitiosis affectibus obnoxia, quod di-
vinæ mentis proprium est. Et Chrysippus summus 3
stoicæ sapientiæ Philosophus, teste Martiano ICto, opti-
mè scriptum reliquit, Legem esse omnium divinarum
& humanarum rerum reginam: Eoque magis conve-
nire, ut non solùm rebus honestis turpibusque præsi-
deat, sed etiam principatum & ducatum teneat, & per
hoc regulam præscribat justis simul & injustis, utpote,
quæ animantibus natura ad colendam civitatem ido-
neis facienda jubeat, prohibeatque non facienda. Huc 4
accedit, quod Plato inquit, Qui hominem præficit, be-
luam præficit, qui legem præficit, DEUM præficit. Igi- 5
tur rectè & Aristoteles Philosophorum facilè princeps
docet, Leges benè positas omnia determinare oportere,
ut quàm paucissima judicibus committantur. In hanc 6
eandem sententiam extat præclarissimum Theodosij
Imperatoris dictum, ubi rescribit, quòd digna vox sit
majestate regnantis Legibus alligatum se Principem
profiteri, adeò de auctoritate Juris nostrà pendet aucto-
ritas, & reverà majùs imperio est submittere legibus
principatum. Quo optimus ille Imperator indicare vo-
luit, illos demum Imperatores & feliciter imperiis præ-
esse, qui se subjectos legibus fatentur, atque ita demum
benè de Imperijs agi, si illi, quibus gubernacula imperii
commissa sunt legibus, sint astricti. Quam ob caussam 7
& divina majestas politiam sibi peculiarem in populo
Israëlitico eligens, quà absque dubio nulla Respublica
meliùs constituta unquam fuit, ei certas leges præscri-
psit, & simul severè Magistratibus atque Principibus
præcepit, ab ipsis in judicando & administrando non
discedere. Ideoque dubium non est, nullam Reipu-
blicæ administrationem felicem esse, nisi illa Respublica

legibus certis & scriptis munita sit, quibus veluti nervis
8 contineatur. Porrò nullæ unquam extiterunt humanæ leges ex omni parte æquiores aut justiores Romanis legibus. Namque sive quis leges Lycurgi, sive Solonis, sive aliarum gentium cum hisce legibus conferat, fateri cogitur, Romanas leges, illas & æquitate & justitiâ vincere. Quinimò experientia testatur, aliarum gentium leges eò æquiores & justiores esse, quò magis cum jure civili conveniunt, eò verò illas iniquiores esse, quò longiùs à jure civili recedunt. Atque ex omni parte, & Imperatorum Constitutiones, & Jurisconsultorum responsa, ex quibus jus nostrum compositum est, optimis atque evidentissimis orationibus nituntur, ut rectè cum Ulpian. JCto quis hanc scientiam, Philosophiam veram & non simulatam nominare possit. Ideoque nos DEO Optimo Maximo gratias maximas agere decet, quòd præstantissimum hunc thesaurum nostris Rebuspublicis largitus est, atq; summis viribus anniti, ut & studio nostro & diligentià gratum animum erga ipsum declaremus, atque hunc thesaurum, quantum in nobis est, &
9 retineamus & ad posteros transmittamus. Cæterùm cùm omnes disciplinæ & artes meliùs atque faciliùs percipiantur, si iis, qui has artes sive disciplinas discere cupiunt, initio quædam quasi elementa sive principia artium tradantur, ex quibus illi quandam generalem cognitionem istius artis percipiant, iisque quasi aditus ad illam artem patefiat: Justinianus optimo consilio ductus illis, qui sacrosancti juris scientia imbui cupiunt, Institutiones discendas proposuit, in quibus totius ferè juris principia optimo ordine atque justâ ac dialecticâ quadam methodo ita complexus est, ut si quis illas docto præceptore duce cum intentione didicerit, ex iis ipsi aperia-

aperiatur ad posteriores materias juris cognoscendas via. Nos igitur Justiniani propositum sequentes textum atque materiam hujus libri ita interpretabimur, quantum fieri potest ordine atque dialecticâ methodo, ut ex his vobis ad potiores materias juris nostri aditus facilis pateat; utque nobis possibile sit, postea in omnibus juris materiis absque difficultate versari.

IN PROOEM. INSTIT.

SUMMARIA.

1. *Summa & argumentum hujus proœmij.*
2. *Auctor cur quæstiones varias hic à gloss. & Dd. agitatas, hoc loco omittat.*

IN hoc proœmio narrat Imperator Justinianus, quo 1
consilio ipse Institutiones fieri curaverit, quique sit harum fructus aut commoditas. Cæterùm cùm hoc proœmium per se sit facile, nullamque materiam juridicam contineat, ego in ejus explicatione tempus terere supervacuum duxi. Et licet non sim nescius, Dd. nostros 2
& glossam, multas quæstiones atque materias in hoc proœmio tractasse, iisque etiam multò plures facilimè adjici posse: Cùm tamen istæ materiæ omnes atque quæstiones per occasionem tantùm & confusè tractentur, atque eo modo discentium ingenia confundantur, & studia remorentur: Ego satius atque vobis utilius esse duxi, prætermisso hoc modo docendi, unamquamque materiam conjunctim, & in locis atque sedibus propriis quantum fieri potest methodicè tradere, ut ipsi

isto modo & juris scientiam eò faciliùs percipiatis, atque simul discatis, ad quam partem juris quamque materiam & quæstionem referre debeatis.

Titulus I.

DE JUSTITIA ET JURE.

In princip.

SUMMARIA.

1. Iustitia quanta virtus, & ejus denominatio, jurisq; nomen unde descendat?

2. Iustitiæ definitio ex Vlpian. ejusq; confirmatio & n. seq.

3. Ius sæpè mutatur & variatur, ratio nunquam.

4. Leges correctas vel abrogatas sub pœna falsi ad caussas decidendas allegare prohibitum est.

5. Quod in ratione correctæ & abrogatæ Legis secus est.

6. Ratio naturalis ad decidendas caussas perinde ut Lex scripta allegari potest.

7. Si tamen Legi scriptæ non refragetur.

8. Dictum Bald. de judice, quid is facere debeat.

9. Verbum IVSTITIA simpliciter prolatum, de qua intelligatur.

10. Magistratus si mandet, ut in aliqua caussa justitia fiat, quid mandasse intelligatur & n. seqq.

11. Arbiter in decidenda caussa quid sequi debeat.

12. Papa Regi Neapolitano rescribens de nobili sanguine justitiam fieri posse, præcepit eo ipso Cunradinum Conradi Imperatoris filium decapitari.

1 CVM Justitia, quæ quasi juris status dicitur, *c. Forus. extra de verb. signific.* sit una omnium virtutum perfectissima, atq; reliquæ omnes virtutes nisi justitia temperatæ sint, nec nomen, nec officium suum

im tueri possint, *Auth.ut omn.obed.iud. provinc.in princ.*
eritò Ulpian. juris nomen à justitia tanquam à matre
escendere tradit, *l. 1. in princ. ff. de iustit. & iur.* Ideoque 2
nperator noster Justinianus optimo consilio ante-
quam ad tradenda juris principia tyronibus Legum ac-
cederet, definitionem justitiæ præmisit ex sententia
Ulpiani *in l.10. h. t.* inquiens: Justitia est constans & per-
petua voluntas jus suum cuique tribuens. Quæ defini-
tio ab effectu sive officio justitiæ, quod est suum cuique
tribuere, desumpta, verissima est. Namque certum est,
justitiam esse constantem & perpetuam voluntatem
habitum scilicet animi, volentis & incitati ad suum cui-
que tribuendum certo animi judicio, hoc est, certis,
perpetuis & immotis notitiis naturalibus divinitùs
menti hominum insitis. Et licet jus, quod à justitia 3
tanquam matre descendere dicitur, sæpè pro temporum
& negotiorum qualitate & mutetur & varietur *c. Erit.*
Dist. 3. c. non debet. extra de consang. & affin. Ipsa tamen
ratio naturalis quæ est perpetua & immota regula, men-
tibus nostris divinitùs inscripta, quæ legumlatorem ad
promulgandam Legem movit, immutabilis est. *Abb. d. c.*
non debet. arg. l. Eas. ff. de capit. dimin. Ideoque tradunt 4
Dd. licet Leges correctas vel abrogatas sub pœna falsi
ad decidendas caussas allegare prohibeamur, *l. 1. § hunc*
igitur, & ibi Bald. C. de Iustin. Codic. confirm. Bart. l. fin. ff.
de fals. Decis. c. 1. n. 11. extra de Constit. Rationem tamen 5
Legis etiam correctæ vel abrogatæ ad decidendas caus-
sas allegari posse. *gloss. verb. Quicunq. c. novit & ibi Abb.*
extra de iudic. Decis. d. c. 1. n. 11. extra de Constit. Card. Paris.
Cons. 51. n. 38. lib. 4. Sicut etiam permittitur rationem 6
naturalem ex notitiis nempe divinitùs mentibus homi-
num insitis, desumptam, ad decidendas caussas allegare,
perinde

perinde ut Legem scriptam. *l. scire oportet. §. Sufficit. & ibi Bald. ff. de excusat. tutor. l. 2. §. item Varus. ff. de aq pluv. arcend. l. cùm ratio in princ. ff. de bon. damnat. Andr. de Isern. in prælud. feudor. col. fin. Tiraq. in tract. Cessant. caus. part.*
7 *2. Limitat. 1. ubi usq; ad n. 82.* Quod tamen ita demum verum est, quando hæc ratio naturalis Legi scriptæ non refragatur, *gloss. c. ex eo, verb. rationis de Elect. lib. 6. gloss. c. consuetudo, verb. ratio. Distinct. 1. Ias. l. Illam, n. 10. C. de collat.* Secus autem est, quando hæc ratio naturalis Legi scriptæ refragatur, tunc enim ea ad decidendas caussas allegari non potest, sed Lex scripta, ad quam ferendam absque dubio legislator optimâ ratione motus fuit, ei præfertur. *Matth. de Afflict. in præLud. feudor. n. 294. arg. l. bona fides. ff. Depos. c. fin. extra de transact. facit quod docet*
8 *Ias. in l. placuit. C. de indic.* Unde præclarè inquit Bald. *in l. hac lege. C. de sent. ex brevic. recitand.* Quod Judex debeat facere id quod Medicus: Quia omnia debet facere secundum regulam artis, id est, secundum Leges & Constitutiones, aliàs ipse punitur, nec excusat ipsum majus conscientia, id est, prætensa; nam injuriam facit Legibus, qui se vult meliorem videre Legibus, *§. oportet. Auth.*
9 *de indic.* Ex quo sequitur, quòd verbum Justitia, simpliciter prolatum, intelligatur de justitia Legibus civilibus informata, sive quæ Legibus civilibus convenit.
10 Ideoque receptum est, si Papa vel Imperator, vel etiam Dux, Comes, vel alius Magistratus, mandet, ut in aliqua caussa fiat justitia, ipsum intelligi mandasse, ut in ista caussa secundum dispositionem juris civilis procedatur, eaque secundum præcepta legitima decidatur, *Bald. l. nemo. C. de sentent & interl. omn. indic. Bald. l. cùm venissent, col. fin. extra de testib. Ang. §. Exheredatos. Auth. de heredit. & Falcid. Gemin. c. quoniam arg. ill. text. de immun. ecclés.*

-ſ. lib. 6. Petr. de Anchor. & Imol. Clem. 1. de reſcript. Petr. Anchor. c. in præſentia ult. notab. extra de probat. arg. l. ſi ndo, in princ. C. de inoff. teſtam. Similiter & arbiter in em partes compromiſerunt, de juſtitia, jure & verie in decidenda cauſſa, juris civilis præcepta ſequi tetur, Bald. & Iaſ. d. l. iuſtitia. Ang. hic. Et hoc uſque adeò rum eſt, ut Imperator ad ſupplicationem partis in li cauſſa, in qua ſententia lata in rem judicatam tranvit, reſcribens, talis & juſtitiam faciat, non intelligar viribus ſententiæ, quæ jam in rem judicatam tranvit, derogaſſe, Iaſ. d. l. Iuſtitia. Circa hoc annotanum Dd. tradere, Papam, qui conſultus à Rege Neapotano, quid ipſe de Cunradino Conradi Imperatoris ilio & Friderici nepote fieri vellet, eo ipſo quod reſcripſit, De nobili ſanguine juſtitiam fieri poſſe, non nego, præcepiſſe eum decapitari. Iaſ. in l. ſi duo patroni, §. Marcellus. n. 3. ff. de iureiurando. 11 12

In §.

Jurisprudentia.

SUMMARIUM.

Summa §. & quapropter Iuſtin. in definitione Iuriſprudentiæ dicat, eam eſſe rerum divinarum & humanarum ſcientiam.

QVIA Jurisprudentia eſt ſcientia, quam Juriſconſulti juſtitiæ exequendæ gratia profitentur; ideò Imperator hîc definitionem jurisprudentiæ ſubnectit. Porrò Imperator in definitione dicit jurisprudentiam eſſe rerum divinarum cognitionem propter jus publicum, quod de rebus divinis ſcilicet ſacris, ſacerdotibus

& magistratibus agit, humanarum autem rerum scientiam dicit propter jus privatum.

In §.

His igitur.

In hoc §. Imperator præscribit Tyronibus juris modum atq; ordinem discendi jura.

In §.

Juris præcepta.

1. *Summa §. & quid quodvis præceptum juris respiciat?*
2. *Honestè vivere quis dicatur?*

De hoc præcepto remissivè ibid.

3. *Hoc præcepto quantoperè obligemur?*
4. *Ad hoc præceptum quæ pertineant: ubi septem notabilia.*
5. *De honestis jus omne bonum præsumit, de pravis pravum. n. 12.*
6. *Honestissimæ vitæ homines, à judice etiam post renunciationem testium à partibus factam ad testimonium admitti possunt.*
7. *In caussa sua suorumq; judice, esse queunt, & testes, nec ut suspecti repelli.*
8. *Item à satisdando relevantur.*
9. *Nec tàm facilè propter indicia torturæ subduntur ut alij.*
10. *In judicio succumbentes in expensas litis nunquam condemnantur.*

Plura de integritate & honestate vitæ ibid. remissivè.

11. *Casus quo honestas & integritas vitæ, alicui non patrocinatur.*
12. *Cur gulosi, & qui quotidiè ad taxillos ludunt, à testimonio perhibendo repellantur.*
13. *Secundum præceptum juris quod, & ejus intellectus, & n. 17.*

Quibus casibus nec judex nec privatus adversus hoc præceptum delinquat, etiamsi alium occidat. Ibid.

14. *Statutum vel consuetudo non valet, ut quis innocens pro alio puniatur corporaliter.*

15. Nec

15. *Nec pactum, ut quis occidatur, vel alia atroci corporali iniuria tur.*

16. *Statutum offenso permittens ut se propria auctoritate vindicare it, quomodo intelligendum.*

17. *Qualiter & quando se ipsum interficere conans puniatur, etiamsi lus non perfecerit.*

Et quid si perfecerit? Ibid.

18. *Tertium praeceptum juris quod, & quomodo à reliquis duobus paretur.*

IN hoc §. Imperator docet, tria esse juris præcepta, videlicet, Honestè vivere, alterum non lædere, & suum cuique tribuere. Quorum primum mores, secundum corpus & vitam alterius, tertium verò res & facultates respicit, ex quibus præceptis omnes Leges, omniaque jura tanquam ex fonte scaturiunt. Et ho- 2 nestè quidem vivere dicitur, qui eas actiones in vita tota exercet, quæ Lege divinâ vel naturali improbatæ non sunt, & in civilibus secundum mores illius populi, inter quos degit, vivit *c. Quisquis. Dist. 41. Bald. c. 1. in princ. n. 7. De nov. form. fidelit. facit. l. Quis sit fugitivus. §. apud Labeonem. & ibi Bart. ff. De adil. edict. l. pignus. C. de pignor. act. gloss. & Abb. c. cum venerabilis. extra de Consuetud. Ias. l. De quibus. ff. De legib. Ang. hic.* Cæterùm si mores populi, inter quos quis degit, juri naturali vel divino refragentur, licet quis secundum illos viveret, honestè tamen vixisse dici non potest. *c. flagitia 32. q. 7. Ad hoc præceptum* Honestè vivere, *vide quæ tradit Aym. Cravett. in tract. De antiquit. tempor. part. 4. §. videamus modò, n. 39. usq. ad n. 43.* Adeò autem hoc præcepto 3 juris *honestè vivere*, obligamur, ut nec Imperatori quidem ex absoluta potestate quicquam inhonesti facere permittatur. *Card. Paris. Cons. 9. n. 76. & Cons. 12. n. 200.*

lib. 2. atque in omnibus actibus atque contractibus id, quod honestum est, inspiciatur, *l. semper. ff. De rit. nupt. l. semper in contractibus. & ibi Dec. ff. De regul. iur. l. cùm in plures. §. Cùm tutor. ff. De admin. tutor. Card. Parif. Conf. 88. n. 39. lib. 1.* & ab omni obligatione jus honestatis exceptum intelligatur, *Bald. l. Quod ex libera. arg. ill. text. C. De oper. libert.* ac ut ne pacto quidem expresso, quis se ad id, quod inhonestum est, obligare possit, *l. pacta, quæ contra. & ibi Bald. Alex. Ias. & Dec. C. De pact. Andr. de Isern. Alvarot. Præpos. & Matth. de Afflict. c. 1. §. fin. Quid sit invest.* Deinde etiam id, quod honestum est, omni commodo pecuniario præferendum est, *l. Iulianus. ff. si quis omiss. causs. testam. l. miles. §. Socer. ff. Ad leg. Iul. de adult. l. reprehendenda. & ibi Ias. & Dec. C. De instit. &
4 substit. Oldrad. Cons. 93.* Ad hoc præceptum pertinet, si mulier inhonestæ vitæ velit vel emere vel conducere domum in aliquo loco, ibique habitare, quod vicinis permittatur eam repellere, *Paul. de Castr. l. nullus. C. De sum. trinit. & fid. Cathol. Ias. l. Iustitia, col. fin. ff. De just. & jur. Dec. d. l. semper in contractibus.* Secundò ad hoc præceptum refertur, quòd locatori permittatur, conductorem, qui in domo vel habitatione conductà inhonestè vivit, etiam nondum finito tempore conductionis expellere. *l. ade. & ibi Bald. C. De locat. conduct. c. propter sterilitatem. & ibi Abb. extra De locat.* Tertiò ad hoc præceptum pertinent jura prohibentia ebrietatem, atque certam pœnam statuentia in eos, qui in conviviis se ad æquales potus obligant, *c. à crapula. & ibi Abb. extra De vit. & honest. clericor.* Quartò ad hoc præceptum pertinet, quòd marito concubinam habere non liceat, *l. Ex parte. §. 1. ff. De verb. oblig.* Quòdque uxori permittatur petere, ut maritus concubinam suam dimittat, *Paulus de Castr.*

Castr. & Ias. d. l. Iustitia. Quinimò si maritus concubinam alat, uxor potest agere ad separationem thori, quod si fecerit, ipsa etiam donationem propter nuptias lucratur, *Dec. d. l. pacta quæ contra. Dec. d. l. semper in contractib.* Et si eo tempore, quo maritus tenet concubinam, uxor adulterium perpetraverit, ipsa dotem non perdit, *Dec. d. l. pacta quæ contra, Dec. d. l. semper in contractibus. August. Arimin. in Addit. ad Angel. in tract. De malefic. ver. Che Chai adulterato. n. 30.* Quintò ad hoc præceptum pertinet, quòd illæ, quæ corpore quæstum faciunt, cogi possint portare signum, per quod discernantur ab honestis matronis. *Bald. l. minimè. C. De Episcop. audient. arg. ill. text.* Sextò ad hoc præceptum pertinet, quòd mali mores, pœnis legitimis coërcentur, *l. 1. & ibi Bald. & Dec. C. De secund. nupt.* Circa quod tamen annotandum, pœnas ob mores malos exactas, fisco regulariter non applicari. *d. l. 1. & ibi Bald. & Dec. C. De secund. nupt.* Septimò ad hoc præceptum pertinet, quòd majoris fidei reputantur hi, qui sunt honestæ vitæ, quàm qui facultatibus abundant. *l. Scire oportet. §. cum reliquis. ff. De tutor. & curat. dat. ab his. facit. §. fin. Instit. De suspect. tut.*
Præterea de illis, qui sunt honestæ atque integræ vitæ, 5
jura omnia bona præsumunt. *Bald. l. 1. C. Locat. arg. l. non omnes. §. à barbaris. ff. De re milit. c. cùm in juventute. extra De præsumpt.* Ideoque receptum est, eum, qui est 6
integerrimæ atque honestissimæ vitæ, & à Judice etiam post renunciationem testium à partibus factum, ad testimonium admitti posse. *Specul. §. fin. vers. sed quid si debitor, De Instr. edit.* Et, in caussa sua vel suorum Judi- 7
cem esse posse. *Spec. §. superest. vers. Quid si non est consanguineus. De judic. deleg. Alex. l. Qui jurisdictioni. ff. De jurisd. omn. judic.* Et eum in caussis illorum, quibus vel

ſanguine vel amicitiâ conjunctus eſt, tanquam ſuſpectum, neque à judicando, *Anton. de Butr. c. poſtremo. extra De appellat.* neque à teſtimonium perhibendo repelli poſſe, *Ioan. de Immol. c. cum. R. Canonicus. extra De Election. Iaſ. in repetit. l. admonendi. n. 167. ff. De iureiur.* Præ-
8 terea & is, qui eſt integerrimæ atque honeſtiſſimæ vitæ, à ſatisdando relevatur, ſive iſta ſatisdatio à ſtatuto ſive à jure civili requiratur, *Bald. c. 2. extra De iudic. Bald. Rubr. extra De eo, qui mitt. in poſſeſſ. rei ſerv. cauſſ. arg. gloſſ. l. 1. §. his autem. ff. De rip. muniend. Felin. c. ad hæc. ult. notab. extra De Simon. Felin. c. cùm contingat. col. 2. extra De reſcript. Nicol. Boër. Deciſ. 217. n. 9. & 10.* Ideoque, ipſe ſive agat in judicio, licet immobilia non poſſideat, *Paul. de Caſtr. l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichum. §. fin. ff. De verb. oblig.* ſive tutor legitimus creatus fuerit. *Bald. l. legitimos. 2. & 3. notab. De legit. tutor.* ſive ipſe fuerit condemnatus, & ſtatutum requirat, ut condemnatus ſatisdet, nunquam ſatisdationem exponere cogitur, ſed juratoriæ cautioni permittitur. *Bald. l. abſtinendum. C. Quorum*
9 *appell. non recip.* His adde, quòd vir integerrimæ atque honeſtiſſimæ vitæ, non tàm facilè propter indicia torturæ ſubdi poſſit, ſicut alium torquere permittitur, *Bald. l. 1. C. Locat. Bald. l. 2. C. De furt. Gandin. in tract. De malefic. Rubr. De præſumpt. & indic. indub. ex quib. proced.*
10 *ad tortur. n. 15.* Et ſi ipſe vel agens vel conventus in judicio ſuccumbat, nunquam in expenſas litis condemnatur, quia calumniari non præſumitur, *Hoſt. Petr. de Anch. & Ant. de Butr. c. finem litibus. extra De dol. & contum. Alex. l. properandum. §. Sin autem alterutra. C. De iudic. Iaſ. in repet. d. l. admonendi. n. 169. Iaſ. Auth. iubemus. C. De iudic. Plura de integritate & honeſtate vitæ, videte apud Hippol de Marſil. in pract. criminal. §. 1. ſive potiùs in princ. Franciſ.*

Francisc. Balb. in repetit. l. Celsus in princ. n. 45. & 46. ff. De usucap. Non tamen honestas & integritas vitæ alicui in hoc patrocinatur, ut ipso non probante intentionem 11
suam, is qui ab eo in judicio conventus est, licet sit deterrimæ conditionis, condemnari possit. *Iaf. l. Qui accusare. n. 5. C. De accusat.* E' converso autem jura de eo, 12
qui inhonestam & pravam vitam agit, omnia mala præsumunt, *l. Cassius. & ibi Bart. ff. De senator. l. 2. C. De dignitat. lib. 11. d. §. à barbaris. c. scribam. & ibi gloss. & Abb. extra De præsumpt. c. Qui semel malus. De regul. iur. lib. 6.* Ideoque receptum est, gulosos quotidiè in tabernis degentes, item & illos, qui quotidiè ad taxillos ludunt, tanquam infames infamià factà, ratione inhonestæ vitæ à testimonio perhibendo repelli. *Lanfranc. c. Quoniam contra vers. testium depositiones. n. 124. extra De probat. Alex. Cons. 152. n. 8. lib. 5. Dec. Conf. 163. n. 11. Aym. Cravett. Cons. 159. n. 5. Cons. 9. n. 14.* Secundum juris 13
præceptum est, Alterum non lædere: Quod præceptum ita intelligendum est, ut intelligatur, esse prohibitum alterum lædere illegitimo scilicet modo & in casibus à jure prohibitis. Ideoque Judex, qui sontes processu legitimo servato, justo supplicio afficit, contra hoc præceptum non delinquit, *c. non est iniquitatis. c. frustra. c. regum. c. non est crudelis. c. qui malos percutit. c. non est innocentiæ. c. Qui vitiis. 23. q. 5.* sed delinqueret contra hoc præceptum, si ipse sontes impunitos cum publico detrimento dimitteret vel misericordià vel gratià motus. *arg. l. servos. C. Ad leg. Iul. de vi publ.* Similiter & privati, qui vel aggressores, qui vias publicas obsident, vel nocturnos depopulatores agrorum occidunt. *l. 1. C. Quand. lic. absq. iudic. auct. se vendic.* vel in aliis casibus à jure permissis alios lædunt, qui casus ex parte recensentur

à Bart.

à Bart. *in l. generali. C. De decur. lib. 10. Matth. de Afflict.*
c. 1. in princ. De pac. iuram. firmand. contra hoc præceptum
non delinquunt. *arg. l. Gracchus. C. Ad leg. Iul. de adult.*
Extra hos autem casus in Legibus expressos, nemini
licet alium lædere vel occidere, licet is maleficium
morte dignum perpetraverit. *l. fin. C. De malefic. & ma-*
14 *them.* Nec statuto vel consuetudine introduci potest, ut
quis innocens etiam pro alio puniatur corporaliter,
Felin. & Dec. c. 2. extra De Constit. Ias. l. si quis in suo. §. fin.
15 *C. De inoffic. testam.* Et cùm nemo sit dominus membro-
rum suorum. *l. liber homo. ff. Ad leg. Aquil.* nemo paci-sci
potest, ut, vel occidatur, *gloss. c. cùm homo. 23. q. 5. Ias.*
l. non est impossibile. ff. De pact. vel vulnerari, vel alio
modo atroci corporali injuriâ affici: *Bart. l. 1. §. usq. adeò.*
ff. De iniur. Ias. l. Cum donationis. C. De transact. vel pro-
priâ auctoritate privati, capi. *Dyn. & Bart. l. alia. §. ele-*
ganter. ff. Solut. matrim. vel in carceribus etiam publicis
detineri, *Ioan. de Immol. l. Titio centum. §. 2. ff. De con-*
dict. & demonst. Alex. d. §. Eleganter, vel in casu à Legi-
bus non permisso, puta, ut etiam in caussis criminali-
bus absque indiciis sufficientibus torqueri possit. *Dec. l.*
16 *nemo videtur fraudare. ff. De reg. iur.* Et si statutum of-
fenso permittat, ut se propriâ auctoritate vindicare
possit, hoc statutum ita interpretandum, ut tunc de-
mum procedat, si quis principaliter per se, non autem
per mediam personam filiorũ suorum aut alterius læsus
fuerit. *Bald. l. ut vim. ff. De iustit. & iur. Ias. l. Qui liberis.*
§. hac verba arg. ill. text. ff. De vulg. & pupill. substit. & is, cui
hæc facultas concessa est, eam alteri cedere nequit. *Ias.*
17 *l. 1. §. fin. ff. De oper. nov. nunciat.* Neque verò tantum
alium, sed etiam nosmetipsos lædere hoc præcepto pro-
hibemur, *Ias. l. 1. n. 5. C. De serv. fugit.* Quinimò &, si
quis

quis sit talis conditionis, ut ab alio impunè lædi vel occidi possit, se tamen lædere vel occidere non potest. *Bald. Salic. Fulgos. Paul. de Castr. & Ias. l. 1. C. De serv. fugit. Dec. c. cùm omnis. extra De Constit.* Et siquidem quis seipsum interficere conatus fuerit, licet scelus non perfecerit, si absque caussa aliqua, capitali supplicio plectitur. *l. si quis aliquid. §. fin. ff. De pœn. l. omne delictum. §. qui se vulneraverit. ff. De re milit.* Sin autem conscientia delicti perpetrati, perinde punitur, atque si ipse de hoc delicto convictus fuerit, *l. fin. §. Sic autem. De his, qui mort. sibi consciv.* Sin autem quis se interfecerit, si quidem vel furoris rabie, vel doloris alicujus impatientiâ, vel pudore æris alieni, vel tædio vitæ vel jactatione, ipse regulariter non punitur in bonis, vel in hoc, ut ultima sua elogia irrita fiant, *l. si quis filio exheredato. §. proinde. ff. De iniust. rupt. irrit. fact. test. l. fin. §. videri autem. ff. De his qui mort. sibi consciv. l. in fraudem. §. levis. ff. De iur. fisc. l. 2. & ibi Bald. Alex. Ias. & Dec. C. De his qui test. fac. poss.* Quamvis sepultum Christiana in Ecclesia vel cœmiterio Ecclesiæ indistinctè illis, qui mortem sibi consciverunt, denegetur, *c. placuit. & ibi gloss. 23. q. 5.* Sin autem quis conscientiâ sceleris se interfecerit, perinde, quoad hoc, ut testamentum illius irritetur, atque bona publicentur, punitur, atque si hujus sceleris condemnatus fuisset. *l. fin. ff. De bon. eor. qui mort. sibi consciv.* Similiter & is, qui absque caussa aliqua se interfecit, puniri debet, *l. fin. §. Sic autem. ff. De bon. eor. qui mort. sibi consciv.* nunquam tamen is, qui mortem sibi conscivit, etiam sceleris conscientiâ mortuus vel suspendi vel decapitari vel alio supplicio corporali plecti potest. *Alex. Ias. & Dec. l. 2. C. De his qui testam. fac. poss. Dec. l. pupillum, §. In heredes. ff. De regul. iur. arg. l. defuncto. ff. De*

publ. iudic. l. In Senatus. §. si propter mortem. ff. Ad SC Turp. l. ex iudiciorum. C. De accusat. l. universi circ. fin. C. Ubi caus. fiscal. l. 1. & l. 2. C. Si reus vel accus. mort. fuer. Et hodiè bona illorum, qui mortem sibi consciverunt, non publicantur, sed vel filiis vel agnatis usque ad certum gradum relinquuntur. *Bart. l. fin. §. fin. ff. De bon. eor. qui mort. sibi consciv. arg. Auth Bona damnatorum. C. De bon. damnat.* Quinimò, si statutum disponat, ut bona homicidæ publicentur, hoc statutum tantùm habet locum in eo, qui alium interficit, nec ad eum, qui seipsum interfecit, extenditur. *Corn. Cons. 195. lib. 2. Dec. l. 2. C. De his qui testam. facer. pos.*

18 Tertium præceptum juris est, *Suum cuiq. tribuere*. Circa quod annotandum, Quòd licet verba *Suum cuiq. tribuere*, in definitione justitiæ posita, latam significationem habeant, ut etiam honestè vivere, & alterum non lædere comprehendant: hîc tamen hæc verba strictiùs accipi, ut à duobus præcedentibus juris præceptis, Honestè scilicet vivere, & alterum non lædere, separentur, utque justitiam particularem tantùm comprehendant, quæ justitia particularis duas species habet, distributivam & commutativam, quarum prior pertinet ad præmia atque pœnas distribuendas, pro ratione & varietate meritorum, altera versatur circa contractus & æqualium rerum permutationes paresque compensationes.

In §. fin.

SUMMARIA.

1. *Argument. §.*
2. *Utrum jus publicum privato, & publica utilitas privatæ sit præferenda? remiss.*

Jus

Jus duplex esse Justinianus hic tradit, Publicum, quod ad statum rei Romanæ spectat, quodque in sacris, Sacerdotibus atque magistratibus consistit, *l. 1. §. huius studii. ff. De iustit. & iur.* Et privatum, quod ad singulorum utilitatem pertinet. Porrò privatum jus Imperator dicit collectum ex præceptis naturalibus, gentium & civilibus. 1
Utrum autem jus publicum privato, & publica utilitas privatæ sit præferenda, tradit *Bart. & Alex. & Ias. l. 1. ff. Solut. matrim.* 2

Titulus II.

DE JURE NATURALI, GENTIUM ET CIVILI.

In princip.

SUMMARIA.

1. Continuatio & argumentum tituli.

2. Imperator cur rectè juris interpretationem à jure naturali ordiatur.

3. Argum. principii hujus, & n. 6.

Quantum lumen definitio doctrinis addat. Ibid.

4. Ius naturale à jure gentium quomodo differat?

5. Exempla regulam non restringunt, nec alterant, sed declarant.

6. Quot exempla juris naturalis hic ponat Imperator: &, cujuslibet exempli declaratio n. seq. usq. ad fin.

7. Matrimonium qualiter juris divini?

8. Quatenus juris naturalis, & gentium?

9. Civilis.

10. Canonici.

11. Contractus dotis, qui accessorius ad matrimonium est, cujus juris sit: itemq; contractus arrharum, & sponsalitia largitas.

12. *Vtrum statuta laicorum prohibentia matrimonium sub pœna contrahi cum certis personis: vel, requirentia certam solennitatem in matrimonio, sint rata. remissivè.*

13. *Alterum exemplum juris naturalis liberos procreare, & quæ huc referantur, ibid. & n. 21.*

Pœna eorum, qui fœminas steriles efficiunt, ibid.

14. *Pœna fœtum abigentium.*

15. *De præmiis & honoribus ob liberorum procreationem.*

16. *Fœminarum præcipua virtus concipere & tueri conceptum.*

Fœminæ steriles infames reputantur, ibid.

17. *Matrimonium contractum sub ea conditione, ut mulier generationem evitet, nullum est.*

18. *Ob impotentiam à sponsalibus contractis disceditur, & divortium conceditur.*

19. *Privilegia mulieris gravidæ; &, Pœna judicis torquentis gravidam, ut abortum faciat, ibid.*

20. *Caussa partus: itemq; Leges de sobolis procreatione latæ quàm favorabiles.*

21. *Pœna ejus, qui non malo animo, sed malo exemplo medicamentum ad conceptionem dedit, ex quo ea, quæ acceperat, decessit.*

22. *Pater liberos alere officio judicis cogitur.*

23. *Etiam emancipatos.*

Et uxorem, ejusq; liberos.

Et liberos naturales.

24. *Itemq; liberos ex damnato complexu natos, etiam in foro civili secund. commun.*

25. *Et adoptivos.*

Et spirituales si necesse sit, ibid.

26. *Et liberos seorsim habitantes ex justa caussa.*

27. *Quid verò si filii legitimam à patre ipsis assignatam dolo vel culpâ perdiderint? Contra Bald. & Alex.*

28. *Quid sit in extraneo herede patris.*

Item fisco cui damnati patris bona sunt applicata, ibid.

29. *Itemq; domino feudi.*

30. *Filia etiam dotata, à patris successione per statutum exclusa, à parente ejusq; heredibus ali debet.*

31. Pater

31. Pater denegans alimenta filio eum quodammodo necare intelligitur.

32. Alimentis ne cum juramento quidem renunciari potest.

33. Statutum non valet, ne pater filios alat: contra Dec.

Nec consuetudo. Ibid.

34 An filius ad uberiorem fortunam provectus, patrem ob olim denegata alimenta exheredare possit? Contra Corn.

35. Quibus casibus pater filium alere non teneatur?

36. Mater qualiter filium alere debeat?

37. Et utrum sumptus praestitorum alimentorum, ad quae non obligata fuit, repetat.

38. Filii utriusq; sexus qualiter parentes vicissim alere teneantur?

39. Et quibus casibus non teneantur,

Ubi plura de alimentorum materia remissivè.

CUM omne jus nostrum, quo utimur, conflatum sit ex praeceptis naturalibus gentium & civilibus, Imperator Justinianus optimo consilio ductus, in hoc titulo explicat naturam atque proprietatem uniuscujusque juris, naturalis nempe, gentium & civilis, ut fontibus Legum cognitis, postea facilius de illis censuram facere possimus. Et cùm jus naturale 2 sit origine vetustius jure gentium atque civili, ut puta, quod in prima creatione animalibus brutis inditum est, quae bruta animalia ante hominem, cum quo jus gentium & civile incepit, creata sunt. *Genes. 1.* Imperator Justinianus rectè à jure naturali, juris interpretationem orditum, cùm vetustiora regulariter prius explicanda sint. *l. 1. §. Quibus. C. De nov. Cod. fac.* Praeterea 3 cùm definitio magnum lumen omnibus doctrinis addat, & impossibile sit, rem aliquam cognoscere, nisi definitione ejus cognitâ, Imperator hîc definit, jus naturale esse, quod natura docuit omnia animantia, id est, quod solo instinctu constat, & inclinatione naturali tàm

hominibus, quàm cæteris animantibus commune. Quæ definitio ex Ulpian. desumpta est. *l. 1. §. Ius naturale. ff. De iustit. & iur.* Et licet sæpè vocabula confun-
4 dantur, ut jus naturale pro jure gentium accipiatur, *§. singulorum. Infra De rer. divis. gloss. 1. hic.* tamen jus naturale in hoc à jure gentium differt, quòd hoc homini soli conveniat, illud autem cæteris animantibus commune sit. *l. 1. §. ius naturale. & §. ius gentium. ff. De iustit. & iur.* Ideoque si juris naturalis mentio fiat in tali materia, quæ homini cum reliquis animalibus communis non est; certum est juris naturalis appellationem ad jus gentium restringi. *arg. l. si uno in princ. ff. De locat. & con-*
5 *duct. l. Imperator. ff. De in diem addict.* Porrò licet exempla regulam neq; restringant. *l. regula. §. fin. & ibi Bart. ff. De iur. & fact. ignor. l. damni infecti stipulatio la. 2. ff. De damn. infect. l. 1. §. Quod vulgo. ff. De vi & vi armat. Card. Paris. Cons. 33. n. 8. lib. 2. Cons. 67. n. 7. lib. 3. Cons. 55. n. 32. lib. 4. neq; coherent, Card. Paris. Cons. 66. n. 13. lib. 1.* Cùm tamen exempla regulam declarent, atq; doceant, quomodo intelligenda sit, *l. fin. §. cùm dulc. ff De trit. vin. & ol. leg. Clem. non potest. De procur. Card. Paris. Cons. 110 n. 62. lib 1. & Cons. 158. n. 15.*
6 *lib. 4.* Imperator Justinianus hîc ponit tria exempla juris naturalis, videlicet maris atque fœminæ conjunctionem, quam nos matrimonium appellamus, liberorum
7 procreationem & educationem. Cæterùm quò ad primum exemplum, matrimonium nempe, annotandum est, Matrimonium esse juris divini, quò ad institutionem. *Genes. 2. c. inter corporalia. extra De translat. prælat. c. gaudemus. extra De divort. Ang. hic. Bald. d. §. ius natu-*
8 *rale.* Juris naturalis, quò ad corporum conjunctionem, *ut hic & ibi Ang. §. ius naturale, & ibi Bald.* Juris gentium quatenus consensu contrahitur, *Bald. d. §. ius natu-*

naturale, Ang. hic arg. l. Ex hoc iure. ff. De iustit. & iur. Juris verò civilis quatenus ei certum modum sive formam præscripsit. *§. si quis sanè. & §. liceat, Auth. Quib. mod. nat. effic. sui.* Quod videlicet in matrimonio contrahendo, requiratur consensus patris, in cujus potestate contrahens constitutus est, *infr. de nupt. in prin. l. nuptiæ, la. 1. & 2. ff. De rit. nupt. l. Paulus, ff. De stat. hom. l. si uxor. §. si quis uxorem. ff. Ad leg. Iul. de adult. l. si ut proponis la 2. C. De nupt.* Item quòd in quibusdam matrimoniis instrumenta dotalia requiruntur. *§. fin. infra De nupt. §. Illud. Auth. Quib. mod. nat. efficiant. legit.* Similiter & juris canonici censetur matrimonium, quatenus requiritur, ut matrimonium non clandestinè, sed publicè, edictis duobus vel tribus in Ecclesia propositis præcedentibus, & benedictione Sacerdotis interveniente contrahatur. *c. consanguineorum. 3. q. 4. c. 1. c. 2. c. 3. & 4. cum omnib. seqq. 30. q. 5. c. 1. 2. & 3. extra De despons. clandest.* Præterea contractus dotis, qui est accessorius ad matrimonium. *l. 3. ff. De iur. dot. l. fin. in princ. C. De donat. ant. nupt.* non juris civilis, sed juris gentium reputatur, *arg. l. Zas. C. de capit. dimin.* Quamvis contractus arrharum. *Ang. hic. Bald. d. §. ius naturale. arg. l. fin. C. De sponsalib.* & sponsalitia largitas juris civilis sit. *gloss. l. Ex hoc iure. ff. De iustit. & iur. arg. Auth. De sponsal. largit. in princ.* Utrum autem statuta laicorum prohibentia matrimonium sub pœna contrahi cum certis personis: vel requirentia certam solennitatem in contrahendo matrimonio, sint rata, videte *Abbat. c. 1. & ibi latissimè Felin. extra De sponsal. Bart. l. Edicimus. C. De murileg. lib. 11. Bald. d. §. ius naturale. & ibi Ias. Ang. hic. Dec. l. nuptias. ff. De reg. iur. Felin. & Dec. c. Ecclesia S. Mariæ. extra De Constit.* Secundum exemplum juris naturalis est liberos procreare, ex hoc jure ortæ sunt

9 10 11 12 13

Leges

Leges homicidii pœnâ plectentes eos, qui medicamenta fœminis dant, ut steriles fiant, atque sobolem procreare nequeant. *c. si aliquis. & ibi gloss. Abb. & Felin. extra De homicid.* Similiter ex hoc jure originem trahunt jura punientes illos, qui fœtum abigunt, atque caussam abor-
14 tionis dant. Circa quod annotandum, eos, qui scienter abigunt fœtum jam vivum vel animatum, pœnâ capitis atque ultimo supplicio plecti. *c. Moises. 32. q. 2. c. sicut Cl. 2. & ibi Abb. & Felin. extra De homicid. gloss. & Bart. l. Divus. ff. De var. & extraord. cognit. gloss. l. pen. C. Ad leg. Cornel. de Sicar. Ang. vers. ex intervallo, n. 10. in tract. De malefic. facit l. si servus. §. si mulier. ff. Ad leg. Aquil. Covar. variar. Resolut. lib. 2. cap. 20. n. 10.* Sin autem quis fœtum nondum animatum medicamentis vel alio modo abegerit, is quidem homicidii pœnâ non punitur, *c. quod verò. 32. q. 2. d. c. sicut.* sed extraordinariè arbitrio Judicis plectitur, vel pœnâ metalli, si sit humilis, vel relegationis adempta bonorum parte; si sit ex honestioribus. *d. l. Divus. & ibi Bart. l. si mulierem. ff. Ad leg. Corn. de Sic. l. si quis aliquid. §. Qui abortionis. ff. De pœn.* nisi vel pecuniâ acceptâ quis partum abegerit, *l. Cicero. ff. De pœn.* vel ex haustu poculi abortionis, mulier quæ cùm hausit, perierit: hisce enim casibus licet fœtus animatus non sit, is qui abortionis caussam dedit, homicidii pœnâ plectitur, *d. §. Qui abortionis.* Et hoc quidem procedit, quoad pœnas juris communis, cæterum pœna statuti punientis homicidas, nunquam punitur is, qui fœtum nondum natum interficit, *Bald. & Alex. l. Quod dicitur. ff. De liber. & posth. Bald. l. cùm inter veteres. arg. ill. text. C. De fideicom. libert. Ang. d. vers. Et ex intervallo.*
15 *n. 10.* Deinde etiam ex hoc jure descendunt Leges concedentes & mulieribus dotis privilegia propter sobolis procrea-

procreationem, *l. 1. & ibi Dd. ff. sol. matrim.* & illis, qui multos liberos genuerunt, vacationem à muneribus civilibus, *infra De exc. tutor. in princ. l. 2. ff. De vacat. muner.* atque etiam in honoribus adipiscendis præferentes illos, qui liberos habent, illis qui liberis carent, *l. in illo, & ibi Bart. C. De decurion. lib. 10. Ias. l. 1. n. 13. ff. solut. matrim.* Huc accedit, quòd præcipua virtus fœminarum reputatur concipere & tueri conceptum, *l. quæritur* 16
in princ. ff. De adil. edict. Et quòd fœminæ steriles infames reputantur. *gloss. c. recurrat, verb. maledicta 32. q. 4.*
Et quòd matrimonium contractum sub ea conditione, 17
ut mulier prolis generationem evitet, nullum sit. *c. fin. extra De condit. appos. c. solet. 32. q. 2.* Similiter ad hoc ca- 18
put refertur, quòd si post sponsalia contracta ad sponsæ notitiam pervenerit, sponsum liberos generare non posse, sponsæ impunè permittatur etiam invito sponso à sponsalibus discedere, *l. fin. C. De sponsal.* Et quòd uxor divortium petere possit, si maritus ad coëundum atque liberos procreandos naturaliter sit impotens, & etiam è converso maritus, si uxor sit talis, cum qua nullus rem habere possit, *c. 1. c. 2. & 3. extra De frigid. & malefic.*
Deinde etiam ex hoc capite descendit edictum Prætoris, 19
quo cavetur, ut mulier gravida in mariti sui defuncti bonorum possessionem mittatur, atque ex bonis mariti defuncti alatur, donec pariat *l. 1. & omnib. ll. ill. tit. ff. De ventr. in possess. mitt.* item & edictum de ventre inspiciendo custodiendoque, ne partus subjiciatur, *l. 1. cum omnib. leg. seq. ill. text. ff. De ventr. inspic.* Item, quòd mulier prægnans neque torqueri, neque pœnâ corpori illius infligenda puniri possit, antequam partum edat, *l. Imperator. & ibi Bart. & Bald. ff. De stat. homin. l. prægnantis. & ibi Bart. ff. De pœn.* etiamsi fœtus sit vel adulte-

D rinus,

rinus vel in carcere conceptus, *arg. l. in servorum. ff. De pœn.* vel etiam nondum animam habeat, *Bald. d. l. Imperator.* Et si Judex mulierem prægnantem torserit, eaque abortum inde fecerit, ipse tanquam homicida punitur. *Bald. d. l. Imperator.* Et confessio mulieris prægnantis in tormentis facta non valet. *Bald d. l. Imperator. arg. l. mari-*
20 *ritus. ff. De Quæst.* Et annotandum, quòd favorabilior reputetur caussa partus quàm pueri, quòdque partus non tantùm parenti, cujus esse dicitur, sed etiam Reipublicæ nascatur, *l. 1. §. & generaliter. ff. De ventr. in poss. mittend. Bald. l. matres. C. Ad SC. Tertull.* His adde, quòd Leges sobolis procreandæ causa latæ, tanquam Reipublicæ utiles & favorabiles extendendæ sint; *l. hoc*
21 *modo. ff. De cond. & demon.* Ad hoc etiam caput pertinet, quòd pœna relegationis ea puniatur, quæ non malo animo, sed malo exemplo medicamentum ad conceptionem dedit, ex quo ea, quæ acceperat, decessit. *l. 3.*
22 *§. adiectio. ff Ad leg. Corn. de Sicar.* Tertium exemplum juris naturalis est *Liberorum educatio.* Ex hoc descendit, quòd parentes liberos suos alere officio Judicis secundum legum civilium dispositionem coguntur. *l. si quis à liberis. ff. De liber. agnosc. l. pen. & fin. C. de alend. liber.*
23 Quæ conclusio extenditur, ut pater non tantùm filios in potestate constitutos, sed etiam emancipatos alere cogatur, *d. l. si quis à liberis, in princ.* Secundò, ut pater non tantùm filium suum, sed & uxorem & liberos ejus alere teneatur. *l. si filio. §. 1. ff. famil. hercisc. Bart. in tract. De aliment. Corn. Conf. 129. n. 12. lib. 1. facit. l. si quis à liberis. §. non tantùm. ff. De liber. agnosc. l. 2. §. non solùm. ff. De excusat. tutor.* Tertiò, ut etiam filiis naturalibus alimenta præstare cogatur, *Auth. licet. C. De natur. liber.*
24 Quartò, hoc procedit etiam in filiis ex complexu damna-

damnato natos, quos pater secundum dispositionem juris canonici alere cogitur, *c. cùm haberet. & ibi Alex. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll. Bart. d. l. si quis à liberis. §. utrum.* Quæ dispositio juris canonici correcta Lege contrarium disponente, *Auth. Ex complexu. C. De incest. nupt.* etiam in foro civili, & in terris non subjectis Papæ, secundum communem Dd. sententiam locum habet. *Abb. d. c. cùm haberet. Abb. Cons. 50. & Cons. 95. lib. 2. Ang. hic. Alex. Cons. 88. n. 4. lib. 7. Dec. c. Ecclesia S. Mariæ. n. 30. extra De Constit. Dec. c. Clerici. n. 2. extra De judic. Idemq; Dec. c. in præsentia. extra De probat.* Quintò hoc procedit etiam in filiis adoptivis, *Bald. l. cùm in adoptivis, in princ. n. 5. C. De adopt.* Sextò hoc procedit etiam in filiis spiritualibus, si ipsi aliundè non habeant, unde se alant, *Bald. Auth. Nisi rogati. n. 19. C. Ad SC. Trebell.* Septimò hoc procedit, etiamsi filii ex justa causa seorsim à patre habitent, *Ang. §. Illud. Auth. Ut lic. matr. & av.* Octavò, etiamsi filii legitimam suam ipsis à patre assignatam dolo vel culpâ perdiderint. *Bald. Auth. Si captivi. n. 9. C. De Episc. & Cleric. Bald. l. Sancimus. in princ. n. 11. & ibi Ias. n. 6. C. De inoffic. testam. Ias. Auth. Quod locum. n. 7. & 8. C. De collat.* Quamvis contrarium, quod filio, qui partem sibi loco legitimæ assignatam dolo perdidit, pater alimenta denegare possit, sed malè teneat Bald. *Auth. Contra rogatus. C. Ad SC. Trebell. Alex. l. si cùm dotem. §. si post solutum. ff. solut. matrim.* Nonò hæc conclusio extenditur, ut etiam extranei heredes patris filio, qui non habet aliundè unde vivat, alimenta præstare cogantur, *arg. d. l. si quis à liberis. §. item rescriptum.* Decimò, ut etiam fiscus, eo casu, quo patris condemnati bona fisco applicantur, alimenta filiis præstare cogatur. *l. Quisquis. C. Ad leg. Iul. Maiest. Socin.*

25 26 27 28

29 *Conf. 30. n. 3. lib. 1.* Undecimò, ut etiam Dominus feudi, eo casu, quo mortuo vasallo feudum absque delicto ad Dominum revertitur, filiis vasalli; qui aliundè se sustentare nequeunt, ex feudo, si illud magnum sit, alimenta præstare cogatur. *c. 1. §. mutus. & ibi Dd. Episcop. vel*
30 *Abbat.* Duodecimò, ut etiam filia dotata, per statutum à patris successione exclusa, à parente & heredibus illius
31 ali debeat. *Corn. Conf. 85. n. 24. lib. 3.* Decimotertiò, ut pater denegans alimenta filio, quodammodo filium necare intelligatur, atque si filium eam ob caussam mortuus fuerit, quòd pater ipsi alimenta subtraxit, pater puniri possit. *l. necare. & ibi gloss. & Bart. ff. De lib. exhib. Bart. in tract. De aliment. Abb. c. 2. extra De conversion. in-*
32 *fed. Corn. Conf. 316. n. 22. lib. 1.* Decimoquartò hoc usque adeò verum est, ut nec tacitè nec expressè etiam cum jurejurando alimentis renunciari possit, *Bald. l. pactum. quæst. ult. C. De collat. Spec. §. 1. ver. sed pone, quidam emancipavit. Qui fil. sint legit. arg. l. Ius agnationis. & ibi gloss. &*
33 *Ias. ff. De pact. l. abdicatio. C. De patr. potest.* Decimoquintò hæc conclusio extenditur, ut non valeat statutum disponens, ne pater filios educare vel alere teneatur. *Alber. de Rosat. 1. part. statutor. Quæst. 40. vers. Item Quæro. Idemq. Alber. de Ros. l. 1. §. ius naturale. ff. De iustit. & iur. arg. l. iura sanguinis. & ibi Dec. ff. eod. Et hæc sententia verior est, quamvis contrarium, sed malè teneat Dec. in d. l. Iura sanguinis.* Similiter nec hoc introduci potest consuetudine. *Panor. c. fin. n. 22. & ibi Roch. Curt. in repetit. n. 436.*
34 *extra De consuetud.* Decimosextò hæc conclusio extenditur, ut filius, si pater ipsi alimenta denegaverit, ipseq; postea ad uberiorem fortunam pervenerit, patrem propter hanc caussam exheredare possit. *Bart. in tract. De aliment. arg. §. Et hac quidem de parentum. Auth. ut cum de*

appell.

appell. cognos. junct. d. l. necare. Et hæc sententia verior est, quamvis contrarium sed malè, de jure responderit *Corn. Cons. 120. n. 5. lib. 1.* Decimoseptimò hæc conclusio extenditur, ut etiam pater hæreticus vel Judæus filios alere cogatur, *l. cognovimus. C. De hæret.*

Hæc conclusio fallit primò, si filius patrem accusaverit vel detulerit, vel aliam caussam ingratitudinis commiserit, quam ipse justè exheredari potest: tunc enim pater ipsum alere non cogitur, *d. l. si quis à liberis. §. idem judex. & ibi gloss. l. fin. C. De alend. lib. gloss. & Abb. d. l. cùm haberet, Bart. in tract. De aliment. Ias. in l. ius civile. n. 25. ff. De iustit. & iur. Dec. d. l. iura sanguinis.* Quinimò filius, qui committit erga patrem talem ingratitudinem, propter quam exheredari potest, non tantùm jus alimentorum, sed etiam omne jus filiationis amittit: ideoque si pater ipsum interfecerit, ipse non Lege Pompejà, sed Lege Corneliâ tantùm tenetur. *Bart. l. Divus. ff. Ad leg. Pomp. de parricid.* Hoc tamen ita demum verum est, nisi filius, qui commisit talem ingratitudinem, propter quam ipse exheredari potest, pœnitentiam egerit hujus ingratitudinis commissæ nomine: tunc enim ipse jus filij recipit, neque à patre vel exheredari potest, vel ei alimenta denegari possunt. *Alex. l. 1. n. 33 ff. solut. matrim. Ias. d. l. ius civile. n. 29. ff. De iustit. & iur. Idem Ias. l. in arenam. n. 6. C. De inoff. testam. Spec. §. pen. ver. Quid si pœnitentiam. Qui fil. sint legit. Abb. c. Quintavallis. extra De iureiur. arg. l. incorporalis. & ibi Bart. & Bald. C. de nupt. c. ferrum. & ibi gloss. Dist. 50.* Secundò hæc conclusio limitatur, ut pater non cogatur alere filium, qui habet aliundè tantum, quo se exhibere possit. *d. l. si quis à liberis. §. sed si filius. & ibi Bart. Idem Bart. l. 1. C. De valid. mendic. lib. 11. Alex. l. 1. ff. Solut. matrim. Ias. Auth.* 35

Res qua. n. 11. C. Commun. de legat. Dec. d. l. iura sanguinis. Tertiò hæc conclusio fallit, si filius sciat artificium aliquod, quo se alere possit, *d. §. Sed si filius. & ibi Bart. Abb. d. c. cùm haberet, facit quod docet Socin. Conf. 121. n. 48. lib. 4.* Quod tamen ità demum verum est, si filius hoc artificium honestè exercere possit, alioquin verò secus, *Bart. d. §. sed si filius. Bart. in tract. De aliment. Abb. d. c. cùm haberet. arg. l. filius, ff. De cond. instit. l. nepos Proculo. ff. De verb. signific.* Quartò hoc fallit, si pater ipse egeat, & non habeat plus, quàm quo se alere potest: tunc enim ipse filium alere non cogitur. *Abb. d. c. cùm haberet. arg. ill. text. Corn. Conf. 128. n. 9. lib. 3. arg. d. l. si quis à liberis. §. si quis ex his. & §. alimenta. l. si præses. C. De servit. & aq. facit quod docet Corn. Conf. 212. n. 1. lib. 3.* Et quamvis in hoc contrarium teneat *Bald. l. ubi adhuc. n. 25.* tamen ego sententiam Baldi tantùm procedere judico, eo casu, quo filii omninò victum sibi quærere nequeunt, ut puta, quia ipsi sunt infantes: tunc enim credo patrem cogi omninò illos alere, etiamsi ipse non habeat, unde se commodè alat. Quintò hoc procedit, si alimenta petantur à patre, alioquin verò secus, *arg. d. l. si quis à liberis, in princ. & l. alimenta in princ. ff. De lib. agnosc. Corn. Conf. 120. n. 6. lib. 3.* Quod procedere judico, si filii sint ejus ætatis, ut ipsi alimenta petere possint: sin autem filii non sint ejus ætatis: tunc credo patrem etiam non requisitum, filiis alimenta præstare cogi. *d. l. necare.* Sextò pater non tenetur alere filium, si ipse curaverit eum recipi in hospitali, si ipse sit ejus conditionis, ut non inhoneste in hospitali vivere possit. *l. 1. §. sed scimus. & ibi Bald. C. De latin. libert. toll. Alex. d. l. alimenta. n. 7.*

Et hoc

Et hoc quidem procedit quoad patrem: Mater 36
verò filium minorem triennio alere cogitur lacte atque puberibus propriis, *gloss. l. alimenta. & ibi Bart. Bald. & Alex. C. De negot. gest. gloss. & Bald. l. nec filium. C. De patr. potest. gloss. & Abb. c. 2. extra De convers. infed. Bart. d. l. 1. si quis à liberis. §. si mater. ff. De lib. agnosc. Corn. Cons. 129. n. 14. lib. 1.* Et si mater recusaverit nulla justa de caussa lactare filium intra triennium, ipsa propriis sumptibus cogitur efficere, ut partus suus ab alio lactetur, *Abb. d. c. cum haberet*, nisi mater vel infirmitate aut alio modo impediatur lactare filium, *Abb. d. c. cùm haberet*, vel sit Principissa, Comitissa aut alia magna Domina, cui dedecus esset lactare filium. *Bart. in tract. De aliment. n. 13. Bald. d. l. nec filium. C. De patr. potest. Abb. c. 2. fin. extra De convers. infed. idemq; Abb. d. c. cùm haberet, arg. l. filius. ff. De condit. instit. l. nepos Proculo. ff. De verb. signific.* vel egestate laboraret, ut ipsa se exhibere nequeat: hisce enim casibus etiam filius minor triennio patris sumptibus ali debet. *Bart. d. l. si quis à liberis. §. si mater. Bald. d. l. alimenta.* Majorem autem filium triennio mater vel ascendentes per lineam maternam alere non coguntur, nisi pater vel ascendentes per lineam paternam inopiâ laboraret, *l. pen. ff. De liber. agnosc. gloss. Bart. Bald. & Alex. d. l. alimenta. gloss. d. §. si mater.* vel nisi culpa matris sit factum divortium: tunc enim sumptibus matris, liberi etiam majores triennio, ali debent. *Auth. Si pater. & ibi gloss. C. Divort. fact. apud quem lib. morar. vel educ. deb. gloss. Bart. Bald. & Alex. d. l. alimenta.* vel, nisi filii sint spurii, tunc enim filii majores triennio non solius patris, sed communibus patris, & matris sumptibus ali debent. *d. c. cùm haberet. & ibi Abb.*

Utrum

37 Utrum autem mater, quæ præstitit alimenta filiis eo casu, quo illa præstare obligata non fuit, sumptus hos alimentorum repetere possit, *videte d. §. si mater. & ibi Bart. d. l. alimenta. & ibi gloss. Bart. & Alex. l. Nesennius. ibidemq; Bart. ff. De negot. gest.*

38 Econverso verò & filii parentes suos utriusque sexus, si egestate laborent, alere coguntur, *d. l. si quis à liberis, in princ. & ibi Bart. l. 1. & l. 2. C. De alend. lib. l. fin. §. ipsum autem. C. De bon. quæ lib. l. filia. C. De patr. potest. Corn. Cons. 199. n. 4. lib. 3.* Quod procedit, etiamsi parentes sint infideles. *gloss. c. 1. Dist. 30.* Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat *Alex. l. 1. n. 21. ff. Solut. matrim.* Secundò hoc procedit, etiamsi parentes propter scelera sua sint relegati, deportati, vel bonis suis mulctati. *arg. l. mutus. §. manente. ff. De iur. dot. §. si verò & ibi gloss. Auth. De incest. nup. l. Imperator. ff. Ad SC. Trebell.* Tertiò hoc procedit, ut filius denegans alimenta patri, propter hanc caussam à patre & exheredari, *Bart. in tract. De aliment. n. 10.* & si ipse emancipatus fuerit, in patriam potestatem emancipatione rescissà, redigi possit. *arg. l. 1. C. De ingrat. lib.* Deinde etiam hæc conclusio recipit multas ampliationes ex iis, quas retulimus circa illam conclusionem, quòd parentes liberos alere co-

39 gantur. Hæc conclusio fallit primò, si pater sit rebellis aut proditor patriæ, *arg. l. minimè. ff. De relig. & sumpt. funer.* Secundò, si pater commiserit crimen fractæ pacis. *c. 1. §. Si quis homines. & ibi Bald. & Dd. De pac. tenend.* Tertiò, si pater habeat patrem & filium divites: tunc enim ipse non à filio, sed à patre ali debet. *Bart. l. pen. ff. De lib. agnosc.* Quartò, licet pater à filiis ali debeat: tamen patri à filiis non jure naturali, sed civili alimenta debentur, *Bart. & Bald. l. 1. §. ius naturale. ff. De iustit. & iur.*

& iur. Bart. d. l. si quis à liberis. §. parens. & l. pen. ff. De liber. agnoscend. Quintò hæc conclusio recipit omnes illas limitationes, quas retulimus circa illam conclusionem, Quòd pater filios alere teneatur. *Reliqua ad materiam alimentorum spectantia, videte apud Bart, in tract. De aliment, Specul. §. pen. Qui fil. sint legit.*

In §.

Jus autem civile.

SUMMARIA.

1. Summa §.

2. Statutum quis condere possit: & nn. sequentib.

3. Et qualiter populus etiam jurisdictione carens.

4. Item singula collegia in civitatibus.

5. Singulæ familiæ.

6. Pars civitatis.

7. Statutum ut ratum sit, quibus solennitatibus servatis condi debeat?

8. Et super quibus rebus?

9. Statuta laicorum cur & qualiter non valeant super rebus spiritualibus condita?

10. Statutum juri divino contrarium qualiter valeat vel non valeat?

11. Et qualiter juri naturali vel gentium contrarium?

12. Et qualiter civili contrarium?

13. Itemq; statuto vetustiori?

14. Bonis moribus contrarium?

15. Ad delinquendum homines invitans?

16. Juri superioris derogans?

17. Singularis personæ odium respiciens?

18. Et contra libertatem ecclesiasticam conditum.

19. Statuta quas personas obligent? usq; ad n. 41.

 Verum

Vtrum statutis laicorum ligentur Clerici. Ibid.

20. Vtrum ex dispositione statuti obligentur furiosi mente capti, infantes, minores.

21. Vtrum Scholares in loco aliquo studiorum gratia degentes obligentur statutis vel consuetudinibus loci in quo degunt. contra gloss.

22. Vtrum Forenses ligentur statutis loci alicujus. Deciditur ibid. & n. 23.

Vbi eo casu, quo statutum non respicit incolas vel subditos tantùm, quinq; casus attendendos auctor judicat.

24. Primò quid sit in contractibus, latè & doctè, & n. seqq. usq; ad n. 31.

Vbi quid in delictis?

Quid verò quoad ultimas voluntates. n. 32.

Et quid quoad successiones ab intestato, contra multos. n. 33.

Vltimò, quid quoad jura realia. n. 34.

25. Quid juris in contractu dotis.

26. Itemq; in contractu feudi.

27. Quidq; in iis, quæ oriuntur post contractum ex negligentia vel mora partis.

28. Et in iis, quæ processum judicii respiciunt.

29. Et executionem.

30. Forenses contra dispositionem statuti loci, in quo contraxerunt, ex capite justæ ignorantiæ restitutionem in integrum habent.

35. Statutum Forenses expreßè respiciens, ratione rerum, quas ipsi in territorio statuentium possident, etiam in personam conceptum valet.

Inde infertur contra Corn. Ibid.

36. Vtrum Iudæi in aliquo loco degentes vel habitantes statutis & consuetudinibus loci obligentur & fruantur.

37. Vtrum statuta porrigant effectum suum extra territorium? Deciditur ibid. & n. 38.

Vbi quò ad illos, qui statuentibus aliqua ratione subjecti sunt, distinguitur tripliciter.

39. Et quid sit in statuto prohibitivo

respectu

respectu { *Solennitatis.* / *Rei.* / *Personæ.* }

40. Et quid quoad statuta tàm ratione solennitatis vel personæ, quàm alià ratione permissivà, prolixè cum aliquot illationib. notabilib.

41. Quid verò quoad statuta punitiva vel pœnalia?

Et ex quo tempore statuta ligare incipiant. Ibid.

42. Utrum statuta extendantur ad casus præteritos vel futuros. remissivè.

43. Utrum recipiant interpretationem correctoriam, restrictivam, declarativam, item & extensivam. remiss.

44. Utrum in statuto habeat locum, argumentum à contrario sensu.

45. Statuta quomodo in judicium deducantur.

46. De natura dictionis relativi Quis *vel* Qui, *ejusq; significatione. itidem remiss.*

IN hoc §. Imperator tradit differentiam inter jus civile & jus gentium, & docet jus civile esse, quòd quisque populus sibi constituit, jus verò gentium esse id, quod naturalis ratio inter omnes gentes constituit. 1
Ex hoc §. sequitur, quemlibet populum atque civitatem quamlibet, statuta atque leges condere posse, *ut hîc. l. omnes populi. & ibi Bart. Bald. & Ias. ff. De iustit. & iur. l. Antiochensium. ff. De privileg. cred. l. prohibere. §. planè. Quod vi aut clam. l. fin. ff. De decret. ab ord. faciend l. si servi nomine. C. De noxal. act. facit. c. 1. De Constit. lib. 6. l. venditor. §. si constat. ff. Comm. præd. l. An in totum. C. De ædific. privat.* 2
Quod procedit non tantùm in populo jurisdictionem habente, sed etiam in populo jurisdictione carente, qualis est villa vel pagus. Namque cùm Lex generaliter disponat, quemque populum Leges condere posse, *d. l. omnes populi*, placuit Dd. nostris communiter omnem populum, sive is jurisdictionem habeat, sive non, statuta condere posse. *Bald. & Ias. d. l. omnes* 3

 populi.

populi. Bald. l. 2. Notab. 3. arg. ill. text. C. De Constit. pecun. Bald. l. 1. in princ. C. Quæ sit long. consuet. Abb. c. Quod clericis. n. 45. extra De for. compet. Alex. l. 1. ff. De iurisd. omn. iud. facit. l. fin. & ibi Alex. C. De testam. Dummodò tamen in hoc statuto pœnam transgredientibus statutum, non irrogent: namque hoc illis, qui jurisdictione carent, facere non licet. *Innoc. c. cùm omnes. & ibi Felin. n. 14. extra De Constit. Alex l. 1. in princ. Si quis ius dic. non obtemp.* nisi huic populo vel universitati esset concessa facultas condendi Leges vel Statuta, ab eo, qui jurisdictionem habet, *Bart. l. Ambitiosa. ff De decret. ab ord. fac. Bald. l. 1. in fin. C. De recl. provin.* vel, nisi ex consuetudine hoc illi liceret. *Alex. l. 1. in princ. ff. Si quis ius dic. non obtemp. arg. l. viros. C. De divers. offic. lib. 12.* vel, nisi condentes statuta se invicem sub pœna obligarent ad servanda statuta *gloss. c. cum aliquibus verb. firmitate. De rescript. lib. 6.* Secundò hoc procedit, etiamsi statuta populi vel universitatis sint contra vel præter juris communis dispositionem. *Abb. d. c. Quod clericis. Ias. in repetit. d. l. Omnes populi. n. 10. arg. ill. text. l. Antiochensium ff. De privil. credit. l. Lucius. §. fin. ff. Ad municip. d. §. Si constat. l. si non speciali. C. De testam.* Tertiò hoc extenditur, ut etiam superioris auctoritate vel licentiâ non accedente populus statuta condere possit. *Bald. l. receptitia. C. De Constit. pecun. Felin. d. c. cùm omnes. n. 14. Ias. d. l. omnes*
4 *populi in lect. n. 26. & in repetit. n. 38.* Quarto hoc extenditur, ut etiam singula collegia in civitatibus, qualia sunt collegia mercatorum, sartorum, sutorum & similia statuta condere possint, *d. l. receptitia. & ibi Bald. §. pen. Auth. De fideiuss.* Dummodò tamen ipsi faciant statuta de illis, quæ ad ipsorum professionem sive artem pertinent,

nent. *Bart. d. l. Omnes populi. n. 6. ibi Iaſ. in repetit. n. 37. Bart. l. fin. n. 20. ff. De colleg. illic. Felin. d. c. cùm omnes. n. 14.* Et hæc ſtatuta non reſpiciant aliorum præjudicium, *Bart. & Bald. l. fin. C. De iuriſd. omn. iudic. Bald. & gloſſ. l. 1. arg. ill. text. C. De Monopol.* Quintò hoc extenditur, ut 5
etiam ſingulæ familiæ inter ſe ſtatuta condere poſſint de ſucceſſionibus aliiſque rebus ad eas ſpectantibus. *Ioan. Andr. in addit. ad Specul. §. Compendioſè, verſ. ſed numquid dicemus, in addit. Incip. Interpoſuit. Vbertus De Inſtr. edit. Ang. Imol. & Cuman l. 3. ff. De teſtam. Iaſ. in repetit. d. l. Omnes populi. n 42. Iaſ. l. ſi quis à filio. §. fin. n. 4. ff. De legat 1. Curt. in tract. ſuo feud. 1. part. 3. part. princ. n. 10. Ioan. Leur. in tract. De primogenit. lib. 1. Quæſt. 22. n. 6. Zaſ. in tract. feud. 8. part. n. 42. Card. Pariſ. Conſ. 72. n. 11. lib. 4. Hieron. Schurf. Conſ. 92. lib. 2. Tiraquel. in tract. De primogenit. cap. 16. n. 4. facit quod docet Iaſ. l. ſtipulatio hoc modo. n. 11. ff. De verb. oblig. Et idem tenui in tract. meo feud. 7. part. in Mater. ſucceſſ. fœminar. in feud. limitat. 4.* Sextò 6
hoc extenditur, ut etiam una pars civitatis, abſque conſenſu alterius partis, non quidem in alterius non conſentientis, *Bart. d. l. omnes populi. n. 7.* ſed in proprium præjudicium ſtatuta condere poſſit, *Bart. d l. omnes populi. n. 17. & ibi Iaſ. in repetit. n. 41. Bart. l. De quibus n. 15. ff. De legib. Bart. d. l. ſi quis à filio. §. fin. Bald. l. 2. §. deinde cùm eſſent. arg. ill. text. ff. De orig. iur. Bald. l. teſtatrix. §. plures, arg. ill. text. ff Si ſervit. vindic.* Hoc tamen quod dictum fuit civitatem, univerſitatem, collegium vel familiam ſtatuta condere poſſe, ita demum verum eſt, niſi illa civitas, univerſitas, collegium vel familia ſint interdicta, excommunicata, vel banno Imperiali ſubjecta: tunc enim ſtatuta condere nequeunt, *Bart. l. Omnes*

populi. n. 13. ff. De. iust. & iur. arg. c. 1. & c. adversus. §. quia. extra de immun. Eccles. c. 1. §. De statut. contr. libert.
7 *Ecclesiast.* Porrò statutum ab universitate vel populo conditum, ita demum ratum est, si in condendo statutum, illa solennitas intervenerit, quæ in aliis actibus universitatis necessaria est. *Ang. hic.* Ideoque receptum est, statuta hac solennitate servata condi. Primo, ut is, qui universitati sive populo præest, populum sive universitatem convocet vel sono tubæ vel pulsatâ campanâ, vel voce præconis. *Bart. l. omnes populi. n. 16. ff. De iustit. & iur. gloss. l. 2. C. De decurion. gloss. l. aliud. §. refertur. ff. De reg. iur.* ad curiam vel alium locum publicum & consuetum. *d. l. 2. C. De decurion. lib. 10. l. si quod extraordinarium. C. De legat. lib. 11.* utque duabus partibus totius universitatis vel populi præsentibus. *arg. l. nominationum. C. De decurion. lib. 10. gloss. l. nulli. ff. Quod cuiusq. univers. nom.* vel aliquibus ex illis absentibus per contumaciam, *arg. l. in caussa la 1. §. caussa cognita. ff. De minorib. Abb. & Felin. c. cùm omnes. extra De Constit. generaliter. arg. l. 2. ff. Ad SC. Vellei.* vel specialiter proponatur à Rectore vel Magistratu illius universitatis vel populi, quid de re certa statui placeat, *§. lex. & §. plebiscitum. infra h. t. l. item veniunt. §. pridie. ff. De petit. hered. l. 1. in princ. & ibi Alex. ff. Ad leg. Aquil. Bart. & Ias. l. 1. ff. De legib.* utque major pars illorum, qui ibidem præsunt, consentiant, quid in quæstione propositâ statui oporteat. *arg. l. quod maior, & ibi Bart. ff. Ad municip. d. l. nominationum. d. §. refertur.* non quidem separatim, sed simul, *Bart. l. omnes populi. n. 18. ff. De iust. & iur. arg. c. in Genesi. extra De Elect.* atque hoc quod statutum fuit, & scriptis comprehendatur & publicetur. *arg. §. Constat. infra h. t. l. huma-*

l. humanum. & l. leges. C. De legib. c. lex. Dist. 1. c. legem. Dist. 11. l. imò. ff. De ll. c. 1. extra De postul. prælat. Si tamen statutum conditum fuerit, præsentibus duabus partibus populi vel universitatis, atque consentiente majori parte statutum valet, licet populus vel universitas convocata non fuerit ab eo, qui jus convocandi habet, *Jas. l. universis. C. De precib. Imper. offer.* neque ad curiam vel locum consuetum. *arg. eius quod docet Bart in l. ius pluribus. ff. De iustit. & iur.* neque propositio aliqua à rectore populi vel universitatis, vel ab alio in consilio facta fuerit, *Bart. l. 2. C. De decurion. lib. 10. Bart. & Jas. d. l. universis. & in l. 1. n. 26. ff. De ll. Ang. §. constat. infra h. tit. arg. l. de quibus. ff. De legib* neque etiam id, quod statutum est publicatum, *gloss. Clem. 2. De haret.* vel scriptis comprehensum fuerit. *Ang. d. §. Constat. Felin. & Dec. Rubr. extra De constit. arg. c. 1. De renunc. lib. 6, l. 1. ff De Constit. princ. c. 1. de iuretur. lib. 6, c. si quis. vers. vel non scriptum 1. quæst. 5.*

Super quibus autem rebus vel negotiis statuta condi possint, dubitari solet. In quo dubio ego concludo secundum communem Dd. sententiam, statuta indistinctè condi posse super illis, de quibus statuta condentes liberam statuendi potestatem habent, quæque juri divino, naturali, gentium vel civili, aut etiam bonis moribus non repugnant, quæque superioris vel singularis personæ præjudicium, odium aut damnum non respiciunt, neque ecclesiasticam libertatem infringunt. De illis autem, de quibus statuentes disponendi potestatem non habent, statuta condita non valent. *Dec. c. quæ in ecclesiarum n. 17. extra De Constit. arg. l. fin. & ibi Jas. ff. De iurisd. omn. iudic.* Ideoque statuta laicorum super matrimo- 8 9

trimonio, usuris, juramento, reliquisque spiritualibus condita, quia hæc ipsorum voluntati vel potestati subjecta non sunt, non valent, *c. Ecclesia S. Mariæ. & ibi Abb. Felin. & Dec. extra De Constit. c. Benè quidem. Dist. 96. Bart. d. l. omnes populi. 9. n. 22. Abb. & Felin. c. 1. extra De sponsalib. Dec. l. nuptias. ff. De regul. iur.* Hoc tamen intelligite & declarate, prout hoc declarant Dd. in locis prællegatis. Similiter statuta juri divino contraria indistinctè non valent, quando aliquod præceptum juris divini per statutum penitùs tollitur; ut puta, si statutum indistinctè permittat homicidium vel furtum, vel pro omni homicidio non capitalem sed pecuniariam pœnam irroget, *gloss. l. 1. ff. De Constit. princip. arg. l. nam & magistra. ff. De Arbitr. Felin. c. Quæ in ecclesiarum. n. 19. extra De Constit. arg. Dist. 5. & 6 per omnia capit. gloss. c. à nobis. extra De decim.* Statutum autem contrarium juri divino valet, si illud statutum præceptum aliquod juris divini non penitùs tollat, sed tantùm distinguat, & id, super quo statutum conditur, in aliquo casu à jure divino permissum est, ut patet in quinto Præcepto; Quod licet prohibeat homicidium: tamen in aliquibus casibus homicidium jure divino permissum reperitur. Ideoque statutum permittens homicidium, etiam in casibus in jure divino non expressis, ratum est, *arg. l. 1. & l. 2. C. Quand. lic. sin. iudic. sese vindic. l. 3. C. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Dummodo hoc statutum ex justa atque probabili caussa conditum fuerit, *Bart. d. l. omnes populi. n. 22. Dec. d. c. Quæ in ecclesiarum. n. 14.* Namque absque caussa rationabili & justa, statuto jus divinum nec quidem distingui, nec in casu aliquo ei derogari potest. *Dec. d. c. Quæ in ecclesiarum. n. 17.* Sin autem præceptum juris divini, contra

contra quod ſtatutum conditur in nullo caſu à jure divino limitatum reperiatur, ſtatutum diſtinguens jus divinum ſimili modo valet, ſi cauſſa ſtatuti peccatum excludat, *Bart. d.l. omnes populi. n. 22.* Exempli gratia, Jure divino cautum eſt, ut in ore duorum vel trium ſtet omne verbum, *c. in omni negotio, & c. licet univerſis. extra De teſtib.* Quod præceptum licet nullo caſu in jure divino limitatum reperitur: tamen valet Lex civilis, quæ derogans in hoc juri divino ſtatuit, ut in teſtamentis condendis non ſufficiant duo vel tres teſtes, ſed requirantur ſeptem, quia per hoc excluditur peccatum, falſitatis nempe præſumptio. *l. hac conſultiſſima. C. Qui teſtam. facer. poſſ. l. iubemus. C. De teſtam. l. fin. C. De fideicom.* Sin autem cauſſa ſtatuti peccatum non excludat, ſtatutum contra jus divinum generaliter & indiſtinctè promulgatum condi non poteſt. *Bart. d. l. omnes populi. n. 22. Felin. & Dec. d. c. Quæ in eccleſiarum. extra De Conſtit. arg. gloſſ. c. literas, verb. non poteſt. extra De reſtit. ſpoliat.* Ideoque receptum eſt, non valere leges vel ſtatuta, quæ permittunt vel non ſervare juramentum in aliquo caſu, in quo illud abſque periculo animæ & ſalutis æternæ ſervari poteſt, *c. ſi verò. & c. cùm contingat. extra De iuretur. c. 2. eod. tit. lib. 6.* vel malæ fidei poſſeſſorem, vel jus alterius præſcriptione aliquâ ſibi adquirere. *c. fin. & ibi Abb. & Felin. extra De præſcript.* vel quæ diſponunt aliquid contra mandata ſexti præcepti, *Bald. l. fin. C. Si cont. ius vel utilit. public. Bald. c. lator. extra De ſentent. & re iud. Felin. & Dec. d. c. Quæ in eccleſiarum.* Quia hiſce caſibus nunquam cauſſa ſtatuti peccatum excludit, cùm & juramentum abſque peccato perjurii nunquam transgredi, & res aliena ab eo, qui hanc rem alienam eſſe novit,

 nunquam

nunquam absque peccato adquiri, & ea, quæ sexto præcepto refragantur, nunquam absque scelere perpetrari
11 possint. Et hoc quo ad jus divinum: Contra jus verò naturale vel gentium statutum conditum non valet, si statutum penitùs jus naturale vel gentium tollere vellet, quale est statutum defensionem prohibens. *Ang. hic. Felin. d. c. Quæ in ecclesiarum. n. 26. arg. §. Sed naturalia, & ibi Ang. infra h. t. Dist. 5. in sum.* Idem est, si statutum jus naturale non tollat penitùs, sed absque justa & legitima caussa distinguat. *Abb. Felin. & Dec. d. c. quæ in ecclesiarum. arg. Clem. Pastoralis, De sentent. & re iudic gloss. & Ias. l. Barbarius. ff. De offic. prætor.* Caussâ autem rationabili & justâ existente per statutum jus naturale vel gentium distingui potest, *Abb. Felin. & Dec. d. c. Quæ in ecclesiarum. Ang. hic. & Ang. d. §. sed naturalia. arg. l. ius civile. ff. De iustit. & iur. l. venditor. §. si constat. ff. Comm. prædior. l. item verboratum. §. 1. ff. De rei vendic. Bart. l. Antiochensium. ff. De privil. credit. Bart. l. toties. ff. De pollicitat.*
12 Contra ea autem, quæ jure civili disposita sunt, statuta indistinctè condi possunt. *arg. l. de quibus. ff. De ll. d. §. sed naturalia. l. pacisci. & l. non est impossibile. ff. De pact.* nisi vel hæc sint de reservatis Principi. *Ang. hic, n. 7. Bart. l. omnes populi. n. 26.* vel nisi jus civile expresè statutum contrarium condi prohibeat: tunc enim is populus, qui superiorem recognoscit, non nisi ex caussa justa de novo emergenti. *arg. l. si hominem, & ibi Bart. ff. Mand. Ias. repetit. l. omnes populi. n. 11. ff. De iustit. & iur. Ias. l. 1. C. De precib. Imper. offer.* contra jus civile statutum condere nequit. *arg. l. Eos. C. De usur. Auth. Navigia. C. De furt.*
13 *Auth. Omnes peregrini. C. Commun. de success.* Similiter & statutum valet à populo vel civitate conditum, per quid aliud

aliud statutum vetustius ejusdem populi vel civitatis abrogatur, *§. sed naturalia. infra h. t. nost.* nisi statutum transiverit in contractum vel quasi, ut puta, si statuto caveatur, ut omnes illi, qui civitati vel populo auxilium in bello certo præstabunt, concedatur facultas & habitandi in illa civitate vel territorio illius civitatis, &, ut ipsi habeant immunitatem ab omnibus muneribus & oneribus: tunc enim hoc statutum in præjudicium illorum, cum quibus hic contractus celebratus est, qui videlicet eam præstiterunt, ratione hujus statuti, civitati auxilium revocari indistinctè non potest. *Bart. l. Quod semel arg. ill. text. ff. De decret ab ord. fac. Felin. c. novit. n. 8. 9. & 10. extra De iudic. Felin. c. 1. extra De probat. Ias. l. si pecuniam. in princ. ff. De condict. ob causs. arg. l. item eorum. §. Ex iisdem. ff. Quod cuiusq. univers. nom. l. de contractu. C. De rescind. vendit. c. 1. & ibi Bald. & Matth. de Afflict. De natur. feud. Ias. l. 1. ff. De Constit. princip. Idemq. Ias. in l. 1. ff. De pact.* vel, nisi statutum vetustius habeat clausulam derogatoriam, vel fuerit juramento firmatum: tunc enim illud statutum, non aliter per statutum sequens revocari potest, nisi in statuto sequenti expresse & specialiter præcedens statutum revocetur. *Bart. d. l. omnes populi. n. 31. arg. l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. De legat. 1. l. si quis in principio. & ibi Bart. ff. De legat. 3. facit quod docet. Ias. in. l. Sancimus. C. De testament.* vel, nisi in statuto intervenerit superioris auctoritas pro forma ipsius statuti: tunc enim illud non, nisi accedente superioris auctoritate, per aliud statutum retractari potest. *Bart. d. l. omnes populi. n. 33. arg. l. Quemadmodum. & ibi Ias. ff. De adquir. possess. l. prout quusq. ff. De solut. Auth. Econtra si filii. C. De repud. §. fin. infra Quib. mod. oblig.*

 toll. l.

toll. l. nihil tàm naturale. & ibi Dec. ff. De regul. iur. gloss. l.
14 *Cùm proponeretur. ff. De legat. 2.* Contra bonos mores verò statutum conditum nullum est, *Bart. d. l. omnes populi. n. 26. Alex. & Ias. l. pactum quod dotali. C. De pact. Alex. l. pactum. n. 4. C. De collat. idemq; Alex. Rubr. n. 35. ff. solut. matrim. itemq; in l. stipulatio hoc modo. ff. De verb. oblig. arg. c. erit Dist. 4. l. leges sacratissimæ. C. De ll. l. iustitia. ff. De iustit. & iur.* Quod ita demum verum est, si statutum condatur contra bonos mores juris divini, naturalis, gentium vel canonici: secus autem est, quando statutum conditur contra bonos mores juris civilis: tunc enim statutum valet, *Dec. l. pacta quæ contra. C. De pact. Dec. d. l. pactum quod dotali. arg. c. 1. §. filii. Si de feud. def. content. Abb. c. cùm contingat. n. 7. extra De iureiurand. Ias. d. l. pacta quæ contra. facit. l. prospexit. ff. Qui & à quib.*
15 Similiter & statuta, per quæ homines ad delinquendum invitantur, qualia sunt statuta, quæ disponunt, ut spurii ad successionem parentum suorum admittantur, vel ut pro homicidio vel alio scelere capitali non capitalis, sed pecuniaria pœna irrogetur, rata non sunt. *Felin. c. fin. n. 13. extra De Constit. Dec. c. 2. n. 2. extra eod. tit. Bart. & Bald. l. 3. ff. De test. facit. l. convenire. ff. De pact. dotal.*
16 Præterea non valent statuta, quæ juri superioris derogant. *arg. l. nam & magistratus. ff. De Arbitr. c. cùm inferior. extra De maiorit. & obed.* Ideoque receptum est, non valere statutum, quo illi, qui superiorem recognoscunt, vel disponunt, ne ab illorum sententiis ad superiorem appellari possit, *c. venientes. & ibi Bald. & Abb. extra De iureiur. Bart. d. l. omnes populi. n. 27. Bart. l. pen. ff. De aq. pluv. arcend.* vel pœnam certam appellantibus irrogant, *Bald. d. l. venientes. arg. l. Scius & Angerius. & ibi Bart. &*

Bart. & Alex. ff. Ad Leg. Falcid. nisi omnes cives illius civitatis, quæ hoc ſtatutum condit, jurent ſervare omnia ſtatuta civitatis prout jacent, & renuncient, vel ſimpliciter, vel ſub pœna omnibus appellationibus interpoſitis & interponendis: tunc enim hoc ſtatutum valet. *Bald. d. c. venientes. Capell. in tract. Cautel. Caut. 37. arg. l. fin. §. fin. C. De tempor. appellat.* Deinde etiam ſtatu- 17
tum quod ſingularis perſonæ præjudicium vel odium reſpicit, niſi illud ex cauſſa juſta & probabili promulgatum fuerit, *Bald. & Iaſ. l. 1. ff. De Legib. Ang. §. Conſtat. infra eod. Alexand. Conſ. 119. lib. 3. Dec. c. conſuluit. Cl. 3. extra De appell. arg. l. damnato. C. De hæretic. gloſſ. l. amiſſione. §. qui deficiunt. ff. De capit. diminut. non valet. arg. l. 1. & ibi gloſſ. ff. De except. dol. mal.* non quidem ipſo jure. *Felin. & Dec. c. cùm omnes. extra De Conſtit. Dec. d. c. conſuluit. Alex. Iaſ. & Dec. l. 2. arg. ill. text. ff. eod. tit.* ſed ita demum ſi ab eo appellatum vel illi reclamatum fuerit, *Bart. d. l. Omnes populi. n. 53. Alex. Conſ. 179. lib. 2. arg. l. 1. §. ſolent. ff. Quand. appell. ſit. l. Qui gravatus. C. De cenſib.* Et ſi quidem quis mediante appellatione petat reſcindi ſtatutum conditum in ipſius præjudicium, hoc non niſi intra tempora ad appellandum præſcripta facere permittitur, *arg. d. l. 1. §. Solent. ff. Quand. appell. ſit. l. 1. C. De tempor. appell.* Sin autem quis privatum intereſſe prætendens jure actionis vel reclamationis, ſtatutum in ipſius præjudicium conditum reſcindi poſtulet, hoc non niſi intra annum facere poteſt. *Bart. l. ambitioſa. n. 31. ff. De decret. ab ord. faciend. Dec. l. 1. in princ. ff. Quòd quisq. iur. Dec. d. c. cùm omnes. Dec. d. c. conſuluit. Ioan. Bapt. de S. Severin. in repetit. d. l. omnes populi. col. 68. verſ. oritur. Franciſc. Balb. in tract. De præſcript. 4. part. 4. part. princ.*

18 *Quæst. 30. n. 6. arg. d. l. Qui gravatos.* Ultimò, Leges vel statuta condita contra libertatem ecclesiasticam nulla sunt ipso jure, *Auth. Cassa & irrita. & ibi Bart. Bald. & Dec. C. De SS. Eccles. d. c. Ecclesia S. Mariæ. & ibi Abb. Felin. & Dec. extra De Constit.* Extra hos autem casus, statutum etiam iniquum, *Alex. Ias. & Dec. l. 1. in princ. ff. Quod quisq. iur. Dec. d. c. cùm omnes. arg. l. prospexit. ff. Qui & à quib.* vel dolo promulgatum, non est ipso jure nullum. *Alex. Ias. & Dec. l. 2. arg. illius text. ff. Quod quisq. iur. Dec. d. c. cùm omnes. & d. c. consuluit.*

19 Porrò declarare necesse est, quas personas statuta civitatum vel populi obligent. Et primò, utrum statutis laicorum ligentur Clerici, *videte Bart. in. l. 1. n. 28. C. De sum. trinit. & fid Cathol. Abb. Felin. & Dec. c. Ecclesia sanctæ Mariæ. extra De Constit. Abb. c. Quod Clericis. extra*
20 *De for. compet.* Secundò quæritur, utrum ex dispositione statuti obligentur furiosi, mente capti, infantes & minores? Et respondeo quòd sic: *gloss. l. 2. & ibi Bart. n. 37. C. Quæ sit long. consuet. Bald. l. si mater. C. Ne de stat. defunct. Alex. Cons. 49. n. 7. lib. 1. Socin. Cons. 124. n. 5. lib. 3. arg. l. si sine §. Lucius. & ibi Bart. ff. De minor. facit. l. Divus. ff. De offic. præstit. l. pen. §. fin. ff. Ad leg. Pompei. de parricid.* licet, si ipsi læsi fuerint, occasione hujus statuti, accedente facto contractu vel negligentia ipsorum, ipsis in integrum restitutio concedatur, *Bart. & Bald. l. 1. C. In quib causs. in integr. restit. non est necess. Bart. l. Etiam. ff. De minor. Bald. l. 1. C. Si advers. dot. Alex. Cons. 254. n. 10. lib. 6. arg. c. constitutus. & ibi Abb. extra De restit. in integr.*

21 Tertiò quæro, utrum Scholares in loco aliquo studiorum gratia degentes, obligentur statutis vel consuetudinibus illius loci, in quo degunt? Et respondeo Scholares

lares

lares in illis casibus, in quibus ipsi non habent peculiaria statuta contraria, perinde & ligari & frui statutis & consuetudinibus illius loci, in quo studiorum gratia degunt, prout extranei sive forenses illius loci statutis & utuntur & obligantur. *Domin. c. Quæ contra. Dist. 8. Cardin. Clem. Dignum. De celebrat. Missar. Felin. c. Quod Clericis. extra De for. competent. facit quod docet Bart. l. heres. §. proinde si merces. n. 6. ff. De iudic. Quamvis in hoc contrarium, sed malè doceat gloss. d. c. quæ contra.* Quartò quæro, 22
utrum Forenses sive extranei vel non subditi ligentur statutis alicujus loci vel civitatis? In qua quæstione ego concludo, Quòd statutum habilitans personam alioquin inhabilem ad aliquem actum, quale est statutum concedens filiofamiliàs testamenti condendi facultatem: item & statutum, quod personam alioquin habilem, inhabilem ad aliquem actum reddit, Quale est statutum, quo cavetur, ne minor 25. annis testamentum facere possit, ad extraneos sive forenses vel non subditos, statuentibus non extendatur, *Bald. l. 1. n. 13. & ibi Bart. n. 25. & Ias. in lect. 1. n. 19. Caccialup. in repetit. n. 89. Ias. in lect. 2. n. 86. C. De summ. trinitat. & fid. cathol. Card. Paris. Cons. 12. n. 11. lib. 3. Corn. Cons. 162. n. 6 lib. 3. Socin. Cons. 131. n. 2. lib. 4.* Ex quo sequitur dispositionem juris Saxonici, quæ vult, minorem statim atque is 21. annum ætatis excessit, jure majoris censeri, *art. 24.* Landrecht. *lib. 1.* non extendi ad forenses sive non subditos in terris Saxonicis contrahentes vel alios actus celebrantes, *arg. l. Etiam. ff. De tutel. l. 1. ff. De tutor. & curat. dat. ab his.* Sin autem statutum non habilitet personam alioquin inhabilem, neque inhabilitet personam alioquin habilem, sed disponat circa ea, quæ formam vel solen-

ſolennitatem alicujus actus reſpiciunt, & ſtatutum ſimili modo non extenditur ad forenſes vel extraneos ſive non ſubditos, ſi ſtatutum tantùm reſpiciat perſonas civium vel ſubditorum, *Bart. l. 1. n. 24. C. De ſumm. trinit. & fid. cathol. & ibi Bald. Salic. & Caccialup. Bart. l. fin. C. De teſtam. Card. Pariſ. Conſ. 12. n. 10. lib. 3. arg. l. fin. C. De teſtam. junct. l. conficiuntur. §. 1. ff. De Codicil.* Si tamen tempore actus celebrati quis fuerit incola illius loci, in quo tale ſtatutum viget, licet ipſe poſtea domicilium mutaverit, ipſe perinde quoad hunc actum & obligatur, & utitur ſtatutis illius loci, atque ſi ipſe nunquam domicilium ſuum mutaſſet, *arg. ejus quod docet Abb. c. Quod Clericis, extra De for. compet. Felin. & Dec. c. Eccleſiæ S. Mariæ, extra De Conſtit. text. c. conſtitutus. extra De reſtit. in integr. & c. cùm veniſſent. extra De eo, qui mitt. in poſſeſſ.*
23 *cauſſ. rei ſervand.* Sin verò ſtatutum non reſpiciat incolas ſive ſubditos tantùm, ſed vel etiam reſpiciat Forenſes, vel generaliter & indefinitè ſit conceptum, utrum ſtatuta ad forenſes ſive non ſubditos extendantur, ego quinque caſus conſiderandos judico; Aut enim loquimur in contractibus, aut in delictis, aut in ultimis voluntatibus, aut ſucceſſionibus ab inteſtato, aut in his, quæ neque ſunt contractus, neque delicta, neque ultimæ
24 voluntates neque ſucceſſiones ab inteſtato. Primo caſu, concludo, quòd in his, quæ reſpiciunt formam ſive ſolennitatem contractus, inſpiciatur locus contractus celebrati, ſive ſubditi, ſive non ſubditi iſtum contractum celebraverunt, *Bart. Bald. & Iaſ. l. 1. C. De ſumm. trinit. & fid. cathol. Card. Pariſ. Conſ. 99. n. 54. lib. 1. Corn. Conſ. 64. lib. 3. Conſ. 94. n. 8. lib. 2. Conſ. 232. n. 5. lib. 4. arg. l. ſi fundus. ff. De Evict. l. 2. C. Quemad. teſtam. aper.*
Quod

Quod procedit, etiamsi contrahentes per talem contractum forum in loco contractus non sortiantur, quale est, si contrahentes solutionem sive præstationem ejus quod ex contractu debetur, in alium locum contulerint, vel, si ipsi tanquam in itinere existentes in illo loco contraxerint, *Abb. c. fin. n. 30. extra De for. compet.* item, etiamsi ipsi contrahentes in loco contractus celebrati præsentes non fuerint, sed absentes, per nuncium & epistolam in loco aliquo contraxerint, *Bald. l. multum, C. Si quis alter. vel sib. Felin. c. 1. n. 23. extra De sponsal.* Item etiamsi res cujus contemplatione contractus initus fuit, in alio loco sita sit: *Socin. Cons. 276. lib. 2.* Ideoque receptum est, statutum quod disponit, ut de quolibet contractu fisco, sive Reipublicæ solvatur certum vectigal, habet locum etiam in exteris, forensibus sive non subditis in loco aliquo contrahentibus, licet & solutio in alium locum collata sit, & res, cujus contemplatione contractus celebratus est, in alio loco sita sit, *Bald. l. 1. Quæst. 5. C. De contrah. empt. Bald. l. 1. C. ubi conven. qui cert. loc. Anton. de Butr. & Abb. c. fin. & ibi Felin. n. 18. extra De for. compet. Jas. l. 1. in lect. 1. n. 18. & , in lect. 2. n. 56. C. De summ. trinit.* Ex quo infertur veram non esse doctrinam Abbatis, dum vult statutum pro validitate sive vigore contractus aliquid requirens, non ipso contractu, sed post contractum celebratum ad non subditos statuentibus non extendi, *Abb. d. c. Quod Clericis n. 31.* Neque tantum in his, quæ respiciunt formam sive solennitatem contractus, sed etiam in his, quæ respiciunt probationem illius contractus, ut puta, si statuto caveatur, vel scripturam privatam plenam probationem facere, vel contractum aliquem non testibus sed instru-

 mentis

mentis tantùm probari posse, inspicimus statuta, vel consuetudines non illius loci, in quo contrahentes domicilium habent, aut illius, in quem solutio collata est, aut illius, in quo quis ex contractu convenitur, sed illius, in quo contractus celebratus fuit. *Ioan. Andr. in addit. ad Specul. §. nunc dicendum. ver. in privatorum. De instrum. edit. Bald. l. 1. n. 21. & ibi Ias. n. 23. C. De summ. trinit. & fid. cathol. Bald l. receptitia. C. De Constit. pecun. Bald l. exempla. C. De probat. Bald. l. si non speciali. C. De testamen. Card. Paris. Cons. 83. n. 10. & Cons. 130. n. 7. lib. 1.* Similiter & in omnibus, quæ ad decisionem caussæ, sive ad merita caussæ pertinent, si ipsa oriantur ex ipso contractu, inspicimus locum celebrati contractus, nulla habitâ considerationе, quo in loco contrahentes domicilium habeant, vel quo in loco ex isto contractu actio instituatur, vel in quem locum solutio collata sit, *Bart. Bald. & Ias. l. 1. C. De summ. trinit & fid. cathol. Abb. c. fin. n. 35. extra De for. compet. Socin. Cons. 79. n. 16. & Cons. 303. n. 18. lib. 4. Socin. Cons. 284. n. 7. lib. 2. Cons. 235. n. 3. lib. 2. Cons. 271. n. 7. lib 2.* Ideoque ad hoc utrum & in quantum vendens de evictione teneatur, *l. si fundus. ff. De evict.* item, utrum ex contractu venditionis re traditâ, habitâ fide de pretio, antequam precium integrè solutum fuerit, dominium in emptorem transferatur an verò non, *Socin. Cons. 276. lib. 2. & Cons. 103. lib. 4.* Utrum aliud pro alio solvi possit, *Alex Cons. 37. lib. 2.* item, de qua mensura, pondere vel pecunia contrahentes sensisse intelligantur. *Bart. l semper in stipulationibus. ff. De regul. iur. Alex. Cons. 21. lib. 2. arg l. Imperatores. ff. De contrah. empt.* Denique in omnibus aliis, quæ vel verba vel effectum contractus respiciunt, inspicimus consuetudinem loci contractus cele-

celebrati, *Bart. l. ut iurisiurandi. §. si liberi. ff. De oper. libert. Bart. l. contraxisse. ff. De act. & oblig.* Neque vero tantùm in iis, quæ ad robur sive confirmationem contractus pertinent, sed etiam in iis, quæ ad impugnandum contractum vel detrahendum contractui spectant, utrum videlicet & quæ exceptiones contra contractum opponi possint, inspicimus statuta & consuetudines contractus celebrati, *Bald. l. 1. C. Ne fil. pro patr. Ias. l. 1. n. 22. lect. 1. & n. 59. lect. 2. C. De summ. trinit. & fid. cathol.* Quinimò & in iis, quæ ad rescindendum contractum vel propter dolum vel propter metum vel propter læsionem vel aliquam aliam caussam spectant, si illa caussa insit ipsi contractui vel ex contractu oriatur, inspicimus statuta atq; consuetudines illius loci, in quo contractus celebratus est, *Bald. l. 1. & ibi Bart. n. 20. C. De summ. trinit. & fid. cathol. Bart. Bald. & Ias. l. 2 in princ. ff. De eo quod cert. loc.* Quod procedit non tantùm quando quis per se contrahit, sed etiam si quis non per se, sed per nuncium vel procuratorem contrahat. *Corn. Cons. 185. n. 10. & Cons. 241. n. 4. lib. 2. Felin. c. 1. extra De sponsal* item, etiamsi contrahentes per contractum in loco contractus forum sortiti non fuerint, ut puta, si vel solutio aut præstatio rei debitæ ex contractu in alium locum collata fuerit, vel ipsi viatores sive in transitu in loco aliquo contraxerint, *Bart. d. l. contraxisse. Bald d. l. 1. & ibi Bart. n. 16. C. De summ. trinit. & fid. cathol. Abb. c. fin. extra De for. compet.* Hæc tamen conclusio fallit primò in con- 25
tractu dotis, in quo ad effectum considerantur statuta sive consuetudines non illius loci, in quo contractus celebratus est, sed illius loci, in quo maritus domicilium habet, *l. exigere. ff. De iudic. Matth. de Affl. Decis. Neapol. 226.*

Bart. d. l. 1. C. De summ. trinit. Hoc tamen intelligendum, limitandum & declarandum est, prout hoc intelligit, limitat & declarat *Abb. & Felin.c. 1. extra De sponsal.*
26 *Ias. in d. l. 1. C. De summ. trinit.* Secundò hoc fallit in contractu feudi: hic enim quoad effectum suûm, nempe quoad ea, ad quæ vasallus domino obligatur, item quoad ea, ex quibus feudum amittitur, intelligitur non secundum consuetudines illius loci, in quo contractus celebratus est, sed secundum statuta & consuetudines illius loci, in quo res in feudum concessa sita est, si illa statuta vel consuetudines contradicant statutis & consuetudinibus illius loci, in quo contractus feudalis celebratus fuit, *Bald. c. 1. §. si quæ controversia, arg. ill. text. De pac. constant. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 226. n. 5. Card. Paris. Cons. 13. n. 18. & Cons. 21. n. 14. lib. 1. Chassan. in Consuet. Burgund. Tit. De feud. §. 7. gloss. 2. col. 1. Carol. Molin. in Consuet. Parisiens. Tit. 1. §. 7. n. 34. Roch. Curt. in tract. De consuetud. n. 777. Et hanc sententiam secuti sumus*
27 *in tract. nost. feud. in 5. part.* Tertiò hoc fallit in illis, quæ non oriuntur ex contractu, sed quæ oriuntur post contractum ex negligentia vel mora partis: namque in illis non locum contractus, sed locum, in quo mora vel negligentia contracta est, inspicimus, *arg. l. vinum. ff. Si cert. petat. l. in hac. & l. fin. ff. De tritic. cond. l. 1. ff. De usur.* Ideoque receptum est in pœna committenda ex mora, *Bart. l. 1. ff. De usur. Socin. Cons. 99. n. 2. lib. 1.* in præscriptione ex negligentia vel mora non petentis orta, *Bart. l. 1. C. De summ. trinit. Corn. Cons. 205. n. 9. lib. 3.* in restitutione in integrum petenda adversus læsionem ex mora sive negligentia descendentem, non locum contractus celebrati, sed moræ sive negligentiæ contractæ inspici,

Bart.

Bart. Bald. & Iaſ. l. 2. in princ. ff. De eo quod certo loco. Bart. l. 1. C. De ſumm. trinit. & fid. cathol. Deinde ſciendum eſt, quòd in his, quæ proceſſum, inſtantiam ſive ordinationem judicii reſpiciunt, inſpiciamus indiſtinctè non locum contractus celebrati, ſed locum judicii, *Bart. Bald. & Iaſ. l. 1. C. De ſumm. trinit.* Ideoque receptum eſt in Libellis, *Abb. c. Quod Clericis. extra De for. compet. Spec. §. fin. n. 1. De Libell. concept. Ang. & Iaſ. l. 1. ff. De offic. adſeſſ. Iaſ. l. de quibus, n. 52. ff. De ll. Dec. l. Edita. n. 2. C. De edend. Dec. c. dilecti. extra De iudic.* Satisdationibus, *§. fin. Inſtit. De Satisd.* litis conteſtatione, *Iaſ. l. A divo Pio, §. ſententiam. ff. De re iudic.* teſtibus producendis, *l. 3. §. fin. ff. De teſtib.* in ordine vel ritu probationum, *Bald. l. 1. n. 21. C. De ſumm. trinit. & fid. cathol.* feriis atque dilationibus concedendis, *Innoc. Bald. & Abb. c. 1. extra De fer.* appellationibus admittendis vel non; reliquisque pertinentibus ad proceſſum ſive ordinem judicii, inſpici ſtatuta atque conſuetudines, non illius loci, in quo contractus celebratus eſt, ſed illius, in quo judicium agitatur. *Anton. de Butr. d. c. Quod Clericis. Alex. Conſ. 167. lib. 2. Iaſ. l. 1. lect. 1. n. 21. C. De ſumm. trinit. & fid. cathol.* etiamſi in loco cauſſa ventiletur, vel ex jurisdictione judicis prorogata, *Abb. c. quod Clericis. n. 14. extra De for. compet.* vel ex reconventione, *gloſſ. c. deniq. Diſt. 96.* Hoc tamen, quod dicitur, In iis, quæ proceſſum ſive modum procedendi reſpiciunt, etiam quoad Forenſes inſpici ſtatuta atque conſuetudines illius loci, in quo judicium agitur, limitat *Socin. Conſ. 120. n. 13. lib. 1.* Idem eſt in forma atque ſolennitate pronunciandi ſententiam, *Socin. Conſ. 71. n. 8. lib. 4.* Similiter & ſtatutum diſponens, ut cauſſæ compromittantur, ſive bonis viris terminandæ

28

committantur, etiam ad forenses ibidem litigantes extenditur, *Paul. de Castr. Cons. 73. Incip. Quod in caussa appellationis. Richard. de Sal. in Consil. Incip. In quæstione vertente inter D. Regem Cypri. Socin. Cons. 71. n. 8. & 9. lib. 4.* Eodem modo & statutum tempus instantiæ à jure communi præscriptum mutans vel alterans extenditur ad forenses in isto loco, in quo tale statutum viget, litigantes, *Card. Paris. Cons. 48. n. 19. lib. 1.*

29 Porrò in illis, quæ executionem respiciunt, non inspicimus statuta vel consuetudines illius loci, in quo vel contractus celebratus est, vel judicium agitatum, sed illius loci, in quo fit executio, *Bald. l. 1. col. fin. C. De Confess. Bald. l. 1. Quæst. 4. C. Ne fil. pro patr. Bald. l. 1. C. Si propt. public. pensit. Andr. de Bacul. l. missi opinatores. & ibi Alex. in addit. ad Bart. arg. ill. text. C. De exact. tributor. lib. 10. Alex. d. §. sententiam. & ibi Ias. n. 6 Ias. l. 1. lect. 1. n. 20. & lect. 2. n. 58. C. De summ. trinit. &c. Matth. de*
30 *Afflict. Decis. Neapol. 226. n. 5.* Deinde licet in contractibus inspiciatur locus celebrati contractus, licet ille contractus ab exteris forensibus vel non subditis celebratus fuerit: tamen contra dispositionem statuti illius loci, in quo contractus celebratus est, contrahentibus, qui illud justo errore ducti ignoraverunt, in integrum restitutio conceditur, *Innoc. & Anton. de Butr. Rubr. extra De Consued. Alber. 1. part. statutor. Quæst. 32. Alex. Cons. 37. n. 25. lib. 2. Aret. Cons. 11. Ias. l. Quamdiu. n. 11. C. Qui admitt. Hippol. de Marsil. in repet. l. fin. n. 131. & 179. ff. De iurisd. omn. iudic. Ias. l. 1. lect. 2. n. 66. C. De summ. trinit.* Et hoc
31 quoad contractus. In delictis verò ego unà cum multis. Dd. concludo, delinquentem etiam non subditum forensem vel extraneum, indistinctè puniri posse pœnâ statuti

ſtatuti illius loci, in quo delictum commiſſum fuit, ſi hoc delictum per ſe & ſua natura punibile ſit, qualia ſunt furtum, homicidium, adulterium, ſtuprum & ſimilia, *Bart. l. 1. n. 23. C. De ſumm. trinit. & fid. cathol. Dec. c. 2. extra De Conſtit. arg. Auth. Qua in provincia. C. ubi. de crim. ag. oport. l. ſunt quadam, §. Saccularij. ff. De extraord. crimin. gloſſ. c. à nobis. extra De ſentent. excom.* Sin autem hoc, quod ſtatutum punit, non ſit per ſe & ſui natura delictum vel punibile, qualia ſunt ſtatuta punientia vel portantes arma, vel certum genus mercium vendentes, vel frumentum vel vinum extra territorium vehentes, & forenſis vel extraneus committens tale, quid in civitate vel territorio aliquo, pœna ſtatuti non punitur, ſi ipſe juſtam ignorantiam hujus ſtatuti habuerit, *Bart. l. 1. n. 23. & ibi Iaſ. C. De ſumm. trinit. Alex. Conſ. 86. n. 6. lib. 4. Corn. Conſ. 152. lib. 1. arg. l. fin ff. De decret. ab ordin. faciend. c. ut animarum. De Conſtit. lib. 6.* niſi illius ignorantia fuerit craſſa & ſupina, *arg. l. regula. §. ſed & facti. ff. De iur. & fact. ignor.* ut puta, ſi vel iſte diu in iſto loco verſatus fuerit, *arg. l. 2. & ibi gloſſ. C. Vbi de crimin. ag. oport.* vel, ſi hoc factum non fuerit tantum prohibitum illius civitatis vel loci ſtatutis, ſed fuerit communiter prohibitum in tota illa provincia omnibusque locis vicinis: tunc enim qui hoc factum perpetrat, indiſtinctè pœna ſtatuti affici poteſt, *arg. l. fin. §. quoties quis. & ibi Bart. ff. De publican.* Præterea advertendum, ſtatutum diſponens, ut quis pro delicto alterius puniatur vel conveniri poſſit, quod ſtatutum, quibus caſibus valeat, *videte Felin. & Dec. c. 2. extra De Conſtit. Iaſ. l. ſi quis in ſuo. §. fin. C. De inoffic. teſtam.* nunquam ita interpretandum eſt, ut forenſis non delinquens, pro delicto ab alio commiſſo

misso conveniri possit, *Bald. l. si qua pœna. n. 4. ff. De his, qui sunt sui vel alien. iur. Socin. Consf. 271. n. 8. lib. 2.*

32 Quoad ultimas voluntates verò concludo, statutum solennitatem ultimarum voluntatum vel augens vel minuens, ut puta, si statutum disponat, vel ut in testamento requirantur novem testes, vel ut testamentum factum coram duobus testibus ratum sit, etiam ad forenses sive extraneos ibidem testamenta conficientes extendi, *Bart. Bald. & Ias. l. 1. C. De summ. trinit. Bald. l. si non speciali. C. De testam. Bart. in repetit. l. de quibus. ff. De*

33 *ll. arg. l. 2. C. Quemad. test. aperiant.* Quarto casu, quoad successiones nempe ab intestato, ego concludo, statuta de successionibus ab intestato loquentia, indistinctè quoad bona in territorio statuentium sita extendi ad forenses sive non subditos, sive illa statuta respiciant favorem vel utilitatem forensium sive non subditorum, ut puta, si statuto caveatur, ut existentibus masculis agnatis, usque ad quartum gradum filiæ fœminæ non succedant. Namque hujus statuti beneficio etiam masculi forenses sive non subditi fœminas à successione excludunt, *Lap. Abb. allegat. 101. Alex. Consf. 111. lib. 7. Socin. Consf. 36. n. 7. lib. 1. arg. l. an in totum. C. De ædific. priv. l. fin. C. Vbi in rem act. l. posthumus. §. si quis ex his. ff. De inoff. testam. l. 1. §. Qui semel.. ff. De successor. edict. l. 1. §. fin. & ibi Bart. ff. De bon. possess. contr. tabul.* sive hæc statuta respiciant odium sive damnum forensium; ut puta, si statuto civitatis caveatur, ut mater non succedat filio ab intestato, nisi in octava parte bonorum filii: Namque & mater forensis sive non subdita ab intestato non admittitur ad bona filii, nisi pro octava parte tantùm secundum communem sententiam, *Petr. de Anchor. c. canonum statuta.*

ſtatuta. extra De Conſtit. Alex. Conſ. 111. lib. 7. Et hæc ſententia verior eſt, quamvis contrarium, ſed malè de iure reſpondeat. Alex. Conſ. 41 lib. 7. Socin. Conſ. 128, n. 5. lib. 4. Quia certum eſt, quòd ſecundum communem atque receptam Dd. ſententiam in ſucceſſionibus ab inteſtato ſemper conſiderentur ſtatuta atque conſuetudines illius loci, non ubi defunctus deceſſit, vel ubi heres ſive ſucceſſor degit, ſed illius in quo bona, de quibus agitur, ſita ſunt, nullà habità diſtinctione, utrum ſtatutum ſit conceptum in rem, an verò in perſonam, *Socin. Iun. Conſ 25. Dub. 1. lib. 3. Card. Pariſ. Conſ. 12. n. 47. lib. 3. Alex. Conſ. 16. & Conſ. 128. lib. 1. Conſ. 19. lib. 6. Socin. Conſ. 288. & Conſ. 292. lib. 2. Corn. Conſ. 115. & Conſ. 202. lib. 2. & Conſ. 162. lib. 3. Card. Pariſ. Conſ. 84. n. 43. lib. 1. Et hæc ſententia & verior & communior eſt, prout etiam iudicavi in tract. feudali in 7. part.* Quamvis hoc caſu nonnulli Dd. diſtinguant, utrum verba ſtatuti ſint concepta in rem, an verò in perſonam, *Bart. l. 1. n. 41. C. De ſumm. trinit. Alb. d. c. Quod Clericis. Card. Pariſ. Conſ. 53. n. 86. lib 3. Alex. Conſ. 44. lib. 5.* Quintò concludo, quod in his, quæ 34
neque ſunt contractus, neque delicta, neque ultimæ voluntates, neque ſucceſſiones ab inteſtato, ſi quidem ſint jura realia vel ex re deſcendentia inſpiciamus ſtatuta atque conſuetudines illius loci, in quo res ſita eſt, licet is qui hoc jus prætendit, forenſis ſit, *Capoll. in tract. De ſervit. urban. prædior. cap. 27. n. 5. Aym. Cravett. Conſ. 30. Bart. l. 1. n. 26. & n. 27. C. De ſumm. trinit. Socin. Conſ. 271. n. 7. lib. 2. arg. l. an in totum. C. De ædific. privat. facit l. venditor. §. ſi conſtat. ff. Commun. præd.* Hoc tamen ita demum, ſi illa res ſit vel naturaliter vel voluntate actoris in iſto loco: ſecus verò eſt, ſi illa res fuerit ad iſtum locum

translata, invito vel non consentiente actore. Ideoque receptum est, statutum disponens, ne quis rem sibi pignoris titulo traditam, etiam ei, qui se dominum hujus rei probat, restituere cogatur, nisi debito soluto, non habere locum in forense, cui res sua extra territorium: in quo tale statutum viget, fuit vel furto subtracta vel vi ablata, & in isto territorio, in quo tale statutum viget, alteri pignoris titulo obligata, *Abb. c. Quod Clericis n. 34 extra De for. comp.* Secundo, hoc ita demum verum est, nisi hoc statutum naturali æquitati refragetur: tunc enim ad Forenses non extenditur. Unde Dd. volunt, statutum disponens ne possessor alicujus rei mobilis vel immobilis teneatur istam rem domino rei, qui eam evicit restituere, nisi dominus ipsi reddat precium, quo ipse fidem facit, se hanc rem emisse, non habeat locum in forensi sive non subdito, qui rem aliquam suam mobilem vel immobilem petit à possessore in illo loco, in quo tale statutum luget, *Ioan. Andr. in addit. ad Specul. §. Vltimò dicendum, in addit. 1. De empt. & vendit. Petr. de Anchor. c. canonum statuta. extra De Constit. Corn. Cons. 248. n. 8. lib. 2. Socin. Cons. 71. n. 11. lib. 4. Abb c. Quod Clericis. & ibi Andr. Barbat. col. 13. extra De for. comp. Francisc. Cremens. Sing. 81. Incip. Pone Iudæi. Hieron. Cucha. in addit. ad Dec. l. in omnibus caussis. n. 8. ff. De reg. iur.* Ultimò circa hanc materiam annotandum, quod statutum forenses expressè respiciens ratione rerum, quas ipsi in territorio statuentium possident, licet illud statutum in personam conceptum sit, valeat. Ideoque valet statutum, disponens, ut Forenses sive non subditi teneantur solvere collectas de rebus, quas ipsi in territorio statuentium possident, *Bald. l. 1. n. 44. C. De sentent.*

sentent. quæ pro eo, quod inter. profer. Alex. Conf. 68. n. 12. lib. 2. Alex. in addit. ad Bart. l. rescripto. §. fin. ff. De muner. & honor. Iaf. l. de quibus. n. 47. ff. De legib. Et hæc sententia verior est, quamvis contrarium sed malè teneat Corn. Conf. 268. n. 5. lib. 3. & Conf. 194. n. 3. lib. 4. Cùm enim à pari procedant sortiri forum in aliquo loco, & legibus sive statutis loci subjici, *Dd. c. quod Clericis. extra De for. compet.* dubium non est statuto civitatum vel locorum expressè obligari posse forenses sive cæteros in territorio statuentium res aliquas possidentes, respectu illarum rerum. Namque certum est, eos, qui in loco sive territorio aliquo res aliquas possident, sortiri forum in isto loco sive territorio ratione illarum rerum, *l. fin. & ibi Bart. C. Ubi in rem act. c. fin. & ibi Abb. & Felin. extra De for. compet. gloss. l. heres. absens. §. fin. ff. De iudic.* Quintò quæro, 36 utrum Judæi in aliquo loco habitantes vel degentes statutis sive consuetudinibus illius loci obligentur atque fruantur? Et respondeo quod sic. *Alex. Conf. 71. lib. 2. Conf. 75. lib. 5. Conf. 14. & Conf. 99. lib. 7. Socin. Conf. 73. lib. 1. & Conf. 119. lib. 4. Card. Parif. Conf. 2. n. 9. lib. 4. Bald. l. nam & civium ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. Iaf. Rubr. n. 27. ff. De instit. & iur. Dec. c. 1 lect. 1 n. 17. & lect. 2. n. 9. extra De Constit. Dec. c. consuluit. extra De appellat. Corn. Conf. 114. lib. 1. & Conf. 65. lib. 2. Bald. l. Stadonem. §. iam. ff. De excusat. tutor. Bald. c. 1 De nov. form. fidelit. arg. l. nemo. C. De Iudæ. l. Iudæi. §. 1. C. eod. gloss. c. Iudæorum. 28. q. 1.* Quod tamen ita demum verum est, quando negotium agitur inter Judæum & Christianum: secus autem est, quando negotium geritur inter duos Judæos: tunc enim inter illos Lex Mosaica servatur, non autem Lex civilis vel statuta loci; Nisi aut in defectum

Legis Mosaicæ, aut nisi Lege civili vel statuto loci contrarium sancitum reperiatur, *Iohan. Cald. Cons. 10. De Consuet. Cons. 2. De Constit. Cons. 30. De testib. Alex. Cons. 6. lib. 6. Barbat. Cons. 45. lib. 3. & Cons. 13. lib. 4. Ludovic. Gazadin. Cons. 24. n. 10. Felin. c. Iudæi. Cl 2. extra De Iudæ. Felin. c. postulasti, extra eod. tit. Dec. l. conditioni. n. 5. C. De instit. & substit. arg. c. de infidelibus. & ibi Abb. extra De consang. & affinit. Abb. Rubr. extra De Iudæ. Abb. c. gaudemus. extra De divort.*

37 Sextò quæro, utrum statuta porrigant effectum suum extra territorium? Et respondeo, Statutum nullo modo effectum suum porrigere extra territorium statuentium, quoad illos, qui statuta condentibus nullo modo, neque videlicet ratione domicilii neque ratione contractus, neque ratione delicti, neque ratione rei in territorio sitæ, neque alia de caussa, subjecti sunt, *arg. l. Extra territorium. ff. De iurisd. omn. iudic. facit id quod docet Bart. in l. 1. n. 44. C. De sum. trinit.*

38 Quoad illos verò, qui statuentibus aliquâ ratione subjecti sunt, distinguitur, aut statuta sunt prohibitiva,

39 aut verò permissiva aut punitiva. Primo casu concludendum, statuta prohibitiva solennitatis extendi extra territorium, quoad actum, qui intra territorium celebratus est, cæterùm, quoad actum extra territorium celebratum etiam à subdito vires suas non extendere, *Bart. l. 1. n. 32. C. De summ. trinit.* Ideoque si statuto caveatur, ut in testamento requirantur novem testes, vel ut in contractu emptionis interveniant duo testes vel alia solennitas, contractus celebratus vel testamentum conditum in tali loco, in quo viget hoc statutum, non servatâ solennitate statuti ubique locorum, etiam extra territorium non valent. Contractus autem initus vel testa-

testamentum conditum etiam à subdito extra illum locum, in quo tale statutum viget, non servatâ solennitate à statuto requisita ubique locorum, etiam in illo loco, in quo tale statutum servatur, valet. Namque in iis, quæ formam & solennitatem alicujus actus respiciunt, semper observari debent statuta atque consuetudines illius loci, in quo talis actus celebratur, *arg. l. si fundus. ff. De Evict. l. 2. C. Quemad. testam. aperiant.* Nisi statutum expressè disponat, ut subditi extra territorium contrahentes vel testantes has solennitates observent: tunc enim hoc statutum prohibitivum, ratione solennitatis ad contractus vel alios actus à subditis extra territorium celebratos extenditur, *Pet. de Anch. c. canonum statuta, extra De Constit. Idem Anchor. c. postulasti. extra De for. compet. Alex. Cons. 41. n. 6. lib. 5. Hippol. de Marsil. repetit. l. fin. n. 142 ff. De iurisd. omn. iudic. Ias. Cons. 59. lib. 3. Socin. Cons. 74. n. 17. lib. 1. & Cons. 302. n. 1 lib. 2. arg. l. 2. & ibi Bald. C. De Eunuch. l. mercatores. & ibi Bald. l. non solùm C. De comm. & mercat. Bart. l. 1. n. 45. C. De sum. trinit. Bald. l. si quis in hoc genus. C. De Episc. & Cler. Idemq; Bald. l. neganda. C. Qui accus. poss. & in l. fin. C. De iurisd. omn. iudic.* Sin autem statuta non sint prohibitiva respectu solennitatis, sed respectu rei, de qua dispositio fit, ut puta, si statutum disponat, ne res immobilis possit vendi extra consortes vel agnatos: & statutum quidem non porrigit effectum suum ad res sive bona etiam subditorum extra territorium sita, *arg. l. in totum C. De ædific. privat. l. rescripto. §. fin. ff. De muner. & honor.* sed quoad res subditorum intra territorium statuentium sitas, extendit effectum suum ad quamlibet dispositionem de ista re contra statutum etiam extra territorium facta,

Bart. d. l. 1. n. 32. C. De sum. trinit. arg. d. l. An in totum. C. De ædific. priv. infra Quib. alien. lic. vel non, in princ. l. 1. ff. De fund. dot. l. 1. §. cùm lex. C. De rei uxor. act. Statuta verò prohibitiva respectu personæ, si quidem sint favorabilia, qualia sunt statuta disponentia, ne minor 25. annis testamentum condere possit, vel ne uxor marito vel è converso maritus uxori quidquam legare possit, extenduntur indistinctè extra territorium, tàm quoad bona subditorum extra territorium sita, quàm quoad contractus extra territorium à subditis initos, *Bart. l. 1. n. 32. C. De SS. Eccles. Alex. Cons. 41. lib. 5. Corn. Cons. 152. n. 2. & 3. lib. 1. Cons. 232. n. 2. lib. 4 Cons. 241. n. 6. lib. 1. arg. l. is. cui. ff. De verb. oblig. l. Iulianus. ff. De curat furios.* Hoc fallit primò, si civis, qui in aliqua civitate, in qua hæc statuta vigent, natus est, & ex ea originem trahit, domicilium suum in aliam civitatem transtulerit: tunc enim cùm ipse adhuc censeatur civis illius civitatis, in qua natus est, ipse quidem quoad bona sita intra territorium loci originis obligatur statutis prohibitivis illius loci, sed quoad bona extra territorium loci originis sita, ipse non obligatur statutis prohibitivis etiam favorabilibus loci originis, *Bald. l. Etsi arrogator & ibi Ias. n. 42. ff. De adopt. Salic. l. 1. C. De summ trinit. Alex. Cons. 41. lib. 5. Cons. 16. lib. 1. Socin. Cons. 79. lib. 4 arg. l. apud eum. ff. De manumiss. l. 1. ff. De separat. bonor.* Quod procedit, non tantùm in bonis sitis intra territorium domicilii, sed etiam in bonis sitis neque in territorio domicilii, neque in territorio loci originis, sed alibi, *arg. gloss. c. statutum. §. cùm verò. ver. unam diætam, De constit. lib. 6. Innoc. & Anton. de Butr. c. fin. extra De for. compet. Bald. Rubr. C. Si à non compet. iudic. Ias. d. l. si arrogator, n. 48.* Secundò

hoc ita

hoc ita demum procedere quidam tradunt, quando subditus contra statutum prohibitivum respectu personæ extra territorium celebrat actum cum alia persona subdita illi loco, qui statutum tale habet, secus verò esse inquiunt, si hic actus cum persona non subdita illi loco extra territorium celebratus fuerit: tunc enim cùm statutum Forenses extra territorium contrahentes vel aliud negotium gerentes obligari nequeat, hunc actum contra statutum prohibitivum cum non subdito celebratum valere tradunt. *Petr. de Anchor. c. canonum statuta extra De Constit.* Ego tamen hanc sententiam veram non esse statuo, sed verissimum judico, statutum prohibitivum respectu personæ, si illud favorabile sit, etiam extendi ad negotium gestum à subdito extra territorium cum forensi sive extero: Quia certum est, hoc statutum obligare subditum ubique locorum existentem. Unde cùm negotium à subdito contra statutum gestum etiam extra territorium nullum sit, quoad personam subditi; certè simili modò & hoc negotium nullum judicari debet quoad personam forensis sive non subditi, cum quo subditus contraxit, *arg. l. cùm emptor. ff. De rescind. vendit. l. bona fides. ff. De act. empt. l. fin. ff. De accept. Bart. & Jas. l. si convenerit. ff. De pact.* Et licet statutum non possit obligare forensem extra territorium contrahentem directo & principaliter, indirecto tamen, & in consequentiam illum obligare potest, *arg. l. 1. in prin. & ibi Bart. ff. De auctor. tutor.* Sin autem statuta prohibitiva respectu personę sint odiosa, qualia sunt statuta disponentia, ut extantibus masculis filiæ fœminæ non succedant, *arg. l. maximum vitium C. De lib. prater* item & statuta quæ disponunt, ne quis subditus rem suam immobilem alienare possit,

vel

vel absque permissione magistratus, *arg. l. in re mandata. C. Mand.* vel extra consortes aut agnatos, talia statuta non extenduntur extra territorium illud, in quo tale statutum viget, *arg. l. ex ea. ff. De postul.* neque quoad bona subditorum extra territorium sita, *Bald. l. 1. & ibi Bart. n. 33. C. De sum. trinit. Alex. Cons. 16. & Cons. 128. lib. 1. Corn. Cons. 115. n. 13. lib. 2. Cons. 85. n. 9. lib. 4. cap. alleg. 91.* neque quoad negotium à subdito extra territorium gestum, *Corn. Cons. 241. n. 6. lib. 2. & Cons. 89. lib. 3. arg. c. si sententia. extra De sentent. excommun. lib. 6.* nisi statutum prohibitivum respectu personæ expressè prohibeat subditum negotium aliquod gerere vel actum aliquem celebrare extra territorium: tunc enim licet hoc statutum sit odiosum, indistinctè extenditur ad negotium gestum, vel actum à subdito celebratum extra territorium, *Alex. Cons. 128. n. 2. lib. 1. Cons. 41. n. 6. lib. 5. Socin. Cons. 74. n. 17. lib. 1. & Cons. 302. n. 1. lib. 2. Ias. l. 2. in princ. ff. De eo quod cert. loc. Bart. lib. 1. n. 45. C. De
40 summ. trinit. arg. l. 2. & ibi Bald. C. De Eunuch.* Quo verò ad statuta permissiva ego concludo: Statutum permittens id, quod secundum juris communis dispositionem nemini permittitur, nisi ex privilegio speciali, qualia sunt statuta permittentibus magistratibus municipalibus creare Notarios: item & statuta, quæ disponunt, quòd presbyter æquè ut Notarius instrumentum publicum conscribere possit, non porrigat effectum suum extra territorium statuentium, quoad hoc, ut Notarius creatus à magistratibus municipalibus vel presbyter, cui hæc authoritas à statuto concessa est, extra territorium instrumenta publica conscribere possit, *arg. l. 2. ff. De offic. proconsul. c. Romana. vers. nec Clericos. De for. compet. lib.*

pet. lib. 6. sed quoad hoc ut instrumenta, à tali persona intra territorium confecta, ubique locorum fidem publici instrumenti obtineant, statutum extra territorium vigorem suum extendit, *Bart. l. 1. n. 34. 35. & 36. & ibi Bald. n. 16. C. De sum. trinit. arg. l. 1. C. De emancip. liberor.* Statuta verò quæ permittunt illud, quod alioquin secundum dispositionem juris communis quidem in genere permissum est, sed in specie illa, de qua statutum disponit, vel ratione solennitatis vel ratione personæ actum gerentis, vel cum qua actus geritur vel aliâ ratione prohibitum est extra territorium statuentium non extenduntur, quoad hoc, ut actus à jure communi prohibitus ratione solennitatis, celebratus secundum dispositionem statuti extra territorium, etiam à subdito, valeat, *Bald. c. cum dilectus. extra De fid. instr. Bald. l. si non speciali. C. De testam. Ias. l. 1. lect. 1. n. 23. C. De summ. trinit. & fid. cathol.* Sed quoad hoc, ut actus à jure communi prohibitus, ratione solennitatis intra territorium etiam à non subdito celebratus, ubique locorum valeat, & in bonis etiam extra territorium sitis locum habeat, talia statuta extra territorium extenduntur, *Card. Paris. Cons. 12. n. 46. lib. 3. Bart. l. 1 n. 36. & 37. & ibi Bald. & Ias. C. De SS. Eccles. arg. l. si non speciali. l. omnium. & l. fin. C. De testam. l. 2. C. Quemad. testam. aper. l. 1. C. De emancip. liberor. l. Is apud quem. C. De edend. l. Ne in arbitris. C. De Arbit. l. ne caussas. & l. ne à Proconsulibus. C. De appellat.* Sin autem statutum permissivum illud pertractat, quod secundum juris communis dispositionem vel respectu personæ, quæ actum gerit, vel respectu personæ, cum qua negotium geritur, qualia sunt statuta, quæ permittunt filiofamiliàs testamentum condere vel quæ disponunt, ut

filius spurius à patre suo vel heres institui, vel patri suo ab intestato succedere possit, & talia statuta indistinctè non extenduntur extra territorium, neque quo ad bona extra territorium sita, *Bart. l. 1. n. 41. & ibi Bald. n. 41. C. De summ. trinit. Petr. de Anchor. c. canonum statuta. extra De Constit. Alex. Cons. 128. lib. 1. Socin. Cons. 131. n. 2. lib. 4. arg. l. pupillo. ff. De tutor. & curat. dat. ab his. l. non solùm. §. qui testamento. ff. De excusat. tutor. §. filium Auth. Quib. mod. natur. effic. sui. l. cùm unus. §. is qui. ff. De bon. auctor. iudic. possid.* neque quoad actum extra territorium celebratum, *Bart. l. 1. n. 40. C. De summ. trinit. arg. l. 2. ff. De offic. proconf. §. filium Auth. Quib. mod. natur. effic. sui. l. Duumvirum. C. De decurion. lib. 10.* Quamvis in hoc ultimo contrarium teneat *Bald. d. l. 1. n. 13. C. De summ. trinit. pro cuius sententia allegari potest text. in c. Cùm olim. & ibi Abb. extra De Cleric. coniugat.* Ex hoc infertur, quòd stantibus statutis, de quibus supra mentionem fecimus, filiusfamiliàs extra territorium testamentum condere, neque spurius à patre suo in testamento extra territorium conscripto heres institui possit, etiam respectu bonorum, quæ intra territorium statuentium sita sunt, & quod testamentum conditum secundum formam statuti, quoad bona extra territorium statuentium sita, ratum non sit, *Bart. d. l. 1. n. 40. & 41. C. De sum. trinit.* Secundò ex hoc infertur dispositionem juris Saxonici, quæ vult minorem statim atque is 21. annum ætatis excessit, jure majoris censeri, atque plenam de re sua etiam absque Judicis & Curatoris auctoritate disponendi potestatem habere, *Art. 42.* Landr. *lib. 1. gloss Art. 23.* Landr. *gloss. Art. 26.* Weichb. non extendi extra illa loca, in quibus jus Saxonicum viget, tam quoad bona extra illa

illa loca sita, quàm quoad contractus sive actus extra illa loca celebratos. Quia hæc dispositio est permissiva respectu personæ contra juris communis dispositionem, quod jus commune expresse sanxit, minorem non nisi post vigesimum quintum annum ætatis completum vel majorem effici, vel de rebus suis liberum disponendi potestatem habere, *infra De Curat. in princ. l. 1. ff. De minor. l. si curatorem, & ibi gloss. & Bald. C. De in integr. restit. minor. l. fin. C. De his qui ven. ætat. impetrar. gloss. Bart. & Ias. l. 1. §. fuit quæsitum. ff. Ad SC. Trebell.* Ideoque minor 25. annis in terris Saxonicis habitans, licet ipse 21. annum excesserit, bona sua immobilia extra terras Saxonicas sita absque judicis decreto alienare non potest, etiam per contractum in terris Saxonicis celebratum, prout hac quasi in specie decidit *Socin. Cons. 131. n. 2. lib. 4.* & contractus ab ipso extra illa loca, in quibus jus Saxonicum viget celebrati, eodem jure censentur, quo jure censentur contractus sive actus in isto loco à quolibet alio minore istum locum incolente celebrati. Ex quo sequitur, quod licet in terris Saxonicis majori 21. ann. licet is sit minor 25. annorum, contractus suos sive alios actus ab ipso celebratos, in integrum restitutio, ratione minoris ætatis non concedatur, & quadriennium etiam ad petendam in integrum restitutionem præscriptum, minori in terris Saxonicis, statim à 21. anno ætatis completo, currere incipiat, hoc non habeat locum in actibus sive contractib. à minore in terris Saxonicis habitante in illis locis, in quibus jus commune viget, initis, sed in illis actib. sive contractibus minori etiã in terris Saxonicis & nato & habitante licet is 21. annũ ętatis excesserit, perinde & ratione minoris ętatis in integrũ restitutio cõcedatur, & tempus petendi restitutionem in integrum tantùm à vigesimo

 quinto

quinto anno ætatis cursum suum incipiat, atque cuilibet in terris Saxonicis etiam neque nato neque habitanti hoc casu & ratione minoris ætatis in integrum restitutio conceditur, & tempus ad in integrum restitutionem petendam definitam non nisi à 25. anno ætatis currit. Statutum autem aliâ ratione quàm solennitatis vel personæ permissivum, ut puta, si statutum disponat, ne filia fœmina cui aliquid in testamento patris vel matris relictum est, licet illud sit minùs legitima, supplementum legitimæ petere possit, non extenditur ad bona extra territorium sita. Ideoque si is, qui testamentum condidit in illo loco, in quo tale statutum viget, decesserit, relictis bonis & in illo loco, in quo tale statutum, & in aliis locis, in quibus tale statutum non viget, filiæ fœminæ, quibus in testamento patris aliquid, quamvis minùs legitima relictum est, respectu bonorum, quæ in illo loco, in quo tale statutum viget, supplementum legitimæ petere non potest, sed respectu illorum bonorum testatoris, quæ extra illum locum sita sunt, supplementum legitimæ petere potest. *Alex. Cons. 128. lib. 1.* Eodem modo statutum disponens, ut omnia bona uxoris & mariti sint communia, sicut jure Saxonico cautum est, *Art. 30.* Landr. *lib. 1.* Item & statutum disponens, ut omnia quæsita ab uxore & marito constante matrimonio: non extenditur ad bona extra territorium sita, *Aym. Cravett. Cons. 30.* Similiter & statutum de successionibus ab intestato aliter disponens, quàm jure communi cautum est, ad bona subditorum extra territorium sita, secundum communem atque receptam sententiam, non extenditur: sive statutum sit conceptum in rem sive sit conceptum in personam,

Alex.

Alex. Conſ. 16. n. 128. lib. 1. Conſ. 19. lib. 6. Card. Pariſ Conſ. 84. n. 43. lib. 1. Tiraquel. in tract. De primogen. Quæſt. 46. Quod procedit non tantùm in rebus immobilibus, ſed etiam in rebus mobilibus, quæ extra territorium defuncti reperiuntur, *Alex. Conſ. 16. lib. 1. Salic. l. 1. C. De ſumm. trinit. & fid. cathol. Carol. Molin. in Conſuet. Pariſ. §. 145. arg. l. Quæſitum §. prædia. ff. De legat. 3. c. 1. §. ſi verò pacis. & ibi Bald. Alvarott. & Prapoſ. De pac. tenend. l. ſi ita legatum. ff. De legat. 3. l. ex facto. l. grande. & ibi Petr. Cyn. & Ang. ff. De hered. inſtit. Bart. l. fin. C. Ubi in rem act.* Dummodò tamen illæ res ſint extra territorium non temporalis, ſed perpetui uſus gratia, *arg. d. l. ex facto. l. debitor. ff. De pignor.* Et hæc ſententia eſt verior, quamvis indiſtinctè in rebus mobilibus, non ſtatuta illius loci in quo res mobiles ſunt, ſed illius in quo dominus harum rerum domicilium habet, conſideranda eſſe, ſed malè tradat *Alex. Conſ. 19. lib. 6. & ſentit Bald. l. Imperatores. C. De commerc. & mercat. Andr. de Iſern. d. c. 1. verſ. ſi verò pacis. & ibi Matth. de Affl. 10. Notab. De pac. tenend. Alex Conſ. 31. lib. 1. Socin. Conſ. 101. lib. 1.* Ex quo infertur, jus Saxonicum, quod vult uxore defunctâ, maritum bona immobilia illius excluſis omnibus aliis heredibus uxoris retinere, *Art. 31. lib. 1.* Item diſpoſitionem juris Saxonici, quòd aſcendentes ſuccedant ab inteſtato deſcendentibus transverſalibus penitùs excluſis, *Art. 27. & ibi gloſſ. Landr. lib. 1.* nec non & eam juris Saxonici ſanctionem, quæ vult, ut in diviſione hereditatis, major frater hereditatem dividere cogatur, minori electione ſervatâ, *Art. 29. Landr. lib. 1.* Similiter & conſuetudinem Miſniæ, quæ vult, ut marito defuncto, uxor illi ſuccedat in tertiam partem bonorum, non extendi ad bona

extra illa loca, in quibus jus Saxonicum viget, sita, prout hac in specie quasi, decidit, *Petr. de Anchor. Cons. 163. n. 1. Alex. in addit. ad Bart. l. 1. n. 41. in addit. Incip. in Anglia. C. De summ. trinit. Aym. Cravett. Cons. 30.* Ideoque si quis in terris Saxonicis decedens, relinquat bona, partim in illis locis, in quibus jus Saxonicum viget, partim verò in illis locis, in quibus jus commune servatur, in omnibus præfatis casibus servamus dispositionem juris Saxonici, in illis bonis, quæ sunt sita in illis locis ubi jus Saxonicum viget; quò verò ad bona sita in illis locis, in quibus jus commune servatur, sequimur juris communis dispositionem, Porrò annotandum est, Dd. aliquos quoad statuta effectum testamenti respicientia, qualia sunt statuta, quæ vel prohibent, ne heres Falcidiam detrahere possit, vel ut ipse minorem quarta Falcidiam detrahat, inspici illum locum, in quo legata vel fideicommissa secundum expressam dispositionem testatoris solvi debent, vel si hoc testator non expressit, illum locum, in quo major pars hereditatis sita est, *Bald. l. si non speciali. n. 4. C. De testam. Petr. de Anchor. Cons. 163.*

41 De statutis autem punitivis sive pœnalibus an extra territorium extendantur, *videte Bart. d. l. 1. Quæst. 8. & ibi Bald. C. De summ. trinit. & fid. cathol. Ias. & Dec. l. fin. ff. De iurisd. omn. iudic.* Ex quo autem tempore incipiant ligare statuta, *videte Bart. in l. omnes populi. n. 37. ff. De iustit. & iur. Abb. Felin. & Dec. c. cognoscentes. extra De*

42 *Constit. Ang. hic. n. 11.* Utrum statuta extendantur ad casus præteritos vel futuros, *videte Bart. in d. l. omnes populi. n. 39. Abb. Felin & Dec. c. fin. extra De Constit. Ang.*

43 *hic. n. 14.* Utrum statutum recipiat interpretationem correctoriam restrictivam, declarativam, item & extensi-

tensivam, videte ea, quæ tradit *Bart. d l. omnes populi. 6. Quæst. princip. & ibi Ias. Bart. Alex. & Ias. in l. Si constante in princ. ff. solut. matri. Ias. in l. fin. §. licentia. C. De iur. delib. Ias. & Dec. l. in actionibus. ff. De in lit. iurand. Bart. & Bald. l. fin. C. in quib. causs. in integr. restit. non est necess. Felin. & Dec. c. 2. extra De Constit. Ias & Dec. l. 1. C. De success. edict. & quæ latè tradit Nicol. Everh. in sua topic. in loc. à ratione leg. larg. general. ad extens. ips. leg. Item & in loco, à ratio. legis strict. sive limit. ad restrict. leg. & quæ dixi in tract. meo feudal. 1. part. Quæst. 3. & Quæst. 5.* Et 44
utrum in statuto habeat locum, argumentum à contrario sensu, *videte Bart. in d. l. omnes populi n. 61. Alex. Ias. & Dec. l. 1. in princ. ff. De offic. eius cui mand. est iurisd. Nicol. Everh. in loc. à contrar. sens. & ea quæ dixi in tract. feudal. 1. part. Quæst. 4.* Et quo modo statuta in judi- 45
cium deducantur, *videte Bart. d. l. omnes populi. Quæst. 7. princip. Ang. hic. n. 31.* Porrò, quia in hoc nostro §. à Dd. 46
nostris solet tractari, quæ sit natura dictionis relativi *Qui* vel *Quis*: & ea quidem materia non sit inutilis: sed tamen extranea, videte de hac dictione ejusque significatione, quæ tradit *Ang. hic. Bart. d. l. Omnes populi. Bart. & Ias. l. 1. C. De summ. trinit. Ang. & Ias. §. Omnium infra De action.* Reliqua verò, quæ in hoc §. tradi solent, spectant ad jus gentium, cujus materiam trademus in §. Jus autem gentium. infr. h. t.

Ad §.

Ad §.

Sed Jus quidem.

SUMMARIA.

1. Summa §.

2. Verba simpliciter prolata in potiori significatione accipienda esse, limitatur. Ibid.

3. Applicatione juris civilis simpliciter prolata jus civile Romanorum intelligi. Declaratur itidem & limitatur ibid.

4. Renuncians omni juris beneficio, etiam beneficio sibi ex jure statutario competenti renunciasse intelligitur.

5. Quid verò, si quis renunciaverit omni beneficio juris civilis; ubi declaratur contrar. sentent. Bald.

6. Appellatione juris communis simpliciter prolata, quando jus Romanorum tantùm comprehendatur? & n. seq.

7. In dispositionibus quid attendendum: &,
Verba quomodo intelligenda & accipienda?

8. Ius municipale appellatione juris communis largè continetur. Vnde infertur ibid.

9. Statuti appellatione jus commune regulariter & propriè non continetur.

10. Largè tamen & impropriè statuti vocabulum ad jus commune extenditur.

1 IN hoc §. dicit Imperator, jus civile dici jus proprium cujusque civitatis, sed si simpliciter non addito nomine alicujus civitatis, juris civilis mentio fieret, dicit jus civile intelligi de jure Romano propter excellentiam. Ex quo sequitur verba simpliciter prolata in potiori sive digniori significatione accipienda, *Ang. hîc. arg. l. 1. & ibi Bart. ff. Si ag. vect. vel emph. facit quod docet Iaf. l. imperium. n. 3. ff. De iurisd. omn. iudic.* Quod tamen ita de-

ita demum verum est, nisi vel per hoc, quod verba in digniori sive potentiori significatione acciperentur, actus corrueret sive nullus redderetur, *arg. l. Quoties. & ibi Ias. ff. De verb. oblig. l. si tibi pecuniam. & ibi Ias. & Dec. ff. Si cert. petat. l. 1. & ibi Bart. C. De his qui ex public. ration.* vel subjecta materia aliud suaderet, *arg. l. si uno in princ. ff. De locat. & cond.* vel mens disponentis, *arg. l. fin. C. Quæ res pignor. oblig. poss. l. 3. & ibi Ias. C. De liber. præter.* vel communis usus loquendi refragetur: tunc enim verba in potiori significatione accipienda non sunt, *arg. l. liberorum. §. Quid tamen Cassius. & ibi Bart. ff. De legat. 3. Bart. l. Labeo. ff. De suppell. legat. Bart. & Ias. Rubr. ff. De oper. nov. nunciat.* Deinde ex hoc §. colligitur appellatione juris civilis simpliciter prolata, jus civile Romanorum intelligi, *Specul. §. nunc tractemus. n. 8. De appellat.* 3
Quod procedit sive appellatio juris proferatur in legibus sive statutis, ut hic, sive in mandato jurisdictionis, *arg. c. cum venissent. extra De eo, qui mitt. in possess. rei serv. causs.* sive in contractibus vel conventionibus privatorum, *Bald. Cons. 34. Incip. Inter illustrem. & Cons. 106. Incip. verba pastorum. lib. 1. arg. l. fin. C. De his qui ven. ætat. impetr.* sive in compromisso, *Ioan. Andr. in addit. ad Specul. §. Excipitur vers. item quod est corruptus. De Arbitr. Ang. in disput. Incip. Duo ad invicem litigantes. Card. c. fin. extra De Consuet. Alber. de Rosat. 1. part. statutor. Quæst. 134. Incip. Si compromissum factum est*; sive in ultimis voluntatibus, *Bald. l. Quicunq. C. De serv. fugit. Felin. c. 1. n. 1. extra De sponsal.* sive in renunciationibus, *Bald. l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. Si quis caut. Felin. d. c. 1. n. 1. extra De sponsal.* Hoc tamen ita demum verum est, nisi vel mens proferentis vel communis usus loquendi, vel materia sub-

jecta aliud suaderet, vel actus corrueret hanc interpretationem accipiendo: tunc enim appellatio juris civilis simpliciter prolata, non de jure communi Romanorum, sed de jure speciali civitatis vel loci intelligitur. *Felin. c. ius generale. Dist. 1. arg. c. 1 iunct. gloss. verb. de iure & ibi Abb. ut lit. pend. gloss. in proœm. Clement. verb. iure & ibi Abb. text. c. fin. iunct. gloss. verb. de iure. De consuetud. lib 6. c. vicena. Dist. 31 gloss. l. præscriptione, verb. miris, & ibi Bald. & Ias. C Si contr. ius vel util. publ. Ias. l. de quibus. n. 82. ff. De legib.* Ideoque receptum est, si partes compromittant in arbitrum vel arbitratorem, eo pacto, ut is caussam, de qua compromissum factum est, secundum jus civile decidat, hunc arbitrum vel arbitratorem in hac caussa decidenda non jus commune, sed jus particulare sive speciale loci vel civitatis sequi debere, si hæc caussa alioquin non secundum jus commune, sed secundum jus speciale decidi debuisset. *Bald. Rubr. De reg. iur. lib. 6. Bald. l. Illa institutio, in princ. ff. De hered. instit. Abb. Rubr. extra De Consuet. Abb. c. cum nobis. n. 6. extra De Election. Abb. c. Cumana. n. 11. extra eod. tit. Felin. c. licet. & ibi Dec. extra De probat. Felin. c. 1. n. 1. extra De sponsal. Ias. l. omnes populi. lect. 1. n. 2 ff. De iustit. & iur. Ias. d. l. præscriptione.* Similiter & in testamentis, *Petr. de Anchor. c. canonum statuta. extra De Constit. Ias. d. l. omnes populi. lect. 2. n. 24.* In contractibus, *Bald. l. Constitutionibus. C. De bon. quæ liber. Alex. l. post dotem, n. 27. & ibi Ias. ff. Solut matrim. Ias. d. l. præscriptione. n. 21.* Libellis, *Innoc. c. certificari. De sepult. lib. 6. Ludov. Rom. Rubr. ff. De Arbit. Felin. d. l. jus generale. Ias. d. l. præscriptione. n. 21.* In inquisitione, *Bald. l. 1. C. De Confess. Ias. d. l. omnes populi lect. 1. n. 5. Ias. d. l. præscriptione. n. 21.* Statutis, *Socin. Cons. 81. lib. 1.* Descriptis,

c. 1. iunct.

c. 1. junct. gloss. verb. de iure. & ibi Abb. extra ut lite pendente. Beneficiis *c. fin. juncta gloss. verb. de iure. De Consuetud. lib. 6.* in mandato jurisdictionis, reliquisque negotiis ex præfatis quatuor caussis, appellatione juris civilis simpliciter prolata non jus Romanorum, sed jus speciale civitatis vel loci comprehenditur. *Abb. d c. cum nob. n. 6. Ias. d. l. præscriptione. n. 20. Bald. c. cùm venissent. n. 2. extra De eo, qui mitt. in possess. causs. rei servand.* Præterea 4
& is, qui renunciat omni juris beneficio, & illi beneficio quod ipsi ex jure municipali suæ statutario competit renunciasse intelligitur, *Ludovic. Roman. Cons. 251. Felin. d. c. ius. generale.* Quam tamen sententiam ego ita demum procedere judico, quando quis simpliciter renunciat omni beneficio juris, tunc enim, cum sub generali appellatione juris comprehendatur, & statutum, sive jus speciale alicujus loci, ego credo sub hac generali renunciatione etiam quem intelligi renunciasse beneficio, quod ipsi ex juris specialis sive municipalis dispositione competit, *arg. l. item legati. §. item si quid ff. De legat. 3. l. si duo in princ. ff. De admin. tut. l. 2. C. De quadr. præscript. l. fin. C. De dot. promiss. Bart. & Ias. l. Emptor. §. Lucius. ff. De pact. Bart. & Dd. l. si de certa. C. de transact. Bald. l. sub prætextu. C. eod. tit. Bald. l. pactum. quod dotali. Quæst. 16. C. De collat. Alex. Cons. 11. lib. 2. facit quod docet Bart. & Ias. l. Aquiliana. ff. De transact.* Secus autem esse judico, si 5
quis renunciet omni beneficio juris civilis: tunc enim cum appellatione juris civilis simpliciter prolata, jus civile Romanorum intelligatur, ut hîc, & donatio sive remissio in dubio non præsumatur. *l. cum de indebito. ff. De probat. l. si cum aurum. ff. De solut. Alex Cons. 18. lib. 4. Card. Paris. Cons. 85. n. 4. lib. 1. Cons. 96. n. 9. lib. 3.* imò potiùs

præsumatur quem stultè quid dixisse vel fecisse, quàm sumatur donationis conjectura, *Bald. l. generaliter. C. De non numer. pecun. Jas. in prælud. feud. n. 12* Ego credo, quòd is qui simpliciter renunciat omni juris civilis beneficio, intelligatur tantùm renunciasse illis beneficiis, quæ ipsi ex dispositione juris communis competunt, non autem illis, quæ ipsi ex juris municipalis dispositione competunt. Et ita credo intelligendam doctrinam contrariam Baldi, *in d. §. Quæsitum.* Quod optimè comprobatur ex eo, quod docet *Anton. de Butr. c. 1. extra de transact. Felin. d. c. jus generale,* Ubi concludunt, eum, qui renunciat Legi, juri communi tantùm renunciasse
6 intelligi. Et licet aliqui Dd. velint, appellatione juris communis simpliciter prolata, tantùm jus Romanum comprehendi, *Alex. d. l. post dotem. n. 27. & ibi Jas. idemq; Jas. d. l. omnes populi. n. 24. Dec. d. c. licet. n. 4.* Ego tamen hanc sententiam non simpliciter, *Bald. d. l. Constitutionibus. Jas. d. l. præscriptione. n. 21.* sed ita demum veram judico, si vel mens contrahentium vel materia subjecta vel communis usus loquendi aliud non suaderet, & capiendo hanc interpretationem actus sive dispositio non vitiaretur, alioquin verò secus dicendum esse statuo.
7 Namque in omnibus dispositionibus potiùs mens quàm verba attendenda, *arg. l. fin. C. Quæ res pign. oblig. poss. l. 3. C. De lib. præter. l. in conditionib. in princ. ff. De condit. & & demonstr.* & verba semper secundum subjectam materiam intelligenda sunt, *arg. l. Imperator. ff. De in diem addict.* etiamsi illa per hoc ad improprium sensum traherentur, *arg. l. si uno in princ. ff. De locat. & cond.* vel superflua redderentur, *Bald. Rubr. n. 9. C. De contrah. empt.* Deinde etiam verba semper secundum communem usum loquendi

quendi intelligenda sunt, licet per hoc recederetur à propria significatione verborum, *arg. l. liberorum. §. Quod tamen Cassius. & ibi Bart. ff. De legat. 3. Bart. & Ias. Rubr. ff. De oper. nov. nunc. Bart. l. Labeo. ff. De supell. leg.* & semper verba ita accipienda sunt, ut actus potiùs valeat quàm pereat, etiamsi verba per hoc ad impropriam significationem detorquerentur, *l. Quoties. & ibi Ias. ff. De verb. oblig. Bart. Ias. & Dec. l. si tibi pecuniam. arg. ill. text. ff. si cert. petat.* His adde, quod & jus municipale, 8
appellatione juris communis, saltem largo modo contineatur, *Bald. l. 1. C. De Confess. Bald. c. 1. ver. Mos Romanorum. De pac. Constant. Felin. d. c. ius generale.* Ex hoc sequitur, si statuto alicujus civitatis, alteri civitati vel domino subjectæ, caveatur, ut in decidendis caussis civium in defectum juris municipalis servetur jus commune, hoc statutum intelligi, non de jure communi Romanorum, sed de jure municipali superioris civitatis sive domini, quòd jus & inferiores civitates in defectum juris sui municipalis servare tenentur, *Bart. l. si convenerit. §. si nuda, arg. ill. text. ff. De pignor. act. Ias. l. si eadem. ff. De offic. adsess.* quodque subditis illius civitatis vel domini commune est, *Ludovic. Roman. Cons. 258. quod incipit Præsens casus. Socin. Cons. 81. lib. 1.* Quod præfati Dd. procedere volunt, etiamsi inferior civitas, cum consensu superioris hoc statutum condidisset, vel si superior civitas condidisset statutum, ut civitas ipsi subjecta in defectum juris sui municipalis jus commune servet; de qua tamen extensione ego nonnihil dubito. Porrò 9
statuti appellatione jus commune regulariter & secundum propriam vocabuli significationem non comprehenditur, *Domin. c. si pro Clericis. & c. Ei cui. De prabend.*

lib. 6. Alber. de Rosat. 1. part. stat. Quaest. 147. Quae incipit
10 *statuto alicuius Ecclesiae. Ias. l. omnes populi. lect. 1. n. 7.* Largè tamen & impropriè hoc vocabulum statutum ad jus commune extendi certum est. *arg. c. statutum, in princ. & ibi Domin. De rescript. lib. 6. facit. l. 1. §. fin. ff. Quod quisq. iur.* Ideoque ex verisimili mente disponentis, *arg. l. fin. C. Quae res pign. oblig. poss. c. intelligentia. & c. in his. extra De verb. signific.* ex communi usu loquendi, *arg. d. §. Quod tamen Cassius.* ex subjecta materia, *d. l. si uno in princ. ff. De locat. conduct.* ad hoc, ut actus valeat & non pereat, appellationem statuti, etiam ad jus commune extendi judico. *arg. d. l. Quoties. d. l. si tibi pecuniam. & ibi Bart. Ias. & Dd. ff. Si cert. petat.*

In §.

Jus autem gentium.

SUMMARIA.

1. *Argum. §.*
2. *Ius gentium quotuplex?*
3. *Primaevum jus gentium quod?*
4. *Secundarium quod?*
5. *Ex jure gentium primaevo quae descendant? & n. sequentib. & n. 10. usq. ad n. 72. inclus.*
6. *Patria quàm chara nobis esse debeat, & quae quantaq; patriae debeamus: ubi etiam de defensione patriae multa notabilia.*
7. *Parentibus an magis quàm patriae & quando parendum.*
8. *Patria an absq; venia in jus vocari possit. contr. Bald. & Alvar.*
9. *Utrum is qui in aliquo loco in quo parentes ejus domicilium non habent, casu fortuito, matre per istum locum transeunte, nascitur, ibi patriam sortiatur. Remiss:*

10. Laus

10. *Laus materiæ defensionis.*

11. *Defensionis definitio, plenaq; ejus explicatio usq; ad n. 72.*

12. *Hominem ob corporis rerumve tutelam occidens vel vulnerans crimen non committit.*

Unde infertur Ibid.

Nec culpam n. 18.

13. *Defensio nullo statuto, aliove jure civili etiam ex absoluta Pontifi. u vel Imperatoris potestate tolli potest: Nisi in casibus Ibid.*

14. *Statutum pœnam etiam pecuniariam statuens in eum qui se vel res suas defendendo alium occidit vel vulnerat, ratum non est.*

15. *Nec jus Saxonicum, hoc casu in VVerigeldum hominem condemnans.*

16. *Vxorem interficiens quando non lucro dotis, nec alium occidens commodo successionis occisi privetur.*

17. *Vxorem interficiens quando aliam ducere poßit.*

18. *Alium vulnerans, quando impensas in vulnus curandum factas, & damnum operarum amissaram resarcire non teneatur.*

19. *Nec pacem frangat.*

20. *Error existimantium, statutum sanciens, ut occidens qualitercumq; capitali supplicio afficiatur, etiam in homicidio ad defensionem commisso locum habere.*

21. *Personæ defensio quam licita? & n. seq. & n. 26. 27. usq; ad n. 37. exclus.*

22. *An & qualiter ut quis alapam ignominiosam aliamve corporalem injuriam absq; vulnere evitet, alium vulnerare & occidere liceat.*

32. *Primus ictus non est expectandus: Ampliatur & illustr. Ibid.*

24. *Præparans se ad offendendum qualiter & quando impunè offendi & occidi poßit?*

25. *Et quando quis propter minas solas?*

26. *Nemo aggressus fugere tenetur.*

Declaratur id Ibid.

27. *Id*

27. Ad defensionem sui etiam vicinos & amicos convocare licet.

28. Renunciatio defensionis adversus atrocem injuriam corpori inferendam non valet.

29. Defensio alterius personæ permissa, ut & rei alterius. n. 43.

30. Etiam extranei & capitalis inimici cont. Gand.

31. Alium defendere nemo cogitur,

Quod ampliatur ibid.

32. Fallit nonnullis casibus, qui declarantur tamen. n. 33. & seq.

34. Pater sciens filium aliquid machinari contra patriam, Imperatorem vel alium, id non revelans, an puniatur?

35. Quaq; pœnâ filius puniatur, si pater id revelaverit.

36. Non abstinens ab eo, quod ad opem, consilium vel auxilium injuriæ inferendæ spectat, punitur. Illustratur exemplis ibid.

37. Rerum defensio cur & qualiter licita, & n. seqq.

38. Et quando & qualiter respectu rerum, quas nullo jure possidemus?

39. Propter rerum defensionem qualiter & quomodo propriâ auctoritate quem capere liceat.

40. Et quando licitè aliquem occidere.

41. Itemq; quando alicui violentiam rebus inferri annitenti antequam appropinquet in itinere occurrere.

42. Amicos & vicinos ut & turcos convocare?

44. Defensio cuivis, omni loco & tempore qualiter permissa.

45. Contra quamcunq; personam.

46. Qualiter tamen & quibus casibus contra magistratum.

47. Itemq; contra socium quolibet modo opem vel auxilium præstantem offendenti.

48. Et tercium penitùs innocentem, ubi pulchrè & n. seq. & n. 50.

49. Vicini ædes & quando & qualiter incendii arcendi caussa impunè destrui possint?

51. Etiam contra verbalem injuriam defensio permissa est.

52. Sola justa violentia excludit defensionem. Illustratur ibid. & n. seq.

53. Defensio contra Parentem, Dominum, Abbatem, Maritum, Præceptorem & similes, quando licita sit vel non sit.

54. Verbaliter læsus quando se defendere non possit.

55. Defen-

55. Defensio ut licita sit, requiritur, ut fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ.

56. Moderamen illud, qualiter varietur.

57. Verbalis injuria quod moderamen exigat.

58. Et quod realis injuria personæ illata.

Quæq; requirantur ad hoc, ut quis moderamen inculpatæ tutelæ hic servasse dicatur. ibid.

59. Et quid si violentia rebus nostris sit illata; ubi multa de recuperatione & defensione rei nostræ.

60. Moderamen inculpatæ tutelæ transgrediens, an quando & qua pœna afficiatur & n. seq.

61. Consuetudo pronunciandi, quod moderamen inculpatæ tutelæ excedens, si hominem interfecerit, pœna amissionis manus puniatur, ad quem casum restringenda.

62. Læsio vel occisio, ut res per se mala non præsumitur ad defensionem facta.

Ampliatur ibid. & n. seq.

63. Quid juris si de homicidio accusatus confiteatur se homicidium ad defensionem fecisse.

64. Quidq; si hanc qualitatem ex intervallo adjiciat antea homicidium simpliciter confessus, eamq; non probet.

65. Verbum ulciscendi *ab accusato excipiendo prolatum quomodo exponendum?*

66. Depositio testium, quorum quidam deponunt reum animo offendendi, quidam animo defendendi læsisse, quomodo concordanda?

67. Defensio an & qualiter probetur testibus qui simpliciter deponunt reum tertium vulnerasse vel occidisse ad defensionem factam.

68. Et quid si deponant de credulitate defensionis?

Quidq; si dicant potius reum defendendi quàm offendendi animo læsisse. n. 70.

Ibid. Comparativi natura quæ.

69. Casus quo duobus testibus negantibus tantum creditur quantum duobus affirmantibus.

71. Defensio quibus præterea modis sufficienter probetur & n. seq.

72. Et quid, si quis alterum vulneraverit vel occiderit in loco remoto præsentibus nullis?

73. Ad defensionem qui testes & quando admittantur.

Ubi plura de facilitate probationis innocentiæ.

74. Ex jure gentium secundario quæ originem trahant, & n. seq. n. 75. 77. 79. 80. 81. & 82.

75. An Imperator vel Papa, ut non directum, sic nec utile dominium absq; justa caussa alicui auferre possit?

76. Domuum, castrorum, & civitatum constructio & munitio quàm licita in suo.

77. Contractus ex quo jure.

78. Itemq; Distractus.

79. Et obligationes tàm ex contractibus quàm delictis descendentes.

80. Testamenta an & qualiter ex jure gentium.

81. Et quid sit quoad jus succedendi tàm ex testamento, quàm ab intestato.

82. Servitutes ex quo jure: item fœdera pacis.

83. Ex jure civili quæ descendant.

84. Et an & quatenus exceptiones & ea, quæ processum judicii respiciant?

1 JUS gentium omnibus hominibus commune, usu atque necessitate exigente inventum esse Justinianus
2 hic tradit, ejusque juris exempla refert. Circa quod annotandum, jus gentium duplex esse, primævum &
3 secundarium. *Ang. hic* Primævum jus gentium est illud, quod naturalis ratio inter omnes gentium constituit. §. *ius aut. civile supr. h.t. nost.* quales sunt notitiæ naturales hominibus in creatione divinitùs insitæ, quæ jubent ea,
4 quæ facienda sint, prohibentque contraria. Secundarium autem jus gentium est illud, quod usu exigente & humanis necessitatibus omnes gentes sibi constituerunt, *ut hic.* quod licet à notitiis naturalibus originem trahat, per usum tamen practicum introductum est. Ex pri-

Ex primitivo jure gentiũ descendit religio erga Deum, item ut parentibus & patriæ pareamus, *l. veluti. ff. De iust. & iur.* ut vim atque injuriam propulsemus, *l. ut vim. ff. De iustit. & iur.* Rursus ex primo capite, ex religione nempe erga Deum originem trahunt omnes Leges punientes hæreticos, *C. De hæret. tot. tit.* apostatas, *C. De apostat. tot. tit.* blasphemos, *§. fin. Auth. ut non luxur. contr. nat. c. si quis per. 22. q. 1. c. fin. extra De maled. Ias. l. 3. §. iurare. n. 11. ff. De iureiur.* vel quolibet modo contumeliosos erga Deum, *l. 1. C. Nemin. lic. sign. salv. Christ.* Unde rectè mulctatus est 500. solidis Judæus, qui ex rationibus, quas ipse coram judice reddidit, offensus, manus versus crucem ibi pendentem levans, dixerat, se velle potiùs esse suspensum sicut iste suspensus est, qui illic pendet, quàm coram isto judice ampliùs unquam rationes reddere: Eò, quia licet ipse postea prætenderet, se non de imagine Christi, ibi in cruce pendente, sed de quodam homine mortuo extra urbem versus eandem plagam suspenso sensisse, ex his tamen divina majestas contumelia affecta videretur, *Host. in sum. De Iude. §. in quibus circ. fin. Felin. c. Auditis. n. 32. extra De præscript. Ias. l. 1. §. si vir. n 9. ff. De adq. possess.* Deinde etiam ex hoc capite emanarunt leges, concedentes privilegia & immunitates ecclesiis & ecclesiasticis personis. *C. De SS. Eccles. C. De Episc. & Cler. C. De Episc. aud. tit. De immun. Eccles. extra & in lib. 6.* Item & leges prohibentes actus prophanos, præsertim illos, per quos divinus cultus impediri possit, celebrari vel in ecclesiis Deo sacratis, *c. 1. & c. cùm ecclesia & ibi Abb. extra De immun. eccles. c. Decret. eod. tit. lib. 6. Bald. l. 2. arg. ill. text. C. De SS. Eccl.* vel diebus in honorem Dei feriatis, *c. 1. & ibi Abb. & c. fin. extra De fer. l. fin. C. eod. Ias. l. Divus. ff. d. tit.*

 nec non

nec non & leges, quæ pœnam capitis statuerunt in illos, qui divina ministeria turbant vel impediunt, *l. si quis in hoc genus. & Auth. Sed novo. C. De Episcop. & Cler.* ea etiam quæ taduntur *in l. 1. & omnib. ll. illius tit. C. De sum. trinit. & fid. cathol.* ex hoc capite, desumpta sunt. Secundò jus naturale primævum suadet, ut parentibus pareamus iisque reverentiam & obedientiam præstemus: Ex hoc jure emanarunt Leges disponentes, ut alimenta parentibus & filiis præstentur, *l. si quis à liberis. ff. De lib. agnos.* item & Leges punientes filios ingratos parentibus, *l. 1. C De ingrat. liber. §. aliud quoq;. Auth. Vt cùm de appell. cognoscend. l. 1. & omnib. ll. ill. tit. ff. Ad Leg. Pomp. de parri.* nec non & illæ Leges, quæ sanciunt in promissione, quâ filius se obligavit ex certo loco non discedere, intelligi exceptum patris authoritatem: ideoque ipsum jubente patre impunè ex isto loco discedere posse. *Ias. l. fin. n. 9. ff. Qui satisd. cog.* Tertiò, jus naturale primæ-
6 vum jubet, ut patriæ pareamus, ut hîc. Ideoque naturale est, ut quilibet diligat natale solum, *Socin. Consf. 35. n. 11. lib. 1.* atque natura evenit, ut cuilibet patria sua dulcis, *l. qui habebat in princ. ff. De legat. 3. Alex. Consf. 95. n. 6. lib. 5. Dec. Consf. 284 n. 9. Card. Parif. Consf. 12 n. 18. & Consf. 26. n. 47. lib. 3.* omnibusque locis carior sit, *gloss. l. fin. C. Si serv. exportand. ven.* & quilibet pro patria & pugnare, *gloss. l. fin. C. De abolit. gloss c. 1. extra De conversat. infid.* & legationem suscipere, *l. si quis. C. De decur. lib. 10. l. 2. C. De præpos. agen. in reb. lib. 11.* consulere, *Bald. d. l. veluti.* & in patria munera subire cogatur, *§. Et audient. Auth. De defens. civit.* adeò, ut is, qui simul & ab illo loco, quem incolit, & ab illo loco, ex quo originem trahit, ad munera vocatur, munera indicta à patria aliis

post-

postpositis subire cogatur, *l. libertus. §. præscriptio. ff. Ad municip. gloss. l. cives C. De incol. lib. 10.* Item, & ab advocatione contra patriam quis abstinere debet, *arg. eius quod docet Abb. c. fin. extra De postul.* Præterea quis non tàm parentibus quàm patriæ nasci dicitur, *l. 1. §. & generaliter. ff. De ventr. in poss. mitt. l. postliminij. §. filius. ff. De capt. & postl. reversi. Ias. l. 1. n. 13. ff. solut. matr. Idemq; Ias. l. 1. §. huius studii. n. 13. ff. De iustit. & iur.* & tàm filius patrem, *gloss. d. c. 1. & ibi Abb. extra De conversat. infid. Matth. de Afflict. c. 1. §. contra omnes. n. 3. Hic finit: lex. Socin. d. Cons. 35. n. 12.* quàm è converso pater filium, *l. minimè, ff. De relig. & sumpt. funer.* nec non uxor maritum patriam oppugnantem impunè interficere potest. *gloss. d. c. 1. De convers. infid.* Deinde etiam à juramento fidelitatis, quo vasallus obligatur domino, patria excepta tacitè intelligitur. *Alvarott. & Prap. c. 1. §. contra omnes. Hic finit: lex. Matth. de Afflict. c. 1. in princ. n. 10. De nov. form. fidelit. Iacob. de S. Georg. ver. Qui quidem investiti. n. 15. & verb. & promiserunt. n. 13. & 31. pract. Pap. in form. Libell. ad revocat. feud. verb. contra delatum, n. 4. Zas. in tract. feud. 7. part. n. 32. Ioan. de Neviz. inter Cons. Alber. Brun. Cons. 12. n. 4.* His adde quòd oppugnans patriam, vel eam prodens læsæ majestatis crimen incurrat, *d. l. fin & ibi gloss. C. De abol.* & ex delicto contra patriam perpetrato quem sola scientia absque consilio vel ope obliget, *Bart. l. utrum. arg. ill. text. ff. Ad leg. Pomp. de parricid. Socin. Cons. 22. n. 6. lib. 1.* Quodque patriam derelinquens crudelis esse dicatur, *gloss. l. 1. & ibi Luc. de Pen. C. Si cur. vel cohort. lib. 10.* & quòd pro defensione patriæ quilibet vitam corporalem exponere teneatur, *Ioan. Neviz. inter Cons. Albert. Brun. Cons. 12. n. 3.* item, quod patria moriens

à Deo cœleste præmium consequatur, *c. omni. 32. q. 8. Bologn. in repetit. Auth. Habita. C. Ne fil. pro patr.* Huc accedit, quòd is, qui contra patriam aliquid molitur, & à regimine, omnibusque honoribus in patria sua arceri debeat, *gloss. c. 1. §. ius Romanorum. verb. contra patriam. De pac. constant.* & quod is qui tempore belli vel alio casu imminente patriam periclitantem deserit, jus civitatis quod in patria habuit, amittat, *Bald. l. 2. arg. ill. text C. De infant. expos. l. 1. §. huius studij. n. 15. ff. De iust. & iur. addit. ad Bart. d. l. veluti.* Ad hoc adduci potest, quod Cic. *lib. 1. offic. cap. 18.* inquit, Unicuiq; nostrûm cari sunt parentes, liberi, propinqui, familiares, sed omnium caritates patria una complexa est, pro qua quis dubitet mortem oppetere, dummodo patriæ sit profuturus. Et quod Valer. Maxim. *lib. 5. cap. 6.* inquit, arctissimis sanguinis vinculis satisfecit pietas, restat nunc, ut patriæ exhibeatur, cujus majestati etiam illa, quæ Deorum numinibus æquatur; auctoritas parentum vires suas subjecit, fraterna quoque caritas æquo animo atque libenter cedit, summâ
7 quidem cum ratione. Ex quo sequitur, si patria atque pater sint simul in necessitate constituti, & filius utrique simul subvenire non possit, vel si pater atque patria filio simul aliquid mandet, atque filius utrumque expedire non possit, patriæ magis quàm parentibus & subveniendum & parendum. *Bart. & Bald. d. l. veluti. ff. De iustit. & iur. Ias. d. §. huius studii.* Quod tamen ita demum verum est, si patria & parentes in æquali necessitate vel periculo constituti sint, secus vero est, si patria in exiguo periculo, parentes verò in maximo periculo constituti sint, vel, si periculum, quod patriæ imminet, dilationem patiatur, illud autem, quod parentibus imminet,

minet, dilationem nullam patiatur: tunc enim magis parentibus quàm patriæ succurrendum. *arg. l. 1. §. sunt autem qui putant. ff. Ne quid in flum. publ. Alex. l. 1. & ibi Ias. n. 39. ff. solut. matr.* Secundò, si id, quod patria jubet, injustum sit, illud autem, quod parentes jubent, justum sit, parentibus magis quàm patriæ parendum, *Bald. d. l. veluti.* Tertiò, patriæ magis parendum & subveniendum, quàm parentibus, quando agitur de statu publico: secus vero est, quando agitur de commodo pecuniario: tunc enim parentibus magis subveniendum & parendum quàm patriæ. *Ang. Ram. de Forl. & Fulgos. l. pen. arg. ill. text. ff. De postul. Ias. l. militem. C. De procurat. facit quod docet Spec. §. 1. ver. Quid si pater. De Advoc.* Præterea & is, qui contra patriam suam actionem ali- 8
quam habet, eam non nisi venia petita in jus vocare potest, *Matth. de Affl. cap. 1. n. 129. & ibi Prapos. De milit. vasall. qui contum. facit, quod docet Alex. & Ias. l. generaliter. ff. De in ius vocand. text. §. Eos autem. Auth. ut iudic. sin. quoq. suffrag. l. Benè à Zenone. C. De quadr. præsc.* Quamvis contrarium sed malè teneat *Bald. & Alvarott. c. 1 De mil. vasall. qui contum.* Utrum autem is, qui in aliquo 9
loco, in quo parentes ejus domicilium non habent, casu fortuito, matre per istum locum transeunte, nascitur, ibi patriam sortiatur, *videte Alex. & Ias. in l. huiusmodi legatum. ff. De legat. 1. Bart. l. filios. C. De municip. & origen. lib. 10. Feln. c. Rudolphus. extra De rescript. Nicolaus Boër. Decis. Burdeg. 260.* Quarto ex hoc jure gen- 10
tium primævo descendit defensio, *l. ut vim ff. De iustit. & iur. c. ius naturale Distinct. 1.* cujus materia cum teste Decio, sit elegans, utilis, quotidiana & lucrosa, ego

ego eam hîc vobis breviter atque ſuccinctè dialectico
11 ordine declarare decrevi. Eſt itaque defenſio factum legitimum, quo quis perſonam ſuam vel alterius, res ſuas vel alterius contra injuriam, vel violentiam injuſtam undecunque vel quocunque modo illatam cum moderamine inculpatæ tutelæ, tuetur. Cùm enim & jus naturale, *c. ius naturale. Diſt. 1. Clem. paſtoralis De ſent. & re iudic. l. 1. §. cùm arietes. ff. Si quadr. paup. feciſſ. dic.* & jus gentium. *d. l ut vim*, imò omnia jura omnesque Leges tàm communes, *l. ſcientiam. §. qui cùm aliter. ff. Ad leg. Aquil. c. ſi verò Cl. 1. extra De ſentent. excomm. c. ſignificaſti. Cl. 2. extra De homicid. Corn. Conſ. 38. n. 22. lib. 2. Conſ. 134. n. 3. lib. 3.* quàm ſpeciales Saxonicæ defenſionem permittant, *Art. 78.* Landrecht. *lib. 3.* dubium non eſt, defenſionem eſſe factum legitimum. *arg. l. lege obvenire.*
12 *ff. De verb. ſignific. l. 3. §. De illo. ff. pro ſoc.* Ex quo ſequitur eum, qui ob tutelam corporis vel rerum ſuarum aut alterius hominem vel vulnerat, vel occidit, nullum delictum, ſcelus, crimen vel maleficium committere, *l. 3. C. Ad. leg. Corn. de Sicar. arg. c. officia. c. non eſt iniquitatis. c. cùm homo. c. non eſt crudelis. c. ſi homicidium. 23. q. 5. c. occidit. 23. q. 8.* nullamve pœnam mereri, *l. Gracchus. C. Ad leg. Iul. de adult. gloſſ. Bart. & Iaſ. l. ſi ab hoſtibus. §. fin. ff. ſolut. matr. c. 2. & ibi Abb. extra De homicid.* Ideoque ſtatutum quo cavetur, ut Syndici ſive Officiales teneantur denunciare omnia delicta vel maleficia in aliquo loco commiſſa, non extenditur ad hoc, ut Syndici vel Officiales teneantur denunciare homicidium commiſſum vel vulnus inflictum ob tutelam ſuam vel alterius,
13 *Bald. l. data opera. n. 8. C. De his qui accuſ. poſſ. vel non.* Et cùm defenſio ſit juris naturalis, certum eſt, & per ſtatutum

tutum generaliter & indefinitè conceptum, defensionem nunquam sublatam intelligi, *Bald. l. 1. n. 21. C. De hered. instit facit quod docet Bald. in l. Edita. col. pen. rep. part. C. De edend. Dec. c. ex parte. Cl. 2. extra De consuet. idem in c. quoniam contra col. 1. extra De probat. Alex. Cons. 113. n. 8. lib. 5. Cons. 119. lib. 7. Dec. d. l. ut vim. n. 9.* & nullo jure civili, nulloque statuto vel consuetudine, etiam ex absoluta potestate Imperatoris vel Papæ defensionem tolli posse, *d. Clem. Pastoralis. Bart. l. defensionis facultas. arg. ill. text. C. De iur. fisc. lib. 10. Bart. & Alex. l. cùm mulier. ff. Solut. matrim. Bald. d. l. ut vim. Socin. Cons. 120. n. 12. lib. 3. Felin. & Dec. d. c. ex parte. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 351. & 391. Card. Paris. Cons. 46. n. 3. lib. 1. Cons. 2. n. 157. lib. 4. Dec. Rubr. extra De except. n. 6. & in Rub. extra De appellat. n. 9.* nisi vel hoc fiat ex justa & rationabili caussa, *Bald. & Dec. d. l. ut vim. Alex. d. l. cùm mulier. Felin. & Dec. c. dilecti. extra De except. Socin. Cons. 96. n. 13. lib. 4. Matth. de Afflict. c. 1. §. si facta. n. 38. Si de feud. defunct. cont. Dec. c. Quæ in ecclesiarum. n. 18. extra De Constit. arg. l. itaq. ff. Ad leg. Aquil. l. si servus. C. De his qui ad eccles. confug.* vel quatenus defensio à jure civili introducta est, *Bald. c. à nobis. extra De except. Abb. Felin. & Dec. c. dilecti. extra De except. Alex. d. l. cùm mulier. idem in addit. ad Bart. d. l. facultas. Dec. d. c. ex parte. Dec. Rubr. n. 10. extra De appellat.* vel ut defensio non tollatur penitùs, sed modus defensionis moderetur atque temperetur, *Alex. Cons. 105. lib. 5. Socin. Cons. 16. n. 13. lib. 4 Card. Paris. Cons. 46. n. 3. lib. 1. Dec. Rubr. n. 9. extra De appell.* Quinimò 14
statutum pœnam nummariam sive pecuniariam statuens in eum, qui se vel res suas defendendo hominem vel vulnerat vel occidit, ratum non esse, certum est,

M *arg. l.*

15 *arg. l. Seius & Angerius. & ibi Alex. ff Ad. leg. Falc.* Unde sequitur, non valere dispositionem juris Saxonici, quod vult, eum, qui ob tutelam corporis vel rerum suarum hominem interfecit, condemnari & in pœnam unius VVerigeldi, continentis 24. Sexagenas antiquas, parti applicandam & in mulctam quatuor sexagenarum antiquarum judici applicandam. *Art. 38.* Landrecht. *lib 2. gloss. Art. 38.* Weichbild. Quamvis secundum illam dispositionem juris Saxonici pronuncietur, *ut patet ex sententiis impressis, adiunctis Speculo Saxonico, &* dem Weichbilde *Tit.* Von der Nohtwehre. Multò verò minùs valet statutum, quo imponitur illi, qui ad suam defensionem alium lædit vel interficit, pœna capitis vel corporali. *Alber. de Ros. d. l. ut vim. Dec. d. Rubr. n. 6. extra De except.* Præterea non solùm statuto, sed ne mandato vel jussu judicis quidem defensio tolli vel prohiberi potest, *Bald. l. 1. n. 12. C. und. vi. Alex. Cons. 76. n. 3. lib. 1. Card. Paris.*
16 *Cons. 41. n. 40. lib. 1.* Et licet maritus interficiens uxorem privetur lucro dotis, quod ipsi defertur vel ex pacto vel ex Legis dispositione, *l. si ab hostibus. §. fin. ff. Solut. matr.* & is, qui alium interficit, privetur commodo successionis illius, qui interfectus est, & ipsi alioquin ex Legis dispositione debebatur, *l. fin. ff. De bon. damn.* tamen nec maritus defendendi sui gratia, uxorem interficiens, lucrum dotis ipsi alioquin debitum amittere, *arg. gloss. Bart. & Ias. d. l. si ab hostibus. §. 1.* nec is, qui ob defensionem suam interficit eum, cujus successio ab intestato ad ipsum spectabat, commodum successionis amittere debet, *arg. eius quod docet Dec. l. 1. n. 17. C. und. vir. & uxor.*
17 Præterea licet is qui uxorem suam interfecit, cum alia matrimonium contrahere prohibeatur: is tamen, qui ad defen-

defensionem suam uxorem suam interfecit, aliam ducere non prohibetur. *c. 1. & ibi Abb. extra De divort.* Nullam etiam culpam committit is, qui ad defensionem suam hominem interficit, *Abb. c. 1. n. 2. extra De divort.* Neque etiam is, qui ad defensionem alium vulneravit, impensas in vulnus curandum factas, item, nec damnum operarum amissarum resarcire cogitur. *Aym. Cravett. Cons. 119. n. 11.* Deinde is, qui ad defensionem suam alium interficit, vel vulnerat, pacem factam non frangit, neque incurrit pœnam fractæ pacis, sive illa pœna sit legalis, *c. 1. §. si quis homines, De pac. tenend.* sive conventionalis, *Socin. inter Cons. Franc. Curt. Cons. 20, Incip. Sæpenumerò. col. 15. vers. Circa secundum. Franc. Curt. Cons. 21. Incip.* DEUS *æterne. col. 7. & 8. vers. Cùm secundum. Card. Paris. Cons. 164. n. 23. & Cons. 165. n. 23.* item etiamsi in conventione pacis fuerit adjecta clausula *Rato manente pacto*, & clausula in pœna conventa committatur toties, quoties contra pacem innitam factum fuerit, *Card. Par. Cons. 165. n. 25. lib. 4.* Et cùm per statutum, generaliter & indefinitè conceptum, defensio nunquam sublata intelligatur, sequitur veram non esse illorum Dd. sententiam, qui volunt, statutum sanciens, ut occidens quovis modo vel qualitercunque capitali supplicio afficiatur, habere locum etiam in homicidio ad defensionem commisso, *Salic. l. 2. C. De noxal. act. Alex. l. sed & si severior. C. De his, qui not. infam. Alex. Cons. 130. lib. 5. Ias. l. 2. §. 2. ff. Qui satisd. cog. Ias. l. in actionibus. ff. De in lit. iur. Ludovic. Currer. in tract. De homicid. §. 1. n. 5. prout hanc sententiam rectè improbat Dec. d. l. in actionibus.* Deinde certum est, cuilibet licitum esse personam suam defendere. *l. ut vim. ff. De iustit. & iur.* Quod

18 19 20 21

M 2 proce-

procedit, ut pro defensione personæ, alium interficere liceat, si aliter defendere nos non possimus. *l. is qui aggressorem. & l. si ut allegas. C. Ad leg. Corn. de Sicar.* neque requiritur ad hoc, ut defensio licita judicetur probare eum, qui alium vel vulneravit vel occidit, omninò periturum fuisse, nisi alium vel vulneraffet vel occidisset, sed sufficit probare ipsum alioquin in vitæ periculo constitutum fuisse, *Bart. Conf. 16. Incip. Vanuntius Petri lib. 2.*
22 *Corn. Conf. 134. n. 3. lib. 3.* Quinimò is, qui alapam ignominiosam vel tractum capillorum, vel aliam injuriam corporalem etiam absque vulnere aliter evitare non potest, nisi alium occidat, vel vulneret, impunè alium vulnerare vel occidere potest, *Bald. l. 1. n. 10. & ibi Bart. n. 7. C. unde vi. Alex. Conf. 76. & Conf. 109. lib. 1. Felin. c. dilecti. n. 14. extra De except. Ang. in tract. De malef. ver. Et d. Titius n. 22. & ibi August. Arimin. Alex. Conf. 14. n. 10. lib. 3. Conf. 119. n. 4. lib. 7. Dec. Conf. 676. Aym. Cravett. Conf. 119. n. 7.* Quamvis aliqui hoc ita demum procedere velint, si talis injuria corporalis immineat, quæ cum vitæ periculo conjuncta sit, aliàs autem non, *Dec. d. l. ut vim:* tamen magis communis Dd. sententia tenet, ut hoc procedat & in tali injuria corporali, quæ cum vitæ periculo conjuncta non est, cui sententiæ & ego subscribo, *arg. l. Itaq. ff. Ad leg. Aquil. l. furem. & ibi Bart. C. Ad leg. Corn. de Sicar. junct. l. in servorum. ff. De pæn.*
23 Neque etiam opus est ad hoc, ut defensio permissa reputetur, ut quis primum ictum expectet, *gloss. Bart. & Bald. l. 1. C. und. vi. Bart. l. 3. §. qui armati. arg. ill. text. ff. und. vi. Abb. c. olim. n. 16. extra De restit. spoliat. Ang. in tract. malefic. d. ver. & d. Titius. n. 26. & ibi Augustin. Arimin. Corn. Conf. 107. & Conf. 162. lib. 1. Bald. l. 1. C. Quand. lic.*

sine

sine iud. se vindic. Felin. c. dilecti. n. 14. extra De except. etiamsi is, qui alium defensionis gratia lædit, sit superior viribus aggressore, *Gand. in tract. De malefic. Rubr. De defension. à reo fieri. n. 8. arg. l. 1. C. Quand. lic. sine iudic. sese vindic. l. fin. C. In quib. causs. in integr. restit. est necess.* Ideoque eum, qui nos invadit vel aggreditur cum gladio evaginato vel aliis armis, nos lædendi animo, quod in dubio præsumitur, impunè interficere possumus. *Alex. l. non solum. §. sciendum. n. 9. ff. De oper. nov. nunc. Felin. c. significasti. Cl. 2. n. 13. extra De homicid. Dec. Cons. 678. n. 2. Cons. 469. n. 9. Cons. 676. Bart. l. sed etsi quemcunq. ff. Ad leg. Aquil. Bald. l. 1. §. Cum arietes. ff. Si Quadr. pauper. fecis. dic. Bald. l. Etsi certus. §. si unus. ff. Ad SC. Sylleian. Bald. l. multis. C. De liber. causs. Bald. l. 2. arg. ill. text. C. Ad leg. Cornel. de Sicar. Alex. Cons. 109. lib. 1. & Cons. 13. lib. 3. Corn. Cons. 107. Cons. 162. & Cons. 274. lib. 1. Ang. Aret. in tract. De malefic. ver. & d. Titius. n. 9. usq. ad n. 17. & n. 22. & ibi August. Arim. Bonifac. de Vitall. in tract. De insult. Ias. l. ut vim. n. 9. & ibi Dec. ff. De iustit. & iur. Bart. d. Cons. 16. lib. 2. Ang. hic. n. 5.* Quinimò & illum, qui 24
se præparat ad offendendum vel lædendum occidere vel offendere permissum est, etiam antequam nos aggrediatur, *Bald. l. in lege. arg. ill. text. ff. De locat. & cond. Ias. d. l. ut vim.* Quod tamen ita demum procedit, si certum sit, eum qui hæc præparamenta facit, ea ad offendendum vel lædendum nos facere: alioquin verò secus est, *August. Arim. in addit. ad Ang. d. ver. & d. Titius. n. 12. arg. l. merito. ff. Pro Soc. gloss. in sum. 23. q. 1.* Secundò hoc dictum Baldi non procederet, si alio modo eum, qui se præparat ad offendendum nos, impedire possumus, ne nos offendat, judicis videlicet auctoritate vel simili

modo, *iuxta l. non est verisimile. in princ. ff. Quod met. causs. l. illicitas. §. ne potentiores. & ibi Bart. ff. De offic. præsid. Felin. Rubr. extra De treug. & pac.* tunc enim qui se præparat vel accingit ad vim vel injuriam nobis inferendam, occidere vel vulnerare permissum non est, *arg. l.*
25 *scientiam. §. qui cùm aliter. ff. Ad leg. Aquil.* Similiter & propter minas solas alium occidere vel vulnerare non licet, præsertim si is, qui minatus fuit, alteri mortem vel vulnus, sit talis, qui minas suas exequi solitus non fuit, *Ang. hîc. n. 5. arg. eius quod docet Bart. in l. hæc autem stipulatio in princ. arg. ill. text. ff. Si cui plus quàm per leg. Falcid. Bart. & Alex. l. metum. C. De his, quæ met. causs Cardin. Paris. Cons. 67. n. 42. lib. 3. & Cons. 168. n. 11. lib. 4. Bart. l. illicitas. §. ne potentiores. ff. De offic. præs. Felin. Rubr. De treug. & pac.* nisi is, qui minas protulit, pervenerit ad aliquem actum proximum, destinatum ad lædendum, vel nisi ipse expectaret socios suos vel alio modo ipse, cui mors vel damnum aliquod minatum fuit, in certò periculo constitutus fuerit, nec ipse aliter periculum evitare possit, nisi eum qui minas protulit, illicò interficiat: hoc enim casu illud impunè facere potest, *Bald. l. 1. n. 16. C. und. vi. Ang. in tract. malefic. ver. & d. Titius n. 27. & ibi Augustin. Arim. Ias. l. ut vim. n. 14. Abb. c. olim. n. 16. extra De restit. spoliat.* Quinimò eum, qui propter minas mortis ab aliquo offensus & ira incitatus minantem vulneret, licet ipse aliter periculum evitare potuit, non pœna ordinaria, sed extraordinaria afficiendum aliqui tradunt. *August. Arimin. in Addit. ad Ang. d. ver. & d. Titius. n. 28. Ang. l. si adulterium cum incestu. §. imperatores. arg. ill. text. ff. Ad l. Iul. de adult. Alex. Cons. 76.*
26 *n. 1. lib. 1. Et Cons. 119. n. 10. lib. 7.* Et hoc, quod dictum est,

est, quem pro defensione personæ suæ alium impunè occidere vel vulnerare, si aliter periculum vel injuriam evitare non possit; usque adeò verum est, ut procedat, etiamsi ipse fugiendò evadere potuisset: namque nemo fugere tenetur, *secundum communem atq; receptam Dd. sententiam. Bart. l. 1. C. und. vi. Bart. Cons. 16. lib. 2. Bald. Ias. & Dec. l. ut vim. ff. De iustit. & iur. Abb. c. olim. n. 17. extra De restit. spoliat. Ang. in tract. malefic. ver. & d. Titius n 25. & ibi Augustin. Arimin. in addit. n. 11. Alex. Cons. 119. lib. 1. & Cons. 119. lib. 7. Hippol. de Mars. l. 1. ff. Ad leg. Corn. de Sicar. Corn. Cons. 107. & Cons. 162. lib. 1.* Quod absque omni dubio indistinctè procedit, si fugiens ex fuga periculum aliquod incurrere possit, *Bald. l. 1. C. und. vi. Bart. Cons. 16. lib. 2. Ang. in tract. malefic. d. ver. Et d. Titius. n. 23. Corn. Cons. 107. & Cons. 162. lib. 1 Felin. d. c. suscipimus.* Similiter hoc procedit, etiamsi quis absque periculo effugere potuisset, *Abb. c. olim. extra De restit. spoliat.* præterquam in foro conscientiæ, *Bald. c. fin. extra De consuetud. Abb. c. significasti. Cl. 2. n. 9. extra De homicid.* item quoad pœnam irregularitatis evitandam, *Abb. d. c. olim. n. 17.* item si is, qui alteri vim vel injuriam infert, sit talis, cui læsus reverentiam debet: tunc enim si læsus, qui fugà se contra injuriam illatam tueri potuit, non effugiat, sed aggressorem vulneret vel occidat, ipse quidem non pœna corpori infligenda plecti potest, sed tamen extra ordinem arbitrio judicis punitur, *Dec. d. l. ut vim. n. 35.* Præterea non tantùm 27
culibet per se defensio permissa est, sed etiam ad defensionem suam vel personæ suæ alios, vicinos nempe vel amicos convocare licet, *Bald. l. 1. n. 22. C. und. vi. Bartol. l. prohibitum. n. 3. C. De iur. fisc. libr. 10.*
arg.

arg. ill. text. idem Bart. l. devotum. arg. ill. text. C. De metat.
28 *lib. 11. facit gloss. l. 3. §. Eum igitur. ff. De vi & vi arm.* Deinde etiam defensio usque adeò licita est, & permissa, ut renunciatio defensionis adversus atrocem injuriam corpori inferendam non valeat, *gloss. l. pactum inter heredem. & ibi Bart. & Ias. ff. De pact. Ias. l. si quis in conscribendo. n. 18. C. De pact. facit. l. liber homo. ff. Ad leg. Aquil. Bart. l. interdum. §. qui furem. ff. De furt. Bart. l. 1. §. usq;*
29 *adeò. ff De iniur. Dec. l. nemo fraudare. ff. De reg. iur.* Neque verò solùm nostram personam, sed etiam personam alterius defendere permissum est, *arg. l. si quis servitutem. & ibi Bart. ff. De furt.* sive ille alius sit filius noster, *arg. l. isti quidem. ff. Quod met. causs. l. 1. ff. De minor. §. patitur. infra eod. tit. Gandin. in tract. De defens. n. 1.* sive parens. *arg. l. fin. C. De impub. & aliis substit. l. utrum. ff. Ad leg. Pomp. de parricid.* etiam naturalis tantum, *arg. l. hos accusare. §. fin. ff. De accus. Bald. l. cùm acutissimi. C. De fideicom.* sive frater, *Alex. Cons. 119. n. 6. lib. 7.* sive alius nobis sanguine junctus, *gloss. Bart. Ias. & Dec. d. l. ut vim. arg. l. 3. §. sed quod diximus. ff. De pen. legat. l. 1. §. item Divus. ff. Ad leg. Corn. de Sicar. l. raptores. & ibi Bald. C. De Episcop. & Cleric. l. 1. & ibi gloss. C. De rapt. virg. l. cùm scimus. & ibi Bart. C. De agricol. & censit. lib. 11. facit quod docet Bart. in l. lex Cornelia. in prin. arg. ill. text. ff. De iniur. Bald. l. 1. arg. ill. text. C. Si quacunq; præd. potest. Alex. Cons. 24. n. 9. lib. 2. Socin. Cons. 228. lib. 2. Felin. c. literas. n. 8. extra De præsumpt.* sive uxor vel maritus, *Gandin. in tract. De malefic. Rubr. De defens. à reo fund. n. 2. arg. c. admonere. 33. q. 2. l. 1. §. fin. ff. De iniur.* sive amasius vel amasia, *arg. l. Maserius. ff. De verb. signific. l. item legato. § item. si quid. ff. De legat. 3.* sive amicus magna amicita nobis conjunctus,

arg. l

arg. l. cùm allegas. C. De cast. pecul. lib. 10. l. 2. ff. Qui pet. tutor. Ias. l. exigendi. C. De procurat. & in l. cùm rem alienam. C. De legat. sive sponsus vel sponsa nostra, *arg. l. oratio. ff. De sponsal. l. non sine. C. De bon. quæ lib. l. si uxor. §. si minor. ff. Ad leg. Iul. de adult.* sive sit socius itineris, *arg. l. apud Labeonem. §. tenetur. ff. De iniur. c. fortitudo. 23. q. 3.* vel habitationis, *Bald. c. 2. n. 5. extra De vit. & honest. Cleric. Dec. Cons. 469. Gand. in tract. De malefic. Rubr. De defens. à reo fiend. arg. c. hac ratione. 23. q. 3.* sive sit dominus, *arg. l. Lucius. ff. De appellat.* vel servus noster, *l. 1. ff. Ad SC. Syllei.* sive sit dominus feudi, vel vasallus, *arg. c. 1. De form. fidel. c. 1. de nov. form. fidel.* sive famulus mercede à nobis conductus, *Alex. Cons. 140. lib. 2. Bernar. de Land. in addit. ad tract. Gand. De malefic. d. Rubr. De defens. à reo fiend. arg. l. 2. ff. De us. & habit. l. 2. C. De Episcop. & Cler. l. non alias. §. fin. ff. De iudic.* sive alius denique extraneus, *Bart. Bald. Ias. & Dec. d. l. ut vim. Bart. l. si quis in servitutem. arg. ill. text. ff. De furt. Bald. d. l. raptores. Idem Bald. l. 1. n. 22. C. und. vi. & in c. fin. extra De sent. & re iudic. Ang. d. ver. Et. d. Titius. n. 33. Corn. Cons. 107. lib. 1. Dec. Cons. 469. arg. c. dilecto. De sentent. excom. lib. 6. d. l. devotum. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat. Gandin. in d. Rubr. De defens. à reo fiend. n. 3.* etiamsi ipse sit capitalis noster inimicus, *Bald. d. l. ut vim. & ibi Ias. n. 29. ff. De iustit. & iur.* vel se defendi recuset, *arg. l. non tantùm. ff. De appell. gloss. c. 1. extra De procurat. text. l. 3. ff. De lib. causs.* Et eum, qui alium defendit, bonum naturale omni jure permissum, & pium opus exercere responsum est à *Card. Paris. Cons. 2 n. 176. lib. 4. arg. l. servus. ff. De serv. export.* Quamvis eum, qui alium defendendo tertium vel vulnerat vel occidit, irregularitatis pœnam

N incur-

incurrere tradatur *à gloss. in Clem. 1. verb. suum de homicid. Ias. d. l. ut vim. n. 30.* Et licet alium defendere
31 permissum sit, alium tamen defendere nemo cogitur, isque, qui dum alium commodè defendere potuit, hoc facere neglexit, pœna nulla punitur. *gloss. Abb. & Felin. c. quanta. extra De sentent. excommun. gloss. & Dec. l. culpa caret. ff. De reg. iur. Bart. Bald. Ias. & Dec. d. l. ut vim. Bart. l. metum. §. Sed licet. arg. ill. text. ff. Quod met. causs. Bart. l. 1. §. sed in eo. ff. Ad SC. Sylleian. Bald. l. 1. n. 22. C. und. vi. Card. Paris. Cons. 154. n. 17. lib 4. Gandin. in tract. De malef. Rubr. De defens. à reo fiend. n. 12. Dyn. c. non est sine culpa. De regul. iur. lib. 6. Abb. Felin. & Dec. c. 1. extra De offic. deleg. Felin. c. quia alios. extra De haret. facit. gloss. 1. c. ad reprimendum. extra De offic. ordin.* Quod procedit, etiamsi quis alium solo clamore contra injuriam vel injustam violentiam tueri potuit, id hoc facere neglexit, *Bald. hic. Dec. d. l. culpa caret. idemq; Dec. d. c. 1. extra De offic. deleg.* item etiamsi ego scivero, alium tibi moliri mortem vel aliud damnum: namque licet hoc tibi non indicem, ut periculum evitare possis, pœna nulla plector, *Bart. l. 1. §. occisorum. ff. Ad SC. Sylleian. Bald. & Ias. d. l. ut vim. Dec. d. c. culpa caret. arg. l. si sciente. ff. Ad. leg. Pomp. de parricid. l. 4. §. si tibi ob indi-
32 cium. & ibi Ias. ff. De pœn. Card. Paris. Cons. 166. n. 15. lib. 4.* Hoc tamen fallit in injuriis inferendis, vel parentibus nostris, *arg. l. utrum. & ibi Bart. ff. Ad leg. Pomp. de parricid. Bald. & Dec. c. 1. extra De offic. deleg. Dec. d. l. culpa caret. Bald. d. l. 1. n. 17. C. und. vi.* vel magistratibus, quibus ratione jurisdictionis subjecti sumus, item patriæ nostræ. *Bart. d. l. utrum. Felin. d. c. 1. extra De offic. deleg. Felin. d. c. quia alios. Idemq; Felin. d. c. quanta. Abb. c. 1. n. 9.*

n. 9. De restit. spol. vel injuria inferatur illi, contra quem crimen læsæ majestatis committitur, *arg. l. Quisquis. C. Ad leg. Iul. Maiest. Bart. d. l. utrùm. Abb. Felin. & Dec. d. c. 1. extra De offic. deleg. Abb. c. 1. extra De restit. spoliat. Dec. d. l. culpa caret*, vel Duci belli præposito, vel præfecto centuriæ, sub quo militamus, *l. 3. §. fin. & l. omne delictum. §. qui præpositum. ff. De re milit. Dyn d. c. non est sine culpa. De reg. iur. lib. 6.* vel patri spirituali, *Abb. d. c. 1. n. 9. extra De restit. spoliat. Felin. c. quanta. extra De sentent. excomm.* vel subditis nostris, *Bald. l. 1. §. quies. arg. ill. text. ff. De offic. præfect. urb. Bald. l. illicitas. §. ne potentiores. arg. ill. text. ff. De offic. præsid. Bald. l. nullus. C. De summ. trinit. Felin. c. 1. extra De offic. deleg. Idemq; Felin. d. c. quia alios. & d. c. quanta.* vel domino nostro, cui ratione dominii subjecti sumus, *l. 1. ff. Ad SC. Syllean.* vel domino feudi aut vasallo nostro, *c. 1. De nov. form. fidel. c. 1. §. præterea. & ibi Dd. Quæ fuit prim. causs. Bart. d. l. utrum. Andr. de Isern. t. 1. §. si voluerit. & ibi Matth. de Afflict. n. 36. De capit. qui cur. vend. Abb. c. 1. n. 9. De restit. spoliat. Alex. Cons. 13. lib. 6. Felin. c. quantæ. extra De sentent. excomm. & diximus in tract. nostro feud. in 9. part.* vel si hæc injuria vel injusta violentia alteri inferatur in agro, ædibus vel territorio nostro, *Bart. l. ne quid. arg. ill. text. ff. De incend. ruin. & naufr. Abb. c. 1. extra De restit. spoliat. Bald l. 2. arg. ill. text. ff. De noxal. act. facit. l. 1. §. fin. C. De fals. monet. l. 2. C. De his, qui latron. occult. l. 1. §. Is autem. ff. Si famil. furt fecisse dicat.* vel à servo nostro alteri, *d. l. 2. ff. De noxal. act.* vel à servitoribus sive famulis nostris, vel filiis: hisce enim casibus ego alium defendere

atque juvare teneor, alioquin punior, *Gandin. in tract. De malefic. Rubr. De defens. à reo fiend. n. 12. Dec. l. servus. n. 7. C. De pact. Bald. c. veritatis. n. 8. extra De dol. & contum. Felin. c. Petrus. n. 3. 5. & 6. arg. ill. text. De homicid. facit quod docet Bart. in l. de pupillo. §. si quis ipsi pratori. quast. 10. & ibi Alex. n. 25. & Ias. n. 14. ff. De oper. nov. nunc. Bart. l. 1. §. familia. arg. ill. text. ff. De publican. text. c. constitutus.*
33 *extra De test.* Hoc tamen ita demum procedit, si injuria vel violentia sit talis, cui is, qui alium defendere cogitur, resistere potuit, alioquin verò secus est, *Felin. c. 1. n. 4. extra De offic. deleg. arg. l. item quaritur. §. exercitus. ff. De locat. & cond. c. 1. De nov. form. fidel. gloss. & Dd. c. 1. §. praterea. Qua fuit prima causs. Curt. in tract. feud. 4. part. n. 59. facit l. Nepos Proculo. ff. De verb. oblig. l. impossibilium. & ibi Dec. ff. De reg. jur.* Secundò hoc fallit, si illum, quem defendere tenemur, absque periculo defendere non possumus: Namque nemo salutem propriam alienæ saluti præponere cogitur, *arg. l. prases. C. De servit. & aq. gloss. Bald. Alvar. Prapos. & Matth. de Afflict. c. 1. in princ. Quib. mod. feud. amitt. gloss. c. 1. §. si à morte. & ibi Dd. De alien. feud. patern. text. l. hoc demum. ff. De oper. libert. Iacob. de S. Georg. ver. & promiserunt. n. 18. Curt. in tract. feudal. 4. part. 8.* nisi hæc injuria domino, cui ratione dominii subjecti sumus, illata sit, *l. 1. §. occisorum. ff. Ad SC. Syllei.* Tertiò, nos nullà pœnà plectimur, si hisce personis, quos defendere obligamur, ideò non denunciaverimus injuriam vel violentiam injustam, quam alius illis machinatur, ut huic injuriæ vel injustæ violentiæ occurrere possint, quia hoc facinus sive hanc machinationem plenè probare non potuimus. *Dec. c. 1. n. 7. extra De offic. deleg. Felin. c. de catero. n. 17. extra De sentent. & re indic. Dec. d. l.*

culpa

culpa caret. n. 11, Matth. de Afflict. c. 1. §. praeterea. Qua fuit prim. causs. arg. c. plerumq. & ibi gloss. 2. q. 7. c. si tantùm. & c. placuit. 6. q. 2. l. nostris. C. De calumniat. Quartò aliqui 34
Dd. concludunt patrem, qui sciens filium aliquid machinari contra patriam, Imperatorem vel alium quemcunque, illud non revelavit, nulla poena puniri, *Felin. c. 1. n. 4. & ibi Dec. n. 7. extra De offic. deleg.* In hoc tamen contrarium & melius tenet *Matth. de Afflict. d. §. praeterea. n. 19. & 20. cuius sententiam in tractat. nost. feud. in 9. part. secuti sumus.* Quamvis illud certum sit, si pater 35
facinus filii revelaverit, filium nunquam poena capitali vel ordinaria, sed extraordinaria arbitrio judicis puniendum, *l. milites. §. desertorem. ff. De re mil. Capoll. tract. Cautelar. cautel. 1.* Et licet alium, vim vel injuriam 36
patientem exceptis personis, de quibus modò mentionem fecimus, defendere non teneamur: tamen ab omni eo, quod ad opem, auxilium vel consilium injuriae inferendae spectat, abstinere debemus, alioqui punimur, *l. is, qui opem. & ibi Bart. ff. De furt. l. non solùm. §. si mandato. & ibi Bart. ff. De iniur. Bald. & Ias. l. 1. C. De serv. fugit. Abb. Felin. & Dec. c. 1. extra De offic. deleg.* Ideoque eum, qui ex proposito armatus assistit illi, qui alteri vim vel injustam violentiam infert, licet manum nullam admoveat maleficio. *Innoc. c. innocentia. extra De Cleric. percuss. Bald. l. 1. C. De serv. fugit. Bald. l. data opera. C. Qui accus. poss. Felin. c. 1. n. 14. extra de offic. delegat. & in c. sicut dignum. arg. ill. text. extra De homicid. Card. Paris. Cons. 164. n. 11. lib. 4. Cons. 154. lib. eod. Ang. in tract. malefic. ver. dictus Andreas armatus. n. 1.* item & eum, qui indicat ei, qui alium occidere vel laedere vult, ubinam sit vel lateat ille, quem occidere statuit, *Bald. l. ob hac verba. n. 4.*

ff. De his, qui not. infam. Iaſ. l. 1. n. 21. C. De ſerv. fugit. nec non & eum, qui alteri vel offendiculum objicit, vel oſtium domus ſuæ dolo & ex propoſito claudit, ne is injuriam vel injuſtam violentiam effugere poſſit, ratione injuriæ vel injuſtæ violentiæ illatæ conveniri poſſe, reſponſum eſt. *Bald. d. l. ut vim. n. 9. arg. l. eleganter. §. ſi quadrupes. & ibi Bart. & Bald. ff. De dol. l. qui occidit. §. fin.*
37 *ff. Ad leg. Aquil. l. nihil. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.* Et cùm res noſtræ, alter ſanguis noſter, judicentur, *arg. l. advocati. & ibi Bart. C. De advoc. diverſ. indic. Bald. l. ſi tuis minimis. C. De oper. libert.* placuit non tantùm perſonæ ſuæ, ſed & rerum ſuarum defenſionem licitam eſſe, *l. 3. §. eum igitur. & ibi Bart. ff. De vi & vi arm. l. 1. & ibi Bart. & Bald. C. und. vi. l. ſi quis in ſervitute. ff. De furt. l. prohibitum. & ibi Bart. C. De iur. fiſc. lib. 10. l. devotum. & ibi Bart. C. De metat. lib. 11. c. olim. extra De reſtit. ſpoliat. gloſſ. Bart. & Iaſ. & Dec. d. l. ut vim. Felin. c. 2. extra De homicid. Carrer. in pract. crimin. in tract. De homicid. §. circa quartum. n. 29.* Quod procedit, ſive illa res ſit corporalis ſive incorporalis, qualis eſt jurisdictio vel jus patronatus & ſimilis, *Bald. l. 1. n. 30. & 31. C. und. vi. Bart. l. 1. §. hoc interdicto. n. 3. ff. De itin. act. priv. Capoll. in tract. De ſervitut. ruſticor. præd. cap. 1. n. 38.* item ſive hæc res ſit noſtra, quoad plenum dominium, ſive quoad utile tantùm, *Bald. d. l. 1. n. 27. & 28. C. und vi. arg. l. 1. ff. Si ag. vectig. vel emph. pet. l. ſi quis emptionis C. De præſcript. 30. vel 40. ann. iunct. l. invitus. §. cui damus. ff. De reg. iur.* Item etiamſi nos in iſta re ſolum jus detinendi ex juſta & legitima cauſſa habeamus, *arg. l. colonus. ff. De vi & vi armat. l. ſi duo. §. Cùm inquilinus. ff. Uti poſſid.* item, ſive hæc violentia ſit ablativa, *d. l. ſi quis in ſervitute.* ſive

ſive expulſiva, *d. §. eum igitur. d. l. 1. C. und. vi.* ſive turbativa, *Bart. d. l. ut vim. n. 6. Bald. l. 1. n. 26. & 31. C. und. vi. Carrer. d. §. Circa igitur quartum. n. 32.* ſive ædificando vel alio modo committatur, *arg. l. Quemadmodum. §. 1. ff. Ad leg. Aquil. l. ſi vitem. §. ſi ad ianuam. ff. Quod vi. aut clàm. l. 1. C. ut nem. lic. ſine iudic. auth. impon. ſign. reb.* de quo tamen ultimo an & quibus caſibus procedat, videte ea, quæ tradit *Bart Alex. & Iaſ. in l. 1. §. nunciatio. ff. De oper. nov. nunc. Innocent. & Abb. c. 1. extra De immunit. eccleſ. Ang. §. aquè. n. 17. Inſtit. De action. Bart. l. 1. §. hoc interdicto. n. 9. ff. De itin. act. priv. Cæpoll. in tract. de ſervit. ruſtic. præd. cap. 3. n. 30.* item ſive hæc violentia inferatur rebus noſtris authoritate judicis non ſervato ordine judiciario, *Bald. l. 1. n. 28. C. und. vi. arg. l. meminerint. C. eod. tit. l. fin. C. Si per vim vel al. mod.* vel, ſi tale delictum à nobis perpetratum fuerit, propter quod hanc rem amittere meremur, *arg. l. prohibita. & l. defenſionis facultas. C. De iur. fiſc. lib. 10.* Item etiamſi hanc rem nullo jure 38
poſſideamus, *Iaſ. d. l. ut vim.* Circa quod tamen annotandum, nobis indiſtinctè permitti defenſionem reſpectu rerum, quas nullo jure poſſidemus, adverſus videlicet alium, quàm eum, à quo hanc rem injuſtè poſſidemus, *l. 1. §. Qui vi à me. ff. De vi & vi arm. Bart. & Bald. l. 1. C. und. vi. Bart. l. 1. §. interdictum. ff Vti poſſid. fac. l. 1. §. fin. ff. eod. l. loci corpus. §. competit. ff. Si ſerv. vind.*

Contra, cùm autem cujus reſpectu rem injuſtè poſſidemus, defenſio permiſſa non eſt, ſi vis illata ſit turba-

turbativa, *gloss. & Bart. l. 1. §. fin. arg. ill. text. ff. uti possid. gloss. l. 1. C. eod. tit. Bart. l. 1. in prin. Quæst. 7. ff. De oper. nov. nunciat.* vel etiam si sit expulsiva, si is, cujus respectu hanc rem injustè possidemus, habeat saltem civilem possessionem hujus rei, *Bart. l. 1. C. und. vi. Bart. d. §. interdictum. arg. l. clàm possidere. §. Qui ad nundinas, & ibi Bart. Alex. & Ias. ff. De adquir. poss.* Sin autem is, cujus contemplatione rem injustè possidemus, nullam habeat possessionem hujus rei, nos hanc rem contra violentiam expulsivam ab ipso illatam, indistinctè tueri possumus, si possessionem hujus rei omninò vacantem adepti fuerimus, *arg. l. sequitur. §. item si occupaveris. ff. De usucap.* Sin autem possessionem hujus rei non omninò vacantem adepti fuerimus, nobis permittitur contra violentiam expulsivam, ab eo, cujus contemplatione hanc rem possidemus, tueri, si hæc vis inferatur ex intervallo, *gloss. d. §. Qui vi à me.* secus verò est, si hæc violentia

39 inferatur in continenti, *d. §. cum igitur.* Deinde etiam hæc defensio usque adeò licita est, ut eum, qui rebus nostris violentiam inferre nititur, capere authoritate propriâ, & ad judicem deducere liceat. *l. si quis in servitute. & l. interdum. §. qui furem. ff. De furt. c. 2. extra De homicid. l. 1. C. De rapt. virg. Bald. l. 1. n. 27. C. und. vi. Bart. l. cum eo. ff. Ad leg. Iul. pecul. Bart. & Bald. l. fin. C. De exhib. reis.* Dummodò illum ultra 21. horas non retineamus in nostris privatis vinculis, *arg. l. capite quinto. & ibi Bart.*

40 *ff. Ad leg. Iul. de adult.* Quinimò pro defensione rerum nostrarum alium licitè interficimus, si res nostræ nobis aliter salvæ esse non possint, *l. furem. & ibi Bart. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. l. itaq. ff. Ad leg. Aquil. Felin. c. significasti. Cl. 2. extra De homicid. Ias. d. l. ut vim facit. l. Quoniam multa.*

multa. C. Ad leg. Iuli. de vi publ. Quod tamen ita demum procedit, si nos periclitemur de amissione rerum, quæ sunt magni precii, secus autem est, si hæ res, de quarum amissione periclitamur, sint viles, *Ias. d. l. ut vim. Idemq́; Ias. §. omnium. n. 69. infra h. t. Bald. l. 1. n. 2. C. De locat. cond. Felin. c. 2. n. 2. extra De homicid. text. l. Scio. ff. De in integr. restit. min. arg. l. si ex plagis. §. tabernarius. ff. Ad leg. Aquil.* id est, quæ non excedunt valorem duorum aureorum: namque licet periclitemur de earum perditione, hominem interficere non licet, *arg. l. si oleum. §. fin. cum leg. seq. ff. de dol. iunct. l. si adulterium cum incestu, §. Imperatores. ff. Ad leg. Iul. de adult.* Secundò hoc fallit in Clericis, quibus pro defensione rerum hominem interficere indistinctè non licet, *c. suscepimus. & ibi Abb. n. 1. extra De homicid.* Tertiò hoc fallit in foro conscientiæ, *Ias. d. l. ut vim. n. 22. & 27.* Præterea & illi, 41
qui nobis respectu rerum nostrarum violentiam inferre nititur, etiam antequam ad res nostras appropinquet in itinere occurrere, eumque quolibet modo ab inferenda violentia repellere possumus, etiam antequam ad prædium vel agrum nostrum, ex quo nos expellere nititur, accedat, *Bald. l. 1. n. 29. C. und. vi. facit quod docet Corn. Cons. 162. lib. 1. arg. l. 3. §. transfugas. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. l. Cæsar. ff. De public. l. Quis sit fugitivus. §. Idem ait interrogatus. ff. De ædil. edict. Bald. l. si fugitivi. & ibi Capol. n. 66. C. De serv. fugit. Bald. l. arboribus. ff. De usufr.* Quod tamen ita demum verum est, quando certò constat, aliquem ejus propositi esse, ut nobis vim inferre velit, turbando videlicet nos in possessione rei nostræ, vel ex possessione rei nostræ expellere: alioquin verò secus est, *arg. eius quod docet Bald. d. l. si fugitivi. & ibi*

42 *Cavall. §. 68. facit. l. meritò. ff. Pro soc.* Deinde etiam pro defendendis rebus nostris, amicos atque vicinos nostros convocare, *Bart. l. prohibitum. n. 3. C. De iur. fisc. lib. 10. Bart. l. devotum. C. De metat. lib. 12. Andr. de Isern. c. 1. De milit. vasall. qui contum. Andr. de Isern. & Matth. de Afflict. c. 1. §. Conventicula. De pac. iur firmand.* turcos item & infideles pro defensione nostra in auxilium vocare licet. *Oldrad. Cons. 71.* Cui enim conceditur aliquid impunè facere; semper videtur eidem concessum, ut illud facere possit convocatis aliis, *Ias. l. 1. §. fin. n. 5. ff. De oper.*
43 *nov. nunc. Bald. c. fin. col. 2. extra De iurament. calum.* Et non tantùm res nostras, sed etiam alterius, licet is penitùs extraneus sit, defendere permissum est, *arg. d. l. si quis in servitute. & ibi Bart. ff. De furt. d. l. devotum. & ibi*
44 *Bart.* Præterea defensio cuilibet permissa est, etiam Clericis, Monachis & Servis, *Ioan. de Lign. in tract. De bell. cap. 84. vers. Tertiò quæro. Dec. d. l. ut vim. n. 8.* item animalibus brutis, *l. 1. §. cum arietes. ff. Si quadr. paup. fecisse dic.* nec non etiam omni tempore, *c. quod non est licitum. extra De reg. iur. arg. gloss. l. fin C. De feriis.* quod & sacris literis approbatum, exemplo Maccabæorum docetur, qui die Sabbati in honorem DEI sacrato; hostes suos, qui illis oppugnabant, ad defensionem suam fuderunt fugeruntque, *Maccab. cap. 2. lib. 1.* Similiter & omni loco, etiam in ecclesia vel domo Principis aut Imperatoris sese defendere licitum est, adeò ut responsum sit, etiam presbyterum divina celebrantem, aggressorem suum in ecclesia impunè interficere, & non obstante hoc homicidio, divina ministeria ritè peragere, *Ioan. de Lign. in tract. De bell. cap. 84. vers. Tertiò quæro. Dec. d. l. ut vim.*
45 *n. 8.* Et non tantùm contra injuriam, sed & contra quam-

quamlibet violentiam injustam defensio permissa est, sive hæc violentia inferatur ab animalibus brutis, *d. §. cùm arietes.* sive ab hominibus dormientibus, furiosis vel mente captis, *Bart. d. l. ut vim. n. 5. & ibi Ias. n. 20. Dec. n. 29. Bald. d. l. 1. n. 38. C. und. vi.* item & contra damnum inferendum nobis à re inanimata igne nempe vel aquarum impetu, se suaque cuilibet & defendere & munire licet, *arg. l. si alius. §. est & alia. & ibi Bart. ff. Quod vi aut clam. l. si quis fumo. §. 1. & ibi Bald. ff. Ad leg. Aquil. l. 1. §. sunt autem qui putant. ff. Ne quid in flum. publ. Bart. l. 2. in princ. ff. Ad leg. Rhod. de iact.* Eodem modo sese defendere contra quemlibet, & eum, qui alteri injuriam vel injustam violentiam infert ad defensionem suam interficere vel lædere concessum est, sive alteri injuriam injuste inferat, Clericus, *c. si verò. Cl. 1. extra De sentent. excommun. Bald. l. 1. n. 41. C. und. vi. Dec. d. l. ut vim n. 6.* Papa vel Imperator *Ioan. Andr. c. felicis. De pœnis. lib. 6. Andr. de Isern. in Const. regn. in t. 1. De injur. offic. illat. Matth. de Afflict. c. 1. § porrò. n. 14. Quæ fuit prim. causs.* Cardinalis, *gloss. c. fin. verb. percusserit. De pœn. lib. 6. Ang. d. l. ut vim. & ibi Dec. n. 7. Matth. de Afflict. d. § porrò. n. 14.* Abbas, *Card. Clem. 1. ver. præfatæ. De stat. Monach. Dec. d. l. ut vim. n. 7.* Dominus feudi, *gloss. Andr. de Isern. Alvarott. præpos. & Matth. de Afflict. d. § porrò. Matth. de Afflict. c. 1. § sed & qui delator. n. 41. Quæ fuit prim. causs. & dixi de hoc latiùs in tract. meo feudal. 9. part. circ. 15. causs. privat. feud. fallent. 2.* Pater vel filius noster, *gloss. l. minimè. ff. De religios. & sumptibus funerum*, vel etiam magistratus quilibet, *Bald. Ias. & Dec. d. l. ut vim. Boer. Decis. 324. n. 6.*

46 Circa hoc tamen advertendum magiſtratibus alicui vim vel injuſtam violentiam alicui inferentibus reſiſtere licitum eſſe, indiſtinctè, quando magiſtratus non ſervato ordine judiciorum, ſed extrajudicialiter vim vel injuriam infert, *Bart. in Conſtit. Qui ſint rebell. ver. rebellando. Innoc. Abb. Felin. & Dec. c. ſi quando. extra De offic. deleg. Bald. l. ab executione. C. Quor. appell. non recip. Bald. Iaſ. & Dec. d. l. ut vim. Bald. l. 1. Quaſt. 12. C. und. vi. Alex. Conſ. 144. lib. 1. arg. l. prohibitum. C. De iur. fiſc. lib. 10. l. factum à judice. ff. De reg. iur. c. conquerente. & ibi Abb. extra De reſtit. ſpoliat. gloſſ. l. non videntur. §. qui iuſſu. ff. De reg. iur. Dyn. c. Quod quis mandato. De reg. iur. lib. 6.* Idem eſt, ſi magiſtratus procedendo judicialiter alteri injuriam vel violentiam injuſtam inferat, ſi vel damnum quod irrogatur, per hanc injuriam vel violentiam injuſtam ſit irreparabile, ut puta, ſi judex mandet aliquem ſuſpendi vel torqueri. *Abb. Felin. & Dec. d. c. ſi quando. Paul. de Caſtr. Iaſ. & Dec. d. l. ut vim. Ioan. de Plat. d. l. devotum. & d. l. prohibitum. Philip. Franc. c. dilecto. De ſentent. excomm. lib. 6. Hippol. de Marſ. l. 1. in prin. n. 68. ff. Ad leg. Corn. de Sicar. arg. c. non in inferenda. 23. q. 3. c. hi qui. 14. q. 6. Bart. l. ſi alius. §. belliſſimè. ff. Quod vi aut clàm. Alex. & Iaſ. l. 4. §. condemnatum. ff. De re iudic. Iaſ. l. 3. §. ſi ſervus. ff. De adquir. poſſeſſ. Iaſ. Conſ. 60. lib. 1.* vel ſi injuria à magiſtratu illata ſit notoria, *Abb. Felin. & Dec. d. c. ſi quando. Iaſ. & Dec. d. l. ut vim. Alex. Conſ. 144. n. 2. lib. 2. Philip. Melanth. in Epit. philoſoph. moral. lib. 2. Tit. Licetne privat. interf. tyrannos. arg. c. ex literis. extra De offic. deleg. gloſſ. c. non debet. 11. q. 3.* vel ſi à magiſtratu in aliqua cauſſa ad ſuperiorem appellatum ſit, iſque nihilominus poſt interpellationem interpoſitam in iſta cauſſa procedat. *Innoc.*

Innoc. Abb. Felin. & Dec. d. c. si quando. Oldrad. Conf. 89. Bald. & Dec. d. l. ut vim. Bald. l. addictos. C. De Episcop. aud. Petr. de Anchor. c. ea, quæ. q. 10. De reg. iur. lib. 6. Paul. de Castr. l. Episcopale. C. De Episcop. aud. Extra hos autem casus magistratui alicui vim vel injuriam inferenti resistere non licet, *gloss. 1. d. l. ut vim. Philip. Mel. in d. tit. Licetne privat. intersic. tyran. arg. l. iniuriarum. §. Si quis. ff. De iniur.* Neque tantùm eum, qui nobis vim vel inju- 47
riam infert, sed & socium ejus, qui ei ad hoc quolibet modo opem vel auxilium præstat, pro defendenda persona nostra vel rebus nostris licitè offendimus, *Bald. l. 1. n. 20. C. und. vi. Bald. l. 1. n. 5. arg. ill. text. C. De raptor. virg. Ang. in tract. De malefic. ver. & Titius se defendendo. n. 33. & ibi Augustin. Arimin. in addit. facit. l. raptores. C. De Episc. & Cler.* Quinimò & tertium penitùs innocen- 48
tem pro defensione personæ lædere vel occidere licet, si aliter periculum vel injuriam evadere non possumus, *Bald. d. l. 1. n. 14. C. und. vi. arg. l. 2. & ibi gloss. C. Ad leg. Cornel. de Sicar. l. quemadmodum. §. Idem Labeo. ff. Ad leg. Aquil. l. Qui servandorum in princ. ff. De præsc. verb. l. 2. §. pen. ff. De aq. pluv. arcend.* Ideoque receptum est, eum, qui mortem sibi vel à tyranno vel alio minatum aliter evitare non potest, nisi alium penitùs innocentem interficiat, illum, alium impunè occidere, *gloss. l. si familia. verb. agi poterit. & ibi Bart. ff. Si famil. furt. feciss. dic. Bart. l. 2. ff. De noxal. act. Bald. d. l. 1. n. 24. C. und. vi. Bald. l. servo. C. Ad leg. Iul. de vi publ. Idemq; Bald. c. 1. §. iniuria. & ibi Matth. de Afflict. 4. Notab. n. 87. De pac. iuram. firman. Ioan. de Anan. c. ad liberandum. extra De Iudæ. Socin. Conf. 20. inter Conf. Francisc. Curt. Abb. c. sacris. n. 5. extra Quod met. causs. Dec. d. l. ut vim. n. 9. & d. l. velle*

non creditur. n. 2. ff. De regul. iur. & dixi in tract. meo feud. 9. part. 3. Fall. ad 13. causs. privat. feud. Similiter & is impunitus est, qui dum aliter mortem evitare non potest, alium astantem rixæ, vel se bono animo ad dirimendam rixam interponit, occidit: Exempli gratia, si interponens se rixæ forsan simul & aggressorem & aggressum apprehendit, & aggressor quia viribus prævaluit, sese ab interponente liberet, & aggressum, quem interponens tenet, omninò interfecisset, nisi is aggressus eum, qui ipsum tenet, interficiat, tunc enim is, qui tenetur, licitè hoc facit, *gloss. fin. & ibi Ang. l. 2. C. Ad leg. Cornel. de Sicar. Ias. d. l. ut vim. n. 35. Augustin. Arimin in addit. ad Ang. in tractat. De malefic. d. ver. & dictus Tuius se defendendo. n. 34.* Eum quoque, qui dum se aliter defendere, atque mortis periculum evitare non potuit, arreptum puerum vel quem alium adstantem adversario objicit, atque illo veluti clypeo adversarii ictus excipiat, licet is homo ab adversario interficiatur, impunitum esse, responsum est, *Ang. Aret. in disputat. sua Incip. Attalus. Felin. c. significasti. Cl. 2. n. 14. extra De homicid.*
49 *Dec. d. l. ut vim. n. 9.* Sic & incendio orto, domum vicini, quæ est inter locum illum, in quo incendium ortum est, & domum meam licitè & impunè destruere possum, ne incendium ad domum meam serpat, eamq; consumat, *l. si quis fumo. §. 1. & ibi Bald. ff. Ad leg. Aquil. l. si alios §. est & alia. & ibi Bart. ff. Quod vi aut clam. l. 3. §. quod autem ff. De incend. ruin. & naufr. Bald. l. ad comparand. s. n. 3. C. Mand. Abb. c. 1. extra De imm. eccles. Felin. d. c. significasti. n. 14. Augustin. Ariminn. in addit. ad Ang. d. ver. & dictus Tuius. n. 34. Ang. in tract. De malefic. ver. Incendiario, n. 10. Felin. c. tua nos. extra De homicid.*

Addit.

Addit. ad Abb c. si egr. ssio. De iniur. Specul. §. 1. n. 58. De Actor. Et hoc quidem indistinctè procedit, quando quis incendio orto, domum vicini ad defendendas ædes suas destruit auctoritate judicis, *d. §. Est & alia. Francisc. de Rampon. inter Cons. criminal. Consil. 31. lib. 1.* Idem est, si illud absque judicis authoritate fecerit, & incendium pervenerit usque ad ædes destructas, *d. §. Est & alia.* Sin autem incendium non pervenerit ad ædes vicini destructas, is qui vicini ædes incendii arcendi caussâ destruxit, domino ædium omne damnum resarcire cogitur, *d. §. Est & alia. Ang. d. ver. incendiario. n. 10.* Et licet illo casu, quo incendij arcendi caussa domo destructa vel iudicis authoritate accedente, vel incendio serpente ad locum ædium destructarum, is, qui ædes illas destruxit, nec pœna ulla puniri possit, neque domino ædium damnum sive æstimationem ædium destructarum solvere cogatur: cùm tamen hisce ædibus destructis tota vicinia ab incendii metu conservata fuerit, responsum est, ei, cujus domus incendii arcendi caussâ destructa est, contra vicinos suos ex æquitate actionem dari, ut ipsi vicini unusquisque pro rata æstimatione suarum ædium atque rerum, quæ ipsis propter hanc destructionem conservatæ fuerunt, contribuant, atque illi damnum perpessum resarciant, *Specul. d. §. 1. n. 58. De actor. Guilhel. de Cugneo. Bart. & Bald. l. 2. arg. ill. text. ff. Ad leg. Rhod. de iact. Iacob. Butrig. & Alber. de Rosat. l. si quis fumo. §. 1. ff. Ad leg. Aquil. Felin. d. c. tua nos. Paul. de Castr. Consil. 220. Benaven. Stracc. in tractat. de mercator.*

Tit.

Tit. De naut. 5. part. ver. Sed nec est. n. 2. Francisc. de Rampon. inter Consil. crimin. Cons. 30. lib. 1. Hoc tamen ita demum verum est, si is, cujus ædes incendii arcendi caussa destructæ sunt, ratione damni neminem alium convenire possit, ut puta, si sit dubium, ex quibus ædibus incendium ortum fuerit, *Bald. l. si creditor. C. De pignor. act. Ludov. Roman. Cons. 401. Alex. Cons. 50. lib. 1. Ias. l. si quis ex argentariis. §. Prætor. ff. De edend. Ias. l. domos. ff. De legat. 1. Card. Paris. Cons. 87. lib. 4. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 56. n. 4. arg. l. licet. §. fin. ff. Naut. caup. stab. l. si verò. §. si Maviam. ff. De his qui deiecer. vel effud.* vel si sit quidem certum, ex cujus ædibus incendium ortum fuit, sed hoc incendium sit ortum vel casu fortuito, *arg. l. contractus. ff. De reg. iur. l. quæ fortuitis. C. De pignor. act.* si probetur dominum illarum ædium alioquin vigilem & diligentem fuisse, *Bald. Cons. 442. Incip. Quidam nomine Restorius. lib. 3. & Cons. 491. lib. 4. Alex. Cons. 50. n. 12. lib. 1. Alex. l. si quis ex argentariis. §. prætor. ff. De edend. Alex. & Ias. d. l. domos. Thom. Ferrat. Caut. 36. Cons. criminal. Cons. 93. n. 10. lib. 1. Hippol. Sing. 74. n. 6. & Sing. 393. Crot. repetit. l. 4. §. Cato. n. 76. ff. De verb. oblig. Socin. tract. Regul. Reg. 178. Ias. l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. Si quis caution. Francisc. Nicont. Repetit. Rubr. n. 48. C. De edend.* vel si sit ortum culpa levissima domini ædium in negligendo consistente, *Alex. Cons. 50. lib. 1. itemq. in d. §. Prætor. & d. l. domos. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 56. & ibi Thom. Grammat. Thom. Ferrat. Caut. 36. August. Arimin. in addit. ad Ang. d. ver. incendiario. n. 7. arg. l. si usufructus. §. deniq. ff. De usufr. Ias. l. si mora. ff. Solut. matr.* Quod in dubio semper præsumitur, *gloss. & Ang. §. præterea. infra Quib. mod. re contrah. oblig. Alex. d. Cons. 50. lib. 1. Alex.*

& Ias.

& Iaſ. d. §. prætor. & d. §. domos, Auguſtin. Arimin. d. verb. Incendiario. Corn. Conſ. 242. lib. 1. Iaſ. l. ſed etſi. §. quæſitum. n. 41. ff. Si quis caution. Matth. de Afflict. d. deciſ. 56. & ibi Thom. Grammat. Thom. Ferrat. caut. 36. Card. Pariſ. Conſ. 87. n. 11. lib. 4. Secus verò eſt, ſi probetur incendium ortum dolo lata vel levi culpa ejus, qui iſtam domum incoluit, vel etiam leviſſima culpa in faciendo conſiſtente, *arg. l. in l. Aquilia. ff. Ad leg. Aquil.* tunc enim, quia ille, cujus domus incendii arcendi gratia deſtructa eſt, ordinariam actionem habet contra illum, cujus dolo vel culpa incendium ortum fuit, *Salic. l. Quæ fortuitis circ. fin. C. De pignor. act. Ang. Conſ. 93. Felin. d. c. tua nos. addit. ad Bald. d. l. 2. in princ. ff. Ad leg. Rhod. de iact.* non debet domino ædium deſtructarum permitti extraordinariâ actione æſtimationem damni perpeſſi à vicinis ſuis petere, *Franciſc. de Ramp. in Conſ. criminal. Conſ. 30. lib. 1. arg. l. in cauſſa. la 2. in prin. ff. De minorib. Bart. Alex. & Iaſ. l. in provinciali. §. 1. ff. De oper. nov. nunciat.* niſi forſan is, cujus dolo vel culpa incendium ortum fuit, non ſit ſolvendo, *Franciſc. de Rampon. intra Conſ. crim. Conſ. 30. lib. 1. arg. l. fin. in princ. ff. De eo, per quem fact. fu. l. nam inanis. ff. De dol. c. olim. Cl. 2. & ibi Abb. extra De reſtit. ſpoliat.* Deinde is, cujus domus incendii arcendi cauſa deſtructa fuit, non integri damni, quod perpeſſus eſt, reſtitutionem petere poteſt, ſed ipſe pro rata ſua hoc damnum agnoſcere cogitur, *Add. ad Abbat. d. c. ſi egreſſus, arg. gloſſ. l. 1. ff. Ad leg. & Rhod. de iact.* Et licet *Felin. in. d. c. Quæ tua*, tradat doctrinam Dd. quæ vult, eum, cujus ædes incendii arcendi cauſſa deſtructæ fuerunt, à vicinis damni emendationem poſtulare poſſe, tunc demum procedere, quando hæ ædes ad abundantem cautelam

destructæ fuerunt: secus autem esse inquiat, si hæ ædes omninò perituræ fuissent, *arg. d. l. si quis fumo. §. 1. d §. Est & alia. & d. §. quod autem.* Ego tamen verissimum credo, doctrinam Doctorum indistinctè procedere, etiam quando ædes destructæ omninò alioquin perituræ fuissent: namque licet eo casu, quo ædes destructæ alioquin omninò perituræ fuissent, domino ædium secundum jus strictum, tanquam ipse damnum perpessus fuerit, nulla actio contra destruentem vel vicinos detur, *d. l. si quis fumo. §. 1* cùm tamen hæc destructio fuerit facta ad arcendum incendium & vicinorum ædes conservandas ex æquitate ipsi, cujus ædes destructæ fuerunt, actio datur, ad emendationem damni contra vicinos, quibus hæc destructio profuit: sicut & illi, cujus merces & navis & aliarum mercium servandarum gratia in mare projectæ fuerunt, actio datur ex æquitate ad consequendam emendationem damni ab iis, quorum gratia hic jactus factus fuit, licet hæ merces jactu non facto æquè perituræ fuissent, *l. 1. & l. 2. ff. Ad leg. Rhod. de iact.* quamvis de stricto jure illi actio nulla competat,
50 *l. qui servandarum in prin. ff De præsc. verb.* Illi autem, qui se vel sua aliter tueri potest, alium quàm illum, qui ipsum lædit vel offendit, occidere, vulnerare vel offendere non licet, *arg. c. ita ne. 32. q. 5. c. sacris. & ibi Abb. extra Quod met. caus.* & si ipse contra hoc fecerit, si quidem dolo, cùm pro admissi qualitate, vel lege Cornelia de Sicariis vel actione injuriarum teneri judico, *tot. tit. ff. & C. De iniur. item, Ad leg. Corn. de Sicar.* Sin autem ipse hoc fecerit non dolo, sed culpa etiam lata, *arg. l. in lege. ff. Ad leg. Corn. de Sicar. Bart. l. 1. in princ. ff. Si quis test. lib. ess. iuss. fuer.* ipse non quidem pœna legis Corneliæ de Sicariis vel injuria-

rum

rum tenetur, sed tamen ad damnum resarciendum ex lege Aquilia conveniri potest, *Dec. d. l. ut vim facit. quod docet Ias. in l. 1. n. 18. ff. De legib. Ias. l. clàm possidere. §. Qui ad nundinas. n. 57. ff. De adq. poss.* etiamsi culpâ levissimâ alium læserit, *arg. l. in lege. ff. Ad leg. Aquil.* Sin autem quis sese defendendo alium innocentem absque omni culpa & dolo, solo casu fortuito læserit vel occiderit, ipse secundum quidem juris civilis dispositionem, nulla omnino pœna plectitur, adeò, ut nec læso damnum restituere cogatur, *arg. l. respiciendum. §. delinquunt. & ibi Bart. ff. De pœn. l. si cum servo. ff. De iniuriis*: sed secundum, quod jus Saxonicum disponit, si quis se defendendo, alium casu fortuito interfecit, ipse punitur pœnâ unius VVerigeldi parti applicanda, & pœna sexagenarum antiquarum judici applicanda, *Art. 38.* **Landrecht.** *lib. 2. gloss. Art. 38.* **Weichbild.** *In appendice sententiarum, adiuncto Speculo Saxonico &* **dem Weichbild.** *Tit.* **Todtschläge ohne Versatz.** Quam dispositionem juris Saxonici, cùm illa non refragetur juri divino, naturali vel gentium, sed juri civili tantùm, valere judico, *arg. §. sed naturalia. infra h. t. nost.*

Præterea non tantùm contra illam injuriam vel violentiam, quæ reipsa infertur, sed etiam contra illam, quæ verbis vel alio modo infertur, & vel famam, honorem vel existimationem nostram lædit, defensio permissa est, *Ias. & Dec. d. l. ut vim. n. 36. Bart. l. Quæ omnia. §. 1. arg. ill. text ff. De procurat. & arg. l. iusta. & ibi gloss. ff. De manumiss. vind. l. isti quidem. ff. Quod met. causs. Ias. l. transigere. C. De transact. l. libertus à patrono. ff De in ius vocand. l. Qui cùm minor. §. si libertus. ff. De bon. libert. l. Iulianus. ff. Si quis omiss. causs. testament. c. ex merito. c. dete-* 51

 riores.

riores, & c. summa iniquitas. 6. q. 1. Petr. de Anchor. Conf.
52 *325.* Non tamen contra quamlibet violentiam, sed contra eam, quæ injusta est, nos defendere permittitur: contra eam verò violentiam, quæ justè alicui infertur, defensio permissa non est, sive hæc violentia inferatur à magistratu, *gloss. d. l. ut vim. & ibi Bart. n. 3. Dec. n. 1. & 21. arg. l. Qui restituere. ff. De rei vendic. l. si quis iussus. ff. Ne vis fiat.* sive à privato, *arg. l. itaq. ff. Ad leg. Aquil. l. si servus. C. De his qui ad Eccles. confug. l. 2. C. Quand. lic. sine iud. sese vindic.* Ideoque fonti qui servato judiciorum ordine condemnatus ad supplicium ducitur, sese defendere non permittitur, *Bald. c. 1. col. fin. extra De offic. deleg.* Similiter & nocturno depopulatori agrorum, item obsessori viarum, *l. 1. C. Quand. lic. sin. iudic. se vindic.* & militi transfugæ, quos cuilibet privato interficere licet, *l. 3. §. transfugas. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* nec non adultero, quem indistinctè pater cum filia sua in potestate sua constituta deprehensum, *l. patri, cum quatuor ll. seq. ff. Ad leg. Iul. de adult.* maritus verò ita demum si vilis sit, occidere potest, *l. marito. ff. Ad leg. Iul. de adult.* bannito, qui ex dispositione statuti impunè lædi vel occidi potest, *Bart. & Dec. d. l. ut vim,* violento possessori, quem spoliatus licitè dejicit, ex possessione rei, quâ spoliatus fuit, contra vim, justè & lege permittente illatam se defendere non permittitur, *arg. l. 3. §. eum igitur. ff. De vi & vi arm. l. Quoniam. C. Ad leg. Iul. de vi public. iunct. l. clàm possidere. §. qui ad nundinas. ff. De adquir. possess.* Eodem modo & debitori fugitivo & cuilibet alio quem leges capere permittunt, contra capturam sese defendere non licet, *l. si servus. & ibi Bart. C. De his, qui ad Eccles. confug. Bald. l. si ut allegas. C. Ad leg. Corn. de Sicar.*

de Sicar. Iaſ. §. omnium. n. 76. infra De action. Præterea filio contra patrem, *arg. l. 4. C. De patr. poteſt. Felin. c. cùm contingat. n. 8. extra De for. competent. Bart. d. l. ut vim,* vel matrem, *arg. l. contra. C. De patr. poteſt. l. furioſo. ff. De curat. furioſ. l. veluti. ff. De iuſtit. & iur.* etiam ſpiritualem, *arg. c. qualis. 2. q. 7. gloſſ. fin. c. pietati. 30. q. 3.* fratri minori contra fratrem majorem, *Bald. l. 1. C. De emend. propinq.* minori conſanguineo contra majorem natû, *arg. l. 1. C. De emend. propin. §. Duorum. infra De nupt.* ſervo contra dominum, *arg. §. 1. De his, qui ſunt ſui vel alien. iur. l. 2. ff. eod. tit.* famulo ſive mercenario contra eum, qui illum conduxit, *Alex. Conſ. 75. lib. 2. arg. gloſſ. l. reſpiciendum. §. delinquunt. ff. De pœn.* monacho contra Abbatem, *Ioan. de Lignan. in tract. De bell. cap. 87. verſ. Sextò quæro. Dec. c. ad noſtram. extra De appellat.* ſubdito contra prælatum, *arg. c. cùm beatus. Diſtinct. 45. c. nemo. Diſt. 84.* uxor marito, *arg. l. conſenſu & Auth. ſed novo. C. De reſcind. vend. gloſſ. c. ſicut alterius. 7. q. 1. gloſſ. & Abb. c. quemadmodum. extra De iureiur. Abb. & Felin. d. c. cùm contingat, gloſſ. l. ſed etſi quemcunq. §. fin. ff. Ad leg. Aquil. Bald. l. ſi filius. C. De patr. poteſt. Iaſ. l. miles. §. qui iudicati. ff. De re iudic. Card. Pariſ. Conſ. 54. n. 33. lib. 4.* diſcipulo contra præceptorem, ipſum modicè caſtigantem vel corrigentem ſe defendere non licet, *arg. l. ſed & ſi quemcunq. §. fin. ff. Ad leg. Aquil. l. Item quæritur. §. item Iulianus. ff. De locat. conduct. c. 1. & c. ex tenore. & c. cum voluntate. §. fin. extra De ſentent. excommun. c. circumcelliones. 23. q. 5. Bart. Conſ. 104. lib. 1.* Hoc tamen ita demum procedit, ſi læſio ſive correctio, quæ infertur à parente, fratre, conſanguineo, domino, abbate, prælato, marito vel præceptore moderata ſit: ſecus autem ſi injuria ab illis illata

atrox & immoderata sit: tunc enim contra has personas licita est, *gloss. l. minimè ff. De reliq. & sumpt. funer. Card. Clem. 1. ver. præfatæ. De stat. monach. Dec. c. ad nostram. n. 1. extra De appell. arg. l. 2. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. l. praeceptoris. ff. Ad leg. Aquil. c. presbyterum. extra De*
54 *homicid. Alex. Cons. 75. lib. 3. Dec. d. l. ut vim. n. 22.* Similiter & illi, qui verbis justè læditur, cui videlicet tale crimen objicitur, quod verum est, quodque sciri publicè expetit, *l. eum, qui nocentem, in princ. & ibi Bart. ff. De iniur. l. si quidem C. eod tit. Abb. c. fin. extra De iniur. Alex. & Ias. l. Etsi pepercit. ff. De lib. & posth. Dd. c. cum. extra De re iudic.* sese defendere non licet, *Alex. l. fin. n. 3. ff. Quod quisq. iur. Felin. c. dilecti. n. 10. extra De except. Dec.*
55 *l. ut vim. n. 36. ff. De iust. & iur.* Præterea ad hoc, ut defensio licita sit, requiritur, ut illa fiat cum modera-
56 mine inculpatæ tutelæ, *l. 1. C. und. vi.* Quod tamen moderamen variatur pro qualitate injuriæ illatæ: namque aliud moderamen exigit injuria verbalis, aliud injuria realis, Et in injuria reali distinguitur illa injuria sive violentia, quæ personæ infertur ab injuria sive vio-
57 lentia, quæ rebus infertur. Circa primum, injuriam nempe verbalem, annotandum, quòd verbalem injuriam verbis tantùm non autem verberibus repellere liceat, *Bald. l. 1. n. 16. C. und. vi. facit quod docet Ang. l. si adulterium cum incestu. l. Imperatores. ff. Ad leg. Iul. de adult. Alex. Cons. 76. n. 1. lib. 1. & Cons. 119. n. 10. lib. 7. Augustin. Arimin. in addit. ad Angel. in tract. De malefic. ver. Et dictus Titius. n. 28.* Quinimò non quibusque verbis, sed illis tantùm, quæ tendunt non ad vindictam, sed excludendum crimen vel injuriam illatam, defendere vonos, permissum est. Ideoque eum, qui aliquem vocavit

cavit latronem, furem, ſceleſtum, proditorem, vel quod ſimile crimen objecit, non permittitur injuriato defendendi ſui gratia vocare latronem, furem, ſceleſtum, proditorem, vel illi ſimile aut majus vel levius crimen objicere, quia hoc non tendit ad defenſionem, ſed ad vindictam, *Archid. & Domin. c. neganda. 3. q. 11. Specul. §. 1. verſ. Quod ſi te vocavi latronem. n. 11. De accuſat. Abb. c. Dilecti, & ibi Felin. n. 10. extra De except. Abb. c. cum te. n. 25. extra De ſentent. & re iudic. Abb. c. 1. n. 2. extra De iniur. Dec. d. l. ut vim. n. 36. facit quod docet Alex l. ſin. ff. Quod quisq. iur. Ord. Conſ. 53. Socin. Conſ. 118. n. 5. & Conſ. 136. n. 12. lib. 1. Petr. de Anchor. Conſ. 325. Felin. c. 1. extra De except. Addit. ad Abb. 5. ſin. extra De iniur.* Sed ei, qui nobis verbalem injuriam infert, crimen nempe nobis objiciendo, ſi hoc crimen falſum ſit, licitè dicimus, tu mentiris: Quia hoc non ad vindictam, ſed ad defenſionem, ad excludendam nempe injuriam nobis illatam, tendit, *Bart. l. Quæ omnia. §. 1. ff. De procurat. Alex. l. ſin. n. 3. & ibi Iaſ. n 5. ff. Quòd quisq. iur. Alex. d. l. Sed etſi pepercit in princ. & in d. l. ſi quis extraneus in princ. ff. De adquir. hered. Abb. d. c. cum te. n. 25. Felin. d. c. Dilecti. n. 10. Iaſ. & Dec. d. l. ut vim. n. 36.* Quinimò ei, qui nobis falſum crimen objicit, licitè dicere nos poſſe, credo, tu mentiris ut ſceleſtus, fur, latro & proditor: Tum quia omnis is, qui confingit aliquid contra innocentem, quod illius honorem, famam vel exiſtimationem lædit, vel propter quod ipſe vitæ, famæ vel aliud periculum incurrere poſſit, ſceleratè agit, & furi, latroni ac proditori æquiparatur, *c. ex merito. c. deteriores. & c. ſumma iniquitas. 6. q. 1. Iaſ. §. ſin. inſt. de actio. Pet. de Anch. Conſ. 325.* Tum quia hæc

hæc verba, ut ſceleſtus, fur, latro & proditor, cùm ad qualificationem verbi, mentiris, adjiciantur, per ſe novam injuriam non faciunt, *Bart. l. apud Labeonem. §. convitium. ff. De naut.* Tum quia mendacium aggravatur, non ex qualitate perſonæ, quæ mendacium profert, ſed ex animo proferentis & materia ſubjecta, *c. pravum ge-*
58 *nus. & c. mihi autem videtur. 22. q. 2.* Circa ſecundum, nempe injuriam realem perſonæ illatam, annotandum, illud diu inculpatæ tutelæ moderamen, quando quis in defendendo ſe, illum modum adhibet, abſque quo ſe aliter contra mortem vel injuriam perſonalem, *Bart. l. 1. n. 7. & ibi Bald. n. 10. C. und. vi. gl. c. ſignificaſti. Cl. 2. & ibi Felin. n. 13. extra De verb. ſignific. Bart. d. l. ut vim. Bart. d. l. furem. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. Abb. c. olim. Cl. 1. extra De reſtit. ſpoliat. Alex. Conſ. 76. & Conſ. 109. lib. 1. Conſ. 14. n. 10. lib. 3. Conſ. 119. n. 4. lib. 7. Ang. in tract. De malefic. ver. Et d. Titius ſe defendendo. n. 7. arg. l. ſcientiam. §. qui cùm aliter. ff. Ad leg. Aquil.* vel ſaltem periculum mortis, *Bart. Conſ. 16. lib. 2. Com. Conſ. 134. n. 3. lib. 3. Ang. in tract. De malefic. d. ver. & dictus Titius. n. 10. arg. l. 2. C. Ad leg. Corn. de Sicar.* aut injuriæ perſonalis, tueri non potuit, *Iaſ. l. ut vim. n. 10. Alex. Conſ. 76. n. 3. lib. 1.* Nec requiritur ad hoc, ut defenſio licita & legitima reputetur, ut expectet is, qui ſe defendere vult, alium ſeſe percutere, *arg. l. 1. & ibi Bald. C. Quand. lic. ſin. iudic. ſeſe vindic.* ſed ſufficit adverſarium noſtrum & animo nos lædendi, & in potentia vicina læſioni, noſque aliter periculum evitare non poſſe, *Bald. l. 1. n. 15. C. und. vi. d. §. Qui cum aliter.* Nec etiam neceſſariò requiritur ad moderamen inculpatæ tutelæ armorum paritas. Quid enim ſi is, qui cum pugno vel baculo nos lædere nititur, ſit ſuperior viribus,

viribus, ut eum non pugno vel baculo, ſed non niſi ferro repellere poſſimus, certè licitum eſt, eum ferro repellere, *gloſſ. Bart. & Bald. l. 1. C. und. vi. Abb. c. olim. Cl. 1. n. 15. extra De reſtit. ſpol. Gandin. in tract. De malefic. Rubr. De defenſ. à reo fiend. n. 8.* Quid enim ſi alius nos aggrediatur cum enſe vel baculo, neque nos habeamus enſem vel baculum, ſed bombardam, nec aliter mortem; vulnera vel verbera effugere poſſimus, niſi illum bombardà vel ſclopeto repellamus? certè licitum eſt aggredientem nos, etiam bombardà repellere, vel etiam transfigere, ſi aliter periculum evitare non poſſimus, *d. §. Qui cum aliter, arg. l. ſi quis filio exheredato. §. hi autem. ff. De iniuſt. rupt. irrit. fact. teſt. l. 1. §. fin. ff. De ser. l. Divus. ff. De petit. hered. l. de pupillo. §. ſi quis rivos. & ibi Bart. & Iaſ. ff. De oper. nov. nunc. c. quod non eſt licitum. extra De reg. iur.* Sed ſi dum ego venientem ad me, meque lædere volentem pugno vel baculo, abſque periculo repellere potui, quod ex qualitate perſonarum reliquiſque circumſtantiis judicis arbitrio æſtimandum relinquitur, *arg. l. 1. ff. De iur. delib. l. mora in princ. ff. De uſur. l. 3. §. tu magis. ff. De teſtib. Abb. d. c. olim. Cl. 1. facit text. c. de cauſſis. extra De offic. deleg.* eum gladio vel bombardà repulero, inculpatæ tutelæ moderamen ſervaſſe non dicor, *gloſſ. & Bald. l. 1. C. und. vi. Abb. d. c. olim. Ang. hîc.* Similiter is, qui dum aggreſſorem abſque cæde vel vulnere repellere potuit, cùm vulneravit vel occidit, moderamen inculpatæ tutelæ non ſervaſſe dicitur, *arg. l. ſed et ſi quemcunq. & ibi Bald. ff. Ad leg. Aquil. c. ut fama. extra De ſentent. excomm. Abb. c. ſignificaſti. Cl. 2. n. 9. extra De homicid.* Præterea ad hoc, ut quis moderamen inculpatæ tutelæ ſervaſſe dicatur, requiritur, ut actus, quo quis ſeſe

defendit, fiat non ad vindictam, sed ad defensionem. Ideoque eum, qui me offendere vel lædere nititur, antequam me lædat vel offendat, licitè repellere possum, *Bart. l. si ex plagis. §. tabernarius. ff. Ad leg. Aquil. Bald. l. 1. C. und. vi. Abb. c. olim. Cl. 1. extra De restit. spol. Abb. c. significasti. Cl. 2. extra De homic. Ang. in tract. De malefic. ver. Et dictus Titius. n. 11. arg. l. sed et si quacunq. ff. Ad leg. Aquil. l. 2. & l. si quis percussorem. C. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Eum verò qui me læsit vel offendit, etiam in continenti repercutere vel lædere vel fugientem insequi non licet, *Dec. Cons. 678. Bart. d. §. tabernarius. Bart. & Bald. d. l. 1. C. und. vi. Abb. d. c. olim. Abb. d. c. significasti. Ang. hic. n. 4. Ang. in tract. De malefic. d. ver. & dictus Titius. n. 11. §. sed si defendendi.* Nisi probabiliter timeatur, eum, qui nos jam læsit, offendit, vulnus inflixit, vel aliam injuriam corporalem intulit, denuò nos læsurum vel offensurum: tunc enim licitè contra hanc injuriam, denuò nobis inferendam defensio licita est, prout concludunt Dd. in locis præallegat: *arg. d. §. qui cùm aliter.* Et hoc quod is, qui nos jam semel læsit, iterum nos læsurus sit, nisi fugam capiat circumstantiis aliis omnibus circumscriptis, in dubio præsumitur: ideoque eum licitè offendimus, *Bald. d. l. ut vim. Bald. l. 1. C. und. vi. Salic. l. 2. C. Ad leg. Iul. de adult. August. Arimin. in addit. ad Ang. in tract. De malefic. d. ver. Et dictus Titius. n. 12. facit text. c. semel malus. De reg. iur. lib. 6. l. 1. §. Cùm arietes. ff. Si quadr. paup. fecisse dic. Bald. d. §. tabernarius. Alex. Cons. 119. lib. 7. Ang. hic. n. 3. Bart. Cons. 16. n. 3. lib. 2. Cornel. Cons. 274. n. 12. lib. 1. Dec. d. l. ut vim. n. 10. Alex. Cons. 76. n. 4. lib. 1 Hippol. de Marsil. in pract. sua. §. Quoniam n. 72. Ias. Cons. 133. n. 3. lib. 1. Bertrand. Cons. 290. Incip. Pro feliciori. col. 1. & 2. lib. 3.*

lib. 3. Capoll. caussar. crimin. Cons. 76. Idem est, si reus fugiat non animo penitùs recedendi, sed tantùm declinandi ictus adversarii, statim adversarium datâ occasione rursus aggressurus, *Alex. Cons. 119. lib. 7.* Quinimò, si eum, de quo probabiliter dubitari potest, an nos offendere velit, pro defensione nostra lædamus, nos excusatos esse responsum est à *Dec. Cons. 678. Innoc. c. si verò. extra De sentent. excomm. Ang. hic. n. 4. Ang. in tract. De malefic. d. ver. Et dictus Titius. n. 11. arg. l. sed et si quemcunq. ff. Ad leg. Aquil. l. Is qui aggressorem. C. Ad leg. Cornel. de Sicar. d. §. Qui cùm aliter. l. 1. C. Quand. lic. sin. iud. ses. vind.* Deinde etiam injuriam personæ illatam, etiam postquam illata est, & ex intervallo repellere licitum est; si illata injuria non sit momentanea, sed habeat tractum successivum temporis: tunc enim quamdiu illa injuria durat, contra illam defensio permittitur. Ideoque qui injustè in vinculis publicis vel privatis detinetur, quandocunque datâ occasione & quocunque modo vincula atque carceres effringere, erumpere & evadere permittitur, & isto modo se contra injuriam, quàm ex vinculis sive injusto carcere accipit, defendere; *Bart. d. l. vis eius. arg. ill. text. C. De probat. Alex. l. 1. §. Item si quis. ff. Ne quis eum, qui in ius vocat. vi exim. Alex. Consil. 144. n. 6. lib. 2. facit quod docet Bald l. 2. C. De Episcop. aud. Bald. l. 1. C. sentent. rescind. non poss. Alex. l. Eum qui §. In popularibus. & ibi Ias. n. 15. ff. De iureiur. Tiraquell. in tract. De utroq. retract. part 1. in præfat. n. 68.* Circa violentiam rebus nostris illatam, 59
ita demum moderamen inculpatæ tutelæ nos servasse intelligimur, si & eum modum in propulsanda injuria sive violentia servamus, absque quo res nostræ

 nobis

nobis salvæ esse non possint, *Bart. l. furem. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.* & vel violentiam illatam propulsamus, ne res nostras amittamus, per vim aut alio modo amissas in continenti recuperemus, *l. 3. §. Eum igitur. & ibi Bart. & gloss. ff. De vi & vi armat. l. 1. & ibi Bart. & Bald. C. und. vi. c. olim. Cl. 1. & ibi Abb. extra De restit. spol. l. si quis in servitute. ff. De furt. l. furem. & ibi Bart. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* nisi adversarius noster res nostras vacantes occupaverit: tunc enim illas amissas etiam in continenti authoritate propriâ recuperantes, moderamen inculpatæ tutelæ servasse non dicimur, *Bart. l. 1. C. und. vi. Bart. l. 1. §. interdictum. ff. uti possid. arg. l. sequitur. §. item si occupaveris. ff. De usucap.* Quamvis tamen moderamen inculpatæ tutelæ transgressus dici non possim, si dum ego me accingo ad recuperandam possessionem meam vi, amicis meis se interponentibus atque promittentibus se facturos atque curaturos, ut possessor violentus mihi rem meam ultrò reddat, non obtemperans, auctoritate propriâ & vi possessionem amissam recuperem, maximè, si mea intersit potiùs vi quàm absque vi rem meam recuperare: tunc enim nec judici prohibenti mihi ne vi possessionem meam recuperem, obtemperare cogor. Ideoque si ego absque verberibus, vulneribus vel cæde aliquâ, vel vim mihi inferentem, respectu rerum mearum repellere, vel res meas recuperare volens pro defensione vel recuperatione rerum mearum adversario verbera, vulnera vel cædes intulero, moderamen inculpatæ tutelæ servasse non dicor, *d. l. sed etsi quemcunq. ff. Ad leg. Aquil. c. 2. extra De homicid. d. c. cùm olim.* In continenti autem res nostras recuperare dicimur cum moderamine inculpatæ tutelæ, si quidem res nobis ablatæ

ablatæ vel ereptæ mobiles sint, antequam fur vel raptor illas detulit ad illum locum, ad quem illas deferre decrevit: Cæterùm statim atque illas ad istum locum pertulit, eas vi & auctoritate propriâ recuperare non licet, & si contrà fecerimus, moderamen inculpatæ tutelæ servasse non intelligimur, *gloss. l. si quis in tantam. & ibi Bart. n. 21. Bald. n. 15. C. und. vi. Bart. d. l. 1. §. interdictum.* Res autem immobiles amissas, quoad moderamen inculpatæ tutelæ in continenti recuperare dicimur, quandocunque si illarum possessionem civilem animo retinemus, *arg. l. clàm possidere. §. Qui ad nundinas. ff. De adq. possess.* quamprimum illud habitâ consideratione qualitatis tàm dejecti, quàm dejicientis, nec non & rei, quâ quis spoliatus est, *Bart. d. §. Eum igitur.* quamque primum illud commodè fieri potest, *gloss. c. significasti. Cl. 2. extra De homicid. Bart. l. 1. C. und. vi. Ias. d. §. Qui ad nundinas. n. 36.* quod interdum ad sex menses, *Bart. d. §. Eum igitur. Abb. d. c. olim. n. 6.* interdum ad decennium usque vel ultra permissum est, si minori temporis spacio hanc rem amissam recuperare non possimus, ut puta, si Dux, Comes, Baro vel quis alius ex castro munitissimo à præpotenti domino expulsus, ad hoc castrum recuperandum maximo apparatu opus habet, si is sit sollicitus & in implorando aliorum auxilio, exercitu conscribendo, reliquumque apparatum necessarium ad hanc rem conquirendo, licet hisce negotiis decennium vel longius tempus prætereat, si nunquam animum recuperandi castrum deponat, potest etiam post decennium castrum amissum vi recuperare atque expulsorem dejicere, *gloss. c. Ius naturale. Dist. 1. Bald. l. 1. C. De his qui à non dom. manum. Bald. l. 2. C. de serv. & aq.*

Idemq; Bald. c. in literis. extra De restit. spoliat. Felin. d. c. significasti.

Circa quod annotandum, nos, si ignoremus rem nostram à nobis possessam ab alio occupatam, possessionem civilem illius rei usque ad decennium retinere, *Bart. & Alex. l. si de eo. §. 1 ff. De adquir. poss. Abb. c. cùm venissent. n. 16. extra De restit. spol.* Ideoque intra decennium, quandocunque reversi, eum, qui rem nostram possidet, propriâ auctoritate ex re nostra expellere licet. *d. c. olim. Cl. 1. d. l. Qui ad nundinas.* Cæterùm si sciamus aliquem, possessionem rei nostræ immobilis occupasse, vel quia vi ex ea expulsi sumus, vel ad possessionem nobis absentibus occupatam redeuntes non admissi, eousq; civilem possessionem hujus rei retinemus, donec tantum tempus præterierit, intra quod hanc rem, inspectâ qualitate spoliatoris spoliati, nec non rei, cujus possessione spoliati fuimus secundum arbitrium judicis recuperare commodè potuimus, *gloss. & Bart. l. 3. §. Eum igitur. ff De vi & vi arm. Bart. & Alex. d. l. si de eo. §. 1. Abb. d. c. cùm venissent. n. 16.* & si intra hoc tempus rem nostram vi recuperaverimus, moderamen inculpatæ tutelæ transgressos nos esse dici non potest, *gloss. c. significasti. Cl. 2. extra De homicid. Bart. l. 1. C. und. vi.* Ex quo sequitur, nobis permitti res nostras vi amissas recuperare quandoque usque ad sex menses, *Bart. d. §. Cùm igitur. Abb. c. olim. Cl. 1. n. 6. extra De restit. spoliat.* quandoque ad decem annos & etiam ultra, si videlicet res amissa sit talis, quæ non facile, & non nisi cum maximo apparatu recuperari possit, ut puta, si quis præpotens spoliaverit nos arce vel civitate aliqua munitissima, quæ non nisi cum maximo apparatu, viribus atq; sumptibus recu-

recuperari possit: tunc enim licet decennium vel majus tempus præterierit, antequam nobis ad hoc negotium necessaria conquiramus, quandocunque hanc arcem vel civitatem vi recuperare permittitur. Dummodò tamen semper nos præparemus ad hanc arcem vel civitatem recuperandam; eamque quamprimùm commodè fieri potest, occupemus. *gloss. c. ius naturale. Dist. 1. Bald. l. fin. C. De his qui à non dom. manum. Bald. c. in literis. extr. De restit. spol. Idemq; Bald. l. 2. C. De servit. & aq. Felin. c. significasti. Cl. 2. n. 13. extra De homic. Ias. l. lecta. n. 20. ff. Si cert. pet. Augustin. Arim. in addit. ad Ang. in tract. De malefic. ver. & dictus Titius. n. 20. Carrer. in pract. crimin. in tract. De homicid. §. circa quantum. n. 31. Ias. d. §. qui ad nundinas. n. 36. Add. ad Bart. d. §. Eum igitur* Deinde ex hoc sequitur, quòd is qui cùm potuit auctoritate propriâ rem vi amissam recuperare, judicem adiit, atque ab eo petiit, sibi rem amissam restitui, non intelligatur civili suæ possessioni renunciasse, *Bart. l. 1. §. Interdictum. ff. uti possid. Alex. d. l. si de eo. §. 1. n. 7. Ias. d. §. Qui ad nundinas. n. 54. & 64. Ias. l. 2. n. 15. C. De iur. emphyt.* Dummodò tamen meminerimus, eum, qui actionem instituit coram judice, ad repetendam rem vi amissam non posse pendente lite coram judice, sed demum eâ finitâ rem amissam auctoritate propriâ recuperare, *Bald. l. 2. quæst. 10. C. De servit. & aq. Bald. l. adem. C. De locat. & cond. Bald. l. 1. col. 1. C. De execut. rei iudic. Ang. l. nemo carcerem. C. De exactor. trib. lib. 10.* nisi ipse actionem coram judice movens expresse protestetur, se eam salvo jure suo expellendi adversarium auctoritate propriâ movere. *Alex. Consil. 130. n. 12. lib. 4. Dec. Cons. 146. n. 8. & 9.* Is autem, qui civilem suam possessionem amisit, alteri auctoritate propriâ rem

rem suam vi occupatam auferens, moderamen inculpatæ tutelæ servasse non dicitur, *arg. d. l. 3. §. Eum igitur. & ibi gloss. & Bart. ff. De vi & vi armat. Abb. c. significasti. Cl. 2. n. 9 extra De homicid.* Quod tamen ita demum verum est, si quis culpa sua vel negligentia hujus rei civilem possessionem amiserit, *arg. l. non enim. ff. Ex quib. caus. maior. l. pupillus. ff. De his qui in fraud. credit. c. damnum. De regul. iur. lib. 6.* Secus verò est, si absque culpa vel negligentia sua, hujus rei civilem possessionem quis amiserit: tunc enim non prohibetur auctoritate propriâ hanc rem recuperare, quantò citius illud commodè fieri potest, *Abb. c. olim. Cl. 1. n. 10. extra De restit. spoliat.* Deinde etiam hoc procedit tantùm in vi expulsiva, secus autem est in turbativa; namque eam quandocunque, etiam ex intervallo ei, qui rem nostram vi, clàm vel precario possidet, auferre licet, *gloss. & Bart. l. 1. §. fin. arg. illius text. ff. Vti possidetis, gloss. l. 1. C. eod. tit. Bart. l. 1. in prin. quæst. 7 ff. De oper. nov. nunc. Addit. ad Bart. d. §. Eum igitur.* Præterea rem nostram à violento vel clandestino possessore indistinctè, etiam ex intervallo auferre, auctoritate propriâ licet, si vel periculum sit in mora, *Bart. l. si alius. §. bellissimè. ff. Quod vi aut clam. arg. l. de pupillo. §. si quis rivos. & ibi Ias. ff. De oper. nov. nunc.* vel judicis copia desit, *Innoc. & Abb. c. olim. Cl. 1. extra De restit. spoliat. Bart. d. §. bellissimè. Bald. l. 1. n. 35. C. und. vi. Bald. l. data opera. n. 64. C. Qui accus. poss. vel non. Alex. Cons. 135. lib. 1. Martin. Lauden. in tract. De bell. Quæst. 2. Socin. iun. Cons. 68. n. 69. lib. 3. arg. l. generali. C. De decurion. lib. 10. gloss. l. nullus. C. De Iuda.* Idem esse aliqui Dd. tradunt, si quis partem tantùm castri vel civitatis ad me spectantis occupaverit: tunc enim ne alia pars civitatis

vel

vel castri mei ex hac parte occupata expugnetur, mihi permitti quandocunque hanc partem propriâ authoritate recuperare, *Bald. d. l. data opera. n. 67. Addit. ad Bart. d. §. Eum igitur. arg. d. l. si alius. §. Est & alia. ff. Quod vi & clàm.* Utrum autem alicui liceat rem suam vel sibi debitam clam vel furtim possessori auferre, *videte Innoc. Anton. de Butr. & Abb. d. c. olim. Cl. 1. Bald. Auth. Ei qui iurat. C. De bon. auctor. iud. possid. Paul. de Castr. Cons. 399. Incip. Priusquam. lib. 1. Alex. Cons. 135. lib. 1. Et Cons. 127. n. 8. lib. 4 Felin. c. quoniam. n. 13. extra De Simon. Ang. de Clava. in sua summ. ver. furtiva. n. 40. Ias. l. 1. n. 7. C. De testam. Hippol. de Marsil. Sing. 177. Hieron. Cano. l. 2. n. 206. ff. De reg. iur.* Cæterùm is, qui excedit modum incul- 69
patæ tutelæ in defendendo, nulla pœna punitur, adeò, ut nec parti læsæ damnum vel impensas vulneris restituere cogatur, si ipse casu fortuito excesserit modum inculpatæ tutelæ, *gloss. c. olim. Cl. 1. extra De restit. spol. gloss. d. c. significasti. & ibi Abb. Bald. c. 2. n. 6. extra De vit. & honest. Cleric. gloss. 23. q. 1. in sum. facit quod docet Bart. l. respiciendum. §. delinquitur. ff. De pœn.* Idem ego juris statuendum judico, si levissima culpa quis modum in defendendo excesserit: namque tum neque criminaliter puniendus est, *Bald. d. l. ut vim. arg. l. Qui. ff. Ad leg. Aquil. l. Quamvis. & ibi Bald. ff. De cond. & demonst. gloss. & Ias. l. sciendum in prin. ff. Qui satisd. cog. Addit. ad Bart. d. §. delinquitur*, neq; parti læsæ ad æstimationem damni resarciendum obligatur, *Aym. Cravet. Cons. 119. n. 11.* Namque is, qui alterum lædendo provocat, in dolo vel saltem lata culpa esse dicitur, *d. l. si tabernarius. & ibi Bart. & Bald. Ang. hic. n. 4. Ang. d. §. & dictus Titius*; & culpa cum culpa, quatenus agitur de privato interesse compensatur,

pensatur, *l. item si obstetrix. §. fin. l. si putator. ff. Ad leg. Aquil. l. si ambo ff. Pro Soc* & damnum, quod quis suâ culpâ sentit, sibi & non alii imputare debet, *l. item Mela in princ. ff. Ad leg. Aquil. l. Qui proprio. §. procurator. ff. De procurat. c. damnum. & ibi Dyn. De reg. iur. lib. 6.* Sin autem quis lata culpa vel dolo malo moderamen inculpatæ tutelæ transgressus fuerit, ipse quidem si hominem occiderit, non punitur pœnâ legis Corneliæ de Sicariis, nec etiam pœnâ injuriarum ordinariâ, sed extraordinariè propter excessum arbitrariâ pœnâ afficitur, *Bald. d. l. ut vim. Bald. l. 1. Quæst. 9. C. und. vi. Idem Bald. c. 2. extra De vit. & honest. Cleric & in c. 1. in princ. n. 7. De pac. tenend. & in c. 1. §. si quis verò, n. 8. De pac. iuram. firmand. Alex. Cons. 76. & Cons. 109 n. 2. lib. 1. Cons. 24 n. 5. & Cons. 140. lib. 2. Cons. 119. lib. 7. Ang. hic. n. 4. & in tract. De malefic. in ver. Et dictus Titius n. 17. & ibi August. Arimin. in addit. Fel. c. dilecti. extra De except. Felin. d. c. significasti. Iaf d. l. ut vim. Dec. Cons. 472. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 266. Idemq. Afflict. c. 1. §. Quis alium. De pac. tenend. Hippol. de Marsil. l. 1. n. 58. C. Ad leg. Corn. de Sicar. Rom. Sing. 3. Gandin. in tract. De malefic. Rubr. De defens. à reo fiend. n 4. Socin. iun. Cons. 135. n. 12. lib 3. arg. l. 1. §. fin ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. l. si adulterium cum incestu. §. Imperatores. ff. Ad leg. Iul. de adult. c. olim. Cl. 1. extra De restit. spol. c. significavit. extra De pœnit. & remiss.* Et licet aliqui Dd. velint, hoc non procedere, quando quis dolo & ex proposito moderamen inculpatæ tutelæ transgressus fuit, & velint, eo casu pœnam ordinariam locum habere, *Petr. de Anchor. Clem. 1. De homicid. Dec. d. l. ut vim. August. Arimin. in addit. ad Ang. in tract. de Malefic. d. ver. & dictus Titius n. 19.* Tamen Dd. magis communiter contrarium

trarium concludunt, volentes etiam eum, qui dolo malo vel ex proposito moderamen inculpatæ tutelæ transgressus est, non ordinaria, sed extraordinaria pœna puniendum, *Bald. d. l. ut vim. Bald. d. c. 2. extra De vit. & honest. Cleric. Alex. Cons. 76. lib. 1. Cons. 140. lib. 2. Cons. 119. lib. 7. Ias. d. l. ut vim. Bonifac. de Vital. in tract. De insult. n. 9.* Cui sententiæ & ego subscribo, *arg. d. §. Imperatores. Ias. l. 1 §. fin. n. 24. ff. Si quis ius dic. Ias. l. ex quacunq. ff. Si quis in ius vocat. non ier. Ias. l. 3. §. Quod prætor. ff. Ne quis eum.* Quod procedit, etiamsi is, qui læsus fuit, aggressorem suum fugientem sequatur, eumque vel vulneret vel occidat, *Anton. de Butr. d. c. olim. & ibi Abb. n. 15. Franc. Aret. Cons. 34. & Cons. 80. Ioan. de Lign. in tract. De bell. cap. 128. Incip. Septimò quæritur. Felin. d. c. dilecti. n. 12. Felin. d. c. significavit. n. 14. Dec. d. l. ut vim.* Secundò hoc procedit, ut multi Dd. tradunt, cùm quis solis verbis ignominiosis provocatus alium læsit vel occidit, eum enim non pœna ordinaria, sed extraordinaria puniendum, *Ang. d. §. Imperatores. arg. illius text. Alex. Cons. 76. lib. 1. & Cons. 119 lib. 7. August. Arimin. in addit. ad Ang. d. ver. & dictus Titius n. 28. facit text. l. lex Iulia. & ibi Alex. in addit. ad Bart. ff. Ad leg. Iul. de vi publ. Ludov. Roman. l. cùm mulier. ff. solut. matrim. Abb. c. 1. extra De iniur. Felin. d. c. dilecti. n. 12.* De hujus tamen dicti veritate, videnda sunt ea, quæ tradit *Dec. in l. Quicquid calore. ff. De reg. iur.* Tertiò hoc procedit, ut excessus moderaminis inculpatæ tutelæ in dubio non dolo, sed culpa processisse præsumatur, *Salic. in l. Gracchus. C. Ad leg. Iul. de adulterio.*

Abb. d. c. olim. n. 15. Alex. Conf. 76. n. 1. Conf. 109. n. 2. lib. 1. Conf. 140. n. 10. lib. 2. Conf. 119. lib. 7. Felin. d. c. dilecti. n. 12. & d. c. significasti. n. 14. Ioan. Andr. in addit. ad Specul. Rubr. De homicid. Ias. d. l. ut vim. n. 10. August. Arim.
61 *d. ver. & dictus Titius. n. 19.* Quartò circa hoc annotandum, quod licet de consuetudine pronuncietur, eum, qui in defensione modum inculpatæ tutelæ excedens, hominem interficit, licet non pœna ultimi supplicii: tamen pœna amissionis manus puniendum: hanc tamen consuetudinem pronunciandi ad eum tantùm casum restringendam, quando quis dolo excedens moderamen inculpatæ tutelæ alium interfecit, secus autem esse, quando quis culpa lata vel levi moderamen inculpatæ tutelæ excessit: tunc enim licet ipse pœna pecuniaria vel simili, arbitrio judicis puniri possit: tamen eum pœna amissionis manus puniri non posse statuo: Cùm nunquam pro delictis culpa, etiam lata perpetratis, pœna corporalis innfligatur, *l. in lege Cornelia. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. Bart. l. 1. ff. Si quis test. lib. ess. iuss. fuer.*
62 Porrò cùm omne id, quod per se malum est, præsumatur pravè actum, *arg. l. 1. C. Ad leg. Corn. de Sicar. c. 1. & ibi Abb. extra De præsumpt.* Is qui alium occidit, vulneravit, vel aliter læsit, non præsumitur hoc ad defensionem suam fecisse: ideoque ipsi alleganti, se hoc ad defensionem suam fecisse, probatio incumbit, *Andr. de Isern. c. 1. in princ. ver. si quis alium. & ibi Bald. n. 7. Alvarott. n. 5. Præp. & Matth. de Affl. n. 12. De pac. ten.* Quod usque adeò verum est, ut si duo se invicem vulneraverint, nec constet, quis aggressor vel aggressus fuerit, uterque de vulnere puniatur, *Bald. l. 1. quæst. 12. C. und. vi. Bald. d. l. ut vim. & d. §. cum arietes. Ang. in tract. De malefic.*

malefic. d. ver. Et dictus Titius. n. 37. & ibi August. Arimin. & Bern. de Landria. arg. l. ita vulneratus. §. ita autem. ff. Ad leg. Aquil. l. si duo in princ. ff. uti poßid. Deinde hoc eous- 63
que verum est, ut si is, qui accusatur de homicidio, confiteatur, se fecisse homicidium ad suam defensionem, hæc confessio recipi possit, quoad homicidium, ut propter hanc confessionem de homicidio condemnari possit, rejecto illo, quod in confessione adjecta fuit, qualitas defensionis, nisi ipse de hac qualitate plenam fidem faciat, *Bart. l. Aurelius. §. idem quæsiit. ff. De liber. legat. Alex. l. decem. ff. De verb. oblig. Abb. c. bona. Cl. 2. extra de Elect. Ias. §. item si quis postulante. n. 21. & 25. Instit. De action. Corn. Cons. 94. lib. 3. Rob. Marant. in Specul. aur. 6. part. act. 5. n. 28.* Quamvis tamen hoc casu is, qui confitetur homicidium, se perpetrasse ad suam defensionem, si adversarius non aliis probationibus, quàm hac solà confessione qualificatà, de homicidio commisso fidem faciat, reus non possit capitali supplicio, sed aliâ pœna mitiori arbitrio judicis moderanda affici; *Abb. c. auditis. & ibi Felin. n. 30. extra De præscript. And. de Isern. c. 1. De pac. tenen. Fel. c. cum venerabilis. & ibi Dec. n. 20. & Carol. Molin. extra De except. Felin. d. c. significasti. n. 13. Dec. l. 1. lect. 1. n. 16. & lect. 3. n. 61. ff. Si cert. petat. Alciat. l. 1. §. si quis simpliciter. 76. ff. De verb. oblig. Ias. d. l. ut vim. n. 13. Alex. l. non solum. §. sciendum. ff. De oper. nov. nunc. Aret. l. manifestissimi. C. De furt. Felin. c. afferte. extra De præsumpt. Socin. l. 1. ff. De vulg. & pupill. subst. Thom. Ferra. Caut. 5. Hippol. de Marsil. Sing. 185. & in Cons. 53. & in pract. §. postquam. vers. addo ulterius. & Thom. Grammat. vot. 2. & in Cons. 69. Hipp. de Marsil. l. repeti. ff. De quæst. Robert. Marant. in Spec. aur. 6. part. 5. act. n. 29. Ludov. Carer. in pract. criminal.*

§. homicidium. n. 167. Et hoc præcipuè procedit, si quis dicat, non feci homicidium nisi ad defensionem: *Dec. d. c. cùm venerabilis. n. 20. Ias. d. §. Item si quis postulante, n. 26.* vel feci homicidium non aliter nec alio modo quàm ad defensionem, *Bald. l. siquidem. C. De except. Ias. d. §. item*
64 *si quis postulante. n. 26.* Circa hoc tamen annotandum, quòd licet illi, qui simpliciter homicidium confessus fuit, permittatur etiam ex intervallo, confessionem suam interpretari & dicere, se hoc homicidium fecisse ad defensionem suam, *Bald. c. 1. §. item si vasallus De controv. invest. Bald. in addit. ad Specul. Tit. Deposit. col. 6. Ias. d. l. ut vim. n. 13. arg. c. cùm dilecti. extra De accusat.* eum tamen, qui prius simpliciter homicidium confessus, postea ex intervallo dicit, se hoc homicidium ad defensionem suam perpetrasse, si de hac defensione fidem non faciat, capitali supplicio afficiendum, *Dec. d. c. cùm venerabilis. n. 20.* & si is, qui homicidium se ad defensionem suam perpetrasse confitetur, non probet neque fidem faciat, se homicidium ad defensionem suam fecisse, ipse torturæ subdi, & ab eo quæri potest, utrum ipse hoc homicidium dolo malo perpetraverit, *Bald. l. 1. C. De confess. Landfranc. c. Quoniam contra ver. Confessiones. vers. Quæro iuxta. extra De probat. Thom. Grammat. in vot. 2. & in vot 24. Carer. in pract. crimin. §. homicidium. n. 166.* Quæ sententia mihi magis placet, quamvis contrarium, sed
65 malè teneat *Thom. Ferrat. Caut. 5.* Præterea exceptio illius, qui de homicidio vel vulnere accusatus excipit, se hoc homicidium perpetrasse vel vulnus alteri intulisse se ulciscendo, admittitur & exponitur hoc verbum *ulciscendo*, pro defendendo, *Bart. l. devotum. arg. illius text.*

C. De

C. De metat. lib. 12. Iaſ. d. l. ut vim. n. 12. Similiter & depoſitio teſtium, quorum quidam deponunt, reum alium animo offendendi læſiſſe vel occidiſſe: alii verò deponunt, reum alium animo defendendi læſiſſe vel occidiſſe: ita concordari debet, ne teſtes ſibi invicem contradicant, ut reus intelligatur offendiſſe ſive habuiſſe animum occidendi vel lædendi alium ad defenſionem ſuam, *Corn. Conſ. 162. lib. 1. arg. c. cùm tu. extra De teſtib. Iaſ. & Dd. l. 2. §. creditum. ff. Si cert. petat.* Cæterùm defenſio probatur teſtibus, qui ſimpliciter deponunt, reum tertium vulneraſſe vel occidiſſe ad defenſionem ſuam, licet non dicant, ad defenſionem neceſſariam, *ſecundum communem Dd. ſententiam. Bart. Conſ. 110. Incip. Quidam Maſiolus lib. 1. Bald. l. ſolam. n. 11. C. De teſtib. Alex. Conſ. 109. n. 6. lib. 1. Corn. Conſ. 162. lib. 1. Conſ. 133. lib. 4. Auguſt. Arim. in addit. ad Ang. in tract. De malefic. d. ver. & dictus Titius n. 16. Iaſ. d. l. ut vim. & ibi Dec. n. 17. Dec. Conſ. 469. Iaſ. l. non ſolum. §. ſciendum. ff. De oper. nov. nunciat.* Quamvis in hoc contrarium ſed malè teneat *Bald. l. 1. verſ. item tu aſſeſſor. C. De Confeſſ. Bart. l. ſcientiam. §. Qui cùm aliter. ff. Ad leg. Aquil.* Item, etiamſi vel nullam cauſſam ſcientiæ ſuæ, quamvis in hoc malè contrarium doceat *Felin. d. c. ſignificaſti. n 14. aſſignent Alex. in addit. ad Bart. d. l. 1. C. und. vi. Alex. d. Conſ. 109. n. 6. lib. 1. Dec. Conſ. 472. Conſ. 459. n. 6. Iaſ. d. §. Item ſi quis poſtulante. n. 29.* vel ſimpliciter dicant, ſe præſentes fuiſſe facto vel vidiſſe, quòd quis alium ad defenſionem ſuam læſerit vel occiderit,

Bart.

Bart. d. Conf. 110. Incip. Quidam Mafiolus. lib. 1. Corn. Conf.
68 *162. lib. 1. & Conf. 133. lib. 3.* Similiter & testes deponentes de credulitate, quòd videlicet credant, reum alium ad defensionem suam læsisse vel occidisse, præsertim si caussam rationabilem dicti sui assignent, defensionem probant, *Bart. Conf. 16. Incip. Vanuntius Petri lib. 2. Alex. Conf. 76. & Conf. 109. lib. 1. Alex. in addit. ad Bart. l. in summa. §. Idem Labeo. ff. De aq. pluv. arcend. Corn. Conf. 162. lib. 1. Iaf. Rubr. n. 7. ff. De iureiur. Iaf. l. non solùm. §. Sciendum. ff. De oper. nov. nunciat. Dec. d. l. ut vim. n. 17. & Conf. 469. Hippol. de Marsil. Sing. 19. & Rubr. de probat. n. 4. idemq; in l. de minore. §. plurium. n. 72. De quæst. Iaf. d. l. ut vim. n. 4. Thom. Diploma. in addit. ad Alex. Rubr. De iureiur. Dec. Conf. 458. n. 8.* Quamvis regulariter testimonium de credulitate rejiciatur, *Iaf. l. 1. in princ. ff. De iustit. &*
69 *iur. Felin. c. quoties. extra De testib.* Et licet regulariter plus credatur duobus testibus affirmantibus aliquid, quàm mille negantibus, *gloss. l. diem proferre. §. Si plures. ff. De arbit.* tamen quoad probandam defensionem, tantum creditur duobus testibus negantibus, quantum duobus affirmantibus, *Bald. l. data opera. C. Qui accus. poss. vel non. Ludov. Rom. l. Illa. ff. De verb. oblig. Iaf. d. l. ut vim. n. 6. Iaf. Rubr. n. 8. ff. De iureiur. arg. gloss. c. Clerici. Dist. 81.*
70 Et cùm natura comparativi sit indicare positivum suum ejusdem naturæ esse, *arg. l. ubi autem. in princ. ff. De verb. oblig. Bald. l. Etsi post tres. ff. Si quis caution. responsum est.* testibus deponentibus reum tertium quendam potiùs animo defendendi, quàm offendendi læsisse vel occidisse, sufficienter defensionem probari, *Corn. Conf. 162.*
71 *lib. 1.* Præterea defensio probatur non tantùm, si probetur, aliquem vel occisum vel vulneratum fuisse, vel aliam

aliam injuriam corporalem perpessum, nisi alium occidisset vel vulnerasset; sed etiam si probetur, aliquem in periculo mortis vel injuriæ personalis constitutum fuisse, nisi alium vulnerasset vel occidisset, *Alex. Cons. 76. n. 2. lib. 1. cum similib. supr. allegat.* Quinimò eo ipso, quod probo, eum, quem occidi vel vulneravi, me aggressum, vel in me insultum fecisse, cùm armis animo me lædendi vel occidendi, quod in dubio præsumitur, *Bart. d. Cons. 16. lib. 2. Alex. Cons. 109. n. 7. lib. 1. Bonifac. de Vitalin. in tract. de insult. n. 9. arg. l. 1. § divus. ff. Ad leg. Corn. de Sicar. l. Is qui cum telo. C. eod. tit.* defensionem meam sufficienter probasse intelligor, etiamsi aliud non præstitero, *Gandin. in tract. De malefic. Rubr. De defens. à reo fiend. n. 5. Bonifac. de Vital. in tract. De insult. n. 9. Alex. Cons. 76. lib. 1. Dec. c. in præsentia. n. 14. extra De probat. Bald. l. multis. C. De liber. causs. Capoll. Cons. 29. n. 14. Socin. iun. Cons. 135. n. 5. lib. 3. Bart. l. sed etsi quemcunq. ff. Ad leg. Aquil. Bald. l. 2. arg. ill. text. C. Ad leg. Corn. de Sicar. Bald. l. 1. §. cùm arietes. arg. ill. text. ff. Si quadr. paup. r. feciss. dic. Bart. Cons. 16. lib. 2 Alex. l. non solùm. §. sciendum. ff. De oper. nov. nunc. Felin. c. significasti. Cl. 2. n. 13. extra De homicid. Felin. c. dilecti. n. 1. extra De except. Ias. l. ut vim. n. 9. & ibi Dec. ff. De iustit. & iur. Dec. Cons. 469. Cons. 676. & Cons. 678. Ang. hic. n. 5. cum similibus allegat. supr.* Quod procedit non tantùm, si probem occisum vel vulneratum non aggressum, vel in me insultum aut impetum fecisse cum gladio vel bombarda, sed etiam si probem, ab illo me aggressum vel in me impetum vel insultum factum fustibus, lapidibus vel simili materiâ, *Bald. l. 1. C. und. vi. Ang. in tract. De malefic. d. ver. & dictus Titius. n. 22. Alex. Cons. 119. lib 7. arg. l. 3. §. armis. ff. De vi & vi arm.*

l. si pignore. §. 2. ff. De furt. l. armatos. & l. pen §. telorum. ff. Ad leg. Iul de vi publ. Hoc tamen fallit, nisi ex conjecturis atque circumstantiis facti liqueat, eum, qui aggressorem vulneravit vel occidit, alio modo periculum & injuriam evitare potuisse, *Alex. in addit. ad Bart. l. 1 C. und. vi. Petr. de Anch. in Clem. 1. De homicid. Cornel. Consf. 274. lib. 2 Gandin. in tract. De malefic. Rubr. De defens. à reo fiend. n. 5. arg. l. Divus. ff. De in integr. restit. l. non est verisimile in princ. ff. Quod met. causs.* Deinde hoc ita demum verum est, si quis cum armis aggressus fuerit: secus verò est, si quis sine armis aggressus fuerit: tunc enim ad excusandum vulnus vel mortem illatam, aggressori non sufficit probare, quem aggressum fuisse, sed requiritur, ut probetur, aggressum aliter periculum vel injuriam evitare non potuisse, nisi vel fugeret, vel aggressorem vulneraret vel occideret, *August. Arim. in addit. ad Ang. in tract. De malefic. d. ver. dictus Titius n. 25.* Quod tamen eo ipso probari crediderim, si probetur, aggressorem longè superiorem viribus fuisse, *gloss. Bart. & Bald. l. 1. C. und. vi. Alex. Consf. 119. lib. 7.* & aggressorem illius propositi fuisse, quòd aggresso pugnam vel maxillatam impingeret, quia videlicet jam ad percutiendum manum levaverat, *arg. l. item apud. §. 1. ff De iniur.* vel dixerat, se eum, quem aggreditur, alapa ferire velle, atque se jam ad id præparaverat, *arg. l. Labeo. ff. De suppell. legat. gloss. l. apud Iulianum §. Quid autem sit latitare. ff. Ex quib. causs. in possess. eat. gloss. l. apud Celsum in princ. ff. eod. tit.* Deinde si circumstantiæ vel conjecturæ contrarium non suadeant, defensio eo ipso probatur, quod probo, me à vulnerato vel occiso antea læsum, in continenti ipsum vel occidisse vel vulnerasse, *secundum communem Dd. sententiam. gloss. & Bald.*

& Bald l. si ex plagis. §. tabernarius. arg. illius text. ff. Ad leg. Aquil. Alex. Conf. 76. n. 4. lib. 1. Conf. 119. lib. 7. Bart Conf. 16. n. 3. lib. 2. Corn. Conf. 274. n. 12. lib. 1. Iaf. Conf. 133. n. 3. lib. 1. Cepoll. cauf. crimin. Conf. 76. Dec. d. l. ut vim. n. 10. Hippol. de Marfil. in pract. crim. §. Quoniam. n. 72. Bertrand. Caprio. Conf. 290. Incip. Pro faciliori. col. 1. & 2. lib. 3. Bonifac. de Vitall. in tract. De infult. n. 9. Dec. Conf. 159. n. 3. Aym. Cravett. Conf. 119 n. 8. facit. l. meritò. ff. Pro foc. Præterea ſi quis alterum 72
vulneraverit vel occiderit in ſylva vel alio loco remoto, præſentibus nullis, ſi quidem probetur, eum, qui alterum occidit vel vulneravit, alioquin bonæ vitæ fuiſſe, occiſum autem vel vulneratum malæ conditionis fuiſſe, furta, latrocinia & ſimilia perpetrari ſolitum, vel reo mortem minatum, item robuſtiorem reo fuiſſe, ex hoc præſumitur, reum alium vulneraſſe vel occidiſſe ad defenſionem ſuam, & ei juranti in hoc plena fides adhibetur, *Alex. Conf. 14. lib. 3. Felin. d. c. dilecti. n. 14 Corn Conf. 274. n. 6. lib. 1. Bonifac. de Vitall. in tract. De infult. n. 24. arg. l. Non omnes. §. à barbaris. ff. De re milit.* Quia defenſionem conjecturis probare nec rarum nec inuſitatum eſt, *Bald. l. 1. C. De Confeff. Catal. in tract. De Syndic. Quæſt. 197. Auguſt. Arim. d. ver. & dictus Titius n. 14. & 16.* Quamvis hiſce & ſimilibus indiciis ceſſantibus, ſi duo ſe invicem vulneraverint, nec appareat, quis alteri vim intulerit, quis verò ſe defenderit, utrumque puniendum, *refragante Bartolo, in d. l. 1. §. Cùm arietes. ff. Si quadr. pauper. feciff. dic. à multis Dd. reſponſum ſit. Bald. l. 1. n. 25. C. und. vi. Bald. d. l. ut vim. & d. §. cùm arietes. Ang. d. ver. & dictus Titius n. 37. & ibi Bernard. de Land. & Auguſt. Arimin. Felin. d. c. dilecti.* Licet in injuria verbali, ſi conſtet, duos invicem ſibi convitia feciſſe, nec appareat, quis inceperit, neuter teneatur,

S 2 Ludov.

Ludov. Rom. l. cùm mulier. ff. Solut. matr. Felin. d.c. dilecti.
73 *n. 16.* Cæterùm ad defensionem probandam admittuntur testes domestici & consanguinei, *Specul. §. 1. vers. sed nunquid De inquisit. Alex. Cons. 5. lib. 1. Cons. 24. n. 39. & Cons. 212. col. fin. lib. 2. Ias. d. l. ut vim. & ibi Dec. n. 17. Par. de put. in tract. Syndic. fol. 135. & 254. Hippol. de Marsil. notab. 508. Alciat. in tract. De præsumpt. Reg. 1. Præs. 23. Ioan. de Anan. Cons. 59. Dec. Cons. 459. n. 7. arg. c. manifesta. 12. q. 1. c. cùm pastoralis. 2. q. 7. l. consensu. C. De repud. c. veniens. Cl. 2. extra De testib.* frater pro fratre, *Bald. & Salic. l. parentes. C. De testib. Alex. Cons. 119. lib. 7. Ang. d. ver. Et dictus Titius n. 18. Felin. c. cùm oporteat. extra De accusat. Ias. d. l. ut vim. Ias. Rubr. n. 7. ff. De iureiur. Idemq; Ias. l. sed & si quis, in princ. ff. Si quis caut. & in l. non solùm. §. sciendum. ff. De oper. nov. nunciat. Dec. Cons. 469. arg. c. literis. extra De præsumpt.* Laicus contra Clericum, *Abb. c. cum P. extra De accusat. Ias. d. §. sciendum.* Item etiam minores viginti annorum, *Alex. Cons. 119. lib. 7.* Præterea ad defensionem probandam sufficere traditur, tale aliquid probare, ex quo licet non necessario, probabiliter tamen appareat, eum, qui aliquem læsit vel offendit, in periculo constitutum non aliter periculum evitare potuisse, nisi alium offenderet, *Innoc. c. si verò. extra De sentent. excomm. Ang. hìc. n. 4. Ang. d. ver. & dictus Titius n. 11. Dec. Cons. 678. Socin. iun. Cons. 135. lib. 3. arg. l. sed etsi quemcunq;. ff. Ad leg. Aquil. l. 1. C. Quand. lic. sin. iudic. sés. vindic. l. is qui aggressorem. C. Ad leg. Cornel. de Sicar. d. §. qui cùm aliter.* Namque ad probandam defensionem sive innocentiam rei admittitur probatio alioquin dubia & non concludens, *Bart. Alex. & Ias. l. non solùm. §. sed ut probari. ff. De oper. nov. nunciat. Abb. c. 23. In præsentia. & ibi*

& ibi Dec. n. 14. extra De probat. Felin. c. cùm dilecti. n. 2. extra De accusat. Ias. l. Non hoc. n. 15. C. und. legit. Aym. Cravett. Cons. 2, n. 16. Quinimò si reus de homicidio plenis probationibus convictus semiplenè tantùm probet, se hoc homicidium ad defensionem suam perpetrasse, ipsi juramentum suppletorium defertur, quod si ipse præstiterit, ipse absolvitur, *Petr. de Anchor. Cons. 283. n. 4. Aym. Cravett. Cons. 2. n. 16.* Deinde ad probandam defensionem admittitur quis etiam post conclusionem in caussa factam, *Bart. l. 1. §. fin. ff. De Quæst. Bart. l. Divi fratres. ff. De pœn. Alex. Auth. Iubemus. C. De iudic. Robert. Marant. in Spec. aur. 6. part. 3. act. n. 3.*

Hactenus indicavimus omnia ea, quæ ex jure gen- 74
tium primævo descendant: proximum nunc atque consequens est docere, quæ ex jure gentium secundario originem trahant. Circa quod annotandum jure gentium secundario bella introducta, *l. ex hoc iure. ff. De iust. & iur.* cuius belli materiam tractant. *Bart. in l. hostes. ff. De capt. & postl. reverʃ. Abb. & Dd. c. sicut Cl. 3. extra. De iureiur.* Et obiter advertendum nullum bellum justum dici, nisi quod denunciatione præmissâ inceptum fuit, *Innoc. c. pro humani. De homicid. lib. 6. Bald. l. 2. C. De serv. & aq. Bald. l. manumissori. C. De obseq. patron. præstand. Ias. d. l. ex hoc iure.* Secundò ex hoc jure gentium descendunt servitus & manumissio, *l. manumissiones. ff. De iustit. & iur.* Tertiò ex hoc jure gentium originem trahit, quòd gentes humanæ sunt discretæ in provincias, civitates, castra &c. *d. l. ex hoc iure. vers. gentes discretæ.* Et quæ dicatur provincia, quæ civitas item & castrum, *videte Bart. c. 1. ver. Lombardia. in Constit. Qui sint rebell.* Quartò magistratus legitimi & jurisdictio ex hoc jure gentium intro-

ducta sunt, *d. l. ex hoc iure.* Quod quidem verum est, quoad magistratus sive jurisdictionem in genere: cæterùm distinctiones magistratuum, quò magistratus inferior à superiore, & plures æquales à se invicem officiis distinguuntur: item discretio jurisdictionis, quà merum imperium à mixto, & jurisdictio simplex ab utroq; secernitur, *l. Imperium. & ibi Bart. Alex. Ias. & Dec. ff. De iurisd. omn. iudic.* juris civilis sunt, *Bald. & Ias. d. l. Ex hoc iure. arg. l. 2. §. post originem. ff. De origin. iur.* Quintò, cùm de jure naturali omnia communia fuerint, *c. quo iure. Dist. 8. c. dilectissimos. 12. q. 1.* jure gentium dominia distincta sunt, *d. l. ex hoc iure.* Et licet multi modi adquirendi rerum dominia à jure civili inventi sint, ipsa tamen dominia rerum etiam modis civilibus adquisita, juris non civilis, sed gentium reputantur, *Bart. & Ias. d. l. ex hoc iure. Felin. & Dec. c. Quæ in Ecclesiarum. extra De Constit. Ias. l. fin. C. Si contr. ius vel util. publ. Card. Paris. Cons. 1. n. 108. lib. 1.* excepto utili dominio, quale est illud, quod habet vasallus, emphyteuta, superficiarius, & is, cui res vel in precariam concessa, vel ad longum tempus locata est: namque hoc juris civilis esse traditur, *Bart. & Ias. d. l. ex hoc iure. ff De iustit. & iur.* Licet eosdem ferè effectus sortiatur, quos sortitur dominium, quod per se substantia juris gentium est, *Bart. vers. rebellando. In Constit. Qui sint rebell. Felin. d. c. quæ in ecclesiarum. n. 52.*
75 Ideoque refragante tamen Decio *in d. c.* Quæ in ecclesiarum, Imperator vel Papa æquè alicui absque justa & rationabili caussa utile suum dominium auferre non potest, *c. 1. & ibi Bald. De nat. feud. Bart. l. 2. arg. ill. text. C. De fund. patrim. lib. 11. Paul. de Castr. Cons. 156. Incip. Viso & examinato. in fin. Felin. d. c. Quæ in Ecclesiarum.*

flarum. n. 52. sicut ipsi non permittitur, alicui directum sive plenum suum dominium auferre, *gloss. Bart. & Ias. l. fin. C. Si contr. ius vel util. publ. gloss. l. 1. ff. De Constit. princ. arg. § sed naturalia. infr. eod. tit.* Sextò agrorum limites ex hoc jure originem trahunt, *d. l. ex hoc iure.* Septimò ędificiorum constructio est de jure gentium secundario, *d. l. ex hoc iure.* Ex quo sequitur, cuilibet licitum 76
esse facere ædificium, & sic in suo ædificare domos, civitates, castra & fortilitia, item domum suam pro suo arbitrio altius tollere, etiam in cœlum usque, *l. altius. C. De servit. & aq.* etiamsi alius ex hoc incommodum sive damnum patiatur, *l. Cum eo. ff. De servit. urban. præd. l. in summa. §. deniq. ff. De aq. pluv. arcend. l. fluminum. §. fin. cum. l. seq. ff. De damn. inf. Bart. l. Quò minus. 1. quæst. & ibi Ias. n. 21. ff. De flumin.* Deinde ex hoc sequitur, cuilibet municipio vel civitati permitti, se muris vel vallo cingere, *Bart. l. sacra. ff. De rer. divis.* & collapsa restituere, etiam absque superioris auctoritate, *gloss. l. opus. ff. De oper. publ. gloss. l. per provincias. C. De ædific. privat. Bald. l. si ut proponis. la 2. C. De nupt. Ias. d. l. ex hoc iure. n. 13. l. intra & l. omnes. C. De oper. publ.* dummodò hoc suis propriis, non autem superioris sumptibus facere velint, *arg. l. sacra. § muros. & d. l. opus.* Hoc tamen fallit, si lege, statuto, consuetudine, vel pactis contrahentium contrarium cautum fuerit, *l. Qui luminibus. in princ. & ibi gloss. ff. De servitut. urban. prædiorum. l. 1 & l. an in totum. C. De ædific. privat. Bart. & Ias. l. fin. ff. De oper. nov. nunc.* Ideoque, Lege prohibente, nemini permittitur ædificare fortilitium aut castrum in limitibus

imperii

imperii absque Imperatoris concessione, *l. Quicunq. & ibi Bart. C. De fund. limitroph. lib. 10.* domum vel murum juxta meam aream ad triturandas segetes destinatam, quando ad meam aream aër vel ventus ex nulla alia parte quàm ex illa, ubi quis domum vel murum extruere nititur, defertur, *Bart. & Bald. l. fin. §. fin. arg. ill. text. C. De servit. & aq. Petr. de Vbal. in tract. Societ. 6. part. Quæst. ult. Capoll. in tract. De servit. urb. præd. cap. 39. & in tract. de servit. rustic. præd. cap. 43. Ias. d. leg. ex hoc iure*, vel quodlibet ædificium principaliter ad invidiam vel æmulationem alterius, *arg. l. 1. §. deniq. ff. De aq. pluv. arcend.* sive hoc ædificium sit castrum vel fortilitium, *l. opus. & ibi Bart. ff. De oper. publ. gloss. l. per provincias. C. De ædific. privat. gloss. l. Quicunq. verb. antiquitus. & ibi Bart. C. De fund. limitroph. Bart. Bald. & Ias. d. l. ex hoc iure. Bart. l. 1. in princ. Quod cuiusq. univers. nom. Bart. l. fin. C. De colleg. illicit. Ias. l. Quò minus. n. 24. ff. De flumin.* sive domus vel murus, *Cyn. Reyn. Salic. & Bald. d. l. altius. Paulus de Castr. l. cùm ei. ff. De servit. urb. præd. Capoll. in tract. De servit. urb. præd. cap. 39.* sive molendinum, *Bart. l. Quò minùs. 1. Quæst. & ibi Ias. n. 21. Bald. l. si quis ex argentariis. §. si initium. ff. De edend. Bald. c. cùm omnes. extra De Constit. Bald. c. cùm Ecclesia Vulterrana. extra De Election.* sive fenestra, *Capoll. in tract. De servit. urban. præd. cap. 62.* sive quælibet alia structura, *Bald. Rubr. ff. De rer. divis. Ias. d. l. Quò minùs. n. 22. arg. l. in fundo. ff. De rei vendic.* Item sive hoc ædificium quis de novo extruat, sive veteris ædificii formam mutet, *Ias. d. l. ex hoc iure. n. 8. Ias. d. l. Quò minùs. n. 23. arg. l. in fundo. ff. De rei vind.* Quamvis tamen is, qui in suo structuram aliquam facit, in dubio non præsumatur istam structu-

ram

ram principaliter ad alterius æmulationem, injuriam, vel damnum fecisse, *gloss. l. fluminum. §. fin. ff. De damn. inf. arg. l. meritò. ff. Pro Soc.* nisi faciens hoc opus ex illo nullum omninò commodum, vicinus autem ejus ex illo damnum sive detrimentum caperet, *Paul. de Castr. d. l. altius. Capoll. in tract. De servit. urb. præd. cap. 62. & cap. 39.* vel nisi ex probabilibus indiciis, quod arbitrio judicis æstimandum relinquitur, *arg. l. 1. ff. De iur. delib. l. continuus. §: cum ita. ff. De verb. oblig. c. de caussis. extra De offic. deleg.* aliud liqueret, *Capoll. d. cap. 62. arg. l. non omnes. §. à barbaris. ff. De re milit. l. non est verisimile in princ. ff. Quod met. causs.* Præterea hoc, quod diximus, quemlibet in suo loco ædificare posse, fallit in aliis casibus, quos ponit, *Capoll. in tract. De servit. urban. præd. cap. 36. n. 10. cap. 39. & cap. 62. n. 9.* Octavo ex hoc jure gentium de- 77
scendunt omnes contractus, *d. l. ex hoc iure*, exceptâ stipulatione, *§. de constituta. infr. De act.* literarum obligatione, *infr. De literar. oblig.* sponsalitia largitate, *Auth. ut sponsal. larg. in princ.* Emphyteusi, *§. adeò. infr. De locat. cond. feud. Bart. l. iuris gentium. §. Quinimò. n. 10. ff. De pact.* Libello, *c. 1. De alien. feud. c. 1. §. donare. Qual. feud. olim. & precaria. c. 1. & ibi Abb. extra De precar. Bart. l. si. finita. §. si de vectigalibus, n. 10. & ibi Alex. ff. De damn. infect. Alvarott. & Præp. in prælud. feud. Ias. l. 1. n. 42. De iur. emphyt.* Et cùm distractus contractuum naturam 78
sequantur, ego judico & distractus esse juris gentium in illis casibus, in quibus contractus sunt juris gentium, in illis verò casibus, in quibus contractus juris civilis sunt, & distractus juris civilis judico, *arg. l. ab emptione. & ibi Bart. Bald. & Ias. ff. De pact. l. 1. & ibi Bald. C. Quand. lic ab empt. disced. gloss. l. de tutela. C. De in integr. rest. min. Bart. l.*

T   *& ideò,*

& ideò. ff. De cond. furt. Quamvis tamen eo casu, quo tàm contractus, quàm distractus à jure civili inventi consensu interveniente propter pactum partium, quod absque dubio juris gentium est, *l. 1. ff. De pact.* illi largo saltem modo juris gentium dici possint, *l. an inutilis. §. fin. &*
79 *ibi Bart. ff. De acceptil.* Nonò, hoc jure gentium secundario inventæ sunt obligationes, sive illæ descendant ex contractu, *d. l. ex hoc iure:* sive descendant ex delicto, *Bart. d. l. ex hoc iure. & ibi Iaf. n. 75. Bart. l. non solùm. §. 1. ff. De iniur. arg. l. 1. ff. De furt. infr. De oblig. quæ ex del. desc. in princ. §. Quia verò Leonis. Auth. De non alien. aut perm. ut. reb. Eccles.* Hoc tamen fallit primò in obligatione antidorali, quæ non ex jure gentium, sed naturali descendit, *l. sed etsi. §. consuluit. iunct. gloss. ff. De petit hered.* quæ obligatio quales effectus producat, *videte Iaf. d. l. ex hoc iure. Iaf. l. si non sortem. §. libertus. ff. De condict. indeb.* Secundò hoc fallit in obligationibus ex quasi delicto descendentibus: eæ enim juris civilis sunt, *gloss. Ang. & Ioan. Fab. hic Bart. Bald. & Iaf. d. l. ex hoc iure.* Quod tamen procedit tantùm eatenus, quatenus hæc obligatio ex quasi delicto descendens pœna persecutionem respicit: secus verò est, quatenus hæc obligatio rei persecutionem continet: eatenus enim juris gentium est, *l. rerum quidem. ff. Rer. amot.* Tertiò hoc fallit, in obligationibus descendentibus ex quasi contractu: eæ enim similiter juris civilis sunt, *Bart. & Iaf. d. l. ex hoc iure. Ang. hic. arg. l. apud Iulianum. §. fin. ff. Ex quib. causs. in poss. eat. iunct. gloss. l. 1. verb. civitatis nostræ. ff. De adquir. rer. domin.* præterquam quoad obligationem ex indebiti solutione descendentem, ea enim juris gentium est, *l. indebiti. ff. De condict. indeb.* Quartò hoc fallit in obligationibus ex contractibus

tractibus jure civili inventis, descendentibus; eæ enim juris civilis sunt, *Bart. l. ex hoc iure. n. 10. ff. De iustit. & iur.* Decimò ex hoc jure gentium secundario introducta 80 sunt testamenta, *Bart. l. interdum. ff. De condict. ind. Paul. de Castr. l. testandi. C. De testam. Fulgos. & Ias. l. si testamentum. arg. illius text. C. De testam. Ias. d. l. ex hoc iure. Dec. Rubr. C. Qui testam. facer. poss. Card. Paris. Cons. 1. n. 49. Ludov. Roman. d. l. si testamentum. Alex. Rubr. n. 4. ff. De adq. hered. & Cons. 2. n. 7. lib. 1. Dec. Cons. 455. n. 3. Ias. l. 1. lect. 1. n. 44. C. De summ. trinit. Idemq; Ias. l. nemo potest. lect. 1. n. 76. ff. De legat. 1. Anton. de Butr. in Rubr. extra De testam. Moder. Hispan. in repetit. l. Gallus. §. & quid si tantùm. ff De liber & post. facit text. c. ultima voluntas. 13. q. 2. Quamvis contrarium sed malè teneat Dyn. c. indultum. n. 19. De regul. iur. lib. 6. gloss. d. l. ex hoc iure. Ang. §. 1. Auth. ut fact. nov. constit. Dec. Cons. 655. n. 17. Ang Cons. 66. Incip. Visis. Dec. l. nec ex prætorio. n. 6. ff. De reg. iur. arg. gloss. l. Quoties in princ. ff. De hered. instit.* Quod tamen verum judico, quoad inventionem testamenti, secus autem est, quoad formam & solennitatem testamenti, ea enim juris civilis est, *Ias. d. l. ex hoc iure. n. 47. arg. infr. De testam. in princ. gloss. d. l. 1. verb. civitatis nostra. ff. De adquir. rer. domin.* Bonorum verò possessio, 81 *gloss. d. l. 1. verb. civitatis nostra. De adquir. rer. domin.* Jus succedendi sive successio: item & hereditas sive hereditatis aditio juris civilis sunt, *c. ius Quiritum. & ibi gloss Dist. 1. §. disponat. Auth. De nupt. l. lege obvenire. ff. De verb. sign. l. tutelas. ff. De cap t. dimin. Bart. Alex. & Ias. Rubr. ff. De adquir. hered. Paul. de Castr. Aret. & Lancelot. De. l. 3. ff. De testament. Paul. De Castr. Alex. & Ias. l. Gallus. §. Et quid si tantùm. ff. De liber. & posth. Felin. c. cùm olim. n. 16.*

extra De sentent. & re iudic. Card. Paris. Cons. 1. n. 60. & Cons. 6. n. 50. lib. 2. Quod tamen indistinctè verum est, quoad civiles effectus, quò videlicet ad hoc, quod heres defuncto in universum jus succedit, ejusque personam repræsentat, & similes, *Bart. & Dd. d. Rubr. ff. De adquir. hered.* secus verò est, quoad effectus juris gentium, quoad jus nempe adquirendi bona defuncti: namque quoad illos judico, successionem ex testamento delatam æquè juris gentium esse, sicut ipsum testamentum juris gentium est, *Quamvis in hoc contrarium teneat gloss. d. c. ius Quiritum, Dist. 1. Card. Paris. d. Cons. 1. n. 60. lib. 1.* Similiter & successionem ab intestato filiorum & aliorum descendentium, quoad effectum consequendi bona defuncti juris gentium imò potiùs divini esse judico, *Card. Paris. Cons. 6. n. 47. lib. 2. arg. l. scripto. ff. und. lib. l. cùm ratio. ff. De bon. damn. gloss. l 1. C. Si ut se ab hered. abstin.* Porrò pupillarem substitutionem jure civili inventam, nemo est, qui dubitat, *Bart. Alex. & Ias. d. l. 2. in princ.*
82 *arg. illius text. ff. De vulg. & pup. subst.* Undecimò ex hoc jure gentium descendunt servitutes rerum, tàm personales, quàm reales, *Bart. d. l. Ex hoc iure. n. 21. arg. §. fin. infra De us. & habit.* fœdera pacis, induciæ, & legatorum non violandorum religio, *c. ius gentium. Dist. 1. l.*
83 *sancitum. ff. De rer. divis. l. fin. ff. De legat.* Et quis possit facere fœdera pacis, item & inducias, *videte Bart. & Ias. l. conventionum. ff. De pact.* Et hæc sunt ferè illa, quæ ex jure gentium tàm primævo quàm secundario originem trahunt: alia verò plerunque à jure civili descendunt. Ideoque actionem *gloss. & Ang. infra De act. & ibi Ias. n. 35. gloss. Bart. & Ias. d. l. ex hoc iure. gloss. l. rerum amotarum iudicium. ff. Rer. amot. Dec. Rubr. n. 13. ff. Si cert. pet.*

Dec. c.

Dec. c. Quæ in ecclesiarum. extra De Constit. arg. §. Sed istæ. infr. De action. arg. §. sed istæ. Instit. de action. l. 2. §. deinde ex his. ff. De orig. l. 4. §. ex hoc edicto. ff. Naut. caup. stab. l. in commodato. §. sicut. ver. civiles actiones. ff. Commod. Libellum solennem scriptis comprehensum, *Clem. sæpè De verb. sign.* ne procedatur diebus festivis ob necessitatem hominum introductis, *Bart. in Constit. ad reprimend. ver. & figur. n. 9.* litis contestationem, *d. Clem. sæpè*, appellationem, *Abb. c. dilecti. extra De except. Dec. Rubr. extra De appell. c. 2. extra De rescr.* Omnia denique, quæ ordi- 84
nem atque judicii processum respiciunt, juris civilis, non gentium esse receptum est, *gloss. infr. De oblig. in princ.* Sic & exceptio cùm sit actionis exclusio, *l. 2. ff. De exception.* juris civilis esse dicitur, *Bart. d. l. ex hoc iure,* quod indistinctè verum est in iis exceptionibus, quæ non magis differunt atque frustrantur caussæ veritatem quàm eam respiciunt, *Bart. d. ver. & figura:* item hoc etjam indistinctè procedit in aliis exceptionibus quoad formam, modum & ordinem proponendi exceptiones, *Ang. Rubr. n. 8. infr. De except. Dec. Rubr. extra De except.* secus verò est, quoad hoc, ut reus se contra actionem institutam defendat, néve ipse innocens condemnetur: namque quoad hunc finem exceptionem juris gentium esse non dubitatur, *Bart. d. ver. & figura. Abb. & Dec. Rubr. extra De except. Ang. Rubr. n. 7. infr. De except arg. l. ut vim. ff. De iustit. & iur.* Similiter & citatio juris gentium vel naturalis est, *Clem. pastoralis. De sentent. & re iudic.* Probatio etiam juris naturalis est, primò quoad hoc, ut probatio sit plena, *arg. c. licet. & c. in omni. extra De testib.* ut sit concludens, *arg. gloss. l. testium. C. De testib. gloss. c. nihilominùs. 3. q. 9.* ut testes sint jurati, *Bart. verb.*

& figura. In Constit. ad reprimend. ut in secreto examinentur, *arg. gloss. l. si quando. C. De testib.* ut probationi plenæ plena fides adhibeatur, nec ultrò quid requiratur, *arg. c. 2. & ibi Abb. Felin. & Dec. extra De probat.* Et generaliter an & quatenus ea, quæ ordinem atque processum judicii respiciunt, sint juris gentium vel civilis, *videte Bart. d. ver. & figura. eundemq; Bart. in. l. filius. ff. De donat.*

In §.

Constat.

SUMMARIA.

1. *Summa §.*
Ordinis methodiq; commendatio. Ibid.
2. *Utrum sub appellatione Legis simpliciter prolata reliquæ juris species, & quando contineantur.*
3. *An & qualiter hodiè in civitatibus nostris plebi absq; consensu Senatus Leges condere concedatur?*
4. *Et utrum Senatui vicissim plebe non consentiente, Dd. simpliciter affirmant. Ibid.*
5. *Auctor distinguit, & ad ration. contrar. respondet n. seq.*
6. *Senatus, in quibus totius civitatis vicem repræsentet.*

1 ORDINEM atque methodum omnibus artibus, disciplinis atque materiis magnum lumen addere, nec ulla re discentium studia atque conatus plus adjuvari quàm ordine atque methodo certum est. Ideoque Imperator discentium studiis consulens optimâ ratione post explicatam definitionem juris naturalis, gentium, & civilis, ex quibus tanquam ex summis capitibus universum

versum nostrum jus conflatum est, in hoc nostro §. jus civile in duas species dividit, in jus nempe scriptum & non scriptum, & rursus juris scripti, sex species esse tradit, Legem nempe, plebiscita, senatusconsulta, Principum placita, Magistratuum edicta, responsa prudentum: ac simul docet, quid sit lex plebiscitum & senatusconsultum. Et licet Dd. nostri multum dubitent, 2
utrum appellatione Legis simpliciter prolata, reliquæ juris species contineantur; *Abb. & Felin. c. ius generale. Dist. 1.* ego tamen credo absque omni dubio appellatione Legis reliquas juris partes contineri, si vel mens disponentium, *arg. l. 3. C. De lib. præter. l. fin. C. Quæ res pign. oblig. poss. l. sed & Celsus. §. 1. ff. De contrah. empt.* vel subjecta materia, *arg. l. si uno in princ. ff. De locat. & conduct. l. Imperatores. ff. De in diem addict.* vel communis usus loquendi hoc suadeat, *arg. l liberorum. §. Quod tamen Cassius. ff. De legat. 3. Bart. & Ias. Rubr. ff. De oper. nov. nunc.* vel aliam interpretationem capiendo actus corrueret vel supervacuus esset, *arg. l. Quoties. ff. De verb. oblig. l. si tibi pecuniam. & ibi Ias. ff. Si cert. petat. l. si quando in princ. ff. De legat. 1.* Extra hos autem casus cùm Lex sit species separata ab aliis speciebus juris, ut hic, appellatione Legis simpliciter prolata, reliquas juris species non comprehendi verissimum est, *arg. l. non aliter, in princ. ff. De legat. 3. l. 1. §. si is qui. ff. De exercit. action.* Præterea, quamvis in Romana republica 3
plebi etiam injussu Senatus, Leges, ex quibus tota civitas Romana obligabatur, condere permissum erat: hodiè tamen in civitatibus nostris plebi absque consensu Senatus Leges vel Statuta condere minimè conceditur, *Bald. l. 2. §. deinde cùm essent. arg. illius text. ff. De*

ff. De orig. iur. facit text. nost. hic. Bart. l. omnes populi. n. 7. ff. De iustit. & iur. text. l. 1. C. De monopol. nisi quoad illorum præjudicium tantùm, *arg. l. per fundum. ff. De servit. rustic. prad. Bart. d. l. omnes populi. n. 17.* vel, nisi statuto ab universa civitate condito, hoc iis permissum fuerit, *arg. d. §. deinde cùm essent. & text. nostri hic.* vel nisi hæc lex vel statutum postea à Senatu civitatis confirmata fuerit, *arg. d. §. deinde cùm essent. l. 1. C. De veter. iur. enucl.*

4 Utrum autem hodiè Senatui alicujus civitatis non consentiente plebe legem vel statutum condere liceat, dubitatur: In quo dubio Dd. nostri simpliciter concludere videntur quod sic. Tum quia Senatus singularum civitatum in locum Senatus Romani quoad civitatem suam successit, *Ang. §. Senatusconsultum. n. 1. h. t. n.* Tum, quia Senatus uniuscujusque civitatis totam civitatem repræsentat, ejusque vicem sustinet, *l. municipes. ff. Ad municip. l. municipibus. ff. De condit. & demonstrat. l. item eorum. §. 1. ff. Quod cuiusq. univers. nom. Dec. Cons. 404. n. 3. Aym. Cravett. Cons. 195. n. 8. lib. 1. Roland. à Vall. Cons. 90. n. 1.* sive agamus de consuetudine introducenda, *gloss. Rubr. Qua sit long. consuet.* sive agamus de statutis condendis, *Bart. d. l. omnes populi. n. 7. 16. & 17.* sive de obliganda civitate ex contractu, *Bart. l. civitas. n. 2. & ibi Dd. ff. Si cert. petat.* vel ex delicto, *gloss. l. aliud. §. refertur. ff. De reg. iur.* sive de renunciando privilegiis civitati competentibus, *Felin. c. novit. n. 9. extra De iudic.* sive de aliis quibuscun-

5 que negotiis, *d. l. municeps. d. l. municipibus.* Ego tamen hisce rationibus non obstantibus verissimum judico, Senatum civitatis non posse condere statuta vel leges de illis rebus, de quibus ipsa civitas, cui præest, statutum vel leges condere nequit, *Bart. l. non ambigitur. ff. De legib.*

legib. Ang. d. §. Senatusconsulta. arg. l. traditio. ff. De adquir. rer. dom. l. nemo plus iuris. & ibi Dec. ff. De reg. iur. c. nemo plus iuris. & ibi Dyn. eod. in sexto. c. nuper. extra De donat. int. vir. & uxor. [illegible] illis autem rebus, de quibus civitas, cui præsunt leges, condere potest, & ipsis leges indistinctè condere permittitur, quoad particulare illorum præjudicium, *arg. d. l. per fundum. Bart. d. l. omnes populi. n. 17.* Quoad præjudicium autem totius civitatis, senatus non requisito populo statuta condere potest, de iis rebus, de quibus illis hoc vel in genere vel in specie facere permissum est, *arg. d. l. municipes. d. l. municipibus. d. l. item eorum. §. 1. Et ita intelligenda est doctrina Bart. in d. l. omnes populi. n. 7. 16. & 17.* De iis autem rebus, de quibus ipsis in hoc in genere vel in specie permissum non est, quale est, si ipse velit condere statutum de alienandis rebus immobilibus civitatis, vel de subjiciendo civitate libera altera alteri populo vel domino, & similia statuta, non consentiente plebe, condere non potest, *arg. l. prohibere. §. planè. ff. Quod vi aut clam. l. ambitiosa. & ibi Bart. ff. De decret. ab ord. faciend. l. fin. C. De vend. reb. civit. lib. 11. l. 1. ff. De Constit. princip. §. sed & quod princip. infr. h. t. nost. l. diligenter. ff. Mand. l. Age cum Geminiano. & ibi Ias. C. De transact.* Nec obstat, quòd Senatus civitatis, totius civitatis vicem repræsentet; quia 6
hoc tantùm procedit in illis, quæ ad administrationem illorum spectant, quæque illis à civitate generaliter vel specialiter permissa vel mandata sunt, extra illa autem non, *Corn. Cons. 224. n. 10. lib. 4.*

In §.

Sed & quod Principi placuit.

SUMMARIA.

1. *Respublica meliùs per unum regitur.*
2. *Imperator etiam solus quod ordinat, Legis vim obtinet.*
3. *Qualiter verò si quid per Epistolam vel sententiam interlocutoriam.*
Vel definitivam. n. 5. & 6.
4. *Quid sit in inferiore ab Imperatore, qui tamen Legis condendæ potestatem habet, & n. 7.*
6. *Sententia inferioris lata contra Principis sententiam, quando demum nulla sit.*
8. *Contractus ab Imperatore vel alio celebrati qualiter & quomodo Legis generalis vigorem habeant.*
8. *Privilegium quid sit, in quibus differat à beneficio rescripto dispensatione, mandato.*
10. *A quo tempore commodo ejus quis frui incipiat.*
Quomodo interpretandum. ibid.
11. *Utrum ad successores & alios extendatur.*
12. *Utrum debitori concessum fidejussoribus ejus prosit.*
13. *Et concessum alicui atq; filiis & filiabus, opituletur fœminis aliis nuptis.*
Privilegium quomodo amittatur? ibid.
14. *Utrum concedens id revocare possit: & quomodo.*
15. *Utrum Imperator contra jus naturale gentium & divinum Leges condere vel privilegium concedere possit? omnia remissivè.*

1 ET veterum historiæ, & Philosophorum atque Poëtarum scripta testantur, ipsaque etiam experientia docet, potentes Respublicas meliùs per unum, qui solus summa

summa rerum potitur, quàm per plures administrari. *c. in apibus. 7. q. 1.* Immò, monstri instar videtur, unum idemque imperium pluribus regi capitibus, *c. quoniam. extra De offic. ordin.* Ideoque Romanæ Reipublicæ viribus auctis, cùm constaret, non omnes provincias Reipubl. subditas perinde probè per Senatum regi posse; placuit Romano populo Imperatore sive Principe constituto, *l. 2. §. novissimè. ff. De orig. iur.* ei & in eum omne imperium suum omnemque potestatem Lege regiâ latâ, conferre, *ut hic. l. 1. ff. De Constit. princ.* Quodcunque igitur 2
Imperator solus etiam non requisitis ordinibus sive proceribus imperii, *Bart. & Bald. l. humanum. C. De ll.* ordinavit, legis vigorem obtinere receptum est, *ut hic. l. 1. ff. De Constit. princ.* sive hoc fiat vel per epistolam aut sub- 3
scriptionem, *ut hic.* vel per sententiam interlocutoriam ipsius Imperatoris, *l. 1. ff. De Constit. princ.* Dummodo tamen meminerimus interlocutorias sententias & epistolas Imperatoris, ita demum generalis legis vigorem obtinere, si illæ volumini juris insertæ fuerint: alioquin verò secus, *Paul. de Castr. & Ias. l. 1. ff. De Const. princip. Ias. l. civitas. ff. Si cert. petat. Felin. c. In caussis. extra De sent. & re iudic.* Inferiorum autem ab Imperatore 4
licet illi legis condendæ potestatem habeant tàm interlocutorias sententias quàm epistolas, nullo modo legis vigorem obtinere existimat, *gloss. Ang. Fulgos. Alex. & Ias. l. 1. ff. De feriis. Felin. Rub. extra De rescript. Alex. & Ias. d. l. civitas. Ias. l. 1. ff. De Constit. princ.* Definitivam et- 5
jam sententiam Principis legis generalis vim habere, *ut hic. l. 1. ff. De Constit. princip. l. fin. & ibi Bald. C. De legibus*, usque adeò verum est, ut sententia lata contra definitivam Imperatoris sententiam perinde ipso jure

nulla sit, sicut sententia lata contra jus scriptum ipso jure non tenet, *Immol. l. apud Iulianum. § utrum. ff. Ad SC. Trebell. Felin. d. c. in caussis. n. 3. Ias. d. l. 1. n. 6. ff. De Constit. princip.* nisi hæc sententia Principis sit contra jus commune, *Bald. l. 3. in fin. C. De ll. Archidiac & Dom. c. de quibus. Dist. 20. Felin. d. c. in caussis. n. 4. arg. c. Ecclesia Cl. 1. extra De Elect. l. si quando in princ. C. De inoffic. testam.* vel absentibus partibus & caussa non cognita lata, *Ioan. Fab. & Ang. hic. Felin. d. c. in caussis. arg. d. l. fin. C. De legib. l. qui repudiantis. ff. De inoff. testam. l. si ideò in princ. & ibi Bart. ff. De evictión.* vel mens principis, subjecta materia, aut tenor substantiæ contrarium suadeat: hisce enim casibus generalis legis vigorem sententia principis non obtinet, *Felin. d. c. in caussis. n. 6. arg. illius text. facit text. l. non plures. C. De SS. Eccles. c. [illegible] §. fin. De fil. presbyt. lib. 1.*

6 Deinde annotandum, sententiam alterius judicis latam contra principis sententiam, ita demum nullam esse, si sententia principis vel corpori juris sit inserta, *Bart. Ang. & Dd. l. cum prolatis. De re iudic. Bart. & Bald. l. 2. C. Quand. provoc. non est necess. Abb. & Felin. d. c. 1. De sent. & re iudic.* vel admodum notiora sit, *Bald l. leges sacratissimæ. Quæst. 2. C. De legib. Abb. & Felin. d. c. 1. De*
7 *sentent. & re iudic. Felin. d. c. in caussis.* Inferioris autem à principe sententia, licet is legis condendæ potestatem habeat, nullo modo legis auctoritatem habet, *Ang. Alex. & Ias. l. 1. ff. De fer. Felin. d. c. in caussis. Ias. l. 1. ff. De Con-*
8 *stit. princip.* Contractus etiam omnes celebrati non tantùm à principe, sed & à quolibet alio, usque adeò Legis potestatem obtinere receptum est, *Bart. & Bald. l. pen. arg. illius text. C. De donat. int. vir. & uxor. Bart. l. Cæsar. arg. illius text. ff. De public. Bart. Alex. Ias. & Dec. d. l. mutus. Alex.*

Alex. & Iaſ. l. ſi ſe non obtulit in princ. ff. De re iudic. Dec. Conſ. 187. ut licet Imperator legibus civilibus ſolutus ſit, *l. princeps. ff. De legib.* ex contractibus tamen ſuis efficaciter obligetur, *Bart. & Bald. l. Digna vox. C. De legib. Bald. l. 2 C. De ſervit. & aq. Felin. & Dec. c. 1. arg. illius text. extra De probat. Bald. c. 1. arg. illius text. De natur. feud. Iaſ. d. l. civitas. Iaſ. l. 1. ff. De pact. facit text. l. de contractu. C. De reſcindend. vendit.* non tantùm ipſe, ſed etiam ſucceſſor illius, qui ipſi non electione ſed ſucceſſione ſurrogatur, *Iaſ. l. 1. n. 14. ff. De Conſtit. princip. arg. l. cùm à matre. C. De rei vendic. l. 2. C. De reb. al. non alien.* Dummodò tamen meminerimus pacta vel contractus Imperatoris vel alterius, qui legis condendæ poteſtatem habet, non generaliter quoad alia negocia, ſed quoad obſervantiam illius pacti vel contractus tantùm legis vigorem obtinere.
Felin. d. c. in cauſis. n. 3. Præterea principem non tan- 9
tùm leges condere, ſed & privilegia aliis concedere, verùm hæc privilegia perſonam illius, cui conceduntur, non transgredi, hîc traditur. Circa hanc materiam quid ſit privilegium, & quid differat à beneficio, reſcripto, diſpenſatione & mandato, *videte Bart. & Iaſ. in l. beneficium. ff. De Conſtit. princip. Abb. & Dec. Rubr. extra*
De reſcript. Item à quo tempore, utrum nempe à tem- 10
pore privilegii conceſſi, an verò à tempore, quo quis cognovit privilegium ſibi conceſſum, ipſe commodo privilegii frui incipiat, *videte Bart. & Iaſ. d. l. Beneficium.* Quomodo privilegium interpretandum, *videte eoſd.*
Bart. & Iaſ. in d. l. beneficium. Utrum privilegium ali- 11
cui conceſſum ad heredes vel ſucceſſores illius, cui hoc privilegium conceſſum eſt, aut ad alias perſonas extendatur, *Bart. & Iaſ. l. 1. ff. De Conſtit. princ. Bart. & Alex.*

l. Quia tale. ff. Solut. matrim. Dyn. c. privilegium. De reg. iur. lib. 6. Dec. l. in omnibus causis. ff. De reg. iur. gloss. c. cum
12 *venissent. extra De Institut.* Utrum privilegium concessum debitori fidejussoribus ejus prosit, *videte Bart. & Bald. in l. Quoties. C. De precib. Imperat. offerend. Bart. & Alex. l. cùm filiusfamiliâs. §. 1. ff. De verb. oblig. Bald. l. tam*
13 *mandatori. C. De non num. pecun.* Utrum privilegium concessum alicui & filiis ejus tàm masculis quàm fœminis opituletur, fœminis aliis nuptis, *tradit Bart. l. quoties. C. De privileg. schola. lib. 12. Alex. Ias. & Dec. l. cùm quadam. ff. De iurisd. omn. ind.* Quomodo privilegium amittatur, *videte gloss. Abb. Felin. & Dec. c. cùm accessissent. extra De Constit. gloss. c. suggestum. extra De decim. Bart. & Ias. d. l.*
14 *beneficium.* Utrum privilegium alteri concessum, is, qui illud concessit, revocare possit, *docet Abb. Felin. & Dec. c. novit. extra De iudic. Alex. Conf. 101. lib. 1. Conf. 216. lib. 2. Conf. 16. lib. 5. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 124.* Item quomodo privilegia revocentur per generalem vel specialem revocationem. *videte Ias. l. 1. n. 16. ff. De*
15 *Constit. princip.* Præterea utrum Imperator contra jus naturale, gentium vel divinum Leges condere, vel privilegium alicui concedere possit, *videte gloss. l. 1. ff. De Constit. princip. gloss. & Dd. l. fin. C. Si contr. ius vel util. publ. Abb. Felin. & Dec. c. Quæ in Ecclesiarum. extra De Constit.*

In §.
Prætorum.

SUMMARIA.

1. *Summa §.*
2. *Tam Præfectus prætorio & similes, quàm inferiores magistratus jurisdictionem perpetuam habentes, quomodo statuta condant. & n. seq.*

3. Qui

3. Qui magistratus & quibus casibus etiam contra jus commune statuta condere & leges possint. & n. seq. & n. 5.

4. Et quid sit in Principibus secularibus regalem dignitatem perpetuam habentibus.

Et utrum in territoriis suis hi Cæsaris privilegiis utantur? ibid.

6. Magistratibus temporalem jurisdictionem habentibus qualiter statuta condere permissum sit?

7. Statuta condendi potestatem non habens, si dolo, caussa præoccupandæ jurisdictionis, statuta condat, quâ pœnâ puniatur?

8. An, ut statuta à civitatibus condita juris non prætorii, sed civilis sunt, sic & à Marchionibus Ducibus & similibus magistratibus condita.

NON tantùm civitates, sed etiam magistratus, non solùm Imperatorem, sed etiam alios quoscunque de his, quæ ad jurisdictionem illorum spectant, Leges atque Statuta condere posse, Imperator hîc tradit. 1
Circa quod annotandum, majores magistratus, qua- 2
les sunt præfecti prætorio, legati sedis Apostolicæ & similes, licet ipsi perpetuo magistratu non fungantur, absque dubio leges atque statuta condere posse, *l. formam. C. De offic. præfect. prætor. Orient. l. non ambigitur. ff. De legib. l. apertissimi. & ibi Ias. C. De iudic. l. fin. extra De offic. legat.* Alii autem magistratus inferiores, quales sunt Marchiones, Duces, Comites, Episcopi, Barones, Nobiles & alii jurisdictionem habentes, si ipsi jurisdictionem perpetuam habeant, simili modo statuta & leges condere possunt, *Bart. d. l. omnes populi. n. 5. Ang. §. Ius autem civile n. 5. supr. h. tit. nostr. arg. c. 2. extra De maior. & obed. c. 2. De Constit. lib. 6. c. 1. §. 1. De statut. contr. liberiat. Ecclesiar.* Dummodò tamen tàm Præfectus prætorio & similes, quàm illi Magistratus, qui juris-

jurisdictionem perpetuam habent, non faciant legem vel statutum juri communi contrarium: Namque contra jus commune illis leges vel statuta condere non licet, *Hostiens. & Ioan. Andr. c. fin. arg. illius text. extra De offic. Archid. Ioan. Andr in addit. ad Specul. Rubr. De Election. Bald. Cons. 330. lib. 4. Curt. Sen. Cons. 79. col. fin. Martin. Laudens. in tract. De Princip. §. 92. Albert. Brun. Cons. 168. col. 3. Bald. & Ias. d. l. omnes populi. Abb. Cons. 1. n. 3. lib. 2. Alex. & Ias. l. nemo potest. ff. De legat. 1. Alex. Cons. 17. n. 14. lib. 4 Cons. 34. n. 4. lib. 6. Cons. 90. lib. 7. Felin. c. 1. extra De rescript. Felin. c. Quod super his. extra De maior. & obed. Ias. l. 1. C. De precib. Imperat. offer. Ias. d. l. apertissimi. Dec. Rubr. n. 22. C. Qui admitt. Dec. c. Quæ in Ecclesiarum. extra De Constit. Aym. Cravett. Cons. 103. n. 2. arg. l. formam. C. De offic. præfect. Illyr. c. cùm inferior. extr. De maior. & obed. Clem. Ne Romani. De iureiurand. gloss. c. fin. verb. figura. De hæret. lib. 6. Felin. c. novit. n. 11. extra De indic. Felin. d. c. Quæ in*
3 *Ecclesiarum. n. 33.* Hoc tamen fallit primò, si hi magistratus superiorem non recognoscant, qualis est Rex Galliæ, Angliæ, Poloniæ, Daniæ, &c. Si enim indistinctè perinde ut ipse Imperator in regnis suis, contra jus commune leges vel statuta condere possunt: Quia ipsi in omnibus quoad regna sua Imperatori æquiparantur. *Bart. l. 1. §. de qua. ff. De postul. Bart. l. 3. ff. De minorib. Bart. l. infamem. ff. De publ. iudic. & l. hostes. ff. De capt. & postl. revers. Bald. l. receptitia. C. De const. pecun. Bald. l. exemplo. C. De probat. Alex. Cons. 2. n. 9. lib. 1. Ias. l. 1. C. Quand. libell. princip. obl. fac. lit. contest. Ias. l. à iudice. C. De iudic. Ias. l. ex hoc iure. ff. De iustit. & iur. Dec. l. 1. ff. De offic. eius cui mand. est iurisd. Alb. Brun. Cons. 45. n. 19. Aym. Cravet. Cons. 135. n. 2. Rol. à Vall. Cons. 29. n 26. & in lib. Quæst. de lucr.*

De lucr. dot. Quæst. 3. n. 8. Ruin. Conſ. 175. n. 22. lib. 1. Thom. Grammat. Conſ. civil. Conſ. 103. n. 3. Secundò hoc 4
fallit in principibus ſecularibus perpetuam regalem dignitatem obtinentibus; illi enim contra jus commune ſtatutum vel legem condere poſſunt, *Bald. l. fin. C. Quor. appell. recip. Paul. de Caſtr. Conſ. 225. Incip. Super primo dubio. Felin. d. c. 1. n. 2. extra De reſcript. Felin. d. c. Quod ſuper his. Iaſ. d. l. nemo poteſt. Corſet. in ſingularib. verb. princeps, Cl. 4. Thom. Gramm. Conſ. civil. 103. n. 4.* ubi ipſe illud procedere exiſtimat, etiamſi ſtatutum aliqualiter vergat in præjudicium ſuperioris. Namque & hi in territoriis ſuis Imperatoris privilegiis utuntur, *Socin. Conſ. 3. & Conſ. 66. lib. 3. Bald. l. more. ff. De iurisd. omn. iudic. Idemq; Bald. in l. receptitia. C. De conſtit. pecun. & in l. exemplo. C. De probat. Ang. Conſ. 139. Incip. In cauſſa accuſationis. Paul. de Caſtr. Conſ. 22. Incip. Super primo dubio. Alex. Conſ. 1. n. 29. lib. 5. Andr. Barbat. Conſ. 34. lib. 2. Albert. Brun. Conſ. 3. n. 7. Conſ. 19. n. 4. Conſ. 45. n. 18. Socin. Conſ. 66. lib. 3. Curt. Conſ. 49. Curt. Iun. Conſ. 1. n. 29. lib. 1. Conſ. 61. n. 9. Conſ. 100. lib. 2. Socin. Iun. Conſ. 73. n. 24. lib. 1. Conſ. 92. n. 3. lib. 3. Dec. Conſ. 403. n. 6. Alex. Conſ. 12. n. 9. lib. 7. Dec. c. paſtoralis in princ. n. 2. extra De appellat. Idemq; Dec. Conſ. 191. Calcan. Conſ. 2. Conſ. 7. Conſ. 26. Steph. Bertran. Conſ. 360. n. 4. lib. 1. Conſ. 156. lib. 3. Iaſ. Conſ. 190. n. 2. lib. 4. Carol. Ruin. Conſ. 200. n. 2. lib. 2. Conſ. 139. n. 2. lib. 5.* Hæc tamen limitatio vera non eſt, quia textui expreſſo refragatur; *d. l. formam: atq; contrarium tenet Alex. d. l. nemo poteſt. Iaſ. d. l. apertiſſimi. Dec. d. c. Quæ in eccleſiarum. Iaſ. in l. reſcripta. n. 3. C. De precib. Imper. offerend. Franciſc. Balb. in tract. De præſcript. 5. part. 5. part. princip. Quæſt. 8. n. 2. Natt. Conſ. 159. n. 9.* Nec verum eſt, Principes ſeculares regalem digni-

tatem habentes, si ipsi superiorem recognoscant Imperatoris privilegiis in suis territoriis uti, *Petr. de Anchor. Cons. 33. n. 2. Abb. Cons. 61. lib. 1. Socin. Cons 7. lib. 3. Felin. d. c. Quæ in Ecclesiarum. Card. Molin. in Consuet. Paris. §. 5. gloss. 49. & in addit. ad Dec. c. pastoralis in princ. n. 2. extra De appell. Socin. iun. Cons. 69. n. 43. lib. 1. Bald. Cons. 327. n 13. lib. 1. Felin c. cum nobis. n. 6. extra De præscr. Roland, à Vall. Cons. 86. n. 20. Dec. Cons. 580. Bald. Cons. 464. n. 1.*
5 *lib. 1.* Tertiò hoc fallit, si magistratus velint contra jus commune condere legem vel statutum ex caussa justa & rationabili, quæ verisimiliter incognita fuit illi, qui jus commune conscripsit: hoc enim illis licet, *Bald. & Ias. d. l. omnes populi. Abb. c. fin. extra De Consuet. Felin d. c. Quod super his. n 4. Ias. d. l. nemo potest. Dec. d. Rubr. C. Qui admitt. arg. l. si hominem. & ibi Bart. ff. Mand. l. si quis filio exheredato. §. Hi autem omnes. ff. De iniust. rupt. l. pen. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Quartò hoc fallit, si inferior à Principe tale statutum vel legem condat, per quam jus commune non tollitur vel corrigitur penitùs, sed tantùm distinguitur: hoc enim ei licet, *Alex. Cons. 106. n. 15. lib. 2. Felin. d. c. Quod super his. arg. gloss. d. l. fin. C. Si contr. ius vel util. publ.* Quintò statutum inferioris magistratus valet, per quod jus civile dubium interpretatur, *Felin. d. c. Quod super his. n. 9.* Sextò hoc fallit, si statutum inferioris magistratus consuetudine confirmatum fuerit, *Anton. de Butr. c. cum dilectus. extra De Consuet.* Septimò hoc fallit, si magistratui inferiori fuerit concessum privilegium, ut ipse omnia possit facere in suo territorio, quæ Imperator in imperio facere potest, *Felin. d. c. Quæ in Ecclesiarum, n. 33.* Octavò hoc fallit, si ipse cum consensu subditorum suorum hoc statutum conderet, *arg. eius,*

eius quod docet. Bart. d. l. omnes populi. n. 8. Archid. c. certè. 12. q. 1. Dom. c. placuit. Dist. 32. arg. l. 1. C. De vet. iur. enuclean. Nonò, licet inferior à Principe magistratus contra jus commune legem vel statutum condere non possit, contra jus tamen consuetudinarium, in suo territorio præter vel contra jus commune receptum, legem vel statutum condere potest, *Dom. c. in his. Dist. 11. Abb. c. ad audientiam. extra De Cleric. non resident. Felin. d. c. Quod super his. n. 8. arg. c. cum vi. & c. cùm omnes. extra De Constitut.* Illi autem magistratus, qui temporalem jurisdictionem habent, quales sunt potestates, rectores terrarum, item & scholarium, itemque præfecti Ducum, Comitum, &c. convocato concilio & omnibus suis subditis illisque consentientibus statuta condere possunt, *Bart. d. l. omnes populi. n. 8. Ang. d. §. Ius autem civile. n. 5.* sed absque hoc iis statuta vel leges condere non permittitur, *arg. l. programma. C. comminat. vel epist.* nisi ipsi velint condere statuta valitura tantùm eo tempore quo ipsi administrationem habent, pro necessitatibus tempore illius administrationis incidentibus, proque factorum exigentia, qualia sunt statuta prohibentia, ne quis frumentum extra territorium vehat, ne quis arma portet & similia: hæc enim iis condere indistinctè permittitur, *Bart. d. l. omnes populi. n. 8. arg. l. 1. §. fin. ff. De offic. præf. urb.* Ludimoderatores etiam sive Magistri Grammatices in his, quæ morum emendationem respiciunt, statuta inter discipulos suos condere possunt, *Bart. d. l. omnes populi. n. 12. Ang. d. §. ius autem civile. n. 5.* dummodò transgredientibus statuta pœnas pecuniarias non irrogent: namque hoc iis non licet, *arg. l. 1. §. taceat. C. De rei uxor.* Et si quis non habens potestatem 7

6

condendi statuta, dolo malo, caussa praeoccupandae jurisdictionis statuta vel leges condere aggressus fuerit; is poena legis Juliae Majestatis punitur, *Bart. d. l. omnes po-*
8 *puli, n. 14, arg. l. 3. §. fin. ff. Ad leg. Iul. Maiest.* Porrò licet statuta à civitatibus etiam superiorem recognoscentibus condita jus civile, non autem praetorium sint, *§. Ius autem civile. supr. h. tit nost.* statuta tamen condita, à Marchionibus Ducibus, & similibus Magistratibus juris non civilis sed praetorii censentur, *Bart. Alex. & Ias. l. 5. in princ. ff. De verb. oblig. Bart. l. fin. ff. De poen. Abb. c. fin. extra De offic. legat. Ang. & Gomes. §. sed istae. & ibi Ias. n. 27. instr. De action. Alex. & Ias. l. creditori. ff. De legat. 1. Ias. l. Quibus idem. ff. De verb. oblig. Ias. l. à. iudice. col. fin. limitat. 3. C. De iudic.* vel nisi illi magistratus superiorem non recognoscerent, *Alex. & Ias. d. l. 5. in princ. ff. De verb. oblig. Ias. d. §. Sed istae. n. 31. & in l. 1. ff. De condict. ex leg. itemq. in l. fin. n. 7. C. und. legit.* vel ipse statutum vel legem conderet cum concilio subditorum, illis nempe solenniter convocatis & consentientibus hoc statutum condi, *arg. eius quod docet Bart. d. l. 5. in princ. ff. De verb. oblig. text. l. Quaeritur. ff. De stat. homin. Contrarium tamen quòd talia statuta sint iuris civilis, tenet Roland. à Vall. Cons. 29. n. 26. & in lib. Quaest. De lucr. dot. Quaest. 3. n. 8. & Cons. 86. n. 12.*

In §.

Responsa prudentum.

SUMMARIA.

1. *Iureconsultorum nostri temporis responsa Legis vigorem non obtinent.*
2. *Opinioni tamen Doctoris quando innitendum.*

3. Opinio

28. Doctori semel degradato quo casu insignia doctoralia iterum concedi possint?

29. Scholaris propter inscitiam repulsam semel passus, peritior factus, reprobari iterum non debet.

30. Doctoralia insignia alicui collata esse, unico teste probatur.

31. Doctor moriens in principio anni, num salarium totius anni, longiorisve temporis ad heredes transmittat? remiss.

32. Vtrum Doctor Professor publicus per substitutum legere possit? remissivè.

33. Vtrum casu vel alio modo legere impeditus salarium suum petere nihilominùs possit? remiss.

34. Vtrum is, cui aliquo in loco licentia concessa est, alio in loco promoveri possit? itidem remissivè.

1 RESPONSA, sententias atque opiniones Jureconsultorum, quibus primùm à divo Augusto, deinde à sequentibus Imperatoribus de jure respondendi potestas concessa fuit, *l. 2. ff. De orig. iur.* legum vigorem obtinere certum est, *ut hic.* Jureconsultorum verò nostri temporis sententiæ atque responsa legum vigorem non obtinere, usque adeò verum est, *gloss. & Bart. l. 1. C. De legib. gloss. l. si de interpretatione. ff. De legib. Bart. Alex. Ias. & Dec. l. 1. ff. Si cert. petat. Card. Paris. Cons. 68. n. 80. & Cons. 131. n. 10 lib. 4. Nicol. Everh. in loc. Ab auctor.*
2 ut nullius quantumvis magnæ auctoritatis Doctoris opinioni, nec glossæ, *gloss. l. sed & licet. ff. De offic. præsid.* innitendum sit, nisi illa legibus vel rationibus concludentibus juvetur, *Archid. c. nolite. 11. q. 3. Card. Cons. 78. Felin. c. 1. n. 54. extra De Constit. Dec. l. 1. ff. Si cert. petat. Ias.*
3 *l. illam. n. 8. C. De collat.* Quod absque dubio procedit in opinionibus atque responsis illorum Jureconsultorum, quibus insignia doctoralia collata non sunt: namque illorum sententiæ, non modò legum auctoritatem non

non habent, sed nec magistrales vel probabiles sunt, *Abb. c. 1. n. 23. extra De postul. pralat. Abb. c. 1. n. 4. extra De magist. Felin. Rubr. extra eod. tit. text. l. magistros. & ibi Bart. C. De professor. & medic. arg. l. nemini. & ibi Bart. & Bald. C. De advocat. divers. iud. facit quod docet Ang. & Ioan. Fabr. hic.* Quod etiam in illis, quibus licentia suscipiendi doctorales infulas publicæ decreta est: Namque li- 4
cet alioquin in his, quæ favorabilia sunt, Licentiati & & appellatione Dd. contineantur, & illorum privilegiis fruantur; *Bald. l. 1. ff. Solut. matr. Felin. in proœm. Decret. ver. Gregorius, n. 18. Felin. c. Eam. n. 1. extra De rescript. Ias. l. filia licet. C. De collat. Ias. l. ad egregias. C. De iureiur. Alex. l. mulier. §. 1. ff. Ad SC. Trebell. Alex. in addit. ad Bart. l. 1. C. De dignit. lib. 12.* tamen in his, quæ administrationem respiciunt, qualia sunt legere, disputare, de jure respondere, advocare, & similia concessa Doctoribus, nunquam ad Licentiatos extenduntur, *Bald. l. Qui indignus. ff. De Senator. Bald. l. pen. ff. De testam. milit. Dec. l. cum quid. ff. Si cert. petat. facit quod docet Bald. l. Benè à Zenone. C. De quadrien. praescript. Bald. l. Athletas. ff. De excus. tutor. Ias. l. Quamvis. C. De inoffic. testam.* Illorum verò 5
Jureconsultorum, qui auctoritate publica doctoralibus infulis decorati sunt, opiniones & sententiæ, rationibus suffultæ probabiles sunt, *gloss. l. non puto. ff. De iur. fisc. gloss & Abb. c. 1. extra De postul. pralat. gloss & Bart. l. 1. C. De legib. Bart. & Dd. l. 1. ff. Si cert. petat. arg. l. 1. C. De stud. liber. urb. Rom. lib. 10. l. 1. C. De profess. urb. Constant. lib. 12. l. Nam ut Pedius. ff. De legib. c. 1. extr. De decim.* Ideoq; is, qui 6
Doctoris alicuii mortui, cujus autoritas pręcipua est, qualis est Bartolus, Bald. & similes, opinione motus, vel actionem contra alium instituit, vel ipse conventus liti non cessit, licet ipse succumbat, in expensas condemnari non potest.

potest, *Petr. de Anchor. Clem. Ne Romani. De Elect. Card. Clem. 2. De magist. Abb. c. ut calumniam. extra De pœn. Ias. l. properandum. §. Sin autem alterutra. C. De iudic. Dec. & Dd. c. ut debitus. extra De appellat. Card. Parif. Conf. 7. n. 43. lib. 3.* Idem est in eo, qui Dd. adhuc superstitum consiliis motus vel actionem contra alium instituit, vel ab alio
7 conventus fuit, *Ias. d. §. Sin autem.* Similiter excusatur & is, qui Jureconsultum consilio ductus, errore juris lapsus quid vel fecit vel omisit, *Bart. l. in bonorum. arg. illius text. ff. De bonor. poss. Bald. Alex. Ias. & Dec. l. iuris ignorantia. C. Qui admitt. facit text. l. regula. §. sed iuris. ff. De iur. & fact. ignor.* Dummodò tamen hisce duobus posterioribus casibus, is qui Jurisconsultorum consilium secutus est, non sit talis, qui suâ prudentiâ instructus esse debet, qualis est Dd. juris & similes relati, per *Bart. in l. generali. C. De tabul. lib. 10.* Namque hunc, consilium aliorum Jureconsultorum non excusat, *Bart. d. l. in bonorum. Bart. & Dd. l. si convenerit. ff. De re iudic. Bald. Alex. & Ias. d. l. iuris ignorantia. Ias. d. §. Sin autem alterutra.* Deinde etiam consilium Doctorum ita demum quem excusat, si quis non vulgarium aut illorum, qui levi scientiâ juris instructi sunt, sed excellentium Jurisconsultorum, *Ang. l. plagii. C. Ad leg. Flav. de Plagiar. Fulgos. & Ias. d. l. iuris ignorantia. arg. l. Quod si nolit. §. si mancipium iunct. gloss. verb. adhibuerit. ff. De Aedil. edict.* non unius sed plurium, *Bald. Fulgos. Alex. & Ias. d. l. iuris ignorantia. Ias. d. §. Sin autem alterutra. arg. d. l. in bonorum. c. statutum. De rescript. lib. 6.* Dummodò in isto loco plures reperiantur, *arg. §. quod autem. Auth. De non alien. aut permit. Bart. Ias. & Dd. l. 1. §. fin. ff. De verb. oblig.* Consilium
8 secutus, quid fecerit vel omiserit. Præterea judex in judi-

judicando communem sententiam Dd. quam videlicet plures atque gravioris auctoritatis Dd. tenent, *Felin. c. 1. n. 54. & ibi addit. ad Abb. extra De Constit. Ias. l. si quis mihi bona. §. iussum. n. 14. ff. De adquir. hered. Ias. l. re coniuncti. n. 142. ff. De legat. 3. Idemq; Ias. l. si is, qui pro emptore. n. 247. ff. De usucap. itemq; in Auth. si qua mulier. n. 15. C. De SS. Eccles. arg. c. in Canonicis. Dist. 19. §. Verum illa sententia, De poenit. Dist. 3.* usque adeo sequi debet, *Abb. Felin. & Dec. c. 1. extra De Constit. Bald. c. 1. §. Iudices. De pac. iuram. firmand. Bald. l. 1. arg. illius text. ff. De Senator. Alex. Cons. 51. lib. 5. Abb. c. novimus. arg. illius text. extra De verb. sign. facit text. c. de induciis. 3. q. 3. l. 1. ff. De offic. Quaest. l. Athletas in princ. ff. De his qui not. infam. l. fin. C. De fideicom. c. prudentiam in princ. extra De offic. deleg.* ut & judex, qui contra com- 9
munem opinionem judicat, imperitus praesumatur, *Alex. Cons. 95. n. 6. lib. 2.* & faciat litem suam atque parti laesae ad id quod interest, condemnetur, *Bart. l. fin. C. De poen. iudic. qui mal. iudic. Ang. l. terminato. C. De fruct. & lit. expens. Abb. d. c. prudentiam in princ. Abb. c. 1. extra De sent. & re iudic. Abb. c. 1. extra De decim. Petr. de Anchor. Clem. Ne Romani. De Elect. Anton. de Butr. c. ex literis. Cl. 1. extra De sponsal. Felin. c. 1. n. 54. Ias. l. cum prolatis. ff. De re iudic.* Nisi judex sequendo singularem opinionem 10
praeceptoris sui contra communem opinionem Dd. judicaverit: tunc enim ipse non facit litem suam, nec parti laesae ad id, quod interest, tenetur, *Oldrad. l. quaesitum. §. 1. ff. De fund. instr. Ang. d. l. terminato. Abb. c. 1. n. 25. extra De postul. praelat. Felin. d. c. 1. n. 56. extra De Constit. Ias. l. generaliter. n. 10. ff. De in ius vocand. Andr. de Falco in addit. ad Abb. c. fin. arg. eius quod ibi docet, Abb. extra De Magist. arg. l. dicere. ff. De arbitr. gloss. c. cum beatissimus.*

24.q.1. Dummodò tamen ille præceptor, cujus opinionem quis contra communem sequitur, sit non vulgaris, sed eximiæ eruditionis Doctor, *Addit ad Abb. c. 1. n.25. extra De Constit. facit quod docet Fulgos. Ias. & Dd. d. l. iuris ignorantia.* & non temerè, sed gravissimis atque evidentissimis rationibus motus à communi opinione reccedere solitus, *arg. eius quod doc. Bald. l. fin. n. 10. C. De pæn.*
11 *iudic. qui mal. iudic.* Hoc tamen quod dictum est, judicem in judicando non singularem, sed communem opinionem sequi debere: ita demum procedit, nisi vel communis opinio evidenter falsa sit vel singularis opinio, melioribus atque firmioribus rationibus nitatur, *Ioan. Andr. Abb. Felin. Dec. d. c. 1. extra De Constit. Abb. d. c. prudentiam in princ. Abb. c. Capellanus. arg. illius text. extra De fer. Abb. c. 3. extra De Censib. Abb. c. ex literis. Cl. 1. extra De sponsal. Idem Abb. c. tua nos. extra De usur. & Cons. 1. lib. 1. Bald. d. §. iudices. Alex. & Ias. d l. cum prolatis. Ias. Auth. Novissima. n. 22. C. De inoffic. testam. Dec. Cons. 83. n. 6. Cons. 259. n. 1. Cons. 481. n. 12. Ioan. Nevizan. in sylv. nupt. lib. 5. n. 67. Natt. Cons. 120. n. 1. facit. l. 1. §. sed neq. C. De veter. iur. enucl. l. Aemilius. ff. De minor.* Secundò hæc conclusio fallit, si singularis opinio, alicujus excellentis Doctoris juvetur auctoritate glossæ: tunc enim illa communi opinioni præferenda est, *Iacob. Butrig. l. 1. C. Qui pro sua iurisd. Bald. l. hereditas. C. Depos. Bald. l. precibus. C. De impub. & aliu. substit. Bald. Auth. Cessante. C. De legit. hered. Anton. de Butr. c. 1. extra De offic. deleg. Alex. Cons. 147. n. 4. lib. 5. Felin. & Dec. c. 1. & ibi Addit. ad Abbat. extra De Constit. Ias. l. ut vim. ff. De iustit. & iur.* Similiter & Archidiaconi opinio super Sexto, licet singularis sit, communi opinioni præfertur, *Domin. de Rot. in Decis. antiq. Decis. 348*

Felin.

Felin.d.c.1.& ibi Addit.ad Abb.extra De Constit. Hoc tamen ita demum verum judico, quando vel opinio glossæ, aut Archidiaconi melioribus rationibus nititur, vel dubitatur, quæ opinio sit communis: secus verò est, si constet, quæ opinio sit communis, tunc enim illa, si contraria opinio melioribus rationibus non juvetur, hæc opinio communis etiam contra glossam vel Archidiaconum sequenda est, *Dec.d.c.1. extra De Constit. Nicol. Everh. in loc. A contrar. sens. circ. fin. Nevezan. in syl. nupt. lib.5.n.25. usq. ad n.26.arg. l.1.ff. De offic. quæstor. l. Athletas in princ. ff. De his qui not. infam. c. novimus. extra De verb. signific.* Et si reperiantur opiniones glossæ contrariæ, illa opinio tenenda, quam plures glossæ sequuntur, *Bald. l. precibus. C. De impub. & aliis substit. Ias. l. ut vim. n. 36. ff. De iustit. & iur. arg. Auth. De consang. & uterin. fratr. in princ. Auth. Ita quoq. C. Commun. de success. c.1. extra De treug. & pac.* Tertiò hoc fallit, si opinio singularis sit pro matrimonio, testamento, libertate, anima, pia caussa vel similibus favorabilibus caussis, *Host. & Abb. c. fin. extr. De sentent. & re iudic. Andr. Sicul. Cons. 60. lib. 1. Felin. & Dec. c.1. & ibi addit. ad Abb. c.1. extra De Constit. Dec. Cons. 501. Nicol. Everh. in loc. à contrar. sens. col. fin. Anton. Corset. in sua Singular. ver. opinio. Ang. de Clava. in sua summ. verb. matrimonium. arg. l. Iulianus De manumiss. l. inter pares. ff. De re iudic. c. fin. extra De sent. & re iudic. gloss. c. Ex literis. extra De probat. Ias. l. 1. n. 53. C. De sum. trinit. Ias. Auth. si qua mulier. n. 13. C. De SS. Eccles. text. l. sunt personæ. ff. De religios. & sumpt. funer. Dec. l. favorabiliores. ff. De reg. iur.* Quod tamen ita demum verum judico, si vel opinio quæ est, contra communem melioribus rationibus nitatur, vel dubitetur, quæ opinio sit communis, secus si constet, quæ opinio communis sit,

eaque firmis rationibus non superetur: tunc enim illa etiam contra matrimonium & similem favorabilem caussam sequenda, *Alex. d. l. cùm prolatis. Andr. Sicul. Cons. 3. lib. 1. Dec. d. c. 1. n. 31. extra De Constit. arg. d. l. Iulianus. d. l. inter pares. d. c. fin. extra De sentent. & re iudic. l. maiorem. ff. De pact. c. ex tenore. extra De for. compet. c. fin. extra De donat. int. vir. & uxor. l. si pars. ff. De inoffic. testam.* Quartò hoc fallit in opinione singulari, quae potestati clavium favet: illa enim communi opinioni praefertur, *Hostiens. c. rursus. Qui Cler. vel noven. Felin. d. c. 1. & ibi addit ad Abb. extra De Constit.* Quod tamen limitandum & declarandum est, prout praecedentem fallentiam limitavimus & declaravimus, *Ioan. Nevizan. in Syl. nupt. lib. 5. n. 64.* Quintò hoc fallit, si singularis opinio alicujus Doctoris consuetudine approbata sit: ea enim etiam contra communem sequenda, *arg. l. minimè. ff. De legib. c. cùm dilectus. extra De consuet. Bald. l. illud. arg. illius text. ff. De excusat. tutor. Bald. c. 1. De feud. sin. culp. non amitt. Petr. de Anchor. Cons. 177. Incip. Visis. Dec. d. c. 1. n. 22. extra De Constit. Carol. Molin. in Consuetud. Paris. §. 31. n. 11.* Sextò hoc fallit, si opinio singularis Doctoris, habeat pro se textum expressum juris Canonici, tunc enim illam contra opinionem communem etiam in foro civili sequi debemus, *arg. c. 1. & ibi Abb. extra De oper. nov. nunciat.* Septimò hoc fallit, si vel statuto cautum vel consuetudine receptum fuerit, ut judex in judicando certi Doctoris opinionem sequatur? tunc enim illam sequi debet, licet communis opinio refragetur, *Addit. ad Abb. d. c. 1. extra De Constit.* Octavò, sententia judicis lata contra communem opinionem, non est ipso jure nulla, *Ang. & Imol. l. Qui Romae. §. duo fratres. ff. De verb. oblig. Felin. d. c. 1.*

d.c.1. n. 56. & ibi. Addit. ad Abb. extra De Constit. Nonò, 12
quando Dd. opiniones sunt variæ, & dubitatur, quæ opinio sit communis, atque utraque æquè firmis rationibus nitatur: judex potest sequi illam opinionem, quam vult, nec eam ob caussam ullâ pœnâ plectitur, *Ang. Ias. & Alex. d. l. cum prolatis. Bald. c. 1. §. iudices. De pac. iuram. firman. Abb. & Dec. c. 1. extra De Constit.* Et potest hoc casu mediam viam eligere, remque controversam inter pares dividere; *Petr. de Anchor. Cons. 211. Incip. Inter contraria. Felin. c. 1. n. 55. & ibi Dec. n. 32. extra De Const. Bald. l. si paterfamiliâs. §. fin. arg. illius text. ff. De hered. instit. Alex. l. citius. arg. illius text. ff. Ad SC. Trebell. Dec. c. 1. extra De probat.* Hoc tamen ita demum procedit, nisi vel una opinio nitatur melioribus & firmioribus rationibus, *arg. l. 1. §. Sed neq. C. De veter. iur. enucl.* vel sit benignior, *l. proximè. ff. De his, quæ in testam. debent. l. benignius. ff. De legib. l. si fuerit. ff. De reb. dub. Dec. c. 1. n. 24. extra De Constit.* vel, nisi faveat matrimonio, animæ, libertati, testamento, Ecclesiæ, piæ vel favorabili caussa, *arg. c. fin. & ibi. Abb. extra De sentent. & re indic. l. Iulianus. ff. De manumiss. l. inter pares. ff. De re indic.* vel auctoritate glossæ juvetur, hanc enim opinionem judex omninò sequi tenetur; *Iacob. Butrig. l. 1. C. Qui pro sua iurisd.* Præterea 13
quando à glossa vel Doctore plures opiniones referuntur, & nulla expresse approbatur, illa approbata intelligitur, quæ ultimo loco relata est, *gloss. l. Qui filium. §. Sabinus. ff. Ad SC. Trebell. Bart. l. Bona fides. arg. illius text. C. Depos. Bald. l. si mater. C. Ne de stat. defunct. Bald. Ias. & Dec. l. si idem cum eodem. §. fin. ff. De iurisd. omn. iudic. Felin. & Dec. c. 1. extra De Constit. Nicol. Everh. in sua Topic. in loc. Ab auctor. Ang. hic. Ang. §. item precium. infr. De empt.*

14 *vendit.* Et lex habens plures intellectus ad decisionem caussarum allegari nequit, *Bart. l. in ambiguo. arg. ill. text.*
15 *ff. De reb. dub. Felin. c. 1. extra De Constit.* Porrò quæ requirantur ad hoc, ut quis in Doctorem promoveri possit, *videte Bart. & Alex. l. magistros. C. De professl. & med. lib. 10. Abb. & Dec. c. proposuisti. extra De probat. Bart. l. 1. C. De profess. urb. Constant. lib. 12. Ias. Rubr. C. ut nemin. lic. sin.*
16 *auctor. iud.* Et quæ habeant privilegia Doctores, *videte Alex. in addit. ad Bart. l. 1. C. De dignitat.* Et utrum Doctor præferatur militi, *videte Ang. supr. in proœm. Instit. in princ. n. 3. Abb. c. 3. & ibi Felin. extra De magist.*
17 *Alex. l. Centurio. ff. De vulg. & pupill. substit.* Et quod is, cui ab Imperatore vel Papa unico verbo, prætermisso rigore examinis doctoralis dignitas confertur, privilegia Doctorum non habeat, *tradit Ias. l. 2. §. si prius. n. 17. ff. De vulg. & pupill. & in l. si quis maior. n. 30. C. De transact. Paul. de Castr. l. fin. C. ubi Senat. vel clariß. Felin. c. Clerici. extra De iudic. Claud. de Seisel. l. Centurio. ff. De vulgar. & & pupill. Andr. Sic. in proœm. Clem. Maria. Socin. c. qualiter. Cl. 3. extra De accusat. Carol. Molin. in addit. ad Dec. d. c. Clericis. Felin. c. per tuas. n. 3. De maior. & obed. arg. l. si nemo. C De advoc. divers. iudic. Quamvis contrarium, sed malè teneat Dec. d. c. Clerici. Hieron. Cognol. repetit. l. si quis*
18 *maior. n. 169. C. De transact.* Et, utrum is, cui Licentia Doctoratus collata est, suscipiens deinde post aliquod tempus insignia doctoralia præferatur illis, qui interea Doctores creati sunt, *videte Ang. §. Quadam. infr. De action. Felin. in proœm. decretal. ver. Gregorius. n. 18. Felin. Rubr. n. 3. extra De maior. & obed. Alex. in addit. ad Bart. l. 1. C. De dignit. lib. 12. Ias. & Dec. l. Cùm quid. ff. Si cert. petat. Dec. c. Clerici. & ibi Felin. extra De iudic. Socin. Cons.*

Conf. 70. lib. 4. Et quòd is, qui cùm Doctor non eſt, ſe 19
pro Doctore gerit, teneatur pœna falſi, *tradit Bart. in l. redditur. C. De profeſſ. & medic. lib. 10. Bart. l. Eos. §. fin. arg. illius. text. ff. De falſ. Abb. c. 1. n. 4. extra De magiſt. Abb. c. 1. n. 1. De Cleric. non ordin. miniſt. Felin. c. tertio loco. n. 1. & ibi Dec. n. 6. extra De probat. Felin. c. 1. n. 5. extra De magiſt.* Dummodò is reipſa non ſolis verbis doctoralem dignitatem uſurpet: Namque ſi ſolis verbis doctoralem dignitatem quis non Doctor uſurpet, is non pœna falſi, ſed extraordinariè abitrio judicis plectitur, *Dec. d. c. tertiò loco. & ibi Addit. ad Felin. Bald. l. Qui ſub prætextu. C. De SS. Eccleſ. arg. l. ſi quis. C. De aquad. lib. 12.* Et inter plures Doctores quis alteri præfera- 20
tur, *videte Alex. Iaſ. & Dec. d. l. cùm quid. Felin. Rubr. n. 3. extra De maior. & obed. Abb. c. 1 extra De conſang. & affinit. Felin. & Dec. c. Clerici. extra De iudic. Felin. c. fin. extra De magiſt. Dec. c. conſtitutis. Cl. 2. extra De appellat. Alex. & Iaſ. l. 2. §. prius. ff. De vulg. & pupill. ſubſtit.* Cujus ætatis debeat eſſe is, qui Doctorum inſigniis 21
ſe decorari petit, *videte Bart. in l. 1. §. initium ff. De poſtul. Bald. l. 1. §. Interdum. ff. De legit. tutor. Felin. Rubr. extra De magiſtr. Iaſ. Rubr. C. De procurat. Arg. §. Cùm ergò. n. 1. infr. Quib. ex cauſis manumitt. non licet.* Utrùm Doctoratus ſit dignitas, *videte c. quanto. & ibi* 22
Abb. & Felin. extra De magiſtr. Bart. in 1. Conſtit. Codic. n. 10. Bart. l. omnes. & l. generali. C. De decur. lib. 10. Bart. l. Ex eo. ff. De teſtam. milit. Bald. in proœm. Digeſt. Matth. de Afflict. c. Dominus Oberto. n. 38. De feud. cognit. itemq; in c. qui à principe. n. 14. Quis dicat: dux. Et quòd is, qui 23
20. annis publicè profeſſus eſt, illuſtrem conſequatur dignitatem, *videte l. 1. iunct. gloſſ. C. De profeſſ. urb. Conſtant.*

Constant. lib. 12. Bart. in 1. Const. Cod. n. 11. Alex. & Dec. l. 1. ff. De offic. eius cui mand. est iurisd. Dec. l. cùm quid. ff. Si
24 *cert. petat.* Utrum Doctor indoctus utatur privilegiis
25 Doctorum, *tradit Felin. d. c. Clerici. n. 2.* Utrum Doctor invitus cogi possit, ut alicui in caussa sua consulat sive consilium præbeat, *videte Felin. c. si pro debilitate. n. 6. extra De offic. deleg. Ias. d. l. Eum qui. & l. invitus. C. De*
26 *procurat.* Et quòd Doctor dolo vel imperitiâ alicui malum consilium præbens parti, quæ id consilium secuta damnum accepit, ad id, quod interest, teneatur, *tradit Specul. §. 1. n. 5. De requis. consil. Felin. c. pastoralis. §. Quia verò. n. 22. extra De offic. deleg. Abb. c. si culpa. extra De in-*
27 *iur. Idemq; in c. tua nos. n. 3. extra De homic.* Ex quibus caussis Doctor degradari atque exauctorari possit, *videte Bart. l. Magistros. C. De prof. & medic. lib. 10. Nicol. de Neapol. l. sed & reprobari. in princ. n. 2. ff. De excusat. tutor. Felin. c. ex literis. n. 6. & ibi Dec. n. 3. extra De Constit. Bart. l. Grammaticos. C. De profess. & medic. lib. 10. Abb. c. cùm secundum. n. 12. extra De præbend. Abb. c. de illis. n. 8. extra De desponsat. impub. Dec. c. cùm venerabilis, col. fin. extra De*
28 *except.* Et quod Doctori semel degradato sive exauctorato, non possint insignia Doctoralia iterum concedi, nisi interveniente mandato Imperatoris, *tradit Bald. l. 2. n. 6. C. De libert. & cor. liber. Ias. l. Barbarius. n. 60. ff. De offic. proconf. Ias. l. dedi. §. 1. n. 7. ff. De condict. ob causs. Idemq; Ias. l. naturalis. in princ. n. 2. ff. De præscript. verb. Add. ad Abbat. c. 2. extra De postul. præl. Matth. de Afflict.*
29 *c. 1. in princ. n. 174. Quæ sunt regal.* Quamvis scholaris petens insignia Doctoratus, & propter inscitiam reprobatus, si postea peritior factus fuerit, æquè in Doctorem promoveri possit, atque si ipse nunquam reprobatus fuisset,

fuiſſet, *Bald. c. officii. extra De Elect. Dec. c. cùm venerabilis. n. 9. extra De except.* Præterea hoc quod alicui inſignia 30
doctoralia collata ſint, unico teſte plenè probari poteſt,
Iaſ. l. huiusmodi. §. ſi legatum. n. 20. ff. De legat. 1. Utrum 31
Doctor moriens in principio anni ſalarium totius anni
vel etiam longioris temporis ad heredes ſuos transmittat, *videte Bart. Iaſ. & Dec. & Dd. l. diem functo. ff. De offic. aſſeſſor. Bart. l. 1. §. Divus. ff. De var. & extraord. cogn.*
Et utrum Doctor, qui eſt Profeſſor publicus, per ſubſti- 32
tutum legere poſſit, *videte Bart. l. nemo eſt, qui neſciat. ff. De duob. reis. Abb. c. 1. extra De ſum. trinit. & fid. cath. idem Abb. c. cùm dilecta. n. 10. extra De reſcript. itemq; in c. extirpandæ. §. Quia verò. extra De præbend. Matth. de Afflict. c. 1. §. Si quis deceſſerit. Si de feud. def. content.* Utrum Doctor 33
conductus ad lecturam publicam, ſi ipſe non profiteatur, caſu vel alio modo impeditus, nihilominus ſalarium ſuum petere poſſit, *tradit Bart. d. §. divus. Dd. d. l. diem functo. Dec. Conſ. 70. facit quod docet. Abb. c. ſignificaverunt. n. 8. extra De iudic. Matth. De Afflict. c. Qui à Principe. n. 46. Quis dicat. dux.* Et utrum is, cui in uno loco 34
conceſſa eſt licentia promovendi in Doctorem, in alio loco doctoralibus infulis decorari poſſit, *videte Iaſ. in l. nulli. C. De iudic.*

In §.

Ex non ſcripto.

SUMMARIA.

1. *Continuatio & argumentum §.*
2. *Conſuetudo quàm variè accipiatur.*
2. *Conſuetudinis de qua hic agitur, definitio, ejusq; explicatio. & n. ſeq.*

4. *Consuetudo in scripturam redigi potest.*

5. *Consuetudo non nisi tacito populi consensu interveniente introducitur.*

6. *Qualiter autem sic indistinctè, ubi pulchrè.*

7. *Consensus populi quomodo probetur?*

8. *Non omnis consensus sufficit: At qualis? ibid.*

9. *Consensus ex moribus colligi debet, ut consuetudo inducatur.*

10. *Unicus actus notorius & tractum temporis habens ad consuetudinem inducendam non sufficit contra quosdam.*

11. *Quot verò & quales sufficiant?*

12. *Et quo qualiq; tempore illos celebratos esse necesse sit?*

13. *Quoq; animo?*

14. *Actus animo consuetudinem inducendi gestos quomodo probetur?*

15. *Actus non positivi sed privativi esse debent.*

16. *Et conformes non difformes: illustratur & ampliatur. Ibid.*

17. *Et limitatur quinq; casibus.*

18. *Nec meræ facultatis esse debent: Limitatur ibid.*

19. *Nec violenti.*

20. *Ex actibus legitimis qualiter indistinctè consuetudo inducatur. & n. seq.*

21. *Et quid si hi actus non contradicente adversario celebrati fuerint: contra Ang. & Alex.*

22. *Ex sententiis judicum executioni non mandatis qualiter & quando consuetudo inducatur.*

23. *Ad consuetudinem inducendam quod tempus requiratur.*

24. *Decennii lapsu consuetudo quando indistinctè inducatur?*

25. *Quo casu tempus requiratur, cuius in contrarium non extat memoria.*

26. *Et quando 40. anni vel 30.*

27. *Quod tempus de jure Saxonico requiratur.*

Ubi auctor pulchrè contra communiter pronunciantes Scabinos.

28. *Tempus decennii à quo die computetur.*

29. *De caussa materiali & finali consuetudinum. remissivè.*

30. *Ex consuetudine quod remedium oriatur, & quomodo consuetudo in judicium deducatur?*

Ubi re-

Ubi reprobatur Bart. & Ang. sententia.

31. Consuetudo etiam notoria in judicio allegari debet contra quosdam.

32. Et ab allegante probari plenè, nisi in casibus. Ibid.

33. Consuetudo quomodo probanda?

34. Quot testes & qui & qualiter consuetudinem probent.

35. In probatione consuetudinis in defectum semiplenæ probationis juramentum non defertur.

36. Quomodo non consuetudo probetur? remissivè.

EXPLICATA juris scripti materia, Imperator hic 1
tractat materiam juris non scripti, quod ex moribus diuturnis consensu utentium comprobatis descendit, quodq; consuetudo dicitur. Circa quod annotandum, 2
consuetudinem interdum accipi pro assuefactione certi hominis, quæ meri facti est, *l. vel universorum. ff. De pign. act. l. si servus plurium, §. fin. ff. De legat. 1. l. item Mela. ff. De alim. & cibar. legat, l. dominus. §. pen. ff. De pecul. legat. facit. §. apium. infr. De rer. divis.* Interdum verò pro facto populi usu vel moribus, ex quo facto jus oritur, *arg. l. de quibus. ff. De legib. l. 1. C. Quæ sit long. consuet.* interdum verò pro jure usu atque moribus introducto, *d. l. de quibus. & ibi Bart. Ang. hic.* & hujus consuetudinis materiam Imperator hic tractat. Est autem hæc 3
consuetudo jus non scriptum tacito consensu populi longo usu moribusque diuturnis introductum. Namque certum est, consuetudinem jus esse, *ut hic. c. consuetudo. Dist. 1. Bart. d. l. de quibus. n. 7. & ibi Ias. n. 82.* atque appellatione juris contineri, *gloss. l. præscriptione. & ibi Ias. C. Si contr. ius vel util. publ. Bald. l. constitutiones. C. De bon. quæ lib. Bald. in Tit. De pac. Constant. ver. Nos Romanorum.* Quod

usque

usque adeò verum est, ut sententia lata contra consuetudinem notoriam æquè ipso jure nulla sit, *Abb. c. 1. n. 17. & ibi Felin. n. 4 ff. De sentent. & re iudic.* sicut sententia lata contra jus scriptum ipso jure nulla est, *l. 1. ff. Quæ sentent. sin. appell. rescind. l. 2. C. Quand. provoc. non est necess.* Similiter certum est, consuetudinem esse jus non scri-
4 ptum, *ut hîc. d. l. de quibus. & l. imò. ff. De legib.* Quamvis tamen si consuetudo scriptis comprehensa fuerit, ipsa nihilominùs & nomen & vigorem consuetudinis retineat, *Bart. d. l. De quibus. n. 8. Bart. l. 2. C. Quæ sit long. consuet. Ang. hîc. arg. l. contractus. C. De fid. instrum. l. contrahitur. ff. De pign.* Et si quidem consuetudo à populo introducta fuerit, ea juris non prætorii, sed civilis dicitur, *Bald. l. fin. C. und. legit. Bald. l. ex placito. Quæst. 10.*
5 *C. De rer. permut. Ias. d. l. de quibus. n. 83.* Nec aliter consuetudo induci potest, nisi interveniente tacito consensu populi, *ut hîc. & d. l. de quibus. Bart. l. 2. n. 12. C. Quæ sit long. consf. Abb. c. fin. n. 12. extrà De consuet. Corn. Consf. 279. n. 3. lib. 3. Consf. 296. n. 5. lib. 4. Borgn. Cavalc. in tract. De tutor. n. 44.* Ideoque error talis, qui excludit populi consensum, consuetudinem induci impedit, *Bart. l. 2. n. 21. C. Quæ sit long. consuet. Roch. Curt. in tract. De consuet. n. 308. Sylvest. Aldobr. hîc. n. 26. & 27. Abb. d. c. fin. n. 12. extra De consuetud. Ias. d. l. de quibus. Ioan. Fabr. hîc. n. 7. arg. l. si per errorem. ff. De iurisd. omn. iudic. l. 2. ff. De iudic.* multò verò magis ignorantia populi consuetudinem introduci prohibet, *Ioan. Fabr. hîc. n. 5. & ibi Ang. n. 28. Corn. Consf. 273. n. 24. lib. 1. arg. l. nec ignorans. C. De*
6 *donat. l. mater decedens. ff. De inoffic. testam.* Cæterùm consensu populi interveniente consuetudo indistinctè introducitur, sive iste consensus simul sive separatim,

Ang.

Ang. hic. n. 28. arg. l. per fundum. ff. De servit. rustic. prad. sive collegialiter, sive non collegialiter interveniat, *Bald. d. l. de quibus. n. 22. Corn. Conf. 296. n. 5. lib. 4.* item sive totus populus, *d. l. de quibus*, sive major pars illius, *Bart. d. l. de quibus. Bart. d. l 2. n. 12. & 13. C. Quæ sit long. consuet. gloss. Rubr. C. eod. tit. arg. l. quod maior. & ibi Bart. ff. Ad municip. l. aliud. §. refertur. & ibi gloss. & Dec. ff. De reg. iur. Abb. Felin. & Dec. c. cùm omnes. extra De Constit.* sive concilium, quod populum repræsentat, *refragante in hoc tamen Angelo, hic. n. 23. consentiat gloss. Rubr. C. Quæ sit long. consuet. Corn. Conf. 268. n. 14. lib. 4. arg. l. municipes. ff. Ad municip. l. municipibus. ff. De condit. & demonst. Bart. l. nulla. n. 6. ff. Quòd quisq; iur. Idem Bart. in l. omnes populi. ff. De iust. & iur. itemq; in l. civitas. ff. Si cert. petat.* Item etiamsi in hac consuetudine superioris consensus vel auctoritas non intervenerit, *gloss. c. in istis. §. leges. Dist. 4. gloss. c. frustra. Dist. 8. Ioan. Andr. Anton. de Butr. Forian. & Ioan. de Immol. c. fin. & ibi Abb. n. 13. extra De consuet. Ioan. Fabr. hic. n. 8. Corn. Conf. 155. n. 3. & Conf. 268. n. 15. lib. 4. Bart. l. omnes populi. n. 4. ff. De iustit. & iur. Roch. Curt. in tract. De consuet. n. 351. ubi hanc communem dicit Borgn. Cavalc. in tract. De tutor. n. 45. & 46.* item etiamsi hic populus jurisdictionem non habeat, *Ioan. Andr. in addit. ad Specul. §. compendiosè. vers. sed nunquid. in addit Incip. Interposuit Libertus De instr. edit. Ang. Immo. & Cuman l. 3. ff. De testamen. Iaf. in repetit. l. omnes populi. n. 42. ff. De iust. & iur. Idemq; Iaf. l. si quis à filio. §. fin n. 4. ff. De legat. 1. Curt. in tract. feud. 1. part. 3. part. princip. n. 10 Card. Paris. Conf. 72. n. 11. lib. 4. Socin. Conf. 61. lib. 3. Quamvis in hoc contrarium sed malè teneat Alex. Conf. 173. lib. 6.* Item consensus populi vel majoris partis inducit consuetudinem,

sive is populus constituat civitatem sive collegium vel aliam universitatem aliquam, *Abb. c. fin. n. 18. extra De consuet.* Majorem autem partem populi, quæ in consuetudine introducta requiritur, intelligo majorem partem non totius populi, sed illorum, qui habent consensum habilem ad legem condendam, exclusis illis, qui consensum habilem ad legem condendam non habent, quales sunt minores 25. annorum, infantes, mulieres & similes, *Bart. l. 2. n. 14. C. Quæ sit long. consuet. Abb. c. fin. n. 18. extra De consuet. arg. l. ut gradatim. §. 1. ff. De muner. & honor. l. 1. junct. gloss. C. De SS. Eccles. & idem tenet Corn. Cons. 268. n. 14. lib. 4. facit quod docet Bart. Alex. & Jas. l. 1. §. nunciatio. ff. De oper. nov. nunc. Idem in specie tenet Socin. Cons. 7. n. 8. lib. 1.* Minoris autem partis populi consensus, quoad præjudicium totius quidem populi consuetudinem inducere non potest, *gloss. c. frustra. Distinct. 8. Socin. Cons. 7. n. 8. lib. 1.* sed ad proprium suum præjudicium sic, *Bart. d. l. de quibus. n. 15. Jas. d. l. si quis à filio. §. fin. n. 3. arg. illius text. Socin. Cons. 61. lib. 3. Bart. l. 2. n. 18. C. Quæ sit long. consuet. facit quod docet Bart. in l. omnes populi. n. 17. & ibi Jas. in repetit. n. 41. Bald. l. testatrix. § plures. ff. Si servit. vendic.* Quamvis, quod nec in proprium præjudicium minor pars populi vel universitatis consuetudinem introducere possit, teneat *Ang. hic.*
7 *n. 23.* Cæterum hic consensus populi eo ipso probatur, quod quis fidem facit actus, ex quibus consuetudo inducitur, vel sciente populo celebratos, vel postea ad notitiam populi deductos, nec populum iis illicò contradixisse, *Bart. l. 2. n. 14. C. Quæ sit long. consuet. Bart. l. de quibus. lect. 2. n. 21. ff. De legib. arg. l. 2. ff. Ad municip. l. an*
8 *in totum, C. De ædific. privat.* Præterea non omnis consensus

ſenſus populi ad conſuetudinem inducendam ſufficit, ſed ad conſuetudinem inducendam requiritur conſenſus ſpontaneus populi, non autem ſufficit coactus, per vim nempe vel metum extortus, *Bart. l. 2. n. 22. C. Quæ ſit long. conſuet.* Dummodò tamen hæc coactio illicita ſit, *arg. l. privatus. ff. Qui & à quib. l. prohibitum. C. De iur. fiſc. lib. 10.* ſecus autem eſt, ſi illa coactio licita eſſet, *arg. l. cum de conſuetudine. l. nam Imperator. ff. De legib.*
Deinde ad conſuetudinem inducendam requiritur, ut 9 conſenſus populi vel majoris partis ex uſu atq; moribus colligatur, *ut hic.* Nec ſecundum receptam atq; commu- 10 nem Dd. ſententiam unicus actus, quantumvis notorius, ad conſuetudinem inducendam ſufficit, *ut hic. & ibi gloſſ. & Ang. n. 11. d. l. de quib. & ibi gloſſ. Bart. in lect. 11. & in repetit. n. 12. Bald. n. 15. & Iaſ. n. 51. l. moribus in princip. ff. De vulg. & pupill. l. ſi tibi filius. ff. De adopt. l. nam Imperator. ff. De ll. l. 1. C. Quæ ſit long. conſuet. l. An in totum. C. de ædific. privat. gloſſ. Rubr. Quæ ſit long. conſuet. Bart. l. 2. n. 12. C. eod. tit.* quamvis in hoc contrarium, ſed malè teneant aliqui Dd. volentes unicum actum notorium & tractum temporis habentem ad conſuetudinem inducendam ſufficere, *Ioan. Fabr. hic, n. 5. Abb. d. c. fin. n. 17. extra De conſuetud. Corn. Conſ. 90. lib. 2.* ſed ad conſuetu- 11 dinem introducendam requiruntur actus ad minimum duo, ſi illi valdè notorii ſint: ſin autem illi non valdè notorii ſint, tot talesque actus, tres nempe vel plures, judice tanquam bono viro hoc æſtimante, *Menoch. in tract. De Arbitr. iudic. Quæſt. lib. 2. Cent. 1. Caſ. 81. arg. l. 1. ff. De iur. delib. l. continuus. §. Cùm ita. ff. De verb. oblig. c. de cauſſis. extra De offic. deleg.* ad conſuetudinem inducendam requiruntur, ex quibus veriſimiliter colligi

colligi possit, hos actus ad notitiam populi pervenisse, *Bart. d. l. de quibus. in lect. n. 10. & in repetit. n. 11. & ibi Bald. n. 15. & Ias. n 51. Ang. hic. n. 11. Bart. l. 2. n. 12. C. Quæ sit long. consuet. Bald. l. 3. C. De Episcop. aud. Alex. Cons. 45. Cons. 131. lib. 2. Cons. 173. lib. 6. Corn. Cons. 179. lib. 3. Cons. 125. Cons. 247. n. 7. & Cons. 295. n. 5. lib. 4. Dec. Cons. 215.*

12 *Socin. Cons. 7. n. 8. lib. 1.* Nec satis est ad consuetudinem inducendam, duos pluresve actus eodem die eodemque tempore celebratos fuisse, sed opus est, ut hi actus, ex quibus consuetudo induci debet, diversis diebus atque tempore distincto sive interpolato celebrati fuerint, *Bart. d. l. de quibus in lect. n. 12. & in repetit. n. 17. Ang. hic. n. 15. arg. l. illud. §. fin. & ibi gloss. & Bald. ff. Ad leg. Aquil. l. si mulier. C. Ad SC. Velleian. l. lecta. ff. Si cert. petat. gloss. l. si convenerit. la. 1. ff. De pignor. act. gloss. l. Qui de crimine.*

13 *C. De his qui accus. poss. vel non.* Requiritur etiam ad consuetudinem inducendam, ut hi actus fuerint celebrati animo consuetudinem inducendi, *gloss. c. consuetudo. Dist. 1. c. frustra. Dist. 8. Abb. c. fin. n. 17. extra De consuet. Dec. Cons. 215. Ioan. Fabr. hic. n. 6. Dec. c. cùm accessissent. n. 17. vers. Quintò intelligitur. extra De Constit. Card. Paris. Cons. 27. n. 40. lib. 1. Cravett. Cons. 171. n. 14. Cons. 197. n. 12.*

14 *Hercul. in tract. Negat. n. 303.* Cùm tamen ex cursu longi temporis omnia solenniter acta præsumantur, ego verissimum judico, eo ipso, quod quis probat actuum frequentiam cùm temporis diuturnitate satis superque probatum hos actus animo consuetudinem inducendi gestos, *Guid. Pap. Cons. 131. n. 4. Ioan. Fabr. §. Ex non scripto. n. 6. Instit. De iur. nat. gent. & civil. Roch. Curt. in tract. De consuet. n. 602. arg. l. si filius. C. De petit. hered. l. qui in aliena. §. sed si non adierit. & ibi Ias. ff. De adquir. hered.*

hered. Ias. l. sciendum. ff. De verb. oblig. Felin. c. sicut. n. 29. extra De sentent. & re iudic. Alex. Cons. 6. lib. 1.

15 Similiter ad consuetudinem inducendam requiritur, ut actus, per quos quis consuetudinem introducere vult, sint actus non privativi sed positivi: Nam ex non actibus consuetudo induci nequit, nisi illi non actui tacitè actus positivos contineant, *Bald. d. l. De quibus. n. 21. Bart. §. Et antea in proœm. Digestor. Bart. l. 2. C. De iur. dom. impetrand. Ang. §. Igitur. n. 4. supr. in proœm. Instit. Ang. hic. n. 17. Felin. c. cum accepissent. n. 25. & 26. & ibi Dec. extra De Const. Felin. c. 1. n. 10. extra De treug. & pac. Roch. Curt. in tract. De consuetud. n. 368. & n. 410. cum trib. seq. arg. l. Et Atilicinus. ff. De servit. rustic. præd. l. sancimus. C. De testament. l. præcipimus. C. De appellat. gloss. c. Abbate S. Silvani. & ibi Alb. extra De verb. signific. Bart. l. in filiis. arg. illius text. C. De decurion. lib. 10. Bart. l. cùm scimus. arg. illius text. C. De agricol. & censit. lib. 11. Ias. l. fin. n. 53. ff. De Constit. princ.*

16 Necesse est etiam ad consuetudinem inducendam, ut actus, per quos consuetudo induci debet, sint conformes; namque ex actibus difformibus consuetudo induci non potest, imò eo ipso, quod unicus actus difformis celebratur consuetudo, quæ jam incepit induci, sed nondum per lapsum longi temporis perfecte inducta fuit, interrumpitur, ita, ut à tempore interruptionis factæ alii actus novi, atque longi temporis cursus ad consuetudinem inducendam requirantur, *gloss. l. nemo. §. temporalis. & ibi Dec. ff. De reg. iur. Bart. in repetit. d. l. de quibus. n. 16. & ibi Bald. n. 29. & Ias. n. 79. Alex. Cons. 5. n. 13. & Cons. 127. n. 10. lib. 5. Socin. Cons. 7. n. 11. lib. 1. Felin. c. cùm accessissent. n. 31. extrà De Constit. Roman. Cons. 368. n. 7. Hippol. Rimin. Cons. 73. n. 117. lib. 2. Francisc. Hercul.*

in tract. Quis teneat. prob. negat. n. 298. & n. 302. circ. fin. Corn. Cons. 256. lib. 4. Ang. hic. n. 20. Abb. c. fin. n. 19. extra De consuetud. Dec. Cons. 215. Bart. l. 2. n. 34. C. Quæ sit long. consuet. Hieron. Schurf. Consi. 47. lib. 3. facit text. l. Scio. ff. De ann. legat. Bald. l. Malè agitur. C. De præscript. 30. vel 40. annor. Et hoc usque adeo verum est, ut actus unicus contrarius vel difformis consuetudinem impediat, etiamsi mille actus ad consuetudinem inducendam celebrati
17 sint, *Bald. d. l. de quibus. n. 29.* Quod tamen fallit primò, si hic actus difformis vel contrarius effectum sortitus fuerit: alioquin verò secus, *arg. eius quod docet Anton. de Butr. c. pastoralis. extra De causs. poss. & propriet. Felin. d. c. cùm accessissent. n. 31. vers. 6. & ibi Dec. n. 17. vers. Quartò declaratur. text. l. 1. §. fin. ff. Quod quisq. iur. Bonoritis. Sing. verb. præscriptio. n. 14.* Secundò hoc fallit, si hic actus difformis non pervenerit ad notitiam populi vel majoris partis, *arg. l. mater decedens. ff. De inoffic. testam. l. nec ignorans. C. De donat.* Tertiò hoc fallit, si populus vel huic actui difformi contradixerit, vel aliunde appareat, populum hunc actum difformem improbasse, *Bart. repetit. d. l. de quibus. n. 16. Bart. d. l. 2 n. 134. C. Quæ sit long. consuetud.* Quartò hoc fallit, si actus difformis, sit difformis quidem in caussa, sed conformis in effectu, *Socin. Cons. 61. lib. 3. arg. l. cùm servum. & ibi Bart. Ias. & Dd. ff. De verb. oblig.* Quinto hoc fallit, si sit modica difformitas actuum, præsertim si hæc difformitas non actus principales, sed qualitates vel circumstantias ejus respiciat, *arg. eius quod docet Anton. de Butr. c. 2. extra De regularib. Alex. Consil. 5. n. 10. lib. 1. Cons. 24. n. 43 Cons. 65. n. 4. Cons. 122. lib. 2. Cons. 42. n. 19. lib. 3. Cons. 105. lib. 4. Cons. 149. lib. 4. Corn. Cons. 149. lib. 2. Ias. l. Quæ extrinsecus. ff. De verb. oblig.*

oblig. Ias. l. 2. n. 17. C. De bonor. poss. secund. tab. Dec. c. licet caussam. n. 6. extra De probat. Dec. Cons. 163. & Cons. 442. Deinde etiam opus est ad consuetudinem inducendam, 18
ut actus, per quos consuetudo inducitur, non sint actus meræ facultatis: namque per actus facultatis meræ, consuetudo non inducitur: nisi vel contradictio, vel quid aliud factum interveniat, ex quo colligatur, vel hos actus non tanquam actus meræ facultatis celebratos, vel populum ejus animi fuisse, ut per hos consuetudinem induceret, *Abb. c. suam nobis. extra De Simon. Abb. c. ad audientiam. extra eod. tit. Ang. hic. n. 19. Cornel. Cons. 290. lib. 4. Dec. Cons. 215. Iacob. de S. Georg. in tract. feud. ver. & cum molendinis. n. 4. Abb. c. quod ad translationem. extra De offic. legat. Abb. c. Abbate sancti Silvani. n. 10. extra De verb. signific. Ias. l. Quò minus. n. 30. ff. De fluminib. Dec. Cons. 437. n. 5. Cons. 672. n. 9.* Præterea 19
ad consuetudinem inducendam requiritur, ut actus, per quos quis consuetudinem inductam allegat, initium violentum non habuerint: Namque ex actibus violentis, sive initium violentum habentibus consuetudo non inducitur, *Abb. c. dilecti. n. 7. extra De arbitr. Abb. & Felin. c. suam. extra De Simon. Abb. & Felin. c. Apostolicam. extra eod. tit. Corn. Cons. 226. lib. 4. Dec. Cons. 215. Card. Paris. Cons. 27. n. 4. lib. 1.* Ex duobus autem pluribusve, 20
animo consuetudinem inducendi diverso tempore gestis, si illi actus sint positivi, conformes, & non meræ facultatis, consuetudo inducitur, sive hi actus sint judiciales sive extrajudiciales, *Abb. c. Abbate sancti. n. 13. extra De verb. signific. c. frustra. Dist. 8. Andr. Flor. Anton. de Butr. & Immol. c. fin. & ibi Abb. n. 16. extra De Consuet.*

Bart. d. l. De quibus, in lect. n. 13. & in repetit. n. 18. & ibi Iaſ. n. 51. Bart. l. 2. n. 19. C. Quæ ſit long. conſuet. Abb. Conſ. 72. lib. 2. Bart. l. ſemper in ſtipulationibus. arg. illius text. ff. De reg. Ang. hic. n. 16. Corn. Conſ. 293. n. 19. lib. 1. Conſ. 73. n. 9. lib. 2. Conſ. 155. lib. 4. Guid. Pap. Conſ. 131. n. 4. Cravet. in tract. De antiq. temp. part. 4. §. tranſeo nunc ad quartam. n. 33. arg. l. de quibus. l. diuturna. l. cùm de conſuetudine. l. ſed et. l. ſi de interpretatione. l. nam Imperator. ff. De legibus. l. ſi ſervus plurium. §. fin. ff. De legat. 1. l. nummis. ff. De legat. 3. l. cùm de lanionis. § aſinam. ff. De fund. inſtruct. Et hæc ſententia verior & communior eſt, quamvis contrarium, ſed malè teneat Alex. Conſ. 173. lib. 6. & Conſ. 136. n. 20. lib. 2. Item ſive hi actus ſint legitimi ſive illegitimi, *Bald. d. l. de quibus. n. 15.* ſive per ſe validi ſive per ſe nulli, *Bart. d. l. de quibus in lect. n. 14. & in repetit. n 17. & ibi Bald. n. 16. Bart. d. l. 2. n. 23. C. Quæ ſit long. conſuet. Ang. hic. n. 17. & 18. arg. l. fin. & ibi Bart. ff. De reb. cor.* ſive puri ſive conditionales, *Bald. d. l. De quibus. n. 19. Ang. hic. n. 10 arg. §. omnis. infr. De verb. obligat. l. 1. ff. Pro Soc.* ſive addant aliquid ſolennitati legitimæ ſive detrahant, *Ang. hic. n. 17. Bald. d. l. de quibus. n. 20. arg. c. cùm dilectus. extra De fid. inſtrum. gloſſ. Auth. ut præponat. nom. Imp. Bald. Abb. Felin. & Dec. c. 2. extra De probat.* item ſive ex certa ſcientia, ſive per errorem conſenſum non excludentem geſti fuerint, *Bart. l. 2. n. 21. C. Quæ ſit long. conſuet. Abb. c. fin. n. 12. extra De conſuet. Iaſ. d. l. de quibus. n. 55. arg. l. Quod non ratione. ff. De legib.* item ſive hos actus geſſerint illi, qui ſunt habiles ad legem condendam, ſive hos actus geſſerint illi, qui non ſunt habiles ad legem condendam, quales ſunt mulieres: Dummodò tamen hi actus geſti fuerint, patiente & conſentiente populo vel majore ejus parte, *Bart. l. 2.*

n. 13.

n. 13. C. Quæ sit long. consuet. item etiam ex sententiis latis ab arbitris consuetudo inducitur, *Bart. repetit. d. l. de quibus. n. 18. & ibi Bald. n. 20. Bart. l. 2. n. 25. C. Quæ sit long. consuet. arg. gloss. l. 2. C. Commun. utr. iudic.* Præterea etiam ex hisce actibus consuetudo inducitur, licet hi actus non contradicente adversario celebrati fuerint, 21
Bart. l. 2. n. 20. C. Quæ sit long. consuet. Panorm. c. Abbate. extra De verb. signific. Paul. de Castr. l. de quibus col. 2. ff. De legib. Corn. Cons. 293. col. 3. lib. 1. Guid. Pap. Cons. 131. n. 4. Roch. Curt. repetit. c. fin. n. 362. extra De consuetud. in quibus locis Castr. Corn. & Curt. attestantur, hanc opinionem communem. arg. l. cum de consuetudine. ff. De legib. l. 1. junct. l. de quibus. ff. eod. l. Quod maior. ff. Ad municip. junct. l. dotem. ff. Solut. matrim. l. aliquando. §. fin. ff. Ad SC. Velleian. Quamvis, quod ad consuetudinem inducendam indistinctè contradictio adversarii requiratur, tradiderit, sed malè, *Ang. hic. n. 19. Alex. Cons. 6. lib. 5. Cons. 173. lib. 6.* quorum sententiam nullo casu veram judico, nisi quando quis ex actibus meræ facultatis consuetudinem inducere vult. Ex sententiis etiam judicum executioni non mandatis consuetudo inducitur, *Bart. repetit. d. l. de quibus. n. 17. Bart. l. 2. n. 24. C. Quæ sit. long. consuet. Ang. hic. n. 22.* Dummodò illæ sententiæ per se sint validæ; sed vel ideò non fuerunt mandatæ executioni, quia vel pars pro qua illæ sententiæ latæ fuerunt, hoc non petiit, *arg. l. 3. in princ. ff. Quod quisq. iur.* vel quia de facto impeditum fuit, ne hæ sententiæ executioni mandari potuerunt; *Ang. hic. n. 22. arg. l. sed licet. ff. De offic. præsid.* Sin autem ideo sententiæ executioni mandatæ non fuerint, quia vel sententiæ ipso jure nullæ fuerunt, *arg. l. si expressim. ff. De appellat. l. 1. ff. Quæ sent. sine* 22

appell rescind. l. 4. §. condemnatum. ff. De re iudic. vel, quia fuerunt per appellationem, *l. 1. §. fin. ff. Ad SC. Turpill.* aut restitutionem in integrum rescissæ: tunc enim ex illis consuetudo non inducitur, *Bart. l. de quibus in repetit. n. 17. Ang. hic. n. 22.* Hoc tamen quod diximus ex sententiis per restitutionem in integrum rescissis, consuetudinem non induci: ita demum procedit, si sententia per restitutionem in integrum rescissa fuerit, propter iniquitatem ipsius sententiæ: secus verò est, si sententia per beneficium restitutionis in integrum rescissa fuerit propter speciale privilegium, vel singularem favorem personæ, quæ hanc restitutionem petiit; tunc enim hæc rescissio non impedit, quò minùs hæc sententia ad consuetudinem inducendam proficiat, *Bart. repetit. d.l. de quibus. n. 17. l. 1. & ibi gloss. C. si in comm. eand. causs. l. 2. C. Si un ex plur. l. Quæ tale. & ibi Bart. & Bald. ff. Solut.*
23 *matr. l. in omnibus. & ibi Dec. ff. De reg. iur.* Ultimò ad consuetudinem inducendam requiritur tempus longum, mores diuturni, *ut hic. l. diuturna. & l. sed ea. ff. De legib.* Quod tempus longum secundum communem atque receptam Dd. sententiam, decennium denotat, *gloss. hic ver. diuturni & ibi Ang. n. 10. Ioan. Fabr. n. 9 gloss. d. l. de quibus. & ibi Bart. in lect. n. 9. in repetit. n. 14. Bald. n. 27. & Ias. [illegible] gloss Rubr. & ibi Bald. C. Quæ sit long. consuet. arg. l. si cum fideicommissaria. §. Aristo. ff. Qui & à quib.* nec minori tempore decennio consuetudo ulla casu secundum communem atque receptam Dd. sententiam induci potest, *prout tenent Dd. in locis præallegat. Alex. Cons. 173. lib. 6. Corn. Cons. 140. n. 14. lib. 1. Dec. Cons. 215.* Quam-
24 vis in hoc contrarium sed malè teneat *Ang. hic. n. 13.* Cæterùm decennii lapsu consuetudo indistinctè inducitur, sive

ſive conſuetudo ſit præter jus commune ſive contra, *Anton. de Butr. c. fin. & ibi Abb. n. 11. extra De conſuet. Ioan. Fabr. hîc. n. 19. & ibi Ang. n. 10. Corn. Conſ. 125. lib. 4. Iaſ. d. l. de quibus. n. 43. Card. Pariſ. Conſ. 25. n. 60. lib. 1 Hieron. Schurſ. Conſ. 47. lib. 3. Curt. iun. Conſ. 42. col. pen. Petr. Duen. Reg. 138. Ayn. Craveit. in tract. De antiq. tempor part. 4 §. tranſeo nunc ad quartam. n. 7.* ſive habeat cauſſam continuam, ſive habeat cauſſam diſcontinuam, *Bart. in repetit. d. l. de quibus. n. 14. & ibi Iaſ. n. 42. Bart. l. 2. n. 16. C. Quæ ſit long. conſuet. Ioan. Fabr. hîc. n. 9. Ang. n. 10. Corn. Conſ. 125. & Conſ. 278. lib. 4 arg. l. cùm tantùm. l. Quinquaginta. l. Eum qui. ff. De probat. l. Lucius. §. 1 ff. De legat. 2. l. ſi is qui anno, junct. gloſſ. ff. De adquir. poſſeſſ.* Quamvis in hoc contrarium, ſed malè, teneat *Alex. Conſ. 173. lib. 6. Dec. Conſ. 483. n. 26.* Item lapſus decennii ad conſuetudinem inducendam ſufficit, ſive agatur de præjudicio præſentium ſive abſentium, *Bart. repetit. d. l. de quibus. n. 14. Bart. d. l. 2. n. 16. C. Quæ ſit long. conſuet. Ang. n. 10. Corn. Conſ. 293. lib. 1. Conſ. 155. & Conſ. 268. lib. 4. Craveit. in tract. de antiquit. temp. part. 4. §. tranſeo nunc ad quartam. n. 9. Abb. c. certificari. n. 5. extra De ſepultur. arg. l. quòd maior. ff. ad municip. junct. l. Qui poteſt invitis. ff. De reg. iur.* item etiamſi illi, qui conſuetudinem inducere volunt, non habeant neque titulum, neque bonam fidem, *Abb. c. cùm Eccleſia Suterina. n. 45 extra De cauſſ. poſſeſſ. & propriet. Abb. c. ſuper quibuſdam. n. 9 extra De verb. ſignif. Ang. d. l. De quibus. & ibi Iaſ. n. 43 & 49. Alex. Conſ. 6. lib. 1. Conſ. 124. lib. 4. Dec. Conſ. 134. Dec. Rubr. n. 2. extra De conſuet. Quamvis in hoc contrarium ſed malè teneat. Alex. Conſ. 136. n. 20. lib. 2.* Similiter & hoc procedit ſecundùm diſpoſitionem juris canonici, ſi conſue-

consuetudo non sit contra jus canonicum, neque juribus alicujus Ecclesiæ deroget, *gloss. c. fin. De consuet. lib. 6. gloss. c. consuetudo Dist. 1.* Hæc conclusio fallit primò, si
25 consuetudo deroget iis, quæ sunt reservata soli Principi in signum specialis privilegii, *de quibus videte gloss. c. quod ad translationem. extra De offic. delegat. Specul. §. Nunc dicendum. De legation. Bald. l. rescripta. C. Si contra ius vel util. public. Bald. l. 2. C. De iur. aureor. annulor. Bald. l. Imperium. ff. De iurisd. omn. iudic. Iacob. de S. Georg. in tract. feudal. ver. Sed an princeps. Matth. de Afflict. c. 1. ver. Regalia. Quæ sint regal.* Hoc enim casu ad consuetudinem inducendam decem anni non sufficiunt, sed requiritur tempus, cujus in contrarium memoria non extat, *Anton. de Butr. & Immol. d. c. 1. fin. & ibi Abb. n. 11. extra De consuet. Ias.*
26 *d. l. De quibus. n. 45.* Secundò hoc fallit in consuetudine, quæ refragatur juri canonico, ad eam enim inducendam præscriptio 40. annorum requiritur, *gloss. Bald. & Abb. c. fin. arg. illius text. extra De consuet. gloss. c. fin. arg. illius text. eod. tit. lib. 6. gloss. c. consuetudo. Dist. 12. Ioan. Fabr. hic. n. 9. Ias. d. l. De quibus. n. 43. arg. c. cùm de beneficio. De prabend. lib. 6. C. Cumana. extra De Elect.* si per eam præjudicetur Ecclesiæ: sin autem per eam præjudicetur non Ecclesiæ, sed aliis personis, consuetudo etiam, quæ derogat juri canonico triginta annis inducitur, *Corn. Cons. 293. lib. 1. Ias. d. l. de quibus. n. 48. Alex. Cons. 68. n. 10.*
27 *lib. 2.* Tertiò hoc fallit in terris Saxonicis: Namque in terris Saxonicis ad inducendam consuetudinem requiruntur triginta anni, annus, sex menses & tres dies: Quod licet jure Saxonico expresse cautum non sit: tamen communiter ita pronunciatur. Et ad hanc sententiam tenendam Dd. ea moventur ratione, quod ad inducendam

cendam consuetudinem requiratur hoc, ut consuetudo sit præscripta, & per consequens, cùm præscriptio decem vel viginti annorum de jure Saxonico sit incognita, ad consuetudinem inducendam requiri spacium 30. annorum, unius anni, sex mensium, & diei, quæ præscriptio de jure Saxonico omni casu, præterquàm in rebus mobilibus servatur, *Art. 29. junct. gloss. 1. Art. 38. Landrecht. lib. 1.* Quæ tamen ratio juxta quod secundum communem Dd. sententiam legibus civilibus sancitum, nullo modo defendi potest: Namque secundum legum civilium dispositionem ad consuetudinem inducendam non requiritur præscriptio, sed tantummodò longi temporis cursus, non ad hunc finem, ut ex eo præscriptio consuetudinis inducatur, sed ut exinde colligatur tacitus consensus populi, *Abb. c. fin. n. 7. extra De consuetud. Ang. hîc. n. 10. Corn. Cons. 293. lib. 1. Cons. 155. Cons. 268. lib. 4. arg. text. nost. hîc. l. de quibus. ff. De ll. l. diuturna & l. Sed ea. ff. De legib.* Quare cùm neque verbis neque mente juris Saxonici, quoad consuetudinem inducendam jus civile mutatum vel correctum sit, quoad consuetudinem inducendam, sequitur, quòd ad consuetudinem inducendam etiam in terris Saxonicis jus civile servandum sit, *arg. l. præcipimus. C. De appellat. l. sancimus. C. De testam. l. 3. §. hæc verba. ff. De negot. gest. l. 1. §. is qui navem. ff. De exercit. act.* Et licet contrarium pronuncietur, cùm tamen non exemplis, sed legibus judicandum sit, *l. nemo. C. De sentent. & interlocut. omn. iudic.* ego hanc contrariam sententiam servandam judico in illis locis Saxoniæ, in quibus hæc sententia consuetudine comprobata est, *arg. l. minimè. l. sed &. l. nam Imperator. ff. De legib.* In aliis verò locis Saxoniæ, in quibus hæc sen-

tentia legibus comprobata non eſt, ego juris communis
28 diſpoſitionem ſervandam judico. Cæterùm hoc tempus decennii computatur ab eo tempore, quo unus ex illis actibus, per quos conſuetudo inducitur, ad notitiam populi vel majoris ejus partis pervenit, *Bart. d. l. de quibus in repetit. n. 14. & ibi Bald. n. 28. Ang. hic. n. 10. Anton. de Butr. & Immol. c. fin. extra De Conſuetud. Cornel. Conſ. 125. lib. 1.*

29 Hactenus explicavimus definitionem, item cauſſam tàm efficientem, quàm formalem conſuetudinis. Cæterùm quoad cauſſam materialem circa quam: item & cauſſam finalem, ſive effectus, conſuetudo exceptis paucis convenit ſtatutis: ideoque hîc repetenda erunt, quæ de cauſſa materiali, item & finali ſtatutorum *diximus ſuperiùs item videnda ea, quæ tradit Bart. & Bald. d. l. de qui-*
30 *bus. Bart. l. 2. C. Quæ ſit long. conſuet.* Præterea quod remedium ex conſuetudine oriatur, atque quomodo conſuetudo in judicium deducatur, *videte Bart. d. l. de quibus lect n 16. & in repetit. n. 19. Iaſ. n. 85. Bart. d. l. 2. n. 28. C. Quæ ſit long conſuet. Ang. hic. n. 24. & ibi Ioan. Fabr. n 12.* quorum dicta & vera ſunt, & communiter approbata, prætetquam in eo dum Bart. & Ang. volunt ex contractu nominato à conſuetudine invento, non condictionem ex moribus, ſed actionem nominatam ex contractu deſcendere: in hoc enim illorum ſententia communiter reprobata eſt, *ut patet ex iis, quæ tradit Iaſ. in l. 1. n.*
31 *7. 8. & 9. ff. De cond. ex leg. idemq́ Iaſ. in prælud. feud.* Deinde etiam conſuetudo in judicio ſemper allegari debet. Et licet aliqui Dd. velint, conſuetudinem notoriam in judicio allegare neceſſe non eſſe, *Bart. l 2. n. 29. C. Quæ ſit long. conſuet. Ang. hic. n. 25.* Ego tamen veriorem judico

eam

eam sententiam, quæ vult, consuetudinem in judicio allegandam, nec circa eam non allegatam judicem quidquam supplere posse, *Alex. l. 1. C. ut quæ des. advoc. part. Ias. d. l. de quibus. n. 88.* Namque notoria licent aliquem relevent ab onere probandi, tamen ab onere allegandi neminem relevant, *gloss. Clem. appellanti. De appellat. Abb. c. accedens. Cl. 1. extra Vt lit. non contest. Dec. c. ut debitus. n. 3. extra De appellat.* Is quoque, qui consuetudinem al- 32
legat, eam probare cogitur, *gloss. l. 1. verb. probatio. arg. illius text. C. Quæ sit long. consuet. Bart. l. 2. n. 29. C. eod. tit. Alex. Cons. 67. lib. 7. Socin. Cons. 39. n. 27. Cons. 46. n. 51. & Cons. 111. n. 1. lib. 4. Dec. Cons. 538. n. 8. Cons. 472. n. 16. Cons. 483. Ang. hic. n. 26. & Ioan. Fabr. n 13. Card. Paris. Cons. 27. n. 55. lib 1. Cons. 86. n. 11. lib. 2. Hieron. Schurf. Cons. 47. n. 10. lib. 3. Corn. Cons. 322. n. 14. lib. 1. Roland. à Vall. Cons. 53. n. 31. lib. 2. Cons. 94. n. 15. lib. 2. Cons 73. n. 42. lib. 2 Cons. 32. n. 23. lib. 2. Cons. 49. Cons. 52. n. 31. lib. 2. probat text. c. cum Ecclesia Sutrina. extra De causs. poss. & propriet. l. si quis reum. & ibi Bart. ff. De Cust. reor.* atque ad hoc, ut probatio consuetudinis ipsi proficiat, eam plenè probare debet, *Bart. d. l. 2. n. 31. C. Quæ sit long. consuet. Bart. l. de quibus. ff. De Legib. Curt. iun. Cons. 184. n. 9. Roch. Curt. in repetit. c. fin. n. 591. extra De consuet. Aym. Cravett. Cons. 325. n. 1. Borgnin. Cavalc. in tract. De tutor. n. 44. arg. l. 1. C. eod. tit. l. an in totum. C. De ædific. priv. iunct. l. iudices. C. De iudic.* Nisi vel consuetudo sit notoria: tunc enim eam probare necesse non est, *Bart. l. 2. n. 29. C. Quæ sit long. cons. Ioan. Fabr. hic. n. 13. & ibi Ang. n. 26. Bald. l. 1. C. Ad Senatusconsultum Velleian. Bald. l. 2. C. Quand. provoc. non est necess. Dec. Consil. 447. Consil. 559. n. 9. Consil. 655. n. 26. Consil. 483. n. 20. Consil. 472.*

Conſ. 544. n. 1. Card. Pariſ. Conſ. 13. n. 32. lib. 1. Iaſ. d. l. de quibus. n. 88. ff. De legibus. Nevizan. Conſ. 45. n. 38. Roland. à Vall. Conſ. 53. n. 30. & 34. ubi hoc declarat, lib. 2. VVeſenb. Conſ. 4. n. 97. circ. fin. lib. 1. Cravett. Conſ. 135. n. 4. & 5. vel, niſi conſuetudo reſpiciat litis ordinationem ſive modum procedendi, non autem litis deciſionem, tunc enim judex ſe ſummatim de conſuetudine conformare poteſt, *Bart. d. l. de quibus. n. 22. Ioan. Fabr. hic. n. 13. Socin. Conſ. 39. n. 28. lib. 4. Dec. Conſ. 402. n. 12. Conſ. 483. n. 28. Roland. à Vall. Conſ. 53. n. 37. lib. 2. arg. l. 3. §. fin. ff. De teſtib.*

33 Quomodo autem conſuetudo ſit probanda, *videte Bart. in d. l. de quibus in repetit. n. 20. uſq. ad n. 25. & ibi Bald. n. 35. uſq. ad fin. Bart. l. 2. n. 31. uſq. ad n. 37. C. Quæ ſit long. conſuet. Ang. hic. n. 27. & ibi Ioan. Fabr. n. 13. Dec. Conſ. 215. Conſ. 449. Conſ. 483. Alex. Conſ. 173. lib. 7. Card. Pariſ. Conſ. 13. n. 33. & Conſ. 27. lib. 1. Alex. l. poſt dotem. ff. Solut. matr. Cravett. Conſ. 197. n. 12. lib. 1.* Quódque conſuetudo probanda ſit in ſpecie, nec ſufficiat eam in genere probare, *tradit Laurent. Sylvan. Conſ. 56. n. 9. Roland. à Vall. Conſ. 53. n. 41. lib. 2. Oldrad. Conſ. 237. n. 2. Alex. Conſ. 190. n. 5. lib. 2. Conſ. 6. lib. 5. Curt. iun. Conſ. 26. in fin. Albert. Brun. Conſ. 66. n. 8. Rip. Reſponſ. 25. n. 15. part. 2. Cravett. Conſ. 96. n. 4. Conſ. 241. n. 20. verſ. ad tertium.* Et conſuetudinem probandam eſſe cum omnibus ſuis qualitatibus, voluit

34 *Borgnin. Cavalcan. in tract. De tutor. n. 44.* Et ſi quis teſtibus conſuetudinem probare velit, duo teſtes ad probandam conſuetudinem ſufficiunt, *Bart. l. 2. n. 30. C. Quæ ſit long. conſuet. Ang. hic. n. 27. & ibi Ioan. Fabr. n. 14. arg. l. ubi numerus. ff. De teſtib.* Nec ſufficit, ſi teſtes ad conſuetudinem inducendam ſimpliciter dicant aliquid conſuetudine receptum eſſe, ſed requiritur, ut ipſi etam non

non interrogati caussam sive rationem dicti sui, *Bart. repetit. d. l. de quibus. n. 22. Alex. Cons. 45. lib. 2. Dec. Cons. 215. Cons. 402. n. 13. Cons. 483. n. 24. Cons. 538. n. 10. Card. Paris. Cons 27. n. 38. lib. 1. arg. l. testium. C. De testib. Bart. l. Qui testamento. §. fin. ff. De testam. Bald. l. solam. C. De testib. Innoc. c. cùm caussam. & ibi Dd. extra eod.* Quamvis in testibus non interrogatis, quod illorum dictum etiam absque redditione caussæ consuetudinem probet, sed malè, teneat *Ioan. Fabr. hic. n. 14.* Et hæc sententia procedit, etiamsi illi testes, per quos quis consuetudinem probare vult, sint valdè periti: namque simili modo illorum depositio consuetudinem non probat, nisi ipsi etiam non interrogati causam sive rationem dicti sui assignent, *Dec. Cons. 215. Cons. 402. n. 13. Cons. 538. Card. Paris. Cons. 27. n. 38. lib. 1. arg. eius quod docet Bart. in l. 1. C. De usur. & in l. sciendum. ff. De verb. oblig. Quamvis in hoc contrarium sed malè teneat Bart. d. l. de quibus. n. 22.* Et testes, per quos quis consuetudinem probare vult, debent deponere de tribus, nempe de usu actus, item & frequentia actus, & temporis diuturnitate, ita ut verisimiliter ex dictis illorum colligatur, hos actus ad notitiam populi vel majoris partis pervenisse, *Bald. d. l. de quibus. Ang. hic. n. 28. Abb. Cons. 53. lib. 2. Alex. Cons. 45. Cons. 131. Cons. 136. lib. 2. Cons. 173. lib. 6. Dec. Cons. 215. Cons. 402. Cons. 483. n. 25. Cons. 538. Card. Paris. Cons. 27. lib. 1.* Nec testes singulares ad consuetudinem probandam sufficiunt, *Bart. d. l. de quibus. n. 24. Alex. Cons. 175. & Cons. 196. lib. 2. Cons 105. lib. 3. Dec. Cons. 215. Cons. 402. Cons. 538. Card. Paris Cons. 27. n. 39. lib. 1.* Quod tamen ita demum verum est, quando singuli testes sunt singulares circa actus, de quibus deponunt, secus verò est, quando singuli actus, qui

ad consuetudinem probandam allegantur, duobus testibus probantur: tunc enim sive omnes actus per duos eosdem testes, sive singuli per diversos duos testes probentur, consuetudo probata intelligitur, *Bart. d. l. de*
35 *quibus. n. 24.* Præterea in probatione consuetudinis in defectum plenæ probationis, juramentum non defertur, *Bald. d. l. de quib. n. 38. Alex. Cons. 173. lib. 6. Dec.*
36 *Cons. 538. n. 11.* Cæterum non consuetudo quomodo probetur, *tradit Francisc. Hercul. in tract. Quis teneat. pub. negat. n. 298. usq. ad n. 304.*

In §.

Sed naturalia.

Summaria.

1. *Legitima parentibus ex bonis filiorum debita statuto aliove civili jure tolli penitùs potest. & ratio.*

2. *Cur & qualiter quantitas legitimæ etiam descendentibus debitæ augeri minuive possit. & n. seq.*

3. *Statutum prohibens filium detrahere legitimam, saltem de certis quibusdam bonis an & quando indistinctè procedat.*

4. *Legitima filiis debita statuto cur tolli non possit penitùs, nisi in casu. ibid.*

5. *Utrùm statutum simpliciter quem à successione aliqua excludens, eum etiam à petitione legitimæ exclusisse intelligatur.*

6. *Parentes à liberorum successione statuto exclusi, etiam à petitione legitimæ exclusi sunt, Et ratio. ibid.*

7. *Fœminæ à feudi successione exclusæ, etiam à legitimæ petitione ex feudo exclusæ intelliguntur.*

8. *Adeò, ut ne ex æstimatione novi feudi eam petere possint.*

1 Naturalia jura immutabilia esse: civilia autem jura vel consuetudine vel alio jure civili tolli posse, hic

hic traditur. Ex quo ſequitur, cùm legitima debita parentibus ex bonis filiorum, juris civilis ſit, eam ſtatuto, conſuetudine vel alio jure civili penitùs tolli poſſe, prout hoc communiter tenent Dd. noſtri, *Bald. l. 1. §. ius naturale. ff. De iuſt. & iur. Ang. Conſ. 105. Roman. Conſ. 32. Paul. de Caſtr. Conſ. 344 Ioan. de Immol. l. quod de bonis. §. fin. ff. Ad leg. Falcid. Alex. Conſ. 3. n. 8. Conſ. 168. n. 2. lib. 7. Corn. Conſ. 150. n. 13. lib. 1. Conſ. 150. n. 10. lib. 2. Conſ. 107. lib. eod. Conſ. 100. n. 6. lib. 3. Capra Conſ. 15. Conſ. 151. Dec. Conſ. 372. Dec. l. iura ſanguinis. ff. De reg. iur. Alexandrin. Rub. Conſ. 169. Franciſc. Rip. in tit. De iur. nat. gent. & civil. Secund. Reſponſ. Incip. Cùm legitima parentibus. Card. Pariſ. Conſ. 23. lib. 2. Cephal. Conſ. 5. n. 26 lib. 1. arg. l. ſcripto. §. fin. ff. Vnd. lib. §. fin. Inſtit. De legit. agnat. ſucceſſ. Inſtit. Ad SC. Tertull. in princ. l. Papinianus. §. ſed neq; impuberis. ff. De inoffic. teſtam. c. ſi pater. De teſtam. lib. 6. Nume. cap. 27.* Quod & Pauli Apoſtoli auctoritate probatur, dum ipſe inquit, Parentes filiis, non autem filios parentibus debere theſaurizare. Similiter & cùm 2
meta ſive quantitas legitimæ, etiam deſcendentibus debitæ, ſit juris civilis, *Bald. l. cum lege. C. de Epiſc. & Cler. Alex. Conſ. 134. n. 47. lib. 6. arg. Auth. De trient. & ſemiſſ. in princ.* ſequitur & hanc metam legitimæ ſtatuto conſuetudine aliove jure civili tolli, & legitimam filiis debitam augeri vel minui poſſe, tàm in quantitate vel tempore ſeparatim, quàm in utroque ſimul, *Bart. l. Titio centum. §. fin. n. 6. ff. De condit. & demonſtrat. Iaſ. Auth. Noviſſima. n. 59. C. De inof. teſt. Iaſ. l. quoniam in priorib. C. eod. tit.* Ideoq; ſtatutum 3
prohibens filium detrahere legitimam non de omnibus, ſed de certis quibuſdam bonis, indiſtinctè ratum eſt, *c. Raynucius. extra De teſtam. Domin. de Rot. in Deciſ. concluſ. 18. Incip. Fuit dubitatum. Alex. Conſ. 134. n. 33. lib. 6. Dec. Conſ. 19. lib. 6.* Hoc tamen primò ita demum verum eſt, ſi hoc

si hoc statutum minuens legitimam fuerit conditum à civitate vel populo, secus autem est, si hoc statutum fuerit conditum à Duce, Episcopo, Comite vel similibus, *arg. l. formam. C. De offic. praef. praetor. Orient. Clem. Ne Romani. De Elect. c. cùm inferior. extra De maior. & obed.* Secundò hoc fallit, si statutum adeò minueret legitimam, ut per hoc legitima quasi perimeretur, nec filio relinqueretur conveniens bonorum subsidium: hoc enim statuto fieri non potest, *Rot. Decis. 17. Anton. de Butr. d. c. Raynucius. Alex. Cons. 134. n. 34. lib. 6. Socin. Cons. 150. n. 3. lib. 1. Tiraq. in tract. De primogen. Quaest. 4. n. 12.* Tertiò statutum prohibens legitimam detrahi de certis bonis non habet locum, quando pater decedit, nihil aliud relinquens in bonis, nisi illa bona tantùm, de quibus statutum legitimam detrahi prohibet, *arg. eius quod docet. Dec. c. Quae in Ecclesiarum. n. 22. extra De Constit. text. l. adigere. §. quamvis. ff. De iur. patronat.* Quamvis contrarium, sed malè teneat *Dec. d. Cons. 19.* cujus sententia non procedit, nisi eo casu tantùm, quando quis haec bona adquisivit eà conditione, ne de illis filiis quidquam relinquatur: tunc enim licet ipse decedat, nulla alia bona relinquens, filii ex illis legitimam petere non possunt, *Corn. Cons. 132. n. 8. lib. 1. arg. l. sed & paterfa-*
4 *milias. §. 1. ff. Ad SC. Macedon.* Caeterùm cùm materia legitimae debitae descendentibus sive ipsa legitima in genere, sit juris naturalis, Doctores magis communiter tenent, legitimam debitam filiis statuto, consuetudine vel alio jure civili penitùs tolli non posse, *Bart. d. §. Titio. §. fin. Alex. Cons. 55. lib. 2. Cons. 134. n. 32. lib. 6. Cons. 211. n. 8. lib. 7. Socin. Cons. 30. & Cons. 150. lib. 2. Ias. l. Quoniam in prioribus col. 2. C. De Inoffic. testam. Ias. Auth. Novissi-*

Novissima. n. 56. C. eod. tit. arg. l. scripto. §. fin. ff. Vnd. liber. l. cùm ratio. ff. De bon. damnat. §. primum. Auth. De hered. & Falcid. & Auth. De trient. & semiss. in princ. d. c. Raynucius. gloss. l. 1. C. Si ut se abstin. nisi hoc fiat ex justa & rationabili caussa, *Bald. d. l. cum lege. Ioan. de Immol. d. l. Titio. §. fin. Alex. 134. n. 33. lib. 6. Cons. 211. n. 8. lib. 7. Socin. Cons. 150. lib. 1. Dec. d. l. iura sanguinis. Dec. Cons. 19. arg. §. aliud. Auth. ut cùm de appellat. cognos.* Utrum autem statutum excludens aliquem simpliciter à successione aliqua, intelligatur ipsum etiam à petitione legitimæ, quoad istam successionem exclusisse dubitatur: In quo dubio ego cum Dd. magis communiter concludo, in iis casibus, in quibus statutum legitimam tollere non potest, statutum simpliciter aliquem à successione excludens, nunquam intelligi ipsum exclusisse à legitimæ petitione, *Socin. Cons. 150. lib. 1. arg. c. fin. De offic. vicar. lib. 6. c. Si Episcop. de pœnit. & remiss. eod. lib. c. in generali. De reg. iur. lib. 6. l. obligatione. ff. De pignorib. l. 1. C. Quæ res pign. oblig. poss.* In iis autem casibus, in quibus statutum legitimam tollere potest, statutum aliquem simpliciter excludens à successione aliqua, ipsum etiam à legitimæ petitione excludere intelligitur, *Paul. de Castr. in l. Titio centum. §. Titio genero. ff. De condit. & demonst. Ang. Cons. 105. Alex. Cons. 3. n. 10. Cons. 168. n. 3. lib. 7. Alex. l. Gallus. §. Et quod si tantum. ff. De liber. & posth. Socin. Cons. 150. lib. 1. Cons. 288. n. 17. lib. 2. Cons. 88. n. 24. Cons. 127. n. 2. lib. 4. Corn. Cons. 210. n. 24. & 26. Cons. 316. lib. 1. Cons. 1. n. 17. Cons. 48. n. 7. Cons. 107. Cons. 116. n. 2. Cons. 150. n. 10. lib. 2. Cons. 115. n. 4. Cons. 125. lib. 3. Cons. 1. n. 10. lib. 4. Ias. Auth. Novissima. col. 4. C. De inoffic. testam. Ias. l. si quando. §. fin. C. eod. tit. Dec. l. 1. lect. 2. n. 3. lect. 3. n. 18. ff. Si cert.* 5

petat. Dec. Conf. 19. Conf. 26. Conf. 297. n. 2. Conf. 305. n. 9. Conf. 372. Card. Parif. Conf. 23. lib. 2. Conf. 94. n. 23. lib. 3.
6 *arg. l. parentibus. C. De inoffic. testam. d. c. Raynucius.* Ex quo sequitur, cum legitima ascendentibus ex bonis descendentium debita statuto penitùs tolli possit, parentes à successione liberorum statuto exclusos, ne legitimam quidem in liberorum bonis petere posse, *prout hoc ex-*
7 *presse decidunt Dd. in loc. præalleg.* Similiter ex hoc infertur, cùm valeat statutum, prohibens etiam descendentibus legitimam de certis rebus detrahere, *d. c. Raynucius*, consuetudines feudorum excludentes filias fœminas à successione non omnium bonorum, sed feudi tantùm, *c. 1. §. hoc autem notandum. De his qui feud. dar. poss. c. 1. §. filia. De success. feud. c. 1. De success. fratr. sive grad. succed. in feud. c. 1. De nat. success. in feud.* intelligi filias exclusisse
8 etiam à legitimæ petitione ex feudo: adeò ut filiæ nullo casui, nec etiam de feudo novo empto, vel de ejus æstimatione legitimam petere possint, prout hîc de facto pronunciatum vidi, & rectè; & hanc sententiam multis firmis rationibus comprobavimus in Tractatu nostro feudali, *in 7. part.*

In §. fin.

IN hoc §. Imperator aliam divisionem juris tradit, universum jus dividens in personas, res & actiones: quæ divisio à subjecto sive caussa materiali circa quam juris desumpta est.

In Titu-

In Titulum III. DE JURE PERSONARUM.

1. *Summa tit usq. ad §. fin. & n. 4.*
2. *Asscriptitii, censiti, coloni, monachi, liberi sunt.*
3. *Et vasalli, licet horum obligatio servitutis imaginem habeat.*
4. *Servi denominatio.*
5. *Hostes captos an & quando interficere liceat?*
6. *Et quid sit in bannitis & similibus.*

IN hoc tit. in princ. cum §§. seqq. usque ad §. fin. Imperator primò jus personas respiciens dividit, & dicit, 1
personas aut esse liberos aut servos: quæ divisio & ex responso JCti Caii desumpta est, *l. 3 ff. De stat. homin.* Et 2
circa eam annotandum, asseriptitios, censitos, colonos, monachos liberos esse, *gloss. hic. verb. aut servi. gloss. l. 3. & ibi Bart. & Bald ff. De stat. homin. gloss. l. ne diutius. & l. quemadmodum. C. De agricol. & censit. lib. 11.* Similiter 3
& vasalli, licet illorum obligatio, quà domino adstricti sunt, servitutis imaginem habeat, *gloss l. si usus fructus in princ. ff. De usufr. Bald. l. 1. C. De patrib. qui fil. distrax. Bart. l. litibus. C. De argicol. & censit*, liberi homines sunt, *Bald. d. l. 3. ff. De stat. homin. Bald. d. l. si usufructus. arg. c. 1. §. personam. Per quos fiat invest. gloss c. 1. ver. Salva reverentia. De milit. vasall. qui cont.* Deinde Imperator hîc tradit definitionem libertatis & servitutis, atque simul do- 4
cet, servos à servando denominatos: Eò, quòd Imperatores captivos vendere, & per hoc servare nec occidere solebant, quæ omnia desumpta sunt ex responsis Florent. JCti, *l. libertas. ff. De stat. hom.* Ex quo colligunt Dd. hostes 5

captos interficere licitum non esse. Et hoc quidem Dd. indistinctè procedere volunt, sive captivi jam intra præsidia nostra deducti sint sive non, *Alciat. l. pupilli. §. servi. ff. De verb. signific. arg. l. de precio. ff. De public. in rem act. l. 1. ff. De legat. præstand.* Quidam verò Doctores hoc ita demum locum habere volunt, si captivi hostes intra præsidia nostra deducti fuerint, sed antequam ipsi captivi intra præsidia nostra deducti fuerint, licitè illos tanquam hostes interfici posse, tradunt, *Ang. hic. §. servi. n. 6. arg. l. in laqueum. ff. De adquir rer. domin. l. postliminii. ff. De capt. & postl. revers.* Ego verò credo hanc posteriorem sententiam, tunc demum procedere judico, nisi captivi ad hostes se recipere nitantur, nec alio modo retineri possint, nisi interficiantur, *arg. l. 3. §. transfugas. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.* vel captivi fidem datam violent, *arg. l. cum proponas. la. 2. & ibi Alex. Ias. & Dec. C. De pact. c. pervenit. & ibi Abb. & Felin. extra De iureiur. c. frustra. De reg. iur. lib. 6.* Alioquin autem priorem sententiam tanquam æquiorem sequendam statuo, *arg. l. placuit. &*
6 *ibi Ias. C. De iudic.* Secundò ex hoc inferunt Doctores nostri, bannitos vel alios, quos cuilibet interficere licet, captos etiam antequam carceribus inclusi fuerint, privato interficere fas non esse, *Bart. d. l. in laqueum. Bart. d. §. transfugas. Bald. d. l. libertas. Bald. l. addictos. C. De Episcop. aud. Ang. hic. §. servi. n. 8. Felin. c. cùm iuramentum. extra De homicid. arg. l. fin. ff. De custod. reor. iunct. l. in eadem caussa. ff. Ex quibus caussis maior. l. Qui neq. §. ff. De verb. signific.*

In §.

In §. pen. & final.

SUMMARIA.

1. Qui & à quibus & quando capti servi fiant vel non fiant, de jure gentium.

2. Quodq; in bello inter Christianos etiam ab Imperatore vel Papa gesto capti ex recepta consuetudine servi non fiant. contra quosdam.

3. Quæ requirantur ad hoc, ut major 20. ann. ad precium participandum venundari se passus, de jure civili servus afficiatur.

4. Et alii modi, quibus præter hunc quis servus efficiatur remissivè & positivè.

5. Turcis arma & id genus alia deferentes, quo jure servi capientium fiant?

IN his duobus §§. Imperator primò docet, servos aut nasci aut fieri: Nasci ex ancillis nostris, fieri verò jure gentium aut jure civili. Et jure gentium servos fieri 1
captivitate. Quod tamen procedit tantùm in captis ab hostibus in bello legitimo: secus autem est, in captis à latronibus vel piratis: Illi enim liberi manent, nec efficiuntur servi capientium, *l. Qui à latronibus. ff. De testam. l. postliminium. §. à piratis. & l. hostes. ff. De capt. & postl. reversf. gloss. l. Nam & servus in princ. & ibi Bart. & Bald. ff. De negot. gest.* Secundò hoc non procedit in captis in bellis civilibus, illi enim statum & libertatem retinent, *l. si quis ingenuam. §. in civilibus. ff. De capt. & postl. reversf. Bald. l. 1. C. De caduc. tollend. Iaf. l. ex hoc iure. n. 30. ff. De iustit. & iur.* Tertiò hoc procedit tantùm in bellis publicis, edicto publico gestis: secus autem est in bellis gestis ex legis permissione pro defensione sive recuperatione rerum suarum; *Bart. d. l. hostes. Abb. c. sicut. Cl. 3. extra De iureiur.* Quartò hoc procedit in bellis gestis cum

Turcis, Saracenis, Tartaris aut aliis infidelibus: secus verò est in bellis, quæ Christiani inter se gerunt: namq; in illis secundum generalem consuetudinem capti servi capientium non fiunt, *Bart. l. hostes. ff. De capt. & postlim. revers. Bald. & Abb. d. c. sicut. Ang. hic. Ang. §. si ab hostibus. infr. Quibus modis ius patr. potest. solvit. Ang. §. item ea. infr. De rer. divis. Idemq; Ang. §. eius. infr. Qui testam. facer. poss. Cæpoll. in tract. de servit. urban. prædior. cap. 1. n. 4. Card. Paris. Cons. 19. lib. 4.* Quam consuetudinem ratam esse dubio omni caret: namque cùm gentes humanæ contra naturalem æquitatem introduxerunt, ut capti in bello servi capientium efficerentur, *§. ius autem gentium. supr. tit. 1. l. manumissiones. ff. De iustit. & iur.* certum est, gentes humanas contrariâ consuetudine introducere posse, ne capti in bello servi fiant, *arg. l. prout quisq;. ff. De solut. l. Nihil tàm naturale. & ibi Dec. ff. De regul. iur. d. l. manumissiones iunct. l. patre furioso. & ibi Ias. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur.* præsertim cùm quælibet res facilimè ad suam originalem naturam sive sua principia reduci possit, *l. si unus. §. pactus ne peteret. & ibi Dd. ff. De pact.*
2 Et licet Dd. nostri velint, hoc quod dictum est, captum in bello inter Christianos gesto, servum non fieri, tantùm procedere, quando bellum gestum est, inter alios superiorem non recognoscentes, quàm Imperatorem vel Papam, qualis est Rex Galliæ, Hispaniæ, Angliæ, Poloniæ, Daniæ, Sueciæ, Civitas Venetorum, Lucensium & Genuensium & similes: secus verò esse doceant, in bello, quod Imperator vel Papa cum aliis gerunt, *Bart. d. l. Qui à latronibus. Bald. l. 1. n. 19. C. De SS. Eccles. Ias. d. l. ex hoc iure. n. 30. Ang hic. & in d. §. Si ab hostibus. Itemq; in d. §. item ea:* Tamen Angelus sibi

ſibi contrarius rectè tradit, in bello inter Chriſtianos etjam ab Imperatore vel Papa geſto, captos ſecundum conſuetudinem receptam ſervos non fieri, *Ang. d. §. eius.* Cui & ego aſſentior, jure verò civili ſervos fieri Imperator hîc docet, ſi major viginti annorum ad preçium participandum ſe venundari paſſus fuerit: Quæ autem requirantur ad hoc, ut per hunc modum quis ſervus efficiatur, *videte gloſſ. hic. in verb. maior*, & alios modos, quibus præter hunc ſervus quis efficitur, jure civili, *videte gloſſ. hic. in verb. iure civili.* Et ultra hunc modum jure civili ſervus efficitur filius à patre propter famis neceſſitatem venditus, *gloſſ. l. 2. C. De patrib. qui fil. diſtrax.* Quamvis tamen filium ob neceſſitatem famis venditum propriè ſervum non effici, atque eam ob cauſſam omnia, quæ neque operis ſuis neque ex bonis illius, cui venditus eſt, ſed aliundè adquirit ſibi & non ei, cui venditus eſt, adquirere teneat, rectiùs mea quidem ſententia, *Nicol. de Materel. & Bald. d. l. 2. C. De patrib. qui fil. diſtraxer.* Præterea ſecundum juris Canonici diſpoſitionem deferentes Saracenis vel Turcis arma, ferrum & id genus alia, capti, ſervi capientium fiunt, *c. ita quorundam. & ibi Abb. extra De Iudæis.*

3 4 5

In §. fin.

SERVORUM unam conditionem: In liberis verò multas differentias eſſe, cùm quidam ſint ingenui, quidam libertini, *hîc traditur.* Qui §. totus deſumptus eſt ex reſponſo *Marcian. Iuriſconſulti. in l. & in ſervorum. ff. De ſtat. homin.*

In Titu-

In Titulum IV.
DE INGENUIS.

Summaria.

1. *Continuatio & argumentum tituli.*
2. *Partus matris conditionem sequitur.*
3. *Fallit in filiis murileguli.*
4. *In filiis servi Reipublicæ.*
5. *In familia, quam à patre partus habet, & cognomine. n. 11.*
6. *In patria idem est.*
7. *Vt & in insigniis.*
8. *In nobilitate.*
9. *Quid verò si statutum disponat, ut in nobilitate filius matris conditionem sequatur.*
10. *Filius secundum quid, etiam ex matre nobilitatem sortitur.*
12. *Filius etiam à matris nomine denominari potest.*
13. *Et quàm utile illud inte[illegible]n sit.*
14. *Quibus casibus legitimus, iisdem etiam legitimatus filius patrem sequitur.*
15. *Spurius nullo modo.*
16. *Mulier prægnans antequam partum edat, torqueri non potest, nec pœna corporali affici.*
Ampliatur ibid.
17. *Quid verò, si judex eam torqueri jusserit?*
18. *Filia gravida in adulterio deprehensa, à patre impunè occiditur.*
19. *Et mulier bannita, quæ ex permissione statuti interfici potest, etiam gravida licitè occiditur.*
20. *An & quibus casibus calamitas matris, liberis tàm natis quàm nasciturìs noceat. remissivè.*
21. *Namq; filii ob patris delictum feudo rectè priventur. itidem remissivè.*

In §.

IN §. fin. tit. præcedentis, liberorum hominum duplicem esse conditionem, cùm quidam sint Ingenui, quidam verò Libertini; Imperator tradidit: Ideoque commodè hic explicare aggreditur ea, quæ ad unam speciem liberorum hominum, Ingenuos nempe spectant, atque docet Ingenuos illos dici, qui ex libera matre nati sunt: Cæterùm sive mater tempore conceptionis, sive tempore partus, sive medio tempore tantùm libera fuerit, partum editum ingenuum esse. 1

Ex quo sequitur primò, partum matris non verò patris & statum & conditionem sequi, *l. partum. & ibi Bart. & Bald. C. De rei vendic. l. fin. C. De liberal. causs. c. fin. & ibi Abb. extra De serv. non ordinand. Auth. Constit. Quæ de asscript. & liber.* 2

Hoc tamen fallit primò in filiis murileguli: illi enim patris non matris conditionem sequuntur, *l. fin. C. De murilegul. lib. 11.* 3

Secundò hoc fallit in his, qui ex servis Reipublicæ nati sunt, illi enim simili modo patris conditionem sortiuntur, *l. fin. C. De serv. fugit. Abb. d. c. fin. extra De serv. non ordin.* 4

Tertiò hoc fallit, quoad familiam sive agnationem: In hoc enim filius patris conditionem sequitur, *§. 1. infr. De legit. agnat. success. c. 2. extra De convers. infid.* 5

Quartò hoc fallit in patria: Namque illam filius nisi ipse spurius sit, *l. 1. & ibi Bart. ff. Ad municipal.* non à matre, sed à patre sortitur, *l. assumptio. §. filius. ff. Ad municip. gloss. hic. gloss. l. cùm legitimæ. ff. De stat. homin. gloss. c. dicat aliquis. 32 q. 4.* Et utrum filius patriam sortiatur in illo loco, in quo pater ipsius editus fuit, in itinere, patre vel matre ibidem domicilium non habente, *videte Bart. in l. filios. C. De municip. & origin. lib. 10. Felin. c. Rudolphus. extra De rescript. Ias. l. huiusmodi. §. si ita legatum. ff. De legat. 1.* 6

Quinto hoc fallit in insigniis 7

 sive

ſive armis: namque filius patris non autem matris inſigniis uti debet, *gloſſ. c. fin. 32. q. 4. Bart. in tract. De inſign. Dec. l. 2. n. 73. ff. De reg. iur. Card. Pariſ. Conſ. 19. n. 36. lib. 2.*
8 *arg. l. ius familiarum. C. De relig. & ſumpt. funer.* Sextò hoc fallit in dignitate ſive nobilitate: namque quoad eam filius non matris ſed patris conditionem ſequitur, *l. filiam. l. liberos. & ibi Bald. ff. De Senat. l. cos. l. exemplo. l. nullus. C. De decur. lib. 10. gloſſ. hic. gloſſ. d. l. cum legitima. gloſſ. d. c. dicat. Felin. c. novit. n. 2. extra De iudic. Petr. de*
9 *Anchor. Conſ. 339.* Quod uſque adeò verum eſt, ut conſuetudo vel ſtatutum, quo cavetur, ut filius non patris, ſed matris conditionem quoad dignitatem vel nobilitatem ſequatur, ratum non ſit, *Bart. d. l. exemplo. arg. illius text. Dec. d. l. 2. n. 74. ff. De reg. iur. Dec. d. c. novit. n. 4. Bonifac. de Curte in tract. Nobil. partic. 4. n. 28. Roch. Curt. c. fin. col. 6. extra De conſuet. Andr. Tiraquel. in tract. De Nobilit. cap. 18. n. 23. Celſ. in addit. ad Abbat. d. c. fin. extra De ſerv. non ordin.* Quod tamen ita demum procedit, niſi conſuetudo vel ſtatutum ſanciens, ut filius quoad dignitatem atque nobilitatem non matris, ſed patris conditionem ſequatur, auctoritate Imperatoris confirmatum fuerit: tunc enim talis tàm conſuetudo quàm ſtatutum valet, *Dec. d. l. 2. n. 74. ff. De reg. iur. arg. §. ſed naturalia. ſupr. De iur. nat. gent. & civil. d. l. exemplo. d. l. 1. ff. Ad municip. Bart. l. 1. C. De dignit. lib. 11. Paul. de Caſtr. Conſ. 116.*
10 *Incip.* Dubitatur primò circa quartum dubium. Deinde licet dignitatem atque nobilitatem matris filius principaliter non ſequatur: tamen quoad quid, filium ex matris conditione & dignitatem & nobilitatem ſortiri traditum eſt, *Bald. l. fin. C. De ſerv. fugit. Felin. d. c. novit. n. 2.* Ideoque ego valere judico conſuetudinem in multis parti-

partibus Germaniæ receptam, quæ præfert illos, qui ex nobili patre & matre simul nati sunt, illis, qui ex patre quidem nobili sed matre ignobili prognati sunt. Septimò hoc fallit in cognomine: namque hoc filius non à matre sed à patre sortitur, *arg. c. Raynaldus. extra De testam. Abb. c. Raynucius. n. 2. extra eod. tit.* Quamvis tamen & á matris nomine sive cognomine filium denominari posse, receptum sit, *Bart. d. l. si in rem. ff. De rei vendic. Bart. Bald. Alex. & Iasf. l. 3. in princ. arg. illius text. ff. De lib. & posth. Abb. d. c. Raynucius. n. 2. arg. illius text.* Immò hoc interdum utile est; namque si quis instituendo filium suum spurium, heredem in testamento, eum filium suum vel suo cognomine appellet, institutio ipso jure non valet: sin autem quis instituendo filium suum, eum non filium vel suo cognomine, sed filium illius mulieris vel cognomine matris appellet, institutio rata est, donec heredes ab intestato venientes doceant, hunc spurium ejus esse, *Bald. & Alex. d. l. 3. in princ. ff. De lib. & posth.* Et in prædictis, in quibus diximus filium patrem sequi, non tantùm filius legitimus, sed etiam legitimatus patrem sequitur, *Ang. hic. n. 3. gloss. c. innotuit. extra De Elect.* Filius autem spurius sive naturalis tantùm neq; agnationem vel familiam, neq; patriam neq; dignitatem sive nobilitatem patris consequitur, *l. cùm legitimæ. & l. lex naturæ. ff. De stat. hom. l. si spurius. ff. Und. cogn. §. vulgo. infr. De legit. agnat. success. l. 1. ff. Ad municip. l. pronunciatio. & ibi Bart. ff. De verb. signific. Alex. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. Ad SC. Trebell. Felin. in proœm. Decret. col. 2. Felin. c. in præsentia. & ibi Dec. n. 44. extra De probat.* neque insigniis ejus utitur, *Bart. in tract. De insign. n. 11.* Deinde cùm in textu nostro hic dicatur, calamitatem matris

11 12 13 14 15 16

non nocere ei, qui in utero est: Ex hoc sequitur, si mater prægnans, criminis alicujus accusata fuerit, ipsam antequam partum edat, neque torqueri, neque pœna corpori infligenda affici posse, *l. Imperator. & ibi Bart. & Bald. ff. De stat. homin. l. prægnantes. & ibi Bart. ff. De pœn.* Quod usque adeò verum est, ut procedat, etiamsi fœtus nondum fuerit animatus, *Bald. d. l. Imperator*, item etiamsi mulier in carcere, vel ex adulterio aut incœstu conceperit, *arg. l. hos accusare. §. pen. ff. De accus. l. spurii. ff. De decurion. l. crimen. ff. De pœn. l. legem. C. De natur.*
17 *liber.* Et si judex mulierem prægnantem torqueri jusserit, & confessio illius in tormentis facta non valet, *Bald. d. l. Imperator. arg. l. maritus. ff. De Quæst.* Et si mulier inde abortum fecerit, judex homicidii pœna punitur,
18 *Bald. d. l. Imperator.* Patri tamen permittitur, filiam etiam gravidam in adulterio deprehensam interficere, *Bart. & Bald. d. l. Imperator. arg. l. Quid ergò. §. cùm autem. ff. De his qui not. infam. l. Mævius. ff. De condit. & demon-*
19 *strat. l. Bonæ fidei. §. pen. ff. De adquir. rer. domin.* Similiter & bannitam mulierem, quam ex permissione statuti interficere conceditur, etiam gravidam occidere licet,
20 *Bald. d. l. Imperator.* Cæterùm an & quibus casibus calamitas vel delictum patris vel matris filiis tàm natis quàm nascituris noceat, *videte in l. emancipatum. §. fin. & ibi Bart. & Bald. ff. De Senat. l. filiam. ff. eod. tit. l. crimen. ff. De pœn. l. 3. & ibi Bart. ff. De interd. & releg. l. 2. & ibi Bald. C. De libert. & eor. liber. l. Quisquis. & ibi Bald. C. Ad leg. Iul. Maiest. Dyn. c. non debet. De reg. iur. lib. 6. Abb. c.*
21 *Quæsivit. extra De his quæ fiunt à maior. part. capit.* Et utrum propter delictum sive calamitatem patris, filii priventur successione feudi, *videte ea, quæ diximus in Tract. nostr. feud. in 9. part.*

In §.

In §. fin.

SUMMARIA.

1. Non sufficit aliquid de facto fieri, nisi etiam de jure sortiatur effectum.

2. Instrumentum Notarii non legitimè creati, etiamsi pro Notario se gesserit, publici instrumenti vim non obtinet.

3. Appellatio à sententia nulla, eam non confirmat.

4. Excipiens non fatetur intentionem adversarii.

5. Nec delicti veniam petens delictum.

6. Nec absolutionem à sententia excommunicationis petens, excommunicationem.

7. Ut nec remissionem operis novi nunciationis petens, operis novi nunciationem justè factam.

8. De hujus §. materia plura: Item, Quid sint natales & quam probationem faciant. remissivè.

INGENUO qui in statu servili degebat manumissio 1
de facto, facta, nihil nocet, *dicitur hîc.* Ex quo sequitur, quòd non sufficiat aliquid de facto fieri, nisi illud de jure sortiatur effectum, *l. non putavit. §. non quavis. & ibi Bart. ff. De bon. possess. contr. tab.* De qua tamen regula videre ea, quæ tradit *Ias. & Dec. l. 1. §. fin. ff. Quod quisq. iur. Bald. l. continuus. §. cùm quis. ff. De verb. oblig. Bart. l. ubi pactum. & ibi Ias. n. 22. C. De pact. Abb. c. nuper. extra De bigamis. Alex. l. 4. §. condemnatum. ff. De sentent. & re iudic. Felin. c. ex tenore. extra De rescript.* Ideoque instru- 2
menta illius, qui Notarius legitimè creatus non fuit, licet ipse se pro Notario gesserit, instrumenti publici vigorem non obtinent, *l. Herennius. ff. De decur. Bart & Ias. l. Barbarius. ff. De offic. prætor.* Deinde ex hoc sequitur, 3
quòd per hoc, quòd quis à sententia nulla appellat, sententia nulla non confirmetur, *Bart. l. si expressim. ff. De*

4 *appell.* Item, quòd excipiens intentionem adversarii, fateri non videatur, *l. non utiq. & ibi Bart. ff. De except. c. cum venerabilis. & ibi Abb. Felin. & Dec. extra De except. c. exceptionem objiciens. & ibi Dyn. De reg. iur. lib. 6. Bart. Alex. &*
5 *Ias. l. decem. ff. De verb. olig.* Item, quòd is, qui delicti veniam petit, non intelligatur fateri se delictum aliquod perpetrasse, *c. exhibita. & ibi Abb. & Felin. extra De homicid.*
6 Item, quòd is, qui petit absolutionem à sententia excommunicationis, non intelligatur fateri se excommunicatum, *Bart. l. 1. in princ. & ibi Ias. ff. De oper. nov. nunciat. Abb c. venerabilem. n. 22. extra De elect. Ias. d. l. decem.*
7 Item, quòd is, qui petit remissionem operis novi nunciationis, non intelligatur fateri operis novi nunciationem justè factam, *Ias. d. l. 1. in princ. n. 4. ff. De oper. nov.*
8 *nunc.* Reliqua autem ad hujus §. materiam spectantia, *videte apud Ias. d. l. decem. n. 17.* Et quia in hoc §. fit mentio natalium; Quid sint natales, & quam probationem faciant, *videte gloss. hic. & ibi Ang. Bald. l. neq. natales. C. De probat. Bald. Rubr. C. De fid. instrum. Abb. & Felin. c. series. extra De testib.*

In Titulum V.

DE LIBERTINIS.

SUMMARIA.

1. Divisio tituli & argumentum.

2. Commendatio glossæ & inde pulchrè & notabiles illationes. n. sequentibus.

3. In actu aliquo non necessario requisita, si vitiosè interveniant, actum non vitiant.

4. Illustratur hoc exemplis.

5. Captura

5. Captura debitoris fugitivi non vitiatur, si à judice incompetenti facta fuerit.

6. Iudex etiam non servatâ solennitate judiciorum, aditus à Domino permittere ei potest, ut Emphyteutam suum, Canonem non solventem expellat. Ratio ibid.

7. Pignora auctoritate judicis minùs legitimè adhibita occupans, quando nihil delinquat.

8. Casus, quo testibus inhabilitatis exceptio opponi non possit.

9. Nec actum vitiet superioris auctoritas, in illo non legitimè adhibita.

10. An acta judicii irritentur, si judex, ubi solennis processus non requirebatur, solenniter sed non legitimè processerit.

11. Ex corruptione superflui sigilli, instrumentum aliàs solenne, suspectum non redditur.

12. Merus executor si minùs legitimè aliquem citaverit, executio non cassatur.

13. Iudex quando à se citatum expectare non teneatur.

14. Superflua non nocent.

15. Inquisitio criminis quando prætermissa famæ inquisitione procedat?

Et quid si inquisitio famæ ante inquisitionem criminis illegitimè fiat? ibid.

16. Quando demum dictum testis factum plenè non narrantis probationem nullam faciat?

17. Testes in superfluis singulares, nihilominùs in iis fidem faciunt, quæ substantiam negotii respiciunt.

18. Superflua in actu aliquo construendo adhibita: non ut cætera, in actu dissolvendo requiruntur.

TOTUS hic titulus in sex partes dividitur: Primò enim Imperator tradit, Qui dicantur Libertini, Secundò, Quid sit manumissio, Tertiò, Quo jure manumissio sit inventa, Quartò, quot modis manumissio fiat, Quintò, Quòd illorum, qui manumittuntur, voluntas in manumissione non requiratur, 1

Sextò,

Sexto, quod hodiè Libertinorũ una conditio sit, sublatis lege Justiniani, antiquis differentiis Latinorum & Dedi-
2 titiorum; Et hic totus titulus per se planus est. Et ex hoc tit. notate glossam unam *in §. servi. verb. transitu*, quæ glossa admodum notabilis est, & ad multas pulchras uti-
3 les & quotidianas quæstiones allegari solet. Namque ex hac glossa colligitur regula. Quòd ea, quæ in aliquo actu necessario non requiruntur, si in isto actu vitiosè vel
4 minùs legitimè intervenerint, actum non vitient. Ideoque cùm ex promissione dotis actio detur, etiamsi illa promissio absque stipulatione facta fuerit, stipulatio inutilis promissioni dotis, adjecta, non impedit, quò minùs ex promissione dotis actio detur, *l. 1. in princ. C. De rei uxor. act.* Similiter testamentum militis, in quo non requiritur solennitas, à jure communi in aliorum testamentis requisita, non vitiatur, si miles in testamento suo adhibuerit, Solennitates legitimas, sed ineptè, *l. 3. ff. De milit. testam.* Eodem modo Libellus ineptus in caussas, in quibus alioquin Libellus non requiritur, nihil nocet, *gloss. l. vinum. ff. Si cert. petat. Bald. l. sed & si sine. C. Ad Trebell. Bald. l. 1. C. De re iudic. Bart. ver. figura. In Constit. ad reprimend. Bart. l. accusaturus. ff. Ad leg. Iul. de adult.* Et cùm nomen actionis in Libello exprimere necesse non sit, actio inepta in Libello expressa, Libellum non vitiat, *gloss. Bart. Bald. & Alex. l. 1. in princ. ff. De edend. Bart. l. Insulam. ff. De præscript. verb. Abb. & Felin. c. examinata.*
5 *extra De iudic.* Huc accedit, quod cùm permittatur, debitorem fugitivum propriâ auctoritate etiam judice non requisito capere; captura debitoris fugitivi non vitietur, si à judice incompetente facta fuerit, *Alex. Ias.*
6 *& Dec. l. 2. ff. De iurisd. omn. iudic.* Et cùm Emphyteuta propter

propter Canonem non solutum propriâ auctoritate etiam judice non requisito ex re emphyteutica expelli possit: Judex aditus à Domino, ut ipsi permittat, emphyteutam Canonem non solventem expellere, hoc Domino emphyteusis etiam non servatâ solennitate judiciorum permittere potest, *Bald. l. 2. & ibi Ias. n. 111. C. De iur. emphyteut.* Et si creditor, qui auctoritate propriâ ex pacto pignóra occupare atque bona debitoris ingredi potuit, auctoritate judicis minùs legitimè adhibita pignora occupet, nihil delinquit, *Bald. l. consentaneum. C. Quomod. & quan. ind. Bald. l. Nec quicquam. §. ubi decretum. ff. De offic. proconſ. Bald. c. 1. §. si quis verò. De pac. iuram. firm.* Præterea ex hoc sequitur, quod testibus ex abundanti adhibitis in tali actu, in quo testes necessarii non fuerunt, exceptio inhabilitatis opponi non possit, *gloss. l. Qui testamento in princ. & ibi Bald. ff. De testam. Ias. l. vinum. ff. Si cert. petat.* Item, quod actum, in quo superioris auctoritas non requirebatur, non vitiet auctoritas superioris, non legitimè in isto actu adhibita, *Innoc. & Abb. c. fin. extra De procurat.* Item, quòd acta judicii non irritentur, si in illis casibus, in quibus solennis processus non requirebatur, judex solenniter & non legitimè processerit, *Abb. c. bonæ. Cl. 1. arg. illius text. extrà De Elect. Abb. c. fin. extra De procurat. Felin. c. cùm ordinem. n. 2. extra De rescript. Bald. l. 3. ff. De testam. milit. Felin. c. examinata. extra De indic. facit Clem. Sæpè De verb. signific.* Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat, *gloss. l. proinde. ff. Ad leg. Aquil. Bald. l. diffamare. C. De ingen. & manumiss. Ias. l. 1. in prin. n. 50. ff. De edend.* Item, quod ex corruptione sigilli superflui vel non necessarii instrumentum alioquin solenne, non reddatur suspectum, *Innoc. c. inter di-*

7 8 9 10 11

12 *lectos. extra De fid. instrum.* Item, cùm merus executor ad executionem neminem citare teneatur, si executor merus aliquem citaverit, sed minùs legitimè executio non cassatur, *Petr. de Anchor. & Immol. Clem. 1. De offic. deleg.*
13 *Petr. de Anchor. Consf. 220. Incip. Iste dominus executor.* Item, quòd in istis casibus, in quibus citatio non requiritur, judex qui aliquem citat, citatum expectare non teneatur, *Innoc. & Abb. cùm inter universas. extra De Elect. Bald.*
14 *l. neq; natales. C. De probat.* Item, quòd error in demonstratione superflua nihil noceat, *Bart. l. demonstratio falsa. Quæst. 7. ff. De condit. & demonst.* Item, quòd indistinctè superflua ineptè in Libello expressa non noceant, *Salic.*
15 *l. per diversas. n. 15. C. Mand.* Item, quod, sicut inquisitio criminis, prætermissa inquisitione famæ parte non opponente procedat, *c. 2 De accusat. lib. 6.* Ita quoque inquisitio famæ facta ante inquisitionem criminis, sed minùs legitimè, inquisitionem criminis non vitiet, *Ioan. de*
16 *Anan. c. qualiter, Cl. 1. extra De accusat.* Item, quòd licet dictum testis factum plenè non narrantis, probationem nullam faciat, *gloss. l. Lucius. ff. De his qui not. infam.* hoc tamen ita demum procedat, si testis plenè factum non narret, quoad ea, quæ substantiam actus, de quo agitur, respiciunt: secus autem, si testis quoad quædam superflua factum plenè non narret, *Ias. l. 2. ff. De bonor. poss.*
17 *secund. tab.* Item, licet testes singulares probationem nullam faciant, tamen hoc ita demum procedit, si testes sint singulares in iis, quæ substantiam negotii, de quo agitur, attingunt; secus autem est, si testes sint singulares in quibusdam superfluis ad substantiam negotii, de quo agitur, non requisitis, *Ias. d. l. 2. C De bon. poss. secund. tabul.*
18 *Rom. & Dec. c. licet. extra De probat.* Itemque, licet in actu

actu aliquo destruendo sive dissolvendo, omnia illa requirantur, quæ in isto actu constructo sive contractu intervenerunt: tamen hoc ita demum procedit, si hæc in isto actu necessariò requisita fuerunt: secus autem est in iis, quæ in isto actu construendo superfluè intervenerunt, *Bart. l. heredes palam. §. 1. ff. De testam. Dec. l. Nihil tàm naturale. ff. De reg. iur.* De hac tamen regula videte latius ea, quæ tradit *Felin. d. c. cùm ordinem. n 2. & 3. Felin. d. c. examinata, n. 12. & 13. itemq. in c. qualiter & quando Cl. 1. extra De accusat, Ias. in l. 1. in princ. ff. De edend. Ias & Dec. d. l. vinum.*

In Titulum VI.

QVIBUS EX CAUSIS MANUMITTERE NON LICET.

SUMMARIA.

1. *Divisio tituli in duas partes, priorisq; subdivisio & argumentum.*
2. *Etiam defuncto injuria infertur.*
3. *Vasallus cum defuncti Domini vidua rem habens feudo privatur.*
4. *Num judicibus liceat punitorum cadavera Medicis ad anatomiam concedere. remissivè.*
5. *Secundæ partis hujus tituli subdivisio & argumentum & inde illationes. n. seqq.*
6. *Minor 25. annis quando possit esse procurator.*
7. *Sententia lata à judice ex falsa caussa an reddatur nulla.*
8. *Et, an & quando falsa caussa actum tàm judicialem quàm extrajudicialem nullum reddat? remissivè.*
9. *Iudici quando laudabile & licitum sit mediam viam eligere?*

1 TOTUS hic titulus dividitur in duas partes principales. Namque Imperator in hoc titulo docet, manumiſſionem impediri duabus de cauſſis, ratione nempe fraudis, & ratione minoris ætatis. Rurſus prima pars dividitur in tres partes; in prima parte Imperator tradit regulam, quòd manumiſſio in fraudem creditorum facta rata non ſit: In ſecunda parte ponit exceptionem ab hac regula, & docet manumiſſionem factam in fraudem creditorum in teſtamento titulo heredis inſtitutionis ratam eſſe, ſi nullus alius præter hunc ſervum manumiſſum defuncto heres futurus ſit: In tertia parte docet, quando ſervus in fraudem creditorum manumiſſus dicatur, & dicit ſervum in fraudem creditorum manumiſſum intelligi, ſi & conſilio manumiſſoris & reipſa manumiſſio in fraudem creditorum facta fuerit.
2 Ex hac prima parte *ex §. licet autem. verſ. ne injuria*, ſequitur injuriam non tantùm vivo, ſed etiam mortuo inferri,
3 ferri, *facit l. 1 § quoties autem. ff. De iniur.* Ideoque ſicut privatur feudo vaſallus, qui Domino vivo injurias graves infert: ita quoque privatur feudo vaſallus, qui Domino feudi mortuo graves injurias infert, per hoc nempe, quod cum uxore ejus vidua rem habet, *Andr. de Iſern. Nicol. de Neapol. Alvarot. Præpoſ. & Matth. de Afflict. c. 1. §. 1. Quib. modis feud. & Matth. de Afflict. c. 1. §. 1. De feud. ſin. culp. non amitt. Curt. in tract. feudal. 7. part. n. 10. Zaſ. in tract. feud. 10. part. n. 27. arg. gloſſ. l. ſororem. & ibi Alex. Iaſ. & Dd. C. De his quib. ut indig. gloſſ. l. fideicommiſſum. &*
4 *ibi Paul. de Caſtr. C. De fideicommiſſ.* Circa hoc eſſet diſcutienda quæſtio, utrum judicibus permiſſum ſit cadavera punitorum concedere Medicis pro anatomia facienda, *de qua quæſtione videte Bart. l. fin. ff De cadaver. punit.*

punit. Franc. Rip. in tract. de Pest. Secunda pars hujus ti- 5
tuli, quæ incipit in §. eadem lege, dividitur in quatuor
partes, in prima parte traditur regula, minorem 20. an-
nis servum suum manumittere non posse, nisi judicis
auctoritate, & caussa cognita: In secunda parte recenset,
quæ sint justæ caussæ, ex quibus minori servum suum
manumittere permittatur: In tertia docet manumissio-
nem à minore factam ex caussa justa ratam esse, sive illa
caussa sit vera sive falsa: In quarta ponit exceptionem
à regula, & dicit, licet minor viginti annis inter vivos
servos suos manumittere non possit, nisi auctoritate ju-
dicis & caussa cognita: in ultima tamen voluntate mi-
norem 20. annis, dummodò is 17. annum ætatis exces-
serit, servos suos manumittere posse. Ex hac secunda 6
parte sequitur primò, minorem viginti quinque annis,
dummodò is decem & septem annorum sit, procurato-
rem constitui posse: Quod tamen procedit tantùm in
procuratore ad negotia: secus autem est in procuratore
ad judicia: Namque in judicio non aliter quis procura-
tor esse potest, nisi ipse 25. annum ætatis excesserit, *c. qui
generaliter. §. fin. extra De procurat. lib. 6. gloss. Ias. & Dd.
l. exigendi. C. De procur.* Deinde ex hac secunda parte 7
colligitur, sententiam latam vel decretum interposi-
tum ex caussa falsa non reddi nullam: de quo tamen vi-
dete ea, quæ latius tradit *Bart. Alex. & Ias. l. si is ad quem.
ff. De adquir. heredit. Bart. & Ias. l. ius pluribus. ff. De instit.
& iur. Abb. Felin. & Dec. c. Quoniam contra. extra De pro-
bat. Abb. & Felin. c. sicut. extra De sentent. & re iudic. Bart.
Alex. & Ias. l. iuste. ff. De adquir. poss. Bart. & Bald. l. 1. C. De
error. calcul. Ang. Immol. & Ias. l. qui Romæ. §. duo fratres.
ff. De verb. oblig. Ang. hic. §. semel. & ibi Ioan. Fabr.* Et an, 8

& quando falsa caussa actum aliquem tàm judicialem quàm extrajudicialem nullum reddat, *videte Felin. c quod super his. n.1. usq. ad n. 7. extra De fid. instrum.* Tertio
9 ex hac secunda parte sequitur, laudari judicem, qui in controversiis dubiis mediam viam eligit: remque controversam inter litigantes æqualiter dividit: Quod tamen ita demum procedat, si vel propter facti vel propter juris dubium lis adeò intricata sit, ut impossibile sit scire, quæ pars justiorem caussam foveat, *Bald. l. si paterfamiliâs. arg. illius text. ff. De hered. instit. Alex. l. Si Titius arg. illius text. ff. Ad SC. Trebell. Petr. de Anchor. Cons. 211 Felin. c. 1. n 55. & ibi Dec. n. 32. extra De Constit. Dec. c. 1. extra De probat.* Sin autem caussa non sit ita intricata, judici non permittitur mediam viam eligere, remque controversam inter partes dividere, *Bart. l. Nesennius. arg. illius text. ff. De negot. gest.*

In Titulum VII.
DE LEGE FUSIA CANINIA TOLLENDA.

SUMMARIA.

1. *Divisio & summa tituli.*
2. *Invidiæ non indulgendum.*
3. *Ad invidiam vel æmulationem alterius qualiter nihil faciendum vel extruendum etiam in re sua.*
4. *Nemo regulariter in suo quid pati cogitur.*
5. *Nec Dominus cogitur à vasallo in necessitate constituto feudum suum emere, vel ut alius id ab eo emere possit consentire: & hoc casu vasallus feudum vendere nequit.*
Comprobatur id pulchris rationibus contra Bald. & Affl. ibid.

6. Num

6. *Num verò idem in agnatis?*
7. *Argumentum à contractibus ad ultimas voluntates ratum est.*

Hic titulus dividitur in tres partes, in prima parte Imperator facit mentionem Legis Fusiæ Caniniæ, in secunda eam corrigit: in tertia, hujus correctionis rationem assignat. 1 Ex hoc textu sequitur primò, invidiæ non esse indulgendum: est enim miserum vitium, vel Plauto teste. 2 Ideoque licet quilibet rerum suarum moderator & arbiter sit, *l. nemo exterus. C. De Iudæ. l. in re mandata. C. Mand.* tamen nemini permittitur in re sua aliquid facere vel extruere ad invidiam vel æmulationem alterius, *l. 1. §. deniq. ff. De aq. pluv. arcend. l. opus. & ibi Bart. ff. De operib. publ. gloss. l. per provincias C. De ædific. privat. Bart. l. fin. C. De colleg. illic. Bart. l. Quò minus. quæst. 1. & ibi Ias. n. 21. & 22. ff. De flumin. Bald. l. si quis ex argentariis. §. si initium. ff. De edend. Bald. c. cùm omnes. extra De constit. Paul. de Castr. l. cum eo. ff. De servit. urban. præd. Cyn. Salic. & Bald. l. altius. C. De servit. Capoll. in tract. De servit. urban. præd. cap. 39. & 62. Ias. l. ex hoc iure. n. 8. ff. De iust. & iur.* 3 Quod tamen ita demum procedit, si quis quid faciat vel extruat in suo principaliter ad invidiam vel æmulationem alterius, quod tamen in dubio non præsumitur, *gloss. l. fluminum. §. fin. ff. De damn. inf. arg. l. meritò. ff. Pro Soc. l. quoties. §. qui dolo. ff. De probat. l. non videtur. ff. eod.* Secus verò est, si quis quid principaliter in fundo suo faciat vel extruat suæ vel alterius utilitatis gratia, *arg. l. cùm in fundum. §. divortio. ff. De iur. dot.* licet hoc in consequentiam ad alterius damnum vel detrimentum redundet: hoc enim prohibitum non est, *l. 1. §. sicut. & ibi Bart. ff. De aq. pluv. arc. l. 2.*

§. idem

4 §. *idem Labeo. ff. eod. tit. l. Proculus. ff. De dam. infect.* E converso verò nemo cogitur regulariter, quid vel facere vel fieri pati in suo, ex quo alius emolumentum vel lucrum etiam absque domini injuria percipere possit, *c. precariæ. Cl. 1. 40. q. 2. l. binos. ff. De servit. urb. præd. Bart. l. 2.*
5 *in princ. n. 13. & ibi Iaf. ff. Solut. matr.* Ideoque si vasallus vel ære alieno gravatus vel in alia necessitate constitutus fuerit, Dominus non cogitur ipsi volenti feudum suum vendere, vel feudum emere, vel ipsi vendenti consentire, *Andr. de Isern. c. 1. in princ. De prohib. feud. alien. per Frider. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 265. n. 68.* nec vasallo permittitur Domino recusante vel feudum emere, vel vendenti feudum consentire feudum absq; Domini voluntate vendere. Tunc quia Dominus invitus alium quàm cui feudum concessit vasallum agnoscere non tenetur, *c. 1. De fratrib. de nov. benefic. invest.* Tum quia vasallus est debitor Domini, *arg. l. debitor. ff. De verb. signific.* Dominus verò feudi ejus creditor, *arg. l. creditores. ff. De verb. signific.* Et certum est, quòd creditor nunquam cogatur invitus pro debitore suo, cum quo contraxit, alium expromissorem vel debitorem recipere, *l. si mandato meo, ver. item. ff. Mand. Bald. l. si pater. C. De collat. Alex. l. 2. in princ. ff. De Solut.* Tum etiam, quia ad id, quod directo fieri prohibitum est, nemo per indirectum admitti debet, *l. quæritur. ff. De bon. libert. c. cum quib. & ibi Dyn. De reg. iur. lib. 6.* Et per consequens cum vasallo prohibitum sit, directo propter onus æris alieni vel aliam necessitatem feudum non consentiente Domino vendere vel alio titulo alienare, *Bald. Alvarot. & Præpos. c. 1. in princ. Qualit. feud. olim. Bald. & Matth. de Afflict. c. 1. §. aut Livellario. Quib. mod. feud. amitt. Iacob. de S.*

de S. Georg. ver. ita etiam quod ipsi. n.17. & vers. & cum pacto. n. 14. Curt. in tract. feud. 4. part. n. 107. Zas. in tract. feud. 9. part. n. 13. Decrc. quæ in Ecclesiarum. n. 10. extra De Constit. ipse non debet indirecto per hoc nempe, quod Dominus vel feudum emere vel vendenti consentire recusat, admitti. Hanc sententiam probat id, quod docet *Bart. l. Quò minùs. Quæst. 12. & ibi Ias. n. 88. ff. De flumin. Alex. Cons. 108. lib. 2. Ias. l. 2. in princ. ff. Solut. matr. Idemq; Ias. l. rescripta. C. De precib. Imper. offer.* ubi concludunt vicino illius, qui aquam suis sumptibus ex flumine publico ad molendinum suum duxit, non permitti hanc aquam etiam postquam cecidit à molendino illius, invito eo, qui hanc aquam duxit capere, & ad molendinum suum ducere, licet hoc absque damno illius fieret. Eandem opinionem comprobat id, quod docet *Cyn. Salic. & Paul. de Castr. in l. quoties. C. De fideicom. Raph. Cuman. Alex. & Ias. l. Qui Romæ. §. coheredes. ff. De verb. oblig.* ubi concludunt, si is, cui certa res relicta fuerit ea conditione, ut ista res in familia illius permaneat, sive ut ipse hanc rem, si decedat absque liberis, agnatis vel cognatis suis restituere cogatur, ære alieno oneretur, vel in alia necessitate constitutus fuerit, ipsi non permitti hanc rem, ideò extra familiam invitis agnatis alienare, quòd agnati illius hanc rem vel emere vel vendenti consentire recusant. Huc accedit, quòd quis emere, vendere vel alio modò contrahere regulariter non cogatur, *l. invitum. C. De contrah. empt. l. nec emere. C. De iur. delib. Bart. l. 1. §. iura rarius. ff. De offic. præfect. urb. Abb. c. 1. extra De empt. vendit.* Et hæc sententia verior est, quamvis contrarium sed malè teneat *Bald. d. l. Quoties. & in c. inter dilectos. extra De fid. instrum. Matth. de Afflict. c. 1. in princ.*

6 *Qual. feud. ol.* Similiter & agnati non coguntur consentire vasallo volenti feudum vendere ob æs alienum vel aliam necessitatem, *prout hoc latè docuimus in tract. nostr. feudal. 8. part. De hoc tamen notab. videte c. fin. 23. q. 2. gloss. c. omnes leges. verb. fas. Dist. 1. Bart. Alex. & Ias. in l. 2. in princ. ff. Solut. matr. Bart. l. in concedendo. ff. De aq. pluv. arcend. Bart. d. l. Quò minùs. Quæst. 5. & ibi Ias. n. 56. Ias.*
7 *d. l. rescripta. Ioan. Fabr. & Ang. hic.* Secundo ex hoc textu colligitur argumentum de contractibus ad ultimas voluntates ratum esse, *De quo videte l. pactum inter heredem, & ibi Ias. & Dd. ff. De pact. l. quæ de legato. & ibi Ias. l. l. servum filii. §. Eum qui chyrographum. & ibi Ias. & Paul. de Castr. ff. De legat. 1. l. non est mirum. ff. De pignor. act. l. 1. & ibi Bald. C. De leg. Fus. Canin. l. fin. C. De legat. Ias. & Dec. l. fin. C. De pact. Socin. Cons. 163. lib. 2. Dec. Cons. 69. n. 6 Card. Parif. Cons. 26. n. 49. lib. 1. Cons. 32. n. 71. lib. 3. Nicol. Everh. in sua Topic. in loc. à contract. ad ult. volunt. Ioan. Fabr. & Ang. hic. Dec. l. in testamentis. ff. De reg. iur.*

In Titulum VIII.

DE HIS QVI SUNT SUI VEL ALIENI JURIS.

SUMMARIA.

1. *Summa tituli & divisio.*
2. *Argumentum à contrario quando procedat vel non.*
3. *Nimia sævitia Domini in servos prohibita est.*
4. *Et nimia sævitia patris in filium, & præceptoris in discipulum.*

5. Mariti

5. *Mariti in uxorem & natu majorum in minores propinquos.*
6. *Iudex ob nimiam sævitiam ab officio removetur.*
7. *Et vasallus feudo privatur.*
8. *De confugientibus ad sacram statuam.*

IN hoc titulo Imperator ponit secundam divisionem 1
personarum, & dicit, quasdam personas sui juris esse,
quasdam verò alterius potestati subjectas. Et totus hic
titulus in sex partes dividitur, in prima parte docet, quosdam esse sui juris, quosdam vero alterius juri subjectos:
in secunda tradit illorum, qui alieno juri subjecti sunt,
quosdam esse in potestate parentum, quosdam verò esse
in potestate dominorum: in tertia parte docet, Qui sint
in potestate dominorum: in quarta dicit, dominorum
potestatem jure gentium introductam: in quinta parte
potestati dominorum derogatum in hoc, ne dominis
servos suos absque justa & legitima caussa occidere permittatur: in sexta parte docet & nimiam dominorum
sævitiam in servos prohibitam. Ex secunda parte hujus 2
tituli colligitur à contrariis sive oppositis argumentum
procedere, *facit text. l. 1. ff. De his qui sunt etc. l. ex duobus in print. & ibi Ias. n. 5. ff. De vulg. & pupill. l. & si contra. & ibi Ias. ff. eod. tit. l. fin. §. fin. ff. De legat. 3. l. Qui accusare. ff. De accusat. l. pen. & ibi Bald. C. De Solut. §. illud. infr. De societ. infr. De tutel. in princ. Bart. Alex. & Ias. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. De verb. oblig. Dyn. c. Qui sentit. De regul. iur. lib. 6. Alex. Aret. Socin & Ias. Rubr. ff. De adquir. possess. Bald. l. conventiculam. C. De Episcop. & Cler. Dec. l. secundum naturam. ff. De reg. iur. Nicol. Everb. in sua Topic. in loc. à Contrar. sive oppos. Card. Paris. Cons. 31. n. 122. lib. 1. Cons. 82. n. 48. & 49. lib. 3. Ioan. Fabr. & Ang. hic.*

Hoc tamen ita demum procedit, quando contrariorum est proportionabilis ratio: tunc enim argumentum à contrariis sive oppositis procedit: secus autem quando contrariorum non est proportionabilis ratio, tunc enim argumentum à contrariis sumi non potest, *gloss. Clem. 1. verb. observare. De sentent. excomm. Bart. l. in fundo. ff. De rei vendic. Bart. & Dec. l. secundum naturam. Bald. l. non nudis. C. De probat. Bald. l. si præses. C. Quomod. & quand. iud. Ang. hic. Ang. d. §. illud. infr pro Soc.* Ideoq; licet statuto excludantur à successione vel fratrum sorores, vel civium forenses, tamen è converso non intelliguntur exclusi, neque fratres à successione sororum, neque cives à successione forensium, *Bald. Paul. de Castr. & Raph. Fulg. l. lege. XII. Tabularum. C. De legit. hered. Petr. de Anchor. c. Canonum statuta: extra De Constit. Alex. d. §. sacram. Ias. d. l. etsi contra tabulas. Ias. Rubr. n. 2. ff. De adquir. poss. Idemq; Ias. in l. fin. n. 20. C. De indict. vid. toll.*
3 *Dec. d. l. secundum naturam. n. 5.* Ex sexta parte notate nimiam sævitiam Dominorum in servos prohibitam
4 esse, *facit. l. 2. ff. eod. tit. l. 1. C. De emend. servor.* Sic & improbata est nimia sævitia patris in filium, *l. Divus. ff. Ad leg. Pompei. de parricid.* Præceptoris in discipulum, *l. sed etsi quemcunq. §. fin. cum l. seq ff. Ad leg. Aquil. l. item quæritur. §. item Iulianus. ff. De locat. c. cum voluntate. §. fin. & ibi gloss. extra De sentent. excomm. gloss. c. presbyterum.*
5 *extra De homicid. Felin. c. 1. extra De sentent. excom.* mariti tàm erga uxorem, *l. consensu. C. De repud. gloss. 1. c. sicut alterius. 7. q. 1. Abb. c. cùm contingat. & ibi Felin. n. 7. extra De for. compet. Abb. c. quemadmodum. extra De iureiur. Ias. l. miles. §. qui iudicati. n. 7. ff. De re iud.* quàm erga servos dotales, *l. si constante. §. si maritus. ff. Solut. matrim.* creditorum

torum erga servos ipsis pignoris titulo obligatos, *l. eleganter. §. fin. ff. De pignor. act.* seniorum propinquorum erga minores propinquos, *l. 1. junct. gloss. C. De emend. propinq.* Similiter & judex propter sævitiam nimiam ab 6
officio suo deponitur, *Bart. & Bald. l. 2. ff. eod. tit.* Quod procedit, etiamsi jurisdictio ad judicem jure proprio sive hereditario spectet, *Iacob. de S. Georg. in tract. feudal. vers. Quæritur. n. 3.* Et vasallus, qui nimium crudelis 7
est vel sævus erga subditos suos in terris feudalibus habitantes, feudo privatur, *Innoc. & Gemin. c. ad apostolica. De sentent. & re iudic. lib. 6. Bald. Alvarott. Præpos. & Matth. de Afflict. c. 1. §. quicunq; advocatiam. arg. illius text. De pac. ten. Bald. c. fin. extra De sent. & re iudic. Bald. Alex. & Ias. l. divortio. §. si fundum. ff. Solut. matr. Iacob. de S. Georg. ver. dictiq; vasalli. n. 36.* Secundò ex hac sexta 8
parte colligitur, confugientes ad sacram statuam Ecclesiam vel alium locum sacrum, tutos esse, nec inde evelli invitos posse, *de quo videte text. c. inter alia. & ibi Abb. extra De immunit. Eccles. §. sed neq. & ibi Bart. Auth. De mandat. princ. Ioan. Fabr. & Ang. hic. §. fin.*

In Titulum IX.

DE PATRIA POTESTATE.

Summaria.

1. *Divisio tituli & argumentum.*
2. *Patria potestas cujus juris?*
3. *Parentes liberos in potestate sua habere, ampliatur sex modis. & n. seq.*

Fallit quinq; modis. n. 5.

4. *An & quando quis in dubio præsumatur in parentis potestate constitutus.*

6. *An Galli & similes liberos in potestate habeant contr. gloss.*

7. *Effectus patriæ potestatis varij.*

1 TOTUS iste titulus dividitur in quinque partes: In prima parte Imperator docet, natos ex justis nuptiis in parentum potestate esse: In secunda parte tradit definitionem nuptiarum: In tertia parte dicit, cives Romanos tantùm filios in potestate sua habere: In quarta parte docet, non tantùm filios nostros, sed etiam nepotes & neptes ex filiis nostris procreatos potestati nostræ subjectos: In quinta parte tradit, nepotes atque neptes ex filiabus procreatos in avi materni potestate non esse.

2 Circa hoc annotandum, patriam potestatem non juris gentium vel naturalis, sed juris civilis tantùm esse, *Corn. Cons. 218. n. 14. lib. 2. Ang. de Clava. in Sum. ver. patria potestas, arg. text. nost. hic. vers. Ius autem patriæ potestatis.*

3 Deinde sciendum, parentum filios suos in potestate sua habere, *ut hic. & l. item in potestate. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur.* Quod procedit, etiamsi parens monachus effectus fuerit, *Specul. §. 1. ver. 2. De stat. monach. Felin. c. Iudæi. n. 6. extra De Iudæ.* Secundò hoc procedit etiam in terris Saxonicis, *Art. 13. & ibi gloss. Art. 14 Landrecht. lib. 1. Art. 19. Landrecht. lib. 2.* Tertiò, hoc procedit etiam in parentibus Judæis, *Ioan. Andr. Anton. de Butr. & Abb. c. 2. arg. illius text. extra De convers. infid. Bart. l. nam civium. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. Ioan. de Anan. & Felin. c. sicut Iudæi. extra De Iudæ. Alex. in addit. ad Bart. l. item qui in potestate. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. Alex. l. multum. ff. De verb. oblig. Alex. Cons. 99. n. 6.*

n. 6. lib. 6. Consf. 13. n. 11. lib. 7. Prapos. c. qui sincera. Dist. 45. Feliꝝ. c. Iudai. n. 6. extra De Iuda. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 151. n. 4. Card. Paris. Consf. 2. n. 40. lib. 4. Quartò hæc conclusio procedit etiam in parentibus paganis, *Bald. l. nam civium. ff. De his qui sui sunt vel alien. iur.* Quintò hoc procedit, quia non tantùm filii, sed etiam nepotes & neptes ex filiis sunt in potestate parentum, *ut hic. §. Qui igitur.* Sextò hæc conclusio extenditur, ut quis præsumatur in dubio, in potestate parentis constitutus, nisi contrarium doceatur, *Bart. l. Titia. ff. Solut. matrim. Ang. l. sed & si de sua. ff. De adquir. hered. Fulgos. Ludov. Rom. & Alex. l. si emancipati. & ibi Ias. n. 2. arg. illius text. C. De collat. Capoll. Cautel. 118. Incip. Quis in dubio præsumitur. facit. l. si filius. ff. De probat. Quæ sententia mihi magis placet, quamvis contrarium teneat Ioan. de Immol. Ludov. Rom. Raph. Cuman d. l. sed & si de sua. Corn. Consf. 68. n. 13. lib. 1. Consf. 208. n. 6. lib. 3. Consf. 245. n. 5. lib. 4. Dec. d. l. si emancipati.* Et hoc procedit, etiamsi filius sit in quasi possessione sui juris constitutus, *Alex. d. l. Titia. Ias. d. l. emancipati. arg. l. sicuti. §. sed si quæratur. ff. Si servit. vendic. Bart. Alex. & Ias. l. si prius. ff. De oper. nov. nunc. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat gloss. d. l. Titia. Alex. & Dec. d. l. si emancipati.* Hoc tamen non procedit, si non liqueat aliquem ex justis nuptiis non natum: tunc enim non præsumitur, quem in potestate patris constitutum, *Bart. Consf. 42. & ibi Thom. Diplonatatius lib. 1. Corn. Consf. 104. lib. 3.* Eodem modo hoc locum non habet, si filius longo tempore fuerit in quasi possessione existentiæ sui juris: tunc enim ipse non præsumitur potestati parentis subjectus, nisi hoc probetur, *Bald. l. post mortem ad fin. ff. De adopt. Bald. l. 2. C. Si advers. rem iudic. Ias. d. l. si emancipati.* 4

cipati. arg. l. 3. ff. Ad SC. Mated. l. 1. C. De patr. potest. Hæc conclusio ita ampliata, procedit tantùm in parentibus masculis: secus autem est in fœminis: Eæ enim liberos suos in potestate non habent, *l. nulla. ff. De suis & leg. hered. l illud. §. ad testamenta. ff. De bon. possess. contr. tabul. §. fœminæ. infr. De adopt. §. cæteri. infr. De hered. qual. & differ.* Quamvis impropriè & largo modo mater, quæ filiorum suorum tutrix est, eos sub potestate suâ habere dici possit, *infr. De tutel. in princ. vers. Est autem tutela.* ideoq; receptum sit, patrem eo ipso quod in testamento dicit, se relinquere filios sub potestate matris, intelligi matrem dedisse filiis in testamento tutricem, *Bald. & Dec. c. ex parte. extra De appellat.* Secundò hæc conclusio fallit in nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus ex filiabus descendentibus, illi enim in potestate avi vel proavi materni non sunt, *ut hic. §. fin.* Tertiò hoc fallit in filiis spuriis, vel ex nuptiis non justis procreatis: illi enim in potestate parentum non sunt, *Ang. hic. in princ. arg. text. nost.* Nisi forsan injustæ nuptiæ fuerint contractæ palàm, solennitatibus legitimis intervenientibus: tunc enim si vel uterque parens, vel unus tantùm ignoret impedimentum, hasce nuptias prohibens, filii ex hisce nuptiis nati & legitimi & in potestate parentum sunt, *Bald. l. Qui contra. C. De incest. nupt. Abb. c. cùm inhibitio extra De clandest. desponsat. Abb. c. 2. arg. ill. text. extra Qui fil. sint leg. Abb. c. ex tenore. arg. illius text. extra eod. tit. Ioan. Fabr. & Ang. hic. §. fin.* Quartò hoc fallit in filiis hæreticorum vel schismaticorum: illi enim in potestate parentis non sunt, *Auth. Gazaros. C. De haret. Bald. d. l. nam civium.* Quintò parens alterius potestati subjectus liberos suos in potestate non habet, *l. sic eveniet. ff. Ad*

Ad leg. Iul. de adult. gloss. hic. §. Qui igitur. Sextò hoc fallit in filiis illorum, qui non sunt cives Romani nec de populo Romano, nec Romanum imperium ullo modo agnoscunt; quales sunt Tartari, Saraceni, Turci, Rutheni & similes, *Bart. l. hostes. n. 8. ff. De capt. & postl. revers.* illi enim filios suos in potestate sua non habent, *§. ius autem hic.* Ex quo infert gloss. *hic in verb. Romanorum* Francigenas filios suos in potestate non habere, 6
quam glossam sequitur *Bald. c. 1. An marit. succed. uxor. in feud. & in c. si duo fratres, De fratrib. de nov. benef. invest. Alex. l. pen. C. Qui testam. fac. poss.* sed hanc sententiam glossæ reprobat *Dec. in l. Qui se patris, C. und. liber.* cujus sententiæ tanquam veriori & ego subscribo: Quia certum est, Francigenas sive Gallos & Anglos, Hispanos, Polonos, & similes, licet Romanum Imperatorem tanquam superiorem non recognoscant, cives tamen Romanos esse, *Bart. d. l. hostes. n. 6.* & per consequens filios in sua potestate habere, *§. ius autem hic.* Effectus autem 7
patriæ potestatis plures sunt: Namque primò patri permittitur, filium ob necessitatem famis vendere, *l. 2. C. De patrib. qui fil. distrax.* Secundò filius in potestate patris constitutus regulariter nec in jus vocare potest patrem etiam venia petita, *l. fin. C. De in ius vocand.* nec vicissim is à patre in jus vocari, *l. Ius nulla. & ibi gloss. ff. De iudic.* Tertiò filius in potestate constitutus nec contra alium in judicio agere potest, nisi consentiente patre, *l. fin. §. necessitate. & ibi Bart. C. De bon. quæ lib.* Quartò pater potest filium in sua potestate constitutum adjecta caussa vendicare, *l. 1. § per hanc. ff. De rei vendic.* Quintò inter patrem & filium in potestate ejus constitutum non oritur naturalis obligatio, *§. item inutilis. infr. De inutil stipul.*

Bart. l. si quis pro eo. §. 1. ff. De fideiuss. gloss. Bart. & Dd. in l. frater à fratre. ff. De condict. indeb. Sextò pater habet administrationem legitimam bonorum filii in potestate ipsius constituti, *gloss. §. ius autem hic. arg. l. 1. C. De bon. matern. l. fin. §. ubi autem. C. De bon. quæ lib.* Septimò, filius in potestate patris quidquid adquirit, regulariter adquirit patri, vel insolidum, si hoc ex caussa profectitia adquirat, vel quoad usumfructum tantùm, si hoc ex caussa adventitia descendat, *§. 1. infr. Per quas pers. nob. adquir. oblig.* In hisce tamen duobus casibus patriæ potestati per jus Saxonicum nonnihil derogatum est: namque secundum dispositionem juris Saxonici pater non semper, sed eò usque tantùm, donec filii ab eo discedant vel separentur in adventitiis bonis filii in potestate sua constituti & usumfructum & administrationem habet, ultra verò non, *Art. 11.* **Landrecht.** *lib. 1. differ. Saxon. Differ. 19.* Octavò filio in potestate patris constituto regulariter tutor vel curator dari non potest, *infr. De tutel. in princ. l. fin. in princ. C. De curat. furios. Bart. & Bald. l. fin. C. De sentent. pass.* Nonò, patri permittitur hereditatem delatam filio infanti in potestate sua constituto adquirere & retinere, licet is filius infans decesserit, ante aditam hereditatem, *l. si infanti. & ibi Bart. & Dd. C. De iur. deliber. Bart. & Immol. l. ventre. ff. De adq. hered.* Decimò filius in potestate patris constitutus absq; consensu patris neque ex mutuo, *l. 1. ff. Ad SC. Maced.* neque ex voto obligatur, *l. si quis. §. voto. ff. De pollicit.* Undecimò, filius in potestate patris constitutus, neque testamentum neque codicillos facere potest etiam patre consentiente, *l. qui in potestate. ff. De testam. l. seiunct. l. pen. & l. fin. & ibi Dd. C. Qui testam. fac. poss. l. conficiuntur. §.* *Codi-*

Codicilli. ff. De Codicill. Duodecimò filius in potestate patris constitutus, non nisi consentiente patre mortis caussa donare potest, *l. tam is. §. 1. & ibi Bart. ff. De donat. causs. mort.* Decimotertiò filius in potestate patris constitutus, secundum dispositionem juris civilis, matrimonium absque consensu patris contrahere non potest, *infr. De nupt. in princ.* Decimoquartò, patria potestas hoc operatur, ut filius sit suus heres patri, *§. emancipatos. infr. De exhered. liberor. §. Cæteri. infr. De hered. qualit. & differ. l. lex Cornelia. ff. De testament. Dec. d. l. Qui se patris.* Decimoquintò patria potestas hoc operatur, ut, licet filius perpetraverit delictum tale propter quod bona delinquentis publicari solent: ipsius tamen bona sive sint adventitia sive castrensia, publicari nequeant, *Bart. l. si finita. §. si de vectigalibus. Quæst. 6. & ibi Alex. ff. De damn. infect. Ang. Immol. & Ludov. Roman. l. si filius. ff. De damn. infect. in fin. Bart. l. 3. §. sed utrum. ff. De minor. Alex. Ias. & Dec. l. 3. §. si filius. ff. Quòd quisq. iur. Card. Paris. Cons. 157. lib. 4. l. 3. C. De bon. præscript. l. 2. C. De Castr. pecul. lib. 12. l. fin. §. filij autem. C. De bon. quæ liber.* Decimosextò patria potestas hoc operatur, quòd pater & filius una persona reputentur, *Ias. & Dec. l. fin. C. De impub. & alius substit. Dec. d. l. qui se patris.* Decimoseptimò patria potestas hoc operatur, ut dominium rerum paternarum patre defuncto ipso jure in filium continuetur, *Dec. d. l. Qui se patris. arg. l. in suis. & ibi Ias. ff. De lib. & posth.*

In Titulum X.

DE NUPTIIS.

SUMMARIA.

1. Ius canonicum an discrepet à jure civili in hoc, quod differentiam statuat inter sponsalia de præsenti & de futuro.

2. Auctor cur præmittat tractationem sponsaliorum.

Vbi de præparatoriis.

3. Sponsaliorum etymon.

4. Sponsaliorum definitio, & plenissima ejus explicatio usq; ad n. 69. exclusivè.

5. Promissio de sponsalibus contrahendis sponsalia non inducit. & ratio.

6. Nec in matrimonium transit, etiam corporum conjunctione secuta.

7. Sponsalia non nisi per verba vel consensum de futuro contrahuntur.

8. At quomodo & per quæ verba de futuro?

Vbi auctor pro communi.

9. Sponsalia de futuro, quibus casibus matrimonii effectum non sortiuntur, nuptiæ propriè dici nequeunt.

10. Mariti & uxoris appellatione Sponsus & Sponsa propriè non continetur.

Fallit in Sponsa de præsenti. n. 32.

11. Dispositum de marito & uxore ad Sponsum & Sponsam non nisi in casibus extenditur; regulariter contra.

Aliud in Sponso & Sponsa de præsenti. n. 33.

12. Verba in dispositionibus quomodo accipienda?

13. Sponsum Sponsa lugere non tenetur.

Nisi sit de præsenti. n. 35.

14. Vidua intra annum luctus, non ut nubendo, sic & sponsalia contrahendo infamis efficitur.

15. Sponsum absentem sequi Sponsa non tenetur.

16. Præses

16. Præses provinciæ cum fœmina ex provincia durante officio, sponsalia contrahere potest.

17. Non ut inter virum & uxorem, sic etiam inter Sponsum & Sponsam donatio prohibita.

Fallit in Sponso & Sponsa de præsenti. n. 34.

18. Sponsa non habet in bonis Sponsi tacitam hypothecam.

19. Statutum ut uxore mortua maritus dotem vel partem ejus lucretur, ad Sponsam de futuro non extenditur.

An idem obtineat in Sponsa de præsenti? contra Paris. n. 38.

20. Adulterium cum Sponsa alterius non committitur:

Nisi sit de præsenti. n. 37.

21. Non, ut vir uxori, sic & Sponsus Sponsæ & vicissim succedit.

Fallit in Sponsis de præsenti. n. 36.

22. Statutum nuptam filiam à successione excludens, ad desponsatam alteri per verba de futuro non extenditur.

23. Notatur error opinantium in favorabilibus appellatione uxoris & mariti Sponsum Sponsamq; contineri indistinctè.

24. Per verba de præsenti non sponsalia sed matrimonium contrahitur.

25. Limitatur in impuberibus.

26. Num excuset, si quis prætendat se ignorantia juris ductum non credidisse verba ad sponsalia vel matrimonium inducendum efficacia fuisse.

27. Et quid, si quis dixerit, animo imponendi puellæ, se pro uxore eam habiturum, donec terra operiet oculos suos, & is postea cooperiat oculos terra? contr. Alex.

28. Sponsalia quibus verbis in dubio contractu præsumantur.

29. Quidq; si verba æquè sponsalibus de futuro quàm de præsenti conveniant.

30. Quid verò si in una eademq; oratione conjungantur & verba de futuro & verba de præsenti.

31. Sponsalia de præsenti propriè nuptiæ dicuntur.

Inde illationes notabiles. n. sequentibus.

39. Actio rerum amotarum etiam adversus Sponsam datur.

40. Legatum sub conditione relictum si nupserit, debetur, si sponsalia de præsenti contracta fuerint.

41. *Qua de caussa uxor eâdem de caussa & Sponsa de præsenti dotem perdit & donationem propter nuptias.*

42. *Cujus verò loci statuta & consuetudines in repetenda dote inspiciantur?*

43. *De jure Saxonico Sponsus Sponsæ, ut maritus uxori in omnibus mobilibus succedit.*

44. *Eodem jure ut uxor sine mariti, ita & Sponsa de præsenti, sine Sponsi consensu nihil donare potest.*

45. *Appellatione sponsaliorum sponsalia de præsenti, & appellatione Sponsi & Sponsæ, Sponsus & Sponsa de præsenti propriè non comprehenduntur.*

46. *In sponsaliis quantoperè utriusq; consensus requiratur.*

47. *Consensu interveniente quomodo indistinctè sponsalia contrahantur?*

48. *Sponsalia inter absentes qualiter contrahantur?*

49. *Et qualiter & quando, procuratore, nuncio vel epistola interveniente? & n. 51.*

50. *Et quid si negociorum gestor absq; mandato sponsalia contrahat?*

51. *Epistolam absq; protestatione simpliciter accipiens intelligitur consentire omnibus, quæ in ea scripta sunt, etiam in præjudicium illius.*

52. *Sponsalia sub conditione quomodo contrahi possint, deq; horum efficacia. Pulchrè.*

53. *Sponsalia tàm de futuro quàm de præsenti, quando in nuptias transeant?*

54. *Quorum consensus in sponsalibus & nuptiis & qualiter requiratur, secundum legitimas & canonicas sanctiones?*

55. *Consistoriis nostris quid placeat hic?*

56. *Sponsalia vi vel metu contracta qualiter & quando ipso jure nulla sint?*

57. *Et quis metus sufficiat?*

58. *Matrimonium contractum ab eo, qui in carceribus detinetur, quando ratum sit vel non sit?*

59. *Sponsalia cum incertis personis contracta, in quantum nulla sint?*

60. *Sponsalia & matrimonium quæ qualesq; personæ contrahant vel non?*

61. Et

61. Et quid sit in muto & surdo?

62. Minore viginti quinq; annis & prodigo, sub potestate tutoris vel curatoris constitutis?

63. Quidq; in minore septem annis: ubi auctor contra gloss.

64. In ebrio?

65. Irato?

66. Furioso mente capto & fatuo?

67. Et quid in vehementer amante: ubi de furore amoris?

68. An & quibus casibus lege prohibente sponsalia contrahi nequeant?

69. Sponsalia quos effectus producant usq; ad fin.

70. Ex sponsalibus an & quando publicæ honestatis justitia oriatur, & qualiter nuptias impediat? & n. 71.

72. A sponsalibus absq; caussa altera parte invita recedens arrhas datas perdit, & receptas restituere vel in duplum, vel quadruplum, si id conventum sit, tenetur.

73. Ampliatur id notabiliter sex modis, usq; ad n. 77. ubi quintupliciter limitatur usq; ad n. 80.

74. An vero idem procedat, si species certa mobilis vel immobilis arrhæ nomine data fuerit? contr. Bart.

75. Et num, si arrhæ excedant dotis vel donationis propter nuptias æstimationem & magnæ sint. Contra Bart. & alios.

76. Quidq; si de receptione arrhæ non aliter constet quàm per confessionem partis?

78. Et quid si arrhæ ab utraq; parte & datæ & acceptæ fuerint. Vbi Bartoli sententia contra Bald. in casu sustinetur.

79. Dispositio l. fin. C. De sponsal. an & quando locum habeat in arrhis datis à parentibus pro sponsalibus à filiis infantibus contractis. Contr. Socin.

80. Matrimonio contracto arrhæ non fiunt accipientis, quæ ejusdem contemplatione datæ sunt.

81. An & quandò spe premii quis ad nuptias contrahendas invitari possit?

82. An, qualiter & quando stipulatio pœnalis adjecta promissioni de sponsalibus vel nuptiis contrahendis rata sit.

83. Si ipu-

83. Stipulatio facti alieni in sponsalibus & matrimoniis valet indistinctè.

84. Promissionem verò quid excuset, ut pœnam solvere non cogatur? pro communi contra Ias.

85. Stipulatio pœnalis non vitiat sponsalia vel nuptias postea contractas.

86. Secunda sponsalia contrahens antequam prima soluta fuerint, infamis fit.

87. Concubitus inter sponsos secutus quid efficiat?

88. Effectus sponsalium juratorum.

89. Pœna temerè renunciantium sponsaliis.

90. Sponsa quàm diu absentem Sponsum expectare teneatur?

91. Quæ perdat is, cujus dissensu sponsalia absq; justa caussa dissoluta fuerunt?

92. Et num catenas aureas, preciosas vestes & cætera maximi momenti donaria. Contra Bald. & Affl.

93. Quid si morte vel alio casu sponsalia dissolvantur?

94. Sponsalia quibus modis dissolvi possint: remissivè.

De Sponsalibus.

1 LICET videri possit jus canonicum à legibus civilibus in hoc discrepare, quòd jus canonicum constituit differentiam inter sponsalia de præsenti & sponsalia de futuro, *c. pen. & ibi Abb. & Dd. extra De sponsal.* In legibus autem civilibus de sponsalibus latis talis distinctio non reperiatur, *ut patet ex tot. tit. ff. & C. De sponsalibus.* Ego tamen & semper verum judicavi, & verissimum judico, atque etiam de hac re sæpè cum amicis meis viris doctissimis, exemplo Ulpiani Jurisconsulti deliberavi, quòd quoad hunc punctum jus canonicum, neque quidquam novi introduxerit, neque à legibus civilibus discre-

discrepet. Namque quòd civiles leges simpliciter sponsalia, id jura canonica, sponsalia de futuro, quod verò leges civiles nuptias, id jura canonica sponsalia de præsenti nominant: Quod satis ex eo persuadetur, quòd leges civiles definiunt, Sponsalia esse futurarum nuptiarum repromissionem, *l.1. ff. De sponsal.* nuptias verò non concubitum, sed consensum de præsenti nempe, facere, *l. nuptias. ff. De reg. iur.* E' converso autem jus canonicum definit, Sponsalia de futuro esse promissionem de futuro, Sponsalia verò de præsenti esse illa, in quibus intervenit legitimus consensus de præsenti, *c. pen. extra De sponsal. c. fin. extra De sponsal. duo.* Ex quo satis liquet, hanc differentiam, quàm jus canonicum inter Sponsalia de præsenti & Sponsalia de futuro constituit, in omnibus & per omnia legibus civilibus convenire, & ex medulla legum civilium desumptam. Non enim rarum est vel inusitatum, sicut leges civiles sacros Canones imitari non dedignantur: ita & sacrorum Canonum statuta, Principum Constitutionibus adjuvari, *c. 1. extra De oper. nov. nunc.* & jura juribus concordare expedit, *l.1. § de quibus. C. De nov. Cod. faciend. l. 1 C. De inoffic. dot. c. cùm expediat. De Elect. lib. 6.* Cæterùm cùm Sponsalia sint præparatoria nuptiarum sive matrimonii, *Abb. Rubr. extra De sponsal.* & præparatoria ante omnia præmittenda sint, *l. 1. ff. De orig. iur. l. 1. ff. De interrog. act. l. ad rem mobilem. ff. De procurat. l. Ordinarij. C. De rei vindic. Ias. Rubr. C. De edend.* atque dispositum de præparatoriis & in præparato, & è converso dispositum de præparato, & in præparatoriis sæpè locum habeat, *l. oratio. ff. De sponsal. Dec. Rubr. C. De edend. Dec. c. iuravit. extra De probat.* nec unum sine altero commodè intelligi possit. Ego ex re 2

veſtra eſſe duxi, antequam nuptiarum materiam aggre-
3 diar, Sponſaliorum materiam præmittere. Porrò Sponſalia à quo Sponſus & Sponſa denominantur, *Abb. Rubr. extra De ſponſal.* à ſpondendo appellationem ſuam acceperunt: namque veteribus moris fuit ſtipulari atque
4 ſpondere ſibi uxores futuras, *l. 2. ff. De ſponſal.* Sunt autem ſponſalia futurarum nuptiarum repromiſſio, etiam nudo conſenſu, ſpontaneo tamen & non coacto, inter perſonas certas & habiles, lege non prohibente facta. Namque certum eſt, ſponſalia eſſe repromiſſionem futurarum nuptiarum, *l. 1. ff. De ſponſal. c. noſtrates. 30. q. 5.*
5 Ex quo ſequitur, ſi quis promittat alteri, ſe cum ea Sponſalia contrahere velle; ex hac promiſſione ſponſalia non induci: Cùm aliud ſit contractus, aliud verò promiſſio de contrahendo, *l. in bonæ fidei. & ibi Iaſ. ff. De eo,*
6 *quod cert. loc. Iaſ. l. quoties, n. 34. C. De rei vendic.* Ideoque licet jure canonico cautum ſit, ſponſalia nuptiarum effectum ſortiri, ſi Sponſus Sponſam cognoſcat, *c. is qui fidem. extra De ſponſal.* etiamſi hæc ſponſalia non ſint pura, ſed conditionalia, *c. ſuper eo. & c. per tuas. extra De condit. appoſit.* item etiamſi expreſsè contrarium proteſtetur Sponſus, Sponſa conſentiente huic proteſtationi, *Abb. c. cùm M. Ferrarienſis, & ibi Dec. n. 25. extra De conſtit. Abb. c. tua nos. extra De ſponſal. itemq; in d. c. per tuas.* promiſſio tamen de ſponſalibus contrahendis facta, etiam corporum conjunctione ſecuta in matrimonium non tranſit, *Ang. de Clava. in ſua Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. n. 17.*
7 Cæterùm cùm ſponſalia ſint futurarum nuptiarum repromiſſio, receptum eſt, ſponſalia non niſi per verba, ſive per conſenſum de futuro contrahi, *c. de illis. & c. pen. extra De ſponſal. Corn. Conſ. 91. lib. 3. Abb. c. iuravit.*

& ibi

& ibi Dec. extra De probat. Dec. Consil. 368. Consil. 601. Cons. 681. Neque etiam per omnia verba de futuro sponsalia contrahuntur, sed ita demum, si ista verba initium contractus respiciunt, qualia sunt, ducam te, vel accipiam te in uxorem, item volo vel placet mihi te accipere vel ducere, item contraham tecum, vel volo, aut placet mihi contrahere tecum matrimonium, & similia, *d. c. is qui fidem. d. c. pen. & ibi Abb. extra De sponsal.* Sed si ista verba de futuro, non respiciant initium contractus sed ejus executionem, qualia sunt hæc verba, habebo vel tenebo te, vel volo aut placet mihi te habere vel tenere pro legitima uxore, item, providebo tibi tanquam uxori meæ, vel, non dimittam te pro meliori vel pejori uxore, & similia, per hæc non sponsalia, sed nuptiæ sive matrimonium contrahuntur, *gloss. c. si quis divinis, verb. habiturum & ibi Archid. 30. q. 5. Host. Ioan. Andr. & Abb. c. ex parte. arg. illius text. extra De sponsalibus. Hostiens. in Sum. De Sponsalibus. sub Rubr. De matrim. §. qualiter contrahatur, vers. Quid si ita dicas, promitto. Archidiac. c. fin. 27. q. 2. Abb. & Dec. d. c. iuravit. Abb. c. ex literis. Cl. 1. extra De sponsalibus. Alex. Cons. 152. n. 4. & Cons. 153. n. 3. lib. 5. Felin. c. Rudolphus. extra De rescript. Ias. l. servi electione in princ. ff. De legat. 1. Ang. de Clava. in sua Sum. Melch.* Kling *in tract. De causs. matrimon. sub Rubr. De sponsalibus. de præs. Quæ sententia & communior & verior est, quamvis contrarium, sed male teneat Capoll. Consil. 1. caussar. civil. Alciat. l. actione, C. De transact. Carol. Mol. in additionibus ad Alex. Cons. 152. & Cons. 153. lib. 5. itemq. in additionibus*

ad Dec. d. c. iuravit. Nisi hisce verbis de futuro executionem actus respicientia copulata fuerint alia verba de futuro initium contractus respicientia: utpotè, si quis ita dicat, accipiam te & habebo te pro uxore, vel ducam te & non dimittam te pro alia meliori vel pejori uxore & similia: Tunc enim per hæc verba de futuro, licet executionem actus respiciunt non nuptiæ vel matrimonium, sed Sponsalia tantùm contrahuntur, *Host. & Abb. d. c. ex parte Archid. c. fin. 27. q. 2. Ludov. Rom. Sing. 338. Incip. Tu scis, Francisc. Aret. Cons. 142. n. 4. Alex. Cons. 152. & Cons. 153. lib. 3. Dec. d. c. iuravit. n. 2. arg. l. fin. §. cui dulcia. ff. De vin. trit. & ol. legat. c. sedes apostolica. extra De rescript. Clem. non potest. De procurat. l. si servus plurium.*
9 *§. fin. ff. De legat. 1.* Et hæc Sponsalia per verba de futuro contracta, in illis casibus, in quibus nuptiarum sive matrimonii effectum non sortiuntur, propriè matrimonium sive nuptiæ dici nequeunt, *Card. Paris. Cons. 62. lib. 4. Ang. de Clavas. in sum. verb. sponsalia arg. c. institu-*
10 *tum. 27. q. 2. l. 1. ff. De his qui not. infam.* Sicut & appellatione mariti & uxoris propriè Sponsus & Sponsa non comprehenduntur, *§. si uxori. infr. h. t. nostr. l. lex Iulia.*
11 *ff. De fund. dot. l. non sine. C. De bon. quæ lib.* Ideoque licet in specialibus casibus dispositum de marito & uxore ad Sponsum & Sponsam extendatur, *d. l. lex Iulia. d. l. non sine. l. item apud. §. Sponsus. ff. De iniur. l. 2 §. fin. ff. De privileg. credit. l. sed sciendum, cum l. seq. ff. Ad leg. Pomp. de parricid. gloss. §. patitur, verb. per uxorem. infr. De iniur. l. in legibus. ff. De testib.* tamen regulariter dispositum de uxore & marito ad Sponsam & Sponsum non extenditur, sive
12 illa dispositio sit favorabilis sive odiosa. Eò quòd leges jubent in qualibet dispositione verba in significatione pro-

propria accipienda esse, nec ab iis recedendum, nisi inde vel absurditas sequatur, vel de contraria mente dispositionis appareat, *l. non aliter, in princ. ff. De legat. 3. l. 1. §. si is qui navem, ff. De exercit. act.* Ideoque licet uxores 13
maritos suos lugere obligatæ sint: Sponsos tamen lugere non tenentur, *l. uxores. ff. De his qui not. infam.* Et, 14
licet vidua alteri nubens intra annum luctus infamis efficiatur: tamen secus est in ea, quæ intra annum luctus Sponsalia tantùm contrahit, *l. solent. ff. De his qui not. infam.* Eodem modo, licet uxor teneatur sequi maritum 15
suum, *c. 1. & ibi Abb. extra De coniug. leprosor.* Sponsa tamen Sponsum suum absentem sequi non tenetur, *gloss. c. De illis. & ibi Abb. extra De sponsal.* Et, quamvis is, qui 16
alicui provinciæ præest, ex ea uxorem nondum finito officio suo, ducere non possit: Sponsalia tamen cum illa muliere contrahere non prohibetur, *l. si quis officium. ff. De rit. nupt.* Similiter licet inter virum & uxorem do- 17
natio prohibita sit: Inter Sponsum tamen & Sponsam prohibita non est, *l. cùm Sponsus in princ. ff. De publ. in rem act. l. si donatio. §. 1. ff. De donat. int. vir. & uxor. l. 1. & l. cùm in te. & ibi Bald. C. De donat. ant. nupt Card. Paris. Cons 86. n. 44. lib. 3.* Et licet uxor habeat tacitam hy- 18
pothecam privilegiatam in bonis mariti sui: Sponsa tamen in bonis Sponsi sui hanc hypothecam non habet, *gloss. l. eos. C. Qui potior. in pignor. habeant. Bart. l. 2. §. fin. ff. De privil. credit. Ang. § fuerat. n. 12. infr. De action.* Huc 19
accedit, quòd statutum disponens, ut uxore mortua, maritus lucretur dotem vel integram, vel partem ejus, non extendatur ad Sponsam de futuro, *Cyn. Bald. Paul. de Castr. & Corn. d. l. Non sine. Paul. de Castr. l. si ante nuptias. ff. Solut. matr. Bald. & Paul. de Castr. l. Deo nobis. C. De*

Episcop. & Cleric. Bald. Conſ. 184. lib. 3. Socin Conſ. 27. lib. 4.
20 Et, quòd Sponſus Sponſam ſuam, cum alio rem habentem jure mariti adulterii accuſare nequeat, *l. ſi uxor §. ſi minor. ff. Ad leg. Iul. de adult.* Item, quòd is, qui cum Sponſa alterius rem habet, adulterii pœna plecti non poſſit, *Ioan. de Anan. c. 1. extra De adult. Felin. Rubr. extra*
21 *De ſponſal.* Præterea licet ſecundum quod legibus civilibus cautum eſt, ſuccedat uxor marito, & è converſo maritus uxori, ſi deceſſerit nullis aliis heredibus relictis: tamen Sponſus Sponſæ, & è converſo Sponſa Sponſo nunquam ſuccedit, *Cyn. l. non ſinc. C. und. liber. Bald. Salic. Alex. Iaſ. & Dec. l. 1. C und. vir & uxor. Bald. l. fin. C. und.*
22 *legit. Bald. Conſ. 90. in fin. lib. 2.* His adde, quòd ſtatutum excludens filiam nuptam vel maritatam à ſucceſſione parentis, non extendatur ad filiam deſponſatam alteri per verba de futuro, *Abb. Rubr. extra De ſponſal. Ang. de Clava. in ſum. ver. ſponſalia.* Ex quo infertur, licet de conſuetudine totius ferè Miſniæ receptum ſit, ut marito decedenti ſuccedat uxor in trientem: hanc tamen conſuetudinem non extendendam ad Sponſum & Sponſam de futuro. Secundò ex hoc infertur, quòd licet jure Saxonico cautum ſit, maritum uxori decedenti ſuccedere in omnibus bonis mobilibus, *Art. 30. Landrecht. lib. 1.* hanc tamen diſpoſitionem juris Saxonici ad Sponſum de futuro non porrigi. Tertiò ex hoc colligitur, quod licet jure Saxonico prohibitum ſit, uxori quidquam donare abſque mariti conſenſu, *Art. 30. Landrecht. lib. 1.* Sponſam tamen de futuro liberè res ſuas ſive bona
23 ſua abſque conſenſu mariti donare poſſe. Et hæc ſententia eſt veriſſima, quamvis contrarium, quod in favorabilibus appellatione uxoris & mariti Sponſus & Sponſa

Sponsa indistinctè contineantur, velit, sed minùs rectè, *Abb. & Felin. c. tertio loco. extra De praesumpt. Abb. c. ex publico. extra De convers. coniugat. Abb. & Felin. extra De sponsal. Ang. de Clavas. in summ. ver. sponsalia.*

Per verba autem de praesenti, qualia sunt, duco vel 24
accipio te in uxorem, vel tu es mea, non sponsalia, sed nuptiae sive matrimonium contrahuntur, *c. pen. & ibi Abb. extra De sponsal. c. fin. extra De spons. duor. l. nuptias. ff. De reg. iur. §. nuptias. & ibi gloss. Auth. De nupt. Card. Paris. Cons. 55. n. 14. lib. 4.* Nisi vel uterque con- 25
trahentium vel alter tantùm adhuc impubes sit: tunc enim per verba de praesenti inter ipsos non matrimonium, sed sponsalia de futuro contracta censentur, *c. fin. extra De desponsat impub. c. 1. §. idem quoq; eod. tit. lib. 6. Bald. Cons. 391. lib. 1. Card. Cons. 4. & Cons. 109. Card. Clem. 1. q. 18. De consang. & affin. Cald Cons. 4. Tit. De sponsal.* Inter haec tamen sponsalia per verba de praesenti inter impuberes contracta, quę interpretatione iuris pro sponsalibus de futuro accipiuntur, & sponsalia per verba de futuro à puberibus vel impuberibus contracta, haec est differentia, quòd licet sponsalia per verba de futuro contracta in matrimonium non transeant per cohabitationem, oscula, amplexus, basia, munerum receptionem & similia, *c. 1. & ibi Anton. de Butr. & Abb. extra De matrim. contract. contr. interd. Eccles. Dec. Cons. 368. Cons. 603.* Imò nec per nixum sive conatum solum ad copulam, *c. attestationes. extra De desponsat. impub. c. fin. & ibi Abb. extra De sponsalibus, Cald. in tit. De sponsalibus. Cons. 2. Card. Cons. 4. & Cons. 109.* tamen sponsalia per verba de praesenti ab impuberibus contracta per cohabitationem, basia, ample-

amplexus, oscula, munerum receptionem, similesque actus consensum exprimentes à puberibus gestos, in matrimonium transeant, *c. 1. §. idem quoq. & ibi gloss. Gemin. & Philip. Franc. De desponsat. impub. lib. 6. Calder. d. Cons. 4. Tit. De sponsal. Aret. Cons. 143. Dec. Cons. 368. Cons.*
16 *603. Card. Paris. Cons. 62. lib. 4.* Et per prædicta verba inducuntur secundum naturam ipsorum vel nuptiæ vel sponsalia, licet quis prætendat, se ignorantia juris ductum non credidisse hæc vel similia verba ad sponsalia vel matrimonium inducendum efficacia esse, *c. ex literis*
27 *Cl. 1. & ibi Abb. extra De sponsal.* Quinimò & si quis animo imponendi puellæ vel decipiendi puellam dixerit, se eam habiturum pro uxore, nec illam dimissurum, donec terra operiet oculos suos, per hæc verba matrimonium contrahitur, licet ipse postea cooperiat oculos terra, atque prætendat per hoc, se ab uxore sua liberatum, *Abb. d. c. ex literis.* Quamvis contrarium, sed pessimè de
28 jure responderit, *Alex. Cons. 152. n. 17. lib. 5.* In dubio tamen, quando non liquet neque constat, quibus verbis Sponsalia contracta sint, præsumitur, Sponsalia per verba de futuro contracta, *Bald. l. cùm inter. C. De donat. ant.*
29 *nupt. Dec. c. juravit. n. 2. extra De probat.* Quinimò etsi constet, quibus verbis Sponsalia sint contracta, sed tamen illa verba æquè conveniant Sponsalibus de futuro & Sponsalibus de præsenti, potiùs eam interpretationem capimus, ut Sponsalia de futuro contracta intelli-
30 gantur, *Corn. Cons. 91. lib. 3.* Cæterùm si in una eademq; oratione conjungantur verba de præsenti & verba de futuro, veluti si quis ita dicat, ducam te, &, tu es mea: Ex hisce verbis non Sponsalia sed nuptiæ sive matrimonium inducitur, *l. pacta novissima. & ibi gloss. C. De pact.*

l. cùm

l. cùm in plures. §. locator horrei. ff. De locat. l. 1. §. fin. ff. De stipul. servor. l. clari. C. De fideicom. l. duobus. §. item Pomponius. & ibi Ias. ff. De iureiur. Idem ego juris statuendum esse judico, si quis ita dicat, accipio te & ducam te in uxorem. Namque cùm nemo præsumatur, se in continenti corrigere, *l. non ad ea. ff. De condit. & demonstr.* ego hæc verba ita interpretanda esse judico, ut per hoc, quod quis dicit, accipio te in uxorem, ipse intelligatur nuptias sive sponsalia de præsenti contraxisse, *d. c. pen. extra de sponsal.* sequentia autem verba, videlicet, ducam te, executionem facti sive traductionem in domum mariti significent. Porrò sponsalia per verba de præsenti 31
contracta, propriè nuptiæ sive matrimonium dicuntur, *d. l. nuptias. ff. De reg. iur. l. cùm hic status. §. si mulier. ff. De donat. int. vir. & uxor. l. cui fuerit. ff. De cond. & demonstr. l. fin. C. De repud. §. nuptias. Auth. De nupt. c. fin. extra De despons. impub. c. pen. extra De sponsal. c. matrimonium. c. cùm initiatur. Cl. 1. & 2. c. in omni. 27. q. 2.* Sicut & Sponsus 32
sive Sponsa de præsenti ex propria significatione appellatione uxoris & mariti continentur, *arg. c. coniunx. 27. q. 2. c. ex parte. extra De sponsal. l. deniq. ff. De rit. nupt. Abb. c. 1. n. 5. extra De Cleric. coniug.* Ideoque licet in aliqui- 33
bus specialibus casibus dispositum de nuptiis sive matrimonio ad sponsalia de præsenti, & dispositum de uxore & marito ad Sponsum sive Sponsam de præsenti non extendatur, *c. ut debitum. extra De bigam. c. ex publico & ibi Abb. extra De convers. infidel.* regulariter tamen dispositum de nuptiis sive matrimonio ad sponsalia de præsenti, & dispositum de uxore & marito, & ad Sponsam sive Sponsum de præsenti extenditur. Unde sicut donatio 34
inter virum & uxorem prohibita est: Ita quoque inter

Sponsum & Sponsam de præsenti donatio prohibita censetur, *l. pen. ff. De donat. int. vir. & uxor. l. cùm in te. & ibi Bald. C. De donat. ant. nupt. Socin. l. 1. ff. Solut. matr. Card.*
35 *Paris. Consf. 86. n. 43. lib. 3.* Et, sicut uxor maritum, ita & Sponsus Sponsam suam de præsenti lugere tenetur, *l. deniq. ff. De donat. int. vir. & uxor. gloss. l. uxores. ff. De his qui not. infam.* Eodem modo, sicut mater ad secundas nuptias transiens, tutela filiorum fungi nequit: ita & illa, quæ cum secundo sponsalia de præsenti contrahit, filiorum suorum tutela fungi nequit, *Specul. §. Nunc dicendum. n. 3. De tutor.* Et sicut uxor marito, & è converso maritus uxori decedenti absque agnatis vel cognatis infra decimum gradum ipsi conjunctis succedit; ita & Sponsa de præsenti, Sponso, & Sponsus Sponsæ succedit, *Bald. & Dec. l. 1. C. und. vir & uxor.* Et sicut uxor sortitur forum & domicilium mariti: Ita & Sponsa de præsenti forum & domicilium mariti sortitur, *Felin. c. 1. extra De sponsal. Ias. l. cùm quadam, in princ. ff. De iurisd. omn.*
37 *iudic. arg. gloss. l. ea quæ. ff. Ad municip.* Præterea sicut uxorem cum alio rem habentem, & eum, qui cum illa rem habet, adulterii accusare permittitur: ita & Sponsam de præsenti cum alio rem habentem, & eum, qui cum illa rem habet adulterii, pœna plecti placet, *l. si uxor. §. Divus. ff. Ad leg. Iul. de adult. gloss. c. discretionem. extra De eo qui cogn. consang. uxor. sua. gloss. c. si verò. Cl. 1. extra De sentent. excomm. Ioan. de Anan. c. 1. extra Ad leg.*
38 *Iul. de adult.* Et statutum disponens, ut maritus certam partem dotis uxoris decedentis lucretur, etiam ad Sponsum de præsenti extenditur, *Bart. l. nihil. ff. Rer. amot. Bald. l. Deo nobis. arg. illius text. C. De Episcop. & Cleric. Paul. de Castr. l. cui fuerit. ff. De condit. & demonstr. Bald. l. solent.*

l. ſolent. §. 1. ff. De his qui not. infam. Paul. de Caſtr. & Corn. l. non ſine. C. De bon. quæ lib. Idemq́; Paul. de Caſtr. in l. de diviſione. ff. Solut. matr. & in l. ſi donaturus. §. fin. ibidemq́; Iaſ. ff. De cond. ob cauſſ. Corn. Conſ. 149. lib. 1. Socin. Conſ. 223. lib. 2. Conſ. 8. lib. 3. Ang. §. fuerat. n. 24. infr. De actionib. Ioan. Campeg. in tract. De dot. ult. part. Quæſt. 13. Quæ ſententia & verior & communior eſt, quamvis contrarium ſed malè de jure reſponderit *Card. Pariſ. Conſ. 62. lib. 4.* Deinde ſicut actio rerum amotarum datur con- 39
tra uxorem res mariti ſubtrahentem vel amoventem: Ita etiam datur contra Sponſam res Sponſi amoventem
vel ſubtrahentem, *l. nihil. ff. Rer. amot.* Et legatum re- 40
lictum alicui ſub ea conditione ſi nupſerit, ipſi debetur, ſi ſponſalia de præſenti contraxerit, *l. cui fuerit. ff. De condit. & demonſtr.* Præterea ſtatutum ſanciens, ut debita contracta per maritum ſint communia, atque uxor illa debita pro dimidia parte ſolvere cogatur, etiam in Sponſa de præſenti locum habet, *Card. Conſ. 14. Felin. c. tertio loco. n. 1. extra De præſumpt.* Et, ſicut uxor adulte- 41
rium perpetrans dotem & donationem propter nuptias perdit, *c. plerumq́; extra De donatione inter virum & uxor.* ita & Sponſa de præſenti adulterium perpetrans, dotem & donationem propter nuptias perdit, *Sebaſtian. Sap. in addit. ad Abb. c. diſcretionem. extra De eo, qui cogn. conſang. uxor. ſuæ.* Ex hoc infertur primò, quòd 42
ſicut in repetenda dote ab uxore inſpiciuntur ſtatuta atque conſuetudines illius loci, in quo maritus tempore contracti matrimonii domicilium habuit, *l. exigere. ff. De iudic. Bart. & Iaſ. l. C. De ſumma trinit. & fide catholica. Abb. c. 1. extra De ſponſalibus*, ita in repetenda dote à Sponſa de præſenti inſpici ſtatuta

atque consuetudines illius loci, in quo Sponsus tempore sponsaliorum contractorum domicilium habuit, Licet
43 de hoc dubitet *Felin. c. 1. extra De sponsal.* Secundò ex hoc infertur, sicut secundum dispositionem juris Saxonici maritus succedit uxori in omnibus bonis mobilibus, *Art. 30.* Landrecht. *lib. 1.* ita & Sponsum de præsenti, Sponsæ suæ de præsenti, in omnibus bonis mobilibus
44 succedere. Tertiò ex hoc colligitur, quòd, sicut uxor prohibetur legibus Saxonicis de bonis suis non consentiente marito quidquam donare, *Art. 30.* Landrecht. *lib. 1.* ita & Sponsam de præsenti non consentiente Sponso quicquam donare prohiberi. Et hæ decisiones verissimæ sunt; Quamvis in aliquibus ex his contrarium sed minùs rectè teneat *Abb. & Felin. c. tertio loco. extra De præsumpt. Abb. c. ex publico. extra De convers. coniug. Abb.*
45 *Cons. 1. lib. 1. Felin. Rubr. extra De sponsal.* E converso autem appellatione sponsaliorum sponsalia de præsenti, & appellatione Sponsi & Sponsæ Sponsus & Sponsa de præsenti, ex propria significatione non comprehenduntur, *Abb. & Felin. Rubr. extra De sponsal.* Ideoque dispositum de sponsalibus ad sponsalia de præsenti, & dispositum de Sponso & Sponsa ad Sponsum & Sponsam de præsenti non extenditur, *arg. l. non aliter in princ. ff. De legat. 3. l. 3.*
46 *§ hæc verba. ff. De negot. gest.* Præterea sponsalia non aliter contrahuntur, nisi uterque contrahentium consentiat, *l. sponsalia. ff. De sponsal. c. fin. extra De spons. duo. l. nuptias. ff. De reg. iur.* Ideoque si alter vel uterque contrahentium dissentiat, sponsalia contrahi nequeunt, licet puella vel ad domum Sponsi deducta, *l. quæsitum. ff. De sponsal.* vel ab ipso cognita fuerit, *d. c. fin. extra De spons. duor.* Quod usque adeò verum est, ut nec tutor pro pupillo, *l. si*

l. si puellæ. ff. De sponsal. nec pater pro filio in potestate sua constituto ipso dissentiente sponsalia contrahere possit, *l. filiosamilias. ff. De sponsal. c. 1. & ibi Abb. extra De desponsl. impub. c. 1. §. fin. eod. tit. lib. 6.* Et licet legibus civilibus cautum sit, filiæfamiliàs non concedi licentiam parenti, in cujus sacris cõstituta est, ipsius nomine sponsalia contrahenti contradicere, nisi pater ei indignum moribus & turpem Sponsum eligat, *l. sed ea. ff. De sponsal.* jure tamen canonico contrarium introductum est, ùt filia indistinctè ex sponsalibus à patre celebratis ipsius nomine non obligetur, nisi ipsa hisce sponsalibus tacitè vel expressè consentiat, *gloss. & Abb. c. 1. extra De despons. impub. arg. c. veniens Cl. 2. extra De sponsal.* Cæterùm con- 47
sensu interveniente indistinctè sponsalia contrahuntur, *l. sufficit. ff. De sponsal.* sive hic consensus verbis, *l. 1. l. in sponsalibus. ff. De sponsal. c. tua fraternitati. extra eod. tit.* vel literis exprimatur, *d. l. in sponsalibus:* sive absque verbis vel literis, vel etiam solennitate aliqua, *Abb. c. cùm apud. extra De sponsal.* vel ex tubæ sono, *Bald. l. falsus. C. De furt. Alex. l. 1. in princ. & ibi Ias. n. 24. ff. De verb. oblig. arg. l. Labeo. ff. De suppell. leg.* vel ex gestibus aut quibuscunque signis colligatur, *Abb. d. c. cùm apud. Abb. d. c. tua. arg. illius text. Alex. Cons. 146. lib. 5. facit. l. nutu. ff. De legat. 3.* Ideoque receptum est, per solam arrharum dationem sponsalia contrahi, si juvenis puellæ etiam nullis neque verbis neque signis aliis intervenientibus arrhas dederit interveniente tali solennitate, quâ solennitate in contrahendis sponsalibus, arrhæ in tali loco Sponsus Sponsæ dare solet, *Abb. c. fin. extra De despons. impub.* Nullis autem signis, gestibus, verbis vel literis intervenientibus, per quæ consensus contrahentium

declaretur, sponsalia contrahi nequeunt, *Abb. c. tua nos. n. 10. extra De sponsal. arg. l. si repetendi. C. De condict. ob causs.* Neque tantùm sponsalia contrahuntur, si simul atque semel contrahentes consensum suum exprimant, sed etiam, si ipsi diverso tempore & ex intervallo consensum suum exprimant, *Host. & Praepos. c. si inter. extra De sponsal. Archid c. sufficit. 27. q. 2. Ioan. Andr. Praepos. & Hinric. Boick. c. dilectus. extra De sponsal. Abb. c. cùm inter canonicos. extra De Elect. Alex. & Ias. l. si stipuler. §. fin. ff. De verb. oblig. Ias. & Crotus. l. 1. §. Qui praesens. ff. De verb. obligat. Petr. de Anchor. Cons. 229. n. 2. Zas. Cons. 2. n. 25. lib. 2.* Dummodò tamen is, qui primò consensit, voluntatem suam non mutet, antequam secundus ex intervallo consentiat: Namque si is, qui primò consensit, antequam secundus ex intervallo consentiat, voluntatem suam mutet, sponsalia non contrahuntur per consensum alterius supervenientem, *Ioan. Andr. & Hinric. Boick. d. c. dilectus. Card. & Praepos. d. c. si inter. & Cons. 55. n. 16. lib. 4. arg. c. licet. & c. fin. De procur. lib. 6. gloss. c. nec illud. & ibi Archid. 30. q. 2.* Quamvis tamen hoc, quod primus voluntatem suam mutaverit, in dubio non praesumatur, *l. 3. §. quingenta. l. Eum qui. ff. De probat. l. Lucius. ff. De legat. 2.* Licet in hoc contrarium sed malè teneat *Card. Pariſ. Cons. 55. n. 14. lib. 4. arg. eius quod docet Ias. in l. ait praetor. §. fin. n. 10. ff. De iureiur.* Si tamen unus ex contrahentibus sponsalia in alium consentiat, alter autem non consentiat, propter errorem personae, conditionis, vel similem, sponsalia & matrimonium impedientem, licet is, qui erravit, errore cognito in sponsalia contraria consentiat: tamen sponsalia non convalescunt, nisi & alter contrahentium de novo consentiat,

Petr.

Petr. de Anch. Conf. 229. & Conf. 230. Alex. Conf. 146. lib. 5. arg. c. veniens. & ibi gloff. extra De eo qui dux. in uxor. quam per adult. poll. gloff. c. fin. extra De coniug. servor. gloff. c. si quis ingenuus. 29. q. 2. Neque tantùm inter præfentes, 48
fed etiam inter abfentes fponfalia contrahi poffunt, *l. sufficit. ff. De sponsalibus.* Dummodò tamen eo cafu, quo fponfalia inter abfentes celebrantur, procuratore, nuncio vel epiftola interveniente contrahuntur, *l. fin. ff. De sponsalib. facit text. l. 1. §. fin. ff. De contrah. empt. l. consensu. ff. De act. & obligat. instr. De obligat. quæ ex consens.* Namque nuncio, epiftola vel procuratore non interveniente, inter abfentes fponfalia contrahi nequeunt, *Alex. Conf. 156. n. 21. lib. 5. arg. l. inter mortis caussa donationes. ff. De donat. causs. mort. gloff. l. illud. C. De SS. Eccles.*
Procuratore autem, nuncio vel epiftola interveniente 49
indiftinctè inter abfentes fponfalia contrahi poffunt, *d. l. fin. ff. De sponsal. l. mulierem. ff. De rit. nupt. c. fin. extra De procurat. lib. 6. gloff. c. nec illud verb. uxor. 30. q. 5 gloff. c. honorantur. verb. pudoris. 32. q. 2. gloff. c. ex parte Cl. 2. verb. inter nuncium, De convers. coniug. gloff. c. veniens. extra De Cleric. vel vovent.* Hoc tamen primò ita demum verum eft, fi hic nuncius, qui alterius nomine fponfalia contrahit, verus nuncius fit: fecus autem eft, fi ipfe falfus nuncius fit: namque fponfalia à falfo nuncio contracta rata non funt, licet is, cujus nomine hæc fponfalia contracta funt, ea ratum habeat, *Bart. & Bald. l. multum. C. Si quis alt. vel sib. Bart. l. qui autem. §. fin. ff. De Const. pecun. Bart. l. Pomponius in princ. n. 13. ff. De negot. gest. Bald. l. si pupilli. §. si ego. ff. De negot. gest. Idemq; Bald. l. si procuratori. ff. De condict. ob causs. & in l. Catus. ff. Solut. matrim. Alex. Consil. 100. n. 2. lib. 4.*

lib. 4. Felin. c. caussam. Cl. 1. n. 7. extra De iudic. Quod etjam procedere judico in epistola falsa, ut sponsalia per illam inita non teneant, licet is cujus nomine hæc sponsalia inita fuerunt, ea ratum habeat: namque hoc casu inter epistolam falsam & nuncium falsum diversitatis ratio assignari nequit: Ideoque dispositum de uno & in alio locum habere debet, *arg. l. à Titio in princ. ff. De verb. oblig. l. illud, in princ. ff. Ad leg. Aquil.* Secundò hoc fallit, si is, qui nuncium hunc, vel hanc epistolam misit, nuncium eundem vel epistolam revocet, antequam is, ad quem hic nuncius vel epistola missa est, sponsalibus consentiat, tunc enim per nuncium vel epistolam sponsalia non contrahuntur, licet is ad quem hic nuncius vel epistola missa est, hisce sponsalibus postea consentiat, ignorans nuncium vel epistolam revocatam, *c. fin. De procur. lib. 6. gloss. c. nec illud. & ibi Archid. 30. q. 2. Innoc. c. iuvenis. extra De sponsal. Bald. & Fulgos. l. sufficit. ff. eod. tit. Ioan. Andr. Anton. de Butr. & Hinric. Boick c. dilectus. extra De sponsal. Abb. c. cùm inter canonicos. extra De Elect. Card. & Præpos. c. si inter. extra De sponsal. Ang. l. si procuratorem. ff. De procurat. Felin. c. ex parte Decani. n. 9. 10. & 18. extra De rescript. Card. Paris. Cons. 55. n. 16. & 17. lib. 4. arg. l. si penitiùs. ff. De divort. l. si pater in princ. ff. De manum. vind. gloss. c. super eo, vers. alieno. extra De condit. app. gloss. Clem. 1. De renunc Bald. l. si mandassem. col. 3. ff. Mand. Bald. l. mandatum. n. 16. & ibi Ang. C. eod. tit. Bald. l. falsus. n. 22. C. De furtis. item in c. 1. §. levis nobis. n 8. De pac. Constant. itemq; in c. audita. extra De restit. spol. Ioan. de Anan. Cons. 25. Ang. infr. De oblig. quæ ex consens. n. 2.* Quod usque adeò verum est, ut licet is qui nuncium, epistolam vel procuratorem ad sponsalia contrahenda misit, eaque ante sponsalia

ſalia contracta revocavit, ſponſalia poſtea contracta ratum habeat: tamen ea ſponſalia non aliter convaleſcant, niſi is, cum quo hæc ſponſalia contracta fuerunt cognita, ratihabitione alterius, de novo hiſce ſponſaliis conſentiat, *Petr. de Anchor. Conſ. 229. & Conſ. 230. Ant. de Butr. Conſ. 64. Felin. d. c. ex parte decani. n. 11.* Si tamen is, ad quem nuncius, epiſtola vel procurator ad contrahenda ſponſalia miſſus fuit, ignorans hunc nuncium, epiſtolam, vel procatorem à mittente revocatum ſponſalia contraxerit, eamque ob cauſſam vel ſumptus fecit, vel damnum perpeſſus fuit, ipſe hos tàm ſumptus quàm damna à mittente repetere poteſt, *Bald. l. falſus. C. De furt. Felin. d. c. ex parte. n. 18. arg. l. eleganter. §. ſervus pactioni. & l. rem quandam. ff. De dol. l. ſi mandavero tibi. §. fin. ff. Mand. Bart. l. Lucius. ff. De fideiuſſ. Bald. l. ſi procuratorem, in fin. ff. De procurat.* Tertiò ſponſalia neque per nuncium neque per procuratorem contracta aliter rata ſunt, niſi tàm nuncius quàm procurator ad hoc ſpeciale mandatum in individuo habeant, *c. fin. De procurat. lib. 6. l. generali. ff. De rit. nupt. Bart. l. filiusfamiliâs. ff. De donat. Salic. l. 1. ff. De ſponſal. Alex. Conſ. 146. lib. 5.* Quod uſque adeò verum eſt, ut ſponſalia contracta per nuncium generale mandatum habentem non convaleſcant etiam ratihabitione ſecuta, *Bart. l. quia autem. §. fin. ff. De conſtit. pecun.* Quamvis ſponſalia contracta per procuratorem generale mandatum habentem ratihabitione ſecuta convaleſcere reſponſum ſit *à Bald. in d. l. generali. & Alexan. d. Conſ. 146. lib. 5.* Neque tantùm per 50
procuratorem vel nuncium, ſed etiam per negotiorum geſtorem, nullum ad hoc mandatum habentem, ſive ſit parens ſive extraneus, ſponſalia contracta rata ſunt, ſi

modò illi, quorum nomine sponsalia contracta sunt illa rata habeant, *l. hæc ita. ff. De sponsal. c. 1. §. fin. & ibi gloss. De desponsf. impub. lib. 6. c. ad id quod. extra De sponsal. c. 1. extra De matrim. contr. contr. interd. Eccles. facit. l. Quod si de speciali. ff. De minorib. c. cùm quis. De sentent. excom. lib. 6.* Quamvis tamen inter sponsalia contracta absque mandato à parentibus, & sponsalia absque mandato contracta ab extraneo hæc sit differentia, quòd sponsalibus à parentibus absque mandato contractis filii consentire intelligantur, si ipsi præsentes sint, iisque non contradixerint, *c. 1. §. fin. De desponsf. impub. lib. 6. facit gloss. c. is qui tacet. De reg. iur. lib. 6. Ias. l. quæ dotis. n. 71. ff. Solut. matr.* Sponsalibus autem ab extraneis contractis, præsens non aliter consensisse intelligatur, nisi vel ea expressè approbet, vel signis quibusdam consensum suum declarat, *Abb. c. 1. arg. illius text. extra De matr. contract. cont. interd.*

51 *Eccles.* Et cùm per epistolam sponsalia contrahi placeat, si juvenis acceperit epistolam à puella scriptam, in qua puella inter cætera scripserat, ego tibi nubam, vel, è converso puella epistolam à juvene, in qua is inter cætera scripserat, ego te ducam, simpliciter & absque protestatione receperit, per hoc licet nullus alius actus intervenerit sponsalia contrahuntur. Namque certum est, quòd omnis is, qui epistolam simpliciter & absque protestatione aliqua accipit, intelligatur consentire omnibus, & approbare omnia ea, quæ in ista epistola etiam in præjudicium recipientis scripta sunt, *l. si filiusfamilias. & ibi Bart. & Bald. ff. Ad SC. Maced. Clem. 1. De procurat. Bart. & Bald. l. Titius. arg. illius text. ff. De constit. pecun. Iason. in l. cum tabernam. §. 1. ff. De pignor. Bart. l. quo enim § 1. ff. Rem rat. haber. Bald. l. si Absenti is. C. si cert. pe-*

cert. petat. Bald. Rubr. C. De constit. pecun. & in Rubr. C. De fid. instrum. itemq; in l. fin. C. Ad SC. Maced. Lanfranc. c. quoniam contra, ver. instrumentorum productiones. n. 76. extra De probat. Matthes. Sing. 22. Anton. Corset. in suo repert. ver. taciturnitas. Alex. Cons. 78. lib. 1. Alex. l. non solùm. § morte. n. 23. & ibi Ias. n. 20. ff. De oper. nov. nunc. Felin. c. cùm M. Ferrariensis. n. 36. & ibi Francisc. Rip. n. 132. extra De Constit. Felin. c. 2. n. 20. extra De fid. instr. Capoll. caut. 9. Ias. l. emptor. §. Lucius. ff. De pact. Ias. in l. admonendi. n. 138. ff. De iureiur. & in l. quæ dotis. n. 90. 91. & 92. ff. Solut. matr. Hippol. de Mar. Rubr. De probat. & in sua pract. §. diligenter. n. 137. Alciat. l. detestatio. ff. De verb. signific. Card. Paris. Cons. 90. n. 3. Cons. 127. n. 32. lib. 1. Cons. 47. n. 15. lib. 1. Cons. 81. n 15. lib. 1. Præterea 51
consensu interveniente sponsalia contrahuntur, sive hic consensus sit purus sive sit conditionalis: Namq; etiam sub conditione sponsalia contrahi posse placet, *c. de illis. & ibi Abb. c. super eo. & c. per tuas. extra De condit. appos.* Et si sponsalia per verba de præsenti sub conditione contracta fuerint, hæc sponsalia, licet per verba de præsenti contracta fuerint, vi tamen & effectu sponsalia de futuro censentur: Ideoque sicut sponsalia de futuro, ita & sponsalia de præsenti non purè, sed sub conditione contracta per sponsalia de præsenti pura subsequentia tolluntur, *Abb. d. c. De illis. n. 4. gloss. d. c. super eo & ibi Abb. n. 7. Abb. d. c. per tuas. n. 8. Spec. in tit. De condit. appos. n. 7.* Quamvis tamen per conditionem existentem re integra & non mutata voluntate contrahentium, sponsalia per verba de præsenti contracta sub conditione in nuptias sive matrimonium perinde transeant, atque

 si hæc

ſi hæc ſponſalia ab initio per verba de præſenti contracta fuiſſent, *arg. l. ſi pupillus. ff. De condit. inſtit. l. fin. §. 1. & ibi Iaſ. ff. De vulg. & pup. ſubſtit.* Sponſalia autem per verba de futuro ſub conditione contracta, conditione exiſtente ſponſaliorum de futuro, vim retinent, *Abb. d. c. de illis.* Et licet à contractibus aliis, ſub conditione celebratis, etiam ante conditionem exiſtentem uni ex contrahentibus altero invito reſilire minimè liceat, *gloſſ. in princ. verb. contrahitur. infr. De empt. vendit. gloſſ. l. neceſſario, in princ. verb. perfectam. ff. De peric. & commod. rei vend. gloſſ. l. 1. C. eod. tit. Matth. de Afflict. Deciſ. Neapol. 280. n. 4. Card. Pariſ. Conſ. 64. n. 17. lib. 1.* à ſponſalibus tamen ſub conditione contractis, ante conditionem exiſtentem adeò uni ex contrahentibus altero invito ab his reſilire permittitur, ut ſi hoc factum fuerit, ex illis juſtitia publicæ honeſtatis non oriatur, *c. 1. §. fin. De ſponſal. lib. 6.* Quod etiam in ſponſalibus per verba de præſenti ſub conditione contractis locum habere judico, *gloſſ. Anton. de Butr. & Philip. Franc. d. c. ſuper.* licet de hoc dubitet *Abb. d. c. ſuper eo.* Niſi hæc ſponſalia tàm de præſenti, quàm de futuro ſint contracta ſub conditione, quæ omninò extitura eſt, qualis eſt illa, ſi Sol orietur: tunc enim hæc ſponſalia perinde pura judicantur, atque ſi ſimpliciter & abſque conditione àliqua contracta fuiſſent, *Abb. d. c. per tuas. n 8. arg. l. quod ſi ea conditione. ff. De cond. indeb.* Quamvis de hoc nullis tamen juſtis motus rationibus, dubitet *Speculat. in tit. De cond. appoſit. n. 8.*

53 Porrò hæc ſponſalia tàm de præſenti, quàm de futuro contracta, in nuptias ſive matrimonium tranſeunt, ſi vel concubitus vel conſenſus purus de præſenti re integra ſubſequatur, *d. c. de illis. d. c. ſuper eo. d. c. per tuas.*

Neque

Neque tantùm illorum, qui sponsalia contrahunt, sed etiam omnium illorum consensus in sponsalibus contrahendis requiritur, quorum consensus in nuptiis contrahendis requisitus est, *l. in sponsalibus. §. 1. ff. De sponsal.* Ideoque in sponsalibus contrahendis perinde secundum dispositionem juris civilis consensus parentum, in quorum potestate contrahentes constituti sunt, requiritur, *d. l. in sponsalibus. §. 1.* sicut hic consensus in nuptiis requisitus est, *ut hic in princ. l. 2. l. si nepos, in princ. l. nuptiæ. ff. De rit. nupt. l. Paulus. ff. De stat. hom. l. si uxor. §. si quis uxorem ff. Ad leg. Iul. de adult. l. si ut proponis. C. De nupt.* Si tamen pater, in cujus potestate filius vel filia constituta est, nuptiis vel sponsalibus ab ipsis contrahendis, nulla justè de caussa consentire recusaverit, ipse ad hoc officio judicis compelli potest, *l. qui liberos. ff. De rit. nupt.* Et, si ipse judici non obtemperaverit, permittitur liberis etiam secundum juris civilis dispositionem ex permissione judicis etiam invito patre, in quorum potestate constituti sunt, tàm nuptias quàm sponsalia contrahere, *arg. l. dotem. ff. Solut. matrim. Bart. & Alex. l. si cùm dotem. §. eo tempore. ff. eod. tit. Bald. l. 1. C. De nupt. Bald. l. 1. & ibi Ias. n. 20. & Dec. n. 86. C. Qui admitt. Abb. c. nullus. extra De iur. patron. Abb. c. tuæ. extra De Cler. non resid. Felin. c. cùm accessissent. n. 20. extra De Constit. Ang. §. consequens. n. 5. infr. De suspect. tutor.* Et tàm nuptiæ quàm sponsalia consensu patris contracta intelliguntur, si illa fuerint contracta patre præsente & non contradicente, *d. l. in sponsalibus.* Consensus verò patris, in cujus potestate filius constitutus non est, secundum juris civilis dispositionem de honestate quidem, *l. viduæ. & l. in coniunctione. C. De nupt.* non autem de necessitate,

tàm in nuptiis quàm in ſponſalibus requiritur, *l. filius emancipatus. ff. De rit. nup. l. 3. §. ſi emancipatus. ff. De bonor. poſſ. contr. tab.* Ideoque cùm mater & aſcendentes per lineam maternam liberos ſuos in poteſtate ſua non habeant, *l. nullā. ff. De ſuis & legit. hered. l. Illud. §. ad teſtamenta. ff. De bonor. poſſ. contr. tabul. ſupra tit. 1. §. fin. §. fœminæ infr. De adopt.* ſequitur, quod ſecundum legum civilium ſanctionem, neque in nuptiis neque in ſponſaliis liberorum conſenſus matris vel aſcendentium per lineam maternam requiratur niſi de honeſtate tantùm, *l. 1. & l. in coniunctione. C. De nupt.* Fratris verò, item agnatorum, cognatorum vel affinium, ſimiliter & curatoris & tutoris conſenſus nullo jure in ſponſalibus vel nuptiis requiritur, *l. in copulandis. C. De nupt. Alex. Conſ. 97. n. 2. lib. 1.* niſi de honeſtate tantùm, *l. 1. l. viduæ. & l. in coniunctione. C. De nupt.* De jure verò canonico neque in ſponſalibus neq; in nuptiis liberorum, conſenſus parentum etiam, in quorum poteſtate conſtituti ſunt, requiritur, niſi de honeſtate tantùm, *gloſſ. c. fin. 32. q. 2. gloſſ. & Abb. c. 1. extr. De deſponſat. impub. gloſſ. l. Paulus. ff. De ſtat. homin. Bart. & Dd. l. 2. §. quod ſi in patris. ff. Solut. matr. arg. c. cùm cauſſam. extra De rapt.* Namque hoc, quod ſecundum juris civilis diſpoſitionem, tàm in ſponſalib. quàm in nuptiis liberorum, patris requiritur conſenſus, propter patriam poteſtatem introductum eſt, *ut hîc in princ. & l. 2. ff. De rit. nupt.* quæ poteſtas patria cùm non extendatur ad cauſſas ſpirituales, quales ſunt matrimonium & ſponſalia; *c. fin. De iudic. lib. 6. Dec. Conſ. 434. Card. Pariſ. Conſ. 2. n. 36. lib. 4.* inferunt Canoniſtæ, in matrimonio & ſponſalibus contrahendis conſenſum patris non requiri. Quod uſque adeò verum eſt, ut ſtatutum imponens pœnam

pœnam liberis contrahentibus sponsalia vel nuptias absque patris consensu, ratum non fit, *Abb. Felin. & Dec. c. Ecclesia S. Mariæ. extra De Constit. Abb. & Felin. c. 1. extra De sponsal. Abb. Cons. 12 lib. 2. Alex. Cons. 59. n. 5 Cons. 97. lib. 1. Cons. 1. lib. 3. Cons. 209. lib. 6. Carol. Ruin. Cons. 164. lib. 5. Dec. l. nuptias. ff. De reg. iur.* utque pater filium vel filiam absque illius consensu nuptias vel sponsalia contrahentem, neque exheredare, *Abb. c. 1. extra De desponsat. impub. Abb. Cons. 12. lib. 1. Alex. Cons. 97. lib. 1. Cons. 209. lib. 6. Ias. Auth. Sed si post. C. De inoffic. testam. Ias. l. 2. §. Quod si in patris. n. 28. ff. Solut. matrim. Dec. d. l. nuptias. arg. l. Gracchus. C. Ad leg. Iul. de adult. c. Qui peccat. 24. q. 4.* neque dotem, *gloss. c fin. 23. q. 2. gloss. c. de raptoribus. 36. q. 1. Ias. d. §. Quod si in patris. n. 28. ff. Solut. matrim. Dec. d. l. nuptias. n. 14. arg. gloss. l. si quis à liberis. §. idem iudex, verb. detulerat. & ibi Bart. ff. De liber. agnosc. Bart. l. Divus. ff. Ad leg. Pomp. de parricid. Bart. in tract. De aliment.* etiamsi cum indignis sive turpibus nuptias vel sponsalia contraxerint, *Ioan. Andr. & Immol. c. accedens. extra De procurat. Alex. Cons. 209. n. 8. lib. 6. Alex. l. 1 ff. Solut. matr. Ias. d. Auth. Sed si post. Dec. d. l. nuptias.* Quamvis in nuptiis contractis cum turpibus sive indignis, contrarium & rectiùs mea quidem sententia teneat, *Anton. de Butr. c. accedens. extra De procurat. Abb. c. 1. extra De desponsf. impub. Bald. l. si pater. C. De sponsalibus. Bald. l. nec filium. C. De nupt. Bald. l. Nec filium. C. De nuptiis. gloss. & Archidiac. c. de raptoribus. 36 q. 1. Sebastian. Sap. in additionib. ad Abb. d. c. De desponsf. impub. Alex. Cons. 97. n. 5. lib. 1. Ias. d. §. quod si in patris. n. 28. Socin. in suo Tractat. fallent. Reg. 281. Card. Paris. Consil. 29. n. 27. lib. 3.* • Et hæc quidem 55
tàm secundum legitimas, quàm secundum canonicas sanctio-

sanctiones obtinet; sed secundum quod in Consistoriis nostris pronunciatur, nuptiæ vel sponsalia contracta absque consensu parentum indistinctè tenent, si res non sit integra: Idem est, si res sit integra, sed parentes nullam justam caussam contradicendi habeant: Sin autem parentes justam caussam contradicendi habeant, re integrâ, sponsalia vel nuptiæ absque illorum consensu contracta, rata non sunt, sive hi filii in potestate parentum constituti sint sive non: item sive hi parentes sint pater vel ascendentes per lineam maternam, *De hoc tamen videte latiùs* Kling. *in Tract. De causs. matrim. sub Rubr. De*
56 *consens. parent.* Non aliter tamen sponsalia consensu contracta rata sunt, nisi quis spontè & non coactè sponsalia contrahat: Namque sponsalia vi vel metu contracta, ipso jure nulla sunt, *c. literis. & ibi Abb. extra De desponsat. impub. Card. Paris. Cons. 58. & Cons. 60. lib. 4. facit text. c. cùm locum. c. veniens. Cl. 2. & c. consultationi. extra De sponsal. c. de illis. Cl. 2. extr. De desponsat. impub. Corn. Cons. 41. lib. 2. Ias. l. interpositas. n. 2. C. De transact.* etiamsi hæc sponsalia juramento firmata fuerint, *gloss. & Abb. c. significavit. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll. Ias. l. Titia in princ. n. 6. ff. De verb. oblig. Card. Paris. d. Cons. 58. & Cons. 60.* item, etiamsi propria culpa alicujus ipsi vis vel metus illatus fuerit, *c. veniens. Cl. 2. & ibi gloss. & Abb. extra De sponsal. Alex. Cons. 98. & Cons. 99. lib. 3. Cons. 156. lib. 5. Ias. d. l. Titia. n. 5. & 6.* Nisi vel per cohabitationem subsequentem spontaneam vel per copulam carnalem aut alium actum spontaneum subsequentem; consensum exprimentem metus præcedens purgatus fuerit: tunc enim non obstante metu præcedenti sponsalia contracta valent, *c. ad id. extra De sponsal. c. insi-*

c. insinuante. extra Qui Cleric. vel voven. c. significavit. extra De eo,qui dux. in uxor. quam per adult. poll. l.2. C. Quod met. causs. c. insuper. extra De eo,qui mat. accus. po. gloss. d. c. de illis. Cl.2. extra De desponsat impub. Dummodo tamen eo tempore; quo vel expresſè quis ſponſalibus per metum contractis conſentit, vel tales actus celebrat, ex quibus conſenſus tacitus colligi poſſit, metus & ſuſpicio vel cauſſa metus ceſſet: alioquin verò ſecus eſt, *Bart. Bald. & Alex. l. 2. C. Quod met. causs. Bart. & Ias. l. pen. ff. De cond. ob causs. Abb. c. Ad id, & ibi Praepos. extra De sponsal. Abb. c. consultationi. extra eod. tit. Abb. & Praepos. c. insuper. extra Qui matr. accus. poss. Alex. Cons. 98. & Cons. 99. lib. 3. Corn. Cons. 41. lib. 2. Dyn. Cons. 219. Card. Paris. Cons. 58. n. 69. Cons. 60. n. 34. lib. 4. arg. c. 1. extra Quod met. causs. l. doli mali exceptio. & ibi Bart. ff. De novat.* Non tamen 37 omnis metus ad reſcindendum ſponſalia ſufficiens eſt: namque ſi quis meticuloſus fruſtra rem aliquam metuerit, ipſi non ſubvenitur, *l. nec timorem. ff. Quod met. caus. l. si quis ab alio, in princ. ff. De re iudic.* ſed requiritur ad hoc, ut propter metum ſponſalia irrita reddantur, ut talis metus intervenerit, qui in conſtantem virum cadere poſſit, *c. veniens. Cl. 2. c. consultationi. extra De sponsal. gloss. c. cùm locum. extra eod. tit. l. metum. Cl. 2. ff. Quod met. causs.* Qualis eſt metus mortis vel cruciatus corporis, *l. metum. Cl. 1. iunct. gloss. ff. Quod met. causs. l. interpositas. & ibi Bart. & Dd. C. De transact. c. cùm dilectus. extra Quod met. causs. gloss. d. c. cùm locum. gloss. c. consultationi. Alex. Cons. 98. & Cons. 99. lib. 3. l. continet. §. fin. ff. Quod met. causs. Dec. c. fin. n. 1. extra De appell. Dec. l. in omnibus caussis pro facto. n. 2. ff. De reg. iur.* vulnerum nempe, *Bald. l. fin. in princ. C. De iur. delib.* verberum & ſimilium, *c. ac-*

cedens. extra De converf. coniug. item & metus amiffionis omnium bonorum vel majoris partis, *arg. c. Abbas. extra Quod met. cauff. Abb. c. gemina. extra De fponfalib. Iaf. d. l. Titia in princ. n. 7.* Cæterùm interveniente metu tali, qui in conftantem virum cadere poteft, fponfalia contracta ipfo jure nulla funt, etiamfi revera nulla vis illata fuerit illi, qui per metum fponfalia contraxit; dummodo tamen probabilis fufpicio fuerit vis vel injuriæ inferendæ ad fponfalia contrahenda, *Alex. Conf. 156. n. 20. lib. 5. Card. Parif. Conf. 58. & Conf. 60. lib. 4. arg. l. noviffimè. & ibi Bald ff. Quod falf. tutor. auth. l. 3. §. qui armati. ff. De vi & vi arm. l. 2. & ibi Iaf. C. De transact. Bart. l. 1. §. fi quis etiam. C. Quod vi aut clam. Bald. in tract. fchifmat. Corn. Conf. 41. lib. 2. Andr. Barbat. Conf. 54. lib. 1. Felin. c. 1. extra De offic. deleg. Matth. de Afflict. Decif. Neapol. 69.* item etiamfi promiffio fpontanea de fponfalibus contrahendis præcefferit, *Abb. c. requifivit, arg. illius text. extra*
58 *De fponfal. Iaf. d. l. Titia in princ. n. 5.* Ex quo infertur matrimonium contractum ab eo, qui in carceribus detinetur, ratum non effe, *Abb. c. cùm locum. n. 9. extra De fponfal. arg. l. qui carcerem & ibi Bart. & Bald. ff. Quod met. cauff.* Quod tamen ita demum verum eft, fi quis carceribus inclufus fuerit ad hunc finem, ut fponfalia contraheret: fecus autem, fi quis ob aliam cauffam, debitum nempe vel delictum aliquod vel fimilem, carceribus inclufus fponte atque non coactè in carceribus fponfalia contraxerit: tunc enim illa fponfalia perinde rata funt, atq; fi ab alio quolibet extra carcerem contracta fuiffent, *Abb. d. c. cùm locum. Abb. c. 2. arg. illius text. extra De fecund. nupt. facit. l. metum. §. fed licet. ff. Quod met. cauff.* Idem eft, fi is, qui carceri inclufus fuit ad hunc finem, ut cùm

certa

certa persona sponsalia contraheret, cùm alia persona sponte & nullâ coactione præcedente sponsalia in carcere contraxerit: namque hic contractus ratus est, *arg. l. heredes palam. §. pen. & ibi Bart. ff. De testam. l. 2. §. homines. & ibi Bart. ff. vi bon. rapt.* Præterea sponsalia non 59
aliter rata sunt, nisi inter personas certas contracta fuerint. Namque sponsalia cum incertis personis contracta adeò nulla sunt, ut ex illis justitia publicæ honestatis non oriatur, *c. 1. De sponsal. lib. 6. Ang. de Clava in Summ. ver. matrimonium. Cl. 2. ver. impedimentum. 14. n 8.* Ideoque sponsalia non contrahuntur, si unus juvenis promittat duabus vel tribus puellis, se unam ex illis ducturum in uxorem, *Ang. de Clav. in Summ. ver. sponsalia.* Si tamen is juvenis cum una ex illis puellis postea rem habeat, hæc promissio præcedens hoc operatur, ut concubitus subsequens, etiam nullo alio interveniente matrimonium constituat inter hunc juvenem & puellam cognitam. Eò, quia concubitus subsequens declarat hunc juvenem in istam puellam cognitam tantùm ab initio consensisse, *Host. c. ex literis. Cl. 2. & ibi Abb. n. 7. extra De sponsal.* Quamvis tamen ex promissione, quâ quis se generaliter obligavit, uxorem ducere ex civitate vel villa aliqua secuto concubitu cum aliqua puella istius civitatis vel villæ, matrimonium non oriatur, *Abb. d. c. ex literis. n. 7.* Deinde sponsalia con- 60
tracta non aliter rata sunt, nisi à personis habilibus & aptis contracta fuerint, *arg. l. ut gradatim. §. 1. ff. De muner. & honor. gloss. & Dd. l. 1. C. De SS. Eccles. Bart. Alex. & Ias. l. 1. §. nunciatio. ff. De oper. nov. nunciat.* Cæterùm omnes personæ, quæ expresse legibus prohibitæ non reperiuntur, si rationem atque intellectum

habeant, ſponſalia contrahere poſſunt, *c. cùm apud. extra*
61 *De ſponſal.* Ideoque etiam mutus & ſurdus ſponſalia contrahere poſſunt, *l. cùm apud. extra De ſponſalib. & c. tuæ. extra eod. l. mutus. ff. De iur. dot. l. mutus. ff. De procurat. l. mutum. ff. De adq. hered. l. fin. C. De bonor. poſſeſſ. infan. l. item quia. ff. De pact. l. Qui id quod. §. mutus. ff. De donat. l. ubi non voce in princ. ff. De reg. iur.* Quod etiam in eo, qui ſurdus & mutus ſimul natus fuit, locum habere Dd. communiter volunt, ſi modò is aliquibus ſignis intellectum ſive conſenſum ſuum exprimere poſſit, *Præpoſ. d. c. cùm apud arg. illius text. Card. Pariſ. Conſ. 63. lib. 4. arg. c. cùm locum. extra De ſponſal. c. fin. extra De ſpon. duor. c. ſufficiat. 27. q. 2.* Quamvis in hoc contrarium, ſed malè teneat *Bald. Ang. Fulgoſ. Rom. Corn. & Iaſ. l. diſcretis. C. Qui teſtam. fac. poſſ. Bald. & Ang. l. ex facto. ff. De vulg. & pupill. ſubſtit. Iaſ. d. l. mutum.* Quinimò eum, qui ſimul mutus, ſurdus & cœcus natus eſt, ſi modò aliquem intellectum habeat, eumque ſignis quibuſdam exprimere atque declarare poſſit, tàm ſponſalia quàm matrimonium contrahere poſſe reſponſum eſt *ab Hoſtienſ. & Abb. d. c. cùm apud. Ang. de Clav. in ſum. ver. matrimonium. Cl. 2. verſ. impedimentum. 18.* Cùm tamen præſumatur, eum, qui ſurdus & mutus natus eſt, intellectu, ratione, atque conſenſu deſtitutum, *Card. Pariſ. Conſ. 63. lib. 4.* ſurdus & mutus ſimul natus, non aliter ſponſalia vel matrimonium contrahere poteſt, niſi ex ſignis ſufficientibus, quod judicis arbitrio relinquitur, *Abb. d. c. cùm apud. d. c. tuæ, ſidis fiat.* ipſum & intellectum habere, & conſentire poſſe, *arg. l. non eſt veriſimile, in princ ff. Quod met. cauſſ. l. ſive poſſidetis. C. De probat.* Et ad hanc cognitionem, quà judex diſcutit, utrum ſurdus & mutus natus intellectum habeat,

habeat, & sponsalia vel matrimonium contrahere possit, sunt citandi illius substituti, si pater ipsi substitutos dederit, vel heredes ab intestato, si ipsi nullus sit substitutus, *Card. Paris. Cons. 63. lib. 4. arg. l. nam ita Divus. ff. De adopt. l. de unoquoq. ff. De re iudic. Alex. & Dd. in l. generaliter. §. cùm autem. C. De instit. & substit. Alex. Cons. 67. lib. 1. Socin. Ias. & Dd. in l. Gallus. §. Et quid si tantùm. ff. De lib. & posth. Dec. Cons. 203. Cons. 427.* Quamvis tamen matrimonium vel sponsalia de facto contracta à surdo & muto nato non citatis substitutis vel heredibus ab intestato, ratum sit, nec dissolvi possit, *Card. Paris. Cons. 63. lib. 4. arg. l. 1. §. biduum. ff. Quand. appell. sit. c. ad apostolicam. De regularibus. Ias. l. patre furioso. arg. illius text. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur.* Præterea licet minor 25. 62
annis, sub potestate tutoris vel curatoris constitutus, item & prodigus, cui bonis interdictum est, absque tutoris vel curatoris auctoritate alioquin alios contractus celebrare non possit, *l. si curatorem. C. De in integr. restit. l. is cui bonis. & ibi Bart. Alex. & Ias. ff. De verb. oblig.* ipsi tamen tàm sponsalia quàm matrimonium absque consensu tutorum vel curatorum contrahere possunt, *arg. l. in copulandis. & ibi Bald. C. De nupt. Ias l. si unus. § pactus ne peteret. n. 32. ff. De pact.* Quod usque adeò verum est, ut minor vel prodigus læsus vel deceptus in contrahendis sponsalibus vel matrimonio, petere non possit, se contra hoc in integrum restitui, *gloss. c. ex parte. verb. quamvis minor. & ibi Abb. n. 12. extra De restit. spoliat. arg. l. si ex caussa. §. Pomponius ait. ff. De minor. gloss. l. Ait Prætor in princ. verb. quid aliud. ff. eod. tit. Ang. de Clava. in Sum. ver. minor.* Dummodo tamen is, qui sponsalia contrahit, sit 63
major septennio: namque minor septennio cùm non

intelligat, quid agat, §. *pupillus. Instit. De inut. stipul.* sponsalia contrahere nequit, *l. in sponsalibus. ff. De sponsalib. c. literas. c. duo. & c. ad dissolvendum. extra De despons. impub. c. 1. eod. tit. lib. 6.* Quod usque adeò procedit, ut locum habeat, licet vel is minor agat quidem septimum annum, sed illum nondum implevit; vel in eo malitia suppleat ætatem, *Abb. c. iuvenis. Abb. c. gemina. extra De sponsal. Idemq. Abb. in c. literas. arg. illius text. & in c. accessit. extra De desponsat. impub. idemq. in c. fraternitati. extra De eo qui cogn. cons. uxor. su. Ang. de Clav. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum. 14. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat gloss. c. Sponsam. extra De sponsal.* nisi ex cohabitatione, amplexibus, aliisque signis liquidò appareat, minores septennio etiam post septennium contractum in eadem voluntate perseverasse: tunc enim sponsalia à minoribus septennio contractis convalescunt, *c. 1. in princ. De despons. impub. lib. 6. c. literas. & ibi Abb. & c. accessit. & ibi Abb. c. duo pueri. & ibi*
64 *Abb. extra De despons. impub.* Similiter & matrimonium & sponsalia ab ebrio contracta rata sunt, *Hinric. Boick. & Card. Florent. c. dilectus. extra De sponsal. Socin. Cons. 47. n. 9. lib. 3. Dec. Cons. 112.* nisi quis ita ebrius fuerit, ut propter ebrietatem ratione atque intellectu penitus destitutus fuerit: tunc enim tàm matrimonium quàm sponsalia ab ebrio contracta rata non sunt, *arg. c. sanè. 15. q. 1. gloss. c. unusquisq. verb. quòd ebrius. 22. q. 4. Bald. Felin. & Dec. c. 1. extra De testib. Bald. c. à crapula. extra De vit. &*
65 *honest. Cleric.* Eodem modo & matrimonium & sponsalia iracundiæ calore contracta rata sunt, nisi quis ita ira incitatus fuerit, ut rationis judicio destitutus fuerit, *Bart & Dec. l. quicquid calore. arg. illius text. ff. De reg. iur. gloss.*

gloss. c. si quis iratus. 293. Abb. & Felin. c. sicut ex literis, extra De iureiurand. Is verò, qui rationis judicio penitùs destitutus est, quique consentire nequit, matrimonium vel sponsalia contrahere nequit, *arg. c. fin. extra De spons. duor.* Ideoque furiosus, *l. patre furioso. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. l. furor. ff. De sponsal. c. dilectus. extra eod. tit. c. neq. 32. q. 7. facit text. l. in negotiis. & ibi Dec. l. furiosi. ff. De reg. iur. l. 2. C. De contrah. empt. l. furiosum. C. Qui testam. fac. poss. c. sicut. extra De regularib.* mente captus, *Alex. Cons. 54. lib. 1. Cons. 3. lib. 6. arg. l. 2. & ibi Bald. C. De curat. furios.* & fatuus, tàm sponsalia, quàm matrimonium contrahere prohibentur, *arg. l. 2. & ibi gloss. ff. De postul. l. dabimus. §. fin. ff. De privil. credit.* Quod tamen ita demum verum est, si furiosus, mente captus vel fatuus, omni penitùs judicio rationis careat; secus autem est, si ipse non omni penitùs judicio rationis careat: tunc enim ipse tàm sponsalia quàm matrimonium contrahere non prohibetur, *Socin. Cons. 47. n. 9. lib. 3. Dec. Cons. 112. Dec. l. humanitatis. n. 11. C. De impub. & al. substit. Card. Paris. Cons. 88. n. 40 lib. 3. arg. l. hac consultissima. §. ac cùm humana. C. Qui testam. fac. poss. l. quoniam indignum. C. De testam. Ioan. Fabr. & Ang. §. praeterea. Quib. testam. fac. non est permiss. Ias. & Dec. l. furiosum. C. Qui testam. fac. poss. Dec. c. pastoralis. notab. 3. extra De iudic. Idemq. Dec. l. si frater. C. Qui testam. fac. poss. Corn. Cons. 261. lib. 4. Card. Paris. Cons. 15. n. 11. lib. 4.* Idem est, si furiosus, mente captus vel fatuus, non perpetuò morbo laboret, sed habeat dilucida intervalla sui furoris: tunc enim tempore remissionis ipse & sponsalia & matrimonium contrahere potest, *arg. d. §. item furiosi. d. l. furiosum. l. 2. C. De contrah. empt. l. cùm aliis. C. De curat. furios. l. cùm furiosus. ff. De iudic.* 60

l. qui

l. qui testamento. §. *nec furiosus. ff. De testam. l. Divus. ff. De offic. præsid.* Et si dubitetur, utrum matrimonium vel sponsalia à furioso, mente capto vel fatuo fuerint contracta tempore furoris vel tempore remissionis, ex qualitate matrimonii vel sponsaliorum præsumuntur esse contracta vel tempore remissionis, si talia sponsalia vel matrimonium contráxerit, qualia quilibet sanæ mentis & integri judicii contracturus fuisset, vel tempore furoris, si vir sanus atque integri judicii talia sponsalia vel matrimonium contracturus non fuisset, *Bart. in Tractat. De testib.* §. *opposita prudentiæ. Ang. Ias. & Dec. d. l. furiosum. Alex. Cons. 141. lib. 1. Cons. 86. lib. 2. Dec. l. in negotiis. ff. De reg. iur. arg. l. is qui.* §. *Divus. ff. De tutor. & curat. dat. ab his. l. quidam in suo. iunct. gloss. ff. De condit. instit. l. apud Iulianum.* §. *fin. ff. De legat. 1. l. item apud.* §. *si quis*
67 *virginem. ff De iniur.* Et licet amor formæ teste Seneca rationis oblivio sit, & insaniæ proximus: Atque furore amoris nihil vehementius sit, adeoque ut hunc furorem retinere perfectæ Philosophiæ officium judicetur, §. *illud Auth. Quib. mod. nat. effic. sui. gloss.* §. *fin. infr. De success. sublat.* sponsalia tamen & matrimonium furore amoris contracta cum ea, quam quis deperditè amabat, rata atque legitima reputantur, *Abb. c. veniens. Cl. 1. arg. illius text. extra De sponsal. Ias. l. Titia, in princ. n. 8. ff. De verb.*
68 *obligat.* Ultimò in sponsalibus requiritur, quòd sponsalia non fuerint contracta lege divinà nempe vel humanà prohibente, *arg. l. non dubium. C. De legib. l. cùm lex, & ibi Bart. ff. De fideiuss. l. si non sortem in princ. ff. De cond. indeb.* Cæterùm quia sponsalia in omnibus casibus prohibita censentur, in quibus nuptiæ prohibitæ sunt, *l. oratione. ff. De sponsal.* an & quibus casibus lege prohibente sponsalia contrahi

contrahi nequeant, ſatis liquebit ex illis, quæ infra circa nuptias ſive matrimonium dicemus.

Abſolutâ definitione ſponſaliorum, reſtat, ut brevi- 69
ter indicemus, quos effectus ſponſalia producant. Circa 70
quod annotandum: licet ex ſponſaliis affinitas non oriatur, *Abb. c. iuvenis. extra De ſponſal. arg. l. ſi qua. ff. De rit. nupt. §. ſi uxor. infr. hoc tit. noſt.* niſi largo modo & impropriè ſumpto vocabulo, *Bart. & Iaſ. l. quod Servius. arg. illius text. ff. De cond. ob cauſſ. l. Labeo, l. Servius. ff. De grad. affin. & conſang.* tamen ex iis oritur publicæ honeſtatis juſtitia, *c. 1. De ſponſal. lib. 6.* Etiamſi hæc ſponſalia vel ab initio propter impedimentum conſanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis vel ſimile, ab initio nulla fuerint, *c. 1. in princ. De ſponſal. lib. 6.* vel ex poſt facto, morte, diſſenſu vel alio modo reſoluta, *Abb. c. acceſſit. arg. illius text. Abb. c. duo pueri. arg. illius text. De deſponſ. impub.* Quæ juſtitia publicæ honeſtatis cùm in nuptiis ſemper honeſtas attendenda ſit, *l. ſemper. ff. De rit. nupt. l. ſemper in coniunctionibus. & ibi Dec. ff. De reg. iur.* impedit, quò minùs Sponſus cum conſanguineis Spônſæ, & è converſo Sponſa cum conſanguineis Sponſi uſque ad quartum gradum ſecundum diſpoſitionem juris canonici, *Abb. c. iuvenis. Abb. c. ad audientiam. Abb. c. ſponſam. extra De ſponſal.* ſed ſecundum conſuetudinem harum regionum, uſque ad tertium gradum excluſivè lineæ æqualis matrimonium vel ſponſalia contrahere poſſit: & contracta contra hoc tàm nuptias quàm ſponſalia diſſolvit, *d. c. iuvenis. & ibi Abb. d. c. ad audientiam. & ibi Abb. d. c. ſponſam. & ibi Abb. c. literas. & ibi Abb. c. duo pueri. & ibi Abb. extra De deſponſ. impub. c. 1. in princ. extra De ſponſal. lib. 6. §. ſi uxor. infr. h. tit. noſtr. l. ſi qua. ff. De rit.*

nupt. Quod usque adeò verum est, ut nec consuetudo, *l. pen. & ibi Bald. C. De incest nupt.* nec rescriptum Imperatoris contrarium valeat, *l. fin. & ibi Bald. C. De incest.*
71 *nupt.* Hoc tamen fallit primò in sponsalibus contractis vel ab uno vel utroque minore septennio: ex his enim justitia publicæ honestatis non oritur, nisi hi infantes in consensu præstito permanserint, usque dum annum septimum compleant, *d. c. literas. d. c. duo pueri. c. 1. De despons. impub. lib. 6.* Secundò hoc fallit, si sponsalia sint nulla propter defectum consensus, *c. 1. in princ. De sponsalib. lib. 6. Abb. c. accessit. arg. illius text. extra De desponsat. impub.* ut puta, si fuerint contracta vel joco, *gloss. c. 1. in princ. verb. consensus. De sponsalib. lib. 6. Ang. de Clav. in Summ. ver. matrimonium. Cl. 2 vers. impedimentum. 14 n. 9. arg. l. obligationum substantia. ff. De act. & obligat.* vel per metum, qui in constantem virum cadere potest, *arg c. ex literis. & ibi Abb extra De despons. impub.* Tertiò hoc fallit in sponsalibus contractis sub conditione, *c. 1. §. fin. De sponsalib. lib 6.* Dummodò tamen hæc sponsalia ante conditionem existentem dissoluta fuerint dissensu contrahentium, morte vel simili modo: secus autem est, si contrahentes in eadem voluntate permanserint, donec conditio sponsaliis adjecta existeret: tunc enim cùm puri & purificati sit eadem conditio, ex his sponsalibus perinde atq; si ab initio purè contracta fuissent, publicæ honestatis justitia oritur, *arg. l. si pupillus. ff. De condit. instit. Ias. l. fin. §. 1. ff. De vulg. & pupill substit.* Quartò hoc fallit in sponsalibus contractis cum incerta persona, *Ang. de Clava. in Sum, ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum. 4 arg. c. 1. De sponsal. lib. 6.* Quintò licet justitia publicæ honestatis impediat matrimonium contrahi

cum

cum personis prohibitis, & matrimonium postea contractum dissolvat: tamen matrimonium antea legitimè contractum justitia publicæ honestatis superveniens non dissolvit, *c. 1. De sponsal. lib. 6.* Sextò hæc honestas publica non est juris naturalis, gentium vel divini, sed positivi tantùm: ideoque quoad hoc impedimentum dispensari potest, ut eo non obstante matrimonium contrahi possit, *Abb. c. referente arg. illius text. Qui fil. sint legit. Card. Paris. Cons. 68. n. 420. lib. 4. Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 1. ver. impedimentum, 18. n. 2.* Septimò, ex promissione simplici de contrahendis sponsalibus publicæ honestatis justitia non descendit, *arg. l. in bona fidei. & ibi Ias. ff. De eo quod cert. loc. Ang. de Clav. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. n. 17. & ver. sponsalia. n. 11. Et de hac iustitia publica honestatis videte tradita per Speculat. in Tit. De consang. & affin. n. 3.* Secundus effectus sponsaliorum est, ut licet permissum sit Sponsis à sponsalibus contractis etiam uni altero invito resilire, *l. 1. C. De sponsal.* etiamsi hæc sponsalia jurata sint, *c. requisivit. extra De sponsalib.* is tamen, qui absque justa & legibus cognita caussa sponsalibus altero invito renunciat, vel perdat arrhas datas, si in iis arrhæ intervenerint, quod quidem utroque jure permissum est, *l. fin. C. De sponsalib. gloss. c. accedens. extra De procurat. gloss. c. ex parte. extra De convers. coniug. Socin. Cons. 3. lib. 1.* vel receptas cogat restituere, aut in duplum, si nihil de hoc specialiter conventum fuerit, *arg. l. contractus. C. De fid. instrum.* aut in duplum vel quadruplum, si hoc specialiter conventum fuerit: Licet ultra hoc nullo modo, *l. fin. & ibi Bald. C. De sponsalib.* Quod procedit sive ipsi contrahentes sponsalia sive parentes illorum arrhas vel dederint vel rece- 72 73

Mm 2 perint,

perint, *d. l. fin. C. De sponsal.* Dummodò tamen meminerimus eo casu, quo parentes pro contrahendis nuptiis vel sponsalibus à filiis, arrhas dant vel recipiunt, ipsos neque perdere arrhas datas, neque receptas duplicatas vel quadruplicatas restituere cogi, si ipse omnem diligentiam atque curam adhibuerint, ut filii ipsorum hæc sponsalia vel nuptias contraherent, & filii ipsis obtemperare noluerint, *Socin. Cons. 3. lib. 1. arg. l. si vehenda. §. 1. ff. Ad leg. Rhod. de iact. Anton. de Butr. & Abb. c. gemina. extra De sponsal.* Secundò, hæc conclusio ampliatur, ut procedat, etiamsi pignus non nomine pœnæ, sed arrhæ nomine datum fuerit, *gloss. Bart. Ias. & Zas. l. Titia in princ. ff. De verb. oblig. Bald. & Salic. l. fin. C. De sponsal.*

74 *l. 1. C. Si rect. provinc.* Tertiò hoc procedit, etiamsi non pecunia vel qualitas, sed species certa sive mobilis sive immobilis arrhæ nomine data fuerit, *Salic. & Bald. d. l. fin. C. De sponsal. Immol. Raph. Cuman. Paul. de Castr. Aret. Ias. & Zas. d. l. Titia in princ. arg. gloss. d. l. Titia. verb. matrimonia. iunct. gloss. l. 1. verb. quod magis est. ff. De pig. act. facit l. fundum Cornelianum. ff. De novat. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Bart. in d. l. Titia in princ.* Quartò hoc procedit, sive arrhæ datæ fuerint post sponsalia contracta pro nuptiis contrahendis, sive ante sponsalia contracta, pro sponsalibus contrahendis, *arg. d. l. con-*

75 *tractus.* Quintò hoc procedit, sive arrhæ magnæ datæ fuerint, sive parvæ, *arg. d. l. fin. C. De sponsal. iunct. l. 1. ff. De legat. præst.* etiamsi hæ arrhæ excedant dotis vel donationis propter nuptias æstimationem, *Ang. Immol. Raph. Fulgos. Paul. de Castr. & Ias. d. l. Titia in princ. Quamvis in hoc ultimo contrarium teneat Bart. d. l. Titia. Anton. de Butr. c. gemina. extra De sponsalib.* Et aliqui Dd. velint, hoc

hoc indistinctè non procedere, quando arrhæ inspecta quantitate facultatum illorum, qui sponsalia contrahunt, immoderatæ sunt, *Ioan. Andr. & Abb. d. c. gemina. Ang. de Clavas. in Sum. verb. sponsalia.* Sextò hoc extenditur, ut procedat, etiamsi de datione vel receptione arrharum non constet aliter nisi per confessionem partis, *Bart. Raph. Cum. Aret. Ias. & Zas. d. l. Titia in princ. Bald. l. Deo nobis in princ. C. De Episcop. & Cleric. Bald. l. 2. C. Quand. lic. ab empt. disced. arg. l. Publia, §. fin. ff. Depos. gloss. §. illud. Auth. De aequal. dot. & donat. propt. nupt. gloss. & Dd. c. is qui fidem extra De sponsalib. Bart. Auth. sed iam necesse. C. De donat. ant. nupt. facit text. c. cùm Ioannes extra De fid. instr. Quamvis in hoc contrarium, & malè teneat Ang. Immol. & Paul. de Castr. in d. l. Titia in princ. Socin. Cons. 3. lib. 1. Ang. de Clava. in sua sum. verb sponsalia.* Nisi vel contrarium probetur, arrhas videlicet non datas neque receptas, *Zas. d. l. Titia in princ. n. 7.* vel ex probabilibus atque sufficientibus indiciis liqueret, hanc confessionem in fraudem factam, *Bart. & Ias. d. l. Titia. arg. l. non dubium. & ibi Bart. Ias. & Dd ff. De ll.* Quod ex eo præsumitur, quòd uterque contrahentium sponsalia confitetur, & æqualem summam pecuniæ alterum ab altero arrhæ nomine accepisse, *Bart. & Paul. de Castr. d. l. Titia in princ. Anton. de Butr. & Abb. d. c. gemina. Ang. de Clava. in Sum. ver. sponsalia. Ang. Perus. Cons. 234. Socin. Cons. 3. lib. 1.* licet aliàs regulariter non præsumatur, hanc confessionem in fraudem factam, *arg. l. meritò. ff. Pro Soc. l. quoties. §. qui dolo. ff. De probat.* Hoc fallit primò, si illi, qui arrhas dederunt vel acceperunt, sint minores 25. annis: tunc enim ipsi sponsalia vel nuptias non contrahentes, neque arrhas datas perdunt: neque acceptas

76 (beside line "Sextò hoc extenditur"); 77 (beside line "Hoc fallit primò")

 ultra

ultra simplum reddere coguntur, *d. l. fin. C. De sponsal.* Secundo hoc fallit, si arrhæ non sint revera datæ, sed tantùm sit facta promissio de arrhis dandis, *Bart. & Ias. d. l. Titia in princ. Ioan. Andr. Ant. de Butr. & Abb. d. c. gemina. Ang. de Clava. in Sum. d. ver. sponsalia. arg. d. l. fin. ver. accept. C. De sponsal. iunct. l. per diversas. & l. ab Anastasio. C. Mand.* Quod procedit, etiamsi arrhas promittens, constituat se illas nomine stipulatoris possidere, *Bart. & Ias. d. l. Titia in princ. arg. gloss. d. l. item lapilli. infr. De rer. divis. facit text. l. 1. C. De suffrag.* Item etiamsi hæc promissio jurejurando confirmata sit, *Bart. d. l. Titia in princ. arg. illius text. iunct. c. non est obligatorium. & ibi Dyn. De*

78 *reg. iur. lib. 6.* Tertiò hoc fallit, quando arrhæ non ab una parte tantùm, sed ab utraque parte & datæ & receptæ fuerunt, *Bart. & Paul. de Castr. & Zas. d. l. Titia in princ. Abb. d. c. gemina. Ang. de Clava. in Sum. ver. sponsalia. Socin. Cons. 3. lib. 1.* Sed in hoc contrarium tenet *Bald. l. fin. C. De sponsal. Bald d. l. Deo nobis in princ. C. De Episcop. & Cleric. Ias. d. l. Titia.* Ego tamen Bartoli sententiam veram judico eo casu, quo ab utraque parte arrharum nomine eadem quantitas numerata est: eo verò casu, quo ab utraque parte vel species vel quantitas inæqualis data fuit, Baldi sententiam veriorem judico, *arg. l. si ita scriptum. ff. De liber. & posth. l. is qui puteum. §. hoc interdictum. ff. Quod vi aut clam. l. quid ergò. §. item ait: ff. De his qui not. infam. l. fin. §. fin. ff. Mand.* Dummodò tamen is, qui sponsalibus absque legitima caussa altera parte invita renunciat, nunquam ultra quadruplum dati vel ac-

79 cepti mulctetur, *arg. l. fin. C. De sponsal.* Quarto hoc fallit in arrhis datis à parentibus etiam majoribus, pro sponsalibus nomine filiorum infantium contractis: In his

his enim dispositio, *d. l. fin. C. De sponsal.* locum non habet, etiamsi constet atque liqueat, hos infantes in consensu præstito ultra septennium perseverasse: nisi postquam hi infantes septennium compleverunt, parentes expressè contractum arrharum renovaverint, *Soc. Cons. 3. lib. 1.* Ego tamen hac sententia non obstante verissimum judico, dispositionem *d. l. fin. C. De sponsal.* etiam habere locum in arrhis datis à parentibus pro sponsalibus contractis à filiis infantibus, si hi infantes in eadem voluntate permanserint, donec septimum annum compleverint, etiamsi parentes post septimum annum completum, hunc contractum arrharum non renovaverint, *arg. l. si quis pro eo. §. si nummos. ff. De fideiuss. prout hoc etiam est de mente Bald. in d. l. fin. n. 11. C. De sponsal.* Quintò 80
matrimonio contracto, arrhæ hujus contemplatione datæ non efficiuntur accipientis, sed ab eo, qui illas dedit, repeti possunt, *Fed. de Senis. Cons. 164. Ang. de Clavas. in Sum. ver. sponsalia. arg. l. ex empto. §. is qui vina. ff. De act. empt. Bald. d. l. contractus. C. De fid. instrum. Ang. infr. De empt. vendit. in princ.* Utrum autem spe premii quis 81
ad matrimonium vel nuptias contrahendas invitari possit, quæritur; In qua quæstione Dd. nostri communiter concludunt, quod sic *l. Titio centum. §. 1. & ibi Bart. ff. De condit. & demonst. l. cum ita. ff. eod. tit. l. uter ex fratribus ff. De condit instit. l. 1. & ibi Ias. & Dec. C. De instit & substit.* Hoc tamen fallit primò, si ipse, qui ad nuptias vel matrimonium spe premii, vel lucri incitatur, has nuptias sive matrimonium ad quod invitatur, honeste contrahere non poterit: tunc enim si hoc lucrum sive emolumentum, per quod quis ad nuptias invitatur, sit legatum in ultima voluntate relictum, hoc onus sive hęc conditio de nu-

de nuptiis contrahendis à legato rejicitur, *d. l. cùm ita. Bart. d. l. Titio centum. §. 1. d. l. cùm ita.* Secundò hoc fallit, quando quis metu magni lucri amittendi ad matrimonium vel nuptias contrahendas invitatur, *Cyn. l. interpositas. C. De transact. Iaſ. d. l. Titia in princ. n. 10.* Quam tamen ſententiam tunc demum procedere judico, quando metu amittendi lucrum jam quæſitum atque radicatum quis ad matrimoniũ vel nuptias contrahendas invitatur: tunc enim hoc indiſtinctè fieri prohibitum eſt: ſive hoc lucrum, de quo omittendo quis periclitatur, ſit magnum ſive exiguum, *Dec. l. 1. n. 4. C. De vendit. inſtit. arg. gloſſ. l. 1. §. ſi quis autem propter inundationem, verb. in integrum reſtitutionem. ff. De itin. act. priv. gloſſ. c. de puellis. 36. q. 2. Iaſ. l. non ampliùs. §. 1. ff. De legat. 1.* ſecus autem eſſe judico, quando quis ſpe lucri de novo adquirendi ad matrimonium nuptias vel ſponſalia invitatur: tunc enim hoc indiſtinctè permiſſum credo, licet hoc lucrum maximum ſit, *arg. d. l. cùm ita. d. l. Titio centum. §. 1. d. l. uter ex fratribus. l. 1. & l. 2. C. De condit. inſtit.* Tertiò hoc procedit, quando quis invitatur ad ſponſalia, nuptias vel matrimonium ſpe lucri ab alio præſtandi: ſecus autem eſt, quando quis invitatur ſpe lucri ab ipſo, cum quo nuptias vel ſponſalia contrahere vult, præſtandi: hoc enim ſecundum communem Dd. ſententiam fieri prohibitum eſt, *Bart. Alex. Iaſ. & Zaſ. d. l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. fin. arg. illius text. ff. De verb. oblig. Bart. Iaſ. & Dec. d. l. Titia in princ. Abb. d. c. gemina. Iaſ. l. 1. C. De cond. inſtit.* Ego verò hanc ſententiam Dd. tunc demum procedere judico, quando præſtatio hujus lucri vel emolumenti confertur in tempus matrimonii contracti: tunc hæc promiſſio, ſicut & alia quælibet dona-

monium solo consensu initum, fuerit factus hæreticus vel leprosus ante concubitum secutum, propter hanc caussam separatio fieri nequeat, *d. c. ex parte. Cl. 2. & ibi Abb. extra De convers. coniug.* Secundò hoc, secundum 6
canonicas sanctiones extenditur, ut matrimonium solo consensu de præsenti initum, non dissolvatur per matrimonium cum alia contractum & concubitu consumatum, *c. 1. c. licet. & c. fin. extra De spon. duo.* Quod usque adeò verum est, ut consuetudo contraria rata non sit, *c. fin. extra De spon. duor.* In nostris tamen Consistoriis 7
contrarium servatur atque pronunciatur, quòd videlicet per matrimonium concubitu & corporum commixtione consumatum, matrimonium præcedens solo consensu initiatum solvatur, atque is, qui eo modo cum duabus matrimonium contraxit, illi cohabitare cogatur, non cum qua priùs matrimonium consensu solo initiavit, sed illi, cum quo postea matrimonium concubitu secuto consumavit. Quæ consuetudo pronunciandi 8
ex eo confirmari potest, quod Dd. nostri magis communiter tradunt, Papam contra matrimonium solo consensu initum dispensare atq; consuetudinem, quæ vult, ut matrimonium concubitu consumatum, matrimonium præcedens solo consensu initiatum dissolvat, & inducere, & ab aliis inductum confirmare possit, *Host. d. c. fin. & ibi Præpos. extra De spon. duo. gloss. Host. & Dd. c. ex publico. extra De convers. coniug. Bald. l. Deo nobis in princ. C. De Episcop. & Cleric. Petr. de Anchor. Cons. 239. Felin. c. quæ in Ecclesiarum. n. 20. & ibi Dec. n. 15. extra De Constit. Socin. Cons. 28. lib. 1. Dec. Cons. 112. Cons. 603. Cons. 681.* Quare cum Theologis nostris in illis, quæ legi divinæ vel honestati non refragantur, non minùs liceat quàm Papæ

de nuptiis contrahendis à legato rejicitur, *d. l. cùm ita. Bart. d. l. Titio centum. §. 1. d. l. cùm ita.* Secundò hoc fallit, quando quis metu magni lucri amittendi ad matrimonium vel nuptias contrahendas invitatur, *Cyn. l. interpositas. C. De transact. Iaſ. d. l. Titia in princ. n. 10.* Quam tamen ſententiam tunc demum procedere judico, quando metu amittendi lucrum jam quæſitum atque radicatum quis ad matrimoniũ vel nuptias contrahendas invitatur: tunc enim hoc indiſtinctè fieri prohibitum eſt: ſive hoc lucrum, de quo omittendo quis periclitatur, ſit magnum ſive exiguum, *Dec. l. 1. n. 4. C. De vendit. inſtit. arg. gloſſ. l. 1. §. ſi quis autem propter inundationem. verb. in integrum reſtitutionem. ff. De itin. act. priv. gloſſ. c. de puellis. 36. q. 2. Iaſ. l. non ampliùs. §. 1. ff. De legat. 1.* ſecus autem eſſe judico, quando quis ſpe lucri de novo adquirendi ad matrimonium nuptias vel ſponſalia invitatur: tunc enim hoc indiſtinctè permiſſum credo, licet hoc lucrum maximum ſit, *arg. d. l. cùm ita. d. l. Titio centum. §. 1. d. l. uter ex fratribus. l. 1. & l. 2. C. De condit. inſtit.* Tertiò hoc procedit, quando quis invitatur ad ſponſalia, nuptias vel matrimonium ſpe lucri ab alio præſtandi: ſecus autem eſt, quando quis invitatur ſpe lucri ab ipſo, cum quo nuptias vel ſponſalia contrahere vult, præſtandi: hoc enim ſecundum communem Dd. ſententiam fieri prohibitum eſt, *Bart. Alex. Iaſ. & Zaſ. d. l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. fin. arg. illius text. ff. De verb. oblig. Bart. Iaſ. & Dec. d. l. Titia in princ. Abb. d. c. gemina. Iaſ. l. 1. C. De cond. inſtit.* Ego verò hanc ſententiam Dd. tunc demum procedere judico, quando præſtatio hujus lucri vel emolumenti confertur in tempus matrimonii contracti: tunc hæc promiſſio, ſicut & alia quælibet dona-

monium solo consensu initum, fuerit factus hæreticus vel leprosus ante concubitum secutum, propter hanc caussam separatio fieri nequeat, *d. c. ex parte. Cl. 2. & ibi Abb. extra De convers. coniug.* Secundò hoc, secundum canonicas sanctiones extenditur, ut matrimonium solo 6
consensu de præsenti initum, non dissolvatur per matrimonium cum alia contractum & concubitu consummatum, *c. 1. c. licet. & c. fin. extra De spon. duo.* Quod usque adeò verum est, ut consuetudo contraria rata non sit, *c. fin. extra De spon. duor.* In nostris tamen Consistoriis 7
contrarium servatur atque pronunciatur, quòd videlicet per matrimonium concubitu & corporum commixtione consumatum, matrimonium præcedens solo consensu initiatum solvatur, atque is, qui eo modo cum duabus matrimonium contraxit, illi cohabitare cogatur, non cum qua priùs matrimonium consensu solo initiavit, sed illi, cum quo postea matrimonium concubitu secuto consumavit. Quæ consuetudo pronunciandi 8
ex eo confirmari potest, quod Dd. nostri magis communiter tradunt, Papam contra matrimonium solo consensu initum dispensare atq; consuetudinem, quæ vult, ut matrimonium concubitu consumatum, matrimonium præcedens solo consensu initiatum dissolvat, & inducere, & ab aliis inductum confirmare possit, *Host. d. c. fin. & ibi Prapos. extra De spon. duo. gloss. Host. & Dd. c. ex publico. extra De convers. coniug. Bald. l. Deo nobis in princ. C. De Episcop. & Cleric. Petr. de Anchor. Cons. 239. Felin. c. quæ in Ecclesiarum. n. 20. & ibi Dec. n. 15. extra De Constit. Socin. Cons. 28. lib. 1. Dec. Cons. 112. Cons. 603. Cons. 681.* Quare cum Theologis nostris in illis, quæ legi divinæ vel honestati non refragantur, non minùs liceat quàm Papæ

de nuptiis contrahendis à legato rejicitur, *d. l. cùm ita. Bart. d. l. Titio centum. §. 1. d. l. cùm ita.* Secundò hoc fallit, quando quis metu magni lucri amittendi ad matrimonium vel nuptias contrahendas invitatur, *Cyn. l. interpositas. C. De transact. Iaf. d. l. Titia in princ. n. 10.* Quam tamen sententiam tunc demum procedere judico, quando metu amittendi lucrum jam quæsitum atque radicatum quis ad matrimoniũ vel nuptias contrahendas invitatur: tunc enim hoc indistinctè fieri prohibitum est: sive hoc lucrum, de quo omittendo quis periclitatur, sit magnum sive exiguum, *Dec. l. 1. n. 4. C. De vendit. instit. arg. gloss. l. 1. §. si quis autem propter inundationem, verb. in integrum restitutionem. ff. De itin. act. priv. gloss. c. de puellis. 36. q. 2. Iaf. l. non ampliùs. §. 1. ff. De legat. 1.* secus autem esse judico, quando quis spe lucri de novo adquirendi ad matrimonium nuptias vel sponsalia invitatur: tunc enim hoc indistinctè permissum credo, licet hoc lucrum maximum sit, *arg. d. l. cùm ita. d. l. Titio centum. §. 1. d. l. uter ex fratribus. l. 1. & l. 2. C. De condit. instit.* Tertiò hoc procedit, quando quis invitatur ad sponsalia, nuptias vel matrimonium spe lucri ab alio præstandi: secus autem est, quando quis invitatur spe lucri ab ipso, cum quo nuptias vel sponsalia contrahere vult, præstandi: hoc enim secundum communem Dd. sententiam fieri prohibitum est, *Bart. Alex. Iaf. & Zaf. d. l. si ita stipulatus fuero. §. fin. arg. illius text. ff. De verb. oblig. Bart. Iaf. & Dec. d. l. Titia in princ. Abb. d. c. gemina. Iaf. l. 1. C. De cond. instit.* Ego verò hanc sententiam Dd. tunc demum procedere judico, quando præstatio hujus lucri vel emolumenti confertur in tempus matrimonii contracti: tunc hæc promissio, sicut & alia quælibet dona-

monium solo consensu initum, fuerit factus hæreticus vel leprosus ante concubitum secutum, propter hanc caussam separatio fieri nequeat, *d. c. ex parte, Cl. 2. & ibi Abb. extra De convers. coniug.* Secundò hoc, secundum canonicas sanctiones extenditur, ut matrimonium solo consensu de præsenti initum, non dissolvatur per matrimonium cum alia contractum & concubitu consummatum, *c. 1. c. licet. & c. fin. extra De spon. duo.* Quod usque adeò verum est, ut consuetudo contraria rata non sit, 6
c. fin. extra De spon. duor. In nostris tamen Consistoriis contrarium servatur atque pronunciatur, quòd videlicet per matrimonium concubitu & corporum commixtione consumatum, matrimonium præcedens solo consensu initiatum solvatur, atque is, qui eo modo cum duabus matrimonium contraxit, illi cohabitare cogatur, non cum qua priùs matrimonium consensu solo initiavit, sed illi, cum quo postea matrimonium concubitu secuto consumavit. Quæ consuetudo pronunciandi ex eo confirmari potest, quod Dd. nostri magis communiter tradunt, Papam contra matrimonium solo consensu initum dispensare atq; consuetudinem, quæ vult, ut matrimonium concubitu consumatum, matrimonium præcedens solo consensu initiatum dissolvat, & inducere, & ab aliis inductum confirmare possit, *Host. d. c. fin. & ibi Prapos. extra De spon. duo. gloss. Host. & Dd. c. ex publico. extra De convers. coniug. Bald. l. Deo nobis in princ. C. De Episcop. & Cleric. Petr. de Anchor. Cons. 239. Felin. c. quæ in Ecclesiarum. n. 20. & ibi Dec. n. 15. extra De Constit. Socin. Cons. 28. lib. 1. Dec. Cons. 112. Cons. 603. Cons. 681.* Quare cum Theologis nostris in illis, quæ legi divinæ vel honestati non refragantur, non minùs liceat quàm Papæ

Pp per-

de nuptiis contrahendis à legato rejicitur, *d. l. cùm ita. Bart. d. l. Titio centum. §. 1. d. l. cùm ita.* Secundò hoc fallit, quando quis metu magni lucri amittendi ad matrimonium vel nuptias contrahendas invitatur, *Cyn. l. interpositas. C. De transact. Ias. d. l. Titia in princ. n. 10.* Quam tamen sententiam tunc demum procedere judico, quando metu amittendi lucrum jam quæsitum atque radicatum quis ad matrimoniũ vel nuptias contrahendas invitatur: tunc enim hoc indistinctè fieri prohibitum est: sive hoc lucrum, de quo omittendo quis periclitatur, sit magnum sive exiguum, *Dec. l. 1. n. 4. C. De vendit. instit. arg. gloss. l. 1. §. si quis autem propter inundationem. verb. in integrum restitutionem. ff. De itin. act. priv. gloss. c. de puellis. 36. q. 2. Ias. l. non ampliùs. §. 1. ff. De legat. 1.* secus autem esse judico, quando quis spe lucri de novo adquirendi ad matrimonium nuptias vel sponsalia invitatur: tunc enim hoc indistinctè permissum credo, licet hoc lucrum maximum sit, *arg. d. l. cùm ita. d. l. Titio centum. §. 1. d. l. uter ex fratribus. l. 1. & l. 2. C. De condit. instit.* Tertiò hoc procedit, quando quis invitatur ad sponsalia, nuptias vel matrimonium spe lucri ab alio præstandi: secus autem est, quando quis invitatur spe lucri ab ipso, cum quo nuptias vel sponsalia contrahere vult, præstandi: hoc enim secundum communem Dd. sententiam fieri prohibitum est, *Bart. Alex. Ias. & Zas. d. l. si ita stipulatus fuero. §. fin. arg. illius text. ff. De verb. oblig. Bart. Ias. & Dec. d. l. Titia in princ. Abb. d. c. gemina. Ias. l. 1. C. De cond. instit.* Ego verò hanc sententiam Dd. tunc demum procedere judico, quando præstatio hujus lucri vel emolumenti confertur in tempus matrimonii contracti: tunc hæc promissio, sicut & alia quælibet dona-

monium solo consensu initum, fuerit factus hæreticus vel leprosus ante concubitum secutum, propter hanc caussam separatio fieri nequeat, *d. c. ex parte, Cl. 2. & ibi Abb. extra De convers. coniug.* Secundò hoc, secundum canonicas sanctiones extenditur, ut matrimonium solo consensu de præsenti initum, non dissolvatur per matrimonium cum alia contractum & concubitu consiimatum, *c. 1. c. licet. & c. fin. extra De spon. duo.* Quod usque adeò verum est, ut consuetudo contraria rata non sit, *c. fin. extra De spon. duor.* In nostris tamen Consistoriis contrarium servatur atque pronunciatur, quòd videlicet per matrimonium concubitu & corporum commixtione consumatum, matrimonium præcedens solo consensu initiatum solvatur, atque is, qui eo modo cum duabus matrimonium contraxit, illi cohabitare cogatur, non cum qua priùs matrimonium consensu solo initiavit, sed illi, cum quo postea matrimonium concubitu secuto consumavit. Quæ consuetudo pronunciandi ex eo confirmari potest, quod Dd. nostri magis communiter tradunt, Papam contra matrimonium solo consensu initum dispensare atq; consuetudinem, quæ vult, ut matrimonium concubitu consumatum, matrimonium præcedens solo consensu initiatum dissolvat, & inducere, & ab aliis inductum confirmare possit, *Host. d. c. fin. & ibi Præpos. extra De spon. duo. gloss. Host. & Dd. c. ex publico. extra De convers. coniug. Bald. l. Deo nobis in princ. C. De Episcop. & Cleric. Petr. de Anchor. Cons. 239. Felin. c. quæ in Ecclesiarum. n. 20. & ibi Dec. n. 15. extra De Constit. Socin. Cons. 28. lib. 1. Dec. Cons. 112. Cons. 603. Cons. 681.* Quare cum Theologis nostris in illis, quæ legi divinæ vel honestati non refragantur, non minùs liceat quàm Papæ

Pp per-

6 7 8

ultra simplum reddere coguntur, *d. l. fin. C. De sponsal.* Secundo hoc fallit, si arrhæ non sint revera datæ, sed tantùm sit facta promissio de arrhis dandis, *Bart. & Iaf. d. l. Titia in princ. Ioan. Andr. Ant. de Butr. & Abb. d. c. gemina. Ang. de Clava. in Sum. d. ver. sponsalia. arg. d. l. fin. ver. accepit. C. De sponsal. junct. l. per diversas. & l. ab Anastasio. C. Mand.* Quod procedit, etiamsi arrhas promittens, constituat se illas nomine stipulatoris possidere, *Bart. & Iaf. d. l. Titia in princ. arg. gloss. d. l. item lapilli. infr. De rer. divis. facit text. l. 1. C. De suffrag.* Item etiamsi hæc promissio jurejurando confirmata sit, *Bart. d. l. Titia in princ. arg. illius text. junct. c. non est obligatorium. & ibi Dyn. De*
78 *reg. iur. lib. 6.* Tertiò hoc fallit, quando arrhæ non ab una parte tantùm, sed ab utraque parte & datæ & receptæ fuerunt, *Bart. & Paul. de Castr. & Zas. d. l. Titia in princ. Abb. d. c. gemina. Ang. de Clava. in Sum. ver. sponsalia. Socin. Cons. 3. lib. 1.* Sed in hoc contrarium tenet *Bald. l. fin. C. De sponsal. Bald d. l. Deo nobis in princ. C. De Episcop. & Cleric. Iaf. d. l. Titia.* Ego tamen Bartoli sententiam veram judico eo casu, quo ab utraque parte arrharum nomine eadem quantitas numerata est: eo verò casu, quo ab utraque parte vel species vel quantitas inæqualis data fuit, Baldi sententiam veriorem judico, *arg. l. si ita scriptum. ff. De liber. & posth. l. is qui puteum. §. hoc interdictum. ff. Quod vi aut clam. l. quid ergò. §. item ait. ff. De his qui not. infam. l. fin. §. fin. ff. Mand.* Dummodò tamen is, qui sponsalibus absque legitima caussa altera parte invita renunciat, nunquam ultra quadruplum dati vel ac-
79 cepti mulctetur, *arg. l. fin. C. De sponsal.* Quarto hoc fallit in arrhis datis à parentibus etiam majoribus, pro sponsalibus nomine filiorum infantium contractis: In

his

his enim dispositio, *d. l. fin. C. De sponsal.* locum non habet, etiamsi constet atque liqueat, hos infantes in consensu præstito ultra septennium perseverasse: nisi postquam hi infantes septennium compleverunt, parentes expressè contractum arrharum renovaverint, *Soc. Con. 3. lib. 1.* Ego tamen hac sententia non obstante verissimum judico, dispositionem *d. l. fin. C. De sponsal.* etiam habere locum in arrhis datis à parentibus pro sponsalibus contractis à filiis infantibus, si hi infantes in eadem voluntate permanserint, donec septimum annum compleverint, etiamsi parentes post septimum annum completum, hunc contractum arrharum non renovaverint, *arg. l. si quis pro eo. §. si nummos. ff. De fideiuss. prout hoc etiam est de mente Bald. in d. l. fin. n. 11. C. De. sponsal.* Quintò 80
matrimonio contracto, arrhæ hujus contemplatione datæ non efficiuntur accipientis, sed ab eo, qui illas dedit, repeti possunt, *Fed. de Senis. Cons. 164. Ang. de Clavas. in Sum. ver. sponsalia. arg. l. ex empto. §. is qui vina. ff. De act. empt. Bald. d. l. contractus. C. De fid. instrum. Ang. instr. De empt. vendit. in princ.* Utrum autem spe premii quis 81
ad matrimonium vel nuptias contrahendas invitari possit, quæritur; In qua quæstione Dd. nostri communiter concludunt, quod sic *l. Titio centum. §. 1. & ibi Bart. ff. De condit. & demonst. l. cùm ita. ff. eod. tit. l. uter ex fratribus ff. De condit instit. l. 1. & ibi Ias. & Dec. C. De instit & substit.* Hoc tamen fallit primò, si ipse, qui ad nuptias vel matrimonium spe premii, vel lucri incitatur, has nuptias sive matrimonium ad quod invitatur, honestè contrahere non poterit: tunc enim si hoc lucrum sive emolumentum, per quod quis ad nuptias invitatur, sit legatum in ultima voluntate relictum, hoc onus sive hæc conditio de nu-

monium ſolo conſenſu initum, fuerit factus hæreticus vel leproſus ante concubitum ſecutum, propter hanc cauſſam ſeparatio fieri nequeat, *d. c. ex parte. Cl. 2. & ibi Abb. extra De converſ. coniug.* Secundò hoc, ſecundum canonicas ſanctiones extenditur, ut matrimonium ſolo 6
conſenſu de præſenti initum, non diſſolvatur per matrimonium cum alia contractum & concubitu conſumatum, *c. 1. c. licet. & c. fin. extra De ſpon. duo.* Quod uſque adeò verum eſt, ut conſuetudo contraria rata non ſit, *c. fin. extra De ſpon. duor.* In noſtris tamen Conſiſtoriis 7
contrarium ſervatur atque pronunciatur, quòd videlicet per matrimonium concubitu & corporum commixtione conſumatum, matrimonium præcedens ſolo conſenſu initiatum ſolvatur, atque is, qui eo modo cum duabus matrimonium contraxit, illi cohabitare cogatur, non cum qua priùs matrimonium conſenſu ſolo initiavit, ſed illi, cum quo poſtea matrimonium concubitu ſecuto conſumavit. Quæ conſuetudo pronunciandi 8
ex eo confirmari poteſt, quod Dd. noſtri magis communiter tradunt, Papam contra matrimonium ſolo conſenſu initum diſpenſare atq; conſuetudinem, quæ vult, ut matrimonium concubitu conſumatum, matrimonium præcedens ſolo conſenſu initiatum diſſolvat, & inducere, & ab aliis inductum confirmare poſſit, *Hoſt. d. c. fin. & ibi Prapoſ. extra De ſpon. duo. gloſſ. Hoſt. & Dd. c. ex publico. extra De converſ. coniug. Bald. l. Deo nobis in princ. C. De Epiſcop. & Cleric. Petr. de Anchor. Conſ. 239. Felin. c. quæ in Eccleſiarum. n. 20. & ibi Dec. n. 15. extra De Conſtit. Socin. Conſ. 28. lib. 1. Dec. Conſ. 112. Conſ. 603. Conſ. 681.* Quare cum Theologis noſtris in illis, quæ legi divinæ vel honeſtati non refragantur, non minùs liceat quàm Papæ

permissum sit; sequitur & Theologos nostros optimo jure hanc consuetudinem introducere potuisse, ut matrimonium concubitu consumatum, matrimonium praecedens solo consensu perfectum dissolvat. Non tamen
9 credo extra hanc caussam Theologis nostris permissum esse absque maxima caussa matrimonium solo consensu initum dissolvere, atque uni ex contrahentibus permittere ab hoc matrimonio re integra resilire, & aliud matrimonium contrahere: Cùm ne Papae quidem liceat matrimonium solo consensu initiatum absque justissima & gravissima caussa dissolvere, *Abb. d.c. ex publico. Abb d.c. ex parte. Cl. 2. arg. illius text. Abb. c. fin. extra De sponsf. duo.*
10 *Decis. Cons. 681.* Deinde cùm matrimonium solo consensu consumatum etiam nondum secuto concubitu, quoad essentiam suam perfectum judicetur: sequitur, quod dispositum de uxore & marito in illis quoque locum habeat, inter quos matrimonium consensu solo, etiam absque concubitu consumatum fuit, *prout hoc latè*
11 *docuimus. supr. in materia sponsal.* Porrò nuptiae sive matrimonium, cujus beneficio id consequimur, ut propter liberos atque posteros nostros exinde procreatos immortales judicemur, *Auth. De nupt. in princ.* sunt contractus nominatus, bonae fidei, jure divino introductus, in quo contractu, ex consensu libero & legitimo inter personas habiles & aptas intercedente, oritur maris atq; foeminae conjunctio, individuam vitae consuetudinem, & divini humanique juris communicationem continens, institutus ad hoc, ut agnoscamus, DEUM esse mentem castam, & in castitate ei serviamus, & hoc modo propagato genere humano colligatur aeterna Ecclesia
12 DEO. Cùm enim matrimonium habeat nomen speciale aliis

aliis contractibus non communicabile: dubium non est, matrimonium esse contractum nominatum, *gloss. Rubr. & ibi Bart. C. De rer. perm.* Similiter certum est, matrimonium esse contractum bonæ fidei, *Ias. § fuerat. n. 13. infr. De act. & dixi in mater. contractuum in tit. De obligat. Quæ ex quasi consens.* Circa quod tamen annotandum, licet dolus dans caussam cæteris contractibus bonæ fidei, illos ipso jure nullos reddat, *l. eleganter in princ. & ibi gloss. & Bart. ff. De dol. gloss. & Dd. §. actionum. infr. De action.* Quod tamen dolus dans caussam contractus matrimonii sive nuptiarum, hunc contractum regulariter non annulet, *gloss. & Abb. c. cùm dilectus. extra Quod met. causs. Bald. l. cùm Archimedoram. C. ut in poss. legat. Abb. c. dilecti. extra De empt. & vendit. Alex. in addit. ad Bart. d. l. Eleganter in princ. Ias. d. §. actionum. n. 37. Dec. l. pactum quod dotali. C. De pact. Ang. de Clav. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2 vers. Impedimentum, 4. facit. c. cùm Apostolica. & ibi Abb. extra De sponsal.* Ideoque si pater alicujus puellæ fecerit promissionem alicui juveni, se illum juvenem æqualiter instituturum heredem cum liberis suis, si ipse filiam suam in uxorem duceret, & ita dolosè induxerit hunc juvenem ad contrahendum matrimonium cum filia sua, hoc matrimonium non redditur nullum, licet ipse hunc juvenem postea heredem non instituat, *Bald. d. l. cùm Archimedoram.* Deinde certum est, matrimonium juris divini esse, *Genes. cap. 2. c. 2. extr. De transl. prælat.* Ideoque nulla constitutione humana matrimonium prohiberi potest, *arg. §. sed naturalia. supr. De iur. nat. gent. & civil. gloss. l. 1. ff. De Constit. princ. gloss. l. fin. C. Si contr. ius vel util. publ. Abb. & Felin. c. 1. extra De sponsal. Alex. Cons. 97. lib. 1. Cons. 1. lib. 3. Carol. Ruin.*

13 (margin, beside "Circa quod tamen annotandum")

14 (margin, beside "Deinde certum est")

Conſ. 164. lib. 5. Dec. c. Eccleſia S. Mariæ. n. 36. extra De
15 *conſtit. Dec. Conſ. 231. Dec. l. nuptias. ff. De reg. iur.* Nec
Papa contra matrimonium concubitu conſumatum vel
contra ea, quæ ſunt de ſubſtantia matrimonii, diſpen-
ſare poteſt, *Abb. & Dd. c. ex publico. extra De converſ. infid.*
Bald. l. Deo nobis in princ. C. De Epiſc. & Cleric. Dec. Conſ. 112.
Conſ. 603. & Conſ. 681. Lap. Allegat. 86. Ex quo infertur,
quòd ſi Regina vel Duciſſa aliqua ſit ſterilis, Papam diſ-
penſare non poſſe, ut hîc Rex vel Dux, Reginam ſuam
vel Duciſſam dimittere, vel eâ retentâ aliam ſuperin-
ducere poſſit, *Felin. c. quæ in Eccleſiarum. n. 23. extra De*
Conſtit. Bald. c. lator. extra De ſentent. & re iud. Anton. Fran-
16 *ciſc. in addit. ad Abb. d. c. ex publico.* Secundò ex hoc in-
fertur, Papam vel etiam quemlibet alium diſpenſare non
poſſe, ut quis tantùm ad certum tempus uxorem ducere
atque eo tempore elapſo, uxorem ſuam dimittere poſſit,
Abb. c. ex public. n. 15. Quamvis in hoc contrarium,
17 ſed malè teneat *Bald. in l. ſi tibi filius. ff. De adopt.* Tertiò
ex hoc infertur, falſam eſſe doctrinam illorum, qui vo-
lunt eo caſu, quo quis meretriciis blanditiis inductꝰ fuit
ad matrimonium contrahendum, Papam contra matri-
monium etiam concubitu conſumatum diſpenſare, at-
que illi, qui meretriciis blanditiis ad hoc inductus fuit,
permittere poſſe, ut ipſa dimiſſa prima, ſecundam uxo-
rem ducere poſſit, *prout de iure reſpondit, ſed perperam Socin.*
Conſ. 28. lib. 1. quem referunt atq; ſequuntur Dec. c. quæ in
Eccleſiarum. n. 13. & ibi Carol. Molin. in addit. extra De Con-
18 *ſtit. Ioan. de Neviza. in ſylva. nupt. Char. 20.* Quartò ex
hoc infertur, non valere ſtatutum, quo cavetur, ut ma-
trimonium contractum furore amoris abſque dotalibus
inſtrumentis ratum non ſit, *Bald. c. ex parte. extra De con-*
ſuetud.

ſuetud. Felin. c. 1. n. 10. extra De ſponſal. Quintò ex hoc 19
infertur, cùm ſententia judicis juris civilis ſit, *Bart. & Dd. l. Iulianus. ff. De condict. ind.* ideoque ea, quæ juris divini vel naturalis ſunt, tollere nequeat, *d. l. Iulianus. & ibi Bart. & Dd. l. 1. ff. De condict. ind. Dd. l. cùm quis. C. De iur. & fact. ignor.* Sententiam latam contra matrimonium nunquam in rem judicatam tranſire, nec matrimonium per ſe legitimum diſſolvere, *c. lator. & ibi Abb. & Felin. extra De ſentent. & re iudic. Dd. c. conſanguinei. extra eod. tit.* Sextò ex hoc infertur, diſpoſitionem juris 20
civilis, quæ prohibet, poſt atteſtationes publicatas & teſtificata didicita ſuper iiſdem vel directo contrariis articulis, alios teſtes producere, *Auth. At qui ſemel. & ibi Bart. & Bald. C. De probat. c. fraternitatis. & ibi Abb. & Felin. extra De teſtib. Clem. 2. eod. tit.* ad cauſſas matrimoniales non extendi, *gloſſ. Abc. & Felin. d. c. ſeries. extra De teſtib. Abb. d. c. fraternitatis. Abb. Felin. & Dec. c. iuravit. extra De probat. arg. c. ſicut. & c. ex tenore. extra De teſtib.* Septimò ex hoc infertur, leges civiles prohibentes ma- 21
trimonium contrahi inter tutorem & pupillam, item inter Rectorem provinciæ & mulierem ipſi ſubditam, ratas non eſſe, *Abb. c. Eccleſia S. Mariæ. & ibi Felin. n. 62. extra De Conſtit. Abb. Conſ. 12. n. 2. lib. 1. Bald. §. fin. infr. De excuſat. tutor. Salic. l. fin. C. De int. mat. Ant. de Butr. c. per venerabilem. extra Qui fil. ſint. legit. gloſſ. c. 1. 30. q. 3. Felin. c. 1. n. 11. extra De ſponſal.* Octavò ex hoc infertur, 22
legem civilem, quæ prohibet, ut rapta raptori nubat, & ſi contra hoc rapta fecerit, ei irrogat pœnam amiſſionis bonorum, quæ rapta propter raptum commiſſum à raptore lucrata fuit, *Auth. De rapt. mul. non valere. gloſſ. c. De puellis ver. nullatenus. 36. q. 2. Abb. c. cùm cauſſam. extra*

De raptor. Abb. c. 1. extra De sponsal. Feder. de Senis. Cons. 36. Felin. c. Ecclesia S. Mariæ, n. 60. & ibi Dec. n. 34. extra De Constit. arg. c. fin. extra De raptor. junct. l. Gracchus. C. Ad leg. Jul. de adult. Et hæc sententia communis est, *Carol. Molin. in addit. ad Dec. d. c. Ecclesia S. Mariæ* Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat *gloss. c. cùm secundum, ver. certoq; casu. & ibi Ioan. Andr. Do. Gemina. & Petr. de Anchor. De hæret. lib. 6. Anton. de Butr. & Felin. c. 1. extra De sponsal. Salic. l. 1. C. De raptor. virg. Ioan. de Anan. d. c. cùm caussam. Luc. de Penn. l. 3. C. De navic. lib. 11. Alex. Cons. 3. n. 12. lib. 7. Carol. Molin. in addit. ad Dec. d. c. Ec-*
23 *clesia S. Mariæ.* Nonò ex hoc infertur, pœnas irrogatas mulieri nubenti intra annum luctus: item & illas, quæ statutæ sunt in illos, qui secundas nuptias contrahunt, *de quibus in l. 1. & omnibus legibus illius tit. C. De secund. nupt. Auth. De non elig. secund. nub.* hodiè sublatas esse, *c. pen. & c. fin. & ibi Abb. extra De secund. nupt.* Quod tamen procedit tantùm quoad pœnas irrogatas secundo nubenti in odium ipsius: secus autem est in pœnis statutis in secundo nubentes favore liberorum primi matrimonii: Namque quoad illas, leges civiles correctas non esse. Dd. nostri communiter concludunt, *Bart. l. 1. C. De secund. nupt. Bart. l. liberorum. ff. De his qui notant. infam. Bald. l. si qua C. Ad Tertull. Petr. de Anchor. c. 1. extra De Constit. Idem Petr. de Anchor. Cons. 101. Ioan. de Anan. Cons. 73. Alex. Cons. 115. lib. 5. Cons. 3. n. 12. lib. 7. Socin. Cons. 34. & Cons. 39. lib. 1. Dec. Rubr. C. De secund. nupt. Dec. Cons. 230. Stephan. Bertrand. l. fœmina. C. De secund. nupt. Idemq; Bertrand. Cons. 89. Incip. Ex themate. & Cons. 100. Incip. Dudum. lib. 1. Rom. Cons. 182. Aym. Cravett. Cons. 36. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 75. Card. Paris. Cons.*

Conf. 29. n. 37, lib. 3. arg. l. 2. §. meritò, & §. si quis à Principe ff. Ne quid in loc. publ. Et hæc sententia verior est, quamvis contrarium, sed malè teneat *Oldrad. Iacob. de Aret. Petr. & Cyn. l. 1. C. De secund. nupt. Abb. c. fin. extra eod. tit. Abb. d. c. Ecclesia S. Mariæ. & ibi Felin. n. 56. & Dec. n. 35. Luc. de Penn. l. mulieres. C. De incol. lib. 10. Ioan. Ign. l. si quis in gravi. §. cùm ex parte. ff. Ad Syll.* Quod usque adeò verum est, ut licet liberi primi matrimonii interveniente juramento antequam transiverint ad secundas nuptias bonis vel successioni parentum, parentibus postea ad secunda vota transeuntibus, ipsi non excludantur à lucro, quod ipsis propter transitum parentum ad secunda vota, ex bonis parentum defertur, *Oldrad. Conf. 294. Guid. Pap. Quæst. 228. Dec. Conf. 206. Dec. Rubr. C. De secund. nupt. arg. l. Quod Servius. & ibi Ias. ff. De condict. ob causs. l. in lege & l. Rutilia ff. De contrah. empt. l. quidam cùm filium in princ. ff. De verb. obligat. l. si duobus servis. l. si mihi purè. & l. si Titio in princ. ff. De legat. 2.* Ex quo sequitur, cùm favore liberorum introductum sit, ut pater vel mater transiens ad secunda vota, perdat proprietatem omnium illorum bonorum, quæ à conjuge defuncto quolibet titulo non oneroso, *Bald. l. hac edictali. §. his illud. C. De secundis nuptiis. Bald. Auth. in Donatione. C. eod. tit. Roman. Conf. 219. Dec. l. 1. n. 15. C. De secund. nupt.* adquisivit, eaque applicetur liberis prioris matrimonii, *l. fœminæ. & l. generaliter. C. De secundis nuptiis. l. 2. & ibi Ias. C. De ind. vid. toll.* hoc per jus canonicum correctum non esse. Deinde ex hoc sequitur, correctas non

non esse Novellas constitutiones, quæ favore liberorum prioris matrimonii sanciunt, ne mater, quæ ad secundas nuptias transivit, liberis prioris matrimonii, in bonis, quæ illi liberi à parente prædefuncto acceperunt, ab intestato succedat, nisi quoad usumfructum tantùm, *Auth. Ex testamento. C. De secund. nupt. Aym. Cravet. Cons. 37.* Similiter ex hoc colligitur, abrogatam non esse legem civilem, quâ favore liberorum primi matrimonii sancitum est, ne conjunx, qui ad secunda vota transivit, secundæ conjugi plus vel in ultima voluntate relinquat, vel quolibet titulo concedat, quàm uni ex liberis primi matrimonii, cui minus relinquit, de bonis suis contulit, *l. hac edictali. C. De secund. nupt.* cujus legis dispositio procedit, sive maritus quid donet vel relinquat conjugi secundæ per se, sive per interpositam personam, *l. pupillus. §. sed et si per interpositam. ff. De auth. tutor. l. 2. ff. De adm. rer. ad civit. pertin. l. pen. C. Quod met. causs.* Item, etiamsi hæc donatio vel relictum, juramento confirmatum fuerit, *Bart. d. l. Hac edictali. Bart. l. cùm quis decedens Titia. ff. De legat. 2. Bald. l. 1. quæst. 3. C. De inoffic. donat. Bald. Cons. 22. lib. 5. Dec. Cons. 246. Dec. Auth. Præterea. C. und. vir & uxor.* Item non tantùm in liberis primi gradus, sed etiam in liberis ulterioris gradus nepotibus nempe vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus, *l. hac edictali in princ. ver. quam observationem. C. De secund. nupt. Corn. Cons. 82. lib. 3.* Quinimò si vidua cuidam extraneo donaret aliquid de bonis suis eique postea nuberet, hæc donatio si excedat eam quantitatem, quam reliquit uni ex filiis prioris matrimonii, cui minus relictum fuit, tanquam facta in fraudem, *d. l. hac edictali,* irrita fieret, *Capra Perusin. Cons. 81. Dec. Cons. 246. Dec. d. Auth.*

Auth. Præterea. Deinde & statutum, quo cavetur, ut uxor marito & è converso maritus uxori succedat, vel ut maritus lucretur dotem vel totam vel pro parte, ita interpretandum Dd. communiter tradunt, ne vel uxor vel maritus prætextu hujus statuti plus consequatur ex bonis conjugis defuncti, quàm ille ex liberis prioris matrimonii, ex hisce bonis accepit, cui minus relictum fuit, *Iacob. But. Bart. Bald. Salic. Stephan. Bertran. & Dd. d. l. hac edictali. & ibi Alex. in addit. ad Bart. Abb. Conf. 117. lib. 2. Rom. Conf. 44. & Conf. 458. Fulgos. Conf. 63. Alex. Conf. 144. Conf. 158. lib. 5. Conf. 122. n. 14. lib. 7. Socin. Conf. 85. lib. 1. Conf. 52. lib. 3. Conf. 35. lib. 4. Curt. Sen. Conf. 78. Iaf. Dec. & Francisc. Pepuf. d. Auth. Præterea. Dec. Conf. 19. Conf. 246. Conf. 284. Franc. Rip. repetit. l. fœmina. C. De secund. nupt. arg. l. 2. C. De noxal. act. l. . §. lex Falcidia. & ibi Alex. ff. Ad leg. Falcid. c. cùm dilectus. extra De consuetud. Bart. & Iaf. l. omnes populi. ff. De iustit. & iur. Alex. l. fin. §. in computatione. C. De iur. delib.* Hæ tamen pœnæ, quæ irrogantur conjugi, quæ transivit ad secunda vota propter favorem liberorum primi matrimonii, non habent locum, quando nulli extant liberi ex priori matrimonio, *Alex. Conf. 111. lib. 2. Conf. 66. n. 7. lib. 3. Conf. 63. lib. 5. Conf. 185. lib. 6. Conf. 211. lib. 7. Bald. Conf. 153. Incip. Quidam testator. Conf. 317. Incip. Ad evidentiam. lib. 5. Alex. Conf. 45. Conf. 68. n. 3. lib. 4. Ioan. de Anan. Conf. 101. Capr. Peruf. Conf. 52. Incip. Viso in fin. Aret. Conf. 40. Incip. Præsupponitur in facto. Dec. c. Ecclesia S. Mariæ. n. 35. extra De Constit. Dec. Rubr. n. 8. C. De secund. nupt. Bertrand. Conf. 133. Incip. Pro faciliori. lib. 1. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 61. arg. l. cùm tale. §. falsam iunct. gloss. ff. De condit. & demonstr. l. adigere. §. quamvis. ff. De iur. patron. c. cum cessante. extra* 24

 De ap-

De appellat. l. fœminæ. § fin. C. De secund. nupt. §. si verò expectet. Auth. De non elig. secund. nub. Idem est, quando quidem extant liberi ex priori matrimonio, eo tempore, quo parens superstes ad secundas nuptias transit, sed liberi absque sobole moriantur ante parentem suum, qui secundas nuptias contraxit: tunc enim hæ pœnæ similiter cessant, *Ioan. de Anan. Cons. 101. Laur. Calca. Cons. 96. Aym. Cravets. Cons. 142. n. 8.* Secundo, hæ pœnæ non habent locum, quando conjunx superstes ex permissione sive voluntate conjugis defuncti ad secundas nuptias transit, *Bald. l. 1. C. De secund. nupt. gloss. §. nunc itaq. vers. si vir. Auth. De nupt. Bald. l. filium quem habentem. C. Famil. hercisc. Capoll. in Tract. Cautel. caut. 238. Incip. Si mater. Rom. Cons. 209. Incip. Ex themate. idem Rom. Notab. 218. Incip. Tu scis. Francisc. Crem. Notab. 74. Incip. Si maritus. Ias. l. 2. n. 2. C. De ind. vid. toll. Dec. c. Ecclesia S. Mariæ. n. 35. extra De Constit. Dec. Rubr. C. De secund. nupt. Card. Paris. Cons. 95. n. 23. lib. 2. arg. §. quæ verò nunc, vers. Quia igitur. Auth. De nupt. iunct. l. 1. §. usq. adeò. ff. De iniur. l. cum donationis. C. De transact. Bald. Cons. 260. incip. Ad evidentiam præmittendum est, quod si testator lib. 1. Bald. Cons. 288. Incip. Proponitur quod Manfredus lib. 4 Ang. 396. Incip. Doctor insignis.* Tertiò hæ pœnæ cessant, quando conjunx transit ad secundas nuptias liberis prioris matrimonii tacitè vel expresè consentientibus, *Ang. §. 1. arg. gloss. ibid. verb. copulantur. Auth. De non elig. secund. nuben. Ang. l. mater. C. Ad Senatusconsultum Tertull. Petr. de Ubald. in Tract. success. ab intestat. in 2. part. princ. Quæst. 5. Ludov. Rom. Cons. 219. Capoll. Cautel. 238. Ias. l. 2. C. De ind. vid. toll. Dec. Rubr. C. De secund. nupt.* vel postea ratum habentibus, *Ang. Cons. 306. Dec. Cons. 206.*

arg. l.

arg. l. si fundus. §. & ibi Bart. ff. De pignorib. Quartò hæ pœnæ non aliter locum habent, nisi filiis volentibus & declarantibus, se velle, ut hæ pœnæ locum habeant, *Dec. Rubr. C. De secund. nupt. Dec. Cons. 206. arg. l. 2. & ibi Bart. & Dd. C. De iur. emph. Alex. Cons. 63. lib. 5. Salic. l. fin. C. De revocand. donat. Ias. l. omnimodò in princ. n. 10. C. De secund. nupt.* Quintò, vidua transiens ad secunda vota, amittit tantùm proprietatem illorùm bonorum, quæ à marito suo adquisivit, non autem illorum, quæ aliundè quàm à marito suo adquisivit, *Rom. Cons. 405. Dec. d. c. Ecclesia S. Mariæ. n. 35.* Sexto licet is, qui ad secundas nuptias transivit, secundo conjugi prohibeatur plus dare vel relinquere quàm reliquit illi & liberis prioris matrimonii, cui minor portio relicta fuit: tamen is non prohibetur liberis secundi matrimonii relicta tantùm filiis primi matrimonii legitima omnia alia bona relinquere vel donare, *Bald. d. l. hac edictali. Bald. Cons. 22. Incip. Quadam Domina Nicholina. lib. 5. Dec. Cons. 246. Dec. Rubr. C. De secund. nupt. arg §. Illud quoq. Auth. De nupt.* Septimò, licet uxor ad secunda vota transiens, non possit marito relinquere vel donare plus quàm ipsa uni ex liberis matrimonii reliquit: si tamen pro hac donatione promissione vel relicto tertius quidam fide jubeat atque promittat, se maritum indemnem conservaturum, ne à filiis prioris matrimonii ipsi super hoc negotio lis vel controversia moveatur, hic fidejussor efficaciter obligatur, & liberis prioris matrimonii à vitrico suo repetentibus id, quod ipsi contra dispositionem, *d. l. hac edictali.* à matre sua donatum vel relictum fuit, hic fidejussor ad id, quod interest, tenetur, *Abbas Consil. 43.*

Incip. Quidam Dominus Antonius lib. 1. Dec. Conf. 246. Dec. Auth. Præterea. C. und. vir & uxor. Octavò vidua ad secunda vota transiens, non prohibetur marito secundo etiam extantibus filiis prioris matrimonii omnia bona sua in dotem dare, dummodò non adjiciat pactum de lucranda majori parte bonorum, quàm ipsi secundum dispositionem, *d. l. hac edictali*, relinqui potuit, *gloss. d. l. hac edictali. verb. dividi. C. De secund. nupt. Bald. l. Ea lege. C. De condict. ob causs. Dec. Conf. 246. Dec. d. Aut. Præterea.*

25 Nonò, cùm pœnæ propter liberorum favorem irrogatæ illi, qui ad secundas nuptias transivit, sint à jure civili inventæ, *Card. Parif. Conf. 91. n. 11. lib. 4.* dubium non est, illas pœnas statuto, consuetudine vel alio jure civili tolli posse, *arg. §. sed naturalia. supr. De iur. nat. gent. & civil. l. De quibus. ff. De ll.* Ideoque valet statutum & consuetudo, quo statuto, quave consuetudine cavetur, ut vel uxor secundo marito plus relinquere possit, quàm uni ex liberis prioris matrimonii reliquit, vel maritus uxori vel è converso uxor marito, in majori bonorum parte quàm filii prioris matrimonii, succedat *Bald. Salic. & Steph. Bertrand. d. l. hac edictali. Bald. l. 1. q. 3. & ibi Paul. de Castr. C. De inoffic. donat. Socin. Conf. 52. lib. 3. Franc. Curt. Conf. 78. Ias. & Dec. d. Auth. Præterea. Dec. Conf. 19. Conf. 254. Albert. Brun. in Tract. De stat. fœmin. excl. 6. Art. princ. Quæst. 27. Carol. Molin. in addit. ad Alex. Conf. 158. lib. 5. Card. Parif. Conf. 91. lib. 3.* Ex quo sequitur, valere consuetudinem in terris Saxonicis receptam, quæ vult, ut maritus indistinctè lucretur omnia bona mobilia uxoris defunctæ, licet illa habeat liberos ex priori matrimonio, qui vel nihil vel non tantum, quantum illis ex dispositione, *d. l. hac edictali*, debetur, ex

bonis

bonis illius acceperunt, *Art. 76* Landrecht. *lib. 3.* Deinde ex hoc sequitur, non esse improbatam consuetudinem in multis locis Misniæ receptam, quæ vult, ut uxor nullâ habitâ distinctione, *iuxta d. l. hac edictali.* lucretur tertiam vel dimidiam partem bonorum defuncti mariti. Similiter ex hoc sequitur, ratam esse consuetudinem in multis locis Saxoniæ receptam, quæ dispositionem *l. fœminæ, C. De secund. nupt.* corrigit, *prout traditur in Differ. iur. civil. & Saxon. Different. 8.* Decimò, mulier vel vir 26
ad secundas nuptias transiens, non prohibetur titulo oneroso secundo conjugi plus conferre, quàm liberis prioris matrimonii reliquit, *Bald. d. l. hac edictali. in princ. arg. l. Aurelius. §. fin. ff. De liberat. legat.* Undecimò mulier nubens etiam intra annum luctus ex permissione Imperatoris non incurrit pœnas etiam in favorem liberorum prioris matrimonii in secundo nubentes statutas, *Dec. l. 1. n. 20. C. De secund. nupt. arg. gloss. l. solet. ff. De his qui not. infam. Bald. l. decuriones. C. Ex quib. causs. infam. irroget.* Namque capiendo aliam interpretationem hæc permissio Principis nihil operaretur, quod minime admittendum, *l. si quando in princ. ff. De legat. 1. c. si Papa de Privileg. lib. 6. c. in his. extr. eod. tit. Bald. Auth. Habita. C. Ne fil. pro patr. Petr. de Anchor. Cons. 186. Incip. pro parte. Dec. c. 1. extra De rescript.* Duodecimò, vidua inhonestè 27
vivens removetur, & à tutela filii sui, *gloss. Auth. Sacramentum. & ibi Bart. C. Quand. mul. tutel. offic. fung. poss. Abb. c. uxoratus, arg. illius text. extra De convers. coniugat. fac. l. fin. C. Quand. mulier tut. offic. fung. poss.* & à successione filii sui, *Iacob. de Belv. §. cùm igitur. arg. illius text. C. De non elig. secund. nuben. Pract. Papiens. in form. Libell. Quo petit. success. ab intest. Ludov. Bolognin. in addit. ad Mathesil.*

cap. 3. art. 2. princ. Andr. Barbat. Conf. 11. lib. 3. Quamvis in hoc contrarium teneat Bart. d. §. cùm igitur. Ang. §. 1. Auth. Quib mod. natur. effic. legit. Card Parif. in addit. ad Bart. l omnem. C. Ad Tertull. perdit dotem & donationes propter nuptias, *Paul. de Caftr. l. fideicommiffum. C. De fideic. Paul. de Caftr. l. fororem. C. De his quib. ut indig. Idemq; Conf. 121. Felin. c. paftoralis. n. 5. extra De iudic. Addit. ad Abb. d c. uxoratus. Quamvis in hoc contrarium teneat Alex. d. l fororem. Iaf. d. L. fideicommiffum.* Item, forum viri, & omnia privilegia viduis indulta, *Bald. & Salic. d. l. his folis. Ang. Alex. Iaf. & Dec. l. cùm quadam puellâ in princ. ff. De iurisd. omn. iudic. Felin. d. c. paftoralis. n. 7.* Imò vidua ftuprum perpetrans, patitur omnes pœnas ftatutas in illas, quæ fecundas nuptias contrahunt, *Bart. d. l. his folis. arg. illius text. Abb. d. c. uxoratus. arg. illius text. facit §. fin. Auth. De reft.* & ea, quæ parit undecimo menfe, quæ pœnæ quoad viduam, ftuprum perpetrantem, per jus canonicum fublatæ non funt, *arg. c. pen. & fin. extra De fecund. nupt.* ideoque adhuc hodie locum habent, *l. præcipimus. C. De appellat. l. fancimus. C. De teftam.*

28 Quinimò veriffimum judico, licet difpofitio, *l. fœminæ.* in terris Saxonicis per confuetudinem contrariam fublata fit quoad fecundò nubentes: tamen difpofitionem illius legis, etiam in terris Saxonicis procedere in vidua ftruprum perpetrante: nifi in hoc forfan in quibufdam locis, confuetudo fpecialiter contrarium introduxerit. Namque cùm confuetudo jus commune corrigens, fit ftrictiffimè interpretanda, nec extra illum cafum, quem fpecialiter comprehendit, extendenda, *Oldrad. Conf. 237. Conf. 284. Alex. Conf. 6. lib. 5. Felin. c. auditis. n. 15. arg. illius text. & ibi Abb. extra De præfcript. Card. Parif. Conf. 27. n. 149.*

n. 149. lib 1. arg. l. si unus. §. ante omnia. ff. De pact. l. alumna. § qui filios. ff. De adimend. legat. l. 1. §. si quis hoc interdicto. & ibi Bart. ff. De itin. act. pri. l. sancimus. C. De testament. l. cùm dubitabatur. C. De ædific. priv. Iaf. l. Imperium. ff. De iurisd. omn. iud. Iacob. de S. Georg. in Tract. feud. ver. & cum mero & mixto imperio. Dec. Conf. 85. sequitur consuetudinem corrigentem dispositionem, *d. l. fœminæ.* in vidua secundas nuptias contrahente, ad viduam stuprum committentem non extendi, præsertim cùm inter viduam secundas nuptias legitimè contrahentem, & viduam stuprum inhonestè & refragante tàm lege divina quàm humana committentem, maxima diversitatis ratio militet: & dispositio legis vel consuetudinis unum casum definiens, nunquam extendatur ad casum diversum vel diversam rationem habentem, *l. si maritus, C. De donat. int. vir. & uxor. l. fin. ff. De calumn. l. Papinianus exili. ff. De minor. l. Iulianus. ff. De cond. indeb. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. De adquir. poss.* Ne[illegible]stat huic sententiæ *text. Art. 5. Landrecht. lib. 1.* ubi dicitur, mulierem ob stuprum commissum famam quidem suam, non autem jura vel hereditatem suam perdere. Namque illius textus dispositio non procedit, quoad donationem propter nuptias, aliaque, quæ ipsa mulier vidua à marito suo accepit; namque illa secundum dispositionem juris civilis etiam in terris Saxonicis propter stuprum commissum perdere debet, *gloss. Artic. 21. Landrecht. lib. 1.* Decimo tertio, pœnæ, quæ 29 irrogantur secundo nubenti, non propter secundas nuptias tantùm contractas, sed propter factum sive culpam secundò nubentis cum secundis nuptiis conjunctam, hodiè per jus canonicum non sunt sublatæ:

Ideoque

Ideoque etiam de jure hodierno mater privatur successione filii, cujus tutelam gessit, si ipsa ad secundas nuptias transiverit, non petito priùs filio alio tutore neque reddita integrè tutelæ ratione unà cum reliquis, *Innoc. Host. & Alb. c. fin. extra De secund. nupt. Ang. l. si autem tutelam. Auth. De nupt. Abb. c. Ecclesia S. Mariæ n. 20 & ibi Felin. n. 56. extra De Constit. Felin. c. 1. n. 14. extra De sponsalib. Card. Paris. in addit. ad Bart. l. omnem. C. Ad Tertull.*

30 Ultimò annotandum dispositionem, *d. l. hac edictali*, procedere tantùm in illis, quæ liberis prioris matrimonii ultra legitimam illorum relicta sunt. Ideoque si mater, quæ ad secundas nuptias transivit, decedat relictis quinque liberis ex priori matrimonio æqualiter heredibus institutis, & marito, cui multa legata reliquit, res ita temperanda erit, ut hi quinque filii, ante omnia detrahant ex universa hereditate, atque præcipuam retineant legitimam suam, quæ hoc casu est dimidia pars omnium bonorum matris defunctæ, atque deinceps alia dimidia pars universorum bonorum in sex partes dividatur, atque illud, quod ultra sextam partem illius dimidiæ partis sive duodecimam partem totius hereditatis marito relictum repetitur, id filiis prioris matrimonii ex beneficio, *l. hac edictali*, vel repetere vel retinere permittatur, *gloss. §. optimè. vers. Quippe. & ibi Angel. & Iacob. de Belvis. Auth. De nupt. Bart. & Bald. l. 1. C. De inoffic. dotib. Bald. l. hac edictali, in princ. n. 25. Paul. de Castr. Cons. 170. Incip. Viso casu & allegationibus supra scriptis. Fulgos. Cons. 89. Incip. Domina Catharina. Cons. 97. Incip. Antonius transiens ad quinta vota. Socin. Cons. 35. n. 19. lib. 4. Dec. Cons. 246. Bald. Cons. 401. Incip. Quia prædicta puncta lib. 2. Cons. 22. Incip. Quædam domina Nicholina lib. 5. Paul. de Castr.*

Cons.

donatio inter Sponsos in tempus matrimonii collata, *l. quod Sponsa. C. De donat. ant. nupt.* nulla censetur, *d. l. si ita stipulatus fuero te sisti. §. fin.* Secus autem est, si hæc præstatio lucri non fuerit collata in tempus matrimonii contracti: tunc enim hanc promissionem, quâ quis ad nuptias vel sponsalia contrahenda invitatur, etiam Sponso vel Sponsæ factam, sicut quamlibet aliam donationem à Sponso vel Sponsa simpliciter factam, *l. cum in te. l. si ante. C. de donat. ant. nupt.* ratam esse judico, *c. De illis. extra De cond. appos.* Utrum autem stipulatio pœnalis adjecta promissioni de sponsalibus vel nuptiis contrahendis rata sit? Ego respondeo, stipulationem pœnalem ratam non esse, sive stipulatio pœnalis sit adjecta promissioni de sponsalibus vel nuptiis contrahendis; sive sit adjecta promissioni de sponsalibus vel nuptiis contractis non dissolvendis, *l. neq. ab initio. C. De nupt. d. l. Titia in princ. d. c. gemina.* Quod procedit primò, etiamsi hæc stipulatio pœnalis pœnam modicam contineat, *arg. d. l. fin. C. De sponsal. d. l. neq. ab initio. C. De nupt. iunct. gloss. Bart. & Zas. d. l. Titia. Abb. d. c. gemina.* Secundò hoc procedit, etiamsi hæc stipulatio juramento confirmata fuerit, *Bart. & Ias. d. l. Titia in princ. licet contrarium teneat Corn. Cons. 294. lib. 4.* Tertiò hoc procedit, sive hæc promissio pœna facta fuerit ab ipsis contrahentibus nuptias vel sponsalia sive à parentibus ipsorum, *d. l. Titia in princ. & ibi Ias. & Dd. d. c. gemina.* Quartò hoc procedit, etiam in tutore pœnam nomine pupillæ vel pupilli promittentem, *Bart. Cons. 45. lib. 1. Ias. d. l. Titia in princ. arg. l. 1. ff. De tutel. infr. De tutel. in princ. iunct. l. heres meus. §. fin. ff. De condit. & demonstr.* Quintò hoc procedit etiam in promissione pœnæ facta à fratre vel patruo 82

Sponsi & Sponsæ, *Cyn. l. fin C. De sponsal. Ioan. de Immol. d. l. heres meus. Ang. l. 1. ff. In ius vocat. ut eant. Iaf. d. l. Titia in princ. arg. c. sciant cuncti. De Elect. lib. 6. c. quicunq. De sentent. excom. lib. 6. Clem. 1. De excessib. prælat. Clem. 2. De sentent. excom. c. communis. & ibi gloss. verb. suorum Dist. 23. Bart. l. de pupillo. §. si quis ipsi Prætori. n. 18. & ibi Alex. & Iaf. n. 12. ff. De oper. nov. nunc. Bald. l. 1. C. si quac. prad. potest.* Sextò hoc procedit etiam in promissione pœnæ facta ab extraneo, magna amicitia Sponso vel Sponsæ conjuncto, *Bart. & Iaf d l. Titia in princ. arg. gloss. l. mulieri & Titio. ff. De condit. & demonstr. text. d. l. heres meus. §. fin. l. cùm allegas. C. De Castr. pecul. lib. 11. Iaf. l. exigendi. C. De procurat.* Septimò hoc procedit, in promissione pœnæ à penitùs extraneo, etiam nulla amicitia Sponso & Sponsæ conjuncto, si hæc promissio sit facta, vel mandato Sponsi vel Sponsæ, *Bald. l. fin. C. De sponsalibus*, vel subsit suspicio fraudis, *Ant. de Butr. & Card. Alex. d. c. gemina. Raph. Cuman. d. l. Titia in princ. & ibi Iaf. n. 12. arg. l. 3. §. non tantùm. & §. fin. l. si Sponsus in princ. ff. De donat. int. vir. & uxor. l. filium. ff. Ad SC. Maced. l. pupillus. §. sed et si per interpositam ff. De auth. tutor. l. 2. §. 1. ff. De administ. rer. ad civit. pert. l. si per impressionem. C. Quod met. causs.* Octavò hoc procedit, ut ne stipulatio interesse quidem adjecta sponsalibus vel promissioni de sponsalibus contrahendis rata sit: licet quis ex ea non interesse lucri cessantis, sed damni emergentis petere velit, *Petr. Iacob. de Aren. Bart. Raph. Cuman. Immol. Iaf. & Zaf. d. l. Titia in princ. Ioan. Andr. & Abb. d. c. gemina. Ang. de Clava. in Sum. ver. sponsalia. arg. d. l. Titia in princ. junct. l. generaliter. ff De verb. obligat. l. hoc modo. ff. De cond. & demonst. junct. l. si quis in gravi. §. utrum. ff. Ad*

Senatus-

Senatusconsultum Sylleian. l. cætera. §. sed & si quis. ff. De legat. 1. Nisi altera pars dolo malo illius, qui sponsalibus vel promissioni de sponsalibus factæ renunciat inducta, sumptus vel expensas fecerit, vel aliter damnum senserit: tunc enim hi tàm sumptus quàm impensæ, nec non & interesse damni actione non quidem ex stipulatu, sed de dolo, repeti possunt, *Bart. d. l. Titia in princ. n. 3. & ibi Ias. n. 18. Zas. n. 9. Abb. d. c. gemina. n. 11. Ang. de Clava. in Sum. ver. sponsalia, arg. l. si cùm mihi. ff. De dolo.* Hæc conclusio fallit in promissione pœnæ absque suspicione fraudis & mandato Sponsi vel Sponsæ non interveniente facta nomine sponsalium vel nuptiarum contrahendi à penitus extraneo, nec amicitia magna Sponsæ vel Sponso conjuncto, hæc enim promissio rata est, *gloss. Bart. Ias. & Zas. d. l. Titia. Bart. d. l. mulieri & Titio. arg. illius text. ff. De condit. & demonstrat. Abb. d. c. gemina. Ang. de Clava. in Sum. verb. sponsalia.* Circa 83
quod annotandum, quòd licet promissio facti alieni regulariter non valeat, *l. stipulatio ista in princ. ff. De verb. obligat.* In sponsalibus tamen atque matrimonio contrahendo promissionem facti alieni indistinctè valeat, *gloss. c. ubi non est consensus. 30. q. 2. Bald. l. fin. C. De sponsal. Alex. & Ias. l. stipulatio ista in princ.* Et si is, qui promi- 84
sit juveni se facturum atque curaturum, ut puella aliqua ipsi nubat, sique ipse hoc non effecerit, se ei daturum certum quid pœnæ nomine, adhibuerit omnem curam & diligentiam, ut puella stipulatori nuberet, cæterum hoc nullo modo efficere potuerit, ipse excusatus est, nec pœnam solvere cogitur, *Feder. de Sen. Cons. 122. Bart. Consil. 236. lib. 1. Anton. de Butr. & Abb. d. c. gemina. Ioan. de Immol. & Zas. d. l. Titia in princ. Socin.*

d. Conf. 3. lib. 1. Alex. in add. ad Bart. l. Quia autem in princ. ff. De constit. pecun. Aret. Conf. 80. Conf. 143. Ang. de Clava. in Summ. ver. sponsalia. Dec. l. fin. §. 1. ff. Si cert. petat. Dec. l. impossibilium. ff. De reg. iur. arg. l. si vehenda. §. fin. ff. Ad leg. Rhod. de iact. Quæ sententia communior est, quamvis ab ea recedat. Ias. d. l. stipulatio ista in princ. d. l. Titia in princ.

85 Deinde annotandum licet stipulatio pœnalis adjecta promissioni de sponsalibus vel nuptiis contrahendis factæ, rata non sit: tamen neque nuptias neque sponsalia, post hanc stipulationem contracta, vitiari, *Anton. de*

86 *Butr. & Abb. d. c. gemina. Ias. d. l. Titia in princ.* Tertius effectus sponsalium est, quod is, qui secunda sponsalia contrahit, antequam prima soluta fuerint, infamis effi-

87 citur, *l. 1. ff. De his qui not. infam.* Quartus effectus sponsalium est, quòd concubitus inter Sponsos secutus, efficiat, ut hæc sponsalia in nuptias sive matrimonium transeant, *c. 15. qui fidem. extra De sponsalib.* etiamsi hæc sponsalia non purè, sed sub conditione contracta fuerint, *c. super eo. c. per tuas. extra De condit. appos.* item, etiamsi contraria protestatio interveniat, *Abb. c. cùm M. Ferrariensis. & ibi Dec. n. 25. extra De Constit.* nisi ante concubitum sponsalibus renunciatum fuerit: hoc enim

88 casu concubitus sequens, matrimonium non efficit, *Abb. c. per tuas. n. 6. extra De condit. appos.* Quintus effectus sponsalium est, ut, si sponsalia jurata fuerint, Sponsus vel Sponsa, qui vel quæ juramentum præstitit, præcisè possit compelli juramentum implere & matrimonium contrahere, *c. ex literis. Cl. 2. & ibi Abb. extra De sponsalib.* nisi Sponsus Sponsam vel è converso Sponsa Sponsum omninò abhorreat, vel odio tali prosequatur, vel futurum scandalum, aut alia justa caussa contrarium suade-

suadeat, *c. requisivisti & ibi Abb. extra De sponsal. Zas. d. l. Titia in princ.* Sextus effectus sponsalium est, quod illi, 89
qui temerè & absque legitima caussa sponsalibus renunciat, propter fidem datam ruptam pœnitentia injungi possit, *c. 1. De spons. duo.* Septimus effectus sponsalium 90
est, quòd præsens absentem expectare teneatur, vel, usque ad biennium, si vel ignoretur, ubi absens Sponsus degat, vel, si hoc quidem certum sit, sed ipse absens nulla necessitate impediatur, quò minùs ad Sponsam redeat, *l. 2. & ibi Bald. C. De sponsal.* vel etiam ad longius tempus, si certum sit, ubi Sponsus degat, & constet ipsum morbo vel aliâ necessitate impeditum, ad Sponsam non redire, *l. pen. ff. De sponsal. Abb. c. de illis, extra eod. tit.* Kling. *c. quoniam frequenter. §. porrò. extra ut lit. non contest.* Et licet Sponsæ liberum sit, etiam non expectato Sponso absente sponsalibus renunciare, *l. 1. de sponsalib. d. c. de illis.* Si tamen ipsa non expectato Sponso absente absque justa caussa sponsalibus renunciaverit, ipsa arrhas datas perdit, & acceptas in duplum vel etiam quadru- 91
plum si hoc conventum fuerit, restituere cogitur, *arg. l. fin. C. De sponsalibus. l. 2. C. eod. tit.* Octavus effectus sponsalium est, quòd sponsalibus dissolutis dissensu unius ex sponsalibus, is, cujus dissensu sponsalia absque justa & legitima caussa dissoluta fuerunt, perdat omnia illa, quæ Sponso vel Sponsæ dedit, atque quòd omnia ab ipso repeti possint, quæ ipsi à Sponsa vel Sponso donata fuerunt, *l. cùm veterum. C. De sponsal.* Quod tamen tantùm procedit in illis, quæ Sponsus Sponsæ vel è converso donavit post sponsalia contracta: secus est in illis, quæ ante sponsalia contracta donata sunt: illa enim indistinctè accipientis remanent, quoquo modo spon-

salia soluta fuerint, *Bald. d. l. cùm veterum.* Secundò hoc tantùm procedit in illis, quæ constat Sponsum Sponsæ vel è converso Sponsam Sponso donasse: secus autem est in illis, quæ à Sponso Sponsæ non donationis caussa tradita fuerunt: illa enim quocunque modo solutis sponsalibus, sive illud fiat morte sive per dissensum Sponsi vel Sponsæ repeti posse statuo, *arg. eius quod docet*
91 *Bart. Bald. Ang. l. in his. §. 1. ff. Solut. matr.* Circa quod annotandum, Dd. nostros magis communiter concludere annulos, catenas aureas, vestes preciosas, vel similia donaria à Sponso vel à parentibus Sponsi Sponsæ tradita vel transmissa in dubio non intelligi Sponsæ data vel transmissa titulo donationis: ideoque quibuscunque modis solutis sponsalibus ea à Sponso vel heredibus illius repeti posse, *Iacob. Butriga. l. cùm in te. C. De donat. ant. nupt. Bald. Auth. Ex testamento. C. De collat. Anton. de Butr. Cons. 38. Incipient.* Quia major pars quæstionum, *Bart. l. 1. §. nec castrense. n. 10. ff. De cast. pecul. Petr. de Anchor. Cons. 181. Corn. Cons. 65. lib. 3. arg. l. sed si vir ex lana. ff. De donat. int. vir. & uxor. l. id vestimentum. ff. De cast. pecul. Bart. Bald & Alex. d. l. in his. §. 1. Bart. l. si ut certo. §. interdum. ff. Commod.* Nisi vel Sponso à Sponsa antea æqualis æstimationis res donata fuerit, *arg. l. si verò non remunerandi. §. Papinianus. ff. Mand.* vel res tradita aut transmissa aut Sponso Sponsæ modica fuerit, *arg. l. ex animo in princ. ff. De donat. int. vir. & uxor. Dd. in l. quæ dotis. ff. Solut. matr.* Quæ sententia & verior & communior est, quamvis aliqui Dd. nullis justis rationibus moti, velint, ea, quæ Sponsus Sponsæ transmittit vel tradit, simpliciter licet illa sint maximi valoris, intelligi à Sponso Sponsæ, donationis caussa transmissa & tradita, *Bald. l. cùm in te, Matt. de Afflict.*

Afflict. Decis. Neapol. 315. n. 7. Deinde annotandum, si 93
sponsalia morte vel alio casu dissoluta fuerint, eum, qui arrhas accepit, neque illas lucrari neque illas ultra simplum restituere cogi, *l. arrhis. & ibi Bald. C. De sponsalib.* Eodem jure indistinctè utimur & in rebus à Sponsa Sponso donatis, *l. si à Sponso. C. De sponsal.* Cæterùm res, quas Sponsus Sponsæ donavit sponsalibus casu dissolutis, Sponsus vel heredes illius repetere possunt, vel in solidum, si hæc donatio osculo non interveniente facta fuerit; vel pro parte dimidia tantùm, si hæc donatio osculo
interveniente facta fuerit, *d. l. si à Sponso.* Et quibus mo- 94
dis sponsalia dissolvi possint, *videte Ang. de Clava. in Sum. ver. sponsalia.* Kling. *in Tract. de causs. matrimon.*

De Nuptiis.

SUMMARIA.

1. *Transitio.*
2. *Matrimonii divisio bimembris.*
3. *Initiatum quod dicatur, quodq́ consumatum?*
4. *Matrimonium solo consensu initum consumatum & perfectum dicitur quoad essentiam. & n. 10.*
5. *Nec dissensu dissolvitur: Quod ampliatur ibid. & n. seq.*
6. *Sed num per matrimonium cum alia contractum & concubitu consumatum? Canon. negant.*
7. *Consistoria nostra contrarium pronunciant de consuetudine.*
8. *An & cur hoc possint?*
9. *Et num extra hunc casum matrimonia solo consensu inita, dissolvere queant, absq́ gravissima caussa?*
11. *Nuptiarum definitio & plena ejus explicatio? n. seq. usq́ ad n. 170.*
12. *Matrimonium contractum nominatum esse & bonæ fidei firmatur.*

13. Non,

13. Non, ut dolus caussam dans cæteris bonæ fidei contractibus ipso jure illos nullos reddit. Sic & matrimonium.

14. Matrimonium juris divini est: Inde infertur. ibid. & n. seq.

15. Papa cur non possit dispensare, ut Rex vel Dux Reginam vel Ducissam sterilem dimittat, vel ea retentâ aliam ducat.

16. An verò dispensare possit, ut ad certum tempus quis uxorem ducat. Contr. Bald.

17. Et num permittere meretriciis blanditiis inducto ad matrimonium contrahendum, ut prima dimissa secundam ducat. Contr. Soc. & alios.

18. Statutum non valet, ut furoris amore contractum matrimonium absq; dotalibus instrumentis ratum non sit.

19. Sententia contra matrimonium lata in rem judicatam nunquam transit, nec matrimonium per se legitimum solvit.

20. Post publicatas attestationes & didicita testificata, quando publicationes non admittuntur, ad matrimoniales caussas non extenditur.

21. Lex civilis prohibens inter tutorem & pupillam matrimonium, rata non est.

22. An verò illa valeat, quæ prohibet, ut rapta raptori nubat, & contrafacienti pœnas irrogat?

23. An & quatenus pœnæ irrogatæ intra annum luctus nubentibus, & generaliter ad secunda vota transeuntibus, sublatæ sint.

Vbi auctor notabilia infert.

24. Et quando etiam pœnæ, quæ irrogantur mulieri transeunti ad secundas nuptias, ob favorem liberorum primi matrimonii, non habeant locum. & n. seq. & n. 26. 27. 28. 29. & 30.

25. Quodq; consuetudine tolli possint: unde infertur ibid.

27. Vidua inhonestè vivens & stuprum perpetrans quid perdat?

28. Et quid de jure Saxonico.

30. Dispositio l. hac edictali C. De secund. nupt. an procedat tantùm in illis, quæ prioris matrimonii liberis ultra legitimam relicta sunt.

31. Consensus contrahentium in nuptiis requiritur.

32. Error personæ quantopere matrimonium impediat. & n. 34. contr. Kling.

33. Qualiter quis in persona errare intelligatur?

35. Error conditionis quando matrimonium vitiet vel non.

36. Quid

36. *Quid in errore literæ, syllabæ, nominis, patriæ, fortunæ.*

37. *Qualitatis: & n. seq.*

38. *Quidq; si quis corruptam, quam virginem esse putabat, in uxorem duxerit? Contr. Canones pro Melanch.*

39. *Matrimonium errore vitiatum quando convalescat?*

40. *Consensu interveniente qualiter nuptiæ indistinctè contrahantur?*

41. *Quid tamen si non interveniant dotalia instrumenta vel alia pompa & solennitas, sed noctu contrahantur & clam nuptiæ?*

42. *Matrimonium absq; dote & donatione propter nuptias ratum est. & n. 127.*

43. *Mulier marito suo nubens dote non expressè constituta, an & quando intelligatur marito suo bona omnia vel partem illorum in dotem dedisse?*

44. *De parentum consensu in nuptiis. remissivè.*

45. *Consensus spontaneus & liber esse debet.*

46. *Qualis metus & quantopere matrimonium vitiet? & n. 49. 50.*

47. *Metus non præsumitur, sed probari debet.*

48. *Quomodo verò probetur?*

50. *Duobus testibus de metu hic deponentibus magis creditur quàm mille contrarium deponentibus:*

Fallit ibid.

51. *De metu plura, remissivè.*

52. *Consensus in nuptiis legitimus requiritur.*

53. *Matrimonium conditio turpis inhonesta & legibus reprobata qualiter & quando vitiet & nullum reddat?*

54. *Et quid sit in conditione non impossibili, licet vel falsa vel vera sit.*

55. *Matrimonium contractum sub conditione de futuro legibus non reprobata, in eventum hujus conditionis suspenditur.*

56. *Fallit septem casibus.*

57. *Conditione existente matrimonium sub conditione contractum purum efficitur, licet de novo conjuges non consentiant.*

58. *Quod tamen sex modis notabiliter limitatur. & n. seq.*

59. *Quid si adjecta sit conditio contraho tecum, si parentibus vel amicis meis placuerit.*

60. *Matrimonium contra prohibitionem Ecclesiæ qualiter ratum sit?*

61. Quæ personæ matrimonium contrahere possint, vel non? & n. sequentib.

62. Impedimentum propter quod matrimonii contractus prohibetur, duplex est: juris & facti.

63. Impedimenta juris quæ? & de his usq; ad n. 91.

64. Cognatio quotuplex?

65. Cognatio naturalis quæ?

66. Et quomodo matrimonium impediat inter ascendentes & descendentes? ubi contra gloss. & alios.

67. Itemq; inter transversales sive collaterales.

Ubi auctor valdè luculenter differit ex omni jure divino, civili, canonico.

68. Cognatio spiritualis quæ, & quomodo matrimonii contractum impediat, & quo jure? & n. 70.

69. Hæc cognatio spiritualis inter quas personas contrahatur?

70. De hac cognatione spirituali quid in Ecclesiis reformatis?

71. Civilis cognatio quæ, & quibus casibus, & quando demum nuptiis impedimentum præstet?

72. Affinitas quæ & qualiter contrahatur, & nuptias impediat tàm de jure civili, divino, canonico, & n. 73.

Ubi de gradibus & generibus affinitatis, & n. 74.

Ubi contra multos Dd. auctor ostendit secundum & tertium genus affinitatis omni penitùs effectu carere: & n. seqq.

Ubi traduntur de hac materia regulæ.

75. Persona addita personæ per propagationem mutat gradum & non genus affinitatis.

Illustratur exemplo. Ibid.

76. Persona addita personæ per carnis copulam, mutat genus & non gradum.

Declaratur exemplis. Ibid.

77. Publica honestas an & quando prohibeat matrimonium contrahere?

78. Et quid in religionis disparitate? Ubi pulchrè.

79. Quibus casibus matrimonium inter Christianum & Ethnicam vel hæreticam ratum est, mulier illa non gaudet privilegiis & commodis mulieribus legibus indultis.

80. Quando

80. Quando tamen illa recuperet?

81. Ligamen quo jure & quantopere matrimonii contractum impediat?

82. Et quâ pœnâ afficiatur is, qui vivente uxore primâ, cum alia matrimonium contrahit.

83. Vtrum matrimonium cum secunda uxore, mortuâ primâ, contractum ab eo, qui credebat primam adhuc vivere, ratum sit? remissivè.

84. Quæ & quot crimina impediant saltem matrimonium contrahi, sed contractum non dissolvant.

Vbi notatu digna.

85. Quæ & quot crimina matrimonium & contrahi impediant, & contractum etiam dissolvant?

86. Et quid si vivente conjuge sua, quis cum alia matrimonium non interveniente concubitu contrahat; vel fidem de matrimonio contrahendo det?

87. Quidq; si concubitus subsecutus fuerit?

Vbi prolixè & pulchrè cum aliquot declarationibus & limitationibus.

88. Machinatio in mortem alicujus qualiter & quando impediat matrimonium cum interfecti vidua contrahi?

89. Quatenus quoad impedimentum criminis Ecclesiæ reformatæ sententiæ à Canonibus discrepent? remissivè.

90. Votum castitatis & ordo an & quo jure impedimentum nuptiis præstent?

91. De impedimento statuti & consuetudinis remissivè.

92. De impedimentis facti usq; ad n. 109.

93. Inhabilem & impotentem ad coëundum contrahere non posse matrimonium, ampliatur 11. modis & n. seq. & n. 98. 100. 102. At limitatur n. 103. 105. 106. & 107.

94. Inhabilitatem allegare alteri conjugum licet, & ob eam petere, declarari matrimonium nullum.

95. Etiam in articulo mortis.

96. Et mortuo conjuge altero vel utroq; idem heredibus licet.

97. Quæ ex hac allegatione & probatione impotentiæ ad heredes commoditas redundet?

Notabiliter.

98. An testiculis carens vel aliter semen non emittens licet fœminæ commisceri possit, matrimonium rectè contrahat?

99. Et quid sit in fœmina sterili, apta tamen?

100. Inter impedimentum manifestum & occultum quid intersit, quoad separationem thori?

Vbi eleganter de thori separatione?

101. Testibus deponentibus de signis impotentiæ, quòdq; mulier separationem petens ob viri impotentiam cognita non sit, non nisi jurati is creditur.

102. Matrimonium à puberibus contractum an ratum sit?

103. Quid juris, si impotentia post contractum matrimonium superveniat?

104. Et num hoc præsumatur in dubio?

105. Matrimonium à senibus contractum cur & quando ratum sit?

106. Habilis scienter contrahens nuptias cum impotenti, num separationem petere possit?

Et num hoc casu verum matrimonium dici possit? ibid.

107. Sententia lata contra matrimonium propter impedimentum facti non transit in rem judicatam.

108. Quod autem si pro matrimonio sit lata?

109. Libellus, quo petitur propter facti impedimentum, thori separatio qualiter procedat?

110. Matrimonium contra impedimenta juris ex certa scientia contractum quàm nullum sit ipso jure. & n. sequentib. & n. 119.

111. Dispositio de matrimonio loquens an & quando ad matrimonium contra juris impedimenta contractum extendatur?

112. Contra juris prohibitionem matrimonium contrahentes viri & mulieris appellatione non continentur.

113. Liberi nati ex incestis & prohibitis nuptiis quàm illegitimi sint, quòdq; ne naturalium liberorum nec cognatorum nec conjunctorum quidem appellatione veniant, & omni beneficio sint indigni.

114. Quòdq; parentes illis non succedant, nec hi vicissim parentibus. An verò transversalibus parentibus conjunctis?

115. Et, num & quandò parentes illis aliquid saltem alimenta & dotem dare vel relinquere possint vel debeant?

116. *Ex prohibitis nuptiis nati quæ non possint præterea ut liberi peragere? & n. seq.*

117. *Et quâ pœna afficiatur, si parentem interficiat, contra Bald. & Felin.*

118. *Dispositum de liberis & parentibus, quibus casibus extendatur ad liberos ex illicito matrimonio natos. & n. seq.*

120. *Matrimonium contra juris prohibitionem contractum, quando in dubio ignoranter contractum præsumatur?*

121. *Et an & qualiter scientia probetur per testes, qui de diversis actibus deponunt.*

122. *Quando contrahentes in dubio præsumantur, juris impedimentum scivisse?*

123. *Quo casu liberi ex matrimonio prohibito nati legitimi sint quoad utramq; parentem?*

124. *Iurans se quam ducturam indotatam tamen ducere non cogitur.*

125. *Vxorem absq; dote parentibus non consentientibus ducens dotem petere non prohibetur.*

126. *An & quando mulier ob dotem promissam non solutam ex adibus à marito expelli, eaq; alimenta negari possint?*

128. *Non dos sine matrimonio esse potest.*

129. *Vnde infertur, dotem datam respectu matrimonii contra leges contracti, actione ex stipulatu, quæ pro dote repetenda competit, repeti non posse.*

130. *Vtrum verò dos hoc casu per condictionem sine caussa repeti possit?*

Deciditur ibid. & n. 131.

Vbi Bartoli & Dd. contraria sententia salvatur.

132. *De variis pœnis contrahentium incestas nuptias. & n. 135.*

133. *Et utrum hæ pœnæ habeant locum in omnibus illis, qui contrahunt nuptias legibus prohibitas: an verò duntaxat in illis, qui contrahunt nuptias legibus prohibitas ratione sanguinis tantùm?*

134. *Numq; pœnæ publicationis bonorum, exilii, verberum & adulterii habeant locum in his, qui contrahunt nuptias non jure divino vel civili, sed canonico tantùm prohibitas?*

 135. Ince-

135. Incestas nuptias saltem approbantes infames sunt.

136. Utrum in illis, in quibus matrimonium alioquin ratum non est, dispensari possit, ut ratum sit?

Ubi de dispensatione doctè arguitur contra multos.

137. Matrimonium est unius maris & unius fœminæ conjunctio. Inde infertur ibid.

138. Est individua vitæ consuetudo: Quod ampliatur ibid. & n. seqq. 140. 141.

139. Conjunx sanus quomodo conjugi contagioso morbo laboranti cohabitare cogatur?

140. Uxor qualiter maritum sequi teneatur vel non? & è converso.

141. Maritus qualiter uxorem alere, & ægrotanti in medicinis reliquisq; perspicere debeat, & vicissim.

142. Pœna mariti non quærentis ægrotæ uxori Medicum, vel nullum vel indoctum.

143. Pœna denegantis uxori alimenta aliaq; necessaria: Contra Alex. & Ias.

144. Expellentis uxorem de domo absq; justa caussa.

145. Matrimonium quot quibusq; modis solvatur?

146. Et qualiter morte?

147. Divortium jure canonico ex quibus caussis permittatur? usq; ad n. 161.

148. Et qualiter propter adulterium vel fornicationem alterius conjugis?

Ubi octo notabiles ampliationes & septem fallentiæ referuntur.

149. Utrum querela adulterii vel fornicationis commissæ ab uxore ad heredes mariti & contra, transeat? remissivè.

150. Divortium secund. Canon. peti potest, si alter conjugum ad hæresin alium trahere volet.

151. Vel si maritus uxorem ad aliud horrendum scelus trahere nitatur, & ab hac insolentia compesci nequeat.

152. Idem est, si sic conjugis vitæ insidietur.

153. An verò & quando propter desertionem alterius conjugis divortium petatur?

154. Desertor quis censendus?

155. MA-

155. *Matrimonio per fornicationem vel similem caussam soluto, num innocenti parti permittatur matrimonium cum alio contrahere nocente parte vivente?*

156. *Vtrum hoc casu matrimonium ipso jure an verò per sententiam separetur?*

157. *Et num non separetur nisi innocente parte volente, & hanc voluntatem declarante?*

158. *Quomodo ante sententiam divortii latam, & antequam innocens voluntatem separationis declaret, matrimonium ipso jure redintegretur?*

159. *Et quomodo declaratio tacitæ voluntatis, per quam reconciliatio inducitur, fieri intelligatur?*

160. *Et quid requiratur ad redintegrationem, si propter adulterium aliamve justam caussam matrimonium per sententiam divortii & declarationem voluntatis innocentis, dissolutum sit?*

161. *Matrimonium est divini humanique juris communicatio.*

162. *Vxor & maritus una caro & persona.*

163. *Alimenta sibi stipulans etiam uxori stipulatus intelligitur.*

164. *Calamitas uni conjugum eveniens utrique communis est. Fallit ibid.*

165. *Vxor consequitur genus, dignitatem & domicilium mariti.*

166. *Non dominium bonorum mariti.*

167. *Bona uxoris quomodo communicentur marito? ubi de triplicibus bonis uxoris.*

168. *Et, utrum fructus & extantes & consumpti, ex bonis uxoris non dotalibus, tàm paraphernalibus quàm non paraphernalibus à marito constante matrimonio concepti, uxori vel heredibus illius restituendi sint. Remissivè.*

169. *Vxor & maritus simul cum tertio contrahentes, quilibet pro rata tantùm non in solidum obligatur.*

170. *Ad quem finem matrimonium divinitùs institutum?*

171. *Nuptiarum divisio: & illicitarum subdivisio.*

172. *Incestæ sive nefariæ quæ?*

173. *Inutiles quæ?*

174. *Licitarum nuptiarum subdivisio.*

175. *Effectus matrimonii.*

DE

Conſ. 348. Incip. Viſo caſu & allegationibus. & Conſ. 462. lib. 2. Corn. Conſ. 33. Conſ. 118. lib. 1. Conſ. 22. lib. 2. Conſ. 309. lib. 3. Aym. Cravett. Conſ. 142. & Conſ. 194. Et licet hæc ſententia videatur communiter approbata: ego tamen veriſſimum judico hanc ſententiam eo tantùm caſu procedere, quando filius legitimam vel ſupplementum legitimæ petit contra parentis ſui voluntatem, ut puta, quia parens ipſius ipſum in minori parte, quam legitima inſtituit, eique tacitè vel expreſsè prohibuit legitimæ ſupplementum petere, *prout hoc decidit Steph. Bertran. in repet. d. l. hac edictali ver. ita tamen 1. Quaſt. & ibi Ioan. Arelat. in Reſponſ. 2. n. 11. Aym. Cravett. Conſ. 193. n. 12. Carol. Molin. in addit. ad Alex. Conſ. 158. lib. 5.* Secus autem eſt, quando liberi conſequuntur legitimam vel ex diſpoſitione vel præter diſpoſitionem teſtatoris, quando videlicet teſtator, qui reliquit minus legitima liberis non expreſsè neque tacitè prohibuit liberos ſupplementum legitimæ petere: tunc enim liberi agentes ex diſpoſitione, *d. l. hac edictali.* legitimam ante omnia non detrahunt, ſed ita demum ex beneficio *d. l. hac edictali* experiri poſſunt, ſi computata legitima novercæ vel vitrico plus quàm uni ex ipſis relictum, vel quolibet titulo lucrativo relictum fuit, *Cyn. Iacob. de Raven. & Salic. d. l. hac edictali in princ. & ibi Bald. n. 8. & 9. Alex. Conſ. 158. lib. 5. Ioan. de Anan. Conſ. 67. & ibi Ludov. Bolagn. in addit. Franciſc. Aret. l. ex facto in princ. ff. De vulg. & pupill. Corn. Conſ. 82. lib. 3. Dec. l. 2. C. De inſtit. & ſubſtit. Dec. l. quamvis. C. De impub. & al. ſubſtit. Dec. l. fin. n. 24. C. De Edict. D. Adr. toll. Alex. Conſ. 115. Steph. Bertran. d. l. hac edictali in princ. Aym. Cravett. Conſ. 142. n. 5. Conſ. 193. n. 12. Conſ. 194. n. 5. arg. d. l. hac edictali in princ. §. optimè. Auth.*

31 *De nupt. iunct. l. 1 ff. De legat. præstand.* Præterea matrimonium sive nuptiæ contrahi non possunt, nisi interveniente consensu illorum, qui nuptias sive matrimonium contrahere volunt, *l. nuptias. ff. De reg. iur. l. cùm fuerit. ff. De condit. & demonstr. c. fin. extra De spons. duo.*
32 Ideoque cùm nihil tàm sit contrarium consensui quàm error, *l. si per errorem. & ibi Ias. & Dd. ff. De iurisd. omn. iudic. l. 2. in princ. ff. De iudic.* sequitur, errorem, sicut ille alium quemcunque contractum impedit, *l. nec ignorans. C. De donat.* ita & matrimonium quoque impedire: Quod absque dubio procedit in errore personæ, ut puta, si is, qui cum Sempronio matrimonium contrahere statuerat, errore personæ cum Berta, quam Semproniam esse credebat, matrimonium contraxerit, namque hoc casu matrimonium non tenet, *c. 1. 29. q. 1. Abb. c. proposuit. extra De coniug. ser. Anton de Butr. Cons. 229. Inter Cons. Petr. de Anchor. Petr. de Anchor. Cons. 230. Ang. in Sum. ver. matrimonium. Cl 2. vers. Impedimentum, 5. facit §. si eadem. infr. De inutil. stipul. l. in venditionibus. ff. De contrah. empt.*
33 Non tamen aliter quis in persona errare intelligitur, nisi illi, qui cum alia persona errore inductus contraxit matrimonium, illa persona, cum qua contrahere se credidit, ipsi nota fuerit, vel per usum vel per auditum, vel per famam: secus autem est, si de illa persona, cum qua contrahere matrimonium quis se credidit, contrahens nullam notitiam habuerit, tunc enim ipse non dicitur errasse in persona, nec matrimonium vitiatur, *gloss. c. 1. 29. q. 1. Host. in Sum. tit. De matrim. §. qualiter impediatur. vers. primò ergò occurrit. Anton. de Butr. d. Cons. 229. Petr. de Anchor. Cons. 230. Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. Impedimentum. 4. n. 3.* Kling *in Tract. De causs. mat.*

mat. Rubr. De errore person. arg. l. in lege. ff. De cont. empt. Et hic error personæ matrimonium usque adeo nullum reddit, ut hoc matrimonium non confirmetur, licet durante errore concubitus sequatur, *arg. l. doli mali exceptio. & ibi Bart. ff. De novat. c. proposuit. & c. ad nostram. extra De coniug. servor. c. fin. extra De spon. duor. Bart. & Ias. l. pen. ff. De cond. ob turp. causs. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat* Kling. *in d. Rubr. De error. pers.* Similiter & 34
error conditionis ut puta, si quis ignorans ancillam quam liberam esse putabat, in uxorem duxerit, matrimonium vitiat, *d. c. proposuit. & ibi Abb. & Dd. d. c. ad nostram. c. 1. 29. q. 1. c. 1. 2. & 3. 30. q. 2. Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. Impedimentum quartum.* Quod usque adeo verum est, ut hoc matrimonium non confirmetur, licet durante eodem errore concubitus secutus fuerit, Kling. *in Tract. De causs. matr. sub Rubr. De error. condit. arg. d. c. proposuit. d. c. ad nostram.* Hoc tamen ita demum procedit, quando propter errorem conditionis, errantis conditio fit deterior, utputa, si quis ancillam putans eam liberam in uxorem duxerit, secus autem est, si propter hunc errorem conditio errantis, vel melior reddatur vel non deterior efficiatur, ut puta, si liber homo cum libera muliere, quam ancillam esse credebat, matrimonium contraxerit, vel si servus ancillam quam liberam esse putabat, in uxorem duxerit: hisce enim casibus error conditionis matrimonium non vitiat, *Innoc. Ioan. Andr. Abb. & Dd d. c. proposuit. Host. in Sum. tit. de coniug. servor. §. Et an matrimonium. vers. Quod autem dixi. Ang. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum quartum. n. 4. arg. l. solvendo. ff. De negot. gest. l. 1. & l. 2. ff. De liber. causs.* Eodem modo matrimonium ab errante contractum

cum ascriptitia vel ascriptitio quam is errans ignoravit hujus conditionis esse, valet, *gloss. in Sum. 29. q. 2. Abb. d.c. proposuit. Ang. de Clava. d. ver. impedimentum. 4.* Kling. *d. Rubr. De error. condit. arg. l. iubemus. & Auth. Ascriptitios.*
36 *C. De Episcop. & Cleric.* Error verò literæ, *arg. c. ex parte. & ibi Abb. & Felin. extra De fid. instr. Felin. c. ad audientiam. Cl. 1. extra De rescript.* syllabæ, *arg. l. qui habebat. ff. De manumiss. testam. Alex. l. si quis in fundi vocabulo. ff. De legat. 1. Corn. Cons. 80. n. 7. lib. 3.* nominis, *Anton. de Butr. d. Cons. 229. arg. l. antepen. ff. De indic. l. Idem Pomponius. §. pen. ff. De rei vind. l. si quis in nomine. & ibi Ias. C. De testam. l. Si Fortidianum. C. De legat: §. si quis in nomine. infr. De legat. l. si quis in fundi vocabulo: & ibi Bart. Alex. & Ias. ff. De legat. 1. l. si in nomine. & ibi Ias. ff. De verb. oblig. Felin. c. significante. extra De rescript. Alex. Cons. 108. lib. 7. Corn. Cons. 313. n. 1. lib. 3.* item patriæ vel provinciæ, matrimonium non vitiat, *l. his verbis. §. fin. ff. De hered. instit.* Et licet testamentum conditum ab eo, qui erravit in nomine proprio vel suo, *l. fin. & ibi Bart. Bald. Alex. Ias. & Dd. C. De hered. instit. Alex. & Ias. d. l. si in nomine. C. De testam. Alex. d. l. si quis in fundi vocabulo.* vel filii, *Bald. & Ias. d. l. fin. C. De hered. instit. arg. l. fin. & ibi Ias. C. De impub. & al. substit.* vel patris, *Ludov. Rom. Cons. 179. arg. §. Ei verò. infra De inutil. stipul.* vel uxoris suæ, nullum reddatur, *Ias. d. l. si in nomine. ff. De verb. obligat. arg. c. admonere. 33. q. 2.* Tamen matrimonium contractum ab eo, qui erravit in nomine proprio vel suo vel filii vel patris sui non vitiatur, *Abb. c. tua nos. extra De sponsal.* Eodem modo & error fortunæ, ut puta, si quis pauperem quàm divitem esse credidit, in uxorem duxerit, matrimonium non vitiat, *c. 1. 29. q. 1. Abb. d. c.*

propo-

proposuit. Ang. d. ver. impedimentum 4. Error etiam qualitatis, ut puta, si quis vel morbosam quam sanam esse credidit, vel malè moratam quam bonis moribus ornatam putabat, vel omnium rerum inexpertem & segnem, quam peritam matremfamiliâs & diligentem esse judicabat, in uxorem duxerit, matrimonium vitiat, *c. 1. 29. q. 1. Abb. d. c. proposuit. facit l. aliter. & l. aliquando. ff. De contr. empt.* 37
Excepto tamen unico casu, quando videlicet quis corruptam quam virginem esse putabat, in uxorem duxit: tunc enim Theologi nostri justis rationibus moti pronunciant, errorem qualitatis matrimonium vitiare, *Philip. Melanch. in Tract. De coniug. facit text. l. ex empto. §. si quis virginem. ff. De act. empt. gloss. d. l. aliquando. Licet & quoad hunc casum Canones contrarium sanciant. c. 1. 29. q. 1. c. quemadmodum. extra De iureiur. Abb. d. c. proposuit. Ang. de Clava. d. vers. Impedimentum. 4. Kling. in Tract. De causs. matrim. Rubr. De error. qualit.* Non tamen hoc casu in Consistoriis nostris sufficere judico, ad hoc, ut propter hunc errorem qualitatis matrimonium vitietur suspicionem solam stupri: sed credo requiri hoc casu, ut stuprū plenè probetur, *iuxta ea, quæ tradit Abb. c. tertio loco. extra De præsumpt. Ang. in Tract. De malefic. ver. Che hai adulterato la mia donna. gloss. & Bart. l. capite l. quinto. ff. Ad leg. Iul. de adult. Bald. l. his solis. C. De revocand. donat.* 38
Et omnibus illis casibus, in quibus docuimus, errorem vitiare matrimonium, convalescere illud incipit, si conjuges cognito errore, tacitè vel expressè consentiant, *Ant. de Butr. Cons. 229. inter Petr. de Anchor. Consil. Petr. de Anchor. Cons. 230. Alex. Cons. 146. n. 15. lib. 5. arg. d. c. proposuit. d. c. ad nostram. & ibi gloss. l. si fundus. §. 1. ff. De pignor. gloss. c. si quis ingenuus. 29. q. 2.* 39
Deinde ex hoc, quod 40

quod diximus, matrimonium non posse contrahi nisi interveniente consensu contrahentium, sequitur illos, qui consentire nequeunt, quales sunt furiosi, fatui, mente capti & similes, matrimonium contrahere non posse: In quibus tamen omnia illa locum habent, quæ de hisce personis *supr. in materia sponsal.* docuimus. Cæterùm consensu interveniente nuptiæ sive matrimonium indistinctè contrahuntur, sive hic consensus verbis, *c. tua. & ibi Abb. & c. pen. extra De sponsal. l. cùm fuerit. ff. De condit. & demonstr. l. nuptias. ff. De reg. iur.* etiam barbaris & incongruis, *arg. c. retulerunt. De Consecrat. Dist. 4. l. si quis mihi bona. §. sed & quid si mandavit. & ibi Bald. Ang. Immol. & Ias. ff. De adquir. hered. l. quoniam indignum. C. De testam. l. si cùm ante. & ibi gloss. & Bald. C. De donat. ante nupt. l. fin. C. De fideiuss. gloss. Bart. & Bald. l. Imperator. ff. De stat. homin. Abb. & Felin. c. ad audientiam. Cl. 1. extra De rescript. Card. Paris. Cons. 68. n. 38 lib. 3.* sive literis, *l. mulierem. ff. De rit. nupt.* sive signis quibusdam expressus fuerit, *Abb. c. cùm apud. arg. illius text. Abb. d. c. tua. extra De sponsal. facit text. c. fin. extra De spon. duor.* Item sive hic consensus inter præsentes sive inter absentes, interveniente nuncio vel epistola, *l. deniq. ff. De rit. nupt.* item sive hic consensus simul & semel, sive ex intervallo intervenerit, *Ias. l. si stipuler. §. fin. ff. De verb. obligat. cùm similib. allegat. supr. in mater. sponsal.* Et quoad hunc casum sunt repetenda omnia, *quæ supr. in mater. sponsal. di-*
41 *ximus.* Et licet sententia prolata vel de nocte, *§. sedeant. Auth. De iudic. l. 2. §. & quia magistratus. ff. De orig. iur. c. consuluit. & ibi Dd. extra De offic. deleg. gloss. Bart. & Ias. l. more maiorum. ff. De fer. Bart. Ias. & Dd. l. non minorem. C. De transact.* vel clam, rata non sit, *Addit. ad Abb. c. 1. extra De cland.*

De cland. desponsat. matrimonium tamen consensu contractum non intervenientibus vel dotalibus instrumentis neque pompa, vel alia celebritate nuptiarum, *l. si donationum. & ibi gloss. C. De nupt.* vel trinâ denunciatione, vel ullis aliis solennitatibus, *gloss. c. nostrates. 30. q. 5. Abb. c cùm apud. extra De sponsal.* sed nocturno tempore, *arg. l. non minorem. & ibi Bart. Alex. Ias. & Dd. C. De transact. l. ad testium. §. possit. ff. De testam.* vel clam, ratum est, *Abb. c. 1. arg. illius text. De clandest. desponsat. Card. Paris. Cons. 53. n. 1. Cons. 58. n. 5. & Cons. 60 n. 35. lib. 4. Dec. Cons. 163. n. 1. Laurent. de Priv. inter Consil matrimonial. Cons. 71. n. 6. & 18. Zas. Cons. 3. n. 7. lib. 2.* Dummodò tamen duobus testibus masculis vel fœminis probari possit, matrimonium contractum, *c. super eo. Cl 2. & ibi Abb. & Dd. extra De testib. Card. Paris. Cons. 53. & Cons. 58. lib. 4.* Deinde etiam matri- 42
monium ratum est, licet neque dote neque donatione propter nuptias interveniente, contractum fuerit, *l. fin. in prin. C. De donat. ant. nupt. l. fin C. De repud. §. Neq. illo Auth. De trient. & semiss. §. nuptias. Auth. De nupt.* Ideoque mu- 43
lier nubens marito suo dote non expresse constituta, non intelligitur marito suo bona vel omnia vel partem illorum in dotem dedisse, *Bart. Quæst. 7. Incip. Mulier habens magnum patrimonium. Bald Cons. 98. Incip. Mulierem. lib. 2. Cons. 102. lib. 4. Salic. l. mulier bona. ff. De iur. dot. Ang. & Immol. l. 1. ff. Solut. matr. Paul. de Castr. Cons. 60. lib. 2. Paul. de Castr. Auth. præterea. & ibi Dec. & Francis. Pepus. C. und. vir & ux. Corn. Cons. 127. lib. 4. Rem. Cons. 314 Ias. l. si constante. ff. Solut. matr. Ang. §. fuerat. n. 21. infr. De action. Dec. Cons. 521. Alex. Cons. 144. lib. 5. Cons. 142. lib. 7. Bald. Novel. in tract. De nupt. 1. part. princ. 14. privileg. 3. cas. Card. Paris. Cons. 34. n. 24. lib. 3. Carol. Molin. in Consuet. Parisiens. §. 135. Calcan. Cons. 11.*

arg. l.

arg. l. fin. C. De divort. §. si quis enim. vers. et si mulier. Auth. De Nupt. etiamsi maritus sciente & patiente uxore, diu bona ejus tenuisset, & ex eis fructus percepisset, *Bart. d. Quæst. 5. Incipient. Mulier habens magnum patrimonium. Alex. d. Consf. 144. lib. 5. arg. l. Quam Tuberonis. §. alia causa. ff. De pecul. l. nullo. C. De adquir. possess. gloss. l. 2. C. eod. tit.* item etiamsi maritus, qui longo tempore fuit usus bonis uxoris, & ex iis fructus percepit, allegaret sibi bona uxoris vel omnia vel pro parte in dotem data, *Bart. d. Quæst. 7. Incip. Mulier habens magnum patrimonium. arg. d. l. nullo. l. diuturna. C. De præscript. long. temp. Bart. Alex. Ias. Dec. & Dd. l. si certis annis. C. De pact. Bart. l. cùm de in rem verso. ff. De usur. Abb. c. pervenit. extra De censib.* nisi mulier nubens marito dote non constituta jam antea nupta fuisset, primo marito defuncto, cui dos certa constituta fuerat: tunc enim hæc dos in matrimonio secundo, si mulier tempore secundi contracti majorennis fuerit, tacitè repetita intelligitur, *Bart. d. Quæst. 7. arg. l. dotem quæ in prius. & l. Divus. ff. De iur. dot. l. cùm maritus. §. Divus. ff. De pact. dotal. l. pen. §. uxor. ff. Solut. matrim.* etiamsi primum matrimonium de facto tantùm tenue-
44 rit, *l. si servus, in princ. ff. De iur. dot.* Utrum autem in nuptiis parentum consensus requiratur, videte ea, quæ
45 circa Sponsalium materiam diximus. Præterea ad matrimonium sive nuptias contrahendas requiritur, ut consensus spontaneus sive liber utriusque contrahentis intervenerit, *l. Titia in princ. ff. De verb. oblig. l. neq. ab initio. C. De nupt. c. requisivit. & c. gemina. extr. De sponsal.*
46 *Card. Paris. Consf. 61. n. 31. lib. 4.* Ideoque cùm nihil tàm sit contrarium consensui quàm vis atque metus, *l. nihil consensui in princ. ff. De reg. iur. c. super hoc. extra De renunc.*
Card.

Card. Parif. Conf. 53. n. 49. Conf. 58. n. 66. Conf. 60. n. 9. Conf. 139. n. 3. & 11. lib. 4. placuit matrimonium vi vel metu tali, qui in conftantem virum cadere poteft, interveniente contractum, ipſo jure non valere, *c. cùm locum. c. veniens. Cl. 2. & c. conſultationis. extra De ſponſal. Bald. in Conſilio ſchiſmatis. Alex. Conſ. 98. Conſ. 99. Conſ. ult. lib. 3. Conſ. 46. lib. 4. Conſ. 156. lib. 5. Andr. Barbat. Conſ. 54. Conſ 60. lib. 1. Corn. Conſ. 41. lib. 2. Card. Pariſ. Conſ. 53. n. 48. Conſ. 58. Conſ. 60. & Conſ. 65. n. 11. lib. 4.* Non tamen præſumitur, quem vi vel metu coactum matrimonium contraxiſſe, vel alium actum celebraſſe: ideoque is, qui vim vel metum allegat, hoc probare cogitur, *Bald. Conſ. 62. n. 66. lib. 3. Conſ. 60. n. 20. lib. 4. Aym. Cravett. Conſ. 115. n. 13. arg. l. meritò. ff. Pro Soc. l. quoties. §. qui dolo. ff. De probat. c. dilecti. extra De except. gloſſ. l. 1. verſ. dicatur. ff. ſi quadr. pauper. feciſſ. dic. gloſſ. ver. egiſſet. l. ſi prius. & ibi Dd. ff. De oper. nov. nunciat.* Ceterùm non tantùm veris & legitimis probationibus, ſed etiam per argumentum à veriſimili, *Ioan. Andr. c. bonæ. extra De Appellat. Bald. Conſ. 364. Incip. Quia quæſtio. lib. 3. Aym. Cravett. Conſ. 49. n. 5.* item ex conjecturis & præſumptionibus hic metus probari poteſt, *Bald. l. ſi quis in hoc genus. C. De Epiſcop. & Cleric. Bald. c. 1. §. item Sacramenta De pac. iuram. firm. Petr. de Anchor. Conſ. 299. Dec. l. in omnibus cauſſis. ff. De regul. iur. Card. Pariſ. Conſ. 53. n. 61. Conſ. 58. n. 86. Conſ. 60. n. 21. Conſ. 139. n. 6. & 7. lib. 4. arg. l. dolum. C. De dol. c. 2. De renunc. lib. 6. facit quod docet Bart. Alex. & Iaſ. l. de pupillo. §. ſi quis ipſi prætori. ff. De oper. nov. nunc.* Et quæ conjecturæ ſive præſumptiones ad probandum metum ſufficientes ſint, arbitrio judicis definiendum committitur, *Dec. d. l. in omnibus cauſis. Cald. Conſ. 1.*

47 48

Tit. Quod met. causs. Card. Paris Cons. 53. n. 60. & Cons 66. n. 6. lib. 4. arg. l. 3. ff. Ex quib. causs. maior. l. 1. ff. De iur. delib. c. de caussis. extra De offic. deleg.

49 Metu verò tali, qui in constantem virum cadere potest, probato, matrimonium metu contractum nullum redditur. Quod usque adeò verum est, ut sicut metus reverentialis justus alios actus vitiat, *Paul. de Castr. Cons. 174. lib. 1. Aret. Cons. 24. Alex. l. si cùm dotem. §. eo tempore. ff. Solut. matrim. Bart. l. 1. §. qua onerandæ. arg. illius text. ff. Quar. rer. act. non det. Abb. Felin. Dec. & Dd. c. caussam matrimonij. extra De offic. deleg. Philipp. Franc. c. Quamvis. De pact. lib. 6. Socin. Cons. 263. lib. 2. Corn. Cons. 124. & Cons. 140. lib. 3. Dec. l. pactum. C. De collat. Card. Paris. Cons. 26. n. 67. lib. 3. Aym. Cravett. Cons. 11. n. 12. Con. 49. n. 5. Cons. 114. n. 1. Matth. de Afflict. Decis. Neap. 69. Bart. & Alex. d. l. interpositas.* ita quoque & matrimonium metu reverentiali intervenientibus nempe minis vel verberibus contractum, vitietur, *Bart. §. quæ onerandæ. Abb. c. ex literis arg. illius text. extra De despons. impub. Ias. d. l. Titia in princ. n. 8. Ang. de Clava in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2.* Secundò hæc conclusio ampliatur, ut licet protestatio contraria præcedens matrimonium vi vel metu contractum præsumptionem metus augeat, *Ioan. Andr. c. fin. arg. illius text. & ibi Dec. extra De appell. Bart. Alex. & Ias. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. ff. De oper. nov. nunc. Bald. Cons. 165. ad fin. lib. 2. Socin. Cons. 263. lib. 2. Cons. 27. lib. 3. Aym. Cravett. Cons. 49. Cons. 114. Cons. 120.* matrimonium tamen metu contractum ipso jure nullum sit, licet hæc protestatio omissa fuerit, maximè eo casu, quo hæc protestatio tutò fieri non potuit, *gloss. Innoc. & Abb. c. 1. extra Quod met. causs. gloss. c. Lotharius. 31. q. 2. Abb. & Felin. c. ex transversa. extra De præscript. Paul.*

Paul. de Castr. in Cons. 21. Incip. In caussa desertionis. Raph. Cuman. Alex. & Ias. l. Qui in aliena. §. fin. ff. De adq. hered. Alex. & Ias. l. 2. §. quod diximus. ff. Si quis caut. Aret. Cons. 163. Ias. l. properandum. §. Sin autem utraq. C. De indic. Dec. d. l. in omnibus caussis. Dec. d. c. fin. extra De appell. arg. c. veniens. Cl. 2. c. consultationi. extra De sponsal. iunct. l. 1. ff. De legat. praest. l. de precio. ff. De public. in rem act. Tertiò 50 hæc conclusio ampliatur, ut per duos testes probato metu, matrimonium metu contractum nullum judicetur, licet mille testes contrarii, deponant illud matrimonium sponte contractum, *Innoc. c. super hoc, & ibi Abb. n. 34. extra De renunc. Bald. in Consil. schismat. posito in Rubr. C. Si quis aliq. test. proh. Bald. l. si quis in hoc genus. C. De Episc. & Cleric. Ang. l. 1. & l. fin. in princ. ff. Quòd met. causs. Ang. l. si quis ad se fundum. C. und. vi. Alex. Cons. 156. lib. 5. Bald. l. observare. §. proficisci. ff. De offic. proconsul. Andr. Sicul. Cons. 55. & Cons. 61. lib. 1. Ias. l. interpositas. C. De transact. Ias. l. sed et si. §. quaesitum. n. 11. ff. Si quis caution. Lancelot. Dec. l. turpia in princ. ff. De legat. 1. Dec. d. l. in omnibus. Dec. d. c. fin. extra De appell. Anton. Corset. Singul. 358. verb. testes, Incip. mille testes. Alciat. in tract. praesumpt. 3. Reg. 7. praesumpt. Card. Paris. Cons. 53. n. 62. lib. 4.* nisi testes contrarii deponentes matrimonium sponte contractum, talem aliquam dicti sui rationem assignent, ex qua verisimiler secundum legitimas sanctiones colligatur, metum absfuisse: tunc enim tantum creditur testibus deponentib. de libera voluntate, quantum creditur testibus deponentibus de libera voluntate, quantum creditur testibus deponentibus de metu, *Ang. l. fin. in prin. ff. Quod met. causs. Signorol. de Homod. Cons. 74. Incip. In quaestione vertente in fin. Ias. d. l. interpositas. Dec. c. fin. extra*

 De ap-

51 *De appellat.* Quoad reliquas quæstiones, quæ circa matrimonium metu contractum incidere possunt, *repetite ea,*
52 *quæ supr. circa materiam sponsalium diximus.* Porrò cùm illud, quod minus legitimè fit, pro non facto habeatur, *l. quotes. & ibi Ias. ff. Qui satisd. cog. l. non putavit. §. non quævis. & ibi Bart. ff. De bonor. poss. contr. tabul. l. filium. §. si quis contra tabulas. ff. De legat. præst. l. 4. §. condemnatum. ff. De re iudic. c. Nicolao. & ibi Bald. & Dec. extra De appell. Bart. l. si finita. §. Iulianus. & ibi Alex. ff. De damn. inf. Abb. c. constitutus. 4. notab. extra De procurat. Abb. c. inpertractandis. 3. notab. extra De iuram. cal. Ias. l. 1. §. fin. ff. Quod quisq. iur.* non omnis consensus ad matrimonium contrahendum sufficiens est, sed requiritur, ut in matrimonio contrahendo interveniat consensus legitimus, *c. dilectus. & ibi Abb. c. tuæ. & c. pen. extra De sponsal. c. fin. extra*
53 *De spons. duo.* Ex quo sequitur, matrimonium contractum sub conditione turpi, inhonesta vel legibus reprobata, ratum non esse, *c. fin. extra De condit. appos.* Quod tamen tantùm procedit in ea conditione turpi, inhonesta vel legibus reprobata, quæ est contra substantiam, essentiam vel caussam finalem matrimonii: Illa enim in contractu matrimonii adjecta, matrimonium nullum reddit, sive sit conditio suspensiva, sive sit conditio resolutiva, *c. fin. & ibi Abb. extra De condit. appos. Angel. de Clava. in Sum ver. matrimonium. Cl. 2. vers. Impedimentum tertium.* secus autem est, si alia conditio turpis, inhonesta, vel impossibilis in contractu matrimonii adjiciatur: Illa enim contractum matrimonii non vitiat, sed pro non adjecta habetur, *d. c. fin. extra De condit. appos.* Secundò hoc ita demum verum est, quando in ipso contractu matrimonii conditio turpis, inhonesta vel legibus impro-

improbata adjicitur, secus autem est, quando hæc conditio demum post matrimonii contractum perfectum & absolutum apponitur: tunc enim hæc conditio licet sit contra substantiam matrimonii, matrimonium non vitiat, *Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. Impedimentum. 3. arg. l. per servum. §. 1. ff. De us. & habitat. l. patre furioso. & ibi Ias. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. l. is cui. ff. De testam. l. si servum quis. §. fin. ff. De adq. hered. l. in ambiguis. §. non est novum. & ibi Dec. ff. De reg. iur. c. factum legitimè. & ibi Dyn. De reg. iur. in sexto. c. cùm quid una via. & ibi Dyn. eod. tit. l. quæritur. ff. De bon. libert. Abb. & Anton. de Butr. c. 1. extra De condit. appos.* Tertiò hoc tunc demum procedit, quando uterque contrahentium matrimonium conditioni contra substantiam matrimonii appositæ expressè consentit, secus autem est, quando vel unus ex contrahentibus conditioni contra substantiam matrimonii appositæ, expressè contradicit vel tacet: tunc enim conditio turpis, inhonesta vel impossibilis, contra substantiam matrimonii, in contractu matrimonii apposita, matrimonium non vitiat, *Innoc. & Abb. c. fin. extra De condit. appos. Ang. de Clava in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum. 3. arg. c. aliquando. 32. q. 2.* Quartò hoc tantùm procedit, quando conditio turpis, inhonesta vel legibus improbata, est adjecta matrimonio in vim conditionis: secus autem est, si hæc conditio matrimonio sit adjecta in vim modi vel simplicis pacti, tunc enim hæc conditio licet sit contra substantiam matrimonii, matrimonium non vitiat, *Sebast. Sap. in addit. ad Abb. d. c. fin. extra De condit. appos. Bart. Bald. & Ias. Auth. ingressi. C. De SS. Eccles. Ang. & Ias. l. impossibilis. ff. De verb. obligat. Alex. & Ias. l. cùm donationis.*

C. De transact. Immol. l. ubi ita donatur. ff. De donat. causs.
54 *mort.* Reliquæ autem conditiones, quæ non sunt impossibiles de jure vel de facto adjectæ contractui matrimonii, siquidem illæ conditiones sint falsæ matrimonii, contractum statim vitiant: sin autem sint veræ, licet hoc nobis sit incognitum, matrimonii contractum non suspendunt, *Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. Impedimentum tertium, arg. l. cùm ad præsens. & ibi Dd. ff. Si cert. petat. §. conditiones, infr. De verb. oblig. l. conditio-*
55 *nes quæ in præteritum. ff. eod. tit.* Sin autem matrimonium fuerit contractum sub conditione, non turpi, inhonesta vel legibus reprobata, de futuro, matrimonium suspenditur in eventum hujus conditionis, sive hæc conditio sit casualis sive voluntaria, *c. De illis. c. super eo.*
56 *& c. per tuas. extra De condit. appos.* Quod tamen fallit primò in conditione necessariò extitura, qualis est illa, duco te in uxorem, si crastino die orietur Sol: namque matrimonium sub tali conditione contractum, purum judicatur, *Host. Card. & Abb. d. c. per tuas. arg. l. si pupillus. §. 1. ff. De novat.* Secundò hoc fallit, si sub tali conditione matrimonium contractum fuerit, quæ tacitè inest matrimonio, & sine qua matrimonium contrahi non potuit: utputa, si quis ita dicat, Duco te in uxorem, si in me consenseris: & illa respondeat, Et ego nubo tibi, si in me consenseris: namque & hoc casu matrimonium sub conditione contractum, purum judicatur, *Archid. & Ioan. Andr. c. 1. De sponsal. lib. 6. Ang. de Clava in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum 3. arg. l. 3. & ibi Bart. Alex. & Ias. ff. De legat. 1. l. conditiones. & l. aliquando. ff. De condit. & demonst. l. non rectè. C. De fideiuss.* Tertiò hoc fallit, si conditio non fuerit apposita in ipso contractu matrimonii, sed ex intervallo post matrimonium purè contractum: ea enim matri-

matrimonii contractum non suspendit, *Ang. de Clava, in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum. 3. n. 13. arg. c. 2. extra De transl pralat. c. ex parte. extra De convers. conjug. c. an quod. 24. q. 2. Dec. l. nihil tam naturale. ff. De reg. iur. Dec. Cons. 112. Cons. 140. Card. Paris. Cons. 51. n. 11. lib. 4. iunct. c. cùm quid unà. & ibi Dyn. De reg. iur. lib. 6 l. quaritur. ff. De bon. libert.* Quartò hoc fallit, quando non uterque contrahentium matrimonium, sed unus tantùm huic conditioni consensit, *Ang. de Clava. d. ver. impedimentum tertium. facit quod docet Innoc. & Abb. c. fin. extra De condit. appos.* Quintò hoc fallit, si matrimonium fuerit contractum, non sub conditione, sed sub modo, *Ang. de Clav. d. vers. impedimentum 3. arg. l. cùm ab eo. & ibi Bart. ff. De contrah. empt. l. quibus diebus. §. Termilius. & ibi Bart. ff. De condit. & demonstr.* Sextò hoc fallit, si ante conditionem existentem vel consensus purus de præsenti vel carnalis copula interveniat: tunc enim matrimonium alterius non suspenditur, *c. de illis. c. super eo. & c. per tuas. extra De condit. appos.* Septimò hoc fallit in conditione resolutiva matrimonii: illa enim neque suspendit matrimonium, neque si defecerit, matrimonium nullum reddit, *Ant. de Butr. & Abb. extra de condit. appos.* Conditione verò existente matrimonium 57
sub conditione contractum purum efficitur, etiamsi conjuges de novo non consentiant, *arg. l. si pupillus. ff. De condit. & instit. Ias. l. fin. §. 1. ff. De vulg. & pupill. text. l. fin. §. cùm mihi. & ibi Aret. ff. de verb. oblig. l. cedere diem. ff. de verb. signific. Dec. l. pecuniam. n. 4. ff. Si cert. petat. Card. Paris. Cons. 32. n. 17. lib. 1. Cons. 46. n. 45. lib. 4.* Hoc tamen 58
fallit primò, quando vel unus ex contrahentibus vel uterque contrahentium ante conditionem existentem dissentit. Tunc enim conditione existente hoc matrimonium sub conditione contractum, purum

non

non redditur, *gloss. Ant. de Butr. & Phil. Franc. d. c. super eo licet Abb. ibid. de hoc dubitet.* Secundò hoc fallit, quando unus ex illis, qui sub conditione matrimonium contraxerunt, ante conditionem existentem cum alia contrahit matrimonium purè, *gloss. & Abb. d. c. super eo. arg. c. 1. §. fin. extra De sponsal.* Tertiò hoc fallit, quando quis non simpliciter, sed alternativè sub conditione matrimonium contraxit; ut puta, si quis ita dixerit, si mihi copiam tui feceris, vel si Imperator Romanorum Regem Galliæ vicerit, contraho tecum matrimonium, vel dabo tibi decem: tunc enim existente conditione, hoc matrimonium purum non efficitur, *Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum tertium. arg. l. plerumq. ff. De iur. dot. c. in alternativis. De regul. iur. lib. 6. Bart. l. Lucio. ff. De legat. 2. Ias. & Dd. l. 3. in princ. ff. De eo quod cert. loc.* Quartò matrimonium inter personas prohibitas jure civili, sub illa conditione, si cum illis dispensatum fuerit, non convalescit neque confirmatur, licet conditio extiterit, dispensatio nempe facta fuerit, nisi ipsi post dispensationem factam denuò consentiant, *Innoc. & Abb. d. c. super eo. Ias. l. apud Iulianum. §. fin. arg. illius text. ff. De legat. 1. facit. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. De verb. oblig. l. continuus. §. cùm quis. ff. eod. tit. l. cùm lex. ff. De fideiuss. l. non dubium. & ibi Bart. & Dd. C. De ll. iunct. l. eius qui. ff. Si cert. petat. c. inter dilectos. extra De fid. instr. item text. l. bonorum. & ibi Bart. ff. Rem rat. haber. l. 1. ff. De appell. recip. l. necessario. vers. Quod si pendente. ff. De peric. & commod. rei vend. Bart. l. si is, qui pro emptore. n. 3. & ibi Ias. n. 122. ff. De usucap. Bart. l. Eum qui. ff. De stat. homin. Bald. l. Etsi contra. C. De incest. nupt. Quæ sententia mihi magis placet, quamvis in hoc contrarium teneat Anton. de Butr.*

Butr. d. c. super eo. Ang. de Clav. d. verf. impedimentum tertium. Quinto hoc fallit, si quis etiam diverso tempore cum duabus matrimonium sub conditione contraxerit, eaq; conditio simul & semel in persona utriusque extiterit, tunc enim cum neutra contractum matrimonium confirmatur vel purum efficitur, *Ang. de Clav. d. verf. Impedimentum tertium. arg. l. si ita fuero. ff. De reb. dub. §. duo sunt Titij. ff. De testam. tutel.* Quod procedere judico, etiamsi quis matrimonium cum duabus sub conditione non potestativa, sed casuali contraxerit, *arg. l. potior in princ. ff. Qui potior. in pign. habeant.* Sextò annotandum, 59
si in matrimonio fuerit adjecta hæc conditio, Contraho tecum matrimonium, si hoc parenti, amicis, agnatis vel tutoribus meis placebit, matrimonium irritum omninò fieri, si parentes, amici, agnati vel tutores, cognito hoc contractu, cùm improbaverint, nec hunc contractum convalescere, licet ipsi postea consentiant, *arg. l. boves. §. hoc sermone. ff. De verb. signific. l. dotis promissio. & ibi Bart. ff. De iur. dot. l. si socius pro filia. & ibi Raph. Fulgos. ff. Pro Soc. l. cùm pater. §. pater certam. & ibi Bald. ff. De legat. 2. c. non potest. § 1. De prabend. lib. 6. Bart. l. hoc articulo. ff. De hered. instit. Bart. l. cùm quidam. ff. De ann. legat. Bart. l. 1. ff. Ad leg. Iul. Maiest. Bald. l. licet. Quaest. 4. C. locati Bald. l. fin. C. De dot. promiss. Bened. de Plumb. Paul. de Castr. Rom. & Ias. l. duobus. §. si ei qui. arg. gloss. ibid. in verb. exhibuerit. ff. De iureiur. Bald. Immol. Alex. & Ias. l. divortio. §. Quod in anno. ff. Solut. matr. Bald. c. olim ex literis. extra De rescript. Alex. l. si finita in princ. ff. De dam. inf. Felin. c. 2. extra De treug. & pac. Ias. Cons. 36. lib. 3. Dec. c. concupiscentiam. extra De Constit. Dec. Cons. 287. n. 15. Cons. 512. Cons. 609. Socin. Cons. 5. & Cons. 91. lib. 4. Bald. Cons. 42.*

lib. 2. Socin. l. hæc conditio. ff. De condit. & demonstr. Alex.
60 *Conf. 16. lib. 4. Card. Paris. Conf. 49, n. 25. lib. 2.* Et licet in matrimonio consensus legitimus requiratur, matrimonium tamen contra interdictum vel prohibitionem Ecclesiæ, ratum est, nisi hæc prohibitio vel interdictum perpetuam caussam prohibitionis contineat, *c. 1. c. 2. c. 3. & ibi Abb. extra De matr. contract. contr. interd. Eccles. Ang. de Clava. in Sum. verb. matrimonium, Cl. 2. vers. impedimentum primum.* Similiter & nuptiæ contractæ in quadragesima aliisque diebus, in quibus secundum Canones, nuptiarum festivitas celebrari prohibetur, ratæ sunt, *arg. c. Capellanus. & ibi Abb. extra De fer. Ang. de Clava. d. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum secundum.*
61 Præterea matrimonium non aliter valet vel tenet, nisi illud fuerit contractum à personis habilibus & aptis, *c. fin. extra De spon. duor. c. ex parte. extra De conver. conjugat. l. ut gradatim. §. 1. ff. De muner. & honor. gloss. l. 1. C. De SS. Eccles. gloss. l. 1. §. nunciatio. & ibi Bart. Alex. & Ias. ff. De oper. nov. nunc.* Cæterùm edictum de contrahendo matrimonio, sive contrahendis nuptiis cùm sit prohibitorium, omnes personæ nuptias sive matrimonium contrahere possunt, nisi ipsis expresse prohibitum sit nuptias vel matrimonium contrahere, *c. cùm apud. extra De sponsal. facit text. l. mutus. ff. De procurat. l. 1. ff. De test. ib.* Ideoque etiam surdus & mutus simul sive à natura sive per accidens, matrimonium contrahere potest, dummodò ipse non penitùs intellectu careat, & consensum suum quibuslibet signis exprimere possit, *prout supr. in materia sponsali diximus.* Similiter & steriles, item senes etiam decrepiti, *l. sancimus. la 2. & ibi Bald. Alb. de Rosat. Ang. & Salic. C. De nupt. Ias. l. 1. n. 43. ff. Solut. matr. Card. Paris.*

Parif. Conf. 29. lib. 4. facit text. c. in præfentiarum in princ. & ibi gloff. verb. quibufdam. 27. q. 1. nec non & illi, qui in articulo mortis conftituti funt, matrimonium contrahere poffunt, *Ioan. Andr. c. fine culpa. De reg. iur. lib. 6. Cyn. & Alber. l. nuper. C. De nupt. Immol. & Alex. l. fi quis pofthumos in princ. ff. De lib. & pofth. Socin. & Iaf. l. fed & quæfitum. ff. eod. tit. Iaf. l. 1. n. 43. ff. Solut. matr. Præpof. & Hinric. Boick. c. tanta. extra Qui fil. fint legit. Ioan. de Neviz. in fylv. nupt. Chart. 34 col. 2. Card. Parif. Conf. 29. n. 4. lib. 2.* Porrò matrimonium contrahere prohibentur, quidam 62
propter impedimentum juris, quidam propter impedimentum facti.

Impedimenta juris propter quæ prohibetur, quis 63
matrimonium contrahere, funt octo, nempe cognatio, affinitas, publica honeftas, difparitas religionis, ligamen, crimen, votum caftitatis & ordo.

Rurfus cognatio triplex eft: Namque aliqua eft 64
cognatio naturalis, fpiritualis, aliqua verò civilis.

Cognatio naturalis eft vinculum perfonarum ab 65
eodem ftipite defcendentium carnali propagatione contractum, *Hoftienf. in Sum. tit. De confang. §. quid fit confanguinitas. Ang. de Clav. in Sum. ver. matrimonium, Cl. 2. verf. impedimentum fextum. Melch.* Kling. *in Tract. De cauff. matr. Sub Rubr. Impedimentum octavum. arg. infr. De legit. agnat. tutel. in princ. verf. funt autem. infr. De legit. agnat. fucceff. in princ. ver. funt autem. l. funt autem. ff. De legit. tut. l. pen. ff. und. legit. l. 1. §. cognati. ff und. cogn. l. non facilè. §. cognati. l. Iurifconfultus. §. cognationis nomen. ff. De gradib. l. 2. §. agnati. ff. De fuis. & legit. hered. Corn. Conf. 101. n. 4 lib. 3. Socin. iun. Conf. 9. n. 22. lib. 3.* Et hæc cognatio im- 66
pedit matrimonium contrahi inter afcendentes & defcendentes, *§. Ergò non omnes huius tit. noft. l. nuptiæ. la 3.*

ff. De rit. nupt. Quæ prohibitio non legibus civilibus introducta est, sed ex jure divino vel naturali originem trahit, *c. 2. Genes. c. 18. Levit. c. 19. Matth. c. 10. Marc. c. 5 in Epist. ad Ephes.* Ideoq; non tantùm inter illos cognatos adscendentes & descendentes, qui jure civili cogniti sunt, qui videl. ex justis nuptiis nati sunt, sed etiam inter illos, qui jure civili cogniti non sunt, quales sunt vulgo quæsiti, ex nefariis vel prohibitis nuptiis, aut ex adulterio, stupro vel incestu nati, nuptiæ prohibitæ sunt, *l. adoptivus. §. naturales. ff. De rit. nupt. Ang. d. §. Ergò non omnes. Melch.* Kling *in Tract. de causs. matrim. sub Rubr. Octavum impedimentum. facit text. l. hos accusare. §. pen. ff. De accusat. §. liceat. Auth. Quib. mod. natur. effic. sui. l. quiq;. §. fin. & ibi Bald. & Ias. ff. De in ius vocand. Alex. l. Ex facto. §. si quis rogatus. n. 25. ff. Ad SC. Trebell.* Et hæc prohibitio matrimonii inter ascendentes & descendentes ad nullum gradum restricta est, sed in infinitum usque extenditur, *d §. non omnes. d. l. nuptiæ*, adeò, ut si Adam hodiè viveret mortuâ Evâ, uxorem ducere non posset, *gloss. d. §. Ergò non omnes. gloss. d. §. nuptiæ. gloss. & Bald. l. nemini. C. De nupt. Host. in Sum. Tit. De sponsal. §. qui consueverant, sub §. qualiter arbor. vers. Nonò quæritur. Ioan. Andr. in gloss sua super arbore. Abb. c. pen. n. 8. extra De sponsal. Quæ sententia verior est, & communiter approbata, quamvis in hoc contrarium teneat, sed minùs rectè. gloss. in Sum. 35. q. 1. Goffred. in*
67 *Sum. tit. De sponsal. §. idem quæritur.* Simili modo & inter transversales sive collaterales, naturalis cognatio, nuptias sive matrimonium contrahi prohibet, sed non in infinitum usque, *ut hic §. inter eas.* Namque jure divino, quoad transversales sive collaterales, nuptiæ prohibitæ sunt, inter sororem & fratrem, sive utrinque, sive ex

altero tantùm parente conjunctos, item inter patruum & fratris filiam, avunculum & sororis filiam, amitam & fratris filium, materteram & sororis filium, *cap. 18. Levit.* Et licet illa dispositio juris divini nullam faciat mentionem de avunculo, sed tantùm faciat mentionem de patruo, amita & matertera: tamen, quia inter patruum & fratris filiam, amitam & fratris filium, materteram & sororis filium, nuptiæ non sunt ob aliam caussam quàm quòd prædictæ personæ sint sibi invicem conjunctæ in secundo gradu lineæ inæqualis, secundum computationem juris canonici, vel tertio gradu secundum computationem juris civilis: & eadem ratio militet inter avunculum & sororis filiam, sequitur, quòd dispositio prohibitiva juris divini inter avunculum & fratris filiam perinde locum habeat, atque si hoc in jure divino expressum fuisset, *arg. l. illud in princ. ff. Ad leg. Aquil. l. fin. ff. De cloac. l. his solis. C. De revoc. donat. l. à Titio in princ. ff. De verb. oblig. l. si cui. ff. De cond. & demonst. gloss. & Bald. l. quamvis, C. De fideicom. gl. c. 1. verb. Italia, De temp. ordinat. lib. 6. Abb. c. 2. arg. illius text. extra De postul. Alex. l. si constante in princ. & ibi Ias. n. 81. ff. Solut. matr. Idemq; Alex. Cons. 257. Incip. Circa dubitationem. lib. 2. Cons. 109. Incip. Visis his lib. 3. Socin. Cons. 70. n. 2. Cons. 81. n. 13. lib. 4. Corn. Cons. 271. n. 4. Ias. Auth. Quas actiones, n. 22. C. De SS. Eccles. Dec. Cons. 227. n. 8. Card. Paris. Cons. 72. n. 11. lib. 1. Cons. 90. n. 17. lib. 2. Cons. 6. n. 13. Cons. 25. n. 27. Cons. 47. n. 94. Cons. 50. n. 26. Cons. 66. n. 43. Cons. 83. n. 21. lib. 3. Socin. jun. Cons. 39. n. 49. Cons. 97. n. 10. lib. 3.* Jus verò civile dispositionem juris divini sequens, eodem modo prohibet nuptias contrahi inter transversales usque ad tertium gradum tantùm, *§. inter eas. §. fratris quoq.*

§. *item amitam.* & §. *item nec materteram. h. t. nost. non autem ultra.* Ideoque duorum fratrum vel sororum liberi permittente jure civili nuptias sive matrimonium inter se contrahere possunt, §. *duorum h. t. nost.* Et licet jus civile prohibens matrimonium ratione cognationis naturalis inter transversales, ut plurimum juris divini vestigia sequatur; tamen jus civile à jure divino in hoc discrepat, quòd jus civile prohibet matrimonium etiam inter patruum magnum & neptem ex fratre, inter avunculum magnum & neptem ex sorore, amitam magnam & nepotem ex fratre, materteram magnam & nepotem ex sorore, §. *item nec materteram h. t. nost. l. fratris.* §. *item nec materteram. l. sororis. ff. De rit. nupt. l. nemini. C. De nupt.* & utitur hac ratione, quia patruus & avunculus magnus, item amita & matertera magna, parentum loco habentur, quæ cùm militet non tantùm in patruo vel avunculo magno, item amita & matertera magna, sed etiam in propatruo, proavunculo, proamita, promatertera, item abpatruo, abavunculo, abamita & abmatertera & ascendentibus horum usque in infinitum; ego verissimum judico inter omnes has personas in infinitum usque, matrimonium etiam secundum juris civilis dispositionem prohibitum esse, Kling *in Tract. De causs. matri. sub Rubr. De lin. collater. arg. l. Illud in princ. ff. Ad leg. Aquil. cum similib. supr. allegat.* Canones verò antiqui inter collaterales prohibent conjugium usque ad septimum gradum exclusivè, *c. de affinitate. c. nullum. c. progeniem. c. de consanguinitate. c. nulli. c. contradicimus. 35. q. 4. c. ad sedem. 35. q. 5. gloss.* §. *inter eas h. t. nost. gloss. d. l. nemini.* Recentiores verò Canones prohibent matrimonium inter transversales tantùm usque ad quartum gradum inclusivè,

sivè, *c. pen. & ibi Abb. extra De consang. & affin.* & usque ad hunc gradum inter transversales nuptiæ prohibitæ sunt, sive hi transversales sint naturales & legitimi sive naturales tantùm, *l. & nihil. ff. De rit. nupt.* Cæterùm in quinto gradu existentes indistinctè matrimonium secundum dispositionem juris canonici matrimonium contrahere possunt, *c. fin. & ibi Abb. extra De consang. & affinit.* sive ipsi sint in quinto gradu lineæ æqualis, quales sunt trinepotes ex duobus fratribus, *c. ad sedem. 35. q. 5.* sive ipsi sint in quinto gradu lineæ inæqualis, qualis trinepos ex uno fratre & proneptis, abneptis vel adneptis ex altero fratre *c. fin. & ibi Abb. extra De consang.* Quod tamen ita demum procedit, quando is, qui alteri conjungitur, in quinto gradu lineæ inæqualis distat à stipite in secundo, tertio vel quarto gradu; secus autem est, quando ipse distat à stipite in primo gradu, qualis est frater, ipse enim non potest in uxorem ducere, vel trineptem ex fratre suo, licet ab ipso quinto gradu distet, neque ulteriores descendentes ex fratre suo, quamvis ab ipso ulteriore gradu remoti sint, *Melch.* Kling. *de causs. matrimon sub Rubric. de lin. collat.* Quia hæ personæ, quæ in primo gradu sunt conjunctæ stipiti parentum loco habentur, quoad trinepotes vel trineptes, reliquasq; personas ex fratribus vel sororibus suis descendentes, *arg. l. sororis. ff. De rit. nupt. §. item nec materteram h. t. nost.* sed certum est, cum illis personis, quæ parentum liberorumq; locum obtinent in infinitum usq; matrimonium contrahi non posse, *§. Ergo non omnes. infr. h. t. nost. l. nuptiæ. ff. De rit. nupt.* Neque 68
verò tantùm cognatio naturalis, sed etiam cognatio spiritualis, quæ nihil aliud est, quàm vinculum proveniens ex eo, quòd quis aliquem baptizavit vel confirmavit, sive baptizatum levavit vel tenuit in baptismate,

confirmatione vel crismatione, *Abb. Rubr. extr. De cogn. spirit. Ang. de Clav. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. verb. impedimentum septimum,* Matrimonii contractum impedit, *c. Martinus. & ibi Abb. c. veniens. c. tua nos. & c. ex literis. extr. De cogn. spiritual. lib. 6. c. 1. 30. q. 1.* non tantùm secundum juris canonici, sed etiam secundum juris civilis dispositionem, *l. si quis alumnam. C. De nupt.* & usque adeò efficax est, ut propter cognationem spiritualem existentem inter conjuges tempore matrimonii contracti non tantùm impediatur matrimonium contrahi, sed etiam contractum dissolvatur, *d. c. Martinus. d. c. veniens. d. c. tua nos. d. c. ex literis. d. c. 1. & fin. De cogn. impub. lib. 6.* licet cognatio spiritualis, post matrimonium contractum inter conjuges superveniens, matrimonium antea legitimè contractum non dissolvat, *c. si vir & ibi Abb.*
69 *extra De cognat. spirit.* Et hæc cognatio spiritualis per Sacramentum baptismatis contrahitur tantùm inter susceptorem & levatum de baptismate, secundò inter susceptorem & parentes baptizati, Tertiò inter baptizatum & filios susceptoris. Quartò inter baptizatum & uxorem susceptoris. Quintò inter parentes baptizati & uxorem susceptoris priùs cognitam: Sextò inter baptizantem & baptizatum. Septimò inter baptizatum & uxorem baptizantis priùs cognitam. Octavò inter baptizatum & filios baptizantis. Nonò inter parentes baptizati & baptizantem. Decimò parentes baptizati & uxorem baptizantis priùs cognitam, *d. c. Martinus. d. c. veniens. d. c. tua nos. d. c. ex literis. d. c. 1. & fin. De cognat. spirit. lib. 6. Ang. de Clav. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum. 7. Christophorus Porc. infr. De grad. cognat.* Neque tantùm contrahitur hæc cognatio spiritualis inter baptizatum

zatum & filios legitimos ſuſceptoris, item inter baptizatum & filios legitimos baptizantis, ſed etiam inter baptizatum & filios illegitimos vel naturales tantùm, tàm ſuſceptoris, quàm baptizantis, *Abb. d. c. Martinus. Abb. d. c. ex literis. Ang. de Clav. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. verſ. Impedimentum ſeptimum.* Inter filios autem adoptivos tàm baptizantis quàm ſuſcipientis, & baptizatum cognatio ſpiritualis per baptiſmum non contrahitur, *Ang. de Clava, d. verſ. impedimentum ſeptimum.* Quinimò nec inter baptizatum & eam, quæ extra matrimonium à baptizante vel ſuſcipiente cognita fuit, cognatio ſpiritualis matrimonium impediens contrahitur, *Archid. & Ioan. Andr. c. 1. De cognat. ſpirit. lib. 6. Abb. d. c. Martinus. Chriſtoph. Porc. infr. De gradib.* Præterea ultra has decem perſonas modò enumeratas per baptiſmum ſpiritualis cognatio non contrahitur: Ideoque tàm baptizans & ſuſcipiens, quàm filii baptizantis & ſuſcipientis non prohibentur nuptias contrahere, cum baptizati fratre, ſorore vel liberis quibuscunque, *c. 1. & ibi Abb. c. ſuper. extra De cognat. ſpirit. gloſſ. c. fin. 30. q. 3.* Similiter & pater tàm baptizantis quàm ſuſcipientis cum baptizata vel ſuſcepta à filio ſuo, matrimonium contrahere non prohibetur, *gloſſ. c. fin. 30. q. 3. Ioan. Andr. c. 1. De cognat. ſpirit. lib. 6.* Eodem modo maſculus & fœmina ſimul & ſemel levantes infantem de ſancto baptiſmate, matrimonium inter ſe contrahere poſſunt, *Abb. d. c. Martinus.* Et hæc omnia, quæ de baptiſmate diximus, & in confirmatione quoque locum habent, *c. 1. & c. fin. De cognat. ſpirit. lib. 6.*

Et licet cognatio ſpiritualis in caſibus modò recenſitis, 70
matrimonium tàm ſecundum legitimas, quàm ſecundum canonicas ſanctiones impediat, in noſtris tamen

Ecclesiis optimâ ratione contrarium introductum atq; sancitum est, ne videlicet cognatio spiritualis matrimonium ullo casu contrahi impediat, *Philip. Melan. in Tract.*
71 *De coniug.* Præterea & civilis sive legalis cognatio, quæ est propinquitas sive conjunctio personarum per adoptionem legitimam contracta, *Abb. Rubr. extra De cogn. legal. Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum octavum* nuptias contrahere prohibet, *§. Ergo non omnes. §. inter eas. & §. item nec amitam h. t. nost. l. per adoptionem. ff. De rit. nupt. c. 1. extra De cognat. legal.* & usque adeò efficax est, ut non tantùm impediat matrimonium contrahi, sed etiam contractum dirimat, *Abb. d. c. 1. arg. illius text. extra De cognat. spirit. Ang. de Clava. d. vers. impedimentum octavum. facit text. c. per adoptionem. 30. q. 5.* Et hæc cognatio civilis sive legalis impedit matrimonium contrahi inter illos, qui per adoptionem parentum liberorumque loco esse cœperunt, *§. Ergo non omnes h. t. c. 1. & ibi gloss. & Abb. extra De cognat. spirit.* atq; uxores ipsorum in infinitum usque, *l. adoptivus in princ. & §. fin ff. De rit. nupt.* adeò, ut nec dissoluta per emancipationem cognatione civili inter has personas nuptiæ consistere possint, *d. l. adoptivus in princ. & §. fin. l. Quin etiam ff. De rit. nupt. d. §. Ergo non omnes.* Similiter & inter liberos adoptivos & liberos naturales patris adoptivi in potestate patris adoptivi constitutos nuptiæ contrahi non possunt, *§. inter eas h. t. nost. l. qui in adoptionem ff. De adopt. l. per adoptionem. ff. De rit. nupt. d. c. ita diligere. d. c. per adoptionem.* Neque tantùm liberi adoptivi, sed etiam horum liberi, si ipsi simili modo in patris adoptivi potestate sint, cum filiis naturalibus patris adoptivi & in potestate patris adoptivi constituti nuptias sive matrimonium

nium contrahere prohibentur, *Ang. de Clava. d. verſ. impedimentum octavum. n. 5.* Liberi autem filiorum adoptivorum, qui poteſtati patris naturalis ſubjecti non ſunt, quales ſunt liberi nati ex filia adoptiva, cum liberis naturalibus patris adoptivi, nuptias licitè contrahunt, *l. ſi qua. §. adoptivæ. ff. De rit. nupt. §. eius verò mulieris h. t. noſt.* Similiter & liberi naturales & legitimi parentis adoptivi in poteſtate ipſius non conſtituti cum liberis adoptivis nuptias ſive matrimonium, indiſtinctè contrahere poſſunt, *d. l. per adoptionem. d. c. per adoptionem.* Ex quo ſequitur, cùm liberi illegitimi in poteſtate parentis naturalis conſtituti non ſint, *§. ſi adverſus. infr. h t noſt. ſupr. De patr. poteſt. in princ. l. Quia ſemper. ff. De in ius voc.* liberos illegitimos indiſtinctè nuptias ſive matrimonium contrahere poſſe, cum liberis adoptivis parentis ſui: Quamvis in hoc contrarium ſed malè teneat *Abb. c. 1. n. 7. extra De cognat. legal. Petr. Loriot. l. non facilè. §. in adoptionem datus. ff. De gradib.* Quinimò cùm inter nepotem & neptem ex duobus fratribus legitimis & naturalibus in poteſtate parentis conſtitutis natum & natam, matrimonium contrahi poſſit, *§. duorum h. t. noſt. l. celebrandis. C. De nupt.* ego veriſſimum judico, & inter nepotem adoptivum & neptem naturalem & legitimam, in poteſtate parentis conſtitutam, item inter nepotem naturalem & legitimum in poteſtate patris conſtitutum & neptem adoptivam ejuſdem patris poteſtati ſubjectam, matrimonium contrahi poſſe *arg. l. adoptio enim. ff. De adopt. l. qui habet in princ. ff. De tutel. l. filio quem. ff. De lib. & poſth.* Inter duos quoque filios adoptivos ejuſdem patris adoptivi poteſtate ſubjectos, matrimonium ſive nuptiæ contrahi poſſunt, *gloſſ. d. c. 1. extra De cognat. legat. arg.*
 c. cùm

c. cùm apud. extra De sponsal. Quamvis in hoc casu quidam distinguant inter adoptivos & arrogatos, & hoc casu non procedere pręcedentem sententiam affirment, illo verò sic, *Ioan. de Plat. d. §. Inter eas. & ibi Ang. n. 3. Ang. de Clava. d. ver. Impedimentum octavum.* Prӕterea & cognatione legali soluta per emancipationem liberorum adoptivorum, liberi naturales & legitimi in potestate parentis constituti cum liberis adoptivis emancipati, indistinctè nuptias contrahere possunt, *d. §. inter eas. d. l. per adoptionem. d c. per adoptionem. l. in omni. ff. De adopt.* Deinde etiam civilis sive legalis cognatio, impedit filios adoptivos matrimonium contrahere cum omnibus illis, qui agnationis jure parenti adoptivo conjunguntur, si hӕ personӕ sint tales, ut hi liberi adoptivi cum illis matrimonium contrahere non potuissent, si ipsi naturales & legitimi liberi parentis adoptivi essent, qualis est soror & frater consanguineus parentis adoptivi, *arg. l. si qua. §. fin. ff. De rit. nupt.* Cum illis verò, qui parenti adoptivo jure cognationis tantùm junguntur, liberi adoptivi, licitè matrimonium contrahunt, *d. l. si qua. §. fin. d. l. qui adoptionem.* nisi hӕ personӕ sint patris adoptivi vel parentes, vel ipsi parentum loco colendi, qualis est matertera patris adoptivi, tunc enim filii adoptivi cum illis matrimonium contrahere prohibentur, non quidem perpetuò, sed eò usque tantùm, donec durat adoptio, *l. quin etiam. ff. De rit. nupt.* Prӕterea & in omnibus illis casibus, in quibus diximus, civilem cognationem nuptias impedire, civilis cognatio ita demum nuptiis impedimentum prӕstat, si adoptio ritè atque legitimè facta fuerit, *Abb. c. 1. extra De cognat. legal. arg. l. non putavit. §. non quavis. ff. De bonor. poss. contr. tab.*

tab. Secundum impedimentum juris prohibens nuptias contrahi, est affinitas, *§. affinitatis h.t. nost. l. nemini. C. De nupt. c. fraternitatis. 35. q. 10.* Est autem affinitas propinquitas personarum per consummatum quemcunque concubitum inter masculum & fœminam contracta, non quidem inter ipsas personas, inter quas concubitus secutus fuit, sed inter ipsos & cognatos & agnatos harum personarum. Namque certum est, affinitatem non aliter contrahi nisi concubitu consummato interveniente, *Abb. c. fraternitati. extra De eo, qui cogno. consang. uxor. suæ.* Et licet regulariter affinitas non aliter contrahatur, nisi per licitas nuptias, *l. non facilè. §. affines. & §. sciendum. ff. De gradib.* tamen quoad impediendum matrimonium affinitas, secundum utriusque juris dispositionem, non tantùm per licitas nuptias, sed per quemcunque concubitum consummatum etiam illicitum & legibus improbatum contrahitur, *l. 1. §. si qua. & ibi gloss. ff. De concub. c. discretionem. & ibi gloss. & Abb. c. ex literis. & ibi Abb. extra De eo, qui cognov. consang. uxor. suæ. gloss. d. §. affinitatis. & ibi Ang. gloss. d. §. affines. & ibi Petr. Loriott. Card. Paris. Cons. 15. n. 46. lib. 2. Cons. 57. n. 30. lib. 4.* Non tamen inter ipsum masculum & fœminam, inter quos concubitus secutus fuit, sive licitus, sive illicitus, affinitas propriè contrahi dicitur, sed ipsi tantùm caussam affinitati præbent, *gloss. l. non ideò minus. & ibi Bald. & Ias. C. De hered. instit: gloss. l. affinitatis. arg. illius text. C. Comm. de success. gloss. d. §. affinitatis. Ias. l. maritus. C. De procurat.* Quamvis largè & impropriè maritus & uxor affines dici possint, *d. l. non ideò minus.* Ideoque receptum est, statutum favorabile de affinibus loquens etiam ad maritum & uxorem extendi, *Bald. & Fulgos.* 71

d. l. affinitatis. Paul. de Castr. l. 1. C. und. vir & uxor. Ias. l. Quod Servius. ff. De cond. ob causs. Petr. Loriot. d. §. affines. Inter cognatos verò vel agnatos illorum, inter quos concubitus secutus fuit, affinitas contrahitur, *d. §. affines.* non quidem inter se, sed tantùm respectu illarum personarum, inter quas concubitus secutus fuit, *c. quod super his. & ibi Abb. extra De consang. & affin.* Ideoque inter cognatos vel agnatos mariti, & inter cognatos vel agnatos uxoris affinitas nulla contrahitur, nec inter illos nuptiæ prohibitæ sunt, *d. c. quod super his. §. mariti. instr. h. t. nost. Corn. Cons. 43. n. 2. lib. 4.* Sed inter maritum & uxoris consanguineos: item è converso inter uxorem & mariti consanguineos, affinitas contrahitur, & nuptiæ prohibitæ sunt, *d. §. affinitatis. & §. socrum h. t. nost. d. c. fraternitatis. d. c. quod super his. d. l. nemini.* Et secundum juris divini dispositionem ratione affinitatis matrimonium prohibetur contrahi cum uxore patrui, nuru, noverca, uxore fratris, privigna, filia privigni vel privignæ, sorore uxoris, *cap. 18. Levit. Card. Paris. Cons. 68. lib. 4.* Et licet ille textus nullam faciat mentionem de socru, cùm tamen eadem ratio prohibitionis militet in socru, quæ in nuru militat: dubium non est, & secundum juris divini dispositionem cum socru ratione affinitatis nuptias prohibitas esse, *arg. l. illud in princ. ff. Ad leg. Aquil.* Cum hisce iisdem personis tantùm ratione affinitatis & jus civile nuptias contrahere prohibet, *d. §. affinitatis. & d. §. socrum. l. fratris. l. pen. & l. fin. C. De incest. nupt.* Jus verò canonicum ratione affinitatis prohibet matrimonium contrahi, usque ad quartum gradum inclusive,
73 *c. pen. extra De consang. & affin.* Et licet affinitatis nulli gradus propriè dici possint, *l. non facilè. §. affines. vers.*

gradu.

gradu. ff. De gradib. impropriè tamen & affinitatis gradus dicuntur, *l. Iurisconsultus in princ. ff. De gradib. c. pen. extra De affin. & consang.* adeò, ut quoto gradu consanguinitatis agnati & cognati uxoris junguntur uxori, eodem quoque gradu affinitatis agnati & cognati uxoris jungantur marito, & è converso quoto gradu consanguinitatis agnati & cognati marito junguntur, ipsi marito eodem quoque gradu affinitatis agnati hi & cognati mariti, jungantur uxori, *gloss. d. §. affines verb. nulli, & ibi Petr. Loriot. text. c. aequaliter. c. sanè. c. si vir. 35. q. 4.* Hoc tamen quod diximus, ratione affinitatis matrimonium prohiberi, tantùm usque ad quartum gradum, procedit solummodò in illis, qui linea transversali affinitatis nobis conjuncti sunt, secus autem est in illis, qui directa linea ascendenti vel descendenti nobis affinitatis ratione conjuncti sunt: Namque cum illis in infinitum usque matrimonium contrahi nequit, *Ang. de Clava. in Summ. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. Impedimentum decimum quintum. Petr. Loriott. d. §. affines. arg. l. adoptivos. §. fin. ff. De nupt.* Et licet, cum cessante caussa cesset & effectus, *c. cum cessante. extra De appellat. l. generaliter. & ibi Bald. C. De Episcop. & Cleric.* finita vel dissoluta affinitate morte vel alio modo, & effectus affinitatis cessent, *l. cui eorum. §. affinitates. & ibi Bart. & Bald. ff. De postul. l. sicut. & l. sequens in princ. & ibi gloss. & Ias. ff. De re iudic. c. infames. §. affinitates. 3. q. 7. gloss. l. ex diverso. & ibi Alex. ff. Solut. matrim. Bald. Salic. Paulus de Castr. & Ias. l. fin. C. De verborum significationibus. Bald. l. sed & hae in princip. ff. De procurat. Cornel. Consil. 298. n. 22. lib. 1. Ang. §. socrum huius tit. nost.* tamen effectus affinitatis prohibens matrimonium cum certis perso-

personis contrahere etiam finitâ affinitate durat, *d. §. affinitatis. d. §. socrum. d. l. fratris. l. pen. & l. fin. C. De incest. nupt. c. fraternitatis. 35. q. 10. Card. Paris. Cons. 68. n. 14.* Neque verò tantùm cum cognatis & agnatis, sed etiam cum affinibus conjugis defuncti, conjugi superstiti matrimonium contrahere usque ad tertium genus affinitatis inclusivè jura antiqua prohibebant, *l. uxorem. ff. De rit. nupt. c. porrò. 35. q. 2.* Quod recentioribus canonibus correctum est. Namque hodiè in primo tantùm genere affinitatis prohibitæ sunt nuptiæ, in secundo verò & tertio genere affinitatis nuptiæ permissæ sunt, *d. c. pen. extra De consang. & affin.* Sed certum est, cognatos & agnatos defuncti conjugis, conjugi superstiti esse conjunctos in primo genere affinitatis, affines autem conjugis defuncti conjugi superstiti in secundo vel tertio genere affinitatis, *gloss. d. c. pen. extra De consang. & affin.*

74 Et licet aliqui Dd. velint, matrimonium in secundo & tertio genere affinitatis recentioribus canonibus tantùm permissum esse, eo casu, quo affinitas unius consanguinei contemplatione contracta fuit: Exempli gratia, sororis meæ maritus est mihi affinitate conjunctus, & quidem in primo genere affinitatis: Si hic maritus mortuâ sorore meâ aliam uxorem ducat, ea est mihi conjuncta in secundo genere affinitatis, ideoque mortuo marito ipsius, eam in uxorem ducere non prohibeor: eò, quia hîc affinitas unius tantùm consanguinei, sororis nempe meæ interventu contracta fuit. Illo verò casu, quo affinitas contracta fuit interventu sive contemplatione duorum consanguineorum, aliqui Dd. volunt, matrimonium in secundo & tertio genere affinitatis prohibitum esse. Exempli gratia: Sororis Titii maritus

ritus est Titio conjunctus in primo genere affinitatis, uxori verò Titii hic maritus est conjunctus in secundo genere affinitatis; Sed quia hoc casu affinitas fuit contracta interventu duorum consanguineorum, videlicet Titii & sororis Titii, Dd. volunt, mortuo Titio cum sorore sua uxorem Titii defuncti prohiberi marito sororis Titii matrimonialiter copulari, *Innoc. & Ioan. Andr. d. l. pen. extra De consang. & affin. arg. c. porrò. 35. q. 2.* Verùm ut præfati Dd. id tradant: ego tamen verissimum judico, hodiè indistinctè permitti nuptias in secundo & tertio genere affinitatis contrahere, sive hæc affinitas fuerit contracta interventu sive contemplatione unius consanguinei, sive fuerit contracta interventu duorum consanguineorum: Tum, quia textus generaliter & indistinctè nuptias in secundo & tertio genere affinitatis contrahi posse, inquit, *d. c. pen. extra De consang. & affin.* & lex generaliter & indistinctè loquens generaliter & indistinctè intelligenda est, *l. de precio. ff. de publ. in rem act.* Tum, quia ratio in illo textu expressa, æquè militat illo casu, quo affinitas interventu duorũ consanguineorum contracta fuit, sicut illa ratio militat illo casu, quo affinitas unius consanguinei interventu contracta fuit: Igitur utroque casu illius textus dispositio locum habere debet. Quinimò secundum & tertium genus affinitatis hodiè omni penitùs effectu carere arbitror, adeò, ut nec ex illo justitia publicæ honestatis oriatur, *Alb. d. c. pen. n. 11. extra De consang. & affin.* nec statutum etiam favorabile de affinibus loquens, comprehendat illos, qui sunt in secundo vel tertio gradu affinitatis, *Ias. l. Quod Servius. n. 3. ff. De condict. ob causs. Ias. l. qui se patris. n. 59. C. und. liber. arg. d. l. non facilè. §. affines ver. gradus. & ibi*

 Loriott.

Loriott. ff. De grad. b. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Paul. de Castr. d. l. qui se patris. Iaf. l. in ius vocari. §. ait prator. n. 5. ff. De in ius vocand. Iaf. l. non dubium.
75 *n. 42. C. De ll.* Ut autem hanc materiam meliùs intelligatis, debetis notare regulam à Dd. nostris traditam, Quòd persona addita personæ per propagationem, mutet gradum & non genus affinitatis. Exempli gratia, frater uxoris meæ est mihi conjunctus in primo genere & primo gradu affinitatis, si hic gignat filium, hic filius est mihi conjunctus in primo genere affinitatis, sed in secundo gradu, & si hic filius gignat nepotem, is nepos est mihi conjunctus in tertio quidem gradu affinitatis, sed in primo genere, quia hîc adjicitur persona personæ per generationem, quæ non genus sed gradum
76 tantùm mutare solet. Secunda regula est, quòd persona addita personæ per carnis copulam mutet genus & non gradum: Namque tot sunt genera affinitatis, quot sunt nuptiæ, non cum una, sed cum diversis personis contractæ. Exempli gratia, uxor Titii est omnibus agnatis & cognatis Titii conjuncta in primo genere affinitatis, quia hîc unæ tantùm nuptiæ contractæ fuerunt. Idem est, si hic Titius defunctâ uxore secundam vel tertiam uxorem ducat; Namque omnes hæ uxores cognatis & agnatis Titii in primo tantùm genere affinitatis junguntur, quia licet hîc sint plures nuptiæ; tamen illæ ab eadem persona celebratæ fuerunt: Si verò uxor Titii defuncto Titio alii nubat, hic secundus maritus est conjunctus omnibus cognatis & agnatis Titii in secundo quidem genere, sed in illis iisdemq; gradibus, in quibus gradibus uxor Titii defuncti ipsis conjuncta est. Quia hic persona fuit addita personæ per carnis copulam.
Et idem

Et idem de similibus, *gloss. d. c. pen. extra De consang. & affinit. Ang. de Clava. d. vers. impedimentum decimum quintum. Melch. Kling in Tract. De causs. matrim. Petr. Loriott. d. §. affines.*

Tertium impedimentum juris prohibens nuptias 77
contrahere, est publica honestas, quæ quatenus oritur ex sponsalibus, an & quando nuptias sive matrimonium impediat, docuimus, *supr. in materia sponsalium. & ultra ibi dicta annotate*, publicam honestatem oriri & ex matrimonio dissoluto, quæ publica honestas prohibet matrimonium contrahere uni ex conjugibus cum liberis alterius conjugis soluto matrimonio conceptis, quod etiam hodiè locum habet, *§. si uxor. h. t. nost. l. si qua. ff. De rit. nupt.* Secundò & hæc publica honestas ex matrimonio soluto descendens, secundum antiquos Canones prohibebat liberis ex secundis nuptiis conjugis superstitis conceptis copulari consanguineis conjugis defuncti, quod hodiè correctum est, *c. pen. extra De consang. & affin.* Quartum impedimentum juris, prohi- 78
bens nuptias sive matrimonium est religionis disparitas *c. cave & c. non oportet. 28. q. 1.* Circa quod annotandum, quod licet duo Ethnici sive infideles matrimonium inter se contrahere possint, *c. gaudemus. extra De divort.* tamen Christianus cum muliere diversæ religionis & è converso matrimonium contrahere non possit, *d. c. cave, & d. c. Non oportet. gloss. c. fin. extra De condit. appos.* si videlicet hæc mulier, quæ est diversæ religionis, baptizata non sit: secus autem est, si hæc mulier, quæ est diversæ religionis, sit baptizata, sed sit hæretica vel schismatica: tunc enim cum illa Christiana rectè sentiens de articulis fidei, legitimè

matrimonium contrahit, *secundum communem atq. receptam Dd. sententiam. Abb. c. fin. n. 5. extra De condit. appos. Ang. de Clava in ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum decimum.* Præterea quamvis matrimonium inter Christianum & Ethnicam contrahi nequeat, matrimonium tamen inter duos Ethnicos contractum non dissolvitur, si uterque conjugum ad fidem Christianam conversa fuerit, licet hoc matrimonium fuerit contractum in gradibus non jure divino, sed jure canonico tantùm prohibitis, *c. de infidelibus. extra De consang. & affin.* Quod locum habet, etiamsi hoc casu is, qui ad Christianam religionem conversus fuit, plures uxores duxerit, antequam Christianus efficeretur: namque is hoc casu eam, quam primò uxorem duxit, retinere cogitur, *c. gaudeamus extra De divort.* licet si constare nequeat, quam ipse adhuc Ethnicus existens, primò uxorem duxerit, utputa, si ipse simul & semel plures uxores duxerit, ipse Christianus effectus nullam retinere cogitur, *Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium Cl. 2. vers. impedimentum decimum. arg. l. duo sunt Titij. ff. De test. tutel. l. si ita fuerit in princ. ff. De reb. dub.* Sin verò non uterque conjugum, sed unus tantùm ex ipsis ad Christianam religionem conversus fuerit, Canones statuunt matrimonium omninò separari adeò, ut illi conjugi, qui Christianus effectus est, permittatur cum alia etiam vivente primà matrimonium contrahere, si ille conjunx, qui Ethnicus remansit, alteri vel omninò cohabitare nolit, vel Christianus conjunx illi absque contumelia DEI cohabitare nequeat: Sin autem conjunx ethnica velit cohabitare conjugi ad fidem Christianam converso & Christianus illi absque contumelia creatoris cohabitare possit,

possit, Christiano conjugi permittunt quidem Canones petere separationem matrimonii, non quidem ut ipsi alteri copulari permittatur, sed ne Ethnicæ cohabitare cogatur, *c. quanto. & ibi Abb. extra De divort. c. si infidelis. 28. q. 2.* & si conjunx Ethnica postea Christianam fidem & religionem amplectatur, is conjunx, qui priùs Christianus effectus fuit, si aliam uxorem antea legitimè non duxerit, conjugem suam Christianam effectam recipere atque cohabitare cogitur, *Ang. de Clava. d. vers. impedimentum decimum.* E' converso verò, si unus ex duobus conjugibus Christianis hæreticus vel infidelis effectus fuerit, matrimonium non separatur, *arg. l. patre furioso. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. l. is, cui in princ. ff. De testam.* nisi quoad mensam & lectum tantùm secundum Canones, præcipuè si is conjunx, qui hæreticus vel infidelis factus fuit, alium ad suam hæresin trahere nitatur, *c. quæsivit. & ibi Abb. c. quanto. & ibi Abb. extra De divort.* Quoad hoc tamen impedimentum nostræ Ecclesiæ nonnihil à Canonibus variant, prout hoc potestis discere ex iis, quæ tradit communis præceptor, *Dn. Philipp. Melanch. in Tract. De coniug.* Et annotandum, quod 79
in omnibus illis casibus, in quibus matrimonium inter Christianum & Ethnicam, hæreticam sive infidelem ratum est, mulier Ethnica, hæretica vel infidelis nulla habeat privilegia, nullaque commoda mulieribus à legibus indulta, *Auth. Item privilegium. C. De hæretic.* Ex quo sequitur, quod licet secundum dispositionem juris Saxonici, uxor lucretur ex bonis mariti defuncti omnia utensilia, *Art. 24.* Landrecht. *lib. 1.* quod tamen uxor Ethnica, hæretica vel aliter infidelis in terris Saxonicis ex bonis mariti defuncti, non lucretur utensilia, *arg. l. 2. C. De*

 noxal.

noxal. act. l. 1. §. lex Falcidia. & ibi Alex. ff. Ad leg. Falcid.
80 *Bart. & Ias. l. omnes populi. ff. De iustit. & iur.* Hæc tamen privilegia omnia sive commoda, mulier hæretica Ethnica vel infidelis recuperat, si ipsa constante matrimonio ad religionem veram conversa fuerit, *Abb. c. pen n. 17. extra De divort. Ang. de Clava. d. vers. impedimentum decimum tertium. arg. l. fin debitis. §. si damnum. & ibi Bart. ff. Ad leg. Aquil. l. si tutoris. §. fin. ff. Quod iuss. Bart. Alex. &*
81 *Ias. l. ex facto in princ. ff. De vulg. & pupill. substit.* Quintum impedimentum juris est ligamen, propter quod is, qui jam conjugem habet, vivente alio conjuge alium conjugem ducere prohibetur, quod impedimentum & jure divino introductum est, *c. 2. Genes. c. 19. Matth. c. 10. Marc. c. 7. Corinth. 1. c. 5. Ad Ephes.* & jure tam civili, *§. affinitatis. & §. socrum h. t. nost.* quàm canonico approbatum est, *c. gaudemus. extra De divort. c. nuptiæ. 32. q. 1.* & usque adeò vires suas extendit, ut alteri conjugi non permittatur cum alio matrimonium contrahere, licet vel conjunx suus captivus sit, vel ignoretur, in quo loco conjunx suus degat, & utrum is vivat vel mortuus sit, *c. in præsentia. & ibi Abb. extra De sponsal. c. 2. & ibi Abb.*
82 *extra De secund. nupt.* Præterea & is, qui vivente uxore primâ cum alia matrimonium contrahit, & infamis efficitur ipso jure, *l. 1. ff. De his qui not. infam.* & olim pœna stupri plectebatur, *l. Eum qui duas. C. Ad leg. Iul. de adult.* hodie verò secundum novam constitutionem Imperatoris is, qui vivente uxore sua aliam uxorem ducit, ultra notam infamiæ pœna adulterii plectitur, & gladio punitur, Quam constitutionem tamen Imperatoris ita demum procedere certum est, quando quis vivente uxore sua sciens & dolo malo aliam uxorem ducit;

secus

ſecus autem eſt, ſi quis vivente uxore ſuâ latâ vel levi culpâ, utputa credens uxorem ſuam mortuam, aliam uxorem duxerit: tunc enim ipſe non ultimo ſupplicio afficitur, ſed pœna extraordinaria arbitrio judicis conſtituenda plectitur, *arg. l. in lege. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. Bart. l. 1. in princ. ff. Si quis teſt. lib. eſſ. iuſſ. fuer. Bart. & Dd. l. in actionibus. ff. De in lit. iurand.* Utrum autem matri- 83
monium cum ſecunda uxore, mortuâ primâ contractum ab eo, qui credebat uxorem primam adhuc vivere, ratum ſit, *videte Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium: Cl. 2. verſ. impedimentum decimum tertium.* Sex- 84
tum impedimentum juris prohibens matrimonium contrahi eſt crimen: Circa quod annotandum eſt, quædam eſſe crimina, quæ matrimonium contrahi tantùm vetant, ſed contractum non diſſolvunt, Quædam verò eſſe crimina, quæ & matrimonium contrahi prohibent, & contractum diſſolvunt. Cæterùm crimina, quæ impediunt matrimonium contrahi, ſed contractum non diſſolvunt, ſunt tria, videlicet homicidium conjugis, raptus & inceſtus. Namque is, qui conjugem ſuam interficit, vel ejus vitæ inſidiatur, cum alia nunquam matrimonium contrahere poteſt, *c. 1. & ibi Abb. extra De divort. c. admonere. 33. q. 2.* eam ob cauſſam, quòd leges illum indignum matrimonio judicaverint, qui contra legem & fidem conjugii deliquit, *arg. l. auxilium. ff. De minor. c. fruſtra. extra De uſur.* niſi quis conjugem interfecerit vel ad defenſionem corporis ſui, *c. 1. & ibi Abb. extr. de divort. l. ut vim. ff. De iuſtit. & iur. iunct. l Gracchus. ff. Ad leg. Iul. de adult.* vel caſu fortuito abſque dolo, *arg. c. 1. extra De converſ. infid.* Si tamen hoc caſu quis contra

contra legis prohibitionem cum persona non prohibita matrimonium contraxerit, matrimonium non separatur, *gloss. & Abb. c. 1. extra De divort. Abb. c. 1. extra De convers. infid. Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. impedimentum nonum. arg. §. cùm igitur. Auth. De non elig. secund. nub. gloss. c. fin. & ibi Abb. extra De iur. patron. Ias. l. quod te. n 31. ff. Si cert. petat. Dec. l. nemo ex his in princ. ff. De reg. iur. Alex. Cons. 103. n. 15. lib. 1. Ias. l. 1. C. De transact. Dec. l. 2. ff. De iurisd. omn. iudic. Andr. Tiraquel. in l. si unquam. n. 205. C. De revoc. donat.* Quinimò si is, qui uxorem suam interfecit, sit juvenis, ita, ut se continere non possit, permittitur ipsi indistinctè cum alia nuptias sive matrimonium contrahere, *c. interfectores. 33. q. 2.* Similiter & is, qui uxorem vel sponsam alterius de præsenti rapuit & violavit, vel alioquin per vim corrumpit, item & ea, quæ raptori consensit, matrimonium cum alio vel alia contrahere prohibetur, *c. statutum. 27. q. 2. gloss. c. hoc ipsum. §. de pœnitentibus. 33. q. 2.* Si tamen hoc casu matrimonium contractum fuerit de facto, matrimonium non separatur, *Ang. de Clava. d. ver. Impedimentum nonum. Melch.* **Kling.** *in Tract. De causs. matrim. sub Rubr. De rapt.* Quinimò si raptor, vel ea, quæ in raptum consensit, sit juvenis, nec se continere possit, permittitur illi cum aliis matrimonium contrahere, *arg. c. in adolescentia. 33. q. 2.* Is verò, qui sponsam alterius de futuro rapuit, cum alia quidem muliere indistinctè matrimonium contrahere potest, cum sponsa verò rapta ipse quidem matrimonium contrahere prohibetur, quamvis tamen si cum ipsa matrimonium contraxerit, matrimonii contractus non vitietur, *gloss. d. c. statutum.* Præterea is, qui mulierem solutam rapuit, & quamlibet alìam

aliam mulierem, & eam, quam rapuit vel vi stupravit, ipsa consentiente in uxorem ducere potest, *c. fin. extra De raptor. c. nullus. 36. q. 2. Card. Paris. Cons. 170. lib. 4.* Deinde etiam & is, qui crimen incestus perpetravit, matrimonium contrahere prohibetur, *c. 1. c. 2. c. transmissa. c. ex literis. extra De eo, qui cogn. consang. uxor. c. si quis viduam. & c. qui detinuerit. 32. q. 7. c. de incestis. 35. q. 3.* contractum tamen ab ipso matrimonium tenet, nec rescinditur, *gloss. c. 1. verb. copulare. extra De eo, qui cogn. consang. uxor. sua. gloss. c. 2. extra De pœnit. & remiss.* Imò si is, qui incestus crimen commisit, juvenis sit, nec se continere possit, permittitur ipsi ex dispensatione cum alia matrimonium contrahere, *c. ex literis iunct. gloss. fin. extra De eo, qui cogn. consang. uxor. sua. gloss. c. 1. verb. copulare. extra eod. tit. facit text. c. adolescentia. 33. q. 2.* Crimina verò 85
impedientia matrimonium contrahi, & contractum matrimonium solventia, duo tantùm sunt, contractus nempe matrimonii mistus cum adulterio vivente adhuc conjuge suà, cum alia initus, item & machinatio in mortem conjugis superstitis. Namque certum est, 86
eum, qui vivente conjuge sua cum alia matrimonium non interveniente concubitu contraxit, vel ei fidem dedit, de ducenda ipsa in uxorem conjuge suâ mortuâ non prohiberi post mortem conjugis suæ, cum illa, cui vivente conjuge suà hanc promissionem fecit, matrimonium contrahere, *c. fin. & ibi Abb. extra De eo, qui cogn. consang. uxor. sua. Abb. c. 1. extra eod. tit.* Eodem modo & cum ea, cum qua quis vivente conjuge suà rem habuit, mortua uxore matrimonium contrahere permissum est, *c. significasti. extra De eo, qui dux. in uxor. per adult. quam poll. Abb. c. 1. extra eod. tit.* Cùm ea verò, cùm 87

qua quis vivente conjuge matrimonium contraxit, vel ei promissionem fecit de ducenda ipsam in uxorem, mortuâ conjuge suâ matrimonium contrahere non permittitur, si ultra contractum matrimonii sive promissionem de matrimonio contrahendo & concubitus cum ea vivente conjuge suâ secutus fuerit, *c. 1. c. cùm haberet. c. veniens. & c. fin. extra De eo, qui dux. in uxor. quam poll. per adult.* Quod procedit, sive hæc promissio fuerit facta per verba de præsenti, sive fuerit facta per verba de futuro, *c. fin. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll. Abb. c. 1. extra eod. tit. Melch. Kling. in Tract. De causs. matrim. sub Rubr. De contract. & adult. simul.* Secundò hoc procedit, sive adulterium vel concubitus secutus fuerit promissionem de contrahendo cum alia matrimonium, sive præcesserit, *d. c. fin. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll.* Tertiò hoc procedit, etiamsi cum illa muliere, cum qua quis vivente conjuge suâ matrimonium contraxit, plures liberos genuerit, eique multis annis cohabitaverit, *d. c. cùm haberet. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll.* Quartò hoc procedit, etiamsi post matrimonium per verba de præsenti cum uxore sua contractum ante concubitum secutum, cum alia quis rem habeat, eique promissionem faciat, de ducenda ipsam in uxorem, *c. significavit. & ibi Abb. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll. Ang. de Clav. d. ver. Impedimentum nonum.* Quintò hæc conclusio procedit, etiamsi is qui cum secunda, vivente primâ uxore, matrimoniū, contraxit, à prima separatus fuerit, quoad mensam & lectum tantùm, *c. ex tuarum. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll.*

Hoc

Hoc tamen fallit primò, si ea mulier, cum qua quis vivente uxore sua matrimonium contraxit, ignoravit, hunc virum uxorem superstitem habere: tunc enim cum ea matrimonium mortuâ uxore superstite, contrahi potest, *c.1. & ibi Abb. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adulter. poll. d. c. veniens. & ibi Abb.* Secundò hæc conclusio procedit, quando primum matrimonium ratum atque legitimum fuit: secus autem est, quando primum matrimonium quolibet modo nullum fuit, tunc enim eam, cum qua quis vivente primâ matrimonium contraxit, pro uxore retinere permissum est, *d. c. significavit. & ibi Abb. facit l. 4. §. condemnatum. ff. De re iudic. c. non præstat impedimentum. & ibi Dyn. De reg. iur. lib. 6.* Tertiò hoc fallit, si quis vivente primâ uxore mulieri non interveniente concubitu promiserit cum illa matrimonium contrahere, & deinceps mortuâ suâ uxore cum secunda matrimonium contraxerit, atque eandem mulierem, cui vivâ primâ fidem dedit de ducenda ipsam in uxorem, non repetitâ hac promissione constante secundo matrimonio cognoverit, mortuâ secundâ uxore, ipse non prohibetur illam in uxorem ducere, *Caspar. Calder. c. fin. & ibi Abb. n. 5. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll. Ang. de Clava. d. vers. Impedimentum nonum.* Quartò, si Titius illi, cum qua vivente uxore sua concubuit, promiserit eam in uxorem ducere, mortuâ uxore sua, quàm ut duceret Berta cognata illius mulieris sibi suaderet, licet hæc Berta postea suaserit Titio, ut ipse cum cognata sua, quam vivente conjuge suâ cognovit, matrimonium contrahat, ipse Titius cum ea licitè matrimonium contrahit, nisi Titius vel mulier cognita tempore promissionis factæ probabiliter

credidisset, Bertam suasuram Titio, ut mortuâ uxore suâ cum hac muliere cognita contraheret matrimonium, *Angel. de Clav. in vers. impedimentum nonum.* Quintò hoc fallit, quando is, qui cum alia concubuit, non fecit ipsi promissionem de ducenda ipsam in uxorem, sed ita simpliciter dixit, Si non haberem uxorem, te ducerem in uxorem: tunc enim mortuâ uxore suâ, ipse non prohibetur hanc in uxorem ducere, *Casp. Calder. & Anton. de san. Georg. d. c. super hoc. Ang. de Clav. d. vers. impedimen-*
88 *tum nonum.* Præterea & is, qui in mortem alterius quid machinatus fuit, vel ejus vitæ insidias struxit, cum conjuge illius matrimonium contrahere non potest, *c. 1. & ibi Abb. extra De convers. infid. c. 1. c. super hoc. c. significasti. c. veniens. & c. fin. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll.* Quod procedit, etiamsi Ethnicus quis vel infidelis Christianum interfecerit: Namque & huic ad Christianam religionem converso non permittitur cum uxore Christiani, quem interfecit, matrimonium contrahere; *c. 1. extra De convers. infid. gloss. c. si quis vivente. 31. q. 1.* Secundò hæc conclusio procedit, etiamsi quis alium non quidem suis manibus interfecerit, sed hoc vel fieri mandaverit, *gloss. d. c. si quis vivente. 31. q. 1. arg. l. non solum. §. si mandato. & ibi Bart. ff. De iniur.* vel opem, auxilium vel consilium ad hoc præstiterit, *Ang. de Clav. d. vers. impedimentum nonum. arg. §. interdum. infr. De obligat. quæ ex malefic. descend. l. si pignore. §. qui ferramenta. ff. De furt. l. utrum. ff. Ad leg. Pomp. de parricid. l. domum. ff. Ad leg. Iul. de adult.* Hæc conclusio fallit primò, si quis quidem conatus fuerit aliquem interficere; vel vitæ illius insidias struxerit, verùm si hic conatus effectum non habuerit, neque homicidium secutum fuerit; tunc

enim

enim illo mortuo cum conjuge illius, huic, qui vitæ illius insidias struxit, matrimonium contrahere permittitur, *gloss. d. c. si quis vivente. gloss. d. c. 1. & ibi Abb. extra De convers. infid. gloss. d. c. super hoc. & ibi Abb. gloss. c. fin. & ibi Abb. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll.* Secundò hoc fallit, si quis non dolo neque fraude, hoc videlicet proposito, ut cum conjuge illius matrimonium contrahere possit, sed casu fortuito vel culpa alium interfecerit: tunc enim cum conjuge illius interfecti licitè matrimonium contrahit, *c. 1. & ibi Abb. extra De convers. infid. gloss. d. c. si quis vivente. Host. d. c. super hoc. Ang. de Clava, d. vers. impedimentum nonum. Melch. Kling. in Tract. De causs. matrim. facit l. heredes palam. §. pen. ff. De testam. l. 2. §. homines coactos. ff. Vi bonor. rapt.* Tertiò machinatio in mortem alicujus ita demum impedit matrimonium cum conjuge interfecti contrahere, si uterque videlicet tàm conjunx interfecti, quàm ille, qui cum ea matrimonium contrahere vult, hujus sceleris particeps fuit: secus autem est, si unus tantùm ex illis alio inscio scelus perpetraverit: tunc enim inter illos matrimonium prohibitum non est, *Ioan. Andr. d. c. super hoc. Abb. c. 1. extra De eo, qui duxit in uxor. quam per adult. poll. Abb. c. 1. extra De convers. infid. Ang. de Clava. d. vers. Impedimentum nonum. Melch. Kling. in Tract. De causs. matrim. Sub Rubr. De machinat.* Nisi hanc machinationem in mortem alterius vel homicidium adulterium præcesserit: tunc enim is, qui alium interfecit, conjugem illius, cum qua antea adulterium perpetravit, in uxorem ducere non potest, licet hujus ipsa sceleris conscia non fuerit, *d. c. super hoc. & ibi Abb. d. c. significasti. & ibi Abb. c. 1. extra De convers. infid.* Quartò licet non tantùm is, qui

 alium

alium interfecit, sed etiam is, qui alium interfici mandavit, vel ad hoc facinus opem, consilium, vel auxilium præstitit, cum uxore illius matrimonium contrahere prohibeatur, is tamen, qui neque consilio, ope vel auxilio interveniente homicidium ab alio perpetratum ratum habuit, cum uxore interfecti, matrimonium contrahere non prohibetur, etiamsi hoc homicidium nomine illius ratum habentis perpetratum fuerit, secundum communem atque receptam Dd. sententiam, *gloss. d. c. si quis vivente. gloss. Vincent. Ioan. Andr. Card. & Abb. c. 1. extra De convers. infid. Ang. de Clava. d. vers. impedimentum nonum. Melch.* Kling *d. Rubr. De Machinat. Domin. c. cùm quis. De sentent. excom. lib. 6. Felin. c. sicut. Cl. 2. n. 3. extra De Simon.* Licet regulariter tàm in delictis quàm contractibus ratihabitio retrò trahatur & mandato æquiparetur, *l. si pecuniam C. De negot. gest. l. fin. & ibi Bald. C. Ad SC. Maced. l. licet. ff. De iudic. l. 1. §. deiecisse. ff. De vi & vi armat. l. semper qui non prohibet. & ibi Dec. ff. De reg. iur. c. cùm ad sedem. extra De restit. spoliat. c. fin. De iureiur. lib. 6. c. ratihibitionem. &*
89 *ibi Dyn. De reg. iur. lib. 6.* Et hæc quidem secundum Canones quoad hoc impedimentum criminis obtinent, quatenus verò à Canonibus Ecclesiarum nostrarum sententiæ, quoad hoc impedimentum discrepent, *videte ea,*
90 *quæ tradit Dn. Philipp. Melanch. in Tract. De coniug.* Septimum impedimentum juris prohibens matrimonium contrahere, est votum castitatis, *c. 1. De vot. lib. 6. c. meminimus. c. veniens. c. rursus. & c. fin. extra Qui Cleric. vel vovent. Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. Impedimentum quintum.* Octavum impedimentum juris est ordo, propter quem ordinem Presbyteri, Diaconi & Subdiaconi, tàm secundũ juris civilis, *Auth. Multò magis. C. De Episcop. & Cleric.* quàm secundum juris canonici dispo-

dispositionem matrimonia contrahere prohibentur, *c. 1. & c. 2. extra Qui Cleric. vel vovent. c. 1. De vot. lib. 6.* verùm hæc duo impedimenta, videlicet votum castitatis, & ordo, optimis rationibus in nostris Ecclesiis abolita sunt. Porrò hisce impedimentis juris, quidam addunt & impedimentum statuti, & consuetudinis, *de quo impedimentis videte ea, quæ tradit Ang. de Clava. d. ver. matrimonium. Cl. 2. verf. Impedimentum decimum septimum, Fel. & Dec. c. Ecclesia S. Mariæ. extra De constit. Felin. c. 1. extra De sponsal.* Neque verò tantùm propter impedimenta juris, sed etiam propter impedimentũ facti, matrimonium quis contrahere prohibetur. Namque is, qui alteri carnaliter commisceri nequit, matrimonium contrahere non potest, *c. 1. c. quod sedem. c. ex literis. c. fraternitatis. & c. fin. extra De frigid. & malefic. Ang. de Clava. in Sum. verb matrimonium. Cl. 2. verf. Impedimentum decimum sextum. Melch. Kling. in Tract. De causs. matrim. Rubr. Impedimentum septimum. Philip. Melanch. in Tract. de coniug.* Quæ conclusio procedit, sive hoc impedimentum sit naturale sive sit accidentale, *d. c. quod sedem. junct. glos. ver. impotentes. Abb. d. c. ex literis.* Secundò procedit, sive illa persona, quæ alteri commisceri nequit, sit masculus sive sit fœmina. *d. c. 1. d. c. quod sedem. d. c. ex literis. d. c. laudabilem d. c. fraternitatis. d. c. fin. ext. De frigid. & malefic.* Tertiò hæc conclusio ampliatur ut procedat, sive quis impediatur alteri commisceri propter totalem defectũ virgæ vel propter nimiam magnitudinem vel carnositatem virgæ, vel propter nimiam frigiditatem, siccitatem vel caliditatem vel quocunque alio modo. *Melch. Kling. in d. Rubr. Impedimentum 7. Abb. d. c. fraternitatis n. 19. Ang. de clav. d. verf. Impedimentum 16.* Idem est in muliere, quæ alteri commisceri nequit, vel, quia nimium arcta est vel ob aliam caussam. *d. c. ex literis*

d. c. fra-

91 92 93

d. c. fraternitatis. Melch. Kling. *in Tract. de causs. matrim. sub Rubr. De impot. natur. fam.* Quartò hæc conclusio ampliatur, ut procedat, etiamsi quis incantationibus, veneficiis vel artibus magicis inhabilis effectus fuerit, ad concubitum sive amplexus, *Abb. d. c. fraternitatis.*
94 *Abb. c. fin. n 6. extra De frigid. & malefic.* Quintò hæc conclusio procedit, ut non tantùm is, qui cum inhabili contraxit, sed etiam inhabilis, qui cum habili contraxit, hoc impedimentum allegare, atque propter hoc matrimonium contractum nullum declarari petere possit, *c. 1. & ibi Abb. extra De frigid. & malefic.* Sextò hæc conclusio ampliatur, ut licet conjuges, quorum vel unus vel uterque ad concubitum inhabiles sunt, diu cohabitaverint, nihilominus tamen hoc impedimentum allegari, & propter hoc peti possit, ut matrimonium nullum de-
95 claretur, *c. fin. & ibi Abb. extra De frig. & malefic.* Septimò hæc conclusio ampliatur, ut etiam is conjunx, qui in extremis agit, vel in articulo mortis constitutus est, hoc impedimentum allegare, atque propter hoc petere possit, matrimonium nullum declarari, *arg. l. Pamphilo. §. propositum. ff. De legat. 3. l. si pater. §. fin. ff. De fideic. libert. l. Seia. §. fin. ff. De donat. causs. mort. l. quoniam indignum. & ibi Ias. C. De testam. c. Raynucius. & c. non quidem. extra eod. tit. c. fin. extra De success. ab intest. Bald. c. quoniam frequenter in princ. extra ut lit. non contest. Bald. & Alex. l. hac consultissima. C. Qui testam. fac. poss. Bald. c. 1. vers. vasalli nostri. De pac. Constan. Alex. Cons. 12. n. 6. lib. 1. Cons. 33. n. 6. lib. 3. Dec. c. si pro debilitate. n. 1. extra De offic. deleg.*
96 *facit text. l. militis. C. De milit. testam.* Octavò hæc conclusio extenditur, ut licet conjuges toto tempore vitæ suæ de hoc impedimento conquesti non fuerint, ipsis defun-

defunctis, heredibus tamen tàm habilis quàm inhabilis hoc impedimentum allegare, & propter hoc matrimonium fuisse nullum declarari, petere permittitur: namq; hoc impedimentum matrimonium ipso jure nullum reddit: Et certum est, quòd impedimentum vel crimen actum aliquem ipso jure nullum reddens, non tantùm ab ipsis principalibus personis, sed etiam ab heredibus & contra heredes illorum allegari & in judicium deduci possit, *l. 3. §. quod autem. & ibi gloss. Bart. & Dd. ff. Quod quisq. iur. l. commissa. ff. De public. l. fin. C. Ad leg. Iul. Maiest. Bald. Praepos. & Matth. de Afflict. c. 1. §. insuper. De prohib. feud. alien. per Frider. Card. & Abb. c. fin. extra De donat. Paul. de Castr. & Ias. l. omnimodò in princ. C. De inoffic. testament. Francisc. Aretin. Cons. 14. Incip. Viso & diligenter considerato. Praepos. c. 1. §. porrò. Quae fuit prima causs. Iacob. de S. Georg. in Tract. feud. ver. dictiq. vasalli. n. 53. Zas. in Tract. feud. 10. part. n. 76.* Circa hoc annotandum, uti- 97
litate non carere hoc, quod vel in articulo mortis, vel etiam uno vel utroque conjuge mortuo hoc impedimentum ab heredibus vel contra heredes allegatur, & in judicium deducitur. Namque licet secundùm juris communis dispositionem conjugi locupleti defuncto nullis agnatis & cognatis relictis conjunx superstes in solidum succedat, *l. 1. C. und. lib.* & conjugi locupleti etiam liberis, vel agnatis aut cognatis superstitibus defuncto, conjunx pauper in quartam partem bonorum succedat, *Auth. Praeterea. C. und. vir & uxor.* Et secundum juris Saxonici dispositionem, maritus indistinctè uxori praedefunctae in omnia bona mobilia succedat, *Art. 31.* Landrecht. & è converso uxor succedat marito in utensilia, *Art. 24.* Landrecht. *lib. 1.* vel secundum con-

 suetu-

ſuetudinem quorundam locorum in tertiam & vel dimidiam partem, tamen neque maritus uxori, neque uxor marito ſuccedit ullo caſu, ſi hoc impedimentum vel in articulo mortis, vel poſt mortem ab heredibus allegatum & probatum fuerit, *l. 1. ff. und. vir & uxor. Alex. l. ſi cùm dotem. §. fin. ff. Solut. matr.* Et licet uxor ob rem mariti vel ſurreptas vel amotas rerum amotarum judicio conveniri poſſit: tamen hoc fallit, quando hoc vel ſimile impedimentum vel in articulo mortis vel poſt mortem mariti allegatum & probatum fuerit, *l. ſi concubinam in princ. ff. Rer. amotar.* Et licet dos ſoluto matrimonio ob impenſas in illam factas retineri non poſſit, *l. 1. §. ſed nec ob impenſas. C. De rei uxor. act.* tamen probato hoc impedimento vel in articulo mortis vel poſt mortem propter impenſas dos retineri poteſt, *d. l. ſi cùm dotem. § fin*, & probato hoc impedimento, vel in articulo mortis, vel poſt mortem conjugũ, maritus non lucratur fructus dotis conſtante matrimonio perceptos, *l. inſulam. §. fructus. ff. Solut. matrim.* Quamvis alioquin maritus lucretur omnes fructus dotis conſtante matrimonio perceptos, *l. dotis. ff. De iur. dot. l. pro oneribus. C. eod. tit.* Præterea hoc impedimento probato, etiam in articulo mortis vel poſt mortem uxoris maritus dotem in ſolidum reſtituere cogitur, *c. 1 & ibi Abb. extra De donat. inter vir. & uxor. Alex. l. maritum. n. 1. ff. Solut. matrim. Socin. iun. Conſ. 39. n. 34 & 65. Conſ. 63 n. 12. & [illegible] lib. 3.* Quamvis ipſe alioquin habeat hoc beneficium, ne ultra quam facere poteſt, condemnetur, *d. l. maritum.* Deinde hoc impedimento probato, maritus non lucratur dotem vel partem dotis vel vigore pacti dotalis vel vigore ſtatuti, *Bald. Ang. & Salic. l. 1. arg. illius text. C. De condict. ob cauſſ.*

Bald.

Bald. l. pen ff. Quod fals. tutor. auct. Ang. § ascriptitios. arg. illius text. Auth. De nupt. Socin. iun. Cons. 39. n. 34. & 65. Cons. 63. n. 12. & n. 22. lib. 3. facit text. §. Si verò ab initio. Auth. De nupt. vel etiam propter adulterium uxoris, *gloss. l. consensu. §. vir quoq. C. De repud.* Similiter hoc impedimento etiam in articulo mortis vel post mortem probato, maritus etiam dotem in mobilibus consistentem illicò reddere cogitur, nec habet anni dilationem, quæ dilatio alioquin maritis indulta est, quando dos in mobilibus consistit, *gloss. l. 1. §. exactio. C. De rei uxor. act.* Eodem modo hoc impedimento probato donatio inter virum & uxorem facta, morte non corfirmatur, *Bald. l. Eam quam. C. De fideicom. Bald. l. si voluntate. C. De donat. int. vir. & uxor. arg. l. cùm hic status. §. si quis sponsam. ff. De donat. int. vir. & uxor.* quamvis donatio inter virum & uxorem regulariter morte confirmetur, *d. l. cùm hic status. l. res quæ. C. De donat. int. vir. & uxor.* Privilegia verò dotis respicientia favorem mulieris qualia sunt illa, quòd mulier habet actionem personalem privilegiatam ad repetendam dotem, *l. 2 §. fin. ff. De privil. credit.* item, quòd mulier habet in bonis mariti tacitam hypothecam, *Bart. & Alex. d. l. si cùm dotem. §. fin. ff. Solut. matrim.* Item, quòd res dotalis alienari nequit, & similia, etiam probato hoc impedimento, locum habent, *glos. l. dotale. §. heredi quoq. ver. præstaretur. ff. de fund. dotal. arg. l. 4. ff. eod. tit.*
Nono hæc conclusio ampliatur, ut etiam is, qui virgam 92
erigere atque fœminæ commisceri potest, si ipse testiculis careat, vel aliter semen emittere non possit, matrimonium secundum communem atque receptam Dd. sententiam contrahere non possit, *Archid. c. hi qui. 37. q. 7. Hostien. in Sum. §. quæ impotentia ver. quid. aut. de frigid. & malef.*

Abb. d. c. quod sedem. Ang. de Clava. d. vers. impedimentum decimum sextum. Melch. Kling. in Tract. De causs. matrim. sub Rubr. De manif. impoten. accident. Et hæc sententia verior
99 *est, reprobata glossa, contrarium sentiente, in d. c. hi qui.* Quamvis tamen mulier virilibus amplexibus apta, indistinctè matrimonium contrahere possit, licet illa sterilis sit, nec semen emittere possit, *l. sancimus. la 2. C. De nupt. Ias. l. 1. n. 43. ff. Solut. matrim. Ias. l. sed etsi quæsitum. n. 1. ff. De liber. & posth. Melch. Kling in Tract. De caus. matrim sub Rubr De impotent. natur. fœmin.* Et masculus, qui fœminæ commisceri, atque semen emittere potest, matrimonium contrahere possit, licet ipse unicum testiculum habeat, *Abb. d. c. quod sedem. arg. gloss. d. l. sed est quæsitum. § Spa-*
100 *donem text. l. qui cum una in princ. ff. De re milit.* Decimò hæc conclusio ampliatur, ut procedat, sive hoc impedimentum sit manifestum, sive sit occultum, *d. c. 1. & ibi Abb. n 6. d. c. laudabilem. & ibi Abb. extrà De frigid. & malefic.* sed inter impedimentum manifestum & occultum hoc interest, quòd si impedimentum sit manifestum, quod nullà tergiversatione celari potest, utputa, si vir careat virgâ vel testiculis, vel fœmina sit ita arcta, ut evidenter liqueat, illam virilibus amplexibus aptam non esse, matrimonium quandocunque allegato vel probato hoc impedimento nullum statim judicetur, etiam absque juramento ipsorum conjugum & propinquorum, *Abb. c. 1. n. 5. & 6. d c. laudabilem. n. 2. extra de frigid. & malefic. arg. l. continuus. §. cùm ita. ff. De verb. oblig. l. aliquando. §. fin. ff. Ad Senatusconsultum Velleian. c. cùm contingat. extra De offic. delegat. c. evidentia. extra de accusat.* Sin autem impedimentum sit occultum, simili modo propter impedimentum hoc statim matrimonium

nium separatur, si vel uterque conjugum hoc etiam ex intervallo confiteantur, vel alter conjunx habilis nempe tantùm, hoc allegat statim post contractum matrimonium, intra nempe mensem vel unum. Et licet confessio vel allegatio aliquibus probabilibus conjecturis sive præsumptionibus adjuvetur, utputa, quia ex inspectione virgæ apparet aliqua præsumptio impotentiæ, & uxor, quam quis virginem duxit, adhuc ex inspectione virgo apparet, *d. c. laudabilem, & ibi Abb. Idem Abb. d. c. 1. extra De frigid. & malefic.* Sin autem hæc allegatio impedimenti vel ab utroque conjuge quandocunque vel ab uno statim post contractum matrimonium facta, nullis probabilibus conjecturis vel præsumptionibus adjuvetur, matrimonium propter hoc impedimentum non statim nullum declaratur, sed conjugibus præcipitur triennium à die matrimonii contracti computandum, *Abb. c. fin. extra De frigid. & malefic.* ut cohabitent, atque operam dent, ut copulari possint: quo triennio elapso, si vel uterque conjunx vel unus tantùm ex iis, in allegatione impedimenti, & petitione separationis perseveret, matrimonium separatur, si mulier cum septem propinquis sive vicinis juret maritum impotentem, & eo casu, quo ipsa virgo nupsit ex inspectione corporis adhuc virgo deprehenditur, *c. 1. & ibi Abb. c. laudabilem. & ibi Abb. c. fin. & ibi Abb. extra De frigid. & malefic.* Namque si elapso triennio illa, quæ vel in habitu virginali virgo nupsit, corrupta deprehendatur, ipsa separationem thori propter impedimentum mariti petens non auditur, *Melch. Kling. in Tract. De causs. matrim. Sub Rubr. De Septimo impedimento. arg. l. Itaq. fullo. ff. De furt. l. transactione. C. De transact. l. si creditoribus. C. De serv. pign. dat. manumiss.*

Bart. Alex. & Ias. l. iusiurandum §. procurator. ff. De iureiur. Et si maritus hoc triennio, quo conjuges cohabitare jussi fuerunt, aliquibus diebus vel infirmitate vel alio casu impeditus fuerit, copulæ operam dare, hi dies ultra triennium restituuntur, *arg. l. sed et si per prætorem. §. si feriæ. & §. quoties. l. nec non. §. si quis sæpius. ff. Ex quib. causs. maior. l. 1. §. si quis propter inundationem. ff. De itin. act. priv.* Eodem jure utimur & eo casu, quando uni ex conjugibus non statim post matrimonium contractum, sed post longum intervallum propter impotentiam separationem petit. Namque hoc casu, licet allegatio impedimenti aliquibus conjecturis adjuvetur, non statim, sed demum post elapsum triennium à die matrimonii computandum intervenientibus illis, quæ in præcedenti casu diximus, matrimonium separatur, *Melch.* Kling. *sub d. Rubr. De septimo impedimento. arg. c. 1. & ibi Abb. c. laudabilem. & ibi Abb. c. fin. & ibi Abb. extra De frigid. & malefic.*

101 Porrò testibus deponentibus de signis impotentiæ, item de hoc, quod ea, quæ petit separationem thori, propter impotentiam mariti à marito cognita non sit, non aliter fides adhibetur, nisi ipsi jurati deponant; *c. proposuisti. & & ibi Abb. Felin & Dec. extra De probat. c. laudabilem. & ibi Abb. extra De frigid. & malefic. l. neminem. C. De Advoc. divers. iudic. l. comparationes. C. De fid. instrum. l. hac edictali. §. his illud. & ibi Bald. C. De secund. nupt. §. Quod autem. Auth. De non alienand. aut permut. reb. eccles. Bart. in proœm. Digestorum in princ. n. 5. Bart. l. 1. in princ. n. 2. ff. De ventr. inspic.*

102 Undecimò ex hoc infertur, cùm impuberes naturaliter sint impotentes, masculos minores 14. annis & fœminas minores 12. annis, matrimonium contrahere non posse, & matrimonium ab ipsis contractum nullum esse, *ut hic in princ.*

in princ. & c. ubi. c. de illis. Cl. 2. extra De desponſ. impub. gloſſ. l. in ſponſalibus. ff. De ſponſal. niſi vel malitia ætatem ſuppleat, *c. puberes. & ibi Alb. extra De deſponſ. impub.* vel pro bono pacis, aut ob aliam ſimilem neceſſitatem hæc conjunctio fiat, *d. c. ubi. extra De deſponſ. impub.* Quamvis tamen matrimonium contractum a maſculis majoribus 14. annis & à fœminis majoribus 12. annis ratum ſit, nec ſeparetur, licet hic tàm maſculus quàm fœmina, propter ætatis imbecillitatem ad concubitum nondum aptus ſit, ſed expectetur, donec hic tàm maſculus quàm fœmina, plenam pubertatem 18. nempe annos: *l. item Mela. ff. De reb. dub.* attingant; atque ſi interea ipſi habiles atque apti ad concubitum reddantur, matrimonium ratum & firmum judicetur, *Ang. de Clav. d. verſ. Impedimentum decimum ſextum. Melch.* Kling. *in Tract. De cauſſ. matrim. Sub Rubr. Impedimentum ſeptimum. arg. c. laudabilem. & c. fin. extra De frigid. & malefic. Quæ ſententia vera eſt, & communiter approbata, quamvis in hoc contrarium ſed malè teneat gloſſ & Abb. d. c. puberes.* Hæc con- 103
cluſio ita ampliata; primò ita demum procedit, quando hoc impedimentum facti ſive impotentia matrimonium præcedit: ſecus autem eſt, quando hoc impedimentum poſt matrimonium contractum etiam conſenſu ſolo, nondum ſecuto concubitu ſupervenit: tunc enim matrimonium non dirimitur, *c. hi qui. 32. q. 7. gloſſ. Abb. & Philip. Franc. c. ex literis, extra de frigid. & malefic. Anton de Butr. d. c. quod ſedem extra eod tit. Ang. de Clav. d. ver. Impedimentum 16. Melch.* Kling. *Sub Rubr. De manif. impot. acciden. facit l. patre furioſo. & ibi Iaſ. ff. De his, qui ſunt ſui vel al. iur. l. ſi cui bonis. ff. De teſtam. l. fin. ff. und. liber. l. pluribus §. etſi placeat, & ibi Bart. ff. de verb. oblig.* Quamvis tamen ſi hoc

ſi hoc impedimentum ſuperveniat poſt matrimonium ſolo conſenſu contractum ante concubitum ſecutum cum alio conjuge, ſi ille ſe continere non poſſit, hoc caſu diſpenſari poſſit, ut relicto inhabili cum alio matrimonium contrahat, *Abb. d.c. ex literis. Ang. de Clava. d. ver. Impedimentum decimum ſextum. Melch.* Kling. *d. Rubr. De manifeſt. impot. accid. arg. c. ex publico. extra De converſ.*
104 *coniug.* Et in dubio, quando non conſtat, utrum impedimentum matrimonium præceſſerit, an verò ſecutum fuerit, præſumatur hoc impedimentum, matrimonium præceſſiſſe, eamque ob cauſſam matrimonium nullum declaretur, *Abb. d. c. fraternitatis. n. 16. Abb. c. fin. n. 3. & ibi Anton. de Butr. extra De frigid. & malefic. Ang. de Clava. d. verſ. Impedimentum decimum ſextum. Melch.* Kling. *d. Rubr. De manif. impot. accid. Ioan. Andr. in addit. ad Specul. §. ſciendum. De empt. vend. Ang. l. ſciendum. ff. De verb. obligat. Ioan. de Immol. l. ſi quis cùm aliter. ff. eod. tit. Iaſ. l.*
105 *lecta n. 20. ff. Si cert. petat.* Secundò hæc concluſio ita demum procedit, quando quis nullo modo alteri copulari poteſt: ſecus autem eſt, ſi quis alteri copulari poſſit, licet difficulter: tunc enim ipſe & matrimonium contrahere poteſt, & contractum ab ipſo matrimonium ratum eſt, *Ang. de Clava. d. verſ. Impedimentum decimum ſextum.* Ideoque cùm nullus ſit adeò ſenex, quin ſaltem ope medicamentorum interdum excitari poſſit, ut mulieri copuletur, receptum eſt, ſenes & matrimonium contrahere poſſe, & contractum ab illis ratum eſſe, *l. ſancimus. la 2. C. De nupt. gloſſ. c. nuptiarum, ver. in quibuſdam. 27. q. 1. gloſſ. & Abb. d c. quod ſedem. extra De frigid. & malefic. Melch.* Kling. *d. Rubr. De impedimento. ſeptimo. Iaſ. l. ſed eſt qua,* niſi evidentiſſimè liqueat, quem adeò ſenio confectum,

fectum, ut ipse nullo modo mulieri copulari possit: tunc enim ipse perinde ut quilibet alius impotens, matrimonium contrahere prohibetur, & contractum ab ipso matrimonium nullum est, *Ang. de Clava. d. vers. Impedimentum decimum sextum.* Tertiò propter impedimentum facti, matrimonium ita demum impeditur, quando hoc impedimentum nullâ arte nullisve medicamentis removeri potest: secus autem est, quando hoc impedimentum arte aliquâ vel medicamentis aliquibus removeri potest, *c. ex literis. & ibi Abb. extra De frigid. & malefic. Ang. de Clava. d. ver. Impedimentum decimum sextum. Melch.* Kling. *in Tract. De causs. matrim. Sub Rubr. De impotent. natur. fœmin.* Dummodò tamen hoc impedimentum removeri possit, absque vitæ periculo & licitis mediis. 166
Namque si hoc impedimentum removeri non possit, vel absque vitæ periculo, *c. fraternitatis. & ibi Abb. extra De frigid. & malefic.* vel licitis mediis, sed incantationibus, artibus magicis vel similibus illicitis modis tantùm, hoc impedimentum perinde matrimonium contractum impedit, atque si illud nullo modo removeri possit, *Ang. de Clava. d. vers Impedimentum decimum sextum. arg. l. generaliter. ff. De usur. l. filius. ff. De condit. instit. l. generaliter. & l. si stipuler in princ. ff. De verb. oblig.* Quartò is, qui mulieri commísceri, & semen emittere potest, licet hoc semen ad generandum penitùs sit inutile, matrimonium licitè contrahit, *Ang. de Clava. d. vers. Impedimentum decimum sextum.* Sextò, ita demum propter impedimentum facti separatio matrimonii peti potest, si quis ignoranter, quod in dubio hoc casu præsumitur, *c. consultationi. extra De frigid. & malefic. l. verius. ff. De probat.* licet in aliis contractibus secus sit, *l. qui cum alio. & ibi Dec. ff.*

De reg. iur. cum illo, qui huic impedimento facti obnoxius est, matrimonium contrahat: secus autem est, si quis scienter contrahat cum illo, qui huic impedimento obnoxius est: tunc enim ipse propter hoc non potest petere separationem thori, *d. c. consultationi. & ibi Abb.* quamvis tamen hoc casu verum matrimonium dici non possit, *Abb. d. c. consultationi.* nec illi, inter quos matrimonium hoc casu contractum fuit, propriè sub uxoris & mariti appellatione contineantur, *d. c. consultationi.* Ideoque dispositum de uxore & marito, tàm quoad successionem, quàm quoad alia, nisi de contraria mente disponentis evidenter constet, *l. 3. & ibi Ias. C. De liber. prater.* non habeat locum in hisce conjugibus, quorum vel uterque vel unus tantùm impedimento facti obnoxius est, *arg. l. hac verba. ff. De negot. gest. l. 1. § si is qui navem ff. De exerc. it act. l non aliter in princ. ff. De legat. 3.* Et, si persona habilis, quæ cum inhabili scienter contraxit, cum alia persona habili postea matrimonium contrahat, hoc matrimonium secundum ratum sit, *Abb d. c consultationi.* Quinimò, si persona habilis, quæ cum inhabili scienter matrimonium contraxit, juvenis sit, nec se continere possit, permittitur ipsi ab Ecclesia, cum alia persona habili matrimonium contrahere, *Host. Innoc. & Abb. d. c. consultationi.* Maritus tamen habilis, qui cum muliere impedimento facti obnoxia scienter matrimonium contraxit, sive ipse ad alia vota transierit, sive non transierit, mulierem inhabilem toto tempore vitæ suæ alere
107 tenetur, *Innoc. Hostiens. & Abb. d. c. consultationi.* Septimò licet matrimonium propter impedimentum facti separari possit, sententia tamen lata contra matrimonium propter impedimentum facti nunquam transit in rem judica-

judicatam: sed hæc sententia, quandocunque probato hoc, quòd illa sententia ex falsa caussa lata fuerit, retractari potest, *c fraternitatis. & ibi Abb. extra De frigid. & malefic. c. lator. & ibi Abb. & Felin. extra De sentent. & re iudic.* Quamvis tamen è converso, sententia lata pro matrimonio in caussa, in qua petitur, matrimonium nullum declarari propter impedimentum facti in rem judicatam transeat, ita, ut si ab hac sententia appellatum non fuerit, non permittatur postea propter impedimentum facti, matrimonii separationem petere, *Abb. c. fin. n. 4. extra De frigid & malefic.* Cùm tamen civilis caussa non sit potentior caussa naturali, *l. qui habet in princ. & ibi Bart. ff. De tutel. l. filio quem in princ. ff. De liber. & posth.* & sententia judicis sit juris civilis, *arg. l. 2. §. deinde ex his. ff. De orig. iur.* consensus autem partium sit juris naturalis, *l. 1. in princ. ff. De pact.* sequitur, quòd sicut consensu expresso contrahentium, ita quoque & sententia judicis, quæ in rem judicatam transit, inter personas, quarum vel utraque vel una tantùm impedimento facti obnoxia est, non verum neque proprium, sed fictum tantùm & improprium matrimonium efficiatur: ideoque omnia, quæ in præcedenti limitatione diximus, hic repetenda sunt. 108

Porrò libellus, in quo petitur separatio matrimonii propter impedimentum facti, procedit, licet hic libellus generalis sit, nec in ea specifica mentio de impedimento facta, *Host. & Ioan. Andr. c. fin. & ibi Abb. n. 4. extra De frigid. & maleficiat.* Cæterùm, si quis contra impedimenta juris matrimonium contxaxerit, contractus 109 110

matrimonii ipso jure nullus est, *ut hic. §. Si adversus facit text. l. non dubium. & ibi Bart. Bald. & Ias. C. De ll. l. si feriatis. ff. De fer. l. cùm lex. & ibi Bart. ff. De fideiuss.* nec appellationem vel nomen matrimonii meretur, *ut hic. §. si adversus. facit l. 2. §. 1. ff. Quemad. testam. aper. l. non putavit. §. non quævis. ff. De bonor. possess. contr. tabul. l. sicut. §. 1. ff. De oper. libert. l. 4. §. condemnatum. ff. De re iudic. §. Est & aliud. infr. De donat. l. 1. §. fin. ff. ad Tertull. Dec. c. cùm in cunctis. §. 1. notab. 1; extra De Election. & in c. ex tenore. n. 20. extra De rescript. Idemq; Dec. c. Nicolao. 2. Notab. extra De appellat. & Cons. 126. Cons. 475. Cons. 499. Corn. Cons. 140. lib. 4. Hippol. de Marsil. Cons. 14. n. 3.* sive illud matrimonium fuerit contractum à scientibus hoc impedimentum, sive illud matrimonium fuerit contractum ab ignorantibus hoc impedimentum, *l. 1. & ibi Bart. Bald. C. De interd. matrim. l. si adulterium cum incestu.*
111 *§. 1. & ibi Bart. n. 11. ff. Ad leg. Iul. de adult.* Ideoque dispositio legis, statuti, *l. 3. §. hæc verba. & ibi Bart. & Bald. ff. De negot. gest. l. 1. §. si is, qui navem. ff. De exercit. act. Bart. l. 1. ff. De font. Bald. l. si quis servo. C. De furt. Alex. l. 1. §. lex Falcidia. ff. Ad leg. Falcid. Card. Paris. Cons. 159. n. 17. lib. 4. Socin. iun. Cons. 32. n. 23. lib. 3.* testatoris, *l. non aliter in princ. ff. De legat. 3. Socin. iun. Cons. 78. n. 5. lib. 3.* vel contrahentium, de matrimonio vel conjugio simpliciter loquens, nullo modo extendi debet ad matrimonium contra impedimenta juris contractum, *arg. l. quicquid astringendæ. ff. De verb. oblig.* nisi vel mens disponentis, *arg. l. 3. & ibi Ias. C. De lib. prater. Paul. de Castr. Cons. 332. Incip. Viso testamento Michaëlis. col. 1. lib. 2. Aym. Cravet. Cons. 3. n. 12. Socin. iun. Cons. 95. n. 77. Cons. 105. n. 33. lib. 3.* vel subjecta materia, *arg. l. si uno in princ. ff. De locat.*

conduct.

conduct. l. insulam. ff. De præscript. verb. l. Proculus. ff. De damn. infect. Aym. Cravett. Cons. 9. n. 22. Cons. 20. n. 3. vel communis usus loquendi aliud suaderet, *arg. l. liberorum. §. quod tamen Cassius. & ibi Bart. ff. De legat. 3. l. ut Alphenus. l. vulgari. & l. omnibus. ff. De verb. significat. c. quamvis. & ibi Abb. extra eod. tit. c. quanquam. 2. q. 7. Aym. Cravett. Cons. 9. n. 30. Bart. & Ias. Rubr. ff. De oper. nov. nunciat.* vel nisi aliam capiendo interpretationem sequeretur vel iniquitas, *arg. l. scire oportet. §. aliud. ff. De excusat. tutor. Aym. Cravett. Cons. 70. n. 29.* vel absurditas, *arg. l. nam absurdum. ff. De bon. libert. Card. Paris. Cons. 8. n. 40. Cons. 111. n. 35. lib. 1. Cons. 70. n. 10. Cons. 72. n. 59. Cons. 96. n. 21. lib. 3. Cons. 71. n. 9. lib. 4. Socin. iun. Cons. 144. n. 7. lib. 3.* vel dispositio alioquin supervacua vel inutilis redderetur, *arg. l. 3. §. 1. ff. De iureiur. l. si quando in princ. ff. De legat. 1. l. si stipulatus fuero per te. l. stipulatio ista. §. sed si servus. & §. possidere. ff. De verb. oblig. c. si sententia. De sentent. excomm. lib. 6. Bald. c. 1. De Capitan. qui cur. vendid. Bald. Rubr. C. De contrah. empt. Rom. & Fulgos. Auth. Ex testamento. C. De collat. Corn. Cons. 91. lib. 1. Cons. 115. lib. 2. Andr. Socin. Cons. 50. lib. 4. Laurent. Calcan. Cons. 74. Ias. l. 1. in princ. n. 40. ff. De offic. eius cui mand. est iurisd. Dec. Cons. 626. Cons. 48. Cons. 69. Abb. Cons. 32. lib. 2. Aym. Cravett. Cons. 20. n. 9. Cons. 84. n. 12. Cons. 105. n. 7. Cons. 118. n. 19. Socin. iun. Cons. 70 n. 15. Cons. 75. n. 19. lib. 3.* Similiter 112
illi; qui contra prohibitionem juris, matrimonium contrahunt, appellatione uxoris & mariti non continentur, *ut hic. §. si adversus.* Ideoque dispositio de marito & uxore, tàm quoad successionem quàm quoad alia loquens, ad hos conjuges non extenditur, *arg. d. §. hec verba. d. §. si is qui navem. d. l. non aliter in princ.* licet matrimonium

ab illis ignoranter contractum fuerit, *Alex. l. si cùm dotem. §. fin. ff. Solut. matrim. arg. l. 1. & ibi Bald. C. De interd. matrim. c. 1. extra De donat. int. vir. & uxor. iunct. l. maritum. & ibi Alex. ff. Solut. matrim.*
113 Præterea filii nati ex incestis sive legibus prohibitis nuptiis non sunt legitimi, *ut hic. §. si adversus*, nec in potestate parentis, *ut §. si adversus. supr. De patr. pot. in princ.* nec appellatione liberorum etiam naturalium, *Auth. Ex complexu. C. De incest. nupt. §. fin. Auth. Quib. mod. natur. effic. sui. Corn. Cons. 1. n. 25. lib. 3.* continentur, *c. 1. 35. q. 7.* sive de liberis facta fuerit mentio in legibus vel statutis, *d. Auth. Ex complexu*, sive in testamentis vel aliis ultimis voluntatibus, *Bartol. ex facto. §. si quis rogatus n. 4. & ibi Alex. ff. Ad SC. Trebell. Abb. c. in præsentia. & ibi Felin. n. 21. Dec. n. 39. extra De probat.* item, sive illa dispositio, in qua est facta mentio liberorum, respiciat ea, quæ sunt juris civilis, sive respiciat ea, quæ sunt juris naturalis, *gloss. l. quia semper. & ibi Alex. & Ias. ff. De in ius vocand. Innocen. & Alex. d. §. si quis rogatus.* Immò liberi nati ex matrimonio legibus prohibito nec agnatorum, *Bald. l. humanitatis. C. De impub. & al. substit. Corn. Cons. 200. n. 9. lib. 4.* nec consanguineorum, *Bart. l. tutelas. ff. De capit. diminut.* nec cognatorum, *Alex. Cons. 174. n. 3. lib. 5. Corn. d. Cons. 200. n. 9. lib. 4. Fulgos. Cons. 36. Incip. Quidam magnus. Bertrand. Cons. 6. lib. 1. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 96. n. 3.* nec conjunctorum appellatione continentur, *Dyn. Cons. 14. Bald. l. id quod pauperibus. col. pen. C. De Episcop. & Cleric. Bald. l. cùm acutissimi. C. De fideicom. Paul. de Castr. Cons. 181. Incip. In caussa, quæ vertitur coram Vicario. Alex. d. §. si quis rogatus. n. 36. Innoc. c. nonnulli in princ. & ibi Felin. n. 56. extra De rescript. Corn. d. Cons. 200. n. 9. lib. 4.* nec ullo beneficio, *Auth. licet. C. De natur. liber.* ullàve clementia digni sunt,

Corn. Conf. 1. n. 25. Conf. 217. n. 4. lib. 3. Ideoque nec parentes succedunt liberis ex damnato matrimonio natis, 114
Bart. l. fin. ff. De his quib. ut indig. Ang. §. præferuntur. n. 18. infr. Ad SC. Tertull. & è converso liberi ex illicito vel damnato matrimonio nati succedunt, neq; parenti etiam matri vel ascendenti per lineam maternam, *gloss. §. novissimè, ver. admitti, & ibi Ang. infr. Ad SC. Orfician. Bald. Conf. 267. Incip. Ad evidentiam. lib. 1. Conf. 457. lib. 2. Abb. Conf. 55. lib. 2. Ioan. de Anan. Conf. 95. Socin. Conf. 144. lib. 1. Aym. Cravett. Conf. 184. Socin. iun. Conf. 69. n. 4. lib. 1.* neque fratribus, sororibus vel aliis transversalibus, aut ex utroque aut ex uno parente tantùm conjunctis, *Dyn. in Tract. success. ab intest: Mathesilan. in Tract. De success. ab intest. pen. char. vers. secundum membrum. Hostiens. in Sum. tit. Qui fil. sint legit circ. princ. Francisc. de Barzis. in suo Tract. De fil. non legit. nat. 4. chart. in Quæst. An licet natus ex coitu accusabili non possit succedere matri, possit tamen succedere colleratera. Ang. §. vulgò. n. 9. infr. De success. cognat. Alex. Conf. 174. lib. 5. Matth. de Affl. Decis. Neapol. 96. Ioan. de Anan. Conf. 95. Anton. de Butr. c. tanta. extra Qui fil. sint legit. arg. l. 1. §. permittit. ff. und. cognat. l. fin. C. De natur. lib. l. 1. § 1. iunct. gloss. ff. Si quis aliq. testar. prohib. Quæ sententia verior est, quamvis in hoc ultimo contrarium, sed malè teneat Corn. Conf. 234. n. 6. lib. 4. Abb. c. nonnulli. §. sunt & alij. n. 11. extra De rescript.*
Neque hisce liberis natis ex illicito vel damnato matrimonio parentes utriusque sexus, quidquam vel inter vivos donare, vel in ultima voluntate relinquere possunt directè vel indirectè, per se vel interpositam personam, *d. Auth. Ex complexu. C. de incest. nupt. Corn. Conf. 310. n. 1. lib. 1. Conf. 93. n. 24. Conf. 236. n. 5. lib. 2. Conf. 217. lib. 3. Conf. 222. lib. 4. Aym. Cravett. Conf. 200. n. 3.* exceptis alimentis, *c. cùm haberet.* 115

haberet. & ibi Abb. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll. Bart. Conſ. 119. Incip. Dominicus. Bart. l. ſi quis à liberis. §. 1. ff. De liber. agnoſcend. Bart. l. fin. ff. De his quib. ut indig. Corn. Conſ. 150 n. 14. lib. 2. Bart. l. Mævius. §. duob. ff. De legat. 2. Bald. l. & mater. C. De iur. dot. Abb. Conſ. 115. lib. 2. Dec. Conſ. 611. Card. Pariſ. Conſ. 64 lib. 3. quæ, tàm dotem, quàm alimenta non tantùm in illis locis, in quibus jus canonicum viget, ſed etiam in illis locis, in quibus jus civile viget, parens liberis ex illicitis nuptiis natis dare vel relinquere poteſt, *Abb. d. c. cùm haberet. Abb. Conſ. 50. & Conſ. 115. lib. 2. Ang. ſupr. De iur. natur. gent. & civil. in princ. Ang. §. legari. infr. De legat. Ang. in Tract. De teſtam. verſ. item reliquit filio ſpurio. Petr. de Vbald. in Tract. ſucceſſ. ab inteſt. chart. 7. verſ. ſequitur quarta. Paul. de Caſtr. Conſ. 5. col. 2. lib. 1. Alex. Conſ. 74. lib. 2. Conſ. 188. n. 3. lib. 7. Hippol. de Marſil. Notab. 358. Anton. Corſet. in ſingul. ver. ſpurius. Guid. Pap. Conſ. 115. Iaſ. Conſ. 26. lib. 1. Dec. c. Eccleſia S. Mariæ. n. 30. extra De conſtit. idem Dec. c. Clerici. n. 2. extra De iudic. itemq́; in c. in præſentia. extra De conſtit.* Quinimò parentes non tantùm poſſunt, ſed etiam coguntur, liberis ex illicitis vel damnatis nuptiis natis, alimenta dare & relinquere, *d. c. cùm haberet.* Dummodò tamen hi liberi non habeant, neque etiam honeſtè adquirere poſſint alimenta & dotem, namque alioquin parentes hiſce liberis neque coguntur, *l. ſi quis à liberis. §. 1. ff. De lib. agnoſc. Bald. l. mater. C. De iur. dot. Bald. Conſ. 116. Incip. Spurius. lib. 2. Bald. Novell. in Tract. De dot. 6. part. privileg. 16. col. 2. poſt med. verſ. Si tamen talis.* neque poſſunt alimenta vel dotem dare vel relinquere, *Dec. Conſ. 576. Calcan. Conſ. 59. Iacob. Put. int. Conſil. Calcan. Conſ. 62. Quamvis in hoc contrarium teneat Aym. Cravet.*

Conſ.

Conf. 199. Præterea natus ex illicitis sive prohibitis nuptiis tanquam conjuncta persona sine mandato non potest agere, neque pro parentibus neque pro iis, qui ipsi linea transversali vel ex utroque vel ex uno parente tantùm conjuncti sunt, *Innoc. Hostiens. Ioan. Andr. Anton. de Butr. Bald. & Immol. c. nonnulli. §. sunt & alij. & ibi Felin. n. 56. extra De rescript. Bald. c. cùm acutissimi. C. De fideicom. Ang. l. sed & hac in princ. ff. De procurat.* & pro injuria illata filio ex damnatis vel prohibitis nuptiis nato patri injuriarum actio non datur, *Alex. d. §. si quis rogatus. n. 38.* Et natus ex illicitis vel prohibitis nuptiis & parentes suos veniâ non petitâ in jus vocare potest, *gloss. l. quia semper & ibi Alex. & Ias. ff. De in ius vocand. Immol. & Alex. d. §. si quis rogatus. Immol. l. Lucius. §. fin. ff. Ad Senatusconsultum Trebell.* Et si ipse parentem suum interfecerit, 117
ipse non pœnâ legis Pompejæ de parricidiis, sed pœnâ legis Corneliæ de Sicariis afficitur, *Ioan. de Immol. d. l. Lucius. §. fin. Specul. §. 1. ver. 1. De accusat. Alex. d. §. si quis rogatus. n. 43. Alex. l. in ius vocari in princ. n. 10. ff. De in ius voc. Quamvis in hoc contrarium teneat Bald. d. c. nonnulli. & ibi Felin. d. §. sunt & alij. n. 56. Bald. c. per tuas. extra De probat.* Denique regulariter dispositum de liberis & pa- 118
rentibus non extenditur ad hosce liberos natos ex matrimonio illicito vel legibus prohibito, *Alex. d. §. si quis rogatus.* Hoc tamen fallit primò, quoad contractum matrimonii, namque nati ex damnato matrimonio usque ad eundem gradum matrimonium cum cognatis atque agnatis suis contrahere prohibentur, usque ad quem gradum ex justis nuptiis procreati matrimonium contrahere prohibiti sunt, *l. & nihil. ff. De rit. nupt.* Secundò hoc fallit in testimoniis perhibendis. Namque

ſicut parentes pro liberis ex juſtis nuptiis natis, & è converſo liberi pro parentibus teſtimonium perhibere prohibentur: ita quoque & parentes pro liberis ex injuſtis ſive illicitis nuptiis natis; & è converſo liberi pro parentibus teſtimonium dicere prohibentur, *Ioan. Andr. in addit. ad Specul. § 1. verſ. item quod parens. De teſt. Immol. d. §. ſi quis rogatus. & ibi Alex. n. 44. Bald. l. parentes. C. De*
119 *teſtib. Flo. de S. Petr. l. teſtis idoneus ff. De teſtib.* Tertiò hæc concluſio ita demum procedit, ſi uterque conjugum ex certa ſcientia contra legis interdictum matrimonium contraxerit: tunc enim liberi nati ex tali matrimonio ſunt illegitimi, licet hoc matrimonium publicè in facie Eccleſiæ, & ſervatis omnibus ſolennitatibus legitimis contractum fuerit, *c. fin. §. ſi quis. extra De clandeſt. deſponſat. Abb. in c. ex tenore. extra Qui fil. ſint legit.*
120 Quamvis tamen eo caſu, quo matrimonium publicè & in facie Eccleſiæ contra juris prohibitionem contractum fuit, in dubio præſumatur hoc matrimonium ignoranter contractum, niſi de ſcientia conjugum evidentiſſimè fides fiat, *Socin. iun. Conſ. 39. n. 1. lib. 3. Bart. d. l. ſi adulterium cum inceſtu. n. 9. ff. Ad leg. Iul. de adult. arg. l.*
121 *fin. ff. De rit. nupt.* Quæ ſcientia probari poteſt per teſtes deponentes de diverſis actibus, ex quibus ſcientia colligi poteſt. *Card. Pariſ. Conſ. 57. n. 19. lib. 4.* Tum, quia hîc agitur de probanda ſcientia conjugum non in ſpecie, ſed in genere: & certum eſt, quòd teſtes etiam ſingulares & de diverſis actibus deponentes ſecundum communem Dd. ſententiam plenam fidem faciant, quando agitur de re aliqua in genere probanda, *gloſſ. & Bart. l. ob carmen. §. fin. ff. De teſtib. Iacob. Butrig. l. Arriani. C. De hæret. Innoc. c. qualiter & quando. extra De accuſat. Bald. l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. Si*

ff. Si cert. petat. Bald. l. 2. ff. De iureiur. Bald. l. actor. C. De probat. Bald. l. 1. C. Qui à mun. tutel. se excus. Bald. l. 1. C. De testament. Bald. Cons. 205. Incip. Quia dicta. lib. 4. Cons. 514. Incip. Ad evidentiam. lib. 5. Salic. l. quicunq. C. De haret. Paul de Leazar. in disput. sua. Incip. Contra instrumentum debiti. Ang. in disput. sua. Incip. Astens. Ang. & Immol. l. ex facto. §. item quaero. ff. De vulg. & pupill. substit. Ang. Cons. 233. Incip. Quaedam Domina. Paul. de Castr. Cons. 280. Incipient. viso processu. Cons. 300. Cons. 304. Incip. In caussa, qua vertitur. Ioan. de Anan. c. 1. extra De haret. Calderin. Cons. 5. De testib. Petr. de Anchoran. Cons. 277. Alex. Cons. 141. lib. 1. Cons. 85. Cons. 86. lib. 2. Cons. 18. lib. 3. Capoll. in Cons. civil. Cons. 3. Corn. Cons. 34. Cons. 247. lib. 2. Cons. 185. Cons. 286. lib. 3. Bertrand. Cons. 48. n. 22. lib. 1. Guid. Pap. Decis. Delphinat. 589. Abb. Cons. 81. Cons. 113. lib. 2. Bart. l. de minore. §. plurimum. n. 24. ff. De quaestion. Andr. Barbat. Cons. 29. lib. 1. Cons. 25. & Cons. 70. lib. 2. Roch. Curt. c. fin. extra De consuetud. Curt. in repetit. l. admonendi. n. 60. & 61. ff. De iureiurand. Curt. iun. Cons. 64. Felin. c. licet ex quadam. extra De testib. Calcan. Cons. 9. Cons. 19. Cons. 76. Hippol. de Marsil. Cons. 1. Dec. Cons. 650. Card. Paris. Cons. 87. n. 35. lib. 3. Crot. in Tract. De testib. n. 325. Aym. Cravett. Cons. 73. & Cons. 78. Socin. iun. Cons. 90. n. 13. Cons. 99. n. 11. & 15. Cons. 118. lib. 2. Quamvis in hoc contrarium teneat Salic. l. testium. C. De testib. Bald. Cons. 394. lib. 2. Alex. Cons. 72. & Cons. 100. lib. 1. Cons. 2. lib. 3. Ias. Cons. 154. in fin. lib. 2. Cons. 78. col. 2. Cons. 81. col. 3. lib. 3. Dec. Cons. 403. Dec. c. licet, n. 7. extr. De probat. Ias. in repetit. l. admonendi. n. 212. ff. De iureiur. Tum quia scientia impedimenti juris non ex uno actu tantùm, sed ex pluribus actibus reiteralib. colligi potest: & certum est, quòd testes concordantes in unum eundemq; finem, qui ex actibus

reiteralibus colligi potest, non sint singulares, licet ipsi de diversis actibus, diverso tempore gestis deponant, *Alex. Cons. 53. n. 4. lib. 1. Ioan. de Amico de Venafio Cons. 1. Incip. In caussa & lite col. 26. Steph. Bertrand. Cons. 237. Incip. Providi viri. lib. 2. Ludovic. Bolognin. Cons. 36. Incip. Cor mundum crea. col. 4. vers. item mandatum. Martin. Silliman. Cons. 5. Incip. In caussa. Socin. iun. Cons. 90. n. 15. Cons. 99.*
122 *n. 9. & 17. lib. 2.* Sin autem matrimonium non publicè, neque in facie Ecclesiæ, sed clàm contractum fuerit contra prohibitionem juris, contrahentes in dubio præsumuntur scivisse juris impedimentum, *Bart. l. si adulterium cum incestu in princ. n. 9. Card. Paris. Cons. 57. lib. 4. Bald Cons. 441. lib. 5. Socin. iun. Cons. 31. n. 49. lib. 2. text. c. fin. §. si quis verò. extra De clandest. desponsat. arg l. fin. ff. De rit. nupt. l. 1. junct. gloss. C. De interd. matrim.* Quinimò etsi conjuges, qui non in facie Ecclesiæ, sed clàm matrimonium contra legis prohibitionem contraxerunt, fidem facere possint, se juris impedimentum ignorasse, liberi tamen nati ex tali matrimonio, illegitimi sunt, *c. fin. § si quis. & ibi Abb. extra De clandest. desponsat. c. referente. & ibi gloss. extra Qui fil. sint legit. Petr. de Anchor. Cons. 401. Cons. 409. Cardin. Paris. Cons. 57. lib. 4. Socin.*
123 *iun. Cons. 31. n. 46. lib. 2.* Quamvis alioquin liberi nati ex matrimonio contra legis prohibitionem publicè & in facie Ecclesiæ contractum, eo casu, quo vel uterque conjugum vel unus tantùm ex ipsis impedimentum hoc ignoravit, sint legitimi, quoad utrumque parentem, *Socin. iun. Cons. 63. n. 42. lib. 3. Cons. 31. n. 40. lib. 2. c. 2. & ibi Abb. c. pen. & ibi gloss. & Abb. extra Qui fil. sint legit. gloss. c. fin. §. si quis verò. extra De clandest. desponsat. gloss. c. referente. extra Qui fil. sint legit. Bald. l. qui contra.*

C. De

C. De inceſt. nupt. Ang. hic. §. ſi adverſus. n. 2. & ibi Sylveſt. Aldebr. n. 23. & in poteſtate parentis. Bald. d. l. Qui contra. & utrique parenti ſuccedant, *d. c. 2. d. c. perlatum. extra Qui fil. ſint legit. Bald. l. etſi contra. C. De nupt. Bald. d. l. qui contra.* etiam in feudis, *Bald. c. 1. §. naturales. n. 11. & ibi Alvarott. n. 12. Propoſ. n. 4. Si de feud. defunct. Socin. iun. Conſ. 63. lib. 2. Quamvis in hoc contrarium, ſed male teneat Matth. de Afflict. d. §. naturales. 5. Notab. n. 12.* atque etiam faciant deficere fideicommiſſi conditionem, ſub qua pater ipſorum rogatus fuerat hereditatem vel legatum ipſi relictum alteri reſtituere, ſi ipſe abſque liberis legitimis deceſſerit, *Dec. Conſ. 153. Socin. iun. Conſ. 39. lib. 3. Quamvis in hoc contrarium teneat Curt. iun. Conſ. 64.* & admittatur tàm ad emphyteuſin, *Socin. iun. Conſ. 63. n. 44. lib. 3.* quàm ad Epiſcopatum aliasque dignitates, *Socin. iun. Conſ. 63. n. 45. lib. 3.* Quæ concluſio procedit, etiamſi contrahentes non juris ſed facti errore ducti contra juris impedimentum matrimonium contraxerint, *arg. c. perlatum. & ibi Abb. extra Qui fil. ſint legit. gloſſ. c. per venerabilem, verb. dubitari. & ibi Abb. n. 36. extra eod. tit. Abb. d. c. referente. Iaſ. l. fin. ff. De condict. ſin. cauſſ. Socin. iun. Conſ. 39. lib. 3. facit text. l. qui in provincia. §. 1. ff. De rit. nupt. l. iuris ignorantia. ff. De iur. & fact. ignor. Bart. d. l. ſi adulterium cum inceſtu in princ. n. 11* Secundo hæc concluſio procedit, ut filii nati ex tali matrimonio ſint legitimi, licet illi filii parentibus ignorantibus impedimentum juris fuerint concepti poſt quæſtionem illis ſuper hoc matrimonio motam, & nati poſtquam vel ſententia ſeparationis matrimonii inter illos lata fuerit, vel ſcientia impedimenti juris ſupervenerit, *c. 2. & ibi Abb. extra Qui fil. ſint legit.* Quamvis tamen filii nati ex ma-

trimonio contra legis prohibitionem ignorante ab initiò vel utroque vel uno conjugum contracto sint illegitimi, si hi filii fuerint concepti vel postquam hoc matrimonium nullum declaratum fuit vel postquam uterque conjugum de impedimento juris certior factus fuit, *Petr. de Anchor. Cons. 401. arg. l. qui contra C. De incest. nupt. l. rem non novam. C. De iudic. l. illud. §. si cuius. ff. De tribut. act. l. planè. & l. si quis inficiatus in princ. & ibi Bart. ff. De*
124 *pos. l. 2. §. item quia. ff. De except. dom.* Præterea licet nemo uxorem indotatam ducere cogatur, *l. si donaturus. §. 1. ff. De condict. ob causs.* usque adeò, ut is, qui juravit etiam dotis non factà mentione aliquam in uxorem ducere, eam non aliter ducere cogatur, nisi ipsi dos pro viribus patrimonii ejus mulieris, quam uxorem ducere juravit, constituatur, *Bald. c. iuravit. extra De probat. Ias.*
125 *d. l. si donaturus. §. 1. Sylvest. Aldobr. hic. §. si adversus.* Et is, qui uxorem absque dote etiam parentibus non consentientibus, *gloss. c. hoc sanctum. 32. q. 2. gloss. c. de raptoribus. 36. q. 1.* duxit, dotem congruam à parentibus illius petere possit, *gloss. l. obligamur. §. lege. ff. De act. & oblig.*
126 *Bald. Immol. Roma. & Alex. l. 1. ff. Solut. matrim.* atque etiam is, cui dos vel ab uxore vel à parentibus illius, vel ab alio promissa fuit, possit uxorem suam ex ædibus suis expellere, eique alimenta denegare, si ipsi dos non solvatur, *gloss. §. illud, verb. onera. Auth. De non elig. secund. nubent. mulier. Cyn. Bald. & Salic. l. quod in uxorem. C. De negot. gest. Bald. Alex. & Ias. l. si donaturus. §. 1. ff. De condict. ob causs. Bald. l. de divisione. ff. Solut. matrim. Bald. & Alex. l. si cùm dotem. §. Sin autem in sævissimo. ff. Solut. matrim.* Dummodò is, qui dotem promisit solvendo sit, alioquin verò secutus est, *Raph. Cum. d. l. si cùm dotem. §. si maritus. Alex. & Ias.*

& Iaf. d. l. si donaturus. §. 1. arg. l. ex diverso in princ. & ibi Bart. ff. Solut. matrim. l. pen. §. fin. ff. De iur. dot. Matrimonium tamen absque dote ratum est, *l. fin. C. De donat. ant. nupt.* usque adeò, ut maritus uxorem, quam indotatam duxit, alere, atque reliqua onera matrimonii sustinere cogatur, *Bald. l. pro oneribus. C. De iur. dot. Rom. Cons. 617. Alex. d. l. si donaturus. §. 1. Alex. d. §. Sin autem in saevissimo. Socin. iun. Cons. 114. n. 41. lib. 3. arg. §. Quoniam contra. Auth. Quib. mod. nat. effic. legit. l. quod si nulla ff. De reliq. & sumpt. funer.* E converso vero, cùm dos sit accessorium matrimonii, nunquam dos sine matrimonio dici vel intelligi potest, *d. l. fin. in princ. C. De donat. ant. nupt. l. 3. ff. De iur. dot. Iaf. Rubr. n. 5. ff. Solut. matrim. Card. Paris. Cons. 16. n. 44. lib. 3.* Ideoque cùm matrimonium legibus prohibentibus contractum ipso jure nullum sit, sequitur, dotem numeratam vel datam pro hoc matrimonio, dotem non esse, nec dotis appellationem mereri, *ut hic. §. si adversus.* & per consequens, cùm non entis nullae sint qualitates, *l. eius qui. & ibi Dd. ff. Si cert. petat. l. nam etsi. ff. De iniust. rupt. irrit. fact. testam. l. decem ff. de verb. oblig. Card. Paris. Cons. 26. n. 28. Cons. 31. n. 116. lib. 1. Cons. 11. n. 7. Cons. 57. n. 8. lib. 3. Cons. 5. n. 220. Cons. 55. n. 3. lib. 4.* certum est, dotem datam respectu matrimonii legibus prohibentibus contracti, actione ex stipulatu, quae pro dote repetenda competit, nullo modo repeti posse, *gloss. hic. §. si adversus verb. exactioni. & ibi Sylvest. Aldobr.* Utrum autem dos hoc casu per condictionem sine caussa repeti possit, dubitatur: In quo dubio ego concludo, dotem numeratam vel datam pro matrimonio, contra legis prohibitionem contracto, nec condictione quidem sine caussa repeti posse, *d. §. si adversus.* Quae conclusio fallit primò in matri-

127 128 129 130

matrimonio contra legis prohibitionem contracto, si concubitus vel carnalis copula non intervenerit: tunc enim dos data vel numerata respectu hujus matrimonii per condictionem sine caussa, indistinctè repeti potest, sive hoc matrimonium fuerit contractum à scientibus impedimentum juris sive fuerit contractum ab ignorantibus illud, *l. fin. & ibi Bart. Ang. Paul. de Castr. Salic. & Ias. ff. De condict. sin. causs. c. & si necesse. & ibi Anton. de Butr. & Abb. extra De don. int. vir. & uxor. Ang. & Sylvest. Aldobr. hic. §. si adversus. facit text. l. 1. §. hac verba ff. Quod quisq. iur. l. ex hoc edicto. §. pen. ff. De alienat. iudic. mutand. causs. fact. l. qui falsam. ff. Ad leg. Cornel. de fals. Bald. c. 1. in princ. De probib. feud. alien. per Frideric.* Secundò hæc conclusio propriè procedit, quando mulier, quæ dotem dedit vel numeravit, sciens se certo gradu conjunctam illi, cum quo matrimonium contraxit, & in hoc gradu inter conjunctos matrimonium prohibitum, matrimonium contraxerit, & concubitu consummaverit: tunc enim ipsa dotem datam repetere non potest, sed illa dos fisco applicatur, *ut hic. §. si adversus. & ibi Ang. & Sylvest. Aldobr. & l. qui contra. C. De incest.* secus autem est, si mulier errore juris & facti ducta, contra legis prohibitionem matrimonium & contraxerit, & concubitu consummaverint: tunc enim ipsa non prohibetur dotem datam marito repetere, *Bart. Ias. & Dd. d. l. fin. ff. De condict. sin. causs. Abb. d. c. & si necesse. Ang. & Sylvest. Aldobr. d. §. si adversus. arg. l. si cùm dotem. §. fin. ff. Solut. matrim. d. l. qui contra. & Auth. Incestos. C. De incest. nupt.* Idem est, si mulier contra legis prohibitionem matrimonium solo errore facti, justè tamen matrimonium contraxerit, *d. l. qui contra. l. error facti. ff. De iur. & fact. ignor. l. sed*

l. sed etsi me putem in princ. ff. De condict. indeb. Sin autem mulier factum sciens, errore juris ducta matrimonium contra legis prohibitionem contraxerit, Dd. quidem communiter concludunt, mulierem dotem datam vel numeratam repetere non posse, *gloss. hic. §. si adversus. & ibi Ang. & Sylvest. Aldobr. gloss. d. l. fin. & ibi Ias. & Dd. ff. De condict. sin. causs. gloss. Auth. De incest. nupt. in princ. verb. licuerit. sed Bartolus contrarium decidit in d. l. fin. ff. De condict. sin. causs. d. l. si adulterium cum incestu in princ. n. 11. quem sequitur Abb. d. c. & si necesse. extra De donat. inter vir. & uxor.* Ego autem utramque sententiam veram judico, & credo procedere communem quidem Dd. sententiam eo casu, quando quis ignorantia juris lapsus contraxit matrimonium in gradibus jure divino prohibitis, Bartoli verò sententiam eo casu, quando quis errore juris lapsus matrimonium in gradibus jure civili tantùm prohibitis. Namque certi juris est, quòd ignorantia juris divini vel naturalis neminem excuset à dolo, pœna vel damno, *c. turbatur. 1. q. 4. l. 2. & ibi Ias. C. De in ius vocand. d. l. si adulterium cum incest. §. 1. Dyn. c. ignorantia. De reg. iur. lib. 6. Anton. de Butr. c. 2. extra De constit. Salic. l. Senatus, C. De his qui sibi ascrip. Alex. l. si quis id quod. n. 8. ff. De iurisd. omn. iudic. Capoll. Cons. 21. & Cons. 24. Card. Paris. Cons. 68. n. 25. lib. 4. Petr. de Anchor. Cons. 391.* Et simili modo certum est, quòd ignorantia juris civilis quemlibet excuset à dolo, & ubi agitur de damno vitando, *l. si quis id, quod. & ibi Alex. & Ias. ff. De iurisd. omn. indic. l. 3. §. si ignorans. ff. Ad SC. Sylleian. l. iuris ignorantia. ff. De iur. & fact. ignor. gloss. d. l. si plagij. C. Ad leg. Flav. de plagiar. Petr. de Anchor. Cons. 391.* Præterea incestas & prohibitas nuptias contrahentes perdunt omnia lucra,

131
132

omniaque commoda, quæ ipsi ex hisce nuptiis consecuti fuerunt, *l. qui contra. C. De incest. nupt.* quæ pœna habet locum, etiamsi quis juris ignorantia ductus prohibitas nuptias contraxerit: neque aliter quis ab hac pœna excusatur, nisi quis vel errore juris & facti simul vel justissimo facti errore, ductus, prohibitas nuptias contraxerit, *Bart. & Dd. l. fin. ff. De cond. sin. causs. Bart. d. l. si adulterium cum incestu. Abb. d. c. & si necesse. Ang. d. §. si adversus. Ang. in Tract. De malefic. ver. Che hai adulterato. n. 67. arg. d. l. qui contra.* Deinde etiam hi, qui incestas nuptias contrahunt, puniuntur amissione dignitatum & bonorum omnium, exilio, & insuper verberibus cæduntur, si viles sint: & hæc bona applicantur vel liberis illorum ex justis & legitimis nuptiis natis, si liberi extent, vel fisco, omnibus agnatis vel cognatis delinquentis penitùs exclusis, si nulli liberi extent, *Auth. Incestas, C. De incest. nupt. §. 1. Auth. eod. tit.* Quæ pœna publicationis bonorum etiam hodiè locum habet, nec per Auth. Bona damnatorum C. De bon. damn. correcta est, *Bart. l. 1. ff. De bon. damnat.* ab hac tamen pœna quamlibet ignorantiam, etiam juris, contrahentes incestas nuptias excusare traditur, *Bart. d. l. si adulterium cum incestu in princip. Bart. d. l. fin. ff. De condict. sin. causs. Ang. d. §. si adversus. Ang. d. ver. Che hai adulterato. n. 67. Abb. d. c. et si necesse.* Et hæ pœnæ non aliter locum habent, nisi incestæ nuptiæ concubitu consummatæ fuerint, *Ioan. Fabr. d. §. si adversus. Anton. de Butr. & Abb. d. c. Et si necesse.* Quinimò illi, qui scienter & dolo malo prohibitas, nefarias, vel incestas nuptias contrahunt, pœna legis Juliæ de adulteriis afficiuntur, & gladio puniuntur, *d. l. si adulterium cum incestu. §. 1. & ibi Bart. Abb. d. c. & si necesse.*

Ang.

Ang. d. §. si adversus. Ang. d. ver. Che hai adulterato. n. 67. Bonifac. de Vitalin. in Tract. De malefic. Sub Rubr. De adult. & incest. n. 13. atque secundum quod in multis locis consuetudine receptum est, flammis exuruntur, *Chilian.* König *in suo Process. Tit.* Von allerley leiblichen Straffen vnd Peenen. *Rubr.* Von der Peen der Blutschanden. Utrum autem hæ pœnæ habeant locum, in omnibus 133 illis, qui contrahunt nuptias legibus prohibitas, an verò tantùm in illis, qui contrahunt nuptias prohibitas legib. ratione sanguinis tantùm, dubitatur: In quo dubio Dd. nostri communiter concludunt, pœnas, de quibus *in d. §. si adversus. item in d. l. qui contra.* incurrere omnes illos, qui quocunque modo prohibitas nuptias contrahunt, pœna verò adulterii, item exilii, amissionis bonorum, verberum & similium, de quibus *in d. Auth. Incestas.* illos tantùm plecti, qui nuptias ratione sanguinis prohibitas contrahunt, *Cyprian. Florent. Iacob. de Ravenn. Cyn. Alber. & Salic. d. §. incestas. Ioan. Flo. d. §. si adversus. & ibi Sylvest. Aldobr. n. 35. Petr. de Anchor. Consf. 391. Quamvis contrarium, sed malè teneat gloss. §. 1. verb. illi-* 134 *citas. Auth. De incest. nupt. gloss. d. Auth. Incestas.* Secundò quæritur, utrum prædictæ pœnæ publicationis bonorum nempe, exilii, verberum, & adulterii, habeant locum in illis, qui contrahunt nuptias non jure divino, neque jure civili, sed jure canonico tantùm prohibitas. Et Dd. nostri magis communiter concludunt, quòd non *Cypr. Florent. Iacob. de Raven. Cyn. Bald. & Salic. d. Auth. Incestas. & ibi Alex. in addit. ad Bald. Ioan. Fabr. hic. §. si adversus. Calderin. Consf. ult. Tit. de consang. & affin. Dominic. Consf. 71. Incip. Titius. Petr. de Anchor. Consf. 391. Augustin. Arim in addit. ad Ang. d. ver. Che hai adulterato. n. 68.*

Ccc 2 Cui

Cui sententiæ tanquam veriori subscribo & ego, *arg. l. & si quis. §. Divus autem Marcus. ff. De relig. & sumpt. funer. §. Cùm igitur. Auth. De non eligend. secund. nubent. l. fin. ff. De calumn. l. Papinianus exuli. ff. De minor. l. Iulianus. ff. De condict. indeb. l. cùm quidam. & ibi Ias. ff. De liber. & posth. l. adigere. §. quamvis. ff. De iur. patron. l. milites agrum in princ. ff. De re militar. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Abb. d. c. & si necesse. n. 10. Signorol. de homicid. Cons. 25. Incip. Factum sic proponitur. Sylvest. Aldobr. hic. Dec. Cons. 158.* ubi etiam hanc sententiam, quamvis tamen falsè, com-

135 munem esse dicit. Deinde annotandum est, contrahentes incestas nuptias, item has nuptias approbantes, defendentes, & patrocinium ad eas præstantes infames esse, *c. consanguineorum. 3. q. 3.* & sententia excommunicationis ipso jure notari, *Clem. 1. De sponsal.* Non tamen illi, qui incestas nuptias contrahunt semper, sed tantùm in casibus enumeratis, *in d. Clem. 1.* sententia excommunicationis notantur, *Immol. d. Clem. 1. Ioan. Fabr. Ang. & Sylvest. Aldobr. d. §. si adversus. Augustin. Arimin. in*

136 *addit. ad Ang. d. ver. Che hai adulterato n. 68.* Utrum autem in illis, in quibus matrimonium alioquin ratum non est, dispensari possit, ut matrimonium ratum sit, dubitatur: In quo dubio ego concludo, nullà dispensatione effici vel induci posse, ut matrimonium nullum propter defectum caussæ efficientis consensum nempe ratum sit, *Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. vers. Impedimentum decimum octavum.* Tum, quia consensus facti est, *arg. l. Consilio. §. fin. ff. De curat. furios.* & ubi facto opus est, verba, dispensatio nempe non sufficit, *l. 1. §. hæc verba. & ibi Ias. ff. Quod quisq. iur. gloss. c. 1. Extra De eo, qui mitt. in possess. rei servand. causs. gloss. c. ut circa verb.*

verb. præstito. De Elect. lib. 6. Tum, quia jus civile, qualis est dispensatio, facta supplere vel facta tollere non potest, *l. in bello. §. facta. ff. De capt. & postl. reversl. verum. & ibi gloss. & Dec. ff. De regul. iur. §. 1. Auth. De æqual. dot. c. si Paulus. 31. q. 5. l. 1. §. si vir. & ibi Ias. ff. De adquir. possess. gloss. l. 1. C. De rapt. virg. gloss. c. super eo. extra De bigam. Bart. l. non dubium. C. De legib. Bald. l. fin. C. De legat. Bald. l. ex his. C. De testam. milit. Socin. Cons. 102. lib. 1.* Tum etiam, quia consensus in matrimonio de jure naturali sive divino requiritur, *arg. l. 1. §. adeò. ff. De pact.* & certum est, ea, quæ sunt juris naturalis, dispensatione vel aliâ constitutione juris civilis tolli non posse, *§. sed naturalia. supr. De iur. natur. gent. & civil. l. Eas. ff. De capit. dimin. gloss. l. 1. ff. De constit. princ. gloss. l. fin. C. Si contr. ius vel utilit. public. Abb. Felin. & Dec. c. quæ in Ecclesiarum. extra De constitut.* Ideoque dispensatione nullâ effici potest, ut matrimonium contractum metu, errore personæ, vel à furioso, mente capto, aliâve persona, quæ consentire nequit, ratum sit, *Ang. de Clava. d. vers. Impedimentum decimum octavum.* Similiter nec dispensatione ulla effici posse credo, ut matrimonium contra impedimentum facti, à penitus inhabili contractum ratum sit, cum facta dispensatione aliave constitutione juris civilis tolli nequeant vel mutari, *l. legatum. ff. De capit. dimin. d. l. verum. d. §. factæ. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Ang. de Clav. d. vers. Impedimentum decimum octavum.* Contra verò, impedimenta juris, si quidem illa impedimenta sint juris civilis, dispensari posse, ego cum Dd. nostris communiter concludo, *c. literas. extra De restit. c. innotuit. extra De Election. c. proposuit. extra De concess. præb. Abb. c. per venerabilem. n. 21. & 22. extra Qui*

 fil. sint

fil. sint legit. Petr. de Anchor. Consf. 409. Card. Parif. Conf. 68. n. 394. lib. 4. dummodò tamen hæc diſpenſatio non temerè, ſed ex juſta cauſſa fiat, *Melch. Kling. in Tract. De cauſſ. matrim. Sub Rubr. De diſpenſat. Abb. d. c. literas, n. 17.* Ideoque diſpenſari poteſt, ut non obſtante impedimento voti caſtitatis, ordinis, cognationis civilis vel ſpiritualis, criminis & diſparitatis religionis, matrimonium inter aliquos poſſit contrahi, & contractum matrimonium ratum ſit, *Ang. de Clava. d. verſ. Impedimentum decimum octavum.* Quia hæc impedimenta non jure naturali vel divino, ſed conſtitutione humanâ introducta ſunt: Igitur abſque dubio contrariâ conſtitutione humanâ vel generaliter vel in caſu certo per diſpenſationem nempe tolli poſſunt, *§. ſed naturalia. ſupra De iur. natur. gent. & civil. l. de quibus ff. de legib. l. nihil tàm naturale ff. De reg. iur. l. prout quisq. ff. De Solut.* Idem eſt & impedimento publicæ honeſtatis: namque & illud juris civilis ſive humani eſt, ideoque & diſpenſari poteſt, ut illo non obſtante matrimonium contrahi poſſit, *c. referente. & ibi Abb. & Præpoſ. extra Qui fil. ſint legit. Card. Pariſ. Conſ. 68. n. 420. lib. 4.* Eodem modo diſpenſari poteſt, ut matrimonium contrahatur in gradibus conſanguinitatis vel affinitatis non jure divino, ſed jure canonico prohibitis, *d. c. literas. Ang. de Clav. d. verſ. impedimentum decimum octavum.* In gradibus autem jure divino prohibitis, ut matrimonium contractum ratum ſit, nullâ diſpenſatione effici poteſt, *d. c. literas. & ibi gloſſ. verb. diſpenſare. & verb. divina. & ibi Abb. n. 4. 12. & 17. extra de reſtitut. ſpoliat. Card. Pariſ. Conſ. 68. lib. 4.* Et licet aliqui Dd. velint, ex juſta cauſſa, diſpenſari poſſe, ut matrimonium in gradibus jure divino prohibitis contrahi poſſit, *Ioan. Andr. d. c. per venerabilem. & ibi Abb. n. 21. Abb. d. c. literas. n. 17. Petr. de Anchor. Conſ. 372.*

Conſ.

Conſ.409. Ego tamen veriſſimum judico, in gradibus jure divino prohibitis ex nulla cauſſa diſpenſari poſſe, ut matrimonium contractum ratum ſit, quia in gradibus jure divino prohibitis matrimonium ſimpliciter prohibitum eſt, nec ullo caſu permiſſum reperitur: Et certum eſt, quòd conſtitutio humana ex nulla cauſſa contra jus divinum fieri poſſit, eo caſu, quo quid jure divino ſimpliciter prohibitum, nec ullo caſu permiſſum reperitur, *Bart. l. omnes populi. n.22.ff. De iuſtit. & iur. Felin. & Dd. c. quæ in Eccleſiarum. extra De conſtit.* Quinimò licet uxorem fratris defuncti fratri ſuperſtiti uno caſu, quando videlicet frater defunctus abſque liberis deceſſit, ducere permittatur: hodiè tamen ut frater ſuperſtes fratris defuncti uxorem ducat, diſpenſari non poſſe graviſſimis rationibus motus, de jure reſpondit *Card. Pariſ. Conſ.68. lib.4. facit text. l. fratris. l pen. & l. fin. C. De inceſt. nupt.* Similiter ex nulla juſta cauſa diſpenſari poteſt, ut vel una mulier duobus maritis nubere, vel unus vir duas uxores ducere poſſit, ſive ſimul & ſemel, ſive ſucceſſivè vivente adhuc primà uxore vel primo marito, *Bald c. lator. extra De ſentent. & re iud. Felin. c. quæ in Eccleſiarum. n. 23. extra De Conſtit. Aegid. Bellemer. Conſ. 28. Card. Pariſ. Conſ. 68. n. 275. lib. 4. Quamvis contrarium, ſed malè teneat Ang. de Clav. d. verſ. Impedimentum 18.* Namq; jure divino generaliter prohibitum, nec ullo caſu permiſſum eſt, & marito vivente prima uxore aliam ducere, & uxori, vivente marito primo, alii nubere, *c.19. Matth. c.10. Marc.* Igitur ſequitur, ex nulla cauſſa, quamvis juſtiſſima diſpenſari poſſe, ut quis vivente uxore primà, aliam uxorem ducere, vel mulier vivente marito primo, alii nubere poſſit, *Bart. d. l. omnes populi, n. 22. Felin. & Dd. d. c. quæ in Eccleſiarum.* Præterea indubitati juris eſt, matrimo- 137

nium

nium esse maris & fœminæ conjunctionem, *l. 1. ff. De rit. nupt. §. nuptiæ. supr. De patr. potest. c. 1. 27. q. 2. Ang. de Cla. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 1.* Ideoque fœmina cum fœmina, item masculus cum masculo matrimonium contrahere non potest, *l. cùm vir. C. Ad leg. Iul. de adult. c. Clerici. & ibi Abb. extra De excess. prælat. l. 1. §. removet. ff. De postul. §. tria. & ibi Archidiac. 3. q. 8. gloss. d. §. 1. verb. viri. 27. q. 2. Melch. Kling. in Tract. De causs. matrim. sub Rubr. De matrim. consum.* Similiter certum est, matrimonium esse unius maris & unius fœminæ conjunctionem, neque quem simul & semel plures uxores, neque fœminam aliquam simul & semel maritos habere posse, *cap. 2. Genes. cap. 19. Matth. cap. 10. Marc. cap. 5. ad Ephes. c. gaudemus. extra De hæretic. l. 1. ff. De his qui not. infam.* Ideoque si quis simul & semel plures uxores duxerit, cum nulla matrimonium ratum est, *arg. l. duo sunt Titij. ff. De tutel. l. si ita fuerit. ff. De reb. dub.* Licet si quis duabus, tribus vel pluribus mulieribus dixerit, se unam ex illis in uxorem ducere, cum illa matrimonium consistit, quam ex his priùs cognovit, eò, quia præsumitur ex concubitu sequenti in eam mulierem solam, quam postea primò cognovit, consensisse, *Abb. c. ex literis. Cl. 2. extra De sponsal. Ang. de Clava. in Sum. ver. matrimonium. Cl. 2. n. 22.* Et si quis successivè cum pluribus vivente primâ contraxerit matrimonium, cum illa tantùm matrimonium consistit, cum qua primò matrimonium contractum fuit, *c. is qui fidem. & c. pen. extra De sponsal. c. 2. & c. fin. extra De spons. duo. l. eum qui duas. C. Ad leg.*
138 *Iul. de adult.* Deinde apertissimi juris est, matrimonium esse individuam vitæ consuetudinem, *§. nuptiæ. supr. De patr. potest. l. 1. ff. De rit. nupt. §. 1. 27. q. 2.* Quod usque adeò

adeò verum est, ut matrimonium semel legitimè perfectum neque dispensatione aliquâ, *Abb. c. ex publico. extra De convers. coniug. Petr. de Anchor. Cons. 49.* neque sententia judicis, *c. lator. extra De sentent. & re iudic.* neque consensu ipsorum conjugum, *Dec. l. nihil tàm naturale in princ. ff. De reg. iur. Dec. Cons. 112. & Cons. 140. Card. Paris. Cons. 51. n. 11. Cons. 170. n. 12. lib. 4. arg. c. super eo. extra De eo, qui cogn. consang. uxor. suæ:* neque ullo alio modo vel facto humano dissolvi possit, *c. inter corporalia. extra De translat. prælat. c. ex parte. extra De convers. infid. c. an quod. & c. quos Deus coniunxit. 33. q. 2.* Etiamsi unus ex conjugibus fuerit postea factus demens, furiosus, *l. patre furioso. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. c. hi qui. 32. q. 7.* paralyticus, claudus, cœcus, leprosus, *c. quemadmodum. extra De iureiur. c. 1. & c. 2. extra De coniug. lepros.* impotens vel alio morbo aut calamitati obnoxius, *d. c. hi qui,* item etiamsi ipse furtum, latrocinium, vel simile aut majus delictum perpetraverit, *c. 2. & ibi Abb. extra De hæretic.* Secundo hæc conclusio extenditur, ut maritus uxori, & è converso uxor marito cohabitare, eique debitum reddere, & censura Ecclesiastica, & si huic non obtemperetur, brachio seculari cogi possit, *Melch. Kling. in Tractat. De causs. matrim. ver. individuam vitæ consuetudinem. arg. cap. 7. Corinth. 1.* etiamsi hæc uxor, vel hic maritus lepra vel simili morbo contagioso laboret, *c. 1. & c. 2. ibiq. Abb. extra De coniug. lepros.* Dummodò tamen 139
meminerimus conjugem sanum, non cogi conjugi contagioso morbo laboranti continuò cohabitare, vel, cum ipso in eodem lecto dormire, si modo is ægroto conjugi, & debitum & reliqua obsequia præstet, *gloss. fin. c. 1. extra De coniug. leprosor. Melch. Kling. d. vers. Individuam vitæ*

140 *consuetudinem.* Tertiò hæc conclusio extenditur, ut uxor maritum suum sequi teneatur, *c. 1. & ibi Abb. extra De coniug. lepros. c. unaquaq. & ibi gloss. 13. q. 2. c. si quis inevitabili. 34. q. 2.* sive hic maritus propter suam culpam vel delictum sive absque culpa sua discedat, *gloss. d. c. unaquaq. gloss. c. 1. extra Qui matrim. accus. poss. quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Bald. l. si cùm dotem. §. si maritus. ff. Solut. matr.* Quod usque adeò verum est, ut nec consuetudo contraria valeat, *gloss. 1. c. 1 & ibi Abb. extra De coniug. lepros.* Et licet pactum conventum inter maritum & uxorem tempore contracti matrimonii, ut maritus in certo loco semper habitet, neque uxor maritum ex illo loco discedentem, sequi teneatur, *Abb. c. 1. extra Qui matr. accus. poss. arg. c. verum. extra De condit. appos. l. 1. C. De pact. convent. l. Iulianus. §. cum quoq. ff. Ex quib. causs. maior. l. qui. concubinam. §. uxor. ff. De legat. 3. Bart. l. Titio centum. §. Titio. n. 4. ff. De condit. & demonstr.* si tamen maritus ex illo loco ex caussa probabili vel necessaria superveniente, post matrimonium contractum discedat, uxor eum, non obstante hoc pacto, sequi tenetur, *Abb. c. 1. Qui matr. accus. poss. arg. l. fin. & ibi Ias. ff. Qui satisd. cogant. l. si hominem. & ibi Bart. ff. Mand. l. si convenerit. ff. Pro Soc. c. propter sterilitatem. §. 1. extra De locat. & cond. Ias. l. qui servum. ff. De verb. obligat. Ias. l. quid ergo. §. si heres. ff. De legat. 1.* Hoc tamen indistinctè procedit, si mariti peregrinatio sit modica & honesta, ita ut uxor eum absque difficultate aliqua sequi possit: tunc enim illa semper maritum sequi tenetur, *Bart. l. Mævia. §. 1. arg. illius text. ff. De ann. legat. Bald. l. Qui manumittuntur. C. De oper. libert.* Idem est, si mariti peregrinatio sit longa, & ipse vel domicilium

suum in alium locum transferat, *Abb. c. de illis. extra De sponsal.* vel quidem in illum locum domicilium suum non transferat, sed in illo loco diu moraturus sit, utputa, quia est factus Consiliarius vel Præfectus Principis vel Assessor Cameræ Imperialis ad certum tempus, vel est conductus pro certo tempore, ut in Schola aliqua leges, vel quid aliud profiteatur, vel, quia in aliquo loco diu captivus detinebitur, *d. c. unaquaq. & ibi gloss. d. c. si quis inevitabili. & ibi gloss. Melch.* Kling. *in Tract. De causs. matr. sub Rubr. De infidel.* Eodem nos jure uti volunt aliqui, quando maritus ex necessitate inevitabili, puta ex mandato superioris in exercitum ire cogitur, *gloss. d. c. unaquaq.* Alioquin verò, si maritus sua sponte in exercitum proficiscatur, *Abb c. ex multa. n. 8. extra De vot.* vel histrio aut joculator efficiatur, aut alioquin vagetur vel peregrinetur temerè, uxor hunc maritum sequi non tenetur, *gloss. d. c. unaquaq. Abb. c. 1. extra De conjug. lepros. Bart. d. l. Mævia. §. 1. Bald. d. §. qui manumittuntur. Alex. d. §. si maritus.* Nisi uxor sciens maritum hujus conditionis, histrionem nempe, joculatorem vagabundum, ei simpliciter nullo interposito pacto, ne illum sequi cogatur, *Melch.* Kling. *in Tract. De causs. matrimon. d. Rubr. De infidel.* nupserit, tunc enim temerè eum, & absque caussa aliqua vagantem & peregrinantem sequi cogitur, *arg. l. si uxor. §. fin. ff. Ad leg. Jul. de adult. l. plenum. §. equitij. ff. De us. & habitat. l. fin. C. De sponsal.* E converso verò maritus uxorem sequi non cogitur, *arg. c. manifestum. c. cùm caput. c. noluit. 33. q. 5.* Nisi uxor ex caussa necessaria, puta propter lepram, debitum vel similem caussam ex loco domicilii mariti, discedere cogatur,
c. 1. & ibi gloss. & Abb. extra De conjug. lepros. Quartò hæc 141

conclusio extenditur, ut conjuges invicem, non tantùm ad cohabitationem & debitum, sed etiam ad reliqua obsequia obligati sint, *c. 1. & ibi Abb. extra De conjug. lepros.* Ideoque maritus uxorem alere, eique ægrotanti, & in medicinis reliquisque necessariis prospicere cogitur, *l. si cùm dotem. §. sin autem in sævissimo. & ibi Bart. Bald. & Alex. ff. Solut. matrim. Bald. & Raph. Cuman. l. si ab hostibus. §. 1. ff. eod. tit. Bald. l. quod in uxorem. C. De negot. gest.* Et è converso uxor dives viro egeno, qui aliundè non habet, neque honestè adquirere potest alimenta reliquaque necessaria, præbere cogitur, *Bart. & Alex. d. §. Sin autem in sævissimo. arg. d. l. si cùm dotem. §. si maritus. Auth. Præterea. C. und. vir & uxor. l. fin. & ibi Bart. & Ias. C. De ind. viduit. toll. l. fin. & ibi Bart. ff. De accept.* Non tamen maritus uxorem divitem vel habentem parentes divites, majores sumptus alimentorum, medicamentorum, reliquorumque necessariorum nomine facere cogitur, quàm pro viribus redituum sive fructuum dotis, *d. §. sin autem in sævissimo.* Licet uxori egenti, maritus tàm alimenta, quàm reliqua necessaria præbere cogatur, etiamsi illa reditus dotis longè superent, *Bald. & Alex. d. §. Sin autem in sævissimo. arg. l. Quod si nulla. ff. De*
142 *relig. & sumpt funer.* Et, si uxori ægrotanti maritus Medicum non adhibuerit, & ita uxor decesserit, maritus privatur omni lucro dotis, quòd ipsi vel vigore pacti dotalis vel statuti aut consuetudinis debebatur, *gloss. Bart. Bald. Alex. & Ias. l. si ab hostibus. §. 1. arg. illius text. ff. Solut. matrim. gloss. l. 3. arg. illius text. ff. De his quib. ut indign. Corn. Cons. 105. n. 23. lib. 2.* Idem est, si maritus uxori ægrotanti adhibuerit quidem Medicum; sed indoctum vel imperitum, *gloss. & Dd. d. l. si ab hostibus. §. 1. gloss.*

d. l. 3

d. l. 3. ff. De his quib ut indig. arg. l. quod si nolit. §. si mancipium ff. De ædilit. edict. l. quoties: & ibi Ias. ff. Qui satisd. cogant. Dummodò tamen maritus in isto loco, in quo ipse cum uxore sua degit, periti Medici copiam habuerit: alioquin verò si maritus uxori ægrotanti ideò vel nullum vel non satis peritum Medicum habuit, quia in isto loco vel nullus vel non peritus Medicus est, maritus excusatur, neque lucrum dotis perdit, *Bart. Alex. & Ias. d. l. si ab hostibus. §. 1. arg. l. idemq́. & ibi Bart. ff. Pro Soc.*

143 Deinde quoque maritum, qui uxori alimenta reliquaq́; necessaria denegat, lucrum dotis, ipsi vel ex pacto vel ex statuto debitum perdere traditum est, *Bald. l. Quod in uxorem. C. De negot. gest. Bald. l. dos data. C. De donat. ant. nupt. Bald. Raph. Cuman. & Paul. de Castr. d. l. si ab hostib. §. 1. arg. illius text. junct. l. necare. ff. De lib. agnosc. Quamvis in hoc contrarium teneat Alex. & Ias. d. l. si ab hostib. §. 1.*

144 Præterea maritus expellens uxorem ex domo sua absque justa & legitima caussa, uxori neque secundum dispositionem juris communis, neque secundum dispositionem statuti vel consuetudinis succedere potest, *Bald. l. 1. §. sed scimus. arg. illius text. C. De latin. libert. toll. Paul. de Castr. Alex. Ias. & Dec l. 1. C. und. vir & uxor. Alex. Cons. 78. n. 4. lib. 5.* Nisi maritus, qui uxorem ex domo sua expulit, eamve malè tractavit, cum uxore sua ante obitum illius reconciliatus fuerit, eamque in suam domum receperit, & benè tractare inceperit: tunc enim ipse à successione uxoris suæ non repellitur, *Immol. & Alex. d. §. Sin autem in sævissimo. arg. illius text. Alex. d. l. si ab hostib.* Similiter maritus, qui uxorem suam de domo sua expellit, uxori suæ illicò dotem restituere cogitur, *Bald. l. fin. C. De sentent. quæ sin. cert. quant. profer. Dec. l. 1. n. 9. C. und.*

C. und. vir & uxor. Et is maritus, qui onera matrimonii ferre recusat, fructus dotis non lucratur, *Rubr. C. De pri-*
145 *vil. dot. Alex. Conf. 78, n. 4. lib. 5.* Porrò licet matrimonium sit individua vitæ consuetudo, matrimonium tamen solvitur duobus modis morte nempe & deporta-
146 tione. Et morte quidem naturali tàm viri quàm uxoris matrimonium sicut & omnia alia, *arg. l. in summa. §. fin. ff De re iudic. l. defuncto. ff. De publ. iudic. l. Neratius. ff. De reg. iur. Card. Paris. Conf. 155. lib. 4. dissolvitur. §. deinceps. Auth. De nupt.* Usque adeò, ut non tantùm marito superstiti in continenti uxorem ducere, *arg. l. uxores. ff. De his, qui notant. infam.* sed & uxori superstiti in continenti post mortem mariti alii nubere permittatur, *c. pen. & c. fin. extra De secund. nupt.* atque etiam, ut licet conjunx defunctus divinitùs resuscitetur; conjunx superstes ad illum redire atque ei cohabitare non cogatur, *gloss. c. licitè. 3. q. 7. Melch.* Kling. *in Tract. De causs. matr. ver. individuam vitæ consuetudinem. Abb. c. fraternitatis. n. 22. extra De frigid. & malefic. arg. l. qui res. §. arcam. ff. De Solut.* Morte verò civili, quæ per deportationem inducitur, matrimonium non solvitur, *l. sed etsi. ff. De bon. damnat. l. res uxoris. C. De donat. int. vir. & uxorem. l. 1. C. De repud.* etiamsi alius conjunx divortium petat, *arg. c. dixit Dominus. 32. q. 1. c. 2. extra De coniug.*
147 *leprosor.* Divortium verò petere jus civile ex multis caussis permittit, *l. consensu. C. De repud.* sed jure canonico hæc facultas divortium petendi & matrimonium dissolvendi, nonnihil restricta est; Et secundum dispositionem juris canonici ex certis tantùm caussis, divortium petere, & matrimonium dissolvere permissum
148 est. Et primò quidem divortium petere hodiè permitti-

mittitur propter fornicationem, sive adulterium alterius conjugis, *c. significasti. & c. ex literis. extra De divort. cap. 19. Matth.* Quæ conclusio procedit, sive unus ex conjugibus habeat rem cum ligata, sive ipse habeat rem cum soluta, *arg. c. transmissa. & ibi Abb. extra De eo, qui cognov. consang. uxor. sua. c. nemo. & ibi Archidiac. c. meretrices. 32. q. 4. Socin. Cons. 148. lib. 1. Francis. Curt. Cons. 73. Card. Paris. Cons. 54. n. 43. lib. 4.* Etiamsi illa, cum qua maritus rem habuit, publicum scortum sit, *Melch.* Klinʒ. *in Tract. De causs. matrim. Sub Rubr. de adult.* Secundò hæc conclusio extenditur, ut uxori permittatur divortium petere, si maritus concubinam habeat, *Raph. Cuman. Cons. 185. Dec. l. pacta quæ contra. n. 5. C. De pact.* Tertiò hæc conclusio procedit, etiamsi uxor à marito ex domo sua pulsa adulterium perpetraverit, *c. ex literis. & ibi Abb. extra De divort.* Quartò hæc conclusio etiam habet locum, si uxor propter necessitatem famis, vel, quia maritus ipsi alimenta, cæteraque necessaria denegavit, adulterium perpetraverit, *l. palàm. §. non est ignoscendum. ff. De rit. nupt. c. ex literis. & ibi Abb. extra De divort. Abb. d. c. significasti.* Quintò hæc conclusio extenditur, ut procedat, etiamsi uxor sævitiâ mariti motâ adulterium perpetraverit, *Ludovic. Bolognin. Cons. 23. Card. Paris. Cons. 54 n. 60. lib. 4.* Sextò hæc conclusio extenditur, ut propter Sodomiticum peccatum & quamlibet aliam pollutionem à marito cum alia commissam uxor separationem matrimonii, secundum communem atque receptam Dd. sententiam petere possit, *Hugo Laurent. Ioan. Calderin. Anton. de Butr. & Abb. c. maritis. extra De adulter. Archidiac. c. omnes causationes. 32. quæst. 7. Angel. de Clavas. in Summa. verb.* matri-

matrimonium. Cl. 4. arg. c. meretrices. 32. q. 4. Quamvis propter pollutionem manualem solam divortium peti non possit, *gloss. d. c. omnes. Ang. de Clav. d. ver. matrimonium. Cl. 4.* Septimò, uxor tentata vel salutata à marito suo de vitio Sodomitico, matrimonii separationem petere potest, *Andr. Sicul. Cons. 65 lib. 1. Anastas. Pret. inter Consil. Andr. Sicul. Cons. 64. lib. 1. Dec. l. 1. n. 8. C. De secund. nupt.* Octavò, hæc conclusio extenditur, ut licet uxori non permittatur, maritum suum criminaliter accusare de adulterio commisso, *l. 1. & ibi Dd. C. Ad leg. Iul. de adult.* ipsi tamen permissum sit, contra maritum suum ob adulterium commissum civiliter agere ad thori separationem, *§. Si vir de adulterio. Auth. Vt lic. matr. & av. c. 1. & ibi Abb. n. 3. extra ut lit. non contest. Abb. c. tuæ. n. 7. extra De procurat. Card. Paris. Cons. 54. n. 44. lib. 4.* Hæc conclusio fallit primò, si uterque conjugum fornicationem vel adulterium commiserit: tunc enim separatio thori peti non potest propter fornicationem sive adulterium, *c. significasti. & ibi gloss. & Abb. extra de divort. c. fin. & c. pen. extra De adult. l. viro. & l. cùm mulier. ff. Solut. matr. Card. Paris. Cons. 54. n. 51. lib. 4.* Secundò hæc conclusio fallit, si maritus uxorem suam prostituerit, vel eam adulterandam præbuerit, *c. discretionem. & ibi gloss. & Abb. extra De eo, qui cognov. consang. uxor. suæ.* Tertiò hæc conclusio fallit, si uxor perpetraverit adulterium eo tempore, quo maritus concubinam aluit, *Paul. de Castr. Cons. 128. Dec. l. pacta quæ contra. n. 5. C. De pact.* Quartò hæc conclusio fallit, si uxor credens maritum mortuum alii nupserit, *c. cùm per bellicam. & c. si virgo. 34. q. 2. c. dominus. extra De secund. nupt.* Quintò si uxor fuerit cognita ab aliquo, quem credebat proprium mari-

maritum, *c. in lectum. 34. q. 2. gloss. c. pen. extra De adult.* Sextò, si uxor fuerit vi oppressa, *l. vim passam. ff. Ad leg. Iul. de adult. l. fœdissimam. C. eod. tit. c. propositio. 32. q. 5.* Septimò, si infidelis infidelem conjugem, dato libello repudii dimiserit, & illa nupserit alii, & postea uterque convertatur ad fidem, prior maritus tenetur hanc uxorem dimissam recipere, *c. gaudemus. extra De divort.* Utrum autem querela adulterii vel fornicationis com- 149
missæ ab uxore ad heredes mariti vel contra heredes uxoris transeat, *videte l. rei iudicatæ. §. morum. & ibi Bart. & Alex. ff. Solut. matrim. l. fin. & ibi Bald. & Salic. C. Ad leg. Iul. de adult.* Secundò, divortium juxta Canones 150
petere permissum est, si unus ex conjugibus alterum ad hæresin sive infidelitatem trahere nitatur, nec ab hac insolentia compesci possit, *c. quæsivit. & ibi Abb. extra De divort.* Tertiò divortium peti potest, si maritus uxorem 151
suam, ad quodlibet aliud scelus horrendum præter hæresin trahere nitatur, nec ab hac insolentia compesci possit, *Innoc. & Abb. d. c. quæsivit. Innoc. d. c. maritus. arg. c. idololatria. 28. q. 1.* Quartò propter impotentiam divortium peti potest, de quo satis supra dictum fuit: Et hoc casu, cùm ab initio matrimonium nullum fuerit, propriè divortium, sive separatio matrimonii dici non potest, *arg. l. nam etsi. ff. De iniust. rupt. l. decem. ff. De verb. oblig. c. cùm ad dissolvendum. extra De despons. impub.* Quin- 152
tò, si conjunx conjugis vitæ insidietur, neque ab hoc scelere ullo modo compelli possit, divortium petere permissum est, *Ioan. Andr. & Abb. c. 1. extra De divort. Abb. c. literas. n. 7. arg. illius text. extra De restit. spol.* Sextò li- 153
cet secundum communem atque receptam Dd. sententiam, Canones nullo casu permittant conjugi divortium

petere propter absentiam sive desertionem alterius conjugis, *c. in præsentia. & ibi Abb. extra De sponsal. c. 2. & ibi Abb. extra De secund. nupt. Abb c. perlatum. extra Qui fil. sint legit.* In nostris tamen Ecclesiis permittitur personæ injustè desertæ, si desertor legitimè citatus ad eam non redierit, propter hanc caussam divortium petere, *Philip. Melanch in Tract. De conjug. Rubr. Quis sit desertor.* Eò, quia *Paulus 1. Corinth. cap. 7.* inquit, si infidelis discedit, discedat, non subjectus est servituti frater aut soror in talibus. Et rursus idem *Paul. 1. ad Timoth. 5.* inquit, Qui suorum, maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegavit, & infideli factus est deterior.
154 Non tamen omnis is, qui ab uxore sua quolibet modo discedit, desertor censendus est, sed is demum desertor dicitur, qui discedit à conjuge, & diutiùs, quod arbitrio judicis definiendum relinquitur, *arg. l. 1. C. De iur. deliber. c. De caussis. extra De offic. deleg.* abest, nulla honestâ caussa coactus, sed vel levitate vel injustâ impatientia freni conjugalis vel aliis non necessariis caussis impulsus vagatur: Cæterùm, si quis vel officii caussa vel ex alia necessaria vel probabili caussa discedat, & diutiùs absit, vel etiam ab hostibus captus sit, vel in vinculis detineatur, is desector dici non potest, nec uxori illius ipso vivente permitti debet cum alio matrimonium contrahere, *l. uxores. C. De repud.*
155 *Auth. Hodiè, C. eod. tit. c. cùm per bellicam. 34. q. 1.* Porrò licet matrimonio semel legitimè contracto & propter fornicationis secutæ vel aliam caussam dissoluto, innocenti parti, secundum dispositionem juris canonici, vivente conjuge suâ, cum qua divortium factum fuit, qua cum alio matrimonium contrahere non permittatur, *c. quæsivit. & ibi Abb. c. gaudemus. & ibi Abb. extra De divort. c. dixit dominus. 32. q. 1. Abb. c. 1. ex-*

c.1 extra De divort. nostræ tamen Ecclesiæ, & juris divini, *cap.19.Matt.* & juris civilis vestigiis insistentes, *l. consensu. C. De repud.* divortio facto, permittunt innocenti parti illicò, etiam vivente nocente parte, cum alio matrimonium contrahere, *Philip. Melanch. in Tract. De coniug.* nocenti verò parti, facto divortio, neque Canones, *c. licitè. 32. q.7.* neque nostræ Ecclesiæ, vivente innocente parte cum alio matrimonium contrahere permittunt, *Melch. Kling. in Tract. De causs. matrimon. Sub Rubr. De redintegrat.* Utrum autem propter fornicationem matrimonium 156 ipso jure an verò tantùm per sententiam separetur, *videte Abb. c. porrò. extra De divort. Abb. c. plerumq. extra De donat. int. vir. & uxor. Abb. c. fin. extra De adult.* Illud tamen indubitati juris est, quod etiam in illis casibus, in quibus propter caussam aliquam matrimonium ipso jure dissolvitur, conjuges non separentur, nisi sententia declaratoria præcedente, *arg. c. cùm secundum. De hæretic. lib.6. Ias. l.3. §. quod autem. n.5. ff. Quod quisq. iur. cum simil. allegatis à me in Tract. meo feudal. 9. part. 5. quæst.* Nisi hæc caussa, propter quam ipso jure matrimonium dissolvitur, sit omninò notoria: tunc enim declaratoria sententia non requiritur, *arg. l. si verò. §.1 & ibi Ias. ff. Qui satisd. cog. Andr. de Isern. Alvarot. Præpos. & Matth. De Affl. c.1. §. fin. Quo temp. mil.* Deinde, utrum innocenti conjugi per- 157 mittatur propter fornicationem nocentem partem propriâ auctoritate à se repellere, vel ab ea discedere, *tradit idem Abb. in d. c. porrò. extra De divort. Abb. c. plerumq. extra de donat. int. vir. & uxor. Abb. c. fin. extra De adulter.* Ego verò etiam in illis casibus, in quibus matrimonium propter caussam aliquam ipso jure dissolvitur: matrimonium propter hanc caussam, licet illa notoria sit, non dirimi, nisi innocente parte volente, hanc suam

voluntatem declarante, & parti innocenti repudium mittente, *arg. l. 2. & ibi Bart. & Ias. C. De iur. emphyteut. c. si qua de rebus. 12. q. 2. gloss. l. 2. ff. Si ag. vect. vel emphyteutic. gloss. l. eleganter in princ. verb. nullam. ff. De dol. Ias. l. omnimodò in princ. n. 10. C. De inoffic. testam Alex. Cons. 79. n. 11. lib. 1. Dec. Cons. 185. n. 9. cum similibus à me citatis in*
158 *Tract. feud. 9. part. 8. quæst.* Ideoque si ante sententiam divortii latam & antequam conjunx innocens declaret se à conjuge nocente propter delictum ab ipso perpetratum separari velle conjunx innocens, quolibet modo tacitè vel expresè re vel verbis declaraverit, se conjugi nocenti delictum ab ipso perpetratum remisisse, matrimonium ipso jure redintegratur, nec conjugi innocenti ulterius separationem matrimonii propter hoc delictum petere permittitur, *arg. l. 3. §. fin. & ibi Bart. ff. De reb. dub. Ias. l. fin. C. De pact. Ias. l. in arenam. n. 8. C. De inoffic. testam. Idemq; Ias. Auth. Non licet. C. De liber. prater. gloss. Bart. & Dd. l. 2. C. De iur. emphyt.* etiamsi conjunx innocens in continenti voluntatem suam mutaverit, *arg. l. huiusmodi. §. Stichum. ff. De legat. 1. l. statu liberum. §. Stichum. ff. eod. l. apud Aufidium. ff. De opt. legat. l. 3. §. 1. ff. De leg. commiss. l. Quamvis. C. De transact. l. si unus. §. pactus ne peteret. ff. De pact. c. quod semel. De reg. iur. lib. 6.*
159 Et hæc declaratio voluntatis, per quam matrimonium ipso jure redintegratur, ante divortii sententiam latam tacitè fieri intelligitur, si innocens pars post hoc delictum à nocente parte perpetratum sciens, prudens & spontè rem habeat cum nocente parte, *Abb. c. fin. extra De adulter. Melch.* Kling. *in Tractat. De causs. matrim. Sub Rubr. De divort.* vel etiam simpliciter ab ipsa nocente parte debitum petat, *arg. l. Aemilius. ff. De minorib. l. post*
diem.

diem. ff. De leg. commiss. Alber. de Rosat. l. 2. & ibi Ias. n. 128. C. De iur. emphyt. Salic. l. Commissoria. C. De pact. inter empt. Idem est, si conjunx innocens conjugem nocentem in adulterio vel fornicatione deprehensum in consortio suo retinet, eique diu cohabitat, *arg. l. 2. C. Ad leg. Iul. de adult. c. si vir. & ibi Abb. extra De adult. Melch.* Kling. *in Tract. De adult.* Similiter hanc declarationem tacitæ voluntatis, per quam reconciliatio inducitur, fieri judico per hoc, quòd innocens pars nocentem partem, conjugem suum nominat, vel ei munera transmittit, item per basia, oscula, & amplexus, *arg. gloss. c. 1. § idem quoq; verb. modum alium. & ibi Gemin. & Philip. Franc. De desponsat. impub. lib. 6. Calder. Cons. 4. tit. De sponsal. Franc. Aret. Cons. 143. Dec. Cons. 368. Cons. 603. Card. Paris. Cons. 62. lib. 4.* Sin autem matrimonium propter adulterium vel 160
similem justam caussam dissolutum fuerit per sententiam divortii, & declarationem voluntatis innocentis partis, hoc matrimonium, cùm illud in Ecclesiis nostris penitùs dissolvatur, adeò, ut innocenti parti cum alio matrimonium contrahere liberum sit, neque per concubitum sive copulam, neque per cohabitationem, basia, amplexus vel munerum transmissionem, neque per hoc, quod innocens pars, nocentem conjugem suum nominat, reconciliatur, sed requiritur ad hoc, ut matrimonium illud redintegretur, ut omnia illa interveniant, quæ in matrimonio ab initio contrahendo requiruntur, *arg. l. si ut proponis la 2. & ibi Bald. C. De nupt. Ias. l. ius civile. ff. De iustit. & iur. Ias. l. 1. §. si quis ædificium ff. De oper. nov. nunc.* Deinde quoque certum est, matri- 161
monium esse divini humanique juris communicationem, *l. 1. ff. De rit. nupt. l. ex diverso in princ. & ibi gloss. ff.*

 Solut.

Solut. matr. l. 1. ff. Rer. amot. l. adversis, C. eod. tit. Card. Parif.
162 *Conf. 54. n. 8. lib. 4.* Quod usque adeò verum est, ut maritus & uxor una caro, unum corpus, unaque persona dicantur, *c. Agothosa. 27. q. 2. c. admonere. 33. q. 2. c. porrò. 35.*
163 *q. 5. Card. Parif. Conf. 68. n. 10. & 185. lib. 4.* Ideoque is, qui sibi alimenta stipulatur, etiam pro uxore alimenta stipulatus intelligitur, atque promissor non tantùm stipulatori, sed etiam uxori illius alimenta præstare obligatur, *gloss. d. c. admonere. verb. partem. Oldrad. Conf. 95. n. 10. Aym. Cravett. Conf. 51. n. 3. Facit l. si stipulatus fuero per te. & ibi Ias. n. 3. ff. De verb. oblig. Bald. Conf. 341. lib. 3.* atque sicut in omni dispositione persona loquentis, *l. 1. & ibi Bald. ff. De Senat. l. inquisitio. & ibi Bald. C. De Solut.* ita quoque & persona uxoris loquentis excepta intelli-
164 gitur, *Oldrad. Conf. 95.* Secundò ex hoc sequitur, quòd omne infortunium, omnisque calamitas uni ex conjugibus eveniens, utrique communis sit, *l. si cùm dotem. §. si maritus. ff. Solut. matrim.* licet pœna irrogata uni conjugum propter delictum illius, ad alium conjugem non extendatur, neque alium conjugem innocentem præ-
165 gravet, *l. res uxoris. C. De donat. int. vir. & uxor.* Tertiò hæc conclusio extenditur, ut uxor consequatur & dignitatem, & genus & forum & domicilium mariti, *l. fin. C. De incol. lib. 10. l. mulieres. C. De dignitat. lib. 12. l. fin. ff. Ad municip. Alex. Ias. & Dec. l. cùm quadam puella. ff. De iurisd.*
166 *omn. iudic.* Hoc tamen fallit primò, quoad bona: Namq; secundum juris civilis dispositionem uxor absque omni dubio non consequitur dominium rerum mariti, cùm hoc nullà lege cautum sit, *arg. l. illam. & ibi Ias. C. De collat. §. Cùm igitur. Auth. De non elig. secund. nub. §. & consideremus. Auth. De trient. & sem. l. si servum. §. non dixit.*

dixit. ff. De adquir. heredit. Similiter bona uxoris quoad 167
dominium non communicantur marito secundum dispositionem juris civilis, sed uxor habet triplicis generis patrimonium, dotem nempe, quæ efficitur viri propria quoad dominium, *arg. l. doce ancillam. C. De rei vendic.* bona paraphernalia, quæ sunt illa, quæ maritus uxori extra dotem tradidit, ejusque custodiæ commisit, quorum bonorum maritus quidem administrationem, non autem dominium habet regulariter, *l. fin. C. De pact. convent. l. si ego. §. pen. & fin. ff. De iur dot.* item quædam alia bona viro non tradita, quarum maritus neque dominium neque administrationem habet, *l. maritus. & ibi Bart. Alex. & Ias. C. De procurat. Ias. Cons. 197. lib. 1. pract. Papiens. in form. Libell. Quo uxor. agit ad dot. ver. tanquam bona.* Et utrum fructus tàm extantes quàm con- 168
sumpti ex bonis uxoris non dotalibus, tàm paraphernalibus quàm non paraphernalibus à marito constante matrimonio percepti, soluto matrimonio, uxori vel heredibus illius restituendi sint, *videte Bart. & Alex. l. maritus. ff. Ad leg. Falcid. Bart. Cons. 125. Incip. Quæstio talis est, Titius &c. Alex. Cons. 42. lib. 1. Cons. 63. lib. 2. Socin. Cons. 82. lib. 4. Corn. Cons. 129. lib. 4 Dec. Cons 521. Aym. Cravett. Cons. 193. n. 15.* Secundò licet uxor & maritus 169
censeatur eadem persona: ex contractu tamen cum uxore & marito simul à quodam tertio celebrato, non unusquisque conjugum in solidum, sed quilibet pro rata tantùm obligatur, *Bart. Cons. 124. lib. 1. Bald. l. mater. C. De rei vendic. Paul. de Castr. Cons. 41. Cons. 296. Incip. Visis actis & agitatis coram Domino Astorgio. Cons. 369. Bart. l. 1. Cons. 362. Super primo dubio præsupposita veritate. lib. 2. Alex. Cons. 38. lib. 2. Bald. l. mater. C. De rei vendic. De hoc tamen videte*

latiùs

latius id, quod tradit Curt. Sen. Conſ. 53. Matth. de Afflict. Deciſ. Neapol. 209. Aym. Cravett. Conſ. 91. Andr. Tiraquel. in Conſ. pat. Tit. retracta. §. 30. n. 4. Carol. Molin. in conſuet.
170 *Pariſienſ. § 105.* Præterea quoque certum eſt, matrimonium eſſe inſtitutum divinitùs, *cap. 2. Geneſ.* ad hoc, ut caſtè vivamus, ſcortationem nempe evitemus, *1. Corinth 7.* & ſobolem procreemus, atque alios cultores Dei poſt nos relinquamus, *c. nuptiarum. 27. q. 1. c. omne. 27. q. 2. c. recurrat. §. his ita. 32. q. 4. l. 1. ff. Solut matrim.* Quod uſque adeò verum eſt, ut pactum adjectum in contractu matrimonii, ut uxor prolis generationem evitet, contractum matrimonii, ipſo jure vitiet, *c. fin. extra De condit. appoſ. c. aliquando. 32. q. 2.* Quamvis tamen matrimonium, in quo non eſt adjectum pactum de ſobolis generatione evitanda, ratum ſit, licet illæ perſonæ, quæ matrimonium contraxerunt, ſint ſenes aut ſteriles, ita ut in illis nulla ſit ſpes prolis, *l. ſancimus. la 2. C. De nupt. Iaſ. l. 1. n. 43. ff. Solut. matrim. Idemq́; Iaſ. l. ſed eſt quæſitum. ff. De liber. & poſth.* vel in articulo mortis contractum, *Abb. c. commiſſum. extra De ſponſal.* vel conjuges contraxerint matrimonium, non animo ſobolis procreandæ, ſed libi-
171 dinis gratia, *c. ſolet. 32. q. 2. gloſſ. c. hi qui. 32. q. 7.* Porrò nuptiæ ſunt duplices, quædam ſunt licitæ, quædam verò
172 illicitæ. Rurſus illicitæ nuptiæ duplices ſunt, quædam ſunt inceſtæ ſive nefariæ, quædam ſunt inutiles. Inceſtæ ſive nefariæ illæ dicuntur, quæ jure naturæ ſive jure di-
173 vino refragante contrahuntur. Inutiles nuptiæ illæ dicuntur, quæ contra præcepta juris civilis vel canonici tantùm, contrahuntur, vel, in quibus deficit cauſſa, vel efficiens, conſenſus nempe contrahentium, vel materialis, habilitas nempe perſonarum, vel formalis, individua vitæ

vitæ consuetudo. Similiter & licitæ nuptiæ dividuntur primò in publicas & clandestinas: secundò in puras & conditionales. Effectus matrimonii sunt, primò, quòd filii nati ex matrimonio sint legitimi, & in potestate parentum, *Abb. c. tanta vis. extra Qui fil. sint legit. arg. supra De patr. potest. in princ. l. filium. ff. De his, qui sunt sui vel alien. iur.* Quod procedit primò, ut licet mater adulterii condemnata sit, filius tamen legitimus præsumatur, *l. miles. §. defuncto. ff. Ad leg. Iul. de adult.* Secundò hoc procedit, ut filius natus in conjugio legitimus præsumatur, licet mater confiteatur illum ex adulterio conceptum, *Bart. l. filius. ff. De his, qui sunt sui vel alien. iur. Abb. c. transmissa. extra Qui fil. sint legit.* Tertiò hæc conclusio extenditur, ut, licet matrimonium per solam cohabitationem conjugum secundum dispositionem juris canonici non probetur, *Abb. c. illud. extra De præsumpt.* tamen quoad hoc, ut filii legitimi judicentur, matrimonium ex sola cohabitatione probetur, *Abb. c. lator. n. 6. extra Qui fil. sint legit. Card. Paris. Cons. 47. n. 43. lib. 4.*

174 175

In Titulum XI.

DE ADOPTIONIBUS.

Summaria.

1. *Continuatio.*
2. *Adoptionis definitio & ejus explicatio usq; ad n. 37.*
3. *In qua adoptione & quantopere Imperatoris requiratur auctoritas?*

Et quid si Imperium vacet? Ibid.

Vbi pulchræ illationes.

33. Adoptio originem & patriam propriam non mutat.

34. Adoptio quomodo naturam imitetur? & n. 36.

35. Fraternitas jurata quid efficiat? ubi notabilia.

37. Adoptari & adoptare qui possint vel non?

38. Adoptio quotuplex, & quid arrogatio?

39. Quidq; adoptio in specie?

40. Inter adoptionem hanc & arrogationem quàm multæ & quæ differentiæ?

IMPERATOR explicaturus, qui parentum potestati 1
subjecti sint, in præcedentibus posuit titulum de patria potestate, cui titulo convenienter connexit titulum de nuptiis: eò, quia ex justis nuptiis procreati potestati parentum subjecti sunt: verùm, quia non tantùm filii naturales & legitimi, sed etiam filii adoptivi in potestate parentum constituti sunt, Imperator optimis rationibus
ductus, hic subnectit titulum de adoptionibus. Est au- 2
tem adoptio actus legitimus, per quem quis interveniente solennitate legitimâ, efficitur ad similitudinem naturæ, filius alterius, ejusque vel potestati subjicitur, si is sit aut sui juris, aut alterius potestati quidem subjectus, naturale tamen vinculum concurrat, vel successionis tantùm capax fit, si & naturale vinculum cesset, & is alterius potestati subjectus sit. Namq; clari juris est, adoptionem esse actum legitimum, *gloss. hic in princ. & ibi Ioan. Fabr. Ang. & Sylvest. Aldobr. arg. l. actus legitimi. ff. De reg. iur.* Ex quo sequitur, adoptionem neq; diem neque conditionem recipere, *d. l. actus legitimi:* neq; adoptionem ita fieri posse, ut adoptatus ad certum tantùm tempus, vel ad certos tantùm actus filii loco habeatur, *l. si tibi*

filius. ff. De adopt. Iaf. l. 1. §. hoc autem. n. 6. & ibi Raph. Cuman. Paul. de Castr. Immol. & Alex. ff. Ad Senatusconsultum Trebell. facit id, quod docet Bald. Paul. de Castr. & Ludovic. Roman. l. senium. C. Qui test. fac. poss. Deinde quoque certum est, adoptionem non aliter ratam esse, nisi illa interveniente solennitate legitimà facta fuerit, *arg. l. non putavit. §. non quavis. ff. De bonor. possess. contr. tabul. l. 4.*
3 *§. condemnatum. ff. De re. iudic.* Cæterùm in adoptione, quâ homines sui juris adoptamus, pro solennitate requiritur Imperatoris auctoritas, *ut hic in princ. l. 2. ff. De adopt. l. 2. & l. arrogationes. C. eod. tit.* Quod usque adeò verum est, ut ne Imperatore quidem mortuo, vacante imperio Principes Electores penes quos eligendi Imperatorem potestas est, *c. venerabilem. & ibi gloss. extra De Election. c. ad apostolica. & ibi gloss. De sentent. & re iudic. lib. 6. Clem. 1. & ibi gloss. De iureiur.* adoptioni, quâ homines sui juris adoptamus, quæ propriè arrogatio dicitur, *ut hic in princ. l. 2. ff. De adopt.* authoritatem præstare possint, *gloss. hic verb. rescripto. & ibi Ang. & Sylvest. Aldobrand.* Licet secundum dispositionem juris canonici vacante imperio Papam arrogationi etiam ei, quæ fit in terris Imperio subjectis, authorem fieri posse traditum sit, *Ang. hic in princ. ver. adoptio. n. 5. & ibi Sylvest. Aldobr. n. 25.* Præterea licet arrogationi authoritatem præstare soli Imperatori reservatum sit, *Bart. l. imperium. ff. De iurisd. omn. iudic. Sylvest. Aldobrand. hic. n. 13.* Princeps tamen hoc alteri delegare, *gloss. hic in princ. verb. rescripto. & ibi Ang. & Sylvest. Aldob. arg. l. 2. l. arrogationes. C. De adoption. facit text. l. 1. & ibi Bald. & Iaf. C. De precib. Imperat. offeren. l. fin. C. ubi sen. vel clariss. c. illud. & ibi gloss. fin. 23. q. 4.* ejusque delegatus hoc subdelegare potest,

potest, *Corn. Conf. 34. lib. 1. Sylvest. Aldobr. hic. n. 24. arg. l. 1. & ibi Bart & Dd. C. Qui pro sua iurisd. Iaf. & Dec. l. 1. in princ. ff. De offic. eius, cui mand. est iurisd.* licet subdelegato delegati Principis hoc rursus subdelegare non permittatur, *arg. c. super quaestionum. §. si verò. & ibi Dd. extra De offic. deleg Iaf. l. à iudice. n. 11. C. De iudic. text. c. cùm caussam. & ibi Dd. extra De appellat.* Deinde etiam usque adeò in arrogatione Imperatoris authoritas requiritur, ut statutum, quo cavetur arrogationem absque authoritate Imperatoris fieri posse, ratum non sit, *Bart. l. n. non ambigitur. n. 3. ff. De ll. arg. l. nam & magistratus ff. De arbitr. c. cùm inferiör. extra De maior. & obed. c. venientes. extra De iureiur. Clem. ne Romani. De Election. Bart. l. omnes populi. n. 27. ff. De iust. & iur. Bart. l. pen: ff. De aq. pluv. arcend. Quamvis de hoc dubitet Iaf. l. si arrogator. n. 2. ff. De adopt.* In adoptionibus verò, quà homines liberos, alterius potestati subjectos adoptamus, quae propriè adoptiones dicuntur, *ut hic in princ. l. 2 ff. De adopt* non Imperatoris sed magistratus sive judicis auctoritas requiritur, 4 *ut hic in princ. & d l. 2. ff. De adoption. l. 1. & l. fin. C. eod. tit. Corn. Conf. 260. n 13. lib. 1. Card. Paris. Conf. 16. n 20. lib. 2. Iaf. d. l. si arrogator. n. 2.* Et cùm adoptio sit actus voluntariae jurisdictionis, *l. 2. ff. De offic. proconf. gloff. l. 1 C. De adopt.* adoptionem authoritate etiam minimi sive infimi magistratus ordinariam jurisdictionem habentis fieri posse certum est, *gloff hic in princ. verb. magistratus. & ibi Sylvest. Aldobr. n. 26.* Quinimò si filiusfamiliàs ordinarius judex sit, ipse apud se in adoptionem alteri dari potest, *l. si Consul ff. De adopt.* & paterfamiliàs, qui judicis ordinarii officio fungitur apud semetipsum filium suum alteri in adoptionem dare potest, *l. magistratus ff. de adopt.*

Præterea quilibet magistratus ordinarius, non tantùm per se authoritatem adoptioni præstare, sed etiam hanc facultatem alteri delegare potest, *Ioan. Fabr. hic in princ. ver. Imperio. & ibi Ang. ver. adoptio. Iaſ. d. l. ſi arrogator. n. 2. arg. l. 1. in princ. ff. De offic. eius, cui mand. eſt iurisd.*
5 Secundo in arrogatione requiritur, ut arrogatio fiat caussa cognita, *ut hic. §. cùm autem.* Quod non tantùm in arrogatione impuberis, *l. nec ei. §. eorum. ff. De adopt. l. 2. C. eod. tit.* sed etiam in arrogatione puberis, locum habet, *l. ſi pater. §. fin. ff. De adopt. Corn. Conſ. 34. n. 10 lib. 1. Iaſ. d. l. ſi arrogator. n. 2.* Licet major caussæ cognitio requiratur, quando impubes arrogatur, quàm quando pu-
6 bes, *d. § eorum. Sylveſt. Aldob. d. §. cùm autem.* Et quæ in hac caussæ cognitione perpendenda sint, *videte Ang. d. §.*
7 *cùm autem. n. 4.* Tertiò ex hoc infertur, quòd ad arrogationem sint citandi, omnes illi, qui ex hac arrogatione lædi possint, quales sunt illi, qui arrogato vel ab intestato vel ex pupillari substitutione successuri fuerant, arrogatione non facta, *Sylveſt. Aldobr. hic. d. §. cùm autem. arg. l. in caussa la 1. §. caussa cognita. ff. De minorib l. nam ita. & ibi gloſſ. & Bart. ff. De adopt.* Quod absque dubio procedit in arrogatione impuberis, *arg. l. 2. C. De adopt.* In arrogatione autem puberis agnatos vel cognatos arrogati non esse citandos, judico, *arg. eius quod docet Bart. l. 3. §. caussa cognita. n. 4 ff. De bonor. poſſeſſ. Abb. Conſ. 85. Incip.* In quæstione, quæ vertitur inter Tulianum *lib. 1.* Similiter nec arrogatoris agnati vel cognati, nec etiam parentes ad arrogationem citandi sunt, sive pubes sive impubes arrogetur, *Corn. Conſ. 34. lib. 1. arg. l. cùm adoptio. ff. De adopt. l. qui in provincia. §. 1. iunct. gloſſ. ff. De rit. nupt. Bart. l. Gallus. §. & quid ſi tantùm. n. 14 & ibi Iaſ.*

Jas. n. 130. ff. De lib. & posth. Bald. l. fin. C. Quib. res iudic. non noc. Nisi arrogator haberet filios legitimos & naturales; illos enim ad arrogationem citandos esse, verissimum arbitror, *Corn. Cons. 34. lib. 1, arg. d. l. nec enim. §. 1. Bald. l. nam ita divus. ff. De adopt. Alex. l. ex facto. ff. De vulgar. & pupill.* Et licet ad arrogationem cognati vel 8
agnati arrogatoris vel arrogati, quandoque citandi sint: illorum tamen consensus in arrogatione necessario non requiritur, sed etiam arrogatio iis invitis fieri potest, *d. l. cùm adoptio. gloss. hic, §. minorem. vers. licet autem verb. consentire. & ibi Sylvest. Aldobr.* nisi quis nepotis loco adoptet, vel quasi ex eo filio, quem jam habet adoptatum, vel quasi ex illo, quem naturalem in sua potestate habet: tunc enim adoptio non aliter rata est, nisi & filius consentiat, *ut hic. §. minorem. vers. licet autem. & ibi Sylvest. Aldob. l. cùm nepos. l. si quis. & l. si is, qui. ff. De adopt.* vel nisi is, qui in tutorum vel curatorum potestate constitutus est, arrogetur: tunc enim tutorum & curatorum consensus necessarius est, *l. fin. C. De auth. præstand.* Vel, nisi adoptionis vel arrogationis inutilis confirmatio petatur illo tempore, quo jam heredibus arrogatoris ab intestato hereditas illius delata fuit: tunc enim horum heredum consensus & præsentia requiritur, *Corn. Cons. 34. lib. 1. arg. l. nam ita divus. ff. De adopt.* Quartò arroga- 9
tio, cum in illa requiratur caussæ cognitio non aliter rata est, nisi illa fuerit facta authoritate judicis coram tribunali sedente, *Christoph. Porc d. §. cùm autem. & ibi Sylvest. Aldobr. arg. l. nec quicquam. §. ubi decretum. ff. De offic. proconsul. l. à procedente. & ibi Bart. C. De dilat.* Adoptio 10
tamen simplex rata est, licet in illa non decretum, sed authoritas simplex judicis intervenerit, *Ioann. Fab. in princip. hic ver. Imperio. & ibi Ang. ver. adoptio.*
Quin-

11 Quintò, in arrogatione impuberis sive pupilli, requiritur, ut pater arrogator personæ publicæ, tabellioni nempe caveat, eique fidejussorem in hanc caussam præstet, *gloss hic. §. cùm autem ver. ut caveat. arg. l. hac autem satisdatio. ff. De adopt. iunct. l. sancimus. & ibi Ias. C. De verb. signif.* si intra pubertatem pupillus decesserit, se restiturum bona arrogati illis, qui si adoptio facta non esset, ad successionem ejus venturi essent, *d. §. cùm autem. l. non aliter. ff. De adopt.* quæ cautio & adveniente pubertate exspirat, *l. hac autem satisdatio. ff. De adopt.* nec locum habet, quando pubes arrogatur, *gloss d. l. hac autem. Sylvest. Aldobr. d. §. cùm autem. n. 28 arg. d. l. hac autem iunct. l. patre furioso. & ibi Ias. ff. De his, qui sunt sui vel alien. iur. l. non aliter. ff. De adopt. iunct. l. cùm prætor. ff. De iudic.* Et si hæc cautio in arrogatione impuberis omissa fuerit, arrogato in pupillari ætate mortuo, nihilominus illis, qui si arrogatio facta non esset ad successionem arrogati venturi essent, utilis actio ex stipulatu datur ad petendum bona arrogati defuncti, *l. his verbis. & ibi gloss. ff. De*
12 *adopt. gloss. & Dd. d. §. cùm autem.* Sextò, quoad solennitatem tàm adoptionis, quàm arrogatiouis requiritur, ut hæc tàm adoptio, quàm arrogatio inter præsentes fiat, *l. fin. C. De adopt.* Absens enim neque adoptari, neque arrogari potest, *l. neq. absens & ibi Bald. l. post mortem. §. fin. & ibi Bart. & Bald. ff. De adopt.* nisi hoc fiat per rescriptum Imperatoris, illud expresse permittentis, *Bart. l.*
13 *Gallus. §. forsitan. ff. De liber. & posth.* Septimò tàm adoptio quàm arrogatio per procuratorem fieri nequit, *d. l. post mortem. §. fin. & ibi Bart. & Bald. Bart. Alex. & Ias. d. §. forsitan facit gloss l. nec mulierem. C. De manumiss. vindict.*
14 Octavò arrogatio non aliter rata est, nisi illa fiat consentiente

tiente arrogatore & arrogato, *l. 2. & l. in adoptionibus. ff. De adopt.* & adoptio non aliter valet, nisi illa fuerit facta consentiente & adoptante & adoptato, & illo, qui alteri filium vel nepotem suum in adoptionem dat, *l. in adoptionibus. l. post mortem. §. fin ff De adopt. l. fin. C. eod. tit.* nisi infans arrogatus vel adoptatus fuerit, quod leges permittunt, *l. etiam infans. ff. De adopt. l. 1. C. eod. tit. §. cùm autem hic.* ejus enim consensus in adoptione vel arrogatione non requiritur, *Sylvest. Aldobr. d. §. cùm autem. n. 2. arg. §. pupillus infra De inutil. stipul.* & si avus nepotem ex filio suo potestati suæ subjecto alteri in adoptionem dederit, filii consensus non requiritur, *ut hic. §. minorem. vers. si quis.* Deinde quoque certum est, per adoptionem 15
sive arrogationem quem filium alterius effici, *l. 1 ff. De adopt.* item & potestati patris adoptivi subjici, *ut hic in princ.* Quod tamen hodiè procedit tantùm in arrogatione, *l. cùm in adoptivis. §. fin. C. De adopt.* Item in adoptione, quà quis ab avo vel proavo paterno vel materno adoptatur, *ut hic §. sed hodiè. §. sed ea. infra De heredit. quæ ab intest. defer. d. l. cùm in adoptivis in prin.* secus autem est in adoptione facta ab extranea persona, cujus appellatione, quoad propositum nostrum complectimur omnes alios, præter ascendentes adoptati, *Sylvest. Aldobr. hic. §. sed hodiè. n. 8 arg. l. 1. §. extraneum C. De rei uxor. act.* per eam namque adoptatus adoptivi patris potestati hodie non subjicitur, *d. §. sed hodiè. d. l. cùm in adoptivis. Card. Paris. Cons. 16. n. 21. lib. 2.* Ex quo sequi- 16
tur primò, tàm arrogatum, quàm adoptatum ab ascendentibus omnia, quæ acquirit, patri suo adoptivo acquirere, *§ 1. infr. per quas person. nob adquir.* adoptatum verò ab extranea persona patri adoptivo nihil adquirere, *d. l.*

cùm in adoptivis. Secundò ex hoc sequitur, arrogatum sive adoptatum patri adoptivo defuncto ab intestato succedere, quod etiam hodie in adoptato ab extranea persona obtinet, *d. §. sed hodiè. d. §. sed ea. d. l. cùm in adoptivis. §. sed ne articulum. Ias. Rubr n.17. ff. De liber. & posth.* Quæ conclusio extenditur, ut filius adoptivus pro virili portione patri adoptivo ab intestato succedat, etiam unà cum filiis legitimis & naturalibus patris adoptivi, *Ioan. de Anan. Cons. 27. Fulgos. Cons. 65. Ang. & Sylvest. Aldobr. d. §. sed hodiè, Corn. Cons. 85. n. 22. lib. 3. arg. l. si tc. C. De*
17 *suis & legit. hered.* Secundò hæc conclusio extenditur, ut filius adoptivus parenti adoptivo succedat, parentibus naturalibus & legitimis patris adoptivi penitùs exclusis etiam à petitione legitimæ, *Corn. Cons. 34. lib. 1. Ang. §. sed ea. n 16. infr. De heredit. quæ ab intest. defer. arg. §. 1. infr. d. t. d. l. cùm in adoptivis. §. sed siquidem. Idem tenet Raph. Fulgos. l. generaliter. §. cùm autem, & ibi Ias. n.2. limitat. 8. C. De instit. & substit. arg. §. 1. Auth. De hered. quæ ab intest.*
18 *defer.* Hæc conclusio fallit primò in feudis: Namque filius adoptivus vel arrogatus in feudum non succedit, *c. 1. §. adoptivus, & ibi Andr. de Isern. Bald. Alvarott. Præpos. & Matth. de Afflict. si de feud. def. content.* nisi vel in investitura aliud cautum sit, *arg. c. 1. De duob. fratribus. à cap. investit. c. 1. §. filia. De success. feud. c. 1. §. fin. per quos fiat invest. c. 1. §. 1. Quæ fuit prim. causs. c. 1. De feud. non hab. propr. natur.* vel nisi quis Imperatoris authoritate accedente fuerit expressè legitimatus eo pacto, ut etiam in feudum succedat: hisce enim casibus adoptivus filius in feudum succedit, *Bald. Alvarott. Præposit. & Matth. de Afflict. d §. adoptivus. Albertus Brun. Consil. 1. n. 58. Ioan. Campeg. inter Consil. Albertus Brun. Cons. 2. n. 41. Socin.*

Socin. inter Consil. eiusdem. Albert. Brun. Cons. 10. n. 31. Quod tamen ita denium verum judico, quando & dominus feudi & agnati vasalli, ad quos successio feudi pertinet, huic pacto arrogationi, authoritate Imperatoris factæ, consenserunt: sin autem dominus feudi & agnati huic pacto non consenserunt, credo arrogatum Imperatoris authoritate etiam cum hoc pacto, ut ipse in feudum succedat in præjudicium domini feudi, item & agnatorum arrogatoris in feudum non succedere, *Matth. de Afflict. d. §. adoptivus. arg. l. 2. C. De precib. Imper. offer. l. id quod nostrum & ibi Dec. ff. De reg iur. c. 1. §. fin. Qui feud. dar. poss. c 1. De nat. feud. c. 1. in princ. De alienat. feud. patern. Bald. l. qui se patris. C. und. lib. Alex. Cons. 60. lib. 2. Signorol. de Homod. Cons. 220. Albert. Brun. Cons. 15. n. 18. Quamvis huic decisioni refragetur id, quod tradit Cardin. Paris. Cons. 1. n. 122. lib. 2.* Secundò, hoc fallit in Emphyteusi Ecclesiastica: namque in eam filii adoptivi non succedunt, *Matth. de Afflict. d §. adoptivus.* Tertiò cùm per adoptionem quis filius pa- 19
tris adoptivi efficiatur, adoptivus filius perinde ut filius naturalis vel hæres institui vel exheredari debet: alioquin verò ipsi competit & jus dicendi testamentum nullum, & querela inofficiosi testamenti, & bonorum possessio contra tabulas: *arg. §. adoptivis. infra De exheredit. liber. l. 1. in prin. ff. De bonorum. possession. contra tabul.* Quod tamen hodiè tantùm procedit in filiis arrogatis, item etiam in adoptatis ab ascendentibus: secus autem est in adoptatis ab extraneo, *d. §. sed hodiè. d. § sed ea. d. l. cùm in adoptivis.* Quar- 20
tò ex hoc sequitur, filium adoptivum vel arrogatum

in jus vocare non posse patrem suum, nisi venia petita, *l. adoptivum in princ. ff. De in ius voc.* Quod etiam hodie in omnibus adoptivis, etiam ab extranea persona adoptatis, locum habet, *gloss. §. sed ea, verb. tantummodo, & ibi Ang. infra De hared. qua ab intest. defer. Sylvest. Aldobr. hic.*
21 *§. sed hodiè.* Quintò ex hoc infertur, patrem adoptivum quemlibet filium adoptivum etiam hodiè, modicè corrigere posse, *Sylvest. Aldobr. d. §. sed hodiè. arg. l. 1. C. De*
22 *emendat. propinq.* Sextò ex hoc infertur, filium adoptivum patris adoptivi dignitatem consequi, *l. Senatoris. la 1. & la 2. ff. De Senator. l. cùm adoptivum. C. De decurion. lib. 10.* Quod etiam hodiè locum habet, licet pater adoptivus extranea persona sit, *gloss. d. l. Senatoris. la 1. verb. adoptivum. Sylvest. Aldobr. d. §. sed hodiè. arg. l. pracipimus.*
23 *C. De appellat. l. sancimus. C. De testament.* Septimò ex hoc infertur, quòd pater adoptivus filium adoptivum ejusq; liberos in patris adoptivi potestate constitutos, alere, aliaque onera illorum sustinere cogatur, *l. onera. & ibi gloss. ff. De adoption. l. si quis à liberis. ff. De liber. agnosc. gloss. d. §. sed ea.* Quod tamen hodiè tantùm procedit in filiis arrogatis, item etiam in adoptatis ab ascendentibus in adoptatis autem ab extranea persona hoc non habet locum, *Ioan. Fabr. & Ang. d. §. sed ea.* Nisi filius adoptivus vel patri adoptivo operaretur, *arg. l. in rebus. §. possunt. ff. Commod. gloss. fin. l. sicut. ff. De oper. libert.* vel, nisi filius adoptivus, neque à patre adoptivo, neque aliundè honestè victum consequi possit, *arg. l. pen. & ibi Bart. ff. De liber. agnosc. l. qui filium. ff. De aliment. pupill. praest. gloss.*
24 *l. cùm in plures. §. pen. ff. De admin. tutor.* Octavò ex hoc sequitur, quòd omnia bona filii arrogati, patri arrogatori adquirantur, *l. si pater in princ. ff. De adopt.* In quo tamen

hodiè

hodiè leges antiquæ nonnihil correctæ ſunt: Namque
bona arrogati, arrogatori non quoad proprietatem, ſed
quoad uſumfructum tantùm acquiruntur, *infra De ac-
quiſit. quæ fit per arrogat. in princ.* Nonò, non tantùm filius 25
arrogatus: ſed etiam omnes liberi illius in ipſius pote-
ſtate conſtituti, arrogatoris poteſtati, arrogatione factâ
ſubjiciuntur, *§. illud. infra h. t. noſt. d. l. ſi pater.* Decimò, 26
ex hoc infertur, filium adoptivum, vivo patre adoptivo,
debitores illius, ipſo non conſentiente, liberare non
poſſe: & ſi filius debitores patris adoptivi liberaverit,
etiam ſub illa conditione, ut ipſi liberati ſint, ſi contin-
gat, ipſum filium adoptivum, patri adoptivo heredem
exiſtere; hanc liberationem ipſo jure non valere, *Bart. l.
cùm dominus. § fin. ff. De pecul. legat. Bart. l. ſi filiusfamiliâs.
ff. De Solut. Alex. & Zaſ. l. ſtipulatio hoc modo. ff. De verb.
obligat. Iaſ. l. iurisgentium. §. ſi ante aditam. ff. De pact. Iaſ.
l. 2. §. quod ſi in patris. ff. Solut. matrim. Iaſ. l. filius. C. De
pact. arg. l. 2. §. fin. ff. De his, quib. ut indig. l. quidam. §. fin.
ff. De donat. l. qui ſervo. ff. Qui & à quib. l. fin. C. De pact.
Quæ ſententia verior eſt, quamvis in hoc contrarium, ſed male
teneat Paul. de Caſtr. d. l. filius. Spec. §. pen. De pact.* Unde- 27
cimò, pater arrogator ex contractibus à filio initis actio-
ne de peculio conveniri poteſt, *l. in arrogatorem. ff. De
pecul.* Quod tamen tantùm procedit in contractibus in-
itis ab arrogato, conſtante arrogatione: ſecus autem eſt
in contractibus initis ab arrogato ante arrogationem:
Namque ex illis contractibus pater quidem nomine filii,
non autem nomine proprio, neque actione de peculio
conveniri poteſt, neque filium arrogatum neceſſariò de-
fendere cogitur, *d. l. in arrogatorem. §. fin. infr. De adquiſit.
quæ per arrogat. fit.* Duodecimò, pater adoptivus filio ar- 28

rogato abſque liberis mortuo in omnibus bonis ſuccedit, *§. pen. infra De adquiſ. quæ per arrogat. fit.* Quod abſque dubio procedit, quando filius arrogatus, vel nullos parentes naturales reliquit, vel reliquit quidem parentes naturales, ſed illi parentes naturales, quos ipſe moriens reliquit, ſunt in gradu remotiori quàm eſt parens arrogator: ſecus autem eſt, ſi parentes naturales arrogati ſint arrogato conjuncti vel in propiori gradu: tunc enim ipſi in ſolidum, excluſo arrogatore ſuccedunt vel in æquali gradu cum patre arrogatore, tunc enim ipſi æqualiter filio arrogato cum patre arrogatore ſuccedunt, *Ang. §. pen. infr. De adquiſ. quæ fit per arrogat. arg. §. ſi autem plurimi. Auth. De heredit. quæ ab inteſt. defer.* Quod etiam procedere judico in aſcendentibus, qui deſcen-
29 dentem ex ipſis adoptaverunt. Decimo tertiò filius arrogatus vel adoptatus omnibus agnatis patris adoptivi agnaſcitur, ſive agnationis vinculo conjungitur, *l. cùm adoptio. l. qui in adoptionem. ff. De adopt. l. ſi qua. §. adoptivæ. ff. De rit. nupt. l. nòn facilè. §. in adoptionem dati. ff. De gradib.* iiſque ab inteſtato ſuccedit: & illi viciſſim ad ſucceſſionem ab inteſtato ipſius adoptati vel arrogati admittuntur, *§. per arrogationem. infr. De legit. agnat. ſucceſſ. l. 2. §. parvi refert. ff. De ſuis & legit. heredib.* & cum illis matrimonium contrahere prohibetur, *l. per adoptionem. ff. De rit. nupt. §. item amitam. & §. item nec materteram. ſupra de nupt.* Quod tamen hodiè tantùm procedit in filio arrogato, item in filio adoptato ab aſcendentibus, ſecus autem eſt in filio adoptato ab extranea perſona: ille enim neque agnaſcitur agnatis patris adoptivi, neque illis
30 ab inteſtato ſuccedit, *gloſſ. d. §. per arrogationem.* Cognatis vero patris adoptivi vel arrogatoris, filius adoptivus vel

arroga-

arrogatus nullo vinculo conjungitur, ipsis nec ab intestato succedit: neque cum illis matrimonium contrahere prohibetur, *d. l. qui in adoptionem. d. §. adoptiva.* Decimoquartò adoptatus & arrogatus usque adeo filii jura 31. sortitur, ut statutum loquens de filio legitimo, etiam locum habeat in filio adoptato ab extranea persona, licet is in patris adoptivi potestate constitutus non sit, in illis videlicet casibus, in quibus leges ipsum æquiparant filio in potestate constituta, *Sylvest. Aldobr. hic. §. sed hodiè. n. 4. arg. l. 2. C. De noxal. actionib. l. 1. §. lex Falcidia. ff. Ad leg. Falcid. gloss. l. si quis servo. C. De furt.* Porro li- 32 cet per adoptionem sive arrogationem quis filius alterius efficiatur, atque filius adoptivus in plurimis assimuletur filio ex justis nuptiis nato, *§. in plurimis h. t. nost.* filius tamen adoptatus vel arrogatus non verè neque propriè, sed fictè & impropriè filii appellatione comprehenditur, *arg. §. minorem. & ibi Sylvest. Aldobr. n. 4. h. t. nost. l. adoptiones. ff. De adopt. l. filio quem. & ibi Ias. ff. De liber. & posth. l. 2. & l. mulierem. C. De adopt.* Ideoque appellatione filii in quacunque dispositione posita, non comprehenditur filius adoptivus vel arrogatus, *Bald. l. filium. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. Matth. de Afflict. c. 1. §. adoptivus si de feud. defunct. content. arg. l. fin. C. De his, qui ven. ætat. impetra.* sive illa dispositio sit lex, statutum vel consuetudo, *d. §. adoptivus. & ibi Præpos. Alex. l. in ius vocare. §. adoptivum. ff. De in ius vocand. facit text. l. 3. §. hac verba. ff. De negot. gest. Bart. l. 1. ff. De font.* sive sit ultima voluntas, *l. si ita quis §. 1. ff. De legat. 2. l. fideicommissum. ff. De condit. & demonstr. facit text. l. cùm pater. §. hereditatem. ff. De legat. 2.* sive contractus, *Ias. l. in ius vocare. §. prætor ait. n. 12. ff. De in ius vocand.*

vocand. arg. l. ex parte. §. in insulam. ff. De verb. oblig. Ideoque filii adoptivi vel arrogati, patri adoptivo, neque a tutela vel cura, §. *sed adoptivi. infr. De excusat. tutor.* neque à reliquis muneribus excusationem præstant, *l. 2. §. adoptivi. ff. De vocat. & excusat. muner.* Secundò ex hoc sequitur, quòd is, cui hereditas, legatum vel fideicommissum relictum fuit sub illa conditione, si ipse liberos habuerit, hoc relictum non consequatur per hoc, quod ipse liberos adoptat vel arrogat, *l. si ita quis. §. 1. ff. De legat. 2.* Tertio ex hoc sequitur, quòd gravatus alteri restituere fideicommissum, si ipse absque liberis decesserit, ab hoc gravamine non liberetur, si ipse decesserit liberis adoptivis vel arrogatis superstitibus, *l. fideicommissum. ff. De condit. & demonstrat.* Quartò ex hoc sequitur, dispositionem *l. si unquam. C. De revocand. donat.* non habere locum in filiis adoptivis, *Alex. Consil. 40. n. 15. lib. 4. Ias. l. generaliter. §. cùm autem. n. 2. limitat. 8. C. De instit. & substit.* Quintò ex hoc sequitur, statutum disponens, ut existentibus filiis masculis, fœminæ non succedant, non habere locum in filiis masculis adoptivis, *Corn. Consil. 85. n. 2. lib. 3. Ioan. de Anan. Consil. 27. Ias. l. in ius vocari. §. prætor. n. 13. ff. De in ius vocand. Ias. d. §. cùm autem. 8. limitat. & ibi Dec. n. 16.* Sexto ex hoc sequitur, dispositionem *d. §. cùm autem. & l. cùm unus ff. De condit. & demonstrat.* non habere locum in filiis adoptivis, *Petr. Cyn. Rom. Alber. Ias. & Dec. d. §. cùm autem. Alex. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. Ad Senatusconsultum Trebell.*
33 Septimò ex hoc infertur, per adoptionem sive arrogationem, patriam sive originem propriam non mutari: ideoque filium adoptivum vel arrogatum in aliena civitate, nihilominùs in propria patria muneribus atque hono-

honoribus obligatum esse, *l. in adoptionem la 1. C. De adoption. l. ordine. §. fin. & l. libertus. §. in adoptiva. ff. Ad municipal* licet ipse etiam in ea civitate, in qua pater adoptivus domicilium habet, munera subire cogatur, *d l. ordine. §. 1.* Porro licet adoptio sit imago sive fictio quædam à jure civili ad similitudinem naturæ inventa, *l filio quem. & ibi gloss. verb imagine ff. De liber. & posth.* adoptio tamen naturam imitatur, *ut hic. §. minorem. & l. adoptio enim ff. De adopt.* Ideoque minor natu majorem natu adoptare non potest, *ut hic. §. minorem. l. si paterfamiliâs. § fin ff. De adopt.* sed requiritur, ut adoptio rata sit, ut is, qui alium adoptare vult, adoptatum præcedat plenâ pubertate, *d. §. minorem l. arrogato. ff. De adopt.* sive is, qui alium adoptare vult, masculus sit sive fœmina, *Sylvest. Aldobr. d §. minorem. arg l. 1. ff. De legat. præst.* Similiter nec castratus, qui omni penitùs generandi facultate destituitur, alium adoptare potest, *ut hic. §. sed & illud. l. 2. ff. De adopt.* Eodem modo, cùm nec frater fratrem, nec filius patrem impediente rerum natura gignat, neque loco fratris, *l. nec apud. C. De heredib. instit.* neque loco patris, quem adoptari posse receptum est, *Ang. Paul. de Castr. & Corn. l si pater. C. De hered. instit.* Ex quo sequitur per fraternitatem juratam, quâ duo vel plures invicem jurant, quòd unus alterum pro fratre & tractare & habere velit, jura fratris quis non consequatur, neque frater juratus fratri jurato ab intestato succedat, *Fulgos. l neq; apud. C. De hered. instit. Immol. l. ille autem. ff. eod. tit. Alex. l. si pater. C. De heredib. instit. Alex. l. licet autem. C. De pact. Ias. & Dec. l. 1. C. Qui testam. fac. poss.* nisi statuto vel consuetudine contrarium cautum fuerit, *Ias. d l. 1. C. Qui testam. fac. poss.* Unum tamen notabilem effectum

(margin: 34 beside "Porro licet adoptio…"; 35 beside "Ex quo sequitur…")

Hhh fraterq-

fraternitas jurata inducit, quod videlicet, si frater juratus testamentum condat, atque in illo heredes instituat turpes personas, alius frater juratus contra heredes illius agere possit, vel ad pœnam, si ipsi sub pœna certare, ut fratres tractaturos juraverint, vel ad interesse, si pœna adjecta non sit, *Immol. d. l. ille autem, Ias. l. 1. n. 1. C. Qui testam. fac. poss. Alex. l. si pater. C. De hered. instit.* Et hæc omninò notanda sunt, quia sæpè inter milites fieri videmus, ut alter alterum loco fratris se tractaturum & habiturum promittat: Atque nostra ætate vidimus, fraternitatem juratam initam inter illustrissimos Principes, IOANNEM FRIDERICHUM Electorem
36 Saxoniæ, & PHILIPPUM Landgravium Hassiæ. Non tamen adoptio imitatur naturam in individuo, sed imitatur naturam in genere, *Sylvest. Aldobrand. d. §. minorem. & d. §. licet autem. Bart. l. si is, qui pro emptore. n. 27. & ibi Ias. n. 187. ff. De usucap. Bart. l. eandem. ff. De duob. reis. Bart. l. sub conditione. n. 2. ff. De solut. Alex. & Ias. l. Gallus. §. si eius. ff. De liber. & posth.* Ideoque illos, quos quidem in individuo filios habere non possumus, sed saltem in genere, non impediente rerum natura, filios habere potuimus, adoptare licet. Ex quo sequitur, licet is, qui uxorem non habet in individuo filium habere nequeat, si tamen is sit ejus qualitatis, ætatis & conditionis, ut quilibet alius ejusdem qualitatis, ætatis & conditionis filium habere possit, permittitur ipsi filium adoptare, *l. & qui uxores ff. De adopt.* Et licet is, qui filium non habet, nepotem habere nequeat: cùm tamen is, qui filium non habet saltem in genere, nepotem habere posset ex filio jam defuncto, placuit & eum, qui filium non habet, nepotem adoptare posse, *§. licet autem. & ibi Aldobr.*

Aldobr. hic. l. adoptare. ff. De adopt. Eàdem ratione receptum est, & spadonem adoptare posse, *ut hic.* §. *sed & illud. l. 2. & l. arrogato ff. De action.* Cæterùm, cùm quem non impediente rerum naturâ saltem in genere quis filium habere potuit, adoptare permissum est, *arg. l. mutus ff. De procurat. l. 1. ff. De testib. c. cùm apud extra de sponsal.* usque adeò, ut etiam fœmina tàm adoptari quàm arrogari possit, *l. nam & fœminæ. ff. De adopt.* & cœcus tàm adoptare, quàm adoptari possit, *l. etiam cæcus. ff. De adopt.* & infantem etiam, licet is neque consentiat, neque consentire possit, §. *pupillus. infr. De inutil stipulat. Sylvest. Aldobr.* §. *cùm autem. n. 2. &* §. *licet autem n. 10. h. t. nost. Paul. de Castr. Cons. 229. Incip. Viso testamento. Dec. Cons. 367.* adoptare vel arrogare liceat, *l. etiam infantem ff. De adopt.* Deinde hoc procedit, ut non tantùm aliquem loco filii, sed etiam loco nepotis, *l. adoptiones. ff. de adopt.* & tàm nepotem alienum nomine filii, quàm filium alienum loco nepotis adoptare liceat, *ut hic.* §. *etiam filium alienum.* Quinimò ei, qui duos filios habet, nepotem ex uno filio natum emancipare, & quasi ex alio filio natum loco nepotis adoptare permittitur, *l. si paterfamiliâs.* §. *qui duos. ff. De adopt.* Requiritur tamen ad hoc, ut is, qui extraneum nepotis loco adoptare vult, cùm præcedat 36. annis, *Sylvest. Aldobr. hic.* §. *licet autem. n. 10. arg.* §. *minorem h. t. nost. iunct. l. illud in princ. ff. Ad leg. Aquil.* Hæc tamen conclusio fallit primò in filio adoptivo emancipato, namque eum iterum adoptare non licet, *d. l. adoptare. ff. De adopt.* Quamvis filium vel nepotem naturalem emancipatum adoptare, prohibitum non sit, *d.* §. *qui duos. l. si pater. ff. De adopt.* Secundò hoc fallit in liberto alieno: hic enim adoptari non potest, *d. l. si paterfamiliâs.* §. *fin.* nisi ex speciali beneficio

Imperatoris, *l. fin. ff. De adopt. l. sciendum. ff. De rit. nupt.* Quamvis libertus proprius à patrono adoptari possit, *l. fin. ff. De stat. homin. gloss d. l. si paterfamilias. § fin.* Tertio hoc fallit in tutore & curatore, qui eum, cujus tutelam vel curam administravit, neque constante tutelà vel curà, neque eà finità ante rationes redditas, arrogare potest, *l. nec ei in princ. ff. De adopt.* nisi ex speciali permissione Imperatoris, *l. nonnunquam. ff. De adopt.* Quartò licet impubes arrogari possit, si tamen ipse pubes factus, fidem faciat sibi non expedire in patris arrogatoris potestate esse, ipse impetrare potest, ut a patre arrogatore emancipetur, *l. etsi pubes. ff. De adopt.* Quintò, fœminæ adoptare vel arrogare non permittitur, *§. fœminæ hic.* nisi ex speciali indulgentia Imperatoris, vel ad solatium liberorum amissorum, *d. §. fœminæ. l. mulierem. C. De adoption.* vel ob aliam similem justam caussam, *Ioan. Fabr. & Sylvest. Aldobr. d. §. fœminæ. Matth. de Afflict. c. 1. § adoptivus, si de feud. def. content. arg. l. illud in princ. ff. Ad l. Aquil. l. damni. ff. De damno infect.* Quinimò fœmina in illis casibus, in quibus ipsi arrogare vel adoptare permissum est, liberos adoptivos in potestate sua non habet, *gloss. d. §. fœminæ, verb. amissorum.* Ideoque illis pupillariter substituere non potest, *Sylvest. Aldobrand. d. §. fœminæ. n. 14.*

38 Adoptio duplex est, Arrogatio & Adoptio. Arrogatio est actus legitimus, per quem is, qui sui juris est, Imperatoris authoritate accedente filius alterius efficitur, ejusque potestati subjicitur.
39 Adoptio est actus legitimus, per quem liber homo, in patris potestate constitutus, accedente Imperio magistratus, ad similitudinem naturæ, filius alterius efficitur, ejusque vel potestati

testati subjicitur, si naturale vinculum concurrat, vel successionis tantùm capax fit, si naturale vinculum cesset. Et inter hanc arrogationem & adoptionem sunt 40 multæ differentiæ, prout ex illis, quæ circa explicationem definitionis diximus, satis liquet. Ultra ibi dicta adoptio & arrogatio in hoc differunt, quòd pater adoptivus potest filium adoptivum ad libitum suum etiam absque caussa aliqua impunè emancipare, nec tenetur ei quartam bonorum suorum assignare, *gloss. d. l. cùm in adoptivis verb. reverti. Nicol. de Neapol. & Sylvest. Aldobr. d. §. cùm autem. Ias. l. si arrogator. n. 9 ff. De adopt.* Arrogator verò si filium arrogatum sua justa & legitima caussa emancipaverit vel exheredaverit, cogitur filio arrogato omnia bona, quæ ipse ad patrem adoptivum ab initio transtulit, & quorum commodum patri adoptivo postea adquisivit reddere, & insuper ei quartam partem non eorum bonorum, quæ si exheredatio vel emancipatio facta non fuisset, ad illum ex bonis arrogatoris perventura fuissent, *prout Dd. communiter tradunt. gloss. hic. §. cùm autem, vers. item non aliter, verb. quartam. gloss. Bart. & Ias l. si arrogator ff. De adopt.* sed omnium bonorum suorum relinquere cogitur, *ut hic vers. item non aliter. & ibi Sylvest. Aldobr.* Et, si quidem arrogator filium arrogatum, absq; justa caussa emancipet, ipse cogitur bona, quę arrogatus ad patrem arrogatorem transtulit, item quorum commodum arrogatori postea adquisivit, arrogato emancipato in continenti restituere, *Ioan. Fabr. Nicol. de Neapol. hic. §. cùm autem, vers item non aliter. arg. illius text. junct. l. 4. §. 1. ff. De condit. & demonst. l. in substitutione ff. De vulg. & pupill. l. huismodi. ff. De verb. obligat. c. pastoralis. & ibi Dec. notat. 3. extra De except Idem*

tenet Iaſ. l. ſi arrogator. ff. De adopt. Quartam verò, quæ arrogato emancipato abſque legitima cauſſa ex bonis arrogatoris debetur, arrogatus emancipatus tandem mortuo arrogatore conſequitur, *Iaſ. d. l. ſi arrogator. Nicol. de Neapol. & Sylveſt. Aldobr. d. §. cùm autem verſ. item non aliter. arg. illius text. in verb. relinquere. iunct. l. fin. §. 1. ff. De tab. exhib.* Ideoque hæc quarta æſtimatur non ſecundum illa bona, quæ arrogator eo tempore, quo arrogatum emancipavit, habuit, ſed ſecundum illa bona, quæ arrogator tempore mortis ſuæ habuit, *Ang. d. §. cùm autem. arg. l. fin. ff. Si quid in fraud. patr.* Et ſi filius emancipatus ante arrogatorem deceſſerit, ipſe hujus quartæ petitionem ad heredes ſuos non transmittit, *l. 1. §. ſi impuberi. ff. De collat.* licet ipſe ſi decedat poſt mortem patris arrogatoris, hujus quartæ petitionem indiſtinctè ad heredes ſuos quoſcunque transmittat, etiamſi ipſe moriatur antequam hanc quartam agnoſcat, *d. l. ſi arrogator. & ibi Iaſ.* Præterea in quarta debita filio arrogato ex bonis patris arrogatoris, arrogator filio arrogato pupillariter ſubſtituere poteſt: in illis verò bonis, quæ filius arrogatus vel arrogatione facta ad arrogatorem tranſtulit, vel quorum commodum poſtea arrogatori acquiſivit, arrogator filio arrogato, nullo modo, nec etiam pupillariter ſubſtituere poteſt. Quinimo nec in quarta, quæ filio arrogato ex bonis arrogatoris debetur, arrogator arrogato ultra pubertatem ſuſtinere poteſt, *d. l. ſi arrogator.* Deinde licet legitima debita filiis legitimis & naturalibus, novellis conſtitutionibus aucta ſit, quarta tamen debita ex bonis arrogatoris filio arrogato aucta non eſt, *ſecundum communem atq. receptam Dd. ſententiam. gloſſ. §. 1. verſ. hoc obſervando. Auth. De trient. & ſemiſſ.*

Iacob.

Iacob. But. Bart. & Bald. d. l. si arrogator. & ibi Ias. n. 53. Porrò licet arrogator filio arrogato emancipato vel exheredato omnia bona, quæ ipse à filio arrogato acquisivit, restituere cogatur, fructus tamen horum bonorum, quos pater ex hisce bonis adquisivit, constante arrogatione, arrogator filio arrogato reddere non cogitur, sed illos lucratur, *gloss. d. §. cùm autem. vers. item non aliter. ver. commodum. & ibi Sylvest. Aldobr. n. 18. arg. l. cùm oporteat. §. 1. C. De bon. quæ liber. l. pro oneribus. C. De iur. dot. l. si filia. §. 1. ff. Famil. herciscund.*

In Titulum XII.

QVIB. MOD. JUS PATRIÆ POTESTAT. SOLVITUR.

Summaria.

1. *Continuatio.*
2. *Patriâ potestate qui liberari & quomodo dicantur?*
3 *Patria potestas qualiter morte naturali patris solvatur?*
4. *Qualiter deportatione.*
Vbi de bannitis nostri temporis.
5. *Et quid si pater bannitus vel deportatus restituatur ab Imperatore? & n. 7.*
6. *Illa autem restitutio quando facta intelligatur?*
8. *Imperator suspendens sententiam banni ad suum beneplacitum, hæc suspensio quando evanescat?*
9. *An suspensio banni ab Imperatore fieri possit, non consentiente eo, ad cujus utilitatem hæc sententia probata fuit? & n. seq.*

10. Intell.

40. Eman-

40. Emancipationiq; consentiat.

41. Quando tamen & quibus casibus pater invitus filium emancipare cogatur? & n. 43.

42. Vtrum, si filius, qui sub conditione, si emanciparetur, heres institutus fuit, eo casu, quo pater legatum, quod ipsi sub conditione emancipandi relictum est, agnovit, mortuus fuerit, antequam emanciparetur, ipse hereditatem matris non aditam transmittat. remissivè.

44. Invitus an & quando quis emancipari possit?

45. Adoptio quocunq; loco fieri potest, idoneo & honesto.

46. Vtrum in terris Saxonicis filiusfamilias eo ipso, quòd seorsim habitat, patria potestate solutus sit?

47. Vtrum pater, qui filium suum emancipavit, non interveniente solennitate legitimâ, emancipationem impugnare possit? remissivè.

48. Filius quando legitimè emancipatus præsumatur.

49. Emancipationis effectus, & n. seqq.

50. Quid juris emancipator in bonis filij emancipati consequatur?

51. Emancipati an patri sui heredes esse desinant?

1 PERSONAS quasdam esse sui juris, quasdam verò alterius potestati subjectas, & illas, quæ alienæ potestati subjectæ sunt, esse partim sub potestate Dominorum, partim verò sub potestate parentum, hactenus docuimus, & simul indicavimus, qui sub potestate dominorum sint, & qualiter hæc potestas dominica solvatur: Deinde etiam diximus, qui patriæ potestati subjecti sint, & quod potestas patria causetur partim aut ex justis nuptiis, aut ex adoptione: Reliquum nunc est, ut explicemus, quibus modis jus patriæ potestatis solvatur. Circa 2 quod annotandum, cùm omnis solutio sive liberatio vinculum, sive obligationem præsupponat, *l. manumissiones. ff. de instit. & iur. l. nam et si. ff. de iniust. rupt. l. decem. & ibi Jas. ff. De verb. oblig. c. ad dissolvendum. extra De desponsat. impub.* eum, qui patriæ potestati subjectus non est, neque eman-

 cipa-

cipatione, neque ullo alio modo à patria potestate liberari posse, *l. quidam cùm filium in princ. & ibi Iaſ. n. 17. ff. De verb. oblig.* Quod usque adeò verum est, ut emancipatio illius, quem quis sub potestate sua non habet, non confirmetur, licet ipse emancipatus postea per adoptionem sub potestate illius, qui hanc emancipationem fecit, esse ceperit, *arg. l. non putavit. §. si quis emancipatum. ff. De bonor. possess. contr. tabul. gloss. l. filio. ff. De liber. & posth. Bart. d. l. quidam cùm filium. & ibi Iaſ. n. 17.* Ideòque statutum vel quælibet alia dispositio loquens de illis, qui à patria potestate liberati sunt, non extenditur ad illos, qui à patre, cujus potestati subjecti non fuerunt, de facto vel emancipantur vel dimittuntur, *arg. l. 3. §. hæc verba. & ibi Bart. ff. De negot. gest. l. 1. §. si is, qui navem. ff. De exercit. act. l. 4. §. toties. & ibi Bart. & Alex. ff. De dam. infect. l. ita autem. ff. De admin. tutor. l. non aliter. ff. De legat. 3. l. Quicquid astringendæ. & ibi Iaſ. & Dd. ff. De verb. oblig.* Illi verò, qui patriæ potestati subjecti sunt, si quolibet modo à patriæ potestatis vinculis eximantur, patria potestate liberari propriè dicuntur, *ut hic in princ.* Ideoque dispositio quælibet, loquens de liberatis à patria potestate, in hisce locum sibi vendicat, *arg. d. §. si is qui navem. l. Labeo. ff. De suppell. legat. Bald. c. 1. & c. super literis. extra De testib. Bald. l. voluntas. C. De fideicom. Bald. c. 1. extra De Constit. Iaſ. l. 3. C. De liber. præterit.* Quamvis tamen statutum requirens certam solennitatem in solutionibus sive liberationibus non extendatur ad solutionem patriæ potestatis sive liberationem à patria potestate, *arg. l. in copulandis. & ibi Bald. C. De*
3 *nupt. Iaſ. l. si unus. §. pactus ne peteret. n. 32. ff. De pact. Sylvest. Aldebr. hic. n. 8.* Porrò patria potestas sicut & omnia alia vincula, *§. deinceps. Auth. De nupt.* morte natu-

naturali patris solvitur, *ut hic in princ.* Quod absque dubio procedit in filiis primi gradus, *ut hic in princ.* secus autem est in filiis ulterioris gradus, nepotibus nempe vel pronepotibus: illi enim mortuo avo, non efficiuntur sui juris, sed in potestatem patris sui incidunt, *ut hic in princ.* nisi pater ipsorum, vivo avo, vel mortuus vel emancipatus, vel quolibet alio modo patriâ potestate solutus fuerit: eo enim casu etiam nepotes mortuo avo juris sui efficiuntur, *ut hic in princ.* Quod usque adeò verum est, ut licet filius à patre emancipatus, ab eodem patre rursus arrogetur, nepotes tamen ex eo, ante emancipationem nati, & in avi potestate retenti, non in patris potestatem recidant, sed sui juris efficiantur, *l. si pater filium. ff. De adopt.* Hoc tamen fallit in filio, qui propter dignitatem à patria potestate liberatur: namque ejus liberi mortuo avo non efficiuntur sui juris, sed in patris potestatem recidunt, *§. illud. Auth. Constit. Quæ de dignit. gloss. hic in princ. verb. sui iuris. gloss. d. l. si pater filium.* Præterea licet morte patris naturalis patria potestas solvatur, effectus tamen agnationis per patriam potestatem inductus, morte naturali patris non tollitur, *arg. § per adoptionem. infr. De legitim. agnat. success. l. 2. §. parvi. ff. De suis & legit. heredibus.* Secundò, patria potestas solvitur deportatione, 4
ut hic. §. cùm autem. Quod procedit, sive pater sive filius deportatus fuerit, *d. §. cùm autem.* Ex quo sequitur, cùm banniti nostri temporis æquiparentur deportatis, *gloss. d. §. cùm autem verb. retineant. Specul. §. compendiosè ver. Quid de bannitis. De instrum. edit. Alex. Consil. 118. lib. 2. Cardin. Paris. Consil. 157. lib. 4.* Et per bannum patriam potestatem solvi, atque bannitum &

à patria potestate liberari, & liberos suos desinere in potestate sua habere, *arg. gloss. l. si quis servo. C. De furt. gloss. l. quod verò. ff. De legib.* Hoc tamen primò procedit tantùm in bannitis Imperii: namque illi, ut omnia jura civilia, ita & patriam potestatem absque dubio, *refragante tamen in hoc Sylvestro Aldobr. hic. n. 65.* perdunt, *Bart. l. amissione. §. qui deficiunt. arg. illius text. ff. De capit. diminut. Bart. in quæst. 1. Incip. Lucanæ civitatis. Ioan. de Immol. l. ex facto. ff. Ad Senatusconsultum Trebell. Alex. l. si cùm dotem. §. si patri. ff. Solut. matr. Ias. l. 1. n. 5. C. De liber. præter. Alex. Cons. 75 lib. 1. Corn. Cons. 59. lib. 1.* secus autem est in bannitis aliorum, qui superiorem recognoscunt, civitatum nempe, vel inferiorum Principum, Ducum, Marchionum, &c. Illi enim, licet amittant omnia beneficia juris municipalis illius civitatis, à qua banno subjecti sunt; tamen neque potestatem patriam, neque alia juris communis beneficia perdunt, *Iacob. de Aren. Feder. de Sen. Bart. & Alex. d. §. ex facto. Bart. d. §. qui deficiunt. Bart. d. quæst. 1. Alex. & Ias. l. 1. C. De hered. instit. Corn. Cons. 55. lib 2. Ioan. Fabr. Ang. & Sylvest. Aldobr. d. §. cùm autem. Socin. iun. Cons. 174. n. 20. lib. 2. arg. c. ut animarum. extra De constit. lib. 6. l. 1. C. De tabul. lib. 10. l. milites. C. De quæst. l. certa forma. & ibi Bart. C. De iur. fisc. lib. 10. l. quidam sunt. ff. De pœn.* nisi contrarium vel statuto cautum vel in sententia banni expressum fuerit: tunc enim bannitum etiam ab inferiore, patriam potestatem perdere traditur, *Bart. d. quæst. 1. Corn. d. Cons. 55. lib. 2. Sylvest. Aldobr. d. §. cùm autem. n. 59. Bald. l. 1. C. Si pend. appell. mors interven. Salic. l. 1. C. De hered. instit. arg. §. sed naturalia. supr. De iur. natur. gent. & civil. l. de quib. ff. De ll. gloss. l. 1. ff. De constit. Princip.* Secundo, per deporta-

portationem ita demum patria poteſtas ſolvitur, ſi deportatio fuerit facta ab iis, qui facultatem atque poteſtatem deportandi habent, quales ſunt Imperator, ejus vicem gerens Præfectus prætorio & Præfectus urbi, *gloſſ. d. §. cùm autem, verb. deportantur. & ibi Ang. & Sylveſt. Aldobr. arg. l. 1. §. ij, quibus. ff. De legat. 3. l. 2. §. 1. ff. De pœn. l. interpœnas. §. 1. ff. De interd. & relegat.* ſecus verò eſt, ſi quis fuerit deportatus vel minus ritè & legitimè, vel ab eo, qui deportandi poteſtatem non habet, *arg. l. quoties. & ibi Iaſ. ff. Qui ſatisd. cog. l. non putavit. §. non quævis. & ibi Bart. ff. De bon. poſſeſſ. contra tabul. l. 4. §. condemnatum. ff. De re iudic.* Similiter nec bannitus jura patriæ poteſtatis amittit, ſi bannum irrogatum fuerit vel minus ritè ſive legitimè, vel ab eo, qui hanc poteſtatem non habuit, *Corn. Conſ. 39. n. 2. lib. 1. arg. d. §. non quævis. & d. §. condemnatum.* Tertiò licet per deportationem & bannum quis jura patriæ poteſtatis amittat, bannitus tamen & deportatus, ab Imperatore reſtitutus jura patriæ poteſtatis recuperat, *d. §. cùm autem. l. fin. C. De ſentent. paſſ.* Quod abſque dubio procedit, ſi bannitus vel deportatus non per viam gratiæ, ſed per viam juſtitiæ reſtitutus fuerit: tunc enim ſicut ipſe omnia bona ſua, omneque jus ſuum, ita & patriæ poteſtatis jura recuperat, *arg. l. quòd ſi minor. §. Scævola. & l. patri pro filio. §. Item ex diverſo. ff. De minor. Raph. Cuman. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. & ibi Iaſ. n. 73. ff. De liber. & poſth.* Et licet bannitus & deportatus per viam gratiæ reſtitutus, indiſtinctè recuperet, neque fructus ex bonis ſuis propter deportationem amiſſis, poſt ſententiam deportationis, ante reſtitutionem factam perceptis, *Auth. Idem de Neſtorianis. C. De hæretic. Bald. c. domino quorum. Hic fin.*

Lex. Immol. Raph. Cuman. Alex. & Aret. d. §. & quid si tantùm: neque etiam bona à fisco vel ab alio, cui hæc bona propter deportationem applicata fuerunt, in tertium quolibet alienationis titulo translata, *Bart. Bald. Alex. Ias. & Dd. d. §. & quid si tantùm. Bart. Bald. & Dd. l. fin. C. De sentent. pass. Ang. §. si quis de parentibus. Abb. c. 1. arg. illius text extra De paroch. facit text. l. 2. §. marito. & §. si quis à Principe. ff. Ne quid in loc. public. l. 2. & ibi Bart. ff. De decurion. c. quamvis. De rescript. lib 6.* nisi hæc restitutio banniti vel deportati fuerit facta propter publicam pacem, *Bald. c. 1. ver. privilegia omnia. arg. illius text. De pac. constit. Ludovic. Roman. l. sed si hac. §. liberos. ff. De in ius vocand. Abb. c. 1. arg. illius text. extra De Paroch. Aret. d. §. & quid si tantùm. & ibi Ias. n. 79.* bannitus tamen & deportatus etiam per viam gratiæ restitutus, sicut recuperat bona sua omnia, quæ ipse propter sententiam deportationis vel banni amiserat, sive illa bona fisco, sive alteri immediatè propter deportationem vel bannum applicata fuerunt, *Cyn. Ang. Alex. & Aret. d. §. Et quid si tantùm. & ibi Ias. n. 74. arg. l. sive patronus in princ. ff. De iur. patron. l. 1. §. filius. & ibi Bart. ff. Ad Senatusconsultum Tertyll. l. fin. in princ. C. De sentent. pass.* Dummodò tamen hæc bona, ab illo, in quem per sententiam deportationis vel banni immediatè translata fuerunt, non fuerint alienata, sed in bonis suis retenta, prout supra diximus: ita quoque ipse recuperat honores, dignitatem, ordinem, *l. 1. C. De sentent. pass. Aym. Cravett. Cons. 168. n. 1.* & jus patriæ potestatis, *d. §. cùm autem. l. fin. C. De sentent. pass.* Quod usque adeò verum est, ut patre bannito vel deportato restituto testamentum filii, quod ipse condidit de rebus vel paternis,

ad ipsum

ad ipsum per sententiam deportationis vel banni delatis, vel de rebus peculii profectitii aut adventitii, ante deportationem vel bannum patris, adquisitis, irritum fiat, licet hic filius ante restitutionem patris mortuus fuerit, *Bart. l. fin. C. De sentent. pass.* Actus tamen inter vivos gesti vel celebrati à filio illius, qui deportatus vel bannitus fuit, indistinctè rati sunt, nec retractantur, licet pater illius deportatus vel bannitus restitutus fuerit, *l. fin. §. 1. C. De sentent. pass.* Et hæc absque dubio procedunt, quando Imperator bannitum vel deportatum restituit; Quod eo ipso fieri intelligitur, quod Imperator dicit vel simpliciter se restituere bannitum vel deportatum; *arg. l. 1. C. De sentent. pass.* vel se bannito vel deportato pœnam indulgere, eumque restituere, *l. fin. & ibi Bart. C. De sentent. pass.* secus autem est, si Imperator bannito tantùm pœnam indulgeat vel remittat: Tunc enim nisi specialiter contrarium dictum fuerit, *arg. l. si pater. C. De sentent. pass.* bannitus vel deportatus restitutus, neque bona, neque honorem, neque patriam potestatem recuperat, *l. in insulam. C. De sentent. pass.* Si tamen verba Imperatoris dubia sint, atque tàm indulgentiæ quàm restitutioni convenire possint, hæc verba ita accipienda sunt, ut bannitus vel deportatus restitutus intelligatur, *Bart. & Hippol. de Marsil. l. 1. §. si quis ultrò. arg. illius text. ff. De quæstion. Sylvest. Aldobr. lic. n. 47.* 6

7 Secundò bannitus vel deportatus restitutus, ita demum recuperat bona, dignitatem & patriam potestatem si ipse simpliciter restitutus fuerit: secus autem est, si hæc restitutio sit limitata: tunc enim bannitus vel deportatus, restitutus, nihil plus per restitutionem consequitur, quàm in restitutione expreßè continetur, *l. si debitor. C. De*

C. De sentent. pass. Neque verò tantùm, si per restitutionem sententia banni vel deportationis penitùs cassata fuerit, sed etiam, si per restitutionem sententia banni vel deportationis tantùm suspensa fuerit, credo deportatum vel bannitum interim jura patriæ potestatis recuperare, *arg. l. qua de tota in princ. ff. De rei vendic. junct. l. miles ita. ff. De test. milit. facit. §. si ab hostibus. & ibi gloss. verb. pendet h. t. nost. l. 2. & l. si ex duobus. §. sed & Marcellus. ff. De in diem addict. Bart. l. Julianus. n. 38. ff. De condict. indeb. Felin. c. fin. n. 1. extra De Constit. Dec. l. is da-*
8 *mnum. §. quod pendet. ff. De reg. iur.* Circa quod annotandum, si Imperator suspendens sententiam banni vel deportationis, dicat se hanc sententiam ad suum beneplacitum suspendere, hanc suspensionem banni vel deportationis evanescere, illo Imperatore, qui hanc suspensionem fecit, mortuo, *Ang. Cons. 217. Dec. Cons. 108. arg. c. si gratiosè. De rescript. lib. 6. l. 4. ff. De locat. conduct. Bart. Alex. & Ias. l. centesimis. §. fin. ff. De verb. obligat.*
9 Et hæc suspensio banni sive deportationis, quando fit ad tempus certum, indistinctè ab Imperatore fieri potest, etiam non consentiente eo, ad cujus utilitatem hæc sententia prolata fuit, *arg. l. quoties. C. De precib. Imper. off.*
10 *Alex. Cons. 216. n. 14. lib. 2.* Quod etiam hodiè locum habere judico: Namque licet, in Constitutione Regis Maximiliani de pace, facta VVormatiæ, Anno 1495 & in ordinatione super judicio Cameræ Imperialis facta Augustæ Anno 1548. cautum sit, bannitum à banno ab Imperatore non absolvendum, nisi illo, ad cujus commodum sententia banni lata fuerit, consentiente: Cùm tamen illæ Constitutiones tantùm de absolutione à banno loquantur, nec ullam faciant mentionem suspensionis

ſionis banni, haſce Conſtitutiones ad ſuſpenſionem banni ab Imperatore factam non extendendas, de jure reſpondit, doctiſſimus atque excellentiſſimus noſtræ ætatis Jureconſultus, Dominus atque Præceptor meus *Marian. Socin. iun. Conſ. 68. n. 32. lib. 3.* Tum, quia aliud eſt abſolvere, aliud verò ſuſpendere, *arg. l. ſciendum. ff. De uſur. c. ancillam. 32. q. 2. gloſſ. c. non eſt. extra De vot.* &, lex vel conſtitutio loquens de uno caſu ad caſum diverſum vel ſeparatum extendi non debet, *arg. l. Papinianus exuli. ff. De minorib. l. Iulianus. ff. De condict. indeb.* Tum, quia verba harum conſtitutionum non habent locum in ſuſpenſione banni; & certum eſt, quòd ceſſantibus verbis conſtitutionis alicujus, & ipſa quoque conſtitutio ceſſet, *l. ita autem. & ibi Bart. ff. De admin. tutor. l. 4. §. toties. & ibi Bart. & Alex. ff. De damn. infer. l. 1. §. ſi is, qui navem. ff. De exercit. act.* Tum etiam, quia hæ Conſtitutiones imperiales ſunt juris communis correctoriæ; & conſtitutio juris communis correctoria, nunquam extrà illum caſum, de quo expreſsè loquitur, extendenda eſt, *l. ſancimus. C. De teſtam. l. præcipimus. C. De appell.* Deinde etiam certum eſt, aliam rationem militare in ſuſpenſione, quàm in abſolutione, igitur & propter rationis diverſitatem Conſtitutiones imperiales de abſolutione banni loquentes ad ſuſpenſionem extendi non debent. Simi- 11
liter & à deportatione, ſive à banno Imperiali Imperator deportatum & bannitum abſolvere, atque contra ſententiam banni vel deportationis tàm deportatum quàm bannitum penitùs reſtituere poteſt, etiam parte adverſa invita, quatenus ſententia deportationis vel banni reſpicit pœnam corporalem, item etiam quatenus hæc ſententia reſpicit pœnam pecuniariam fiſco ap-

plicandam, *arg. l. rescripta. & ibi Bald. & Ias. C. De precib. Imper. offerend.* quatenus verò sententia deportationis vel banni respicit pœnam pecuniariam parti adversæ applicandam Imperatori non permittitur bannitum vel deportatum à sententia banni vel deportationis absolvere, vel ipsum restituere, parte adversa non consentiente, *Cyn. & Bald. l. Gallus. §. Et quid si tantùm. Quæst. 3. ff. De liber. & posth. Alex. Cons. 190. Cons. 216. lib. 2. Ias. l. 2. n. 12. arg. gloss. ibid. C. De in ius vocand. facit id quod tradit Bald. & Ias. d. l. rescripta. Petr. de Anchor. Cons. 161. Host. c. quanto. extra De iureiur. Innoc. c. in nostra. extra De iniur. Abb. c. ut si Clerici. §. de adulterijs. extra De iudic. Ioan.*
12 *Andr. c. dudum. Cl. 2. extra De Elect.* Quinimò secundum quod Constitutionibus Imperialibus novellis cautum est, Imperatori non permittitur parte adversa non consentiente bannitum restituere, vel à sententia banni absolvere, etiam quoad pœnam corporalem vel pecuniariam fisco applicandam, *ut patet ex Constit. Regia de pac. facta VVormatiæ, Anno 1495. & ex Constitut. Imperiali de pace facta VVormatiæ, Anno 1521. item in Ordinatione super iudicio Camerali facta Augusta, Anno 1548. lib. 2. cap. 18.* Namque licet præfatæ Constitutiones imperiales generaliter & indistinctè dicant, Imperatori non permitti bannitum parte adversa non consentiente à banno absolvere, nec ullam mentionem faciant, de pœna corporali vel pecuniaria fisco applicanda: Cùm tamen prædictæ Constitutiones omninò inanes essent, nec quidquam ultra juris communis dispositionem operarentur, nisi hæ Constitutiones ita interpretarentur, ut Imperatori etiam, quoad pœnam corporalem & pœnam pecuniariam fisco applicandam, non permittatur parte adversa

adversa non consentiente à sententia banni absolvere, hæ Constitutiones necessariò ita interpretandæ sunt, ut hodiè Imperatori non permittatur, bannitum à sententia banni, parte adversa non consentiente absolvere, etiam quoad pœnam vel corporalem vel pecuniariam fisco applicandam, *arg. l. si quando in princ. ff. De legat. 1. l. fundus qui locatus. ff. De fund. instr. c. si Papa de privileg. lib. 6. Ias. l. 1. in princ. n. 40. ff. De offic. eius, cui mand. est iurisd.* Hoc tamen fallit ex caussa publicæ utilitatis, pacis nempe vel simili. Namque propter hanc caussam Imperatori indistinctè, etiam hodiè permissum est, bannitum à sententia banni, etiam parte adversa non consentiente absolvere, tàm quoad pœnam corporalem, quàm quoad pœnam pecuniariam, item sive illa pœna sit applicanda fisco, sive sit applicanda parti, *Socin. iun. Cons. 68. n. 16. cum sequentib. lib. 3. arg. c. quod sicut in fin. prin. extra De election. c. his, quæ. extra De maior. & obed c. nisi essent. & ibi Anton. de Butr. & Abb. extra De præbend. c. hac quippe. 3. q. 6. c. 1. & c. ecce. 23. q. 4. Bald. Ang. & Ias. l. conventionum. ff De pac. Bart. l. quæcunq;. C. De iur. fisc. lib. 10. Bald. l. benè à Zenone. C. De quadr. præscript. Bald. c. 1. ver. privilegia omnia. de pac. Constant. Ang. l. venditor. §. fin. ff. Comm. prædior. Ang. l. Antiochensium. ff. De privil. credit. Abb. c. 1. arg. ill. text. extr. de Paroch. Alex. Cons. 94. lib. 5. Aret. l. Gallus. §. & quid si tantùm. & ibi Ias. n. 79. cum plurib. seq. ff. De liber. & posth. Ias. l. Barbarius. n. 24. cum plurib. seq. ff. De offic. prætor. Idemq; Ias. l. 2. n. 14. cum duob. seq. C. de in ius vocan.* Deinde cùm prædictæ constitutiones novellæ, tantùm loquantur de bannito ob fractam pacem, sequitur prędictas constitutiones minimè extendendas ad bannitos ob aliam causam, *arg. l. sancimus. C. De test. l. præcipimus. C. de appell.* Præterea neq; suspensio banni,

13 15 16

neque absolutio à banno aliter rata est, nisi in ea & caussa & omnis facti qualitas expressa fuerit, *Guilhel. de Cugn. l. 3. C. De Episcop. aud. Oldrad. Cons. 212. Bald. l. praescriptione. & ibi Ias. n. 31. C. Si contr. ius vel util. public. Alex. Cons. 114. lib. 1. Andr. Barbat. c. super literis. & ibi Dec. n. 9. extra De rescript. Felin. c. postulasti. n. 1. extra eod. tit. Ias. l. nec da-*
17 *mnosa. C. De precib. Imper. offer.* Porrò secundum juris communis dispositionem bannitum restituere, vel à banno quem absolvere, nemo potest nisi Imperator tantùm, *l. relegati. & ibi Bart. ff. De poen. gloss. hic in verb. Principis. & ibi Dd.* vel alius non recognoscens superiorem, *Bart. d. l. relegati. Salic. l. cum indulgentia. C. De sent. pass. Ang. hic. n. 5. & ibi Sylvest. Aldobr. n. 39. facit id, quod docet Bart. l. 1. §. de qua. ff. De postul. Bart. l. infamem in fin. ff. De public. iudic. Bart. l. hostes. ff. De capt. & postl. revers. Dec. Cons. 528. Cons. 534.* Hodiè verò bannitum à banno absolvere permittitur, non tantùm Imperatori, sed etiam Regi Romanorum & judicio Cameræ, præterquam in gravissimis caussis, in quibus Camera Imperialis bannitum non, nisi consentiente Imperatore à banno absolvere potest, *cap. 2. lib. 2. Ordinat. super iudic. Camer.*
18 *facta Anno 1548.* Et hæc quidem secundum juris communis dispositionem procedunt: de jure autem Saxonico, quid juris statuatur de bannitis, & quomodo quis à banno liberetur, *videte art. 38. & ibi gloss.* Landrecht. *lib. 1. Art. 4. & ibi gloss.* Landrecht. *lib. 2. Art. 17. & ibi gloss.* Landrecht. *Item in Tit.* Proceß von der Acht. *& in Tit.* Von der Verfestung oder Acht. *qui tituli sunt adiuncti & Spe-*
19 *culo Saxonico & Processui Chiliani* Königs. Et hæc de deportatis sive bannitis dixisse sufficiat: Relegati autem licet illi infames efficiantur, *l. cognitionum. §. munitur.*
ff. De

ff. De var. & extraord. cognit. l. capitalium in princ. ff. De pœn. Bart. l. eius. §. 1. ff. De testam. nisi relegationis pœna fuerit irrogata pro tali delicto, quod secundum juris communis dispositionem, non relegatione, sed mitiori pœna plectitur, *arg. l. quid ergo. §. pœna gravior. & ibi Bart. & Bald. ff. De his, qui not. infam. l. si Posidonium. & ibi Bart. & Bald. C. Ex quib. causs. infam. irrog.* relegati tamen neque civitatem, neque patriam potestatem, neque testamenti factionem, amittunt, *ut hic. §. cùm autem. & ibi gloss. verb. retinent. Ang. & Sylvest. Aldobr. d. l. eius. §. 1.* sive quis relegatus fuerit ad tempus, sive perpetuò, *l. relegatorum. §. sive ad tempus. ff. De interd. & relegat.* Quod non tantùm eo casu, quando in sententia relegationis hoc expressum est, ut quis perpetuò relegatus sit, sed etiam si quis simpliciter relegetur, fieri intelligitur, *arg. l. festivis. & ibi Bald. C. De pœn.* Quamvis non simpliciter, sed ad tempus incertum & indeterminatum relegatus, ad decendium relegatus intelligatur, *arg l. fine præfinito. & ibi gloss. & Bart. ff. De pœn. Bald. l. 1. C. De postul. Bald. d. l. servus. Bald. & Abb. c. ex literis. extra De constit. Bald. c. 1. extra De translat. prælat. Ias. l. si se non obtulit. §. si iudex. ff. De re iudic. facit id quod docet Bald. l. 1. ff. Si ag. vectig. vel emphyteut. Bald. l. 1. ff. Pro Soc.* Nec mirum est, deportatum jura patriæ potestatis amittere, relegatum verò ea retinere: Cùm leges multas alias differentias inter deportatos & relegatos constituant. Namque deportati omnia bona sua, quæ tempore deportationis irrogatæ habuerunt, amittunt, *d. l. eius. §. 1. ff. De testam.* eaque applicantur vel descendentibus aut ascendentibus, deportati, si deportatus descendentes vel ascendentes habeat, *§. fin. Auth. ut null. iudic. Auth. Bona damnatorum.* 20

torum. C. De bon. damnat. vel fisco, si deportatus ascendentes vel descendentes non habeat, *d.* §. *fin. Auth. ut null. iudic.* Relegati verò omnia bona sua retinent, nisi in sententia relegationis contrarium tacitè vel expressè dictum fuerit, sive relegatio sit ad tempus sive sit perpetua, *l. 1. l. relegati. & l. relegatorum.* §. *ad tempus. ff. De interd. & releg.* Præterea deportatio semper est perpetua, relegatio verò fit interdum perpetua, interdum verò ad tempus, *d. l. relegatorum.* §. *est differentia*, & deportatus vel non excedens intra tempus constitutum illa loca, quos ipse vitare prohibitus est, vel ad illa loca rediens, punitur pœna capitis, *l. relegati. l. capitalium.* §. *in exulibus. ff. De pœn.* Quod tamen non de pœna ultimi supplicii, sed de pœna servitutis intelligendum esse ego unà cum aliis *Sylvest. Aldobr. hic.* §. *cùm autem. n. 53.* censeo: Quia clari juris est, quòd quando in lege vel constitutione aliqua fit mentio pœnæ capitis, hanc non de atrocissima pœna capitis, ultimo supplicio nempe, sed de mitiori pœna capitis, deportatione nempe vel servitute, *l. 2. in princ. ff. De pœn. intelligi. gloss. l. 1. C. Ne Iuda. Christian. mancip. Ioan. Andr. & Abb. c. quanto. extra De iureiur. Alex. Cons. 104. n. 2. lib. 1. Cons. 115. lib. 3. Ias. l. 3.* §. *hæc pœna. ff. Quod quisq; iur. Ias. l. transigere. C. De transaction. Dec. l. imperium. ff. De iurisd. omn. iudic. Dec. l. magistratibus. ff. eod. tit. Dec. c. ex literis. extra De Constitut. Alciat. in Tract. De præsumpt. circa fin.* Relegatus verò, si vel intra terminum constitutum illa loca, ex quibus relegatus est, non excesserit, vel non finito tempore, ad quod relegatus est, intra illa loca redierit vel deportatur, si in perpetuum relegatus fuerit, *d. l. relegati. l. aut damnum. l. quisquis. l. capitalium.* §. *in exulibus. ff. De pœn.*

vel in

vel in perpetuum relegatur, si ipse ad tempus relegatus fuerit, *d. l. relegati. d. §. in exulibus.* Quod tamen ita demum verum judico, si vel tempus, ad quod relegatus quis est, si relegatus fines, ex quibus relegatus est, intra tempus præfinitum non excesserit, vel tempus, quod adhuc relegationi superest, si relegatus quidem fines excesserit, sed nondum finito tempore relegationis redierit, duplicatum decennium excedat: secus autem est, si hoc tempus, duplicatum decennium non excedat: tunc enim relegatus ad tempus, si vel fines, ex quibus relegatus est, intra tempus præfixum non excedat, vel ante tempus relegationis finitum in illos revertatur, non in perpetuum relegatur, sed tantum tempus, quod ipsi ex relegatione superest, duplicatur, *Ang. d. §. cùm autem. n. 6. arg. d. §. quisquis. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Sylvest. Aldobr. d. §. cùm autem. n. 52.* Tertiò, cùm damnatus in opus publicum, civitatem amittat, *l. quidam sunt pœnæ. ff. De pœn.* sequitur ipsum & jura patriæ potestatis amittere, *ut hîc. §. cùm autem.* Quod tamen ita demum procedit, si quis in perpetuum ad opus publicum condemnatus fuerit, secus autem est, si quis ad tempus tantum, ad opus publicum condemnatus sit: ipse enim neque civitatem, neque jura patriæ potestatis amittit, *l. capitalium in princ. ff. De pœn. Bart. l. 2. n. 10. ff. De public. indic.* Quartò & excommunicatus jura patriæ potestatis amittit, quia ipse deportato æquiparatur, *gloss. §. minor. infra De cap. diminut.* hanc tamen sententiam veram non judico, eamque Dd. nostri communiter reprehendunt, volentes excommunicatum & jura patriæ potestatis non perdere, & relegato non deportato æquiparari, *Bart. l. 2. n. 7. ff. De public. indic. Bart. l. si quæramus. ff. De*

(margin numbers: 21 beside "Tertiò"; 22 beside "Quartò")

ff. De testam. Bald. c. intelleximus. n. 12. & ibi Dec. n. 4. extra De iudic. Abb. Rubr. extra De testament. Abb. c. si verò. extra De sentent. excom. Ang. §. fin. infr. Qui testam. fac. poss. Ias. l. fin. n. 7. C. Qui admitt. Sylvest. Aldobr. infr. De capit. di-
23 *min. in princ. n. 50.* Quintò patria potestas solvitur servitute, si videlicet vel filius vel parens in servitutem redactus fuerit. Ex quo sequitur primò, cùm damnatus in metallum vel in opus metalli efficiatur servus pœnæ, *l. quidam sunt pœnæ. ff. De pœn.* damnatum in metallum vel opus metalli, jura patriæ potestatis amittere, *ut hic. §. cùm autem.* Quod etiam hodiè obtinere judico: namque licet secundum novellas constitutiones damnati in metallum non efficiantur servi pœnæ, neque libertatem amittant, *§. Quod autem. Auth. de nuptijs. Auth. sed hodiè. C. De donat. int. vir. & uxor.* Cùm tamen damnatus in metallum vel opus metalli etiam hodiè civitatem Romanam amittat, *Ioan. Fabr. infr. De capit. dimin. in princ. n. 3. & ibi Ang. §. maxima. arg. d. l. quidam sunt pœnæ. §. maxima. infr. De capit. dimin. iunct. l. sancimus. C. De testament. l. prœripimus. C. De appell.* dubium non est, eum etiam hodiè jura patriæ potestatis perdere, *d. §. cùm autem.*
24 Secundò ex hoc sequitur, damnatos ad perpetuos carceres vel ad perpetua vincula, quales sunt damnati ad triremes jura patriæ potestatis amittere: quia illi æquiparantur damnatis in metallum, *Innoc. c. qualiter & quando. extra De accusat. Bart. l. 2. n. 9. ff. De public. iudic.*
25 *Abb. Rubr. n. 4. extra De testam.* Tertiò ex hoc infertur, cùm damnati ultimo supplicio sive ad mortem, statim efficiantur servi pœnæ, atque & civitatem & libertatem amittant, *l. quod ad statum. l. qui ultimo. ff. De pœn. l. eius, qui, §. in insulam. ff. De testam. l. si quis filio exheredato. §.*
irritum.

irritum. ff. De iniust. rupt. irritoq; fact. test. damnatum ultimo supplicio & jura patriæ potestatis amittere, *ut hic. §. cùm autem.* Quod etiam hodiè locum obtinet, *Bart. Paul. de Castr. & Francisc. Aret. d. l. eius qui. §. 1. Alex. l. 2. n. 2. 8. & 9. & ibi Ias. n. 2. & 11. C. Qui testam. fac. poss. Bart. l. 1. ff. De bon. damnato. Ang. Aret. & Sylvest. Aldobr. d. §. cùm autem. Ang. Aret. in Tract. De testam. in princ. col. 8. Ang. in Tract. de malefic. ver. & si caput à Spatulis. & ibi August. Arimin. Abb. Rubr. n. 4. extra De testam. Bart. d. l. qui ultimo. Corn. Cons. 278. lib. 4. Dec. l. furiosum. n. 18. C. Qui testam. fac. poss. Card. Paris. Cons. 46. n. 11. lib. 3.* Quæ conclusio extenditur, ut procedat non tantùm, quando damnatus ad mortem supplicio affectus fuit, sed etiam quando post sententiam condemnationis latam vel aufugit vel ex manibus judicis ereptus fuit, *Bart. d. l. qui ultimo. Ang. d. §. cùm autem. Abb. d. Rubr. n. 4. extra De testam.* Hæc sententia fallit primò, si sententia condemnationis sit quolibet modo nulla, *l. 2. §. fin. ff. De pæn. Bart. l. qui ultimo. facit l. 4. §. condemnatum. ff. De re iudic.* Secundò hæc conclusio fallit, si à sententia condemnationis appellatum fuerit, *d. l. 2. §. fin. ff. De pæn. d. l. si quis filio exheredato. §. hi autem.* Tertiò hæc conclusio fallit, si quis non fuerit simpliciter, sed sub conditione, si videlicet certam pœnam pecuniariam intra certum tempus non solverit, ad mortem condemnatus, & condemnatus intra tempus præfinitum conditionem impleverit. Namque licet condemnatus ad mortem sub conditione, in multis æquiparetur simpliciter condemnato ad mortem, *Bart. l. 2. ff. De public. iudic. Bald. l. data opera. n. 14. C. De accusat. Bald. l. 1. C. Qui accus. poss.* tamen sub conditione ad mortem condemnatus,

deficiente conditione, perinde jura patriæ poteſtatis retinet, atque ſi ipſe ad mortem condemnatus non fuiſſet, *arg. l. decem. ff. De verb. oblig.* Quartò, licet alternativè condemnatus vel ultimo ſupplicio vel ad dandam certam pecuniæ quantitatem, in multis æquiparetur condemnato ſimpliciter ad mortem, *Bart. l. 2. ff. De public. iudic.* ſi tamen is, qui alternativè vel ultimo ſupplicio vel ad dandam certam pecuniæ quantitatem damnatus eſt, illam pecuniæ quantitatem, ad quam damnatus eſt, ſolverit, ipſe perinde jura patriæ poteſtatis retinet, atque ſi ipſe ab initio tantùm ad illam quantitatem, condemnatus fuiſſet, *arg. l. cùm incertus. ff. De legat. 1. junct. l. cùm is. §. fin. ff. De condict. indeb. l. Stichum aut Pamphilum in princ. ff. De Solut.* Quintò licet abſciſſio vel amiſ-
6 ſio manus alteriusve membri æquiparetur morti, *gloſſ. l. Imperium. & ibi Bart. n. 8. Alex. Dec. & Iaſ. n. 24. ff. De iurisd. omn. iudic. gloſſ. fin. l. 2. C. De offic. eius qui vic. alt. ger. Bart. l. 2. n. 12. ff. De public. iudic. Dec. l. nemo gladij. ff. De reg. iur. arg. §. ad hoc prohibemus. Auth. De collat. Clem. 1. De homicid.* is tamen, cui ſupplicii cauſſa manus vel aliud membrum amputatum eſt, vel oculi effoſſi, neque civitatem neque patriam poteſtatem amittit, *l. qui manus. & ibi Bart. Immol. & Aret ff. De teſtam. Spec. §. compendiosè, verſ. quid de exoculatis. De inſtrum. edit. Bald. l. ſi veritas. C. De fideiuſſ. Abb. Rubr. n. 4. extra De teſtam. Dec. d. c. Im-
27 perium. n. 42.* Quartò ex hoc ſequitur, libertum ob ingratitudinem in ſervitutem redactum, quia is & civitatem & libertatem amittit, *§. maxima. infra De cap. dimin.* jus quoque patriæ poteſtatis perdere, *Arg. d. §. cùm autem.* Quintò, cùm major viginti annis, qui ſe ad precium participandum vendi paſſus fuit, ſervus efficiatur, *§. pen.*

§. *pen. supr. De iur. pers. l. 1. l. 2. l. 3. ff. Quib. ad libertat. proclam. non lic. §. maxima. infr. De capit. diminut.* sequitur ipsum jus patriæ potestatis amittere, *d. §. cùm autem.* Sextò ex hoc infertur, cùm captus ab hostibus servus 28
hostium efficiatur, §. *ius autem gentium supra De iur. natur. gent. & civil. §. servi. supra De iur. pers. §. item ea, quæ ab hostibus. infr. De rer. divis.* captum ab hostibus jura patriæ potestatis amittere, *arg. l. sic eveniet. ff. Ad leg. Iul. de adult. l. cùm heredes §. 1. ff. De adq. possess.* Quod non tantùm procedit in patre capto ab hostibus, sed etiam locum habet in filio ab hostibus capto, *arg. l. pen. ff. De lib. & posth. §. sed etsi pater h. t. nost.* Et hoc absque dubio verum est, inspecto præsenti statu: namque quoad statum præsentem, neque pater captus ab hostibus, liberos suos in potestate habet, neque liberi capti ab hostibus in potestate patris sunt, *gloss. d. §. si ab hostibus, verb. pendet. & ibi Sylvest. Aldobr. arg. l. lege Cornelia. ff. De testam. l. pen. & ibi Ias. ff. De liber. & posth. l. fin. §. 1. C. De sentent. pass. l. 2. & l. si ex duobus. §. sed & Marcellus. ff. De in diem addict. Bart. l. Iulianus. n. 38. ff. De condict. indeb. Dec. l. is damnum dat. §. quod pendet. ff. De reg. iur.* Et, si pater vel filius ab hostibus captus ibidem decesserit, nec postliminiò revertatur, omnia gesta tàm à patre quàm à filio perinde habentur, atq; si captus ab hostibus eo tempore statim mortuus fuisset, *ut hîc. §. si ab hostib. l. lege Cornelia. ff. De testam. l. Gallus. §. in omnibus. ff. De liber. & posth. l. pen. ff. eod. l. 1. §. 1. ff. Ad SC. Macedon. l. in bello. §. si quis capiatur. & l. bona in prin. & §. quod si filius ff. de capt. & postlim. reversf.* Quod usq; adeò verum est, ut patre & matre ab hostibus captis, patre ibidem defuncto, filius apud hostes in captivitate patris conceptus ab hostib. rediens, neq; familiam

patris neque hereditatem paternam recuperet, *l 1 & ibi gloss. & Bald. C. De capt. & postl. reverss.* Hoc tamen fallit in casu, *l. si quis pro emptore in princ. & ibi Bart. n. 19. & Ias. ff. De usucap.* in quo casu fictio legis Corneliæ locum non
29 habet. Si verò pater ab hostibus redierit, ipse jure postliminii, sicut omnia jura sua: ita quoque & patriam potestatem recuperat, *d. §. si ab hostibus. l. cùm duæ. l. postliminium est ius. ff. De capt. & postlim. reverss.* sive ipse in pace redierit, sive ipse victis hostibus recuperatus fuerit, *d. l. in bello in princ. & §. 1.* item sive ipse intra fines Romani Imperii redierit, sive ad populum, amicum vel socium Romani Imperii pervenerit, *l. postliminij. l. postliminium. §. postliminio. ff. De capt. & postlim. reverss.* Neque solùm reversus ab hostibus jus potestatis patriæ recuperat, quoad illos filios, qui ex ipso ante captivitatem concepti fuerunt, sed etiam quoad illos liberos, qui ex ipso, cum uxore sua capto, in captivitate apud hostes concepti & nati fuerunt, *gloss. & Bald. l. 1. C. De capt. & postlim. reverss.* Possessionem tamen amissam vel interruptam captus ab hostibus jure postliminii non recuperat, *l. deniq. cum l. seq ff. Ex quib. causs. mai.* Similiter matrimonium propter captivitatem unius conjugis separatum, jure postliminii non redintegratur, *l. non ut à patre. l. cùm duæ. §. fin. ff. De capt.* Quod tamen hodiè correctum est, namque secundum dispositionem juris canonici per captivitatem matrimonium nunquam dissolvitur, *arg. c. inter corporalia. extra De transl. prælat. c. ex parte. extra De converss. coniugat.* & ad conjugem ab hostibus reversum, conjunx, qui in civitate mansit, redire cogitur, usque adeò, ut ipse credens conjugem suum apud hostes mortuum, cum alio matrimonium con-

traxe-

traxerit, ipſe hunc ſecundum conjugem dimittere, & ad primum redire cogatur, *c. cùm per bellicam. 34. q. 1.* Præterea pater reverſus ab hoſtibus non tantùm recuperat patriam poteſtatem, omniaque jura ſua, ſed & ipſe retrò in civitate fuiſſe præſumitur, atque perinde habetur, atque ſi ipſe nunquam ab hoſtibus captus fuiſſet, *d. §. ſi ab hoſtibus. §. retrò. l. in bello. §. codicilli. l. bona. § quod ſi filius. ff. De capt. & poſtlim. reverſ.* Ideoque patre reverſo ab hoſtibus, teſtamentum filii ipſo jure annulatur, perinde atque ſi hoc teſtamentum patre in civitate manente conditum fuiſſet, ſive pater filio vivo, ſive filio mortuo ab hoſtibus redierit, *gloſſ. Bart. Bald. & Salic. l. fin. C. De ſentent. paſſ. Bart. d. l. ſi is, qui pro emptore in princ. n. 54. Ang. & Sylveſt. Aldobr. hic.* Similiter & contractus à filiofamiliâs tempore captivitatis initi, rati non ſint, ſi hi contractus tales ſunt, qui patre remanente in poteſtate rati non fuiſſent, *arg. l. 1. §. 1. ff. Ad SC. Macedon.* Eodem modo & filius quicquid tempore captivitatis patris adquiſivit, hoc patris, poſtliminiò reverſi perinde efficitur, atque ſi filius hoc adquiſiviſſet, patre in civitate manente, *l. pen. ff. De ſuis & legit. hered. l. bona. §. quod ſi filius. ff. de capt.* Hæc tamen concluſio fallit primò, quoad uſucapionem ſive præſcriptionem complendam: namque quoad hoc pater ab hoſtibus reverſus in civitate ſemper fuiſſe non fingitur, *d. l. deniq. ff. De minorib. Bart. d. l. ſi is, qui pro empt. n. 19. & ibi Iaſ.* Secundò hæc concluſio fallit, quoad teſtamentum conditum & contractus à filio celebratos de rebus, tempore captivitatis à filio quæſitis. Namque teſtamentum conditum & contractus à filio celebratus, de hiſce rebus non retractatur, *Petr. l. fin. C. De ſentent. paſſ. Ang. d. §. ſi ab hoſtibus. arg. d. l. deniq. cum l. ſeq.*

l. seq. In hoc tamen Dd. quoad testamentum communiter contrarium tenent. Bald. l. fin. C. De sentent. pass. Similiter ego hanc sententiam, nec quoad contractus à filio celebratos veram esse judico, *arg. d. l. 1. §. 1. ff. Ad SC. Maced.* Tertiò hæc conclusio fallit in alienatis titulo singulari à filio capti ab hostibus: Illa enim patre reverso ab hostibus non retractantur: neque quoad illa pater reversus semper in civitate fuisse præsumitur, *Ang. hîc. d. §. si ab hostibus:* eò, quia fictio nunquam trahitur ad bona in alium translata, nec ibi locum habet, ubi agitur de præjudicio tertii, *Bart. l. si indebitum. §. fin. ff. Rem rat. haber. Bart. l. bonorum. ff. eod. tit. Bal. l. 1. ff. De iur. aureor. annul. Bald. l. eam quam. C. De fideicom. Salic. Auth. Item si quis. C. De natural. liber. Anton. de Butr. c. per venerabilem. extra Qui fil. sint legit. Ias. l. quoties. n. 38. & n. 40. C. De rei vendic. Ias. l. Gallus. §. & quid si tantùm. n. 89. ff. De liber. & posth.* Et licet hæc ratio fortiter pro sententia Angeli, urgere videatur, ego tamen hanc sententiam Angeli veram non judico, sed certissimum arbitror, fictionem postliminii extendi etiam ad bona alienata, & ad ea, in quibus de præjudicio tertii agitur, *arg. l. 1. §. 1. ff. Ad SC. Macedon. l. si quis filio exheredato. §. sed et si pater. ff. De iniust. rupt. Bart. d. §. & quid si tantùm. n. 12.* Nec obstat, quòd fictio nunquam retrò trahatur in præjudiciũ tertii, quia hoc procedit tantùm eo casu, quando extraneum, à quo fictio incipit, est potestativum, sive in potestatem vel voluntatem illius, in cujus favorem principaliter fit fictio, inductum, secus autem est, quando extremum, à quo fictio incipit, non est potestativum, sed casuale, quale est redire postliminiò: tunc enim fictio etiam in præjudicium sive damnum tertii retrò trahitur, *arg. l. qui bal-*

neum

neum in princ. l. potior in princ. & l. si colonus. ff. Qui potior in pign. hab. Præterea non tantùm pater ab hostibus captus, jura patriæ potestatis recuperat, atque filium semper in potestate sua habuisse intelligitur, sed & filiusfamiliàs ab hostibus captus, & reversus, sicut omnia jura sua recuperat, ita & patriæ potestati subjicitur, atque in potestate patris semper fuisse fingitur, *d. l. cùm duæ. Sylvest. Aldobr. d. § si ab hostibus*, sive ipse apud hostes sive in civitate conceptus sit, *d l. si quis filio exheredato. §. sive autem.* Ideoque si pater filium captum ab hostibus in testamento suo præterierit, filio ab hostibus reverso, perinde testamentum patris rumpitur, atque si hic filius in civitate manens à patre in testamento præteritus fuisset, *d. §. sed et si pater. gloss. & Bart. l. Gallus. §. in omnibus. ff. De lib. & posth. gloss. & Ias. l. pen. ff. eod. tit.* nisi filio apud hostes concepto, pater ipsius apud hostes mortuus fuerit: tunc enim hic filius ab hostibus reversus, neque testamentum patris conditum ante captivitatem rumpit, neque retrò in potestate patris fuisse fingitur, neque etiam familiam vel hereditatem patris recuperat, *l. 1. C. De capt. & postl. revers.* Porrò cùm postliminium capto ab hostibus & reverso omnia in pristinum statum restituat, & fingat eum, qui ab hostibus captus est, in civitate semper fuisse, licet captus ab hostibus inspecto præsenti statu, neq; liberos in potestate habeat, neq; ipse patris potestati subjectus sit, propter jus tamen postliminii, sicut universus status capti ab hostibus: ita quoq; & jus patriæ potestatis in pendenti est, *ut hic. §. si ab hostib. §. in bello. §. si quis capiatur, l. bona. §. quòd si filius. ff. De capt.* Ideoq; si filius illius, qui apud hostes est, mutuam pecuniam acceperit, ipse antequam certum sit, utrum pater sit reversurus ab hostib. vel non, à cre-

à creditore suo conveniri non potest, *l. 1. §. 1. ff. Ad Senatusconsultum Macedon.* Quamvis tamen ex aliis contractibus suis filiusfamiliàs, cujus pater apud hostes est, etiam absque consensu patris rectè & agere & conveniri possit, *arg. l. ordinata. ff. De liber. causs. l. si longiùs. §. 1. ff. De iudic.* licet patre in civitate manente filiusfamiliàs absque consensu patris regulariter in judicio esse nequeat, *l. fin. §. necessitate. C. De bon. quæ liber.* Septimò, solvitur jus patriæ potestatis dignitate. Namque patritiatus dignitas illicò imperialibus codicillis præstitis filiumfamiliàs à patria potestate liberat, *§. filiusfamiliàs hic.* Similiter & omnis dignitas, per quam quis à curiali conditione sive fortuna liberatur, *de quibus, l. pen. & fin. C. De decurion. lib. 10.* filiumfamiliàs à patriæ potestatis vinculis eximit, *Auth. Constitut. Quæ de dignitatib. in princ. & §. 1.* Eodem modo & episcopalis dignitas jus patriæ potestatis solvit, *§. fin. Auth. Constit. Quæ de dignit.* Filius quoque familiàs monachus factus, à patria potestate liberatur, *gloss. l. si ex caussa. §. pen. ff. De minor. Ias. l. qui se patris. C. und. liber.* Extra hos autem casus dignitas quem à patria potestate non liberat, etiamsi filiusfamiliàs factus fuerit miles, Senator vel Doctor, *d. §. filiusfamiliàs.* item etiamsi filiusfamiliàs sacros ordines susceperit, *Abb. c. cùm voluntatis. n. 8. extra De sentent. excomm.* Et in omnibus hisce casibus, in quibus filiusfamiliàs à potestate patris propter dignitatem liberatur, ipse liberatur à potestate patris, quatenus hæc liberatio respicit favorem & commodum filiifamiliàs: secus autem est, quatenus hæc liberatio incommodum sive odium filiifamiliàs respicit. Ideoque mortuo patre filius propter dignitatem patria potestate solutus, existit patri suus heres,

heres, & liberi illius in ipsius potestatem recidunt, *d. §. illud. Ias. d. l. qui se patris.* Præterea in omnibus illis casibus, in quibus filius propter dignitatem à patria potestate liberatur, ipse etiamsi Papa vel Imperator factus fuerit, patri nihilominùs honorem & reverentiam debet, *Bald. l. adoptivum in princ. arg. illius text. ff. De in ius vocand. Ias. l. in ius vocati. §. prætor ait. n. 14. ff. De in ius vocand.* Octavò patria potestas solvitur emancipatione, 31
ut hic. §. præterea. quæ dicitur, non quasi extra manum positio, *prout aliqui Dd. putant. Ioan. de Plac.* hîc, sed quasi è mancipio emissio, *Sylvest. Aldobr. hic. n. 9.* Nam hoc verbo mancipium Latinis pro dominio sive jure potestatis uti consuetum est, *Sueton. in vita Othonis. Plin. lib. 7. Epistol.* Est autem emancipatio actus legitimus, per quem 32
is, qui potestati patris subjectus est, interveniente solennitate legitimâ, à jure patriæ potestatis liberatur. Namq; certum est, emancipationem esse actum legitimum, *l. actus legitimi. ff. De reg. iur. l. magistratum iunct. gloss. ff. De adopt.* Ex quo sequitur, emancipationem recipere neque diem neque conditionem, *d. l. actus legitimi. ff. De reg. iur.* neque emancipationem ad tempus certum, *arg. l. si tibi filius. ff. De adopt. iunct. Auth. Econtra. C. De repud. l. nihil tàm naturale ff. De regul. iur. l. prout quisq. ff. De Solut. Bart. l. de tutela. C. De in integr. restit. Ias. l. si ab emptione. ff. De pact.* vel actus tantùm certos fieri posse, *secundum communem atq; receptam Dd. sententiam. Alex. Ias. Socin. & Rip. l. 1. §. in filio. ff. Ad SC. Trebell. Ias. l. si is, qui pro emptore. n. 198. & ibi Crot. col. 26. ff. De usucap. arg. l. si pariter. & l. duobus. ff. De liber. causs. l. 1. §. 1. C. De Latin. libert. toll. iunct. l. 2. ff. De offic. Procons. l. 1. ff. Si quis à parent. manum. fuer. item, l. libertas. l. idéoq. ff. De manum.*

testam. junct. l. miles ita. ff. De milit. testam. l. tam is, §. 1.
33 *ff. De donat. causs. mort.* Deinde quoque certum est, emancipationem non aliter ratum esse, nisi illa interveniente legitima solennitate facta fuerit, *arg. l. non putavit. §. non quævis. ff. De bonor. possess. contr. tab. l. 4. §. condemnatum. ff. De re iudic. l. si unus. C. De testam.* Et licet jure veteri multæ atque variæ solennitates in emancipatione requirebantur; hodiè tamen illæ solennitates juris veteris in emancipatione requisitæ, majori ex parte abolitæ
34 sunt, *d. §. præterea. l. fin. C. De emancip.* Et requiritur hodiè primò in emancipatione judicis, sive magistratus competentis authoritas, *d. §. præterea. d. l. fin. C. de emancipat. l. magistratum. ff. De adoption.* Ideoque emancipatio apud Judices vel magistratus incompetentes facta, rata non est, *Ang. Cons. 93. Petr. de Anchor. Cons. 320. n. 3. Dec. Con-*
35 *sil. 13. Sylvest. Aldobr. d. §. præterea. n. 15.* Ex quo sequitur, licet Notarii sive Judices cartularii jurisdictionem habere dicantur, *gloss. & Bart. l. pen. C. ubi & apud quem. Bart. l. 1. ff. De iurisd. omn. iudic. Aym Craven. Cons. 196. n. 7.* cùm tamen Notarii in illis tantùm jurisdictionem voluntariam habeant, quæ ipsis in creatione expresè concessa sunt, neque illorum jurisdictio ad alios actus prorogari posset, *Bald. l. repetita. C. De Episcop. & Cleric. Bald. l. 1. n. 5. ff. De iudic. Anton. de Butr. c. cum P. extra De fid. instrum.* ipsos, nisi hæc potestas illis expresè concessa sit, *Bart. l. fin. n. 8. C. ubi & apud quem:* emancipationi authoritatem præstare non posse, *Ang. Cons. 93. Dec. Cons. 13. Sylvest. Aldobr. d. §. præterea. arg. l. adoptio non tabulis, C. De adopt. junct. Auth. Econtra. C. De repud. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Corn. Cons. 238. Cons. 259. lib. 2.*
36 Porrò omnis judex sive magistratus, qui jurisdictionem proro-

prorogabilem habet, ad præstandam emancipationi authoritatem competens reputatur, *Sylvest. Aldobr. d. §. præterea. n. 15.* etiamsi ipse non habeat merum vel mixtum imperium, sed sit infimus magistratus, *gloss. d. §. præterea, verb. magistratus. gloss. l. emancipari. ff. De adopt.* Quod usque adeò verum est, ut quis filium suum Clericum coram judice laico emancipare possit, *Rot. Decis. 178. Petr. de Anchor. c. ea, quæ quæst. 18. De reg. iur.* utque etiam coram judice non suo, sed alterius territorii, prorogatâ in eum jurisdictione, quæ prorogatio non tantùm in contentiosa, sed etiam in voluntaria jurisdictione locum habet, *Anton de Butr. c. P. & G. extra De offic. deleg. Ang. l. Est receptum. ff. De iurisd. omn. iudic. Dec. Cons. 150.* emancipatio fieri possit, *gloss. hîc, verb. vel magistratus. & ibi Ang. & Sylvest. Aldobr. Corn. Cons. 238. lib. 3. arg. l. 1. & ibi Bart. & Bald. C. De emancip. l. etiam. §. fin. ff. de manum. vindict.* Et cùm eman- 37
cipatio sit voluntariæ jurisdictionis, etiam filiumfamiliâs, qui emancipatur, item & pater, qui emancipationem facit, si ipse jurisdictionem habeat, *l. si Consul. & l. magistratum. ff. De adopt. Alex. Cons. 157. n. 8. lib. 2.* nec non & judicem jurisdictionem habentem extra territorium suum, emancipationi authoritatem præstare posse, receptum est, *l. 2. ff. De offic. procons. d. l. emancipari.* Priori tamen casu si emancipatio fiat, vel petente patre invito filio, vel petente filio invito patre, tunc quia emancipatio contentiosæ jurisdictionis est, neque emancipator, neque emancipatus, authoritatem emancipationi præstare potest, *Iacob. de Raven. & Alber. d. l. si Consul. Sylvest. Aldobr. d. §. præterea. n. 33.* Præterea delegatus judex, quia ipsius jurisdictio prorogabilis non est, *c. P. & G. & ibi Abb. & Felin. extra De offic. delegat. l. diligenter. ff. Mand.* emancipationi authoritatem præstare non potest,

Salic. l. ab ea parte. ff. De probat. nisi hoc expresse ei dele-
38 gatum sit, *Sylvest. Aldobr. d. § praeterea. n. 28.* Secundo in emancipatione requiritur praesentia utriusque partis tam emancipati nempe, quam emancipantis: namque absens emancipare vel emancipari nequit, *arg. l. neq; absens. & l. post mortem. §. fin. ff. De adopt. junct. Auth. Econtra: C. De repud. l. prout quisq; ff. De Solut.* nisi haec emancipatio fiat per rescriptum ab Imperatore, petente emancipante impetratum, & judici insinuatum, atque emancipatus declaret se huic emancipationi consentire,
39 *l. jubemus. C. De emancipat.* Tertio in emancipatione requiritur, ut pater filium per se, non autem per procuratorem suum emancipet, *Bart. l. Gallus. §. forsitan. & ibi Ias. n. 7. ff. De lib. & posth. arg. d. l. post mortem. §. fin. junct. d. Auth. Econtra. l. servus furiosi. ff. De manumiss. l. Curatur.*
40 *ff. Qui & a quib. l. fin. ff. De curat. furios.* Quarto in emancipatione requiritur, ut pater, qui emancipationem facit, emancipationi consentiat: namq; liberos suos nemo invitus emancipare cogitur, sive is pater sit sive avus, *§. fin. h. t. nost. l. nec avus. C. De emancipat.* Quod absque dubio procedit, quoad jus agendi: namque jure actionis pater nullo casu invitus cogi potest filium suum emancipare, *Ias. l. quamvis. n. 5. C. De fideicommiss. arg. l.*
41 *filiusfamilias. §. secundum vulgarem. ff. De legat. 1.* sed officio judicis pater invitus in aliquibus casibus filium suum emancipare cogitur. Et primo pater, qui agnovit legatum vel fideicommissum ipsi sub tali conditione relictum, si filium suum emanciparet, filium etiam invitus emancipare cogitur, *l. si cui. ff. De condit. & demonstrat. gloss. §. fin. & ibi Ang. & Sylvest. Aldobr. gloss. l. cogi. §. si pater. & ibi Bart. & Alex. ff. Ad SC. Trebell. gloss. l. filijs matrem.*

matrem. C. De inoffic. testam. Utrum autem, si filius, qui 42
à matre sub illa conditione, si à patre emanciparetur,
heres institutus fuit, eo casu, quo pater legatum, quod
ipsi sub conditione emancipandi filium, relictum fuit,
agnovit, mortuus fuerit, antequam ipse à patre emanciparetur, ipse hereditatem matris non aditam transmittat, *videte Ias. d. l. filijs matrem.* Secundò impubes 43
arrogatus vel adoptatus, si ipse pubes factus docere
possit, sibi hanc arrogationem vel adoptionem non expedire, ipse patrem suum adoptivum etiam invitum
cogere potest, ut ipsum emancipet, *arg. l. nonnunquam cum l. seq. ff. De adopt.* Quin & quilibet minor 25. annis
adoptatus vel arrogatus si ipse fidem faciat, se ex hac
adoptione vel arrogatione læsum, contra hoc in integrum restitui petere potest, *l. 3. §. si quis minor. ff. De minor.* Tertiò pater, qui voluit filiæ pudicitiam prostituere, filiam emancipare etiam invitus cogitur, *gloss. hic. §. fin. arg. l. si lenones. C. De Episcop. aud. l. fin. C. De spect. l. 11.* Quartò pater filium male & contra pietatem tractans, eum emancipare cogitur, *l. fin. ff. si quis à parent. manum. fuer. gloss. hic. §. fin. & ibi Sylvest. Aldobr.* Quintò
ex omnibus illis caussis, ex quibus filius parentem suum
exheredare potest, quæ recensentur, *§. & hæc quidem. Auth. ut cùm de appell. cognosc.* ex iisdem caussis filius patrem etiam invitum cogere potest, ut ipsum emancipet,
Raph. Cuman. Cons. 37. Ias. d. l. filijs matrem. n. 6. C. De inoffic. test. Quintò in emancipatione requiritur, & con- 44
sensus illius, qui emancipatur: namque invitus emancipari nequit, *gloss. Ang. & Sylvest. Aldobr. hic. §. fin. Alex. Cons. 142. n. 21. lib. 2. Ias. l. Gallus. §. & quid si tantùm. n. 50. ff. De liber. & posth. arg. §. generaliter. Auth. Quib. mod.*
 natur.

natur. effic. sui. Nisi hæc emancipatio fieret ex justa atque legitima caussa: Namque secundum communem atque receptam Dd. sententiam ex justa atque legitima caussa filius etiam injustus emancipari potest, *Bart. Ang. Immol. Paul. de Castr. & Ias. l. quidam cùm filium. arg. ill. text. ff. De verb. oblig. Ang. & Immol. l. utrum. ff. Ad leg. Pomp. de parricid. Bald. l. quamvis. C. De fideicom. Sylvest. Aldobr. §. fin. hic.* Ideoque ex omnibus illis caussis, ex quibus pater invitus cogitur filium suum emancipare ex iisdem & filius invitus emancipari potest, *arg. l. fin. & ibi Bart. & Ias. C. De indict. viduit. tollend. l. fin. & ibi Bart. ff. De acceptil. l. 1. & ibi Bart. C. De Cupress. lib. 10.* Quod tamen ita intelligendum est, ut procedat, quando hæ caussæ vel culpæ ab ipso filio, de quo emancipando agitur, non autem à patre, qui emancipationem facere vult, commissæ fuerunt: namq; pater talem caussam committens, propter quam filius ipsius etiam invitum ad emancipationem faciendam cogere possit, non debet ex sua culpa hoc lucri sentire, ut ipse filium invitum emancipare possit, *arg. l. sive hereditaria. & ibi gloss. ff. De negot. gest. l. itaq; fullo in princ. ff. De furt. l. non fraudantur. §. nemo. ff. De reg. iur. Abb. Cons. 82. lib. 1. text. l. si servus plurium. §. si quis ante. & ibi Ias. ff. De legat. 1. l. si quis solidum. & ibi Bart. & Immol. ff. De hered. instit. Bart. & Ias. Auth. Hoc amplius. C. De fideicommiss.* Quinimò, si & pater & filius talem culpam commiserit, propter quam emancipatio altero invito fieri possit, neutrum ut emancipatio fiat, petere posse statuo, *arg. l. si duo. ff. De dol. l. si ambo. ff. De compensat. l. viro atq. uxore. ff. Solut. matrim. c. pen. extra De adulter. l. auxilium. ff. De minor. c. quia frustra. & ibi gloss. extra De usur.* Deinde etiam ex omnibus illis caussis, ex quibus filius exheredari potest, ex iisdem

etiam

etiam filium invitum emancipari receptum eſt, *Salic. l. nec avus. C. De emancip. Sylveſt. Aldobr. hic. §. fin. arg. l. fin. C. De indict. vid. toll. l. non debet cui. ff. De reg. iur.* Præterea ſi filius ſit rixoſus vel delinquere ſolitus, & ſtatuto vel conſuetudine introductum ſit, ut pater condemnationem filii in poteſtate conſtitùti ſolvere cogatur, pater vitandi futuri periculi gratia juſtam cauſſam habet emancipandi filium, *Ang. & Immol. d. l utrum.* Neque verò tantùm propter has culpas vel cauſſas, ſed etiam propter alias omnes, quæ ſunt hiſce cauſſis vel culpis ſimiles vel majores, pater filium invitum emancipare poteſt, *arg. c. 1. §. ſed quia & ibi Dd. quæ fuit prim. cauſſ. l. tale pactum. §. fin. ff. De pact. l. ob æs iunct. gloſſ. C. De præd. minor. gloſſ. l. fin. C. De revocand. donat. Guilhel. de Cugn. & Iaſ. Auth. Non licet. C. De liber. præter. Bald. l. ſolo. C. De liberal. cauſſ. Ang. l. lex Cornelia. ff. De iniur.* Et hæc emancipatio propter prædictas cauſſas per officium judicis uſque ad 30. annos peti poteſt, *arg. gloſſ. l. ſicut, verb. perſecutione. & ibi Bart. C. De præſcript. 30. vel 40. annor. Bart. l. prætor, §. hoc. interdictum. ff. De oper. nov. nunc.* niſi vel filius cum patre, qui hanc culpam commiſerat, vel pater cum filio, qui hanc culpam commiſerat, reconciliatus fuerit: tunc enim propter hanc culpam ulterius emancipatio peti nequit, *arg. l. 3. §. fin. & ibi Bart. ff. De adimend legat. Iaſ. l in arenam. C. De inoffic. teſtam. Hippol. de Marſil. Rubr. n. 220 ff de fideiuſſ. Socin. iun. Conſ. 59 n. 19. lib. 3. gloſſ. Matth. de Afflict. & Dd. c. 1 in princ. Quo temp. mil. Iaſ. l. 2. C. De iur. emphyt. facit l. 2. C. De iur. domin. impetr.* Deinde etiam infans, licet is neque conſentiat, neque conſentire poſſit à patre per reſcriptum Imperatoris emancipari poteſt, *l. pen. C. De emancipat.* Porrò præ- 45
dictis ſolennitatibus intervenientibus emancipatio facta indiſtinctè rata eſt, ſive quis liberos primi

ſive

sive ulterioris gradus, nepotes nempe vel pronepotes emancipet, *d. §. praterea:* item nulla habita consideratione, in quo loco emancipatio fiat: Namque quocunque loco emancipationem fieri posse receptum est, *l. emancipari. ff. De adopt.* Dummodò tamen hic locus & idoneus, *arg. l. 1. iunct. gloss. C. De SS. Ecclesi. l. 1. & ibi gloss. C. De fid. instrum. l. quia autem. §. fin. iunct. gloss. ff. De constit. pecun.* & honestus sit, *arg. l. si cùm dies. §. si arbiter.*
46 *ff. De abitr.* Utrum autem in terris Saxonicis filiusfamiliâs eo ipso, quòd is à patre vel separatus est, vel seorsim habitat, emancipatus vel patria potestate solutus sit, dubitatur; In quo dubio ego concludo, licet pater secundum dispositionem juris Saxonici amittat usumfructum in bonis filii sui à se separati sive seorsim habitantis, *Art. 11.* Landrecht. *lib. 1.* parens tamen (cùm contrarium in jure Saxonico dispositum non reperiatur) in reliquis omnibus jura patriæ potestatis, quoad filium à se separatum sive seorsim habitantem, retinere, *arg. l. san-*
47 *cimus. C. De testament. l. pracipimus. C. De appellat.* Utrum autem pater, qui filium suum emancipavit, non interveniente solennitate à legibus requisitâ, hanc emancipationem impugnare, vel contra illam venire possit, *videte l. post mortem in princip. & ibi Bart. & Bald. ff. De adoption.*
48 *Socin. iun. Cons. 93. n. 16. lib. 2.* Et licet emancipatio non intervenientibus solennitatibus legitimis facta, rata non sit, si tamen filiusfamiliâs longo tempore seorsim à patre suo habitaverit, atque se in omnibus pro patrefamiliâs gesserit, ipse à patre legitimè emancipatus præsumitur, *Ias. l. qui in aliena in princ. n. 50. ff. De adquir. heredit. Idemq; Ias. l. si certis annis. C. De pact. arg. l. si filius. C. De*
49 *petit. heredit. Ias. l. sciendum. ff. De verb. obligat.* Porrò effectus

effectus emancipationis sunt, primò, quòd per emancipationem quis à patriæ potestatis vinculis liberetur, *d. §. præterea*. Quæ conclusio extenditur primò, ut non tantùm filius emancipatus liberetur à potestate patris, sed etiam liberi illius post emancipationem concepti, non in avi, sed ipsius emancipati potestate sint, *§. illud. h. t. nost.* Licet liberi ante emancipationem saltem concepti ex filio emancipato in avi emancipatoris potestate maneant, *d. §. illud.* Secundò hæc conclusio extenditur, ut licet filius emancipatus emancipationi renunciet, ipse tamen neque sui juris esse desinat, neque sub potestate patris rursus esse incipiat, *Corn. Cons. 228. lib. 4. arg. l. 1. ff. De adopt. junct. l. patre furioso. ff. De his qui sunt sui vel alien. iur. l. qui liberatus. ff. De adopt. l. scientis. C. De ingen. & manum. l. nec si volens. C. De liber. causs.* Hæc conclusio fallit primò, si emancipatio sit simulata vel imaginaria: tunc enim per eam quis à potestate patris non liberatur, *Card. Paris. Cons. 53. n. 39. lib. 1. arg. l. 2. C. De emancipat. l. nuda. & ibi gloss. ff. De contrah. empt. l. emptor. & ibi Bart. ff. De aq. pluv. arcend. l. imaginaria. ff. de reg. iur.* Secundò hæc conclusio fallit, quando emancipatio est facta in fraudem alterius: tunc enim illa non valet, nec filium à potestate patris liberat, *Bald. Rubr. C. De revocand. his, quæ in fraud. credit. Ias. l. non dubium. n. 48. C. De legib. facit. l. 1. §. is quoq. & ibi Bart. ff. De collat. bonor.*

Secundò emancipatio hoc operatur, ut pater emancipa- 50
tor in bonis filii emancipati, idem jus consequatur, quod consequitur patronus in bonis liberti à se manumissi, *d. §. præterea.* Ideoque sicut patronus nihil juris habet in bonis Castrensibus vel quasi, & quoad illa ipsi bonorum possessio contra tabulas liberti denegatur, *l. etiam. §. pa-*

tronus. ff. De bon. libert. Ita etiam & parenti in bonis Castrensibus vel quasi filii bonorum possessio contra tabulas denegatur, *l. 1. §. est & alius. ff. Si quis à parent. manumiss. fuer.* In aliquibus tamen casibus parens, qui filium suum emancipavit, à patrono differt: Namque licet si filius emancipatus decesserit turpibus personis heredibus institutis, huic heredi pater omnia bona filii avocare possit: patrono tamen non permittitur, à turpi persona, à liberto suo herede instituta, plùs quàm tertiam partem bonorum liberti petere, *l. Pantonius in princ. junct. gloss. ff. Si quis à parent. manumiss. fuer.* Et licet parens, qui accepit precium emancipationis à filio bonorum possessionem contra tabulas filii petere non queat, *l. 1. §. si parens. ff. Si quis à parent. manumiss. fuer.* patrono tamen, qui à liberto precium manumissionis accepit, bonorum possessio contra tabulas liberti non denegatur, *l. 1. C. De bon. libert. l. etiam. C De obseq. patron. præstand.* Præterea licet filii patroni non secus ac ipse patronus succedant, liberto atque ipsis bonorum possessio contra tabulas liberti detur, *l. multis. infr. De success. libert. l. Libertinus. §. 1. ff. De bon. libert.* filii tamen emancipantis patris non habent illud jus in bonis emancipati, *l. 1. §. liberos. ff. Si quis à par. manum. fuer.* Et licet patrono detur actio Faviana ad repetendum alienata à liberto in fraudem ipsius, parenti tamen hæc actio denegatur, *l. non usq. ff. Si quis à parent. manum. fuer.* Huc accedit, quod licet patrono permissum sit, à liberto operas stipulari, parenti tamen à filio suo emancipato operas stipulari non concedatur, *l. pen. ff. Si quis à parent. manumiss. fuer. l. pen. ff. De obseq. libert.* His adde, quod licet pater, qui filium suum propter culpam vel delictum invitus emancipare coactus fuit, ad successio-

cessionem filii non admittatur, *l. fin. ff. Si quis à parent. manumiss. fuer. Ang. hic.* § *fin.* nec etiam è converso filius, qui propter delictum suum à patre emancipatus fuit, patri ab intestato succedat, *arg. l. fin. C. De indict. viduit. toll.* patronis tamen, qui etiam invitus servum suum manumisit, indistincte liberto suo succedit, *gloss. d. §. praterea verb. invitus. Quamvis in hoc contrarium & rectius mea sententia teneat Sylvest. Aldobr. d. §. praterea.* Tertiò emancipatio hoc operatur, ut filius emancipatus suus heres patri esse desinat, *§. 1. infr. De hered. qual. & differ. Ias. l. Qui se patris. n. 19. C. und. liber.* Ideoque licet filius in potestate patris constitutus, hereditatem patris etiam non aditam vel agnitam ad quoscunque heredes transmittat: emancipatus tamen hereditatem non aditam patris sui, regulariter non transmittit, *Bald. Auth. in successione, C. De suis & legit. heredib. Ang. l. emancipata. & ibi Ias. n. 6. C. Qui admitt. Ang. Paul. de Castr. & Alex. l. si emancipati. & ibi Ias. n. 26. C. De collat. Ias. l. filio pater. n. 17. ff. De legat. 1.* Et licet filius emancipatus, unà cum filio pariter emancipato patri succedens bona sua non conferat: filius tamen emancipatus cum filio in potestate patris constituto patri succedens, omnia bona sua confert, *d. l. si emancipati. & ibi gloss. Ias. & Dd.* Præterea ex hoc sequitur, quòd quamvis suo heredi, qui hereditatem patris repudiavit, permittatur ab hac repudiatione desistere, & hereditatem paternam amplecti, *l. fin. C de repud hered.* filio tamen emancipato hoc permissum est, *Ias. d. l. fi. C de repud. hered. Ias. d. l filio pater. n. 19.* Huc accedit, quòd institutio filii emancipati sub conditione casuali rata sit, licet hic filius in defectū conditionis exheredatus non sit, *Ias. l. filius à patre. n. 8. ff. de lib. & posth.* Quamvis in filiis in potestate 51

patris contrarium legibus sancitum sit. Insuper adde, quòd filius in potestate patris constitutus, patri utiliter stipulari possit, licet in filio emancipato id secus sit, *Bart. l. quod dicitur. & ibi Ias. n. 40. ff. De verb. oblig. arg. l. si ita stipulatus. §. Chrisogonus. ff. eod. tit. junct. l. 1. ff. si quis à par. manum. fuer.* Quæ decisiones etiam hodiè locum habent, Namque licet pater filio emancipato, perinde ut filio in potestate constituto utiliter stipuletur, *Bart. & Alex. l. quod dicitur. & ibi Ias. n. 34. ff. De verb. oblig. Petr. de Bell. Pert. Ioan. de Immol. & Alex. l. quodcunq. §. 1. arg. illius text. ff. De verb. oblig.* & hodiè sit sublata differentia emancipationis & patriæ potestatis, *§. nullam. Auth. De hæredit. quæ ab intest.* atque etiam hodiè ad similitudinem suorum succedant, *l. meminimus. C. De legit. hered.* propriè tamen loquendo, etiam secundum leges hodiernas emancipati, sui heredes non sunt, *§. 1. infr. de hered. qual. & differ. d. l. meminimus. junct. gloss. l. quod Nerica. ff. Depos.* Ideoque dispositio de suis heredibus loquens, regulariter ad emancipatos non extenditur, *arg. l. 3. §. hac verba. ff. De negot. gest.* Præterea differentia inter patriam potestatem & emancipationem tantùm est sublata, quoad successionem ab intestato, *d. §. nullam.* secus autem est, quoad successionem ex testamento, *gloss. Auth. Ex caussa. & ibi Dd. ff. De lib. prater. gloss. l. Gallus. §. Et quid si tantum. & ibi Dd. ff. De lib. & posthum.* item, collationem, transmissionem, contractus & similes actus: Namque quoad hæc etiam hodiè differentia inter emancipationem & patriam potestatem durat, *gloss. d. l. si emancipati. & ibi Ias. n. 56. arg. l. præcipimus. C. De appellat.* Quinimò aliqui Dd. volunt differentiam inter emancipationem & patriam potestatem tantùm sublatam, quoad liberos primi gradus:

gradus: secus autem esse inquiunt, quoad liberos ulterioris gradus, nepotes nempe vel pronepotes emancipatos: namque in his jura vetera etiam hodiè incorrecta esse tradunt, *Cyn. l. qui se patris. C. und. liber. Ias. d. l. si emancipati. n. 36. Idemq; Ias. l. Gallus. §. & quid si tantùm. ff. De liber. & posth. De qua tamen decisione ego maximè dubito.*

In Titulum XIII.

DE TUTELIS.

Summaria.

1. *Continuatio.*
2. *Divisio tituli & summa.*
3. *Patris dominíve potestati subjectis tutor non datur. Ratio ibid. Vbi de affectu paterno pulchrè.*
4. *An verò & quando filiis banniti & deportati?*
5. *Quidq; hoc casu de jure Saxonico.*
6. *Quibus etiam casibus bannito restituto, filij ejus tempore banni tutores acceptos retineant.*
7. *Quibus praterea casibus in potestate constituto pupillo vel minore, vel tutor vel curator detur, & n. seq. & n. 10. & 11.*
8. *Statuto vel consuetudine cur introduci possit, ut in potestate constituto tutor vel curator dari possit.*
9. *Filia nupta in cujus sit potestate?*
Quid de jure Saxonico? Ibid.
11. *Potentia vicina actui pro actu habetur.*
12. *Valet argumentum à sufficienti partium enumeratione.*
13. *An verò & quibus casibus argumentum à contrario?*
14. *Tutela quid: deq; definitionis veritate? & n. seqq.*
Requisita bonæ definitionis. Ibid.

15. *Tutelæ caussa* { *Efficiens.* / *Formalis.* / *Materialis.* / *Finalis.* }

16. *Expositio verbi* Vis & Potestas, *in definitione tutelæ, pro gloss. contra Dd.*

17. *Alia horum verborum expositio.*

18. *An & quibus casibus tutori liceat auctoritate propriâ pupillum apud alium degentem vi abducere?*

19. *Creditor pupilli, cedens tutori actiones, quas adversus pupillum habet, cur & quibus casibus jus actionis cessæ amittat vel non?*

20. *Cur promissio pœnæ facta à tutore pro matrimonio à pupillo contrahendo nulla sit?*

21. *Servo tutor non datur, nec tutor ipse.*

22. *Tutela, in quibus à patria potestate discernatur?*

23. *In quibus à cura.*

24. *Et quomodo à curatione furiosi.*

25. *Verba in definitione* Data & Permissa *quid respiciant?*

26. *Tutela juris civilis est.*

27. *Contrario statuto tolli & mutari potest.*

28. *Valet argumentum à conjugatis.*

29. *Nomina rebus debent convenientia esse.*

30. *Argumentum ab Etymologia an & quando procedat.*

31. *Pater in testamento impuberibus suis liberis optimâ ratione tutores dat.*

32. *Etiam invitis, ut & furiosis similibusq́;.*

33. *Cur posthumis, non ventri.*

34. *Et quando nepotibus.*

35. *Et ad quotum gradum.*

Liberorum appellatio diversimodè extenditur. Ibid.

36. *Liberis non nisi in potestate tutor datur.*

Unde infertur. Ibid.

37. *Quid tamen si pater filio emancipato tutorem testamento dederit?*

38. *Vel filio naturali ex concubina cujus consuetudo non est lege civili prohibita.*

39. Quidq́;

39. *Quidq; si filio ex prorsus damnabili coitu.*

40. *Et quid si mater filio in testamento tutorem dederit.*

41. *Patronus liberto pupillo.*

42. *Extraneus extraneo.*

43. *Tutoris datio facta à parentibus liberis in potestate constitutis, qualiter indistinctè rata sit, & n. seqq. usq; ad n. 49.*

44. *Impuberi testamento tutor dandus. Declaratur ibid.*

45. *Datio in solenni testamento fieri debet, vel codicillis solenni testamento confirmatis.*

46. *Quid tamen si fiat in minus solenni?*

47. *Quidq; si ex caussa praeteritionis vel exheredationis testamentum nullum sit?*

48. *In testamento, ut tutoris datio valeat, hereditas debet esse adita.*

49. *Quid verò, si datio in testamento sit cancellata?*

50. *Vtrum tutor in testamento inutiliter datus, testamentarius an dativus sit?*

51. *Vtrum praeferatur is tutori legitimo & dativo.*

52. *Et num matri & aviae.*

53. *Inutiliter in testamento datus confirmationem petere non cogitur, nec tutelam administrare antequam confirmatus fuerit.*

54. *Tutor confirmandus non impedit, quin alius à judice etiam motu proprio dari possit, & dato confirmandus adjungi.*

55. *Quid juris, si judex à tutore inutiliter in testamento dato, requisitus, ut ipsum confirmet, id facere neglexerit?*

56. *Confirmatio inutiliter dati tutoris in testam. qualiter rata sit.*

IMPERATOR in tit. *supr. De his, qui sunt sui vel alieni juris,* docuit, quasdam personas esse sui juris, quasdam verò esse alterius potestati subjectas. Et quia in praecedentibus Titulis declaravit cum omnibus quaestionibus incipentibus atque decisionibus juris, quae personae alterius potestati subjectae sint, hic incipit explicare ea, quae sunt propria illarum personarum, quae sui juris sunt. 1

Porrò

2 Porrò totus hîc titulus dividitur in quinque partes. In prima parte Imperator docet, illarum personarum, quæ sui juris sunt, quasdam esse in tutela vel curatione, quasdam verò neutro jure teneri. In secunda parte ponit definitionem tutelæ. In parte tertia dicit, qui sint tutores. In quarta parte docet, qui tutores dare, & quibus tutores dari possint. Ex prima parte colligitur, illis,
3 qui patris vel domini potestati subjecti sunt, tutores vel curatores dari non posse. Namque cùm paternus affectus, omnem sinistram suspicionem excludens, *l. non solùm. §. de uno. & ibi gloss. ff. De rit. nupt.* nec ullus affectus superet paternum, *l. fin. C. De curat. furios.* & pater plus amet filium quàm semetipsum, *l. isti quidem. §. fin. ff. Quod met. causs. §. fin. infr. De noxal. act.* neque filius meliorem amicum habeat patre, *l. quidam cùm filiumfamiliâs iunct. gloss. ff. De hered. instit. Aym. Cravett. Cons. 1. n. 2. Matth. de Afflict. Decis. Neapol. 303. n. 15.* atque etiam pater semper præsumatur capere consilium pro liberis, *l. nec in ea. ff. Ad leg. Iul. de adult.* Ideoque neque persona liberorum, neque bona illorum ulli melius atque tutius, quàm patri, in quorum potestate sunt, committi possint, placuit illi, qui in patris potestate constitutus est, regulariter tutorem vel curatorem dari non posse, *ut hic in princ. l. fin. in princ. C. De curat. furios. Socin. iun. Cons. 79. n. 92. lib. 3.* Similiter nec servis, cùm ipsi in potestate dominorum constituti sunt, tutor vel curator dari potest, *ut hîc in princ. l. si arrogati. ff. De tutel.* Quæ conclusio extenditur primò, ut relegati, licet infames efficiantur, *l. capitalem in prin. ff. De pœn. l. cognitionum. § munitur. ff. De var. & extraord. cognit.* cùm tamen ipsi liberos suos in potestate retineant, *§. relegati. supr. Quib. mod. ius patr.*

ius patr. potest. toll. liberis ipsorum tutor vel curator dari non possit, *ut hic in princ.* Secundò hæc conclusio ampliatur, ut filiis bannitorum, qui non sunt banniti Imperii, sed inferioris civitatis vel Principis, cùm ipsi regulariter & patriam potestatem, & ea, quæ juris civilis sunt, retineant, tutor dari nequeat, *Corn. Cons. 55. lib. 2. Sylvest. Aldobr. §. cùm autem. n. 61. supr. tit. 1.* Quamvis in hoc contrarium teneant aliqui Dd. eo casu, quo statuto cautum est, ut vel omnia bona, vel pars bonorum banniti applicetur liberis banniti etiam viro bannito, volentes isto casu liberis banniti tutorem dari posse, *Bald. Auth. Incestas. C. De secund. nupt.* Quorum sententia procedit, quoad hoc, ut filiis banniti, qui in potestate patris remanent, curator quidem dari possit: tutor verò nullo modo, *arg. l. muto. §. fin. ff. De tutel.* Ex quo sequitur, cùm secundum dispositionem juris Saxonici, banniti in terris Saxonicis non amittant neque bona, neque jura sua, nisi ipsi per annum & diem, In der Oberacht/ quæ dicitur bannum Imperii permanserint, *Art. 38. & ibi gloss.* Landrecht. *lib. 1. Rubr.* Von der Acht vnd Verfestung. *adiect. Specul. Saxonic. & Process. Chilian.* Königes/ filiis bannitorum in terris Saxonicis tutorem dari non posse, nisi bannitus ultra annum & diem in banno perseveraverit. Curator tamen filiis pupillis banniti in terris Saxonicis indistinctè dari potest, licet bannitus nondum ultra annum & diem in banno Imperiali perseveraverit, *arg. d. l. muto. §. fin. l. ab hostib. §. 1. ff. Ex quibus causs. maior. l. 3. C. De captiv. & postlim. revers.* Tertiò hæc conclusio extenditur, ut licet filius capti ab hostibus inspecto præsenti statu sui juris judicetur, *gloss. §. ab hostibus. supr. tit. 1.* ipsi tamen, quia jus patriæ potestatis

Ooo pendet

4

5

pendet propter jus postliminii, *d. §. ab hostibus*, quamdiu pater captivus vivit, non tutor sed curator dari possit,
6 *d. l. muto. § fin.* Hæc conclusio fallit primò, si deportatus vel bannitus ab Imperatore restitutus, prodigus sit; tunc enim licet bannitus & deportatus restitutus jura patriæ potestatis recuperet, filius banniti vel deportati & restituti tutorem suum, qui ipsi tempore banni sive deportationis, datus fuit, retinet, *l. fin. §. quibus. & ibi Bart. & Bald. C. De sentent. pass. Sylvest. Aldobr. hic in princ.* Secundò hæc conclusio fallit, si pater bannitus vel deportatus restitutus, sit nimiùm tenax, atque deneget filio sumptus necessarios, tunc enim filius hujus restituti tutorem sibi antea datum, retinet, *Bald l. fin. arg. ill. text. C. De sentent. pass. facit text. l. 1. §. sed nonnullos. ff. De tutel. & ration. distrah. l. at si quis. §. funeris. ff. De religios. & sumpt. funer. l. 2. §. item si in facto. & ibi Ias. n. 4 ff. De verb. oblig. l ubi autem. § qui id, quod & ibi Alex. ff. eod tit. l qui non facit. & ibi Dct. ff. De reg. iur. l. si quis maior. C De transact. gloss. l. 2. in princ. & ibi Ias. n. 10. ff. De verb. oblig. gloss. l. si is, qui ducenta. §. utum. ff. De reb. dub Corn. Cons. 99. lib. 1.* Tertiò hæc conclusio fallit, si pater bannitus vel deportatus restitutus luxuriosè vivat: tunc enim filius tutorem sibi antea datum retinet: Namq; luxuriosè vivens prodigo æquiparatur, & ipsi perinde ut prodigo bonorum suorum administratio interdici potest, *Bald. l. ea lege. n. 20. & ibi Cels. in addit. C. De condict. ob causs. Bald. c. decorum. extra De vita & honest. Clericor. Alex. in addit. ad Bart. l. fin. n. 2 ver. dilapidaret. C. De sentent. pass. Ias. l. 4 §. sed & quod meretrici. n. 1. ff. De condict. ob causs. Thom. Ferrat. caut. 6. arg. l. & mulieri. & ibi gloss. ff. De curator. furios.*
7 Quartò hæc conclusio fallit, si filiusfamiliâs pupillus vel minor

minor habeat bona, in quibus pater usumfructum: tunc enim huic filiofamiliàs curator bonorum dari potest, *l. fin. §. sin autem. & ibi gloss. Bart. & Bald. C. De bon. quæ liber. Ioan. Fabr. & Ang. hic in princ.* Quod tamen aliqui Dd. ita demum procedere tradunt, quando pater recusat administrare bona filii, in quibus ipse usumfructum non habet: secus autem esse inquiunt, si pater velit hæc bona administrare, *Raph. Cuman. & Corn. d. §. sin autem. arg. illius text. Salic. Auth. Excipitur. C. De bon. quæ liber. Sylvest. Aldobr. hic in princ. n. 19.* Quintò hæc conclusio fallit, si filiusfamiliàs minor in judicio agat vel conveniatur, in caussis criminalibus vel spiritualibus vel similibus, ex quibus patri nihil quæri potest: tunc enim filiofamiliàs in patris potestate constituto ad hanc litem curator datur, nec in ea lite patris authoritas sufficit, *Bart. l. fin. §. 1. arg. illius text. ff. De verb. oblig. Bart. l. si infanti. n. 8. & ibi Alex. & Ias. C. De iur. delib. Ang. hic in princ.* Sextò hæc conclusio fallit, si illum actum, in quo vel patris vel tutoris authoritas requiritur, pater administrare noluerit: tunc enim filio in potestate constituto, quoad hunc actum tutor dari potest, *Ias. l. more. n. 46. ff. De adq. hered. arg. l. impuberi. & ibi Bart. ff. De tutor. & curat. dat. ab his. l. cùm in una. §. tutor. & ibi Bart. ff. De appellat. Alex. Cons. 59. n. 4. lib. 2.* De qua tamen decisione ego nonnihil dubito. Septimò licet filiofamiliàs in potestate patris constituto curator dari nequeat, si tamen curator datus filiofamiliàs, in judicio experiatur, atque judex pronunciaverit ejus personam legitimam esse, nec pars adversa ab hac interlocutoria appellaverit intra decem dies acta judicii cum ipso celebrata valent, nec permittitur parti adversæ ulterius in ista caussa ipsi objicere,

quòd justus atque legitimus curator non sit, *Alex. Conſ. 599. n. 4. lib. 2. arg. l. 3. C. Si ex falſ. inſtr. c. cùm dilectus. & ibi gloſſ. fin. extr. De Election. c. ſignificaverunt. extra De teſtib. gloſſ. & Abb. c. cum ceſſante. extra De appell. Bart. l. licet. n. 7. C. De procurat. Bart. Iaſ. & Dd. l. quod iuſſit. ff. De re iudic.*
8 Octavò, cùm illa conſtitutio, quæ vult filio in poteſtate patris conſtituto, tutorem & curatorem dari non poſſe, ſit conſtitutio non juris naturalis vel divini, ſed juris civilis tantùm, dubium non eſt, ſtatuto vel conſuetudine introduci poſſe, ut filiofamiliàs tutor vel curator dari poſſit, *§. ſed naturalia. ſupr. De iur. natur. gent. & civil. l. de quibus. ff. De ll. Bart. l. omnes populi. arg. illius text. ff. De iuſtit. & iur.*
9 Ideoque licet ſecundum juris civilis diſpoſitionem filiafamiliàs nupta non liberetur à patria poteſtate, *l. ſi uxorem. & ibi Bald. C. De cond. inſert. Abb. c. literas. n. 27. extra De reſtit. ſpoliat.* præterquam quoad cohabitationem, *c. unaquæq. 13. q. 2.* ſervitia præſtanda, *l. ſicut patronus. & ibi gloſſ. ff. De iur. patronat. l. ſed ſi vir. ff. De donat. int. vir. & uxor. c. eſt ordo. & c. hæc imago. 33. q. 5.* & forum, in quibus caſibus tantùm, non autem in aliis à patria poteſtate liberatur & mariti poteſtati quodammodò ſubjicitur, *l. fin. C. De incol. lib. 11. l. cùm quædam puella in princ. & ibi Iaſ. & Dec. ff. De iuriſd. omn. iudic. Bald. d. l. ſi uxorem.* neque ipſi maritus vel alius tutor aut curator dari poſſit, *l. maritus. C. Qui tutor. dar. vel cur. poſſ. l. virum. ff. De curat. furioſ. §. pen. infr. De excuſ. tutor.* ſecundum tamen juris Saxonici diſpoſitionem, quælibet mulier nupta, etiamſi ipſa filiafamiliàs ſit, ſtatim atque illa lectum mariti aſcendit, & in poteſtate & in tutela mariti ſui eſſe incipit, *Art. 31. & Art. 45. Landr. lib. 1. gloſſ. Art. 26. col. fin.* Weichbild, *In differ. int. ius civil. & Saxo-*

& Saxon. Differ. 8. Qui maritus tutor uxoris ſecundum
juris Saxonici diſpoſitionem à reliquis tutoribus etiam
in hoc differt, quod ipſe neque ſatisdare, neque tutelæ
rationem reddere cogatur, neque etiam tanquam ſu-
ſpectus ab adminiſtratione tutelæ removeri poſſit, *gloſſ.
Art. 45.* Landrecht. *lib. 1. gloſſ. Art. 26. col. fin.* Weichbild.
Nonò hæc concluſio fallit in ſervo impubere, qui de ſta- 10
tu ſuo litigat, huic enim tutor dari poteſt, *l. ei, qui. ff. De
tutor. & curat. dat. ab his. l. 1. & ibi gloſſ. Qui tutor. vel curat.
dar. poſſ. gloſſ. hic in princ. verb. libero.* Eodem modo &
filiofamilias impuberi, qui contendit ſe patris poteſtati
ſubjectum non eſſe, tutorem vel curatorem dari poſſe
ſtatuo, *arg. l. illud in princ. ff. Ad leg. Aquil. l. à Titio in prin.
ff. De verb. oblig.* Decimò, ſi pater bona filii ſui ita diſſi-
pet vel dilapidet, ut contra hanc diſſipationem vel dila-
pidationem filio nullo modo conſuli poſſit, patri inter-
dicitur adminiſtratio bonorum filii, atque filio ſi ipſe mi-
nor ſit, curator datur, *Bart. l. cùm oportet. §. cùm autem.
C. De bon. quæ liber. Bart. l. fin. n. 2. C. De ſentent. paſſ. arg.
l. ſi cùm dotem. §. ſi verò dotem. ff. Solut. matrim. l. Impera-
tór. ff. Ad SC. Trebell.* Undecimò, cùm potentia vicina 11
actui, habeatur pro actu: atque paria ſint aliquid eſſe, &
aliquid de proximo in eſſe deducendum eſſe, *l. non tan-
tùm in princ. ff. De excuſ. tutor. l. mulier. §. ſi quis heredita-
rium ſervum ff. De condit. inſtit. l. pen. & ibi Bart. ff. De
teſtam. militar. l. qui pœnæ. §. divus. ff. De manumiſſ. l. fin.
ff. Qui ſin. manumiſſ. ad libert. perven. Iaſ. l. admonendi.
lect. 1. n. 54. cum ſeq. ff. De iureiur.* legibus cautum eſt,
ſervo impuberi, cui fideicommiſſaria & hereditas & li-
bertas à domino ſuo relicta fuit, cùm ipſe de proximo
manumitti debeat, ſi heres inſtitutus hereditatem do-

 mini

mini adire recuset, tutorem dandum ut is petat, ut heres institutus hereditatem domini & adeat, & servum hunc impuberem manumittat, eique hereditatem restituat, *l. si impuberis. ff. De tutor. & curat. dat. ab his. De hujus tamen legis intellectu videte ea, quæ tradit Bart. & Alex. l. si*
12 *res aliena. §. 1. ff. Ad SC. Trebell. Ias. hic in princ.* Secundò ex hac prima parte hujus tituli colligitur, valere argumentum à sufficienti partium enumeratione, *ut hic in princ. & ibi Sylvest. Aldobr. l. patre furioso. & ibi Bart. Bald. & Ias. ff. De his, qui sunt sui vel alien. iur. Card. Paris. Consil. 67. n. 18. lib. 4. Socin. iun. Cons. 14. n. 2. Cons. 79. n. 94. Cons. 81. n. 9. Cons. 100. n. 44. lib. 3. Nicol. Everh. in sua Topic. in loc. à part. enumerat.* Quod tamen ita demum verum est, quando omnes partes sufficienter enumerantur; secus autem est, si in enumeratione partium aliquid omittatur: tunc enim hoc argumentum non procedit, *arg. l. filius. §. filiusfamilias iunct. gloss. ff. De liber. & posth. c. venerabilem. & ibi Ioan. Andr. Bald. & Abb. extra De elect.*
13 Tertiò ex hac prima parte hujus Tituli colligitur, valere argumentum à contrariis sive oppositis. Quod argumentum an & quibus casibus procedat, *videte Dyn. c. odia de reg. lib. 6. Bart. Alex. & Ias. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. De verb. oblig. Ias. Rubr. ff. De adq. possess. Nicol. Everh. in*
14 *loc. à contrariis sive oppos.* In secunda parte hujus Tituli ponit Imperator definitionem tutelæ traditam à Servio Sulpitio, *teste Paul. Iureconsf. in l. 1. ff. De tutel.* quæ definitio & ex genere & differentiis constat, quòd in omni bona definitione requiritur, *Bart. l. 1. ff. De testam. Bald. l. cùm quis. C. De iur. & fact. ignor. Dec. l. omnis definitio. ff. De regul. iur. Nicol. Everh. in loc. à Definition. ad definit.* &, cum definito convertitur, quòd simili modo, in omni

omni bona definitione necessarium est, *l. 1. §. dolum. ff. De dol.* Porrò genus tutelæ est VIS atque POTESTAS. Namque cùm hæc verba non tantùm tutelæ conveniant, sed prædicentur de multis specie differentibus; & id, quod prædicatur de multis specie differentibus: & secundum Logicorum & Legistarum sententiam genus definiti judicetur, *Bart. l. legato generaliter. n. 1. ff. De legat. 1. Bart. l. qui usumfructum. n. 3. ff. De verb. obligat. Dec. l. 1. n. 7. ff. De regul. iur. arg. l. semper in generalioribus. ff. eod.* dubium non est, hæc verba genus tutelæ constituere. Reliqua verò in definitione tutelæ posita, sunt differentiæ, per quas tutela à reliquis potestatibus secernitur, quæ differentiæ sunt sumptæ à caussis & effectibus tutelæ. Namque caussa efficiens 15
tutelæ est jus civile, caussa formalis, ipsa vis atque potestas in capite libero impubere: Caussa materialis, circa quam, est ipsum caput liberum; Caussa verò finalis est, ut ipsum caput liberum tueatur & defendatur, *ita inquit Bald. in l. 1. in princ. ff. De tutel. quamvis eum aliter sed malè referat Sylvest. Aldobr. hic in princip.* Similiter & effectus tutelæ est, quòd is, qui se per ætatem tueri atque defendere nequit, per tutoris personam tuetur. Et hanc definitionem à caussis & effectibus desumptam legitimam & justam esse, nos in explicatione definitionis actionis tradidimus, *& idem docet Dec. in Rubr. n. 7. ff. De probat.*

16 Porrò circa genus tutelæ annotandum, glosas exponere hæc verba VIS atque POTESTAS, id est, violenta potestas, *gloss. hic in princ. verb. Vis. gloss. l. 1. verb. Vis. ff. De tutel.* Eò, quia tutor & invitus, *infra De excusationib. tutor.* & invito dari potest, *l. 2. ff. De tutel.*

l. nec

l. nec non. ff. De tutor. & curat. dat. ab his. Et licet hanc expositionem aliqui Dd. improbent, *Bart. l. 1. ff. De tutel.* eam ob caussam quòd interdum & volentibus, *l. 2. & Auth. Matri & aviæ. C. Quand. mul. tutel. offic. fung.* & affectantibus tutela decernitur, *l. tria onera. ff. De excusat. tutor.* Ego tamen hac ratione non obstante hanc expositionem glosæ, & non incommodam esse & sustentari posse, unà cum Sylvest. Aldobr. *hic in princ.* judico. Namque licet interdum officium tutelæ, & volenti & affectanti decernatur, cùm tamen plerumque & secundum communiter accidentia nemo sanus onus tutelæ affectet vel sponte subeat, ego hanc explicationem incommodam non esse statuo. In jure enim nostro civili secundum communem atque receptam Dd. sententiam, sufficit definitionem secundum id, quod communiter accidit, concludere, *Abb. in Rub. & ibi Dec. n. 3. extra De iudic. Alber. de Rosat. & Cagnol. l. omnis definitio. ff. De reg. iur. Salic. l. precibus. C. De impub. & aliis subst. Alex. Rubr. ff. Solut. matrim. Ang. Cons. 71. Aret. l. 1. ff. De testam. Bald. Novell. in tract. De dot. col. 2. Dec. l. 1. & l. imperium. ff. De iurisd. omn. iudic. Curt. iun. Rubr. C. De impub. & al. substit. Sylvest. Aldobr. hic in princ. arg. l. 1. ff. De legib. iunct. l. legis virtus. ff. eod. tit. l. 11. ff. De testam. iunct. l. miles. C. De testam. milit. l. nam ad ea. ff. De legib. l. suus quoque. §. puto. ff. De*
17 *hered. instit.* Secundò hæc verba VIS atque POTESTAS, exponunt aliqui, virens sive vigens potestas, *Bart. d. l. 1. ff. De tutel. Ang. hic in princ.* Quæ expositio licet simili modo tolerari possit: ego tamen veriùs judico, hæc verba, Vis atque Potestas pro possibilitate sive facultate aliqua accipi, prout illa verba accipienda esse voluit Sylvest. Aldobr. *hic in princ.* Et his verbis in ista significatione

tione sæpè probati auctores utuntur. Namque & apud Terentium reperitur. Hîc me magnificè effero, qui vim tantam in me & potestatem habeam, tantæ astutiæ. Et Cicero *lib. 3. de natur. Deor.* inquit, Improborum igitur securitates secundæque res redarguunt, ut Diogenes dicebat vim omnem Deorum ac potestatem. Porrò 18
ex hoc, quod in definitione tutelæ dicitur, Tutela est vis atque potestas in capite libero: colligunt Dd. si pupillo vel pupillæ apud alium degenti, magnum discrimen personæ suæ immineat, permitti tutori propriâ auctoritate, etiam hominibus ad hoc coactis est isto discrimine eripere, adducere ad se, & vel apud se retinere, vel alteri, apud quem tutò degere possit, committere, *Aym. Cravett. Cons. 18.* Quod tamen ita demum procedere judico, si pupillus vel pupilla à tutore vi abducta fuerit: tunc enim tutori permitti debet, hunc pupillum vel pupillam etiam vi eripere atque recuperare, *Aym. Cravett. d. Cons. 18. n. 8. arg. l. 3. §. eum igitur. & ibi gloss. & Bart. ff. De vi arm. c. olim. extra De restit. spoliat. gloss. Bart. & Bald. l. 1. C. und. vi. gloss. c. significasti. Cl. 2. extra De homicid. Bald. l. 1. C. De decur. & cohort. Paul. de Castr. Cons. 339. Incipient. Priusquam iura fierent. col. 3. lib. 1.* Sin autem pupillus vel pupilla tutori vi non fuerit abducta, sed ei imminet discrimen vel periculum ab eo, apud quem spontè vel judice permittente degit, tutori simili modo permittitur pupillum vel pupillam auctoritate propriâ etiam hominibus coactis ex hoc periculo sive discrimine eripere & abducere, si vel judicis copia desit, *arg. l. generali. & ibi Bart. ff. Quod vi aut clam. gloss. l. nullus. C. De Iudæ. Bart. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. De his, quæ in fraud. credit. Ias. §. omnium. infr. De action.* vel pericu-

riculum in mora sit, *l. de pupillo. §. si quis rivos. & ibi Ias. ff. De oper. nov. nunciat. Bart. l. 2. arg. illius text. C. De naufrag. lib. 11. Ias. l. 2. n. 15. & 18. ff. De iurisd. omn. iudic.* Extra hos autem casus, tutori non permittitur pupillum vel pupillam apud alium degentem auctoritate propriâ vi abducere, & si ipse contra fecerit, incidit vel in pœnam legis Juliæ de vi publica, si ipse eam cum armis abduxerit, vel in pœnam legis Juliæ de vi privata, si ipse eam absque armis abduxerit, *Corn. Cons. 175. lib. 3. arg. §. item lex Iulia de vi. inst. De public. iudic. l. 1. 2. 3. & omnib. ll. ill. tit. ff. Ad leg. Iul. de vi publ. l. 1. 2. 3. & omnib. ll. ill. tit. ff.*
19 *Ad leg. Iul. de vi priv.* Secundò ex hoc infertur, cùm legibus cautum sit, ne cessio actionis potentioribus fiat, &, ut tàm is, qui actionem cedit, alteri, qui est debitore potentior ratione officii, quo fungitur, quàm ille, cui hæc cessio facta fuit, omni commodo actionis cessæ privetur, atque debitor ab hac actione penitùs liberetur, *l. 2. & ibi Bart. & Bald. C. Ne lic. potent.* creditori pupilli non licere actionem suam, quam contra pupillum habet tutori ejus cedere, & si ipse contra fecerit, pupillum ab hac actione liberari, *Auth. Minoris. & ibi Bart. & Bald. C. Qui dar. tutor. vel curat. poss.* Quod procedit non tantùm si hæc cessio fiat tutori à creditore pupilli, constante tutela, sed etiam locum habet, si hæc cessio fiat finita tutela, ante rationes à tutore pupillo redditus, *gloss. d. Auth. Minoris. Socin. iun. Cons. 148. n. 15. lib. 1. arg. l. si patris. C. De interd. matrim.* Item sive hæc cessio fiat tutori administranti tutelam sive tutori non administranti tutelam, *gloss. d. Auth. Minoris. arg. l. quod si fortè. §. 1. ff. De Solut.* Et usque adeò pupillus, contra quem competentem actionem creditor tutori suo cessit, ab hac actione liberatur, ut hic pupillus major

major factus hoc debitum quocunque errore, creditori solutum, repetere possit, *Bald. Auth. ut hi, qui se obl. hab. per hib. in princ. n. 11. arg. l. si non sortem. §. interdum. ff. De condict. indeb.* Hoc tamen fallit, si creditor tutori cesserit actionem ipsi contra pupillum competentem vel ignorans, hunc, cui successio fit, tutorem esse, *arg. l. si defunctus. §. quòd si alter. ff. De procurat. l. 2. ff. Si libert. ingen. esse dicat. l. generali. C. De tabulat. lib. 10. gloss. l. fin. ff. De rei vendic. gloss. d. Auth. Minoris, verb. iacturam*, vel bona fide: hisce enim casibus creditor jus actionis cessæ non amittit, *Spec. §. 1. n. 4. de cession. action. Abb. c. ex parte. n. 4. extra de alienat. iudic. mutand. causs. fact arg. l. qui stipendia. C. De procurat.* Tertiò cùm matrimonia debeant esse 20 libera, nec metu pœnæ astringi, *l. Titia in princ ff. De verb. oblig. l. neq; ab initio. C. De nupt. c. gemina. extra De sponsal.* & verisimile sit, pupillum sive pupillam propter vim atque potestatem, quam tutor in ipsos habet, facilè tutoris voluntati obtemperaturos, placuit promissionem pœnæ factam à tutore pro matrimonio à pupillo vel pupilla contrahendo nullam esse, *Bart. Cons. 45. lib. 1. Ias. d. l. Titia in princ. n. 12. arg. l. heres meus. §. fin. ff. de condit. & demonstrat.* Deinde ex eo, quod in definitione tutelæ 21 dicitur, tutela est vis atque potestas in capite libero, sequitur, neque servum, *infra De testam. tutel. in princ. Bart. l. 1. ff. De tutel. Sylvest. Aldobr. hic in princ.* neque servo tutorem dari posse, *l. si arrogati. ff. De tutel.* Et 22 per hoc, quod in definitione tutelæ dicitur, AD TUENDUM, discernitur tutela à patria potestate, *gloss. hic. & ibi Ang. & Sylvest. Aldobr. gloss. & Bart. l. 1. ff. De tutel.* Namque licet & patria potestas introducta sit ad hunc finem, ut filius per illam & tueatur &

 defen-

defendatur, *l. fin. C. De curat. furiof. l. fin. C. De bon. quæ liber.* cùm tamen patria poteſtas principaliter non propter tuendum filium, ſed propter alios effectus introducta ſit, tutela verò principaliter, propter tuendum pupillum inventa ſit, dubium non eſt, per hæc verba in definitione tutelæ poſita & imperatorem, *ut hic in prin.* & Jureconſultum *in l. 1 ff. De tutel.* tutelam à patria poteſtate diſcernere voluiſſe. In omni enim actu id inſpicitur, idque actui denominationem tribuit, quod principaliter non autem id, quod in conſequentiam fit, *l. 1. ff. De auctor. tutor. l. ſi quis nec cauſſam in princ ff. Si cert. pctat. l. quæritur. ff. De ſtat. homin.*

23 Præterea in definitione tutelæ ponitur verbum EUM, quod denotat tutorem principaliter, non bonis, ſed perſonæ pupilli dari, *§. certa. infra De teſtam. tutel. l. quia perſonæ. ff. eod. tit.* atque tutorem à curatore differre, qui principaliter non perſonæ, ſed rebus datur,

24 *l. in copulandis. C. De nupt.* Deinceps in definitione tutelæ ponitur, qui per ætatem ſe defendere nequit, ad differentiam curatoris furioſi, qui tàm perſonæ quàm rebus furioſi datur, non propter ætatem, ſed propter aliud impedimentum furorem nempe, *l. furioſo. l. in*

25 *rem. & l. & mulieri. ff. De curat. furioſ.* Sequitur ulterius in definitione tutelæ JURE CIVILI DATA AC PERMISSA, quæ verba quatenus dicunt DATA, reſpiciunt tutelam legitimam, quæ immediatè ex legis diſpoſitione deſcendit, *l. legitimos. ff. De legit. tutor.* quatenus verò dicunt, PERMISSA, reſpiciunt tutelam teſtamentariam, quæ à teſtatore immediatè intercedente legis permiſſione originem trahit, *l. 1. & omnib. ll. illius tit. ff. De teſtam. tutel.* vel dativam, quæ à judice ex permiſſione

legis

legis decernitur, *l. 1. & omnib. ll. illius tit. ff. De tutor. & curat. dat. ab his.*

Porrò ex hoc, quod in definitione tutelæ dicitur, 26 JURE CIVILI DATA & PERMISSA, colligitur, quòd licet omnes contractus sint regulariter juris gentium, *l. ex hoc iure. & ibi Bart. ff. De iustit. & iur.* quasi contractum tamen tutelæ juris civilis esse, *gloss. hic. verb. iure civili. & ibi Angel. n. 1. Sylvest. Aldobr. n. 13. Bart. d. l. ex hoc iure. n. 17.* Ideoque leges de materia tutelæ loquen- 27 tes facilimè statuto vel consuetudine & tolli & mutari possunt, *arg. §. sed naturalia. supr. De iur. natur gent. & civil. l. de quibus. ff. De ll.* unde rectè docent Dd. valere statutum, quo cavetur, non tantùm tutorem, sed & curatorem testamento dari posse, *Bald. l. 2. in princ. ff. De vulg. & pupill. substit.* Similiter ex hoc sequitur, tempus tutelæ præscriptum consuetudine vel statuto & restringi & ampliari, atque statuto vel consuetudine introduci posse, ut tutela vel finiatur decimo anno ætatis vel duret usque ad decimum octavum, *Bald. l. matres in fin. C. Ad Tertull.* In tertia parte hujus tituli docet Impera- 28 tor, qui dicantur tutores. Ex qua tertia parte colligitur primò, valere argumentum à conjugatis, *arg. l. 1. §. pactum. ff. De pact. c. pactum. extra De verb. signific. l. si cognatis. ff. De reb. dub. l. vetus fuit quæstio. ff. De usufr. Bald. l. quod dicitur. ff. De liber. & posth. Alex. Cons. 36. lib. 2. Ioan. Andr. in c. in iudicijs. De reg. iur. lib. 6.* Secundò ex hac 29 tertia parte colligitur, quòd nomina debeant esse convenientia rebus; *§. est & aliud. infr. De donat. l. decernimus. C. De Episcop. & Cleric. l. 1. C. De offic. præfect. urb. l. defensores. la 2. C. De defens. civitat. l. à nullo. C. De fer. c. admonere. & ibi gloss. verb. dici. 33. q. 2.* In quarta parte hujus 30

tituli docet Imperator, unde tutores dicti sive denominati sint. Ex qua parte notate, jure nostro receptum esse, modum argumentandi ab Etymologia sive allusione vocabuli. De quo argumento, an & quando illud procedat, *videte Ang. infr. De testam. in princ. arg. illius text. Bart. Salic. Alex. Ias. Dec. & Dd. l. 2. §. appellata. ff. Si cert. petat. Bart. Ang. Alex. & Ias. l. 1. in princ. ff. De adquir. possess. Bart. Bald. & Alex. Rubr. ff. Solut. matrim. Abb. & Felin. in proœm. decretale in salutation. Nicol. Ever-*
31 *hard. in sua Topic. in loc. ab Etymolog.* In quinta & ultima parte hujus tituli docet Imperator, Quibus testamento tutores dari possint; & concludit parentibus permissum esse liberis suis impuberibus utriusque sexus testamento tutorem dare, *ut hic. §. permissum*, cujus decisionis hæc ratio redditur: namq; cùm nullus affectus vincat paternum, *l. fin. in prin. C. De curat. furios.* & pater semper præsumatur consilium capere pro liberis suis, *l. nec in ea. §. fin. ff. Ad leg. Iul. de adult.* optimâ ratione introductum fuit, patrem liberis suis & testamento tutorem dare posse, *d. §. permissum.* & hunc tutorem omnibus aliis præferendum, *l. de creationibus. C. De Episcop. audient. l. si quis sub*
32 *conditione. ff. De testam. tutel.* Quæ conclusio ampliatur primò, ut pater filiis suis impuberibus, etiam invitis testamento tutores dare possit, *gloss. hic, verb. impuberibus. arg. l. nec non. ff. De tutor. & curat. dat. ab his.* Secundò hæc conclusio ampliatur, ut patri permittatur liberis suis etiam furiosis, mente captis, surdis vel mutis tutorem dare, *l. qui habet in princ. l. muto in princ. & §. surdo. ff. De tutel. l. nec mandante. §. fin. ff. De tutorib. & curator.*
33 *dat. ab his.* Tertiò licet ventri testamento tutor dari nequeat, *gloss. Rubr. ff. De tutel. Ioan. de Plat. Ang. & Sylvest.*

Sylvest. Aldobr. hic. §. cùm autem. arg. l. ventri. ff. De tutor. & curator. dat. ab his: & curator ventri in testamento datus non aliter legitimus atque justus reputetur, nisi ipse à judice confirmatus fuerit, *l. si mulier junct. gloss. ff. Quemad. testam. aper.* ejusque officium expiret, posthumo nato, *l. 1. §. tamdiu. ff. De ventr. in possess. mitt.* Cùm tamen tutoris datio, illius, cui tutor datur, favorem respiciat, *Bart. l. liberorum. ff. De verb. signific.* & posthumi in iis, in quibus de ipsorum commodo agitur, regulariter pro jam natis habeantur, *l. qui in utero. & ibi Bart. & Bald. ff. De stat. homin. l. etiam. ff. De minor. l. ex facto. §. ex facto. ff. Ad SC. Trebell. l. 2. §. in filijs. ff. De decurion. l. cùm inter. C. De fideicomm. libert.* legibus expressè cautum est, non tantùm liberis jam natis, sed etiam posthumis tutorem testamento dari posse; *ut hic. §. cùm autem. & ibi Ang. & Sylvest. Aldobr. l. 11. ff. De testam. tutel.* Quartò hæc conclusio extenditur, ut 34
patri permittatur non tantùm filiis suis, sed etiam nepotibus tutorem testamento dare, *d. §. permissum. l. 1. ff. De testament. tutel.* Quod tamen ita demum verum est, si mortuo avo nepotes in potestatem patris sui recasuri non sint, Namque si mortuo avo nepotes in potestatem patris sui recasuri sunt; avus illis tutorem dare nequit, *d. §. permissum. d. l. 1. ff. De testam. tutel.* etiamsi hic avus miles sit, *l. 2. ff. De testam. tutel. gloss. fin. d. §. permissum facit. l. impuberi. ff. De admin. tutor.* Quamvis tamen, si avus testamento suo tutores dederit nepotibus suis vivo adhuc tempore testamenti conditi, & in potestate retento filio, ex quo hi nepotes nati sunt, tutoris datiò rata sit, si hic filius post testamentũ conditum, ante

ante mortem avi vel mortuus vel emancipatus fuerit;
35 *l. si hereditas. §. qui filium. ff. De testam. tutel.* Quintò licet liberorum appellatio tantùm usque ad trinepotes secundum propriam verbi significationem extendatur, *l. Iurisconsultus. §. parentes. ff. De gradib. affin. & consang.* cùm tamen in iis, quę favorem filiorum respiciunt liberorum appellatio ultra trinepotes extendatur, *l. liberorum. ff. De verb. signific l. 4. §. parentes. & ibi Ias. ff. De in ius vocand.* & tutela liberorum favorem respiciat, *Bart. d. l. liberorum:* placuit liberis sive descendentibus nostris etiam ultra trinepotem tutorem dari posse, *Ang. & Sylvest.*
36 *Aldobr. d. §. permissum.* Et licet liberis nostris tutorem testamento dare permissum sit, non omnibns tamen liberis, sed illis tantùm, qui in potestate nostra sunt tutorem dare licet, *ut hic. §. permissum. l. 1. ff. De testam. tutel.* Ideoque cùm neque pater habeat in potestate sua liberos emancipatos, *§. emancipati. infr. De hered. quæ ab intest. defer.* naturales vel spurios, *supr. De patr. potest. in prin. §. si adversus. supr. De nupt.* neque mater habeat in potestate sua liberos & naturales & legitimos, *§. fœmina. supr. De adopt.* sequitur neque patri permissum esse in testamento suo tutorem dare filio suo emancipato, *§. fin. h. t. nost.* naturali, *arg. l. fin. C. De confirm. tutor. l. naturali in princ. ff. eod. tit.* vel spurio, *gloss. Bart. & Bald. l. 1. ff. De testam. tutel.* neque matri licere ullo modo liberis suis testamento tutores dare, *l. 2. ff. De confir: tutor. l. mater. C. De testament. tutel.* multò verò minùs extraneo penitùs concessum est, testamento suo aliis tutorem dare, *l. 1. ff. De confir. tut.* Similiter ex hoc sequitur, cùm secundum quod jure Codicis cautum est, pater adoptivus si ipse extraneus sit, filium adoptivum in potestate

sua

sua non habeat, *l. pen. C. De adopt.* patrem adoptivum extraneum, hodiè filio suo adoptivo, testamento tutorem dare non posse, *Bart. l. naturali. §. si quaeratur. ff. De confirm. tutor. Ang. d. §. permissum.* Hoc tamen non procedit in filio impubere à potestate patris dignitate liberato, quod fieri posse dubio caret, *Bart. l. quidam consulebat. ff. De re iudic. Oldrad. Cons. 52. Bald. l. fin. C. sentent. rescind. non poss. Abb. & Felin. c. cùm vigesimum. extra De offic. deleg. Alex. Ias. & Dec. l. fin. C. De testam. milit.* Namque cùm hic potestate patris liberatus non judicetur, in iis, quae commodum sive emolumentum ipsius respiciunt, *§. fin. Auth. Constit. Quae de dignitat.* atque tutoris datio favorem sive commodum illius, cui tutor datur, respiciat, *Bart. d. l. liberorum.* dubium non est, filio propter dignitatem ipsius à potestate patris liberato, perinde ut filio in potestate patris retento tutorem à patre dari posse, *Alber. de Rosat. l. 1. ff. De testam tutel. Sylvest. Aldobr. d. §. permissum. n. 13. & 15.* Et licet ei, qui in potestate 37
testatoris constitutus non est, tutor dari testamento nequeat, si tamen pater filio suo emancipato tutorem testamento dederit, hic tutor à judice omnimodò & absq; inquisitione confirmari debet, *ut hic. §. fin. & ibi Ang & Sylvest. Aldobr. l. 1. ff. De confirm. tutor. Bart. d. l. naturali. §. fin.* nisi vel testamentum conditum vel tutor mores, conditionem vel statum suum mutaverit in deterius, *l. in confirmando. ff. De confirm. tutor. l. pater. §. fin. ff. De test. tutel. c. pastoralis. extra De except. c. praesentium. & ibi gloss. extra De testib. c. ut circa. & c. nulli. De Elect. lib. 6.* Si- 38
militer & tutor datus à patre in testamento filio suo naturali, à judice confirmari debet, cùm distinctione tamen: Namque tutor datus à patre filio naturali, quem

ipse neque heredem instituit, neque cui quicquam in testamento reliquit, non nisi cum inquisitione à judice confirmari debet, *d. l. naturali in princ.* sin autem huic filio naturali, cui testamento tutor datus fuit, à patre suo aliquid, titulo hereditario vel legati relictum fuerit, tutor ipsi datus omnimodò & sine inquisitione confirmatur, si hic pupillus habeat nulla alia bona, quàm quæ ipsi à patre relicta fuerunt, *arg. l. si patronus. ff. De confirm. tutor.* sin verò pupillus alia bona habuerit, tutor quidem à prætore confirmatur, sed aliorum bonorum, quæ ille pupillus aliundè adquisivit administratio, non nisi præcedente inquisitione huic tutori decernitur, *Bart. d. l. naturali. §. 1. Ang. hic. §. permissum. arg. l. fin. C. De confirm. tutor.* Quod tamen ita demum procedit, si hic filius naturalis sit natus ex concubina, cujus consuetudo legi-
39 bus civilibus prohibita non est: Secus autem est, si hic filius naturalis sit spurius vel ex complexu damnabili, aut legibus prohibito natus: tunc enim tutor ei à patre testamento datus, à judice confirmari non debet, *gloss. Bart. & Bald. l. 1. ff. De testam. tutel.* Quod absque dubio verum est, inspecto jure civili: Eò, quia secundum quod jure civili cautum est, filius ex damnato concubitu natus, nec nomen filii meretur, nec pater ei etiam alimenta relinquere potest, *§. fin. Auth. Quib. med. natur. effic. sui. Auth. Ex complexu. C. De natural. lib.* secus autem esse judico hodiè secundum juris canonici dispositionem, cùm de illo jure pater liberis suis tàm spuriis quàm ex damnabili concubitu natis alimenta & dotem relinquat, *c. cùm haberet, & ibi Abb. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll. Bart. l. fin. ff. De his, quib. ut. indig. Ca-*
40 *poll. Caut. 38.* Eodem modo & tutor datus filio in testamento

mento matris, confirmatur à judice vel cum modica inquisitione, si mater hunc filium heredem instituerit, *l. pater in princ. ff. De testament. tutel. l. puto. §. mater iunct. gloss. ff. De legat. 2.* vel cum majori atque diligentiore inquisitione, si hic filius à matre heres institutus non fuerit, *l. mulier. & ibi Bart. ff. De confirm. tutor. l. mater C. De testam. tutel. Bart. d. l. naturali. §. 1. Corn. Cons. 284. n. 9. lib. 3.* Tutor quoque datus in testamento pupillo à patrono suo, à judice confirmatur, secundum distinctionem tamen, quam in tutore à matre dato fecimus, *l. qui tutelam. §. fin. ff. De testam. tutel. l. si patronus. & ibi gloss. & Bart. ff. De confirm. tutor.* Præterea & tutor à penitùs extraneo pupillo in testamento datus, cum inquisitione à judice confirmatur, si pupillus à testatore heres institutus fuerit, *l. tutores. & ibi Bart. ff. De confirm. tutor.* licet secùs sit, si hic pupillus à testatore, qui tutorem dedit, heres institutus non sit: tunc enim ipse etiam cum inquisitione à judice non confirmatur, *gloss. d. §. si patronus. Bart. d. l. naturali. §. 1.* Porrò tutoris datio facta à parentibus liberis in potestate sua constitutis, indistinctè rata est, sive hi liberi à parentibus suis heredes instituti, sive exheredati sint, *l. pater in princ. ff. De testam. tutel.* item sive hi liberi sint legitimi & naturales simul, sive legitimi tantùm, *Bart. d. l. naturales. §. 1. Ang. d. §. permissum*, nec non si hi liberi per subsequens matrimonium, oblationem curiæ, vel rescriptum Imperatoris legitimati sint, *arg. §. & quoniam variè. §. reliqui. §. illud. §. si quis igitur. & §. generaliter. Auth. Quibus mod. natur. effic. sui. §. liceat igitur. Quibus modis natur. effic. legit. l. iubemus. C. De naturalib. liber. Bart. l. inviti. ff. De his, qui sunt sui vel alieni iuris. Alex. Consil. 2. lib. 1.*

41 42 43

riculum in mora sit, *l. de pupillo. §. si quis rivos. & ibi Iaf. ff. De oper. nov. nunciat. Bart. l. 2. arg. illius text. C. De naufrag. lib. 11. Iaf. l. 2. n. 15. & 18. ff. De iurisd. omn. iudic.* Extra hos autem casus, tutori non permittitur pupillum vel pupillam apud alium degentem auctoritate propriâ vi abducere, & si ipse contra fecerit, incidit vel in pœnam legis Juliæ de vi publica, si ipse eam cum armis abduxerit, vel in pœnam legis Juliæ de vi privata, si ipse eam absque armis abduxerit, *Corn. Cons. 175. lib. 3. arg. §. item lex Iulia de vi. inst. De public. iudic. l. 1. 2. 3. & omnib. ll. ill. tit. ff. Ad leg. Iul. de vi publ. l. 1. 2. 3. & omnib. ll. ill. tit. ff.*
19 *Ad leg. Iul. de vi priv.* Secundò ex hoc infertur, cùm legibus cautum sit, ne cessio actionis potentioribus fiat, &, ut tàm is, qui actionem cedit, alteri, qui est debitore potentior ratione officii, quo fungitur, quàm ille, cui hæc cessio facta fuit, omni commodo actionis cessæ priveтur, atque debitor ab hac actione penitùs liberetur, *l. 2. & ibi Bart. & Bald. C. Ne lic. potent.* creditori pupilli non licere actionem suam, quam contra pupillum habet tutori ejus cedere, & si ipse contra fecerit, pupillum ab hac actione liberari, *Auth. Minoris. & ibi Bart. & Bald. C. Qui dar. tutor. vel curat. poss.* Quod procedit non tantùm si hæc cessio fiat tutori à creditore pupilli, constante tutela, sed etiam locum habet, si hæc cessio fiat finita tutela, ante rationes à tutore pupillo redditas, *gloss. d. Auth. Minoris. Socin. iun. Cons. 148. n. 15. lib. 1. arg. l. si patris. C. De interd. matrim.* item sive hæc cessio fiat tutori administranti tutelam sive tutori non administranti tutelam, *gloss. d. Auth. Minoris. arg. l. quod si fortè. §. 1. ff. De Solut.* Et usque adeò pupillus, contra quem competentem actionem creditor tutori suo cessit, ab hac actione liberatur, ut hic pupillus major

major factus hoc debitum quocunque errore, creditori
ſolutum, repetere poſſit, *Bald. Auth. ut hi, qui ſe obl. hab. per-*
hib. in princ. n. 11. arg. l. ſi non ſortem. §. interdum. ff. De con-
dict. indeb. Hoc tamen fallit, ſi creditor tutori ceſſerit
actionem ipſi contra pupillum competentem vel igno-
rans, hunc, cui ſucceſſio fit, tutorem eſſe, *arg. l. ſi defun-*
ctus. §. quòd ſi alter. ff. De procurat. l. 2. ff. Si libert. ingen.
eſſe dicat. l. generali. C. De tabulat. lib. 10. gloſſ. l. fin. ff. De
rei vendic. gloſſ. d. Auth. Minoris, verb. iacturam, vel bona
fide: hiſce enim caſibus creditor jus actionis ceſſæ non
amittit, *Spec. §. 1. n. 4. de ceſſion. action. Abb. c. ex parte. n. 4.*
extra de alienat. iudic. mutand. cauſſ. fact. arg. l. qui ſtipen-
dia. C. De procurat. Tertiò cùm matrimonia debeant eſſe 20
libera, nec metu pœnæ aſtringi, *l. Titia in princ ff. De verb.*
oblig. l. neq; ab initio. C. De nupt. c. gemina. extra De ſponſal. &
veriſimile ſit, pupillum ſive pupillam propter vim atque
poteſtatem, quam tutor in ipſos habet, facilè tutoris vo-
luntati obtemperaturos, placuit promiſſionem pœnæ
factam à tutore pro matrimonio à pupillo vel pupilla
contrahendo nullam eſſe, *Bart. Conſ. 45. lib. 1. Iaſ. d. l.*
Titia in princ. n. 12. arg. l. heres meus. §. fin. ff. de condit. &
demonſtrat. Deinde ex eo, quod in definitione tutelæ 21
dicitur, tutela eſt vis atque poteſtas in capite libero,
ſequitur, neque ſervum, *infra De teſtam. tutel. in princ.*
Bart. l. 1. ff. De tutel. Sylveſt. Aldobr. hic in princ. neque
ſervo tutorem dari poſſe, *l. ſi arrogati. ff. De tutel.* Et 22
per hoc, quod in definitione tutelæ dicitur, AD TU-
ENDUM, diſcernitur tutela à patria poteſtate, *gloſſ.*
hic. & ibi Ang. & Sylveſt. Aldobr. gloſſ. & Bart. l. 1. ff. De
tutel. Namque licet & patria poteſtas introducta
ſit ad hunc finem, ut filius per illam & tueatur &

defendatur, *l. fin. C. De curat. furios. l. fin. C. De bon. quæ liber.* cùm tamen patria potestas principaliter non propter tuendum filium, sed propter alios effectus introducta sit, tutela verò principaliter, propter tuendum pupillum inventa sit, dubium non est, per hæc verba in definitione tutelæ posita & imperatorem, *ut hic in prin.* & Jureconsultum *in l. 1 ff. De tutel.* tutelam à patria potestate discernere voluisse. In omni enim actu id inspicitur, idque actui denominationem tribuit, quod principaliter non autem id, quod in consequentiam fit, *l. 1. ff. De auctor. tutor. l. si quis nec caussam in princ ff. Si cert. petat. l. quæritur. ff. De stat. homin.*

23 Præterea in definitione tutelæ ponitur verbum EUM, quod denotat tutorem principaliter, non bonis, sed personæ pupilli dari, *§. certæ. infra De testam. tutel. l. quia persona. ff. eod. tit.* atque tutorem à curatore differre, qui principaliter non personæ, sed rebus datur,
24 *l. in copulandis. C. De nupt.* Deinceps in definitione tutelæ ponitur, qui per ætatem se defendere nequit, ad differentiam curatoris furiosi, qui tàm personæ quàm rebus furiosi datur, non propter ætatem, sed propter aliud impedimentum furorem nempe, *l. furioso. l. in*
25 *rem. & l. & mulieri. ff. De curat. furios.* Sequitur ulterius in definitione tutelæ JURE CIVILI DATA AC PERMISSA, quæ verba quatenus dicunt DATA, respiciunt tutelam legitimam, quæ immediatè ex legis dispositione descendit, *l. legitimos. ff. De legit. tutor.* quatenus verò dicunt, PERMISSA, respiciunt tutelam testamentariam, quæ à testatore immediatè intercedente legis permissione originem trahit, *l. 1. & omnib. ll. illius tit. ff. De testam. tutel.* vel dativam, quæ à judice ex permissione legis

legis decernitur, *l. 1. & omnib. ll. illius tit. ff. De tutor. & curat. dat. ab his.*

Porrò ex hoc, quod in definitione tutelæ dicitur, 26
JURE CIVILI DATA & PERMISSA, colligitur, quòd licet omnes contractus sint regulariter juris gentium, *l. ex hoc iure. & ibi Bart. ff. De iustit. & iur.* quasi contractum tamen tutelæ juris civilis esse, *gloss. hic. verb. iure civili. & ibi Angel. n. 1. Sylvest. Aldobr. n. 13. Bart. d. l. ex hoc iure. n. 17.* Ideoque leges de materia tutelæ loquen- 27
tes facilimè statuto vel consuetudine & tolli & mutari possunt, *arg. §. sed naturalia. supr. De iur. natur. gent. & civil. l. de quibus. ff. De ll.* unde rectè docent Dd. valere statutum, quo cavetur, non tantùm tutorem, sed & curatorem testamento dari posse, *Bald. l. 2. in princ. ff. De vulg. & pupill. substit.* Similiter ex hoc sequitur, tempus tutelæ præscriptum consuetudine vel statuto & restringi & ampliari, atque statuto vel consuetudine introduci posse, ut tutela vel finiatur decimo anno ætatis vel duret usque ad decimum octavum, *Bald. l. matres in fin. C. Ad Tertull.* In tertia parte hujus tituli docet Impera- 28
tor, qui dicantur tutores. Ex qua tertia parte colligitur primò, valere argumentum à conjugatis, *arg. l. 1. §. pactum. ff. De pact. c. pactum. extra De verb. signific. l. si cognatis. ff. De reb. dub. l. vetus fuit quæstio. ff. De usufr. Bald. l. quod dicitur. ff. De liber. & posth. Alex. Cons. 36. lib. 2. Ioan. Andr. in c. in iudicijs. De reg. iur. lib. 6.* Secundò ex hac 29
tertia parte colligitur, quòd nomina debeant esse convenientia rebus; *§. est & aliud. infr. De donat. l. decernimus. C. De Episcop. & Cleric. l. 1. C. De offic. præfect. urb. l. defensores. la 2. C. De defens. civitat. l. à nullo. C. De fer. c. admonere. & ibi gloss. verb. dici. 33. q. 2.* In quarta parte hujus 30

tituli docet Imperator, unde tutores dicti sive denominati sint. Ex qua parte notate, jure nostro receptum esse, modum argumentandi ab Etymologia sive allusione vocabuli. De quo argumento, an & quando illud procedat, *videte Ang. infr. De testam. in princ. arg. illius text. Bart. Salic. Alex. Ias. Dec. & Dd. l. 2. §. appellata. ff. Si cert. petat. Bart. Ang. Alex. & Ias. l. 1. in princ. ff. De adquir. possess. Bart. Bald. & Alex. Rubr. ff. Solut. matrim. Abb. & Felin. in procem. decretale in salutation. Nicol. Ever-*
31 *hard. in sua Topic. in loc. ab Etymolog.* In quinta & ultima parte hujus tituli docet Imperator, Quibus testamento tutores dari possint; & concludit parentibus permissum esse liberis suis impuberibus utriusque sexus testamento tutorem dare, *ut hic. §. permissum*, cujus decisionis hæc ratio redditur: namq; cùm nullus affectus vincat paternum, *l. fin. in prin. C. De curat. furios.* & pater semper præsumatur consilium capere pro liberis suis, *l. nec in ea. §. fin. ff. Ad leg. Iul. de adult.* optimâ ratione introductum fuit, patrem liberis suis & testamento tutorem dare posse, *d. §. permissum.* & hunc tutorem omnibus aliis præferendum, *l. de creationibus. C. De Episcop. audient. l. si quis sub*
32 *conditione. ff. De testam. tutel.* Quæ conclusio ampliatur primò, ut pater filiis suis impuberibus, etiam invitis testamento tutores dare possit, *gloss. hic. verb. impuberibus. arg. l. nec non. ff. De tutor. & curat. dat. ab his.* Secundò hæc conclusio ampliatur, ut patri permittatur liberis suis etiam furiosis, mente captis, surdis vel mutis tutorem dare, *l. qui habet in princ. l. muto in princ. & §. surdo. ff. De tutel. l. nec mandante. §. fin. ff. De tutorib. & curator.*
33 *dat. ab his.* Tertiò licet ventri testamento tutor dari nequeat, *gloss. Rubr. ff. De tutel. Ioan. de Plat. Ang. & Sylvest.*

Sylvest. Aldobr. hic. §. cùm autem. arg. l. ventri. ff. De tutor. & curator. dat. ab his: & curator ventri in teſtamento datus non aliter legitimus atque juſtus reputetur, niſi ipſe à judice confirmatus fuerit, *l. ſi mulier innct. gloſſ. ff. Quemad. teſtam. aper.* ejusque officium expiret, poſthumo nato; *l. 1. §. tamdiu. ff. De ventr. in poſſeſſ. mitt.* Cùm tamen tutoris datio, illius, cui tutor datur, favorem reſpiciat, *Bart. l. liberorum. ff. De verb. ſignific.* & poſthumi in iis, in quibus de ipſorum commodo agitur, regulariter pro jam natis habeantur, *l. qui in utero. & ibi Bart. & Bald. ff. De ſtat. homin. l. etiam. ff. De minor. l. ex facto. §. ex facto. ff. Ad SC. Trebell. l. 2. §. in filijs. ff. De decurion. l. cùm inter. C. De fideicomm. libert.* legibus expreſsè cautum eſt, non tantùm liberis jam natis, ſed etiam poſthumis tutorem teſtamento dari poſſe, *ut hic. §. cùm autem. & ibi Ang. & Sylveſt. Aldobr. l. 11. ff. De teſtam. tutel.* Quartò hæc concluſio extenditur, ut 34
patri permittatur non tantùm filiis ſuis, ſed etiam nepotibus tutorem teſtamento dare, *d. §. permiſſum. l. 1. ff. De teſtament. tutel.* Quod tamen ita demum verum eſt, ſi mortuo avo nepotes in poteſtatem patris ſui recaſuri non ſint, Namque ſi mortuo avo nepotes in poteſtatem patris ſui recaſuri ſunt, avus illis tutorem dare nequit, *d. §. permiſſum. d. l. 1. ff. De teſtam. tutel.* etiamſi hic avus miles ſit, *l. 2. ff. De teſtam. tutel. gloſſ. fin. d. §. permiſſum facit. l. impuberi. ff. De admin. tutor.* Quamvis tamen, ſi avus teſtamento ſuo tutores dederit nepotibus ſuis vivo adhuc tempore teſtamenti conditi, & in poteſtate retento filio, ex quo hi nepotes nati ſunt, tutoris datio rata ſit, ſi hic filius poſt teſtamentũ conditum,

ante

ante mortem avi vel mortuus vel emancipatus fuerit,
35 *l. si hereditas. §. qui filium. ff. De testam. tutel.* Quintò licet liberorum appellatio tantùm usque ad trinepotes secundum propriam verbi significationem extendatur, *l. Iurisconsultus. §. parentes. ff. De gradib. affin. & consang.* cùm tamen in iis, quę favorem filiorum respiciunt liberorum appellatio ultra trinepotes extendatur, *l. liberorum. ff. De verb. signific l. 4. §. parentes. & ibi Ias. ff. De in ius vocand.* & tutela liberorum favorem respiciat, *Bart. d. l. liberorum:* placuit liberis sive descendentibus nostris etiam ultra trinepotem tutorem dari posse, *Ang. & Sylvest.*
36 *Aldobr. d. §. permissum.* Et licet liberis nostris tutorem testamento dare permissum sit, non omnibns tamen liberis, sed illis tantùm, qui in potestate nostra sunt tutorem dare licet, *ut hic. §. permissum. l. 1. ff. De testam. tutel.* Ideoque cùm neque pater habeat in potestate sua liberos emancipatos, *§. emancipati. infr. De hered. quæ ab intest. defer.* naturales vel spurios, *supr. De patr. potest. in prin. §. si adversus. supr. De nupt.* neque mater habeat in potestate sua liberos & naturales & legitimos, *§. fœmina. supr. De adopt.* sequitur neque patri permissum esse in testamento suo tutorem dare filio suo emancipato, *§. fin. h. t. nost.* naturali, *arg. l. fin. C. De confirm. tutor. l. naturali in princ. ff. eod. tit.* vel spurio, *gloss. Bart. & Bald. l. 1. ff. De testam. tutel.* neque matri licere ullo modo liberis suis testamento tutores dare, *l. 2. ff. De confir: tutor. l. mater. C. De testament. tutel.* multò verò minùs extraneo penitùs concessum est, testamento suo aliis tutorem dare, *l. 1. ff. De confir. tut.* Similiter ex hoc sequitur, cùm secundum quod jure Codicis cautum est, pater adoptivus si ipse extraneus sit, filium adoptivum in potestate sua

sua non habeat, *l. pen. C. De adopt.* patrem adoptivum extraneum, hodiè filio suo adoptivo, testamento tutorem dare non posse, *Bart. l. naturali. §. si quaeratur. ff. De confirm. tutor. Ang. d. §. permissum.* Hoc tamen non procedit in filio impubere à potestate patris dignitate liberato, quod fieri posse dubio caret, *Bart. l. quidam consulebat. ff. De re iudic. Oldrad. Cons. 52. Bald. l. fin. C. sentent. rescind. non poss. Abb. & Felin. c. cùm vigesimum. extra De offic. deleg. Alex. Ias. & Dec. l. fin. C. De testam. milit.* Namque cùm hic potestate patris liberatus non judicetur, in iis, quæ commodum sive emolumentum ipsius respiciunt, *§. fin. Auth. Constit. Qua de dignitat.* atque tutoris datio favorem sive commodum illius, cui tutor datur, respiciat, *Bart. d. l. liberorum.* dubium non est, filio propter dignitatem ipsius à potestate patris liberato, perinde ut filio in potestate patris retento tutorem à patre dari posse, *Alber. de Rosat. l. 1. ff. De testam tutel. Sylvest. Aldobr. d. §. permissum, n. 13. & 15.* Et licet ei, qui in potestate 37
testatoris constitutus non est, tutor dari testamento nequeat, si tamen pater filio suo emancipato tutorem testamento dederit, hic tutor à judice omnimodò & absq; inquisitione confirmari debet, *ut hic. §. fin. & ibi Ang & Sylvest. Aldobr. l. 1. ff. De confirm. tutor. Bart. d. l. naturali. §. fin.* nisi vel testamentum conditum vel tutor mores, conditionem vel statum suum mutaverit in deterius, *l. in confirmando. ff. De confirm. tutor. l. pater. §. fin. ff. De test. tutel. c. pastoralis. extra De except. c. praesentium. & ibi gloss. extra De testib. c. ut circa. & c. nulli. De Elect. lib. 6.* Si- 38
militer & tutor datus à patre in testamento filio suo naturali, à judice confirmari debet, cum distinctione tamen: Namque tutor datus à patre filio naturali, quem

ipse neque heredem instituit, neque cui quicquam in testamento reliquit, non nisi cum inquisitione à judice confirmari debet, *d. l. naturali in princ.* sin autem huic filio naturali, cui testamento tutor datus fuit, à patre suo aliquid, titulo hereditario vel legati relictum fuerit, tutor ipsi datus omnimodò & sine inquisitione confirmatur, si hic pupillus habeat nulla alia bona, quàm quæ ipsi à patre relicta fuerunt, *arg. l. si patronus. ff. De confirm. tutor.* sin verò pupillus alia bona habuerit, tutor quidem à prætore confirmatur, sed aliorum bonorum, quæ ille pupillus aliundè adquisivit administratio, non nisi præcedente inquisitione huic tutori decernitur, *Bart. d. l. naturali. §. 1. Ang. hîc. §. permissum. arg. l. fin. C. De confirm. tutor.* Quod tamen ita demum procedit, si hic filius naturalis sit natus ex concubina, cujus consuetudo legi-
39 bus civilibus prohibita non est: Secus autem est, si hic filius naturalis sit spurius vel ex complexu damnabili, aut legibus prohibito natus: tunc enim tutor ei à patre testamento datus, à judice confirmari non debet, *gloss. Bart. & Bald. l. 1. ff. De testam. tutel.* Quod absque dubio verum est, inspecto jure civili: Eò, quia secundum quod jure civili cautum est, filius ex damnato concubitu natus, nec nomen filii meretur, nec pater ei etiam alimenta relinquere potest, *§. fin. Auth. Quib. mod. natur. effic. sui. Auth. Ex complexu. C. De natural. lib.* secus autem esse judico hodiè secundum juris canonici dispositionem, cùm de illo jure pater liberis suis tàm spuriis quàm ex damnabili concubitu natis alimenta & dotem relinquat, *c. cùm haberet, & ibi Abb. extra De eo, qui dux. in uxor. quam per adult. poll. Bart. l. fin. ff. De his, quib. ut indig. Ca-*
40 *poll. Caut. 38.* Eodem modo & tutor datus filio in testa-
mento

mento matris, confirmatur à judice vel cum modica inquisitione, si mater hunc filium heredem instituerit, *l. pater in princ. ff. De testament. tutel. l. puto. §. mater junct. gloss. ff. De legat. 2.* vel cum majori atque diligentiore inquisitione, si hic filius à matre heres institutus non fuerit, *l. mulier. & ibi Bart. ff. De confirm. tutor. l. mater C. De testam. tutel. Bart. d. l. naturali. §. 1. Corn. Cons. 284. n. 9. lib. 3.* Tutor quoque datus in testamento pupillo à pa- 41
trono suo, à judice confirmatur, secundum distinctionem tamen, quam in tutore à matre dato fecimus, *l. qui tutelam. §. fin. ff. De testam. tutel. l. si patronus. & ibi gloss. & Bart. ff. De confirm. tutor.* Præterea & tutor à penitùs ex- 42
traneo pupillo in testamento datus, cum inquisitione à judice confirmatur, si pupillus à testatore heres institutus fuerit, *l. tutores. & ibi Bart. ff. De confirm. tutor.* licet secùs sit, si hic pupillus à testatore, qui tutorem dedit, heres institutus non sit: tunc enim ipse etiam cum inquisitione à judice non confirmatur, *gloss. d. §. si patronus. Bart. d. l. naturali. §. 1.* Porrò tutoris datio facta à pa- 43
rentibus liberis in potestate sua constitutis, indistinctè rata est, sive hi liberi à parentibus suis heredes instituti, sive exheredati sint, *l. pater in princ. ff. De testam. tutel.* item sive hi liberi sint legitimi & naturales simul, sive legitimi tantùm, *Bart. d. l. naturales. §. 1. Ang. d. §. permissum*; nec non si hi liberi per subsequens matrimonium, oblationem curiæ, vel rescriptum Imperatoris legitimati sint, *arg. §. & quoniam variè. §. reliqui. §. illud. §. si quis igitur. & §. generaliter. Auth. Quibus mod. natur. effic. sui. §. liceat igitur. Quibùs modis natur. effic. legit. l. iubemus. C. De naturalib. liber. Bart. l. inviti. ff. De his, qui sunt sui vel alieni iuris. Alex. Consil. 2. lib. 1.*

Conf. 70. n. 4. Conf. 88. n. 4. lib. 6. Socin. Conf. 65. n. 16 lib. 4. Iaf. Rubr. ff. De liber. & posth. Iaf. l. cùm filiofamiliàs. n. 159. usq. ad n. 165. ff. De legat. 1. Iaf. l. si is, qui pro emptore, n. 133. usq. ad n. 154. ff. De usucap. Iaf. Auth. Si qua mulier. n. 45. usq. ad n. 48. C. De SS. Eccles. Dec. Conf. 258. Conf. 275. n. 6. Conf. 316. n. 16. Conf. 399. n. 5. & 6. Card. Paris. Conf. 1. n. 54. usq. ad n. 59. Conf. 2. n. 6. Conf. 4. n. 4. Conf. 5. n. 11. usq. ad n. 15. Conf. 10. n. 74. usq. ad n. 77. Conf. 13. n. 19. n. 37. usq. ad n. 53. Conf. 15. n. 6. usq. ad n. 8. lib. 2. Conf. 55. n. 1. 2. & 3. Conf. 58. n. 44. cum seq. lib. 4. Aym. Cravett. Conf.
44 *138. n. 4.* Secundò ad hoc, ut tutoris datio in testamento facta rata sit, requiritur; ut is, cui tutor datur, impubes sit: Namque illi, qui pubertatem excessit, testamento tutor dari nequit, *ut hic. §. permissum.* si tamen pater filio suo puberi, minori adhuc 25. ann. in testamento suo tutorem dederit, hic tutor petente filio pubere & consentiente eo, qui tutor datus est, à judice tanquam curator confirmari potest, *arg. l. pater Severinam. §. conditionum. & ibi gloss. & Bart. ff. De condit. & demonstrat. facit text. l. tutores. §. 1. & §. 2. & ibi Bart. ff. De admin. tutor. Iaf. l. si quis in fundi vocabulo. n. 46. ff. De legat. 1. Idem Iaf. l. qui quartam in princ. n. 10. ff. eod. tit.* Quod tamen ita demum procedit, quando testator filio suo puberi sciens eum puberem esse, in testamento suo tutorem dedit: secus autem est, si pater filio suo puberi credens eum impuberem esse, in testamento suo tutorem dederit: tunc enim hic tutor tanquam curator in testamento datus confirmari nequit, *arg. l. Seia egressa. ff. De tutor. & curat. dat. ab his junct. l. observare. §. fin. ff. De*
45 *offic. proconf. l. si constat. ff. De appellat.* Tertiò tutoris datio facta à patre filio suo, non aliter rata est, nisi hæc tutoris

toris datio facta fuerit, aut in testamento solenni, *ut hic. §. permissum. & ibi Sylvest. Aldobr.* vel in codicillis solenni testamento confirmatis, *l. 3. & ibi Bart. ff. De testam. tut.* quod tamen hodiè semper præsumitur factum, sive Codicilli præcesserint testamentum sive secuti fuerint, *§. non autem. infr. De Codicill. l. ab intestato. ff. De iur. Codicill. l. sive initio. C. De Codicill. gloss. l. ante tabulas. ff. De iur. Codicill. Bart. d. l. 3. ff. De testam. tutel. Card. Paris. Cons. 2. n. 43. lib. 3.* Tutoris autem datio, vel in Codicillis testamento non confirmatis, quod fit eo casu, quo quis intestatus decedit, *Dyn. Bart. & Bald. d. l. 3. ff. De testam. tutel. arg. l. sæpè cum ibi notat. ff. De verb. signific.* vel in testamento aut alia voluntate ultima facta rata non est, *l. 1. & l. qui à patre. ff. De confirm. tutor. l. 2. C. eod. tit.* etiamsi hæc ultima voluntas inter liberos condita sit: namque & in hac voluntate tutoris datio facta rata non est, *Bart. & Dd. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. arg. illius text. C. De testam. Bart. d. l. qui à patre. Alex. Cons. 140. lib. 1. Corn. Cons. 238. lib. 4. Sylvest. Aldobr. d. §. permissum facit. l. final. C. famil. hercisc.* nisi pater in testamento imperfecto inter liberos condito non extraneum, sed unum ex liberis suis aliis liberis impuberibus tutorem dederit: tunc enim hic tutor datus justus atque legitimus reputatur, *Bart. d. l. qui à patre. Bald. & Fulgos. d. §. ex imperfecto. arg. illius text. Corn. d. Cons. 238. lib. 4. Sylvest. Aldobr. d. §. permissum. & ibi Ang. n. 5. fac. l. fin. C. fam. hercisc. d. l. hac consultissima. §. si quis autem. l. adversus. C. De except. l. si filius, qui patri. ff. De vulg. & pupill. subst. l. 2. §. posthumus, in princ. verb. idem est circa. ff. De iniust. rupt. irrit. fact. testam.* Et licet extraneus tutor datus filiis in testamento minus solenni vel imperfecto, ipso jure justus

46

atque legitimus tutor non sit, tamen peti & impetrari potest, ut hic tutor in testamento vel alia ultima voluntate imperfecta vel minùs solenni datus, à judice confirmetur, *l. 1. l. qui à patre. & ibi Bart. ff. De confirm. tutor. l. 2. C. eod. tit. Alex. Cons. 140. lib. 1. Corn. Cons. 238. lib. 4. Ang.*
47 *& Sylvest. Aldobr. d. §. permissum.* Quartò tutoris datio in testamento facta absque judicis confirmatione rata non est, si illud testamentum ex caussa præteritionis aut exheredationis nullum sit, vel per querelam inofficiosi nullum factum fuerit, *l. 1. l. iure nostro. §. fin. ff. De testam. tutel.* Quod tamen hodiè correctum est; Namque secundum dispositionem novellarum Constitutionum tutoris datio facta in testamento solenni, rata est, licet illud testamentum ex caussa præteritionis vel exheredationis nullum sit, *gloss. & Bart. l. 1. ff. De testam. tutel. gloss. & Bart. d. l. iure nostro. §. fin. Bart. d. l. naturali. §. 1. Ang. d. §. permissum. n. 5. Sylvest. Aldobr. d. §. cùm autem h. t. nost. arg. Auth. Ex caussa. & ibi Bart. & Ias. C. De liber. præter. Bart. l. filio. ff. De iniust. rupt. irrit.*
48 *fact. testam.* Quintò, requiritur ad hoc, ut tutoris datio valeat, ut ex illo testamento, in quo tutor datus est, hereditas addita sit. Namque si ex illo testamento hereditas adita non sit, tutoris datio non valet, *l. si nemo.*
49 *& ibi Bart. ff. De testam. tutel.* Sextò, ad hoc, ut tutoris datio in testamento facta rata sit, requiritur, ut hæc tutoris datio in testamento non sit cancellata. Namque si parens, qui filio suo in testamento tutorem dedit, hanc partem testamenti cancellaverit, hic tutor pupillo, neque testamentarius, neque legitimus tutor existere potest, si testator ideò hanc cancellationem fecit, quia tutorem indignum judicavit, licet hic pupillus

pillus nullum alium testamentarium tutorem habeat, & hic tutor pupillo agnatus proximus sit, *Bart. l. miles. §. sexaginta. ff. Ad l. Iul. de adult. Ang. d. §. permissum. arg. l. cùm hi. §. si cùm lis. ff. De transact. l. scire. §. 1. ff. De tutor. & curator. dat. ab his. l. 1. §. exceptiones. ff. Quar. rer. act. non dat.* licet secus sit, si tutor datus in testamento non fuerit cancellatus tanquam indignus, sed ideò, quia testator, quoad hanc dispositionem intestatus decedere noluit. Namque hoc casu quamvis hic tutor cancellatus, pupillo non possit fieri tutor testamentarius; tamen si ipse tutor pupillo agnatus proximus sit, & pupillus testamentarium tutorem non habeat, hic tutor cancellatus à legitima illius tutela non arcetur, *Dyn. & Bart. d. §. sexaginta, arg. illius text. facit l. 1. §. quibus. ff. De successor. edict. l. si ita quis promiserit. §. fin. ff. De verb. obligationib. l. cancellaverat. ff. De his, quæ in testam. delent.* Iuxta prædicta quæro, utrum tutor in 50
testamento inutiliter datus, sit tutor testamentarius, an verò dativus? Et respondeo, secundum communem atque receptam Dd. sententiam, tutorem in testamento inutiliter datum, & à judice confirmatum, licet ipse in multis æquiretur tutori testamentario, *arg. l. fin. De confirm. tutor.* dativum non autem testamentarium esse, *gloss. §. fin. & ibi Ioan. Fabr. Ang. & & Sylvest. Aldobr. h. t. nost. Bart. l. 1. ff. De confirm. tutor. Bald. l. 2. C. eod. tit. arg. l. lege obvenire. ff. De verb. signific. §. Decreto Auth. De defensor. civit. l. uxori. §. fin. ff. Ad leg. Cornel. de fals. l. si furioso puberi. ff. De curat. furios. l. qui negotiationem. §. testamento. ff. De admin. tutor. l. iure nostro. §. fin. ff De test. tutel. l. 1. & l. si ut proponis. C. De confirm. tut. l. qui à patre, & l. utilitatem. ff. eod. tit. l. 3. ff. De testam. tutel.*

l. qua-

l. quaeritur. ff. De stat. homin. l. quia actionum. ff. De praescript.
51 *verb.* Secundò quæro, utrum tutor in testamento inutiliter datus præferatur tutori legitimo & dativo? Et respondeo secundum communem atque receptam Dd. sententiam, quod sic, *Martin. Siliman. Cyn. Alber. de Ros. & Bald. l. 2. C. De confir. tutor. Bart. l. 1. ff. eod. tit. Bart. Ias. & Dd. Rubr. ff. De eo, per quem fact. fuit. Bart. l. 1. ff. De pecul. Bart. l. idem Labeo. ff. Rer. amot. Abb. c. ex parte Cl. ult. extra De appellat. Ioan. de Immol. Rubr. ff. De verb. obligat. Ang. & Sylvest. Aldobr. §. fin. h. t. nost. Alex. & Ias. l. 1. ff. Si cert. petat. Ias. Rubr. n. 14. infr. De action. Alex. Cons. 140. lib. 1. Nicol. Everhard. in sua Topic. in loc. Ab ordin. Rubric. Corn. Cons. 284. lib. 3. arg. §. fin. h. t. nost. l. de creationibus. C. De Episcop. aud. l. 2. C. De confirm. tutor. l. qui à patre. ff. eod. tit. l. Nesennius. ff. De excus. tutor. l. 2. ff. De stat. homin.* Quæ conclusio extenditur primò, ut procedat non tantùm in tutore in testamento dato inutiliter à patre, sed etiam in tutore inutiliter in testamento dato à matre. Namque & hic si à judice confirmatus fuerit, legitimis & dativis præfertur, *Bart. l. credendum. ff. Qui petant. tutor. Corn. 284. lib. 3. Quamvis in hoc contrarium sed malè teneat*
52 *Bald. in l. 2. C. De confir. tut.* Secundò hæc conclusio ampliatur, ut tutor datus in testamento inutili, & à judice confirmatus, præferatur, non tantùm aliis legitimis tutoribus, sed etiam matri & aviæ, *Alex. Cons. 149. lib. 1.* quibus tutela filiorum tanquam legitima defertur, *Bart. l. si quis sub conditione. n. 13. ff. De testam. tutel. Abb. d. c. ex parte. Quamvis in hoc contrarium sed malè teneat Corn.*
53 *Cons. 238. lib. 4.* Præterea tutor inutiliter in testamento datus, neque cogitur petere se à judice confirmari, *Sylvest. Aldobr. d. §. permissum. n. 32.* neque cogitur tutelam admi-

administrare, *l. qui negotiationem. §. testamento. l. impuberi. ff. De adm. tutor. Sylvest. Aldobr. d. §. permissum, n. 32.* neque tempus præscriptum illis, qui se à tutela excusare volunt, ipsi currit antequam ipse à judice confirmatus fuerit, *l. 1. & l. 2. C. De confirm. tutor.* Deinde an- 54
notandum est, judicem non quidem ad petitionem alicujus, sed motu proprio *Bald. l. si ut proponis. C. De confirm. tutor. Ang. & Sylvest. Aldobr. §. fin. h. t. nost.* posse tutorem dare illi pupillo, qui in testamento tutor inutiliter datus fuit, antequam hic tutor in testamento datus, confirmatus fuerit, *d. l. si ut proponis. d. §. testamento,* qui tutor interea à judice datus, tutor remanet, licet is, qui in testamento inutiliter datus fuit, postea confirmatus fuerit, *d. l. si ut proponis. d. §. testamento.* His adde, 55
quòd si judex à tutore in testamento inutiliter dato requisitus, ut ipsum confirmet, ipsum confirmare neglexerit, hunc tutorem inutiliter in testamento datum, etiam non confirmatum, tutelæ administrationem suscipere posse; *Bart. l. qui à patre. ff. De confirm. tutor. Ang. hic. §. fin. & ibi Sylvest. Aldobr. n. 36.* Quod si ipse fecerit, ipsi non permittitur ab administratione tutelæ semel susceptа, desistere, nisi ipse priùs pupillo alium tutorem petierit & impetraverit, *l. tutores. §. 1. & ibi Bart. ff. De admin. tutor.* Denique confirmatio tutoris inutiliter in 56
testamento dati non aliter rata est, nisi judex prius pronunciaverit hunc tutorem idoneum esse, *l. tutores. & ibi Bart. ff. De confirm. tutor. Ang. hic. § fin. & ibi Sylvest. Aldobr. n. 37.*

In Titulum XIV.

QVI TESTAMENT. TUTORES DARI POSSUNT.

SUMMARIA.

1. Continuatio & argumentum tituli.
2. Testamento tutores qui dari possint, usq; ad n. 11.
3. Et qualiter filiusfamiliâs.
4. Item servus tàm proprius quàm alienus.
5. Furiosus & mente captus.
6. Minor 25. annis.
7. Persona in dignitate constituta.
8. Alterius civitatis civis.
9. An & qualiter mutus & surdus.
Notatur Angel. ibid.
10. An & quando fœmina.
12. Tutoris datio in testamento quomodo fieri possit, & n. sequentib. usq; ad n. 16.
13. Tutor in testamento personæ dari debet.
14. Dispositum de tempore an & quando in re quoq; locum habeat.
15. Cur tutor non, ut ad certum tempus, sic & ad certam rem caussamve testamento dari possit, nisi in casu ibid.
16. An, ut judex ex justa & probabili caussa ad certam rem tutorem dare potest: sic & testator in testamento.
17. Statutum simpliciter cavens, ut certæ rei tutor dari possit, quomodo intelligendum.
18. In testamento certus tutor certæ personæ dari debet.
19. Tutoris datio in testamento facta, quomodo intelligenda, explicatur septem conclusionibus.

IN quin-

IN quinta parte Tituli præcedentis Imperator docuit, 1
qui testamento tutores dare, & quibus testamento tutores dari possint. In hoc vero Titulo Imperator subnectit, qui & quomodo testamento tutores dari possint, item quomodo tutoris datio in testamento facta intelligenda sit. Quoad primam partem hujus Tituli anno- 2
tandum est, quemlibet testamento tutorem dari posse, quem tutorem dari testamento leges expresse non prohibuerunt, *l. tutor incertus. §. quemlibet. ff. De testam. tutel. Sylvest. Aldobr. hic in Rubr. facit text. l. invitus. ff. De procurat. l. nec non. §. quod iis ff. Ex quib. caus. maior. l. 1. ff. De testib. c. cum apud. extr. De sponsal.* Quæ conclusio exten- 3
ditur primò, ut non tantùm paterfamilias, sed etiam filiusfamilias tutor dari posit, ut hîc in princ. etiam invito & reluctante patre, *Corn. Cons. 27. n. 15. lib. 2. arg. gloss. l. fin. §. necessitate & ibi Bart. n 6. Bald. n. 10. C. De jur. delib.* Et, si filiusfamiliâs administrationem tutelæ testamentariæ susceperit, pater illius ex hac administratione filii de peculio & de in rem verso, non autem in solidum obligatur, sive filius illius tutor detur ipso consentiente, sive non consentiente, *l. Lucius Titius. & ibi Bart. ff. de admin. tutor. l. x. & ibi gloss. C. Quod cum eo:* sive etiam invito tutelam gesserit, *arg. l. si quis servum. §. fin. ff. de pecul.* Et quoad hoc tutor testamentarius à tutore dativo discernitur. Namq; si filiusfamiliâs tutelã dativam administraverit, pater ipsius obligatur vel in solidum, si filius consentiente patre tutelã administraverit, *l. si filiusfamiliâs. ff. De tutel.* Secundò hæc conclusio ampliatur, ut non 4
tantùm homo liber, sed etiam servus testamento tutor dari possit, *ut hîc in pr.* Quod absq; omni dubio verum est, in servo proprio cum libertate, testamento tutore dato,

ut hic in princ. quo casu licet servus proprius sub uno eodemque contextu & liber & tutor esse jussus fuerit, cùm tamen servus tutor esse nequeat, *l. in servili. C. Qui tutor. dar. poss.* ordine intellectus hic servus prius liber & deinceps tutor esse jussus intelligitur, *arg. l. cùm in testamento. §. hæc verba. ff. De heredib. instit. Ang. Immol. Alex. & Ias. l. 2. §. priùs. ff. De vulg. & pupill. substit. Ang. l. si unus. §. fin. ff. De pact. Alex. l. divortio in princ. ff. Solut. matrim. Alex. l. cùm proponas. C. De Codicill. Dec. c. constitutus. 3. notab. extra De rescript. Dec. c. quoniam Abbas col. 5. & c. prudentiam in fin. princ. extra De offic. delegat.* Similiter servus proprius simpliciter & absque libertate rectè tutor testamento datur, isque consequitur libertatem vel directam, si testator eum servum suum proprium sciverit, *ut hic in princ. l. fin. C. De necess. serv. hered. instit.* vel fideicommissariam, si testator hunc servum alienum esse crediderit, *gloss. hic in princ. verb. directam. Bart. l. si hereditas. §. fin. ff. De testam. tutel. l. etsi non ascripta. C. De fideicom. libert.* Præterea si servus proprius in testamento directo quidem tutor, sed verbis fideicommissis liber esse jussus fuerit, tutoris datio valet non quidem quoad hoc, ut hic servus statim mortuo testatore, sed tandem per fideicommissum ipsi libertate præstitâ, tutor esse incipiat, *l. qui tutelam. §. pen. ff. De testam. tutel.* Servus quoque alienus in testamento rectè tutor datur, sive ipse fuerit datus tutor, cùm liber erit, *ut hic. §. servus autem alienus. d. l. si hereditas. §. fin.* sive simpliciter: namque & hoc casu ipsi fideicommissaria libertas relicta censetur, ac heres cogitur ipsum redimere & manumittere, *d. l. si hereditas. §. fin. & ibi Bart. l. si pupillorum. C. De testam. tutel.* Quod procedit, etiamsi testator, qui servum alienum testa-

testamento filio suo simpliciter tutorem dedit, putaverit hunc servum alienum, suum proprium servum esse, *Prapos. Senen. in sua disput. Quaest. 5. Cas. 1. Sylvest. Aldobr. d. §. servum autem. arg. l. Paulus. ff. De fideicom. libert. d. l. si hereditas. §. fin. d. l. etsi non asscripta:* secus autem est, si testator servum vel proprium vel alienum, quam in testamento tutorem filio suo dedit, hominem liberum esse crediderit: tunc enim neque hic servus testamento tutor datus, libertatis jus consequitur, neque tutoris datio valet, *ut hic in princ. l. si quis tutorem. ff. De fideicom. libert.* Eodem modo & tutoris datio de servo proprio vel alieno in testamento facta rata non est, si testator, qui servum in testamento tutorem dedit, dixerit se nolle, ut hic servus tutor datus liber fiat, *gloss. hic in princ. verb. & sine libertate. & ibi Sylvest. Aldobr. n. 47. arg. l. continuus. §. cùm ita. ff. De verb. obligat. l. ille aut ille. §. cùm in verbis. ff. De legat. 1.* Tertiò hæc conclusio extenditur, ut non tantùm homo sanæ mentis, sed etiam furiosus & mente captus testamento tutor dari possit, *ut hic §. furiosus:* sive furiosus vel mente captus datus fuerit, tutor cùm sanæ mentis esse cœperit, *l. si hereditas. §. si furiosus. ff. De testament. tutel.* sive simpliciter, namque & hoc casu furiosus & mente captus tacitè intelligitur, datus tutor cùm sanæ mentis factus fuerit, *ut hic §. furiosus. d. §. si furiosus. l. cùm furiosus. ff. De iudic.* Quod tamen ita demum verum est, si hic furiosus vel habeat dilucida invervalla, vel ipse ex morbo forsan aliquo furorem contraxerit, ita ut spes sit, ipsum sanam mentem recuperaturum: secus autem est, si furiosus vel mente captus perpetuo furore vel exitio mentis laboret, ita, ut nulla spes sit ipsum sanam mentem recuperaturum: tunc enim ipse simpli-

5

citer tutor datus statim censetur, *Sylvest. Aldobr. d. §. fu-*
6 *riosus. arg. l. cùm prætor. §. non autem. ff. De iudic.* Quartò hæc conclusio extenditur, ut non tantùm major 25. annis, sed etiam minor 25. annis, testamento tutor dari possit, sive ipse sit datus tutor cum major 25. annis esse cœperit, sive simpliciter: namque & minor 25. annis tacitè intelligitur ea conditione datus, ut ipse tandem major 25. annis factus tutor esse incipiat, *l. quæro. §. fin. ff. De testam. tutel. d. §. furiosus.* Et licet minor 25. annis non aliter tutor dari possit, quàm ut ipse factus major 25. annis, tutelam administrare incipiat, minor tamen 25. annis, dummodò is sit major 14. annis, liberis suis in testamento indistinctè tutorem dare potest, licet is sub curatoris potestate tempore conditi testamenti constitutus sit, *l. 3. §. quamvis. ff. De admin. tutor. d. l. quæro. §. fin. Ang. & Sylvest. Aldobr. d. §. furiosus. facit l. quà ætate in princ. ff. De testam. l. cùm pater. §. curatoris. ff. De legat. 2. l. Aurelio. §. Caius. ff. De liberat. legat. l. si frater. & ibi Paul. de Castr. Ias. & Dec. C. Qui testamentum facere possunt.*
7 Quintò hæc conclusio extenditur, ut non tantùm personas privatas, sed etiam in dignitate constitutos, qualis est Consul & Prætor testamento tutores dare liceat, *l. tutor incertus. §. quemlibet. ff. De testam. tutel.* Quamvis tamen hisce personis, quæ dignitatem cum jurisdictione sive potestate aliqua habent, datis tutoribus, se à tutela excusare permittatur, *§. & qui potestatem ali-*
8 *quam. infr. De excus. tutor.* Sextò hæc conclusio extenditur, ut non tantùm ejusdem, sed etiam alterius civitatis cives, testamento tutores dari possint, *d. l. quæro in princ.* licet alterius civitatis civibus in testamento tutoribus datis, se à tutela excusare concessum sit, *l. fin.*

l. fin. ff. De excuſ. tutor. l. teſtamento. C. eod. tit. Hæc con- 9
cluſio fallit primò in muto & ſurdo, qui licet procuratores eſſe poſſint, *l. mutus. ff. De procurat.* tutores tamen dari nequeunt, *l. 1. §. fin. & ibi gloſſ. & Bart. ff. De tutel. gloſſ. hic in princ. verb. paterfamilias*: etiamſi hic ſurdus talis ſit, qui licet audire nequeat, ex motu tamen labiorum id, quod alius dicit, percipit, *Bart. l. 1. §. fin. ff. De tutel. Sylveſt. Aldobr. hic in princ. n. 41. arg. l. 1. in princ. ff. De his quæ in teſtam. delent.* et ſi mutus vel ſurdus tutor datus fuerit, ipſo jure is inutiliter datus cenſetur, nec excuſatione indiget, *gloſſ. & Bart. d. l. 1. §. fin. ff. de tutel.* Quinimò ſi tutor poſt ſuſceptam tutelam mutus vel ſurdus factus fuerit, ipſe tutor eſſe deſinit, *gloſſ. & Bart. l. 1. §. fin. ff. De tutel. arg. l. poſt ſuſceptam ff. De excuſ. tutor.* Ideoque recte notatus eſt Ang. qui *in l. ſi pater naturalis ff. De adopt.* tradidit, tutorem qui loqui non poteſt, nutu & ſignis pupillo auctoritatem præſtare. Namque cum lex requirat, ut tutor authoritatem pupillo præſtans loquatur, *l. 1. §. fin. ff. De tutel.* dubio omni caret, tutorem pupillo nutu ſolo ſive ſignis ſolis authoritatem præſtare non poſſe, *Sylveſt. Aldobr. hic in princ. arg. l. 1. §. ſi quis ita ff. De verb. oblig.* Hoc tamen quod de muto & ſurdo diximus in eo tantum muto, qui nihil omninò loquitur, non autem in eo, qui difficulter vel lingua balbutienti loquitur: item & in eo ſurdo, qui nihil omninò audit, non autem in eo qui difficulter exaudit, locum habet. Ideoque is, qui aliquid vel loqui vel audire poteſt, licet difficulter, recte teſtamento tutor dari poteſt, *l. fin. ff. De legit. tutor. gloſſ. & Bart. l. 1. §. fin. ff. De tutel. fac. § item ſurdus. infr. Qui teſt. fac. poſſ. l. mutum. de inutil. ſtipul.*
10 Secundò hæc concluſio fallit in fœmina, quæ teſtamento

tutor

tutor dari non potest, *§. fin. infr. De legit. patron. tutel. l. fin. ff. De tutel. l. 1. C. Quand. mulier. tutel. offic. fung. pot.* Etiam hodiè *Socin. Conf. 20. lib. 1.* usque adeò, ut fœmina data tutrix in testamento à judice confirmari nequeat, *l. iure nostro in princ. ff. De testam. tutel.* Nisi hæc fœmina sit mater vel avia illorum pupillorum: illa enim testamento tutrix dari potest filiis vel nepotibus suis, *Bart. l. si quis sub conditione. n. 14. ff. De testam. tutel. Bart. Auth. Matri & aviæ. n. 10. C. Quand. mul. tutel. offic. fung. poss.* Quod usque adeò verum est, ut mater & avia tutrix liberis suis testamento dari possit, etiam hæc mater vel avia à successione liberorum sit exclusa statuto vel consuetudine, *Ioan. Andr. in addit. ad Speculat. Tit. De curator. col. 6. Salic. d. Auth. Matri & aviæ, vers. Nonò quæro. Salic. & Ang. Auth. Sicut. C. De legit. tutel. Dec. Conf. 16. Dec. l. fœmina. n. 19. ff. De reg. iur.* vel pacto, *arg. l. non est impossibile. ff. De pact. gloss. Rubr. C. De decret. decurion. lib. 10.* Et licet fœmina in testamento tutrix dari nequeat, exceptis tantùm duobus casibus, de quibus proximè mentionem fecimus, testamento tamen caveri potest, ut tutor datus consilio fœminæ tutelam administret, *l. quidam decedens. §. 1. & ibi Bart. ff. De admin. tutor. Bald. l. decernimus. extra De iudic.*
11 *Dec. d. l. fœmina. n. 20.* Tertiò hæc conclusio fallit in illo, qui testamenti factionem non habet, id est, qui ex illo testamento, in quo ipse tutor datus est, nihil capere potest: ille enim testamento tutor dari non potest, *l. te-*
12 *stamento tutores. & ibi Bart. ff. De testam. tutel.* Diximus hactenus, qui testamento tutores dari possint; sequitur nunc, ut videamus, quomodo tutoris datio in testamento fieri possit. Circa quod annotandum est, tutorem testamento dari posse non tantùm purè, verùm etiam sub con-

ſub conditione, item ex certo tempore, *ut hic §. ad certum. l. tutor. §. 1. ff. De teſtam. tut.* quo caſu ante exiſtentem conditionem, & diem venientem, tutor non legitimus, ſed à prætore datus tutelam pupilli, cui iſto modo tutor datus fuit; interim adminiſtrat, *l. ſi quis ſub conditione. & ibi Bart. ff. De teſtam. tutel.* isque exiſtente conditione vel die veniente tutor eſſe deſinit, *§. 1. infr. De Attil. tutor.* Similiter & ad certum tempus, item & ad conditionem certam tutor teſtamento dari poteſt, *ut hic d. §. ad certum. d. l. tutor. §. 1.* Qui tutor ita datus teſtamento, tutor eſſe deſinit adveniente tempore vel exiſtente conditione, *§. ſed ſi uſq. & §. præterea. infra Quib. modis tutel. finiat.* ejusque loco tutor non dativus, ſed legitimus ſurrogatur, *d. l. ſi quis ſub conditione. & ibi Bart. Sylveſt. Aldobr. d. §. ad certum.* Ante heredis quoque inſtitutionem quem tutorem teſtamento ſcribi poſſe placuit, *d. §. ad certum. §. ante heredis. infr. De legat.* Cùm ta- 13
men tutela reſpiciat principaliter quidem perſonam pupilli, *l. quia perſona. ff. De teſtam. tutel. d. §. ad certum. l. 1. ff. De tutel. l. fin. C. De aliment. pupill. præſtand.* in conſequentiam verò rei ejus *l. cùm in plures. §. cùm tutor. ff. De admin. tutor.* tutor in teſtamento non rebus, ſed perſonæ pupilli dari debet, *d. l. quia perſona.* Ideoque ſi teſtator in teſtamento ſuo ſcripſerit, ſe dare tutores non perſonæ, ſed rebus pupilli, tutor ita teſtamento datus, non aliter juſtus reputatur, niſi ipſe à judice confirmatus fuerit, *Bart. l. 1. n. 1. arg. illius text. ff. De confirm. tutor.* Et 14
licet diſpoſitum de tempore in re quoque locum habeat, *l. miles ita. ff. De inoffic. teſtam. Bart. l. Titio centum. §. Titio genero. ff. De condit. & demonſtrat. Bald. l. conventiculam. C. De Epiſcop. & Cleric. Iaſ. l. in teſtamento. C. De*

 milit.

milit. testam. Ias. l. si idem cum eodem, in princ. ff. De iurisd. omn. iudic. Nicol. Everhard. in sua Topic. in loc. à re ad temp. cùm tamen hoc non procedat eo casu, quo inter tempus & rem diversitatis ratio militat, *Sylvest. Aldobr. d. §. ad certum. n. 16. facit id, quod docet Ias. l. creditori. ff. De oper. nov. nunciat.* atque in proposito nostro maxima ratio diversitatis militet inter tempus & rem. Namque tutor datus ad certum tempus principaliter personæ non rei datus intelligitur, tutor verò datus ad certam rem rei, non autem personæ datus censetur, placuit, etiamsi tutor ad certum tempus testamento dari possit; tutorem tamen ad certam rem, sive ad certam caussam testamento dari non posse, *d. §. ad certum:* etiamsi tutor testamento, pupillo datus fuerit deductis certis rebus, *l. certarum. ff. De test. tutel.* nisi tutor testamento pupillo datus fuerit ad res suas in tota aliqua provincia sitas administrandas: tunc enim, quia tutor etiam simpliciter in testamento datus se excusare potest, ab administratione rerum pupilli, quæ in alia provincia sitæ sunt, *l. non solùm. §. qui in testamento. l. illud. & l. propter litem. §. licet. ff. De excusat. tutor. l. testamento. C. eod. tit.* placuit tutoris dationem in testamento factam ratam esse, *l. si tamen. ff. De testam. tutel.* Ideoque cùm hodiè singuli Ducatus, Marchionatus & Comitatus, item & singulæ civitates discreta territoria & discretas jurisdictiones habentes, singulis provinciis æquiparentur, *gloss. l. fin. verb. id est, & ibi Bart. & Bald. C. De præscript. long. temp.* Dd. nostri rectè tradunt, tutorem pupillo dari posse, respectu rerum, quas ipse pupillus, in aliquo Ducatu, Marchionatu, Comitatu vel civitate habet, *Bart. d. l. certarum. Ang. d. §. ad certum:* licet tutor respectu rerum, quas ipse

ipſe pupillus in villa, vel pago aliquo habet, etiam hodiè dari nequeat, *Bart. l. certarum. Ang. d. §. ad certum.* Et quamvis tutor in teſtamento ad certas res vel cauſſas dari nequeat, uſque adeo, ut diſpoſitio teſtamenti, in qua tutor ad certas res ſive cauſſas datus fuit, ipſo Jure nulla ſit, *l. etſi datus. ff. De teſtam. tutel.* ſi tamen tutori ſimpliciter in teſtamento dato ex intervallo in eodem teſtamento interdicatur res certas pupilli adminiſtrare, tutoris datio valet caſſata prohibitione de certis rebus non adminiſtrandis poſtea facta, *Bart. d. l. certarum Ang. d. §. ad certum. arg. l. ſed ſi. ff. De uſu & habitat.* Præterea 16
licet Judex, ex juſta atque probabili cauſſa, tutorem ad certam rem certamque cauſſam dare poſſit, *l. ſi hereditas in princ. ff. De teſtament. tutel. l. impuberi. ff. De tutor. & curator. dat. ab his, l. cùm in una. §. 1. & ibi Bart. ff. De appellat.* cùm tamen hoc in teſtamentario tutore legibus cautum non ſit, & in teſtatore nulla juſta cauſſa dandi tutorem ad unam tantùm cauſſam ſive unum tantùm actum ſubeſſe poſſit: ego veriſſimum judico, teſtatorem nunquam, tutorem ad unam cauſſam ſive unum actum tantùm dare poſſe, *arg. l. quoties. & ibi Bart. ff. Si quis cautio. l. ab ea parte. ff. De probat. l. ſuus quoq. §. puto. ff. De hered. inſtit. c. ad decimas. De reſtit. ſpoliat. lib. 6. c. venerabilibus, ver. poteſt quoq. De ſentent. excommunic. lib. 6. Bart. l. 2. & ibi Iaſ. n. 33. ff. Si quis in ius vocat. non ier, text. l. adigere. §. quamvis. ff. De iur. patron. l. 1. ff. De legat. præſt.* Ideoque licet ſtatuto caveri poſſit, ut tutor teſtamento 17
certæ rei ſive cauſſæ dari poſſit, *arg. §. ſed naturalia. ſupr. De iur. nat. gent. & civil.* ſtatutum tamen, quo ſimpliciter cavetur, ut tutor certæ rei vel cauſſæ dari poſſit, ut illud quantò minùs fieri poteſt, juri communi deroget,

ita interpretandum, ut à judice non autem à testatore certæ rei sive caussæ tutor dari possit, *Dec. Cons. 479. Sylvest. Aldobr. d. §. ad certum. n. 12. arg. l. 2. C. De noxal. act. l. videamus. & ibi Bart. ff. Quod met. causs. l. pater filium. §. quindecim. & ibi Bart. ff. De legat. 3. l. 1. §. lex Falcidia. & ibi Alex. ff. Ad leg. Falcid. Bart. l. qui duos in princ. n. 11. ff. De reb. dub. Bald. l. cum antiquioribus. Quæst. 4. C. De iur.*
18 *delib. Ias. l. si sic. §. fin. ff. De legat. 1.* Deinde quoque tutoris datio in testamento facta non aliter rata est, nisi is, qui tutor datur, *l. tutor incertus. & l. duo sunt Titij. ff. De test. tutel. §. tutor. infr. De legat. facit text. l. dummodo. ff. De procurat. l. in tempus. §. quoties. ff. De hered. instit. l. si ita fuerit. ff. De reb. dub.* & is, cui tutor datus est, certus sit,
19 *l. tutor ita. ff. De testam. tutel.* Ultima se nunc offert pars hujus tituli nostri, in qua explicandum, quomodo tutoris datio in testamento facta, sit intelligenda. In qua materia concludo, eum, qui filiis simpliciter tutorem dat, omnibus filiis suis tutorem dedisse intelligi, *arg. l. si pluribus. & ibi Bart. ff. De legat. 2.* Dummodo tamen testator sciverit, se hosce filios habere. Namque is, qui simpliciter filiis tutorem dat, illis filiis, quos se habere ignorat, tutorem dedisse non intelligitur, *l. si quis ita. §. si quis cum. ff. De testam. tutel.* nisi ipse de hisce filiis saltem in genere cogitaverit, id est, fuerit illius propositi, quòd voluerit etiam hisce filiis, si modò ipsi in rerum natura existant, tutorem dare: tunc enim tutoris datio in testamento facta ad hos quoque extenditur, *arg. l. qui iure militari. ff. De milit. testam. Bart. l. si de certa. C. De transact.* Secundò cùm masculinum comprehendat & fœmininum, *l. si quis id, quod & ibi Ias. & Dec. ff. De iurisd. omn. iudic. l. 3. ff. De negot. gest. l. 1. §. 1. ff. De constit. pecun. l. 1.*

C. ibi

& ibi Bart. ff. De pecul. l. 1. & ibi Bart. ff. De verb. significat. non quidem ex propria significatione, sed ex legis extensione, *Bart. d. l. 1. ff. De verb. signific. arg. l. pronunciatio. ff. eod. tit.* placuit testatorem, qui in testamento filiis suis simpliciter tutorem dedit, etiam filiabus suis tutorem dedisse intelligi, *d. l. si quis ita in princ.* Nisi vel testator in testamento filiis suis tutorem dando, filiorum nomina propria expresserit, *Bart. l. 1. ff. De verb. signific.* vel dixerit, se filiis suis masculis tutorem dare, *Abbas Cons. 37. lib. 1. Ias. d. l. si quis id, quod in princ. n. 21. ff. De iurisd. omn. iudic. Dec. l. 2. n. 97. ff. De reg. iur.* vel in testamento suo separatim filiis, & separatim filiabus tutores dederit, *Bald. l. in multis. ff. De stat. homin. Ias. d. l. si quis id, quod n. 13. Dec. l. 2. n. 99. ff. De reg. iur. arg. l. si ita. ff. De lib. & posth. l. Clemens. ff. De hered. instit.* vel de contraria voluntate testatoris constet: hisce enim casibus is, qui filiis suis tutorem testamento dat, filiabus tutorem dare non intelligitur, *arg. l. Lucius. §. quæsitum. ff. De legat. 3. Bart. l. 1. ff. De verb. signific. Dec. d. l. 2. n. 98. ff. De reg. iur.* Tertiò concludo, quòd is, qui filiabus suis testamento tutores dedit, filiis suis tutorem dedisse non intelligatur, *gloss. hîc. §. fin. verb. Qui filij & ibi Sylvest. Aldobr. gloss. d. l. si quis ita. ff. De testam. tutel. arg. l. si ita scriptum. ff. De legat. 2. l. servis legatis. ff. De legat. 3. Ias. d. l. si quis id, quod n. 24. Dec. d. l. 2. n. 22. ff. De reg. iur.* Quartò concludo, licet in ultimis voluntatibus appellatione filiorum regulariter comprehendantur & nepotes, *l. liberorum. & ibi Bart. n. 5. ff. De verb. signific. Bald. Alex. Ias. & Dd. l. Gallus. §. instituens. ff. De lib. & posth.* tutorem tamen datum testamento filiis, nepotibus datum non intelligi, *§. fin. hîc. l. quòd si nepotes. ff. De tutel.* Quintò concludo,

cludo tutorem datum liberis, non tantùm filiis, sed etiam nepotibus & pronepotibus testatoris datum intelligi, *ut hic §. fin. d. l. quòd si nepotes.* Sextò concludo, tutorem datum filiis vel liberis, non tantùm filiis vel liberis jam natis, sed etiam posthumis datum intelligi, *ut hic §. fin. & ibi Sylvest. Aldobr. l. si quis filiabus. ff. De tutel.* nisi evidenter liqueat testatorem filiis vel liberis suis testamento tutorem dando, de posthumis non sensisse, *Bart. l. qui filiabus in princ. n. 4. & ibi Alex. & Ias. ff. De legat. 1. arg. l. si quis ita. §. antep. & pen. ff. De tutel.* Septimò concludo, cum appellatione posthumi, non tantùm filii, sed etiam nepotes, pronepotes & alii descendentes ex propria significatione comprehendantur, *Sylvest. Aldobr. hîc. §. fin. n. 23.* placuit, eum, qui posthumis tutorem dat, non tantùm filiis, sed etiam nepotibus, pronepotibus, omnibusque liberis post mortem natis tutorem dedisse intelligi, *ut hic. §. fin. d. l. quòd si nepotes.*

In Titulum XV.

DE LEGIT. AGNAT. TUTELA.

SUMMARIA.

1. *Continuatio.*
2. *Cur hæc tutela potiùs quàm testamentaria & dativa legitimæ nomen sortita sit?*
3. *Tutore testamentario non existente, qualiter legitimæ tutelæ locus sit.*
4. *Legitima tutela legib. XII. Tabul. cui deferatur.*
5. *Et quod hodiè de jure communi cognatis æquè ut agnatis.*
Sed quid de jure Saxonic. ibid.
6. *Numq; agnatis capite minutis.*

7. Item

7. Item fœminini sexus agnatis quando?

8. Ab hereditate legitima exclusus, lege vel statuto qualiter quando etiam ad tutelam legitimam non admittatur?

9. Et quid hoc casu in terris Saxonicis.

10. Vt succeßio, sic & tutela legitima, defertur omnibus illis qui in eodem gradu proximiori defuncto iuncti sunt.

11. Quod de jure Saxonico secus est.

12. Tutelam legitimam proximioribus tantùm agnatis deferri, ampliatur quatuor modis.

ABSOLUTA testamentaria Tutela, proximum atque consequens est explicare materiam tutelæ legitimæ: quæ non inde legitima dicitur, quasi non & testamentaria & dativa tutela legitimæ tutelæ sint: Namque cùm & testamentaria & dativa tutela, à legibus civilibus approbatæ sint, *l. verbis legis. ff. De verb. significationibus. l. 1. iunct. gloss. ff. De tutel. supr. De tutel. in princ.* dubium non est, & testamentariam & dativam tutelam legitimam esse, *arg. lege obvenire. ff. De verb. signific. l. cùm legitimæ. ff. De stat. homin. l. legitima. ff. De pact. l. 1. C. Si advers. rem iudic.* Verùm quia testamentaria & dativa tutela non immediatè à lege, sed hæc à judice, illa verò à testatore decernitur, legitima verò tutela immediatè ex legis dispositione absque facto hominis descendit, placuit hanc potiùs, quàm tutelam testamentariam & dativam à caussa immediata tanquam potiori, *arg. l. qui liberis. §. hæc verba. & ibi Ias. ff. De vulgar. & pupill.* legitimam appellare, *l. legitimos in prin. ff de legit tutel. l. quæritur. ff. De stat. homin.* Et hæc tutela legitima locum non habet existente testamentario tutore, *ut hîc in princ. Auth. Matri & aviæ. C. Quand. mul. tutel. offic. fung. poss. l. 1. in prin. ff. De legit. tutor. iunct. l. Quamdiu. ff. De adquir. heredit.* Quæ conclusio extenditur primò, ut legitima tutela locum non habeat, etiã quando subest spes testamentariæ

1 2 3

tutelæ,

tutelæ, utputa, quia tutor in testamento non purè, sed ex certo tempore vel sub conditione datus est, *l. si quis sub conditione. & ibi Bart. ff. De testam. tutel. infr. De Attil. tutor. in princ.* Secundò hæc conclusio extenditur, ut ne tutore testamentario quidem excusato, vel facto judicis hoc principaliter agenti, à tutela remoto, tutor legitimus sed dativus in hujus locum surrogetur, *d. l. si quis sub conditione.* licet hoc tutore dativo, qui in locum tutoris testamentarii surrogatus fuit, mortuo, postea tutela ad tutorem legitimum devolvatur, *Bart. d. l. si quis sub conditione. n. 3. arg. l. boves. §. hoc sermone. ff. De verb. signific. Ias. l. duobus. §. 1. ff. De iureiur. Ias. l. divortio. §. quod in anno. ff. Solut. matrim. Felin. c. 2. n. 3. extra De treug. & pac.* Tertiò hæc conclusio extenditur, ut etiam quamdiu tutor testamentarius apud hostes captivus vivit, in illius locum tutor non legitimus, sed dativus surrogetur, *Bart. d. l. si quis sub conditione. n. 1. arg. l. 1. §. si apud hostes. ff. De legit. tut.* Quartò hæc conclusio extenditur, ut etiam uno ex pluribus tutoribus testamentariis mortuo naturaliter vel civiliter, in illius locum non legitimus, sed dativus tutor surrogetur, *d. l. si quis sub conditione.* Quamvis si omnes tutores testamentarii mortui, deportati vel banno Imperiali subjecti fuerint, tutela non ad dativum, sed ad legitimum tutorem devolvatur, *d. l. si quis sub conditione. l. 3. §. non tantùm. ff. De legit. tutel.* Nullà habità consideratione, quòd tutor deportatus vel bannitus ex speciali indulgentia Imperatoris restitui possit, *Bart. d. l. si quis sub conditione.* Porrò non existente tutore testamentario tutelæ legitimæ locus est, sive is, de cujus liberorum tutela agitur, decesserit, nullo condito testamento, sive is testamentum quidem con-

conſcripſerit, ſed in illo tutores liberis ſuis non dederit, *ut hîc. §. quòd autem. l. inteſtato. ff. De legit. tutor.* Et hæc 4
legitima tutela ſecundum diſpoſitionem XII. Tabul. competit agnatis, quales ſunt omnes illi, qui nobis per virilis ſexus perſonas, non interveniente fœmina, cognatione ſive ſanguine juncti ſunt, *ut hîc in princ. infra De legit. agnat. ſucceſſ. in princ. l. ſunt autem. ff. De legit. tutor. l. 2. §. agnati. ff. De ſuis & legit. hered.* competit, *ut hîc in princ. l. 1. ff. De legit. tutor.* ſive hi agnati naturâ ſive adoptione, jura agnationis conſecuti ſint, *Bart. l. 1. in prin. ff. De legit. tutor. arg. l. 2. §. parvi. ff. De ſuis & legit. infra De legit. agnoſc. ſucceſſ. in princ. verſ. per adoptionem.* item ſive illi pupilli, de quorum tutela agitur, maſculi ſint, ſive fœminæ, *l. conſtitutione. C. De legit. tutor.* Cognati verò ad tutelam legitimam ſecundum leges XII. Tabul. nullo modo niſi nullis agnatis exiſtentibus, *gloſſ. d. §. ſed agnationis. & ibi Ioan. Fabr. Bald. Nicol. de Neapol. & Angel. h. t. noſt. gloſſ. & Salic. l. 1. C. De legit. tutor. Dyn. Bart. & Alber. de Roſat. l. 1. in princ. ff. De legit. tutor.* admittebantur, *l. 1. C. eod. tit.* Quod tamen hodiè correctum eſt. 5
Namque hodiè, ſecundum juris communis diſpoſitionem, cognati æquè ut agnati, ſicut ad legitimam hereditatem: ita quoque ad tutelam legitimam admittuntur, *Auth. Sicut. C. De legit. tutor. §. ex his Auth. De heredit. ab inteſt. venient.* Præterquam in terris Saxonicis: Namque ibi ſecundum juris Saxonici diſpoſitionem, tutela legitima ſolis agnatis defertur, *Art. 23. Landrecht. lib. 1.* Quam tamen diſpoſitionem juris Saxonici ita accipiendam eſſe ſtatuo, ut nullis agnatis extantibus etiam in terris Saxonicis legitima tutela cognatis deferatur. Namque dubii juris non eſt, diſpoſitionem juris Saxonici

secundum dispositionem juris communis interpretandum esse, *l. 2. C. De noxal. action. l. 1. §. lex Falcidia. ff. Ad leg. Falcid. Bart. & Ias. l. omnes populi. ff. De iustit. & iur. Alex. & Ias. l. fin. §. in computatione. C. De iur. delib.* Et simili modo certum est, quod secundum dispositionem juris communis veteris, licet cognatis non deferebatur tutela legitima agnatis existentibus, ipsos tamen ad tutelam legitimam nullis agnatis existentibus fuisse admissos, *gloss. d. §. sed agnationis. arg. l. 3. in princ. & l. pen. ff. De legit. tutor. Quamvis in hoc contrarium sed malè teneat*
6 *Sylvest. Aldobr. d. §. sed agnationis.* Præterea cùm capitis diminutio jus agnationis tollat, *§. sed agnationis hic*, certum est, agnatos capite minutos ad tutelam legitimam non admitti, *l. 2. & l. 3. §. non tantum. ff. De legit. tutor. l. 2. C. d. tit.* Quod etiam hodiè in terris Saxonicis locum habet eam ob caussam, quia in terris Saxonicis tutela legitima tantùm agnatis defertur, *Art. 23. Landtrecht. lib. 1.* sed in illis locis, in quibus jus civile viget, hodiè æqualiter agnati capite deminuti, ut alii agnati, sicut ad legitimam hereditatem: ita quoque ad legitimam tutelam admittuntur, *Bart. d. l. 2. ff. De legit. tut. Sylvest. Aldobr. d. l. fin. arg. §. ex his. Auth. De hered. ab intest. venient.* Quod tamen tantum locum habet in agnatis, qui minimam capitis diminutionem passi sunt: secus autem est in illis, qui maximam vel mediam capitis diminutionem passi sunt: namque illi ad tutelam legitimam non admittuntur etiam hodiè, *arg. l. sancimus. C. De testam.*
7 *l. præcipimus. C. De appell.* Deinde etiam non omnes agnati, sed illi tantùm, qui masculini sexus sunt, ad tutelam legitimam admittuntur, fœminæ verò nullo modo legitimæ tutelæ capaces sunt, *l. 1. §. fin. & l. pen. ff. De legit. tutor. l. fin. ff. De tutel. §. fin. infr. De legit. patron. tutel.* excepta matre

matre & avia, quæ ad legitimam tutelam liberorum non quidem invitæ, sed volentes admittuntur, *Auth. Matri & aviæ. C. Quand. mul. tutel. offic. fung. poss.* Quæ conclusio extenditur primò, ut procedat non tantùm in locis, in quibus jus civile viget, sed & ubi jus Saxonicum observatur, *Art. 11. & ibi gloss.* Landrecht. *lib. 1.* Secundò hæc conclusio extenditur, ut non tantùm mater & avia, sed etiam proavia, atavia & tritavia, ad legitimam liberorum tutelam admittatur, *Bart. l. si quis sub conditione. n. 6. ff. De testam. tut. arg. l. cui eorum. §. 2. ff. De his, qui not. infam. l. appellatione. ff. De verb. signific. Dd. l. Gallus. §. instituens. ff. De liber. & posth.* Tertiò hæc conclusio extenditur, ut procedat non tantùm in matre legitima, sed etiam in matre naturali, *gloss. d. Auth. Matri & aviæ. Bart. d. l. si quis sub conditione. n. 7. arg. l. fin. & ibi gloss. C. Quand. mul. tutel. offic. fung. poss.* Quod tamen tantùm procedit in illis casibus, in quibus mater naturalis tantùm, liberis suis spuriis succedit: secus autem est in illis casibus, in quibus mater naturalis, filiis spuriis non succedit, secundum juris communis dispositionem: namq; in illis casibus mater naturalis tantùm, sicut est indigna hereditate filii, ita ipsa quoq; est indigna tutela, *Bart. d. l. si quis sub conditione. n. 7.* Tertiò hæc conclusio extenditur, ut mater & avia præferatur omnibus aliis tutoribus legitimis & dativis, *d. Auth.* Mater & avia: etiamsi hi tutores legitimi, sint pupillis, de quorum tutela agitur, linea ascendenti conjuncti, dummodò ipsi gradu remotiores sint, quàm est mater & aviæ, *Bart. d. l. si quis sub conditione. n. 10.* secus autem est, si ascendentes masculi sint, vel gradu proximiores vel æquè proximi illis, de quorum tutela agitur: tunc enim ipsi in tutela legitima matri & aviæ præferuntur, *Bart. d. l. si quis sub conditione. n. 8. & 9. C. quand. mul. tut.*

8 *offic. fung. poss.* Præterea annotandum est, tutelam legitimam deferri iis, quibus hereditas legitima defertur, *l. 1. ff. De legit. tutel.* Ideoque is, qui ab hereditate legitima, lege vel statuto excluditur, etiam ad tutelam legitimam non admittitur, *Bart. l. 1. in princ. n. 1. ff. De legit. tutor.* Quod tamen procedit eo casu tantùm, quando quis absque culpa vel delicto suo ab hereditate legitima removetur, secus autem est, quando quis culpa vel delicto suo ab hereditate legitima excluditur: tunc enim ipsi nihilominùs onus tutelæ legitimæ defertur, *l. 1. §. fin. & ibi Bart. l. 3. §. sed et si hac. & ibi Bart. ff. De legit. tutor.* Secundò hæc conclusio fallit, si quis pacto vel renunciatione ab hereditate legitima exclusus fuerit. Namque licet quis possit renunciare hereditati legitimæ, quæ commodum sive favorem renunciantis respicit: renunciatione tamen vel pacto quis efficere non potest, ut ipse à tutela legitima, quæ onus renunciantis, & commodum alterius continet, immunis sit, *arg. l. si post mortem. §. fin. & ibi Bart. ff. De bonor. possess. contr. tabul. l. si unus. §. ante omnia. ff. De pact. l. 1. C. De com. rer. alienat. Bart. l. si quis in conscribendo. C. De pact.* Tertiò hoc fallit in tutela legitima, quæ matri & aviæ defertur. Nam cùm mater & avia non propter successionem, sed propter aliam caussam, amorem nempe, quo ipsæ liberos prosequuntur, ad tutelam legitimam liberorum admittantur, certum est, matrem & aviam, licet illæ ab hereditate filiorum excludantur, ad tutelam tamen legitimam liberorum nihilominùs admitti, *Ioan. Andr. in addit. ad Specul. in Tit. De curat. lib. 6. Salic. Auth. Sicut. C. De legit. tutor. Salic. Auth. Matri & aviæ. C. Quand. mul. tutel. offic. fung. poss. Alex. Cons. 109. lib. 3. Dec. c. ex parte. n. 6.*

extra

extra De appellat. Dec. l. 2. n. 19. & l. quo tutela, n. 2. ff. De regul. iur. Dec. Conf. 16. Quartò hæc conclusio fallit in 9
terris Saxonicis: Namque licet in illis terris agnati & cognati æqualiter admittantur ad hereditatem defuncti, ipsi tamen inæqualiter ad tutelam legitimam admittuntur, & in tutela legitima semper agnati cognatis præferuntur, *Art. 23.* Landrecht. *lib. 1.* Et cùm tutela legitima 10
deferatur ad similitudinem successionis legitimæ: certum est, quòd sicut successio legitima defertur omnibus illis, qui in eodem gradu proximiori defuncto conjuncti sunt: ita quoque & legitimam tutelam deferri omnibus illis, qui in eodem gradu proximiori eidem defuncto conjuncti sunt, *l. si plures. ff. De legit. tutor. Auth. Sicut. C. eod. tit.* In quo tamen puncto jus Sa- 11
xonicum à jure civili discrepat. Namque secundum dispositionem juris Saxonici, tutela legitima non omnibus agnatis æquali gradu proximitatis defuncto conjunctis, sed majori natu tantùm inter illos, qui in eodem gradu sunt, defertur, *Art. 23.* Landrecht. *lib. 1.* Porrò tu- 12
tela legitima, sicut & hereditas legitima, non omnibus agnatis simul, sed proximioribus tantùm defertur, *d. §. sicut. C. De legit. hered.* Quæ conclusio extenditur primò, ut quamdiu spes est, agnatum proximiorem tutorem legitimum fieri posse, cessante nempe impedimento, propter quod proximior à tutela removetur, interim tutela non alii agnato remotiori, sed dativo tutori administranda committatur, *l. non solùm. §. si libertus. ff. De excusat. tutor. l. si tutor Reipubl. §. 1. ff. De tutel. & rationib. distrah. Bart. l. si impuberi. n. 4. arg. illius. ff. De tutor. & curator. dat. ab his.* Secundò hæc conclusio extenditur, ut tutore legitimo proximiori agnato pupilli vel excusato,

vel alio modo, facto judicis principaliter à tutela remoto, tutela non agnato ſequenti in gradu, ſed dativo tutori committatur, *l. 3. §. quæri poteſt. ff. De legit. tutel.* Tertiò hæc concluſio extenditur, ut quamdiu proximior agnatus, ad quem tutela legitima ſpectabat, captivus apud hoſtes degit, in illius locum non ſequens agnatus remotior, ſed dativus tutor ſurrogetur, *l. 1. §. ſi apud hoſtes. ff. De legit. tutor.* Quartò hæc concluſio extenditur, ut etiam uno ex pluribus legitimis tutoribus, eodem gradu conſanguinitatis, pupillis junctis mortuo naturaliter vel civiliter, in ejus locum non agnatus ſequens in gradu, ſed tutor dativus ſurrogetur, *l. 3. §. ſed etſi aliquis. ff. De legit. tutor. Bart. d l. ſi quis ſub conditione. n. 2. ff. De teſtament. tut.* Quamvis ſi omnes tutores legitimi in eodem gradu pupillis conjuncti mortui, deportati, banniti, vel ad triremes condemnati fuerint, tutela legitima deferatur ad agnatos, qui ſequenti proximiori gradu pupillis conjuncti ſunt, *l. 3. §. ſed etſi ab hoſtibus. ff. De legit. tut.* nulla habita conſideratione, quòd tutor deportatus, bannitus, vel ad triremes condemnatus, ex ſpeciali indulgentia Imperatoris in integrum reſtitui poſſit, *Bart. d. l. ſi quis ſub conditione. n. 2.*

In Titulum XVI.

DE CAPITIS DIMINUTIONE.

SUMMARIA.

1. *Continuatio, diviſio Tituli & argumentum.*
2. *Definitio capitis diminutionis hic, unde deſumpta.*
3. *Expoſitio verbi* STATUS *in definit. contra Angel.*

4. Eman-

4. Emancipatus cur capite minui dicatur, non dignitate, vel morte patris à potestate patris liberatus, & n. 17.

5. Exempla definitiones & regulas non restringunt, sed illis lumen addunt.

6. De servis pœnæ, & quomodo ab aliis differant.

7. Qualiter verò ob ingratitudinem commissam in servitutem redigatur libertus, & capite minuatur.

8. Et num & quando, si inter patronum & libertum contrarium conventum fuerit.

9. Et num & quanodo, si patronus liberto jus patronatus remiserit contra Aldobr.

10. Casus, quibus propter ingratitudinem libertus in servitutem non revocatur.

11. Quæ requirantur ad hoc, ut liber homo, qui ad precium participandum se venundari passus fuit, servus efficiatur. remissivè.

12. De media capitis diminutione, & cur dicatur minor.

13. Et quis eam pati dicatur.

14. Utrum secundum juris communis dispositionem bannitus impunè interfici possit.

15. Et an statuto id introduci possit & quando?

Ubi pulchrè de læsione banniti & proiixè.

16. Minima capitis diminutio quomodo contingat.

18. Et quid hodiè obtineat in emancipato.

19. Privatio habitum præsupponit.

20. Non entis nullum accidens.

21. Servus de jure civili non ut homo consideratur, nec caput habet.

22. Qualiter tamen capitales pœnæ in servo locum habeant.

23. Senator dignitatem habet, illustris & clarissimus dicitur.

24. Senatu ex turpi caussa moti pœna.

25. Lex legem declarat, pars statuti statutum.

26. Res semel extincta non reviviscit.

27. A privatione ad habitum non datur regressus.

Declaratur ibid.

28. Tutela defertur ad proximiorem agnatum.

Quid si plures sint proximiores. ibid.

AGNA-

1 AGNATOS capite minutos ad tutelam legitimam non admitti, Imperator in Titulo præcedenti tradidit, ad cujus decisionis declarationem, hic commodè subnectit de capitis diminutione, Qui Titulus in sex partes dividitur, in prima parte docet Imperator, quid, & quotuplex sit capitis diminutio: in secunda parte explicat primam speciem capitis diminutionis, maximam nempe capitis diminutionem: In tertia parte tradit, quæ sit media capitis diminutio: In quarta parte tractat, quid sit minima capitis diminutio: In quinta removet quædam dubia: In sexta dicit non omnes agnatos simul, sed proximiores tantum ad tutelam legitimam admitti.

2 Circa primam partem definitionem nempe capitis diminutionis annotandum est, hanc definitionem desumptam esse, ex responso Caii Jureconsulti, *in l. 1. ff. De*

3 *capit. dimin.* Deinde annotandum, verbum status in definitione capitis diminutionis positum, refragante in hoc Angelo, *hic in princ.* accipi pro conditione, *gloss. 1. hic in princ. & ibi Sylvest. Aldobr. arg. l. fin. ff. und. liber.* non qualibet, sed illa, quæ in libertate, civitate vel familia consistit, *gloss. 1. hic in princ. & ibi Sylvest, Aldobr. arg. l. fin.*

4 *ff. De capit. diminut.* Ideoque licet filiusfamiliàs morte, servitute & deportatione patris sui juris efficiatur, & à potestate patris liberetur, *supr. De p[illegible]r. potest. in princ. & §. cum autem & §. pœnæ.* cum tamen neque morte neque servitute vel deportatione patris filiusfamiliàs libertatem, civitatem vel familiam amittat, receptum est, filiumfamiliàs hisce modis sui juris effectum, capite deminutum non censeri, *l. si filiusfamiliàs §. fin. ff. Ad Sena[illegible]onsultum Macedon. l. 3. ff. De interd. & releg.* Eodem modo licet filiusfamiliàs propter dignitatem

à patria

à patria poteſtate liberetur, atque ſui juris efficiatur, *§. palam. Auth. Conſtit. Quæ de dignit.* cùm tamen filiusfamiliàs dignitate ſui juris effectus, neque libertatem neque civitatem, neque familiam amittat, *§. illud. Auth. Conſtit. Quæ de dignitat.* certum eſt, filiumfamiliàs propter dignitatem poteſtate patris liberatum, capitis diminutionem non pati. Similiter, licet libertus, qui jus aureorum annulorum impetravit, efficiatur ingenuus, *l. pen. & fin. ff. De iur. aur. annul.* cùm tamen ipſe per hoc neque libertatem neque civitatem, neque familiam amittat, ſequitur, ipſum per hoc capite minutum non cenſeri, *l. falſa. §. ſed et ſi. ff. De condit. & demonſtrat.* Et hoc quoad primam partem hujus Tituli.

In ſecunda parte hujus Tituli tradit Imperator definitionem maximæ capitis diminutionis, eamque declarat exemplis quibuſdam, quæ exempla licet definitiones atque regulas non reſtringant, *l. item veniunt. §. in privatorum. ff. De petit. heredit. l. regula. §. pen. ff. De iur. & fact. ignor. l. damni infecti ſtipulatio. la 2. ff. De damn. infect. l. 1. §. quod vulgò. ff. De vi & vi armat. Card. Pariſ. Conſ. 33. n. 8. lib. 2. Conſ. 55. n. 32. lib. 4.* neque alterent, *Card. Pariſ. Conſ. 66. n. 13. lib. 1.* definitionibus tamen atque regulis maximum lumen addere poſſunt, *Card. Pariſ. Conſ. 110. n. 62. Conſ. 67. n. 7. lib. 3. Conſ. 158. n. 15. lib. 4. arg. l. fin. §. cui dulcia. ff. De vin. tritic. & ol. legat. Clem. non poteſt. De procurat.* Porrò primum exemplum maximæ capitis diminutionis eſt in his, qui pœnæ ſervi efficiuntur; quòd quomodo hodie procedat, declaravimus ſuprà *in Tit. quib. mod. ius patr. poteſt. ſolv.* Et annotandum, ſervos pœnæ ab aliis ſervis in multis differre. Namque licet alius ſervus à domino ſuo manumitti poſſit: ſervus tamen

5 (margin, beside "In ſecunda parte")
6 (margin, beside "De procurat.")

Vuu pœnæ

pœnæ manumitti non potest, *Ioan. Andr. & Abb. c. ita quorundam. extra De Iudæ. Rom. Singul. 676. Incip. Nullus ex suo delicto. Dec. l. servitutem. ff. De reg. iur. arg. l. 2. C. Quib. ad libert. proclam. non lic.* Deinde servus pœnæ est omninò incapax, nihilque adquirere potest, neq; sibi neq; alteri, *l. si in metallum. ff. De his, quæ pro non script. l. si quis mihi bona. §. si quis planè. ff. De adquir. heredit.* servus autem privati saltem domino aliquid adquirere potest, *l. si paterfamilias. ff. De hered. instit. instr. Per quas person. nob. adq. in princ.* Præterea, si heres institutus, servus pœnæ effectus fuerit, ipse hereditatis omninò incapax est, licet ipse ante hereditatem aditam restitutus fuerit, *l. intercidit. ff. De condit. & demonstr.* heres verò institutus, servus privati factus, & ante aditam hereditatem manumissus hereditatis capax est, *l. ex facto. § fin. ff. De hered. instit. Sylvest. Aldobr. hic in princ. n. 13* Quamvis in successione ab intestato contrarium legibus sancitum sit. Namque heres legitimus post mortem illius, de cujus successione agitur ante aditam hereditatem servus pœnæ effectus ad hereditatem admittitur, si ipse à Principe restitutus fuerit, heres verò legitimus ante aditam hereditatem servus privati effectus ad hereditatem ab intestato nullo modo admittitur, licet ipse postea manumissus fuerit, *l. 1. §. filio, qui & ibi Bart. ff. Ad SC. Tertull.*

7 Secundò, libertos propter ingratitudinem in servitutem revocatos, maximam capitis diminutionem pati, Imperator hic tradit. Circa quod annotandum propter ingratitudinem libertos in servitutem revocari actione, *l. pen. C. De libert. & eor. lib.* non ordinaria, sed extraordinaria, *l. 1. C. eod. tit.* officio judicis nempe, *gloss. hic in princ. vers. Maxima verb. libertis. gloss. l. 1. & l pen. C. De libert. & eor. liber. arg. l. cùm filiusfamilias in nct. gloss. ff. Si cert. petat.* Quæ conclusio extenditur primò, ut

non

non tantùm is libertus, qui gratis, ſed etiam is, qui precio vel pecunia data manumiſſus eſt, propter ingratitudinem in ſervitutem revocetur, *l. etiam. la 1. C. De obſeq. à libert. patron præſt.* Secundò hæc concluſio extenditur, ut non tantùm libertus, ſed etiam filius liberti, qui poſt manumiſſionem patris natus & ingenuus eſt, propter ingratitudinem in ſervitutem revocetur, *l. fin. C. De libert. & eor. lib.* Tertiò hæc concluſio extenditur, ut non tantùm propter ingratitudinem commiſſam erga patronum, ſed etiam propter ingratitudinem commiſſam in patroni filios, libertus in ſervitutem revocetur, *arg. l. etiam. la 2. C. De obſeq. patr. præſtand. l. pen. C. De libert. & eor. liber. §. illud, Auth. ut libert. de cæter.* licet propter ingratitudinem commiſſam in heredem extraneum patroni, libertus in ſervitutem redigi nequeat, *gloſſ. d. l. pen. C. De libert. & eor. lib. gloſſ. d. §. illud. arg. l. ſciendum. ff. De verb. ſignif.* Quartò hæc concluſio extenditur, ut etiam propter levem offenſam in committendo conſiſtentem in patronum commiſſam, libertus in ſervitutem revocari poſſit, *l. 2. C. De libert. & eor. lib.* licet propter culpam ſive læſionem in omittendo conſiſtentem, libertus in ſervitutem revocari nequeat, *l. ſolo. C. De liber. cauſſ.* niſi hæc culpa gravis ſit, utputa, quia ipſe patrono alimenta denegavit, *l. alimenta. §. 1. ff. De liber. agnoſc.* Quintò hæc concluſio extenditur, ut non tantùm libertus ingratus propter ingratitudinem in ſervitutem revocetur, ſed etiam omnes liberi illius poſtea nati ſervi fiant, licet liberis ipſius anteà natis vel conceptis ingratitudo ſuperveniens, nihilque noceat & præjudicet. Sextò hæc concluſio extenditur, ut libertus propter ingratitudinem in ſervitutem revocatus, manumitti non poſſit, niſi permittente Imperatore. Septimò hęc concluſio extenditur, ut patronus libertum

ingratum non tantùm in servitutem revocare, sed etiam ad aliam pœnam contra ipsum agere possit, *l. 1. ff. De iur. patron. l. si manumissori. & l. etiam. la2. C. De obseq. patron. præstand. gloss. hic in princ. vers. maxima, verb. libertis. & ibi*
8 *Ioan. Fabr. Ang. & Sylvest. Aldobr.* Octavò hæc conclusio procedit, etiamsi inter patronum & libertum conventum sive pactum fuerit, ne libertus propter ingratitudinem in servitutem redigi possit, *Sylvest. Aldobr. hic in princ. n. 44.* Namque futura ingratitudo pacto remitti non potest, *Bart. Bald. Paul. de Castr. Ias. & Dec. l. fin. C. De pact. Specul. §. 1. vers. Quid si actum de donation. Bald. l. fin. C. De bon. libert. Ludovic. Roman. Cons. 26. Alex. l. stipulatio hoc modo. n. 23. ff. De verb. obligat. Corn. Cons. 102. lib. 1. arg. l. si unus. §. illud. ff. De pact. l. convenire. ff. De pact. convent.* nisi illud pactum jurejurando confirmatum fuerit, tunc enim illud pactum ratum est, *Ioan. Andr. in addit. ad Specul. §. 1. vers. Quid si actum est. De donat. Anton. de Butr. Petr. de Anchor. & Cardin. c. fin. extra De donat. Ioan. de Immol. Cons. 35. Alex. d. l. stipulatio hoc modo. n. 21. Alex. Cons. 40. n. 16. lib. 4. Ias. Dec. & Cagnol. l. fin. C. De pact. Anton. de Petrut. in repetit. l. 1. n. 32. ff. De iureiur. Bertrand. Cons. 46. Incip. Viso. col. 2. lib. 2. Anton. Rub. Alex. Cons. 114. arg. quemadmodum. §. fin. ff. De iureiur. Quamvis in hoc contrarium teneat Immol. c. fin. extra De donat. Roman. d. l. stipulatio hoc modo. Corn. Cons. 102. lib. 1. Georg. Natt. repetit. c. quamvis De pact. lib. 6. Bertr.*
9 *Cons. 67. n. 3. lib. 3.* Nonò hæc conclusio extenditur, ut etiam illi patrono, qui liberto jus patronatus remisit propter ingratitudinem libertum in servitutem revocare permittatur, *§. illud Auth. Vt libert. de cæter.* hoc tamen casu patronus libertum non propter quamlibet ingrati-

gratitudinem, sed propter illam tantùm, propter quam donatio ritè perfecta retractetur, redigere in servitutem potest, *gloss. hic in princ. vers. maxima verb. libertis. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Sylvest. Aldobr. hic in princ.* eà potissimùm ratione motus, quòd expressi & taciti eadem sit virtus, *l. cùm quid. ff. Si cert. petat.* Quare cùm expressè pacisci nequeat, ne libertus propter ingratitudinem in servitutem redigi possit, videtur dicendum, nec remissionem juris patronatus tacitè id operari, ne libertus ex illis caussis ingratitudinis, ex quibus ipse alioquin in servitutem redigi potest, in servitutem redigi non possit. Namque ad hanc rationem facilis est responsio. Tum, quia in nostro casu inter expressum & tacitum maxima ratio diversitatis militat. Et certum est, expressi & taciti non eandem, sed diversam virtutem esse, quando inter illa diversitatis ratio militat, *arg. l. Papinianus exuli in princ. ff. De minor. l. Iulianus. ff. De condict. indeb. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. De adquir. possess.* Tum quia multa in consequentiam permissa sunt, quæ directò fieri prohibentur, *l. 1. in princ. ff. De auth. tutor. l. si unus. §. illud ff. De pact.* Tum, quia etiam multa tacitè fieri possunt, quæ expressè fieri prohibita sunt, *l. actus legitimi. & l. expressa. ff. De reg. iur.*

10 Hæc conclusio ita ampliata fallit primò in illo, qui non voluntate propriâ, sed ex necessitate libertum manumisit, hic enim propter ingratitudinem libertum in servitutem redigere nequit, *l. 2. C. De oper. libert. l. 1. C. de libert. & eor. liber.* Secundò statutum vel consuetudo, quâ cavetur, ne libertus propter ingratitudinem in servitutem redigi possit, rata est. Tum quia certum est, pactum juratum inter patronum & libertum initum valere, ne libertus pro-

propter ingratitudinem in servitutem redigi possit, *prout supra docuimus*. Et simili modo clari juris est, illud, quod pacto jurato fieri potest, etiam statuto & consuetudine fieri posse, *Dec. l. nec ex prætorio. n. 10. ff. De reg. iur.* Tum, quia Dd. nostri in simili tradunt, valere statutum & consuetudinem, quâ cavetur, ne Emphyteuta propter Canonem non solutum emphyteusi privetur, *Abb. Cons. 72. lib. 1. Ias. l. 2. n. 102. C. De iur. emphyt. Curt. in Tract. feudal. 1. part. 2 part. princ. Quæst. 17. Card. Paris. Cons. 108. n. 36. lib. 1.*

11 Tertio liber homo, qui se ad precium participandum venundari passus fuit, maximam capitis diminutionem patitur, *ut hic in princ. ver. maxima.* Quæ tamen requirantur ad hoc, ut liber homo, qui se venundari passus fuit, servus efficiatur, *videte gloss. & Dd. in §. fin. supr. De iur. per-*

12 *sonar.* Hactenus de secunda parte hujus Tituli. In tertia parte ponit Imperator descriptionem minoris sive mediæ capitis diminutionis, quæ inde appellatur minor sive media capitis diminutio, quia medium obtinet inter maximam & minimam capitis diminutionem, *Sylvest. Aldobr. hic in princ. arg. l. qui lancem. & ibi Bart. ff. De aur. &*

13 *arg. legat. Bald. l. 1. n. 4. C. De verb. signific.* Et hanc mediam sive minorem capitis diminutionem is pati dicitur, cui aqua & igni interdictum est, *ut hic in princ. l. fin. ff. De capit. dimin.* Quæ pœna hodiè in usu non est, sed in ejus locum pœna deportationis surrogata est, *l. 2. §. Constat. ff. De pœn.* Quæ pœna deportationis simili modo illius naturæ est, ut is, cui hæc pœna irrogata est, & civitatem amittat, & mediam sive minorem capitis diminutionem passus intelligatur, *ut hic in princ. vers. minor.* Huic æquiparatur sententia banni, cùm per illam bannitus, secundum distinctionem tamen quam fecimus, *supr. in Tit. Quib. mod. ius patr.*

ius patr. potest. solv. civitatem & omnia illa, quæ juris civilis sunt, amittat. Juxta prædicta quæritur, utrum secundum juris communis dispositionem bannitus impunè interfici possit. Et respondeo quòd non, *Bart. Ias. & Dec. l. ut vim. ff. De iustit. & iur. Bart. l. 1. & ibi Alex. C. De heredib. instit. Alex. Cons. 26. lib. 1.* Quòd usque adeò verum est, ut secundum juris communis dispositionem bannitus non possit lædi, non tantùm in persona, sed ne in bonis sive rebus quidem, *Bald. & Alvarott. c. 1. Hic finit. lex. Alvarott. c. 1. De milit. vasall. qui contum. Nell. in Tract. bannit. in 2. part. 2. temp. Quæst. 55. Dec. d. l. ut vim. n. 14. arg. l. Papinianus exuli in princ. ff. De minor. l. ad cognitionem ff. ex quib. causs. in possess. eat. Quæ sententia mihi magis placet, quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat gloss. c. 1. §. deprædare. De milit. vasall. qui contum. Bart. d. l. ut vim. n. 2.* Statuta tamen caveri atque introduci potest, ut bannitus impunè occidi possit, *Bart. l. omnes populi. ff. De iustit. & iur. Bart. & Dec. d. l. ut vim. Bald. l. amissione. §. qui deficiunt. ff. De capit. dimin. Bald. l. Gracchus. C. Ad leg. Iul. de adult. Ioan. Andr. in addit. ad Spec. Tit. De Constit. circ. fin. Alex. Cons. 114. lib. 1. Cons. 2. Cons. 107. lib. 2. Consil. 65. lib. 3. Nell. in Tract. bannit. 1. part. 2. temp. Quæst. 1.* Ex quo sequitur valere & dispositionem juris Saxonici, *Art. 38. iunct. gloss.* Landrecht, *lib. 1. Tit.* Von der Verfestung vnd Acht / *adiuncto Speculo Saxonico. Item & Tit.* Von der Acht / *adiuncto Processui Chiliani* Königs / & Constitutionem novellam Imperii, quibus cavetur, impunè & in persona & in bonis bannitum lædi posse, *prout hoc expressè sancitum est in Constitutione Regia de pac. fact. VVormatiæ, Anno 1495. & in Constitutione Imperiali de pace facta VVormat. Anno 1521.* 14 15

Hæc

Hæc conclusio extenditur, ut statuto absque consuetudine non tantùm permitti possit bannitum interficere, sed etiam constitui præmium interficienti bannitum, *Alex. l. si plagij. ff. De verb. oblig. Alber. de Rosat. 4. part. statut. quæst. 19.* Secundò hæc conclusio extenditur, ut stante statuto, quòd bannitus interfici possit, etiam unus bannitus alium bannitum interficere possit, *Bald. & Alex. l. rogasti in princ. ff. Si cert. petat. arg. l. si quis. §. utrum. ff. Ad SC. Sylleian.* Tertiò hæc conclusio extenditur, ut eo casu, quo statutum vel constitutio bannitum interficere permittit, non tantùm aperto Marte, sed etiam dolo & ex insidiis bannitum interficere liceat, *Alberic. de Rosat. 4. part. statut. quæst. 20. Bald. in Tract. stat. vers. bannitus. n. 9. Roch. Curt. repetit. c. fin. col. 23. extra De consuet. Dec. c. quæ in Ecclesiarum. n. 14. extra De Constit. arg. l. 1. §. non fuit. ff. De dol. Quamvis in hoc contrarium sed malè teneat Ang. l. fin. C. De delator. lib. 10. Hippol. de Marsil. Sing. 16. Petr. Gerard. Sing. 14.* Quinimò bannitum, quem ex dispositione statuti vel consuetudine interficere licet, etiam veneno è medio tolli posse statuo, *arg. d. §. non fuit. l. 1. ff. De legat. præstand. l. de precio. ff. De public. in rem act. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Hippol. de Marsil. Rubr. in fin. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Quartò hæc conclusio extenditur, ut si statutum permittat, bannitum occidere, hic bannitus & vulnerari & bonis spoliari possit, *Bald. c. in literis. extra De restit. spoliat. Ang. & Immol. l. in suis. arg. illius text. & ibi Ias. n. 25. ff. De lib. & posth. Dec. d. l. ut vim. n. 14. facit l. nec in ea. ff. Ad leg. Iul. de adult. l. in servorum. ff. De pœn.* dummodò bona bannito auferantur ipso vivo, secus autem est ipso mortuo. Namque bannito mortuo bona auferri nequeunt, *Bald. l. sororem.*

sororem. C. De his,quib.ut indig. Bald. l. qui sepulchra.C. De sepulch. viol. Bald. l. ex hoc iure. ff. De iustit. & iur. arg. l. si pœna. ff. De pœn. nisi bannito mortuo bona auferantur in continenti post mortem ab illo, qui ipsum occidit; hoc enim permissum est, *Paul. de Castr. Cons. 32. Felin. c. quæ in Ecclesiarum. n. 14. extra De Constit. arg. l. lecta. ff. Si cert. petat. gloss. l. Pomponius. §. ratihabitionis. ff. De procur. Ias. l. Edita. C. De edend.* Quintò hæc conclusio extenditur, ut ratione statuti permittentis bannitum offendere, bannitus etiam occidi possit, *Bart. Cons. 188. Incip. Statuto castri plebis. Bart. l. 3. §. fin. ff. De adi. legat. Paul. de Castr. & Alex. d. l. in suis. & ibi Ias. n. 26. Felin. c. quæ in Ecclesiarum. n. 14. extra De Constit. arg. c. fin. De homicid. lib. 6.* Sextò hæc conclusio extenditur, ut bannitus, quem statutum interficere permittit, indistinctè interfici possit, etiam ab eo, qui promisit bannito, ipsum non interficere, sive hæc promissio præcedat sententiam banni, sive sequatur, *Bart. in quæst. 1. Incip. Lucanæ. Bart. l. 1. §. non fuit. arg. illius text. ff. De dol. Bart. l. qui servum verentem. & ibi Alex. & Ias. ff. De verb. oblig. Bald. l. iurisgentium. §. si paciscar. arg. illius text. ff. De pact. Ias. l. conventionum. ff. De pact. facit l. ius publicum. ff. De pact. l. quidam ff. De pœn. §. neq. Auth. De mand. princip.* Hæc conclusio ita ampliata procedit primò, si statutum permittat interficere bannitum ex iusta atque legitima caussa, ex tali nempe, ex qua alioquin pœna capitis vel ultimi supplicii irrogari potest, secus autem est, si statutum permittat interficere bannitum pro debito pecuniario vel pro alia caussa, propter quam ultimum supplicium alicui irrogari non potest, hoc enim statutum ratum non est, *Host. c. fin. extra De consuetud. Anton. de Butr. & Immol. d. c. quæ*

in Ecclesiarum. & ibi Felin. n. 4. & Dec. n. 14. Quamvis in hoc contrarium, sed malè teneat Nell. in Tract. bannit. in 1. part. 2. tempor. Quæst. 1. Secundò vigore statuti permittentis bannitum interficere, filius patrem bannitum interficere non potest, *Ang. l. si adulterium cum incestu. §. liberto. arg. illius text. ff. Ad leg. Iul. de adult. Alberic. 4 part. statutor. Quæst. 6. Nell. in Tract. bannitor. in 2. part. 2. tempor. Quæst. 10. Bart. Cæpoll. Cons. 5. Felin. d. c. quæ in Ecclesiarum. n. 5. & ibi Dec. n. 14. facit text. Auth. De incest. nupt. in prin. Quamvis in hoc contrarium, sed malè meo iudicio teneat Bart. d. l. liberto. Petr. de Anchor. & Ioan. de Anan. Rubr. extra De his, qui fil. occid.* Tertiò vigore statuti permittentis bannitum interficere, non potest interfici bannitus, qui vel appellavit à sententia banni, vel illam nullam dicit, pendente videlicet quæstione sive controversia hac, in caussa nullitatis vel appellationis, *Bart. Ang. Immol. Raph. Cuman. Alex. & Ias. l. 3. §. si servus. ff. De adq. possess. Bald. l. universa. C. De precib. Imper. offer. Felin. d. c. quæ in Ecclesiarum: extra De Constitut. Ang. l. cum verò; arg. illius text. ff. De fideicommiss. libert. facit l. si quis filio exheredato. § quòd si quis. ff. De iniusto rupt. l. debitor. ff. De verb. significat. c. 1. & c. fin. extra ut lit. pendent.* Quartò, lata sententia banni intra decem dies, qui ad interpellationem interponendam concessi sunt, bannitus interfici nequit, *Ias. d. §. si servus. n. 12. arg. l. & post rem in princ. ff. De transact. c. non solùm. De appellat. lib 6. gloss. & Bart. l. 1. ff. Nil nov. appel. pendent.* Quintò vigore statuti permittentis interficere bannitum, banniendus de proximo interfici non potest, *Alex. d. §. si servis. n. 10.* Sextò bannitus, qui toleratur in civitate vel imperio interfici non potest, *Salic. l. nullus. C. De Iudæ. Ioan. de Anan. c. sicut. extra De Iudæ. Felin. d. c. quæ in Eccle-*

in Ecclesiarum. n. 7. Septimò bannitus seipsum interficere non potest, *Ioan. Andr. in addit. ad Specul. Tit. De pœn. §. 1. vers. sed quæro. Bald. Salic. Fulgos. & Paul. de Castr. l. 1. & ibi Ias. n. 7. C. De serv. fugit. Bald in proœm. decretal. Incip. Rex pacificus. Capoll. Cons. 5. Felin. d. c. quæ in Ecclesiarum. n. 9. Purpurat. l. rogasti in princ. n. 16. ff Si cert. petat. arg. l. omne delictum. § qui se. ff. De re milit.* Quamvis in hoc contrarium sed malè teneat *Dec. d. c. quæ in Ecclesiarum. n. 14.* Octavò bannitus interfici non potest extra territorium illius, à quo bannitus est, *Petr. de Anchor. c. 1. extra De Constit. Ioan de Immol. Clem. pastoralis. De sentent. & re iudic. Felin. d. c. quæ in Ecclesiarum. n. 11.* Nonò, interficere bannitum ita demum licet, si quis ritè atque legitimè bannitus sit: secus autem est, si quis non ritè neque legitimè bannitus sit: eum enim interficere permissum non est, *Bart. l. pen. ff. Ad leg. Iul. de adult. Ang. Alex. & Ias. l 4. §. condemnatum. arg. illius text. ff. De re iudic. Alex. & Ias. l. huiusmodi. §. si ita. ff. De legat. 1. Felin. d. c. quæ in Ecclesiarum. n. 8. & ibi Dec. n. 14. facit text. l. non putavit. §. non quævis. ff. De bonor. possess. contr. tabul. l. 2. ff. De testam. tutel.* Et si quis interfecerit minùs ritè vel legitimè bannitum sciens atque prudens, ipse perinde punitur, atque si ipse quemlibet alium hominem interfecisset, *Bart. l. pen. ff. Ad leg. Iul. de adult. Ias. d. §. condemnatum. Dec. d. c. quæ in Ecclesiarum. n. 14. arg. l. si quis legatum. ff. Ad leg. Cornel. de fals.* licet is, qui credens sententiam banni legitimè prolatam, bannitum non legitimè interfecit, non de homicidio dolo perpetrato, sed mitiùs puniatur, *Bart. d. l. pen. arg. illius text. ff. Ad leg. Iul. de adult. Dec. l. qui cum alio. arg. illius text. ff. De regul. iur.* Decimò licet statuto caveri possit, ut bannitus interfici possit,

ſtatutum tâmen, quo cavetur, ut mulier bannita ſtuprari poſſit, ratum non eſt, *Bald. l. fin. C. Si contr. ius vel utilit. public. Doc. d. l. ut vim. n. 15. & in d. c. quæ in Eccleſiarum.*
16 *n. 15. & 16.* In quarta parte Tituli ponit Imperator deſcriptionem & exemplum minimæ capitis diminutionis. Circa quod annotandum, per emancipationem contingere minimam capitis diminutionem; Et, quòd is, qui retinet libertatem & civitatem maximam vel
17 mediam capitis diminutionem pati non dicatur. Emancipatus autem ideò capite minui dicitur, quia mutat familiam, & conſequenter familiæ ſtatum. Unde patet, eum, qui per acceſſionem dignitatis, mortemve patris, patriâ poteſtate liberatur, cùm nihil patiatur, ex quo caput ejus minui poſſit, nec familiam mutare aut egredi & ne minimam quidem capitis diminutionem pati, prout ſuprà diximus. Namque dignitas diverſa res eſt, à ſtatu, & à diverſis non rectè fit illatio. I[illegible]ò acceſſio dignitatis caput auget, *l. 3. §. fin. & ibi gloſſ. verb. & aliàs. ff. Ad SC. Macedon.* & mors patris patrem, non filium ſuperſtitem, qui jam familiæ caput eſſe incipit, ex fami-
18 lia aufert. Verùm hæc ſecundum jus antiquum vix quid habent dubij. At num hodiè emancipatio caput minuat, dubitari poteſt, *Aldobrandin. hic in §. Eſt autem. n. 32.* id non exiſtimat: Quod probo; cùm per *l. fin. C. De emancip. liber.* antiqua ſit emancipatio ſolennis, per quam caput minuebatur. Et oſtendunt id exempla ſublati diſcriminis inter ſuos & emancipatos, *infr. De hered. qualitat. & differ. & §. 1. Auth. De hered. ab inteſt. venient.* Non tamen putandum eſt, nullum emancipationis effectum eſſe hodiè, etiamſi caput non minuat: oſtendimus enim plures emancipationis effectus, *ſupr. ad Tit.*

Quib.

Quib. mod. ius patr. potest. solv. & alibi suoque loco, *& in l. Gallus. §. & quid si tantùm idem Dd. tradunt.* Porrò ex 19
quarta parte colligitur, quòd privatio habitum præsupponat, quodque ubi habitus non sit, nec privatio esse possit. Ad quod etiam axioma textus hic communiter allegari solet. De eo tamen *videte Ang. Aret. hic in §. servus. n. 1.* Hinc servus non potest dici capite minui, quia caput non habuit: sicut nec liberatus is, qui obligatus nunquam fuit, *l. decem. ff. De verb. oblig.* Item, hinc infertur, quòd absolutum se ab excommunicatione, banno aliisve impedimentis confitens, relevet adversarium ab onere probandi, ipsum excommunicatum, bannitum, impeditum, *Auth. Si dicatur. C. De testib. Dd. in d. l. decem.* Tertiò ex hoc textu notatur, Non entis nullas 20
esse qualitates, nullaque accidentia. Ad quod idem est *text. in l. Divus. ff. De testam. tutel. l. actor. C. De probat. l. si servum mihi. §. 1. ff. De act. empt. c. 1. ut Eccles. benefic. sui cuiusq. dimin. confer. l. eius, qui in provincia, vers. Quid si stipulatus. ff. Si cert. petat.* Quartò notatur, servum non 21
considerari de jure civili ut hominem, nec caput habere, *facit l. quod attinet. & ibi Dec. ff. De reg. iur. l. in personam. ibiq. Dec. ff. eod. tit.* Unde infertur, capitales pœ- 22
nas in servo locum non habere, *l. hos accusare. §. si servus. ff. De accusat.* Quod tamen intelligendum & declarandum, prout hoc intelligit & declarat *Sylvest. Aldobr. hic. §. servus. n. 11. & seqq. Philip. Dec. in d. l. in personam per tot. ff. De reg. iur.* Deinde hinc liquet, quòd servus non possit esse judex, *facit text. l. cùm prætor. §. fin. ff. De iudic.* nec tutor, arbiter, testis vel executor, *Dec. l. in omnibus. ff. De reg. iur. Bald. l. id, quod pauperibus. Quæst. 1. C. De Episcop. & Cleric. Card. Clem. 1. q. 17. De testam. nec miles.*

 l. pen.

l. pen. §. fin. C. Qui militar. non poss. Quæ tamen omnia Dd. limitant, ut non procedant, si communis error intervenerit, *l. Barbarius. ff. De offic. prætor. l. 1. C. De testam.* An verò tabellio esse possit, *tradit Dec. in l. quod attinet.*
23 *ff. De reg. iur. & l. in omnibus. n. 4. ff. eod. tit.* Præterea hic notandum, quòd Senator dicatur habere dignitatem, *facit text. hîc. §. quibus. l. Senatoris filium in fin. ff. De senat.* Quinimò aliquando illustres dicuntur Senatores, *l. quisquis. C. Ad leg. Iul. Maiest. l. decurionibus. C. De silentiar.* aliquando clarissimi, *l. 2. C. De ijs, qui ven. ætat. impetr. l. fæ-*
24 *mina. ff. De Senator.* Quæ autem fuerit pœna eorum, qui ex turpi caussa Senatu moriebantur, *videte Sylvest. Aldobr. hic. §. Quibus autem. n. 9. & ibi gloss. & Ang. in verb. Con-*
25 *stat.* Quintò notate ex §. *quòd autem hîc*, quæ capitis diminutio tollat agnationem & quæ cognationem: quodque *hîc §. interpretur. §. ultimum. supra Tit. prox.* Et Dd. præterea hîc notant, Quòd lex legem declaret, *l. sed & posteriores. ff. De ll.* pars statuti per aliam partem statuti, *Bart. l. utrum. ff. De petit. heredit.* & statutum per statutum magis quàm per jus commune, *Petr. de Anchor. Cons. 423. Viso puncto col. fin. Dec. Cons. 158. col. 2. Ang. Cons. 111. Al-*
26 *dobr. hîc.* Similiter & illud notant, quòd res semel extincta non reviviscat, *l. qui res. §. at ream. ff. De Solut.* Quod usque adeò verum est, ut non reviviscat res semel extincta, etiamsi caussa extinctionis cesset, *Corn. Cons. 234. Aldobr. hîc. facit l. si filius, qui in potestate. ff. De liber & post l.*
27 Ultimò & illud notant, quod à privatione ad habitum non detur regressus. Ad idem est *text. in l. liber homo. ff. De stat. homin.* Hoc tamen fallit primò, si privatio esset de facto. Namque tunc datur regressus: quæ enim facti sunt, sine juris fundamento dispositionem & rei naturam

turam non alterant, *arg. §. fin. supr. De ingen.* Secundò hoc ita demum procedit, nisi primus status non esset omninò extinctus, sed esset quasi velatus: eo enim casu res redit ad pristinam naturam, *l in tantum, in princ. ff. De rer. divis. Ang. hic. §. quod autem. n. 2.* Circa quintam & 28
ultimam partem breviter advertendum, quòd tutela deferatur ad agnatum proximiorem, & pluribus in eodem gradu existentibus ad omnes pariter, *l. si plures. ff. De legit. tutor.* Quamvis si plures sint in eodem gradu, eligi debeat per eos unus, qui administret, *Ioan. Fabr. hic,* qui si non convenient, prætor se interponet, *l. legitimos. §. in legitimis. & ibi Bart. ff. De legit. tutor.* Plures hìc sumunt Dd. illationes, Quòd nimirùm vocatio legis fiat ordine successivo, item quòd aliquo correcto censeatur correctum omne dependens ex eo. Item, quòd correctio facta in uno ex æquiparatis trahatur ad aliud, ut inferunt *Ang. & Plat. hic. §. fin.* Quæ illationes cùm non satis convenienter ex hoc loco sumptæ mihi videantur, ego illas hìc prætereo.

In Titulum XVII.

DE LEGITIMA PATRON. TUTELA.

SUMMARIA.

1. *Tutela legitima quotuplex.*
2. *Quæq; deferatur ex mente & verbis legis XII. Tab.*
3. *Et quæ ex mente tantùm.*
4. *Quæ neq; ex verbis, neq; ex mente, sed per Iureconsultorum extensionem.*
5. *Fiduciaria unde nomen habeat, & cur rectè legitima tutela vocetur.*

6. Sicut

6. *Sicut & ea, quæ cognatis hodiè lege defertur.*
7. *Continuatio & argumentum Tituli.*
8. *Tutela legitima liberti ad patronum spectat. Extenditur id n. 12.*
9. *An verò & quando legitima tutela vasalli ad dominum, & n. 12.*
10. *Et quid hoc casu de jure Saxonico.*
11. *Statuta ita intelligenda sunt, ne supervacua sint, etiamsi jus commune eo modo corrigeretur.*
13. *Patronus tutor an & quando satisdet. remissivè.*

1 TUTELAM legitimam quadruplicem esse Dd. nostri tradunt, *Bart. l. 3. §. si parens. ff. De legit. tutor.*
2 *l. frater. C. eod. tit.* Namque aliqua tutela legitima defertur ex mente & verbis legis XII. Tabul. qualis est illa, quæ defertur agnatis, *l. 1. in princ. ff. De legit. tut. supr.*
3 *De legit. tutor. in princ.* Alia verò non defertur ex verbis, sed ex mente legis XII. Tab. qualis est illa, quæ defertur patrono. Namque cùm secundum legem XII. Tabul. successio liberti ad patronum pertineret, ejus legis mentem fuisse Jurisconsulti interpretati sunt, ut etiam onus tutelæ liberti ad patronos pertineat, *ut hic. & l. 3. in prin. ff. De legit. tutor.* Eam ob caussam, quia leges volunt, ut is oneris sit particeps, ad quem commodum sive emolumentum pervenit, *l. 1. in princ. ff. De legit. tutor. l. se-*
4 *cundum naturam. & l. quo tutela. ff. De reg. iur.* Alia verò est tutela legitima, quæ neq; ex verbis, neque ex mente legis XII. Tabul. sed propter extensionem Jureconsultorum defertur, qualis est illa, quæ defertur parenti. Namque cum lege XII. Tabul. non fuerit cautum, ut parens admitteretur vel ad tutelam vel ad successionem filii emancipati, certum est, tutelam legitimam filii emancipati, neque ex verbis, neque ex mente legis XII. Tabul.

Tab. ad parentem pertinuiſſe, ſed quia poſtea Senatuſ-
conſulto Tertulliano, hereditas legitima filii emanci-
pati, patri delata fuit, Jureconſulti rationem legis XII.
Tabul. ita extenderunt, ut etiam onus tutelæ legitimæ
ad parentem ſpectaret, *infr. De legit. parent. tutel.* Quarta 5
ſpecies tutelæ legitimæ dicitur tutela fiduciaria, quæ
inde nomen accepit, quia defertur non ratione ſucceſ-
ſionis, ſed propter ſummam fidem ſive confidentiam,
quam lex habet de illis perſonis, quibus hæc tutela de-
fertur. Namque antiquitus frater ad ſucceſſionem fra-
tris emancipati non admittebatur: & tamen tutelæ
onus ad ipſum pertinuit, propter præcipuam fidem,
quam lex de ipſo habet. Cæterùm, quia hodiè ſucceſſio
legitima fratris emancipati, fratri defertur ex iiſdem
legibus, & tutela legitima fratris emancipati, fratri de-
lata intelligitur: eamque ob cauſſam tutela fiduciaria
hodie rectè legitima dicitur, *Bart. d. l. frater. Bart. d. §.
ſi parens.* Sicut & tutela, quæ hodiè cognatis ex juris ci- 6
vilis diſpoſitione defertur, *§. ex his, Auth. De hereditat. ab
inteſt. venient.* rectè legitima dici poteſt, *Bart. d. l. frater.*
Et quia Imperator hactenus abſolvit primam ſpeciem 7
tutelæ legitimæ, quæ agnatis defertur, in hoc tit. noſt.
optimis rationibus ductus tractat ea, quæ ſpectant ad ſe-
cundam ſpeciem legitimæ tutelæ, quæ patrono defer-
tur. Circa quod annotandum onus tutelæ legitimæ li- 8
berti ad patronum pertinere, *ut hic, l. 3. in princ. ff. De
legit. tutor.* Et cùm diſpoſitum de patrono & in domino 9
feudi, & diſpoſitum de liberto & in vaſallo locum ha-
beat, *gloſſ. c. 1. verb. ſalva reverentia. De milit. vaſall. qui
contum.* ſequitur ex hoc, & dominum feudi vaſalli tuto-
rem eſſe; Quod ſecundum juris civilis diſpoſitionem

absque dubio procedit eo casu, quando vasallus impubes nullos agnatos habet, qui in feudum succedere possint,
10 *Joan. Fabr. hic*, secundum autem dispositionem juris Saxonici dominus feudi vasalli sui impuberis tutor indistinctè est: etiamsi hic vasallus impubes habeat agnatos, ad quos successio feudi pertinet. Namque cùm jure Saxonico generaliter sancitum sit, *Art. 26. Lehnrecht.* ut dominus feudi vasalli sui, quoad bona feudalia tutor sit, & hæc dispositio juris Saxonici nihil ultra juris communis dispositionem operaretur, si restringeretur ad eum casum, quando vasallus impubes alios agnatos, ad quos successio feudi pertinet, non habet, sequitur, hanc dispositionem juris Saxonici, ita intelligendam, ut etiam eo casu, quando vasallus impubes agnatos habet, tutela
11 ipsius ad dominum feudi pertineat. Cùm clari juris sit, tàm jus Saxonicum, quàm omnia alia statuta ita interpretanda esse, ne sint supervacua, sed ut aliquid ultra juris communis dispositionem operentur, etiamsi capiendo hanc interpretationem induceretur juris communis correctio, *Bart. l. 3. ff. De usucap. Alex. l. si cùm dotem in princ. ff. Solut. matr. Iaf. l. 1. in princ. ff. De offic. ejus cui mand. est jurisd. arg. l. si quando in princ. ff. De legat. 1. l. fundus, qui locatus. ff. De fund. instr. c. si Papa de privileg.*
12 *lib. 6.* Hæc conclusio, quòd videlicet legitima tutela liberti ad patronum spectet, extenditur primò, ut procedat sive patronus sponte sua libertum manumiserit, sive ex fideicommisso rogatus, sive eâ ratione emerit, ut ipsum manumitteret, *Sylvest. Aldobr. hic. n. 36. arg. l. 3. §. sed si hoc. ff. De legit. tutor.* Quinimò ejus liberti, qui absque facto patroni ex legis constitutione ad libertatem perductus fuit, tutela ad patronum spectat, *Ioan. Fabr.*
Ang.

Ang. & Sylvest. Aldobr. hic. arg. l. 1. §. interdum. ff. De legit. tutor. Ex quo sequitur, tutelam vasalli indistinctè ad dominum feudi spectare, sive hic vasallus investitura sive præscriptione, sive alio modo vasallus esse cœperit, *arg. gloss. fin. l. si quis servo. C. De furt.* Secundò hæc conclusio extenditur, ut tutela liberti ad patronum spectet indistinctè, etiamsi hic patronus propter delictum suum à successione liberti exclusus fuerit, *d. §. interdum.* Quod procedit tantùm illo casu, quando patronus propter delictum suum perdit successionem tantùm, retento jure patronatus: secus autem est, quando patronus propter delictum suum perdit non tantùm successionem liberti, sed etiam jus patronatus; tunc enim ipse ad tutelam legitimam liberti non admittitur, *arg. l. 3. §. sed si hac. & ibi Bart. ff. De legit. tutor.* Ex quo sequitur, cùm dominus feudi propter delictum sive feloniam in vasallum perpetratam perdat & proprietatem feudi, *c. 1. §. domino, Si de feud. def. content. c. 1. Qual. dom. propriet. feud. privet.* & omne jus, quod ipse tàm in feudo, quàm in vasallo habuit, *arg. l. fin. & ibi gloss. C. De bon. libert. l. fin. C. De spectacul. lib. 11.* dominum feudi propter delictum sive feloniam, proprietate feudi privatum, ad tutelam legitimam vasalli sui non admitti, *arg. d. §. sed si hac junct. gloss. c. 1. verb. salva reverentia. De milit. vasall. qui contum. gloss. fin. l. si quis servo. C. De furt.* Cæterùm an & quando patronus tutor satisdare teneatur, *videte gloss. hic, in verb. legitima. & Sylvest. Aldobr. n. 37.* Materiam verò, *Auth. Matri & aviæ. C. Quand. mul. tutel. offic. fung.* quia minùs commodè hic tractatur, & nos de ea alibi & superiùs aliquid diximus, hic non inculcamus. 13

In Titulum XVIII.

DE LEGIT. PARENT. TUTELA.

SUMMARIA.

1. *Emancipans impuberem, ejus, exemplo patroni, legitimus est tutor.*
2. *Quo ex jure hæc tutela descendat. remissivè.*
3. *Pater emancipans quomodo æquiparetur patrono quoad tutelam.*
4. *Impubes, etiam infans emancipari potest.*
5. *Exemplum exempli sumi an possit.*
6. *Dispositio facta in uno ex æquiparatis etiam in alio obtinet.*

1 LEGITIMÆ agnatorum tutelæ rectè subjungit Imperator hîc, legitimam parentum tutelam, dicens, Emancipantem impuberem, exemplo patroni ejus legitimum esse tutorem, *ex l. 3. §. fin. ff. De legit. tutor.*
2 Quomodo autem & quo jure parenti emancipanti hæc tutela deferatur, dictum suprà est, & tradit *Aldobr. hîc. n. 1.* ubi, an secundum leges XII. Tab. pater emancipans legitimus sit tutor, quærit, & illam quæstionē explicat *n. seq.*
3 *usq. ad n. 8. & 10.* Notatur autem ex hoc textu, quòd pater emancipans æquiparetur patrono quoad tutelam, ut nimirùm, sicut patronus, qui libertatis donatione, de manu sua libertum dimisit, ejus legitimus tutor est: sic & pater, qui filium, remittendo patriæ potestatis vinculum sui juris effecit, legitimus tutor sit & habeatur, *Aldobr. hîc. facit text. l. 1. ff Si quis à parent. manumiss. fuerit. §. præterea, & ibi gloss. in verb. patrono. supr. Quib. mod. ius pa. ria*

patriæ potest. solv. Ulpian. tit. 11. Deinde ex hoc textu infertur, impuberem posse emancipari: quinimò & infantem, *l. jubemus in fin. C. De emancip. liber.* An verò ex hoc 4
textu rectè colligatur, ex verbo, exemplo, Quod exemplum exempli sumi possit, *videte Ang. Ioan. de Plat. & Sylv. Aldobr. hic*, qui Aldobrandinus contra alios id negat, & de hoc axiomate remittit Lectorem ad notata *in Auth. si quis in aliquo, C. De edend.* Præterea ex hoc textu inferunt aliqui, quod dispositio facta in uno ex æquiparatis, 5
etiam in alio locum habet. Quæ regula, quamvis sit vera, tamen mihi non videtur ad hunc textum commodè applicari. Certum enim est, hic dari legitimam tutelam patri emancipanti alia ratione, quàm propter æquiparationem quæ est inter patronum & parentem, ut plenius docet *Aldobr. hic n. 13.* 6

In Titulum XIX.

DE FIDUCIARIA TUTELA.

Summaria.

1. *De diversa lectione hujus textus.*
2. *Et quomodo vulgata lectio defendi possit.*
3. *Tutor & curator quot annos ad minimum habere debeat.*

Mortuo patre emancipante, qui filii emancipati legitimus erat tutor, de quo proximè, filii ejus puberes fiduciarii tutores sunt emanicpati, *ut hic verb. quo defuncto*: licet non solùm patroni sed etiam illorum filii libertorum suorum impuberum legitimi sint tutores, *ut supr. de legit. patron. tut. & hic. verb. ad quid.* Verùm hic 1
textus aliter vulgò ita legitur emancipato defuncto li-

beri ejus fiduciarii sunt tutores filiorum suorum vel fratris vel sororis vel cæterorum: Aliter secundum Haloandrum ita habet, Emancipato defuncto liberi ejus fiduciarii tutores sunt fratris vel sororis. Et secundum hanc Haloand. lectionem Justiniani ratio procedit, inquientis, filium patroni ideò legitimum esse liberti tutorem, quia si manumissus non fuisset, in ejus potestatem recidisset, quod secus est in fratre, qui etiam si emancipatus non fuisset, in fratris tamen potestatem non recidisset,
2 Theophilus tamen priorem lectionem sequitur, & defendi potest illa, non Justiniani ratione, sed quia emancipans, si non contracta fiducia emancipat, vicem tutoris legitimi tantùm sustinet, *l. 3. in fin. ff. De legit. tut.* jure enim civili non est legitimus heres, *Theophil. Instit. De bonor. possess. §. tertio loco*, si autem contracta fiducia emancipat, legitimus quidem tutor est, *ut hic*, sicut & legitimus heres, sed non per legem XII. Tabul, sed tantùm per contractam fiduciam, *§. fin. Instit. de legit. agn. success.* Et ideò filii illius non possunt esse nisi fiduciarii tutores ejus, qui emancipatus est: in filiis patroni secus est, quia etiam ex lege XII. Tabul. legitimi libertorum erant heredes, *ut supr. de legit. patron. tutel.* Hodiè autem tàm emancipans, quàm ipsius major filius emancipatorum legitimi sunt tutores, *l. 4. C. De legit. tut.*
3 Ex hoc textu, quæ à nonnullis notantur, vulgaria sunt. Hoc tamen notandum, quòd tutores & curatores minores non possint esse viginti quinque annis: Ita enim *gloss. in verb. perfectæ*, hoc in loco perfectam ætatem interpretatur, & rectè, *ex l. fin. C. De legit. tutor.* Et sanè inconveniens est, ut is, qui alterius potestati subest, alium in potestate habeat, *l. sic eveniet. ff. Ad leg. Iul. de adult.*

adult. Itemque absurdum, eum, qui alterius onere indiget, aliorum bona administrare, *ut inquit Theoph. hic.* Et hoc usque adeò verum est, ut etiam tutor testamentarius durante minori ætate tutor non sit, sed tunc demum & re & nomine tutor esse incipiat, quando major 25. annis est factus, *§. furiosus, notand. ibid. dictionem* TUNC *supr. Qui testam. tut. dar. poss.* Dictio enim illa denotat extremitatem temporis, *Dec. Cons. 63. n. 2. Petr. de Anchor. Cons. 357. Ludovic. Roman. Cons. 131. & Cons. 138. facit text. in l. uxori usumfructum, & quod ibi Bart. ff. De usufruct. legat.*

In Titulum XX.

DE ATTILIANO TUTORE.

Summaria.

1. *Præsidis jussus in hac tutela à defensore quando expectandus vel non.*
2. *Quomodo possit magistratus præsidum jussu tutorem creare, cùm non à præside legatus, sed Proconsulis legatus specialiter tutorem det.*
3. *De lege correcta & ejus allegatione.*
4. *Lex tollitur per non usum.*
5. *Difficultates in jure resecandæ & vitandi circuitus.*
6. *A judice quis tutor dandus.*
7. *Qualiter is & quando rationem de administratis reddere debeat, & n. seq.*
8. *Quidq; sit in cæteris administratoribus.*

TERTIA

TERTIA est dativa tutela: Nam cùm nullus tutor testamentarius vel legitimus erat, vel tempore, quo testamentarius tutor non administrabat, *hîc in pr.* utputa, si captus ille esset, §. *ab hostibus hic.* interim ex lege Attilia tutor dabatur ex jussu præsidum ab ipsis magistratibus, quando non erant magnæ pupilli facultates: Verùm hodie ex constitutionibus, §. *Sed ex his. h. t.* non exspectata jussione præsidum, si pupilli facultates usque ad quingentos solidos valeant, etiam à defensoribus datur, præstita tamen cautione, videlicet eorum periculo, qui eam suscipiunt. §. *nos autem hic*: Sed si quingentis solidis mi-
1 nores sint facultates, defensor præsidis jussum exspectare debet, §. *Sed hoc iure hic*, si priùs ab illo quàm à præside petatur tutor: quia priùs à præside veluti digniore tutor petendus erat, *d.* §. *si mater*, & sine illo minor ju-
2 dex separatim tutorem dare non potest, *arg. l. 3. in fin. cum l. seq. de arbitr.* Sed quomodo magistratus præsidum jussu seu præcepto tutorem creare potest, *l. huius.* §. *cùm in testamento de admin. tutor.* cum speciale sit, ut Proconsulis Legatus tutorem det, *l. pen. de offic. Proconf.* non autem alius à præside legatus *l. nec mandante in prin. de tutor. dat.* Respondeo tàm præsidem, *l. 1. de tutor. dat.* quàm magistratum tutoris dandi specialem à lege potestatem habere, *l. 3. de tutor. dat.* sed ratione dignitatis magistratus præsidis jussum exspectare debet, *d.* §. *si mater.* verùm ille jussus delegationem non importat: Quia tutoris datio neque delegari, *d. l. nec mandante*, neque jure magistratus competere potest, *d. l. 1. De tutor. dat.* sed ex speciali legis concessione datur, *d. l. 3. d. tit.*

3 Ex hoc textu Ang. notat, licitum esse recitare jus correctum, ut ponatur correctio: & inde infert de allegatio-

gatione legis correctæ, de qua nos suprà oportunius, & videnda sunt illa, quæ notari solent *in princ. & §. sed neq. infr. De testam. & Aldobr. hic n. 6. usq. ad n. 10.* Secundò ex hoc textu colligitur, legem tolli per non usum, & Constitutionem in usum non receptam neminem ligare. Quod notabile rectè ex hoc textu sumitur, malè contradicente *Aldobrandino*. Magis enim de desuetudine, quàm certa lege, leges antiquæ obsoleverunt, ut tutores ex illis legibus non darentur: quod importat verbum desierunt, *l. de quibus. ff. De legib.* Circa hoc notabile tamen advertendum, Quòd non usus, sive quòd lex in usum non sit recepta, nunquam præsumatur, ideoque legi & constitutioni standum & inhærendum, donec non usus ab ablegante fuerit probatus, *Dec. Cons. 149. col. 2. Borgnin. Cavalcan. in Tit. de tutor. & curator. n. 42. facit text. l. Arriani. C. De hæret.* Nec sufficit non usum per conjecturas probare, sed necesse est, ut plenè & perfectè per veras probationes probetur, *Cavalcan. in d. Tract. de tutor. & curat. n. 44. Cravett. Cons. 325. n. 1. Dec. Cons. 538. n. 8.* Nec item satis est sola probatio non usus, sed requiritur & necesse est, ut doceatur, casum in lege comprehensum evenisse, & contrarium fuisse observatum, *Cavalcan. d. Tract. n. 42. faciunt notata Schrader supr. in §. ex non scripto, Instit. de iur. nat. gent. & civil. & in Tract. feud. eiusdem part. 10. Sect. 20. n. 155.* An verò ad introducendum hunc non usum sufficiat non usus majoris partis populi, licet minor pars ista lege usa fuerit, movet & decidit, *Ludolph. Schrad. ibid. n. 156. & seqq. & n. 161.* Ubi hanc Theoricam, Quòd lex in usum non recepta non liget, in certis casibus pulchrè limitat, ut ibi fusè videre est. Tertiò notari ex hoc textu potest, difficultates 5

in jure resecandas & circuitus vitandos, ad quod *text. est in l. si ita scriptum. ff. De stat. liber.* tradit *gloss. & Ias. l. dominus in fin. ff. De cond. indeb.*

6 Cæterùm quis à judice tutor dandus, *tradit gloss. hic in verb. crearent. & Aldobrand. ibid. latè. n. 17. usq. ad 22.*
7 Qualiter verò is & quando rationem de administrata tutela reddere debeat, *videte l. 1. 2. & 3. De tutel. & rat.*
8 Et notandum *ex §. fin. huius tit.* quod non tutoribus & curatoribus solùm, sed omnibus commune sit, qui aliena negotia administrant, ut de administratis rationem reddant, *Bart. l. 1. §. officio. n. 2. ff. De tutel. & ration. distrab. Hostien. de obligat. ad ration. n. 2. per l. si remunerandi. l. si procurator. ff. Mand. Clem. 2. §. ut autem De relig. dom. §. œconomos. Auth. De sanct. Episcop.* hoc tamen servato discrimine, ut tutores non nisi finito tutelæ officio ad rationes teneantur, *d. l. 1. cum duab. seqq.* reliqui verò administratores singulis annis, *d. Clem. 2. De relig. domib.*

In Titulum XXI.

DE AUTORITATE TUTORUM.

SUMMARIA.

1. *Pupillus qualiter sine tutoris auctoritate meliorem suam conditionem facere possit.*
2. *Pupillus emptor rem emptam petens precio non soluto doli exceptione repellitur.*
3. *Quantopere in hereditatis aditione tutoris auctoritas requiratur.*
4. *Tutoris auctoritas quando & quomodo interponi debeat.*
5. *Debitor an possit esse tutor.*

6. Si

6. *Si tutoris auctoritas intervenerit, & pupillus per actum vel contractum celebratum nihilominùs fuerit læsus?*
7. *Tutor non poteſt fieri auctor in rem ſuam.*
8. *Lite orta inter pupillum & tutorem quis tunc tutor eſſe debeat?*
9. *An tutor cum pupillo contrahere poſſit?*
10. *An & quando tutor ſibiipſi ſolvere poſſit atq; ita ſibiipſi auctorari?*

SINE tutoris auctoritate pupillus meliorem ſuam conditionem facere poteſt, utputa ſibi ſtipulari, *ut hic in princ.* vel donationem accipere, §. *ut ex contrario. infr. Quib. alien. licet vel non*, vel aliquid aliud quocunque modo ſine tutoris auctoritate adquirere, *l. pupillus. ff. De adquir. rer. domin.* Veruntamen cùm iniquum ſit, aliquem cum alterius jactura locupletiorem fieri, *l. nam hoc. ff. De cond. indeb.* is, qui etiam ſine tutoris authoritate pupilli vel negotia geſſit, *l. 3. §. & ſi furioſi de negot. geſt.* vel tutelam adminiſtravit, *l. 1. in princ. ff. De contrar. tut. iudic.* vel apud pupillum aliquid depoſuit, *l. 1. §. an in pupillam. ff. Depoſ.* vel aliquid cum pupillo commune habet, pupillum his caſibus convenire non prohibetur, *l. furioſus de oblig. & act.* Damnum enim evitare permiſſum eſt pupillo, non prædam facere ſub legum clypeo, quòd naturæ adverſatur. At pupillus emendo, quamvis non ſe 1
venditori, ſibi tamen venditorem obligat, *ut hic in princ.* ſed ſi rem, quam emit, petere vellet, nec precium ſolvat, doli exceptione repelleretur, *l. ſi id, quod in fin. De reſcind. vendit.* Dolo enim facere dicitur, qui ex aliena jactura lucrum quærit, &, locupletiorem eſſe factum pupillum, & dolo verſatum paria exiſtimantur, *Aldobrand. in. §. auctoritas autem. n. 34. & 35. hoc tit.* Hereditatem 2
quoque pupillus ſine tutore adire non poteſt, §. *neq; tamen hic*, adeò ut etiam in fideicommiſſaria hæreditate 3

 adeun-

adeunda vel bonorum possessione petenda tutoris auctoritas ita necessaria sit, ut curator non sufficeret, *l. cùm in una. §. tutor. ff. De appellat.* sed illi aut tutor dandus est, ut adeat, aut ipse judici authore adire debet, *l. impuberi. ff. De tutor. & curat. dat. l. si infanti in fin. C. De iur. delib.* ne à creditoribus & legatariis, litium sumptibus vexetur, *l 6. De minor.* Quod si nullis debitis neque legatis onerata esset hereditas? secum pugnat *Accurs. gloss. verb. lucrosa. d. §. neq; hîc gloss. l. si quis mihi bona. §. 1. de adquir. hered.* Sed receptius est, auctoritatem tutoris adhuc necessariam esse: quia pupillus aditionis suæ caussam ut debet, *l. si is, ad quem. De adquir. hered.* solus intelligere non potest, *l. pupillus de adquir. hered.* Neque ego admitto casum, in quo pupillus possit hereditatem sine tutore vel auctoritate aliàs requisita adire, si nimirùm pater recuset consentire filio majori infante hereditatem adire, sicuti illum casum singularem dat *Alexand. post Rom. in l. bonorum, C. qui admitt. de quo Bald. in l. fin §. sin autem. C. de bon. quæ lib.* Rectè namque hîc sentit *Dec. in d. l. bonorum,* quòd ille textus non dicat, patre recusante posse adire ipsum filium solum, sed posse adire ipsum sine patre, judicis tamen vel alterius auctoritate. Lex enim quando aliquid decidit, tum præter proposita præsupponit omnia alia habilia, *c. 1. de ætat. & qualit. lib. 6. l. qui testamento. ibi, si alius eos non impediat. ff. De testam.* videatur de hac quæstione latiùs *Sylvest. Aldobrand. hîc in § Neq; tamen. n. 11. usq; ad n. 17. inclusivè.*

4 Hæc autem tutoris authoritas in præsenti negotio, non autem post longum tempus, neque per epistolam aut nuncium interponi debet, *l. nunquam in princ. ff. De*
5 *usucap. § tutor autem h. tit.* Et quamvis aliàs auctoritas & con-

& consensus possit præcedere actum, ut videmus in jusso paterno præcedente aditionem, *l. si quis bona. §. jussum. ff. de adquir. hered.* Et regulariter nihil referat consensus in ipso actu interveniat, vel post actum perfectum, *Roland. à Vall. Cons. 97. dubio 1. per tot. Mynsing. observ. 87. cent. 4.* Ubi dicunt, consensum supervenientem retrò trahi ad tempus actus vel contractus, *arg. l. licet. ff De judic.* Attamen cùm in hoc casu talis auctoritas ad integrandam ipsius pupilli personam, & quidem per modum cujusdam solennitatis à lege exigatur & requiratur, *VVesenbec. in §. tutor autem. Instit. h. t. & Sylvest. Aldobrand. ibid.* Ideò in eo debet præstari formaliter in ipso actu. Consensus enim & auctoritas alterius, in quibus pro forma requiritur, etiam formaliter in ipso actu præstanda est. Nam forma præcisè, specificè & ad unguem adimpleri debet, *Bald. & Dd. in l. 1. ff. De lib. & posth. Tyraquell. in T. de utroq. retract. part. 1. §. 1. gloss. 21. n. 11.* Et hinc etiam consequens est, non sufficere, ut hæc auctoritas tacitè interveniat, sed necesse esse, ut expresè præstetur, prout etiam jus in præstatione auctoritatis hanc voluit adesse solennitatem, ut tutor auctorando loquatur, *Aldobrand. hic in §. tutor autem. n. 15. facit text. in l. 1. §. mutus. & in §. fin. ff. De tutel. l. 3. ff. eod.* Quid 6
verò si tutoris auctoritas intervenerit, & pupillus per actum vel contractum celebratum nihilominùs fuerit læsus? Movet hanc quæstionem *Schneideuu. hic*, quam etiam ibidem decidit, constituendo generalem conclusionem, Quod pupillus in aliquo actu læsus semper habeat beneficium restitutionis in integrum, quam conclusionem ibidem ampliat & pulchre declarat *in §. fin. n. 4 usq. ad n. 21.*

7 Circa hoc notandum, quòd tutor non possit fieri auctor in rem suam, *l. 1. in princ. ff. hoc tit.* Cujus occasione quæritur, quando durante tutela inter pupillum & tuto-
8 rem lis oritur, quis tunc tutor esse debeat? Decisio hujus quæstionis desumi potest *ex §. fin. h. t.* Ubi respondetur, Curatorem esse dandum pupillo, Curatorem intellige ad litem, *Schneidevvin. in d. §. fin. hic. VVesenbec. ibidem*, qui finito judicio desinit esse curator, Cessante enim caussa & effectum cessare consentaneum est.

9 Hinc item quæritur, An tutor cum pupillo contrahere possit? Et si contrahat, quis auctoritatem interponere debeat? *gloss. l. singularia. ff. De reb. cred.* existimat, tutorem posse solummodò mutui contractum cum pupillo celebrare. Alii verò contrà censent, inter tutorem & pupillum contractum quemcunq; confici posse, modò palàm & bona fide contrahatur, *Capic. Decis. 156. n. 11. Bart. in l. pupillus. §. 1. ff. De auctor. tutor. Alex. l. 1. §. Quæritur. ff. Ad Trebell.* Palàm autem & bona fide inter tutorem & pupillum contrahi tunc ego existimo, cùm vel contutoris si aliquem habeat, *l. non existimo. ff. De administ. tut. l. pupillus. §. item ipse tutor. ff. De auct. tutor.* aut decretum judicis cum caussæ cognitione interveniat, *l. profectitia in fin. princ. ff. De iure dot. l. 1. & tot. tit. ff. De reb. cor.* Et nonnulli existimant hac in re etiam sufficere amicorum, cognatorumve præsentia, *Bart. in l. frater à fratre. col. 11. ff. De condict. indeb. Quamvis in hoc contrarium teneat Iohan. Corras. lib. 6. miscell. cap. 14. n. 5.*

10 Cæterùm an & quando tutor sibiipsi possit solvere, atque ita sibiipsi auctorari, *vide eundem Coras. d. l. c. 15. per tot. post gloss. Bart. Ang. & Dd. in l. singularia. ff. De reb. cred. Borgnin. Cavalcan. in Tract. de tut. & curat. n. 178. & seqq.*

In Titu-

In Titulum XXII.

QVIB. MOD. TUTELA FINIATUR.

SUMMARIA.

1. *Continuatio.*
2. *Pubertas quomodo tutelam finiat, & an ipso jure, n. 4.*
3. *Et an tutelam Regis.*
5. *Arrogatio cur tutelam finiat.*
6. *Quodq; & deportatio.*
7. *Pupillus an possit ultimo supplico affici.*
8. *Pupillus ob ingratitudinem redigi potest in servitutem.*
9. *An verò ob feloniam feudo privari?*
10. *Existentia conditionis, sub qua quis tutor est datus, tutelam finit.*
11. *Quomodo verò mors tàm naturalis quàm civilis.*
12. *Temporis certi finis ad quod quis tutor in testamento est datus.*
13. *Remotio & excusatio.*
14. *Curatela quando finiatur.*

POSTEAQVAM Imperator dixit, quomodo tutela introducatur, benè nunc subdit, quibus rursum modis finiatur, quos decem numero proponit ordine. 1
Primus modus pubertas est, *ut hic. & l. 1. C. Quand. tutor. l. Seia de tutor. dat. ab his, post quam pupilli in suam tutelam venire dicuntur in §. 1. infr. De pupill. substit.* Rejecta autem impudica corporum inspectione, *ut hic in prin.* Justinianus Constitutione nova, quæ est *l. fin. C. Quand. tutor vel curat esse desin* pubertatem in masculis post decimum quartum completum annum ilicò initium accipere disposuit, antiquitatis normam in fœminis benè positam suo ordine relinquens, ut illæ post 12. annū completum 2
viri-

viripotentes esse credantur, *ut hic. & l. 4. ff. De rit. nupt. l. quâ ætate. ff. De testam.* Viripotentes Imperator illas tum non puberes appellat, *idem facit Vlpian. l. mulieris. De verb. signific.* Ratio hujus esse potest, quòd verecundiùs sit viripotentes quàm puberes eas appellare, *videte Vlpian. tit. 11. & tit. 20. in fragm.* quodque puberum nomen juris sit, ad cives actusque civiles referatur, quorum non sunt participes fœminæ, *§. 2. verb. civibus Rom. puberibus. infr. De testam. ordin.* ideoque nec nominis, *l. 4.*
3 *C. De fer.* Verùm, juxta hoc quæri potest, An pubertate etiam Imperatoris & Regis tutela finiatur, & an tunc possint per se administrare; De qua quæstione quam dicunt olim in curia Romana ventilatam, *videte Oldrad. in Conf. 52. & Alberic. de Rosat. in Rubr. C. Quand. tut. esse desinant.* Ubi in negativam, quòd pubertate non finiatur, sed quòd inviti curatores accipere cogantur, inclinare videntur, cùm illam ultimò referant. In dubio enim plures opiniones referens, ultimam amplecti censetur. Facit pro illa, quod fragile & infirmum sit minoris ætatis consilium, *l. 1. de minoris.* Quòd administratio imperiorum & regnorum (in quibus vertitur utilitas publica & majus periculum) singularem prudentiam requirat. Quòdque urgens & violenta præsumptio sit contra juvenes, quòd nesciant prudenter regere: Item, quòd errores eorum non facilè possint corrigi, cùm communiter superiorem non habeant, nec recognoscant. Huc accommodant dicta *Proverb. 30. & 32. Esaia 4. item tot. tit. C. Qui legit. person. c. grandi. & ibi not. extra De supplen. negot. prælat. lib. 6.* Pro contraria opinione allegant *hunc nostrum tit. Itemq; tot. tit: C. Quand. tutores esse desin. arg. c. ex parte. extra De restit. spoliat. c. ex literis de despon. impub.*
Item,

Item, quòd Rex & Imperator omnia jura scire præsumatur, *l. omnium. C. De testam.* Et propter multos astantes errare non possit, & Consiliarios canos & prudentes habeat, qui sint pars corporis ipsius, Item, Quòd legibus solutus sit, Item, Quòd præsumatur discretus, & ætas suppleta ex eo, quod Rex est vel Imperator, *c. tua. ff. De despons. impub. c. Monachus novitius. Dist. 77. l. unicuiq. C. De proxim. sacr. scrin.* Quòd adolescentes inviti Curatores non accipiant, *§. inviti. Instit. de curat.* Quodque Salomonem adhuc puerum elegerit Dominus, *Eccles. 24.* Quòd Rege stulto & sene, melior sit puer & sapiens, *Eccl. 4.*
Cæterùm pubertate tutela ipso jure finitur, etiam nulla 4
judicis declaratione excedente. Nam quotiescunque lex apponit, verbum ilicò, statim, mox & simile, sententia non exigitur, *facit text. Auth. De incest. nupt. in princ. ubi gloss. in verb. imminere. & reliqua adducta per Sylvest. Aldobr. hic in princ. n. 15.*

Secundus modus finiendæ tutelæ est arrogatio pu- 5
pilli, *§. item finitur hic. l. si arrogati. ff. De tutel.* Tutores enim arrogatus habere nequit, cùm in familiam potestatemque arrogantis transeat, nec sui juris maneat, *supr. De tutel. in princ.*

Tertius modus deportatio est, tàm pupilli, quàm 6
tutoris, *d. §. item finitur hic.* Ubi notandum, quòd pupilli & impuberes ob delictum deportari possint: Quinimò nostris moribus fustigari, cùm ea pœna hodiè in deportationis locum secundum opinionem quorundam successerit. An verò pupillus ultimo supplicio affici possit, 7
videte l. 1. §. impubes. & §. impuberi. l. excipiuntur, ubi Dd. ff. Ad SC. Syllan. l. 1. C. De fals. monet. c. 1. De delict. puer. Clem. 1. De homicid. Dec. l. fore. n. 2. De reg. iur. Ias. Auth.

Sacramenta. n. 15. C. Si advers. vendit. Gandin. in Tract. maleficior. De pœn. reo. n. 30.

8 Quartus modus servitus est: servus enim cùm caput non habeat, tutor esse non potest, nec ei tutor esse. Et juxta hoc annotandum est, pupillum committere ingratitudinem tantam posse, ex qua in servitutem redigatur.
9 Cujus occasione quærunt *Ang. & Fab. hîc.* An vasallus impubes feloniam talem committere possit, unde feudo privetur, Quam quæstionem tractant Feudistæ *in c. 1. §. praterea. De prohib. feud. alienat. & Schrad. dixit in Tract. suo feud. ubi vide.*

10 Quintus modus tutelæ finiendæ est existentia conditionis, sub qua quis tutor datus fuit à testatore in testamento, *ut hîc §. item finitur*: à judice verò ad certam conditionem tutor dari nequit, *§. ad certam cùm ibi notat. supr. Qui testam. tutor. dar. poss. l. actus. ff. De reg. iur.*

11 Sextus modus naturalis mors est tàm pupilli quàm tutoris. Mors enim ut omnia solvit, *§. deinceps Auth. De nupt.* sic & præter id, quod caput tollit, relationem illam solvit, quæ inter tutorem est & pupillum: neque etiam tutela hereditario jure ullo modo ad alium transire potest, *l. tutela. ff. De tutel.*

Septimus modus, mors civilis est vel pupilli vel tutoris, *de qua supr. ad tit. Quib. mod. ius patr. potest. solvat.* est dictum. Et sciendum est, in pupillo quamlibet capitis diminutionem, etiam minimam omnes tutelas tollere, *ut hîc in fin.* in tutore maximam & mediam tantùm, minimam, illam solummodò tollere, quæ legitima agnatorum est, & ex legib: XII. Tab. descendit, *l. tutelas. ff. De capit. diminut. §. fin. supr. De legit. agnat. tutel.* Quoniam perit agnatio, ob quam legitima illa tutela datur,

datur, *d. l. tutelas:* quòd cæteræ non tollantur, ratio est, quia illæ non dantur ad agnationem, sed aliter imponuntur, *l. 9. ff. De his, qui sui sunt vel alien. iur. Aldobr. hic. §. sed & capitis n. 8.* nihil igitur impedit tutorem esse hoc modo capite diminutum.

Octavum modum Imperator ponit, temporis certi 12 finem, ad quod testamento tutor est datus, *§. præterea hic.* Nec mirum est, tutelam tempore solo finiri, & ad tempus constitui posse, *ut hic.* Namq; licet tempus non sit modus inducendæ vel tollendæ obligationis, & obligatio ad tempus constitui non possit, *l. obligationum ferè. §. placet. ff. De act. & oblig.* caussa tamen obligationis ut tutela est, ad tempus constitui rectè potest, *d. § præterea. §. ad certum, supr. Qui testam. tut. dar. poss. l. tutor. datus. §. 1. De testam. tutel.* quo elapso exspiret. Ad tempus siquidem permissa, post illud prohibita censentur, *l. si ita quis. ff. De vulg. & pupill. subst. it. latissimè Tiraquell. in Tract. de utroq. retract. n. 44* &, limitata caussa limitatum effectum producit, *l. in agris. ff. De adquir. rer. domin.* Hinc est, quòd pœna ad tempus imposita finito tempore exspiret, *l. Imperator. ff. De postul.* Extrà civitatem ad tempus relegatus finito tempore redire possit, etiam absque Principis licentia, ut voluit *Bald. in proœm. ff. §. hæc autem tria. col. 1. vers. sed quæritur,* quem refert & sequitur rectè *Sylvest. Aldobrandinus hic. §. præterea. n. 3. Ang. l. si unus. §. si cum reo. ff. De pact. Dec. c. ex literis de Constit. arg. l. si quando. C. De testibus*, quodque elapso termino, judici præfixo, jurisdictio exspiret, *c. de caussis. & ibi Dec. 2. notab. De offic. delegat. l. age cum Geminiano. &*

ibi Iaſ. C. De transact. Felin. c. cùm ordinem de reſcript. Hinc item eſt, quòd ſubſtitutus pupillariter infra decem annos pupilli, cui ſubſtituitur, quamprimum exceſſerit pupillus decimum annum, ſuccedere prohibitus cenſeatur, neque ex hac ſubſtitutione vocatus, *l. ſi ita quis. ff. De vulg. & pupill. ſubſtit.* Et quòd electio rei legatæ ad tempus heredi conceſſa, poſt illud prohibita putetur, atque in legatarium translata, *l. ſtatu liberum. §. Stichum. ff. De legat. 1.*

13 Nonus modus remotio tutoris eſt. Namque à judice remotus à tutela ob ſuſpicionem, eo ipſo tutor eſſe deſinit, *ut hic & infr. De ſuſpect. tutor.*

Decimus, excuſatio eſt. Siquidem legitimè excuſatus tutor eſſe deſinit, *ut hic & tot. tit. infr. De excuſat. tutor.*

14 Ultimò notandum, quòd curatores, ſi adultorum ſint, poſt vigeſimum quintum annum, tutores eſſe deſinant, *ut tit. ſeq. in princ.* ſin furioſorum, mente captorum, prodigorumve poſt morbum ceſſantem, *l. 1. De curat. furioſ.* ſin impuberum, quibus interdum dantur propter neceſſitatem aliquam, *§. interdum. cum ſeq. ſupr. De curat.* ceſſante neceſſitate deſinunt curatores eſſe, *§. fin. tit. præced.* Nec me movet Paulus inquiens, curatorem impuberi datum uſque in diem pubertatis perſeverare, *l. curatorem. ff. De tutor. & curat. dat. ab his.* Quoniam omiſſis aliorum ſolutionibus, *Bart. l. ſolet. ff. De tutel. Paul.* vult impuberis curatorem ex quacunque cauſſa datus is fuerit, non ultra pubertatem perſeverare, non autem vult, quòd ſemper uſque ad pubertatem duret, ſi ceſſet neceſſitas, propter quam datus erat: nam propter litem datus, finità lite, curator ampliùs non eſt.

In Titu-

In Titulum XXIII. DE CURATORIBUS.

SUMMARIA.

1. *Argumentum & continuatio tituli.*
2. *Tàm fœminæ quàm mares usq; ad annum 25. curatorum auctoritate reguntur.*
3. *Invitis curator non datur. Fallit ibid.*
4. *An verò Regi vel Principi?*
5. *Furiosis & similibus quomodo curatores dentur?*
6. *Quis furiosus & prodigus dicatur? remissivè.*
7. *Quomodo hæc cura furiosorum & similium finiatur?*
8. *Quando pupillis curator detur?*

QVEMADMODUM impuberes sui juris in tutorum sunt potestate: ita puberes in curatione curatorum ad annum usque vigesimum quintum sunt, *hic in princ.* Ideoque de curatoribus Imperator in hoc Titulo tractat, & exponit ordine, Quibus, à quo, quandò & quomodo curator detur. 1

Et annotandum primò est, mares & fœminas indiscriminatim ex æquo usque ad 25. annum Curatores accipere, *ut hic in princ.* licet quoad tutelam discrimen ætatis inter sexum utrumque observetur, *ut supr. dictum est.* Ratio & caussa impulsiva subjungitur hìc, quia licet puberes sint, ejus tamen ætatis non sunt, ut negotia sua tueri possint, de qua etiam *in l. 1. ff. De minorib.* quæ ratio & ad fœminas rectè applicatur, hæ enim quamvis corpore maribus adolescant citiùs, non tamen prudentiâ & 2

3 judicio illos antevertunt. Invitis autem his Curator non datur ut hîc. Et noluit fortassis lex invitos cogere ideò, quod olim existimatio eorum, qui Curatores accipiebant, sugillabatur, quasi prodigorum & non rectè rebus suis consulentium, *ut not. Vlpian. in fragment. cap. 12.* Quinimò minor invitus Curatorem accipere non tenetur, etiamsi vel pater vel alius Curatorem ipsi in testamento dederit, *prout tradit Petr. de Anchor. c. fin. n. 4. notabil. 6. de indic. lib. 6. Socin. iun. Cons. 97. n. 15. lib. 1.* Nec etiam pupillus regulariter invitus Curatorem accipere tenetur, *l. qui habet. §. si pupillus. & ibi Bart. & Dd. ff. De tutel.*

Potest tamen Judex invitis ex justa caussa Curatorem præficere, *l. 1. de minor. l. 1. C. Qui pet. tutor. & §. sequent. hoc tit.* Item, adolescentibus invitis Curatorem ad litem dare. Nam minor sive agat sive conveniatur, personam legitimam standi in judicio non habet, *l. 2. Qui legit. person. stand. l. 1. §. 1. ff. De post.* & judicium cum illo susceptum eluderetur, *l. Acta. ff. De re iudic.* Et hæc sententia in tantum obtinet, ut non solùm in adolescente sive pubere, sed etiam in pupillo procedat, in iis nimirùm casibus, in quibus pupillo Curator ad litem dari potest, *l. Qui habet. §. si pupillus. ver. item Cassius. & ibi gloss. ff. De tutel. gloss. fin. l. 1. & ibi Ang. & Dd. C. Qui pet. tutor. Ludolph. Schrader. post alios de feud. part. 10. Sect. 20. n. 174. & aliquot sequentib.* Ubi de hac materia ipse fusiùs & inter cætera ibidem discutit, An minor vel pupillus præcisè cogatur etiam ad petendum sibi Curatorem in litem, & ad Curatorem in litem accipiendum, potissimùm si actoris munere in judicio fungatur. Similiter ibidem multis rationibus osten-

ostendit, quòd in omnibus illis casibus, in quibus pupillus vel adultus præcisè cogitur ad petendum sibi Curatores ad litem, ipsi ad hoc faciendum cogantur pignoribus captis & per capturam personæ, per censuram Ecclesiasticam & omnibus aliis remediis, quibus pares curiæ electi ad suscipiendum munus judicandi cogi possunt, quæ remedia recenset *in d. Tract. feud. part. 10. sect. 10. n. 49. & seqq.*

An verò Regibus, Marchionibus, Ducibus & Principibus invitis Curator detur, *videte Domin. c. grandi de suppl. neglig. prælat. Ias. in l. licet. C. De testam. milit. Oldrad. Cons. 60. Incip. Quæstio talis est, An tutela Regis. Alber. de Rosat. in d. Rubr. C. Quando tut. 7. dist. inct. Ioan. de Anania Rub. de delict. pueror. Felin. c. cùm vigesimum. ff. De offic. delegat. & Aldobrand. hic qui affirm. per text. in d. c. grandi de suppl. neglig. prælat. & multis alijs relatis à Ludolpho Schradero in d. Tract. de feud. part. 10. sect. 19. n. 19. repeti & huc possunt ea, quæ retuli supr. tit. prox. Quib. mod. tut. finiat. n. 3.* 4

Deinde furiosi & prodigi, licet majores sint 25. annis, in curatione tamen agnatorum sunt ex lege XII. Tab. *ut hic & l. 1. ff. De curat. furios.* sed hodiè derogatum est consuetudine magis, quàm certa aliqua lege XII. Tab. legibus, ut Romæ Præfecti urbi vel Prætores, & in provinciis Præsides ex inquisitione ejs Curatores dent, ita ut una tantùm hodiè curationis species dativa nempe sit, *§. furiosi hic. l. de quib. ff. De legib.* 5

De inquisitione, ex qua dari Curatores solent, *videte infr. de satisd. tutor.* Cæterùm, Quis dicatur furiosus, *videte in l. 5. ff. De reg. iur. & Dd. in l. pen. C. Qui testam. facer. poss. c. fin. De success. ab intest. Alex. Cons. 54. vol. 1. & in l. si cùm dotem. §. si maritus. ff. Solut. matrimon.* 6

Quis

Quis prodigus, *in l. 1. ff. De curat. furios. l. is, cui bonis. & ibi Dd. ff. De verb. obligat. §. præterea. infr. Quib. est permiss. facer. testam.*

Præterea ut furiosis & prodigis, sic & mente captis, qui in hoc à furiosis discernuntur, quòd in furiosis rabies, hi verò sine rabie sint, *Bald. l. humanitatis. C. De impub. & al. substit. l. 2. C. de cur. furios. l. si furiosi. C. De nupt.* Curatores dantur, *ut hic d. § furiosi*, suis enim rebus præesse & prospicere non possunt, *d. l. 2. C. De curat. furios. l. his, qui. ff. De tut. & curat. dat. ab his.* Idem est in surdis & mutis, & perpetuo morbo laborantibus, *d. §. furiosi hic.* Et his non agnati solùm, sed & extranei, agnatis nullis vel non idoneis existentibus Curatores dantur, *l. 3. §. 1. ff. De tut. dat. ab his. l. 5. C. De Curat. fur.*

Et notandum hîc est, Quòd prodigus etiam non consentiens Curatorem recipere cogatur, & quidem indistinctè sive Curator sit testamentarius, sive legitimus, sive dativus, *l. Fulcinius. §. adeò &. §. planè. & ibi Bart. ff. Ex quib. causs. in poss. eatur. Ioan. Fab. §. item inviti. n. 2. Instit. huius tit.* Idem est in Curatore surdi, muti, atque omnium illorum, qui perpetuo morbo laborant, adeoque rebus suis prospicere non possunt, *d. l. Fulcinius. & ibi gloss. & Bart. §. furiosi. & ibi Aldobrand. n. 16. & 17. Instit. hoc tit.* Licet quoad hoc contrarium teneat malè *Ioan. Fabr. in §. item inviti n. 2. Instit. hoc tit.* Multò verò magis hoc procedit in Curatore furiosi, *l. furiosi. & ibi Dd. ff. De reg. iur.* Et quamvis *Sylvest. Aldobr.* hoc restringere conetur; ut procedat in Curatore duntaxat in litem, *in §. inviti. n. 4. & 5. hoc tit.* Ejus tamen opinio singularis, falsa & communiter reprobata est, prout eam etiam expressè improbat *Ludolph. Schrad. de feud. part. 10. Sect. 19. n. 201.*

Porrò,

Porrò, quòd quoad hoc, ut Curatoris datio facta minori valeat, sufficiat tacitus illius consensus, satisque sit, si Curator sit datus adulto præsenti, scienti & non contradicenti, *tenet Alberic. de Ros. in l. Qui habet in princ. n. 4. ff. De tutel.* Ejusque sententiam firmat tribus rationibus *Dn. Schrad. d. Tract. de feud. part. 10. sect. 19. n. 245. 246. 247.* Sed illam improbat & ut falsam rejicit *ibid. n. 248. & seqq.*

An verò Curator invitus cogatur munus injunctum agnoscere & suscipere, *vide latè eundem Schrad. d. l. n 250. & multis seqq.* ubi aliquot casus recenset, in quibus Curator invitus ad munus illud suscipiendum cogi non potest, & multa alia ad hanc materiam pertinentia ibidem valdè luculenter explicat, ad quæ brevitatis gratia lectorem remitto: ubi & discussam hanc quæstionem movet, utrum judex volens alicui dare Tutorem vel Curatorem eum, cui Curator vel Tutor dari debet, ad hoc citare necesse habeat.

Quomodo verò hæc cura finiatur, & an Curator furiosi, prodigi, mente capti & similium, defectu illo deficiente statim ipso jure Curator esse desinat, *tradit Aldobrand. hîc §. furiosi. n. 20. & tangit l. 1. ff. De Curat. furios. & Dd. in l. is, cui bonis. ff. De verb. oblig.* Tertiò notandum, pupillo etiam contra regulam interdum Curatorem dari, puta, si legitimus Tutor non sit idoneus, ut hîc, propter egestatem, dignitatem, valetudinem, aut diffusum & amplum patrimonium pupilli, *l. fin. C. in quib. causs. l. Quoties in fin. ff. De admin. tutor. l. prolatis, de suspect. tutor. l. testamento. C. De excus. tutor. l. solet. 13. ff. De tutel* Et inprimis in legitimo tutore vera est regula, Tutorem habenti, Tutorem non esse dandum. Nam 7 8

Bbbb rectè

rectè Modestinus. Si Tutor, inquit, aliquo vinculo necessitudinis vel affinitatis pupillo conjunctus sit, vel si patronus pupilli liberti tutelam gerit, & quis eorum à tutela removendus videatur, optimum factu est, Curatorem ei potiùs adjungi, quàm eundem cum notata fide & existimatione removeri, *l. si tutor. ff. De suspect. tutor.* Item testamentario tutori & dativo, non ob fraudem solùm ut legitimo, *d. l. si tutor.* sed etiamsi non fraudulenter negotia administret, verùm ad administrationem idoneus non sit, Curator adjungi solet, *ut hic §. interdum.* Fraus autem si appareat, hic ut suspectus plane removetur, *l. pietatis. ff. De suspect. tutor. l. 1. §. 3. ff. eod. tit.* Item, loco Tutorum, qui non in perpetuum, sed ad tempus à tutela excusantur, Curator solet dari, *ut hic d. §. interd.* utputa, si propter legationem aliamve justam absentiam excusentur, *l. 1. l. 2. C. in quib. causs. tut. haben.* In locum perpetuò excusatorum alius Tutor surrogatur, *l. quaesitum. ff. De tutel. l. in omnem. ff. De tut. & cur. dat. ab his. d. l. 2. C. In quib. causs. tut. hab.* Denique Tutor justè impeditus, si pupillus non adsit, vel infans sit, judicis auctoritate, qui dispiciat, an idoneus actor sit nominatus, actorem suo periculo substituit, *§. fin. hic. l. decreto. ff. De administr. tut. Aldobrand. & alij Dd. in d. §. fin. hoc tit.*

Suo periculo dicit lex: Tenebitur enim Tutor de mala administratione & negligentia actoris. Quamvis etiam bona ipsius actoris perinde ut Tutoris & Curatoris sint pupillo tacitè hypothecata, prout tenet *Bart. in l. actor. col. 2. ff. rem ratam haberi.* Ac licet quoad hoc contrarium teneat *Bald. in l. properandum. §. fin. C. De iudic.* ejusque doctrinam sequantur alii: Ego tamen existimo, etiamsi actor potiùs ipsi tutori teneatur quàm pupillo, quod

quòd nihilominùs tamen etiam in subsidium saltem pupillo obligatus sit.

Et notandum, quòd Tutor procuratorem ante litis contestationem substituere nequit, quia nullus procuratorem dare potest, nisi litis sit dominus, *gloss. l. neq. C. De procur.* & tutor non est dominus litis ante contestationem, *d. l. neq.*

In Titulum XXIV.

DE SATISDATIONE TUTORUM VEL CURATORUM.

Summaria.

1. Continuatio.

2. Tutores & Curatores qui satisdare cogantur.

3. Eaq; cautio sive satisdatio quomodo præstetur.

4. Iudex sive Magistratus etiam ex officio Tutores & Curatores ad præstandam hanc satisdationem compellere potest & debet.

5. Et judice hoc non exigente vel recipiente actio subsidiaria adversus ipsum competit.

6. Tutor & Curator ante administrationem susceptam satisdationem præstare coguntur.

7. Cautela pro illis, qui cum Tutoribus vel Curatoribus contrahere volunt.

8. Tutores vel Curatores qui satisdare non teneantur.

9. Tutor testamentarius secundum constitutionem sacri Romani Imperij: Item, Tutor, cui redditio rationis remissa est, satisdare tenentur.

10. Tutor & Curator legitimus, cui ex inquisitione administratio à majori Magistratu decreta est, an satisdare teneantur.

11. Quid de patre & matre: item de domino feudi: item, de Curatore valdè locuplete & divite: item multum fideli, laudabili & probatæ vitæ & fidei sit statuendum.

12. Satisdatio, an sit de substantia tutelæ & curæ.

13. Tutor vel Curator semel idoneè satisdans, an iterùm satisdare cogi possit.

14. *Satisdationem rem pupilli salvam fore, an per æquipollens adimpleri possit.*

15. *Tutores vel Curatores, quando plures simul sunt dati, an teneantur omnes satisdare & administrare.*

16. *Oculi plus vident quàm oculus.*

17. *Multitudo Imperatorum Cariam perdidit, & Medicorum turba Cæsarem.*

18. *Tutores inviti cogi non possunt, ut unum eligant, qui solus administret.*

1 EXPLICATIS sigillatim iis, quæ ad Tutores & Curatores spectant, Imperator nunc transit commodè ad jura, quæ utrisque tàm Tutoribus quàm Curatoribus communia sunt, de satisdationibus nempe, excusationibus & suspicionibus. Et circa hanc materiam satisdationum omissis generalibus, primùm discutio, An omnes omninò Tutores & Curatores satisdare teneantur.

2 Ego regulam constituo, quòd omnis omnino Tutor & Curator ante administrationem susceptam satisdare teneatur, rem pupilli salvam fore, §. *nos autem. & ibi Sylvest. Aldobrand. & Dd. Instit. de Attil. tut. §. 1. & tot. tit. & ibi Angel. Ioh. Fabr. Aldobrand. & Dd. Instit. hic. Borgn. Cavalc. in tit. de Tutor. & Curat. n. 23. Concordat Constitutio Imperij de Anno 1548.* zu Augspurg auffgerichtet / vnd folgends *Anno 1577.* zu Franckfurt am Mayn gebessert / *sub Rubr.* Von der Pupillen vnd minderjährigen Kinder *Tutoru* vnd Vormünden. §. *item,* Daß er nach / *Concordat item Constitutio iuris Saxonici, Art. 23. & ibi gloss. lat. in verb. vel eis satisdare,* Landrecht. *lib. 1.*

3 Et hanc cautionem vel satisdationem præstare debet cum fidejussore, nec sufficit hoc casu depositio auri & argenti, aut etiam datio pignorum, *gloss. in princ. verb. satis-*

satisdant. & ibi Aldobrand. n. 19. & seq. Schneidevv. & alij Dd. Instit. hoc tit. Ut nec cautio juratoria, etiamsi fidejussores invenire nequeat, *l. 2. C. De tut. & curat. qui non satisd. Bald. l. 2. C. De usf. & fruct. leg. Ias. in l. 1. n. 23. limit. 8. ff. Qui satisd. cogan. Neviz. Consf. 17. n. 64.* licet quoad hoc contradicat *Mantua Consf. 188. n. 9.*

Quinimò judex sive magistratus etiam ex officio & nemine petente Tutores & Curatores ad præstandam hanc satisdationem cogere & compellere non modò potest, sed & debet, & ad hoc faciendum obligatus est, *l. 1. §. exigere. ff. De magist. conven. Instit. hoc tit. in princ. ibi curet prætor. & ibi Dd. junct. l. solent. & ibi Bart. ff. De alim. & cib. leg. l. tutores, ibi debuerunt. ff. De conf. tut. facit quod tradit Bertrand. Consf. 388. lib. 4. Consf. 29. lib. 5.* & quidem pignoribus captis & mulcta indicta aliisque remediis prætoriis, *§. sciendum. vers. Quib. & ibi Aldobrand. n. 20. hoc tit. Odofr. l. 1. circ. fin. C. De tut. & curat. qui satisd. non deb.* Et si judex satisdationem non exegit vel non recepit idoneam, & minor ex mala administratione damnum passus, discussis tutoribus vel fidejussoribus hæredibusve eorum solidum non est consequutus, ipsi ad hoc actio adversus judicem competit subsidiaria, *Schneidevvin. in §. sciendum, hoc tit.* Estque hic (hisce præsertim temporibus, ubi nescio qua vel facilitate vel improbitate, Legibus & Imperii Constitutionibus postpositis, tutelarum & curationum administratio sine ulla satisdatione, inventarii confectione, aliisque requisitis necessariis, malè suscipitur, in pupillorum & minorum non leve sæpè dispendium & præjudicium) tanquam singulare notandum, Quòd Tutor & Curator ante administrationem susceptam, hanc præstare cogatur satis-

Numbers in right margin: 4 (beside "Quinimò judex..."), 5 (beside "non deb. Et si judex..."), 6 (beside "quam singulare notandum...").

satisdationem, etiamsi neque hoc pupillus neque minor aliæve personæ principales, vel alii illorum nomine hoc petierint. Et quod si non requisiti, hanc satisdationem non exposuerint ipsi, sive administrationem assumserint sive non, pupillis & minoribus, ad omnia damna, & omne id quod interest, condemnentur, quodq; omnia acta & gesta ab illis in præjudicium pupilli & minoris, per se & ipso jure nulla sint, *Ludolph. Schrad. de feud. part. 10. Sect.*
7 *20. n. 301. & seq.* Cautela ideoque est, ut inquirant illi qui cum tutoribus vel curatoribus contrahere volunt, an etiam ipsi sufficientem satisdationem præstiterint: Nam hoc quo ad firmitatem contractus necessariò requiritur, prout hoc etiam tradit *Alber. de Ros. in l. apud Celsum §. Illa etiam quæstio. ff. de dol. mal. & met. except. tex. in. l. Qui cum alio, & ibi Dec. Cagnol. & alij Dd. ff. de Reg. Iur. l. pen. iunct. gloss. ff. ad Macedon. Tiraq. in tract. de utroq; retract. par. 1. §. 23. gloss. 1. n. 21.*

8 Regula tamen superiùs firmata de *Iure ff. & C.* limitatur primò. In Tutore & Curatore, utiliter sive legitimè in Testamento dato: Nam is satisdare non tenetur, *l. Testamento l. 2. ff. de Testamen. tut. L. Si nemo. ff. eod. in princ. Instiut. hoc tit. Anton. Piag. in tit. de Tutor. & Curat. Quæst. 7. n. 25.* Quod obtinet etiam in Tutore & Curatore dato in Codicillis Tastamento confirmatis, *glos. Instit. hoc tit. in princ. in verb. probata, & ibi Dd. & Sylvest. Aldobrand. n. 39. facit tex. l. 3. ff. de Testam. tut.* Itemq; in Tutore & Curatore à patre, matre, vel avo filio vel nepoti in ultima voluntate inutiliter dato, & qui Judicis confirmatione indiget, *Dd. & Aldobrand. dicto loco facit l. Qui à patre. l. Si filio. & l. fin. §. fin. de confirmat. tut. l. Non omnium. C. de Tutor. & Curat. Ant. Piag. in Tract. de tut.*

tut. & curat. quæst. 7. n. 27. circ. fin. consonat gloss. latin. Art. 23. verb. vel eis satisdare. Landrecht. lib. 1. Dixi de jure Digestorum & Codicis, Tutorem testamentarium non teneri satisdare, Verùm enimverò secundum Consti- 9
tutionem politicam sacri Romani Imperii supra memoratam aliter & contrarium dicendum existimo, suadente per multas rationes *Ludolpho Schradero de feud. part. 10. sect. 20. n. 309. 310. & aliquot sequent.* Ubi tandem etiam subjungit, Quòd nulla neque consuetudo contraria, neque contrarius etiam usus, neque etiam contrarium statutum condi possit contra istam Constitutionem Imperii, quà cavetur, quòd etiam Testamentarius satisdare cogatur, *n. 317.*

Quid verò si Tutori vel Curatori, tacitè vel expressè fuerit remissa satisdatio? Tutorem vel Curatorem ad illam non teneri existimat, *Odofred. in l. sancimus. la. 1. C. De administ. tutor. Corn. Cons. 173. n. 3. lib. 3. Anton. Piag. in Tract. de tutor. & curat. Quæst. 7. n. 26.* At contrarium, pòtissimùm respectu d. sacri Imperii Constitutione politica statuit & defendit *Schraderus de feud. part. 10. sect. 20. n. 318.* Quod probè victus rationibus ibidem adductis.

Deinde illum Tutorem vel Curatorem satisdare non cogi, cui redditio rationis remissa est, contendunt *Corn. Cons. 173. n. 3. & 7. lib. 3. Anton. Piag. in d. Tract. de tut. & curat. Quæst. 7. n. 26.* At aliud obtinere inspectis juribus novissimis Imperii, *ostendit Schraderus d. loco n. 319.* secundum quod jus novissimum etiam Tutor vel Curator datus ex inquisitione à magistratibus tàm majoribus quàm minoribus satisdare tenetur, *Schraderus ibid. n. 316.*

Præterea

10 Præterea limitatur prædicta conclusio in Tutore & Curatore legitimo, cui ex inquisitione administratio à majori magistratu decreta est. Ille enim satisdare non tenetur, *Cyn. Rubr. C. De tut. & curat. qui satisd. non ten. Bald. l. legitimos in princ. notab. 1. ff. De legit. tut.* maximè si idoneus sit pronunciatus, *Schrad. d. loco. n. 327.*

11 Limitant etiam id in patre & matre, tutore vel curatore filiorum suorum, quòd nimirùm & illi ad satisdationem sint adstricti. Quod probo, si persona patris & matris sit indigens & suspecta, & filii patrimonium amplum, *Alberic. de Rosat. Rubr. n. 1. C. De tutor. & curat. qui satis non ded. arg. l. legitimos in princ. ff. De legit. tut.*

De domino feudi existente Tutore & Curatore Vasalli sui idem sit judicium. Nam quamvis existimem, ad exemplum patroni nec illum quidem satisdare cogi, eâ ratione, quòd dispositum de patrono, etiam ad vasallum extendatur, *Nicol. Everhard. in sua Topic. in loc. à libert. ad vasall.* prædicta tamen discretio & hîc adhibenda erit, sic expressè etiam sentit *Schrad. de feud. part. 10. sect. 20. n. 331.*

De Tutore & Curatore valdè locuplete & divite, numque is satisdare teneatur, valdè anceps est quæstio, plurimis rationibus & auctoritatibus pro negativa, non minoribus pro affirmativa militantibus. Verùm cùm hæc quæstio fusè & latissimè sit pertractata *à Schradero in Tract. de feud. part. 10. sect. 20. n. 334. usq. ad n. 347.* ubi duas repugnantes sententias distinctione conciliat, ideò hîc nihil de hac latiùs, lectorem ad illum locum remittens. Ibidemque etiam plenè decisum inveniet. An Tutor & Curator multum fidelis, laudabilis & probatæ vitæ & fidei satisdare teneatur sub *n. 348. usq. ad n. 356.*

inclu-

inclusivè. Item, an personæ illustres vel superillustres, Tutores vel Curatores existentes, *n. 358. & 359.*

Commodè etiam hîc examino, An satisdatio sit de 12
substantia tutelæ & curæ? Nonnulli Dd. id negant, & requirunt satisdationem, non ad inchoationem nascentis, ut ajunt, officii, sed ad executionem officii jam in esse producti. Ideoque illam etiam post administrationem susceptam præstari posse. Ita tenet *Specul. in tit. de tutor. §. generaliter. n. 5. gloss. latin. Art. 23. verb. vel eis satisdare*, **Landrecht.** *lib. 1.* Verùm rectiùs contrarium tenet *Bart. & Salic. in l. fin. C. De tut. & curat. qui satis non ded.* dum ibi concludunt, quòd ante satisdationem præstitam Tutor & Curator nihil neque gerere neque administrare possint. Sic etiam concludit *Bald. in l. 1. & l. fin. C. d. tit.* ubi expresse dicit, quòd satisdatio neque sit de substantiali solennitate administrationis, atque est inventarium, *idem tenet Salic. in d. l. fin.* ubi tenet, Quòd satisdatio à tutore debeat præstari eo tempore, quo ipsi administratio decernitur. Et pro hac opinione *facit text. in l. muto. §. 1. ff. De tutel. item & d. Constit. polit. Imper. sub Rub.* **Von der Pupillen Vormünden. §. Daß auch ein jeglicher. & §. Daß er nach befohlener Verwaltung.**

Cæterùm si Tutor vel Curator semel idoneè satis- 13
dederit, rem pupilli salvam fore, iterùm satisdare non debet cogi, *Tiraquell. post alios in repetitione: l. boves. §. hoc sermone. part. 1. n. 19. ff. De verb. signific.* Nisi fidejussores dati postea ad paupertatem redacti sint, *Tyraq. d. loco. Menoch. de adipisc. possess. remed. 2. n. 92.* Si item fidejussores decesserint, ulteriùs Tutorem vel Curatorem ad satisdationem cogendum, *tenet Tiraquell. & Menoch. ibid.*

Schraderus de feud. part. 10. sect. 20. n. 357. Quod ultimum ego tamen cæteris paribus vix admitto, cùm in demortui locum heres ejus succedat, & heres & defunctus unius ejusdemque personæ vicem repræsentent, *Dec. & Cagnol. l. heredem. ff. De reg. iur. §. 1. Auth. De iureiur. à defunct. præst.* & omnes omninò obligationes ex contractu descendentes ad heredes & activè & passivè transeant, *l. iurisgentium. § pactorum ff. De pact. l. tale pactum. ff. De fideiuss. l. fideiussoris. C. eod. §. fideiussor. Instit. de fideiuss. tot. tit. C. ut act. ab hered. & contr. hered. incip. l. 4. §. Cato & ibi Dd. ff. De verb. obligat. d. l. heredem, & ibi Cagnol. ff. De regul. iur.*

14 Notandum quoque hîc est, Satisdationem rem pupilli salvam fore, per æquipollens adimpleri non posse, *secund. Ang. in princ. col. pen. Instit. hoc tit.* Quæ decisio quamvis non sit sine ratione, multi tamen contrarium tenent & concludunt. Quod satisdatio rata sit, etiamsi quis satisdederit, se pupillum indemnem conservare velle, *sic tenet Ioh. Baptist. Asin. in sua praxi. §. 3. cap. 41. Alberic. de Rosat. Rubr. 3. C. De tutor. & curat. qui satisd. non ded. arg. l. quaero in princ. ff. De loc. cond. l. in dubium. & ibi Bald. C. De tut. & curat. qui sat. non ded. Bart. l. observare. C. De decurion. Bald. & Alex. l. fin. C. De procurat. Paul. Castr. in l. universis. C. De precib. Imp. off.*

15 Quæritur etiam circa hanc materiam, quando plures Tutores vel Curatores simul sunt dati, an teneantur omnes satisdare & administrare. Et expeditum est, omnes ad satisdationem teneri, *Schneidevv. in §. si ex te-*
16 *stamento. n. 2. Instit. hoc tit.* Et ut omnes administrent, videri posset consultius. Oculi namq; plus vident quàm oculus, Ac multæ manus onus reddunt levius, & multorum

torum plùs valet quàm paucorum industria, *VVesenbec. ne stud. iur. Freder. Scot. Cons. 1. n. 297. Tom. 1. lib. 2. Erasm. in proverb. Rutg. Ruland. de commiss. lib. 2. cap. 14. n. 6. facit c. prudentiam de offic. deleg. Proverb. 11.* Verùm cùm mul- 17
titudo Imperatorum Cariam perdiderit, ut est in Proverbio, & Medicorum turba Cæsarem, ut dixit Adrianus Imperat. moriens, *referente Erasmo in Apopht.* & segniùs expediant commissa negotia plures, unus poterit administrare, si ita convenerit, poterunt etiam omnes pariter, si hoc malint, *l. ex testamento. §. sed rectè, & ibi Bart. ff. De testam. tut* Nec enim inviti cogi possunt, ut unum 18
eligant, qui administret solus, *gloss. §. si ex testamento, verb. maior pars. Instit. hoc tit. text. in l. 3. §. fin. ff. De admin. tut.* Quia non vult lex, ut contra voluntatem fiant succedanei alieni periculi, *d. l. 3. §. & ut omnes.*

In Titulum XXV.

DE EXCUSATIONIBUS TUTORUM VEL CURATORUM.

Summaria.

1. *Tutor vel Curator, antequam administrare vel gerere incipit, cogitur munus injunctum statim atq; cognovit se Tutorem vel Curatorem constitutum, agnoscere & tutelam suscipere.*
2. *Liberorum numerus præbet justam excusationem à tutela, & quomodo.*
3. *In acie amissi per gloriam in perpetuum vivere intelliguntur.*
4. *Administratio rerum fiscalium itidem præbet justam excusationem à tutela.*
5. *Sicut & absentia Reipublicæ caussa.*

6. *Vt & dignitas.*

7. *Item & Lis.*

8. *Prout & tria onera tutelæ.*

9. *Simili modo & paupertas.*

10. *Pauperi paupertas ipsa satis est oneris.*

11. *Pauper quis dicatur.*

12. *Morbus & cæcitas quomodo itidem præbeant excusationem à tutela.*

13. *Literarum imperitia: Nec non inimicitia: Item controversia status: Ætas: militia: Professio: Absentia: Tutelæ gestio: Matrimonium, itidem præbent excusationem à tutela, & nn. 14. 16. 17. 19. 20. 27. 30. & 31.*

15. *Inimicitiæ capitales quæ dicantur.*

18. *Senectutem, morbum & mentis & corporis, & per seipsum morbum naturalem esse, secundum Aristotelem.*

21. *Eruditionis titulus & nomen illis deberi, qui Grammatici sunt: ubi plura de laude Grammat. & Rhetor.*

22. *Medici, liberos homines in civitate utiles conservant, atq; in vitam quasi suâ virtute secundum* DEUM *sæpè restituunt.*

23. *Iurisprudentiæ scientia illustris.*

24. *Legem esse animam civitatis secundum Demosthenem.*

25. *Sophistarum nomen nunc in invidiam abijt.*

26. *Geometriæ & Arithmeticæ laudes.*

28. *Tutor tenetur administrare in eadem Provincia, etiamsi patrimonium divisum sit, secus in diversa.*

29. *Milliaria, Germanica, Italica, Hispanica & Gallica inter se quomodo differant.*

32. *Excusationem tutelæ habens, si eâ neglectâ tutelam suscipit, & se negotijs gerendis immiscet, eâ excusatione postea uti non potest.*

33. *Excusationem ex falsis allegationibus merens, onere tutelæ non liberatur, etiamsi id per decretum judicis obtinuerit.*

34. *Tempus ad excusationem præsentium incipit currere à die scientiæ.*

35. *Ignorantia non currit.*

36. *Ignorantia crassa, supina vel affectata non patrocinatur.*

37. Tutor,

37. Tutor, intra legitimum tempus, tutelæ administrationem nec suscipiens nec se excusans, nihilominùs ab eo tempore, quo cognovit, sibi tutelæ munus delatum, onus tutelæ curare non administratæ ad eum spectat, & tutelæ periculo obnoxius redditur.

SCIENDUM hoc loco est, quòd quilibet Tutor vel Curator antequam is administrare & gerere incipiat, inter alia etiam cogatur munus injunctum agnoscere & tutelam suscipere, statim atque is cognovit, se Tutorem vel Curatorem constitutum, *l. 1. in princ. & vers. Ex quo scit, & ibi Dd. l. Tutor vel Curator. & ibi gloss. ff. De administr. tutor. l. is, qui tres. §. illa quoq;. & ibi gloss. ff. h. tit. gloss. §. fin. verb. non est liberatus. & ibi Aldobrand. n. 11. circ. fin. arg. illius text. Instit. hoc tit. Azo in sum. C. De administr. tutor. n. 1. & 7.* nec quidem solvendo interesse ab isto onere liberabitur, *Bart. l. eum. n. 3. & ibi Alex. n. 5. & Ias. n. 10. C. De procurat.* Et judicem adire debet ac petere, ut ipsi administratio decernatur, *Schrad. de feud. part. 10. sect. 20. n. 97.* 1

Ab hac verò regula excipiuntur nonnulli, qui excusatione muniti, ipso jure tuti sunt.

Et primùm à tutela justam excusationem præbet numerus liberorum, trium nimirùm Romæ, quatuor in Italia, in Provincia quinque, *in princ. Instit. h. tit.* Atque hoc non solùm propter favorem, qui debetur illis, qui civitatem liberis hominibus replent, *ut hic post Aldobr. tenet Schneidevv. n. 6.* Sed & ideò, quòd pupillorum interest, ne sibi is præficiatur, qui alioquin curis domesticis, & circa tuendos & regendos suos liberos, ita districtus est, ut rebus pupillaribus commodè vacare non possit, *VVesenbec. in princ. in verb. propter liberos. Instit. h. tit.* 2

Adoptivorum hîc nulla habetur ratio, ut nec mortuorum, nisi hi sint in acie amissi, *in princ. h. tit.* hi enim per
3 gloriam in perpetuum vivere intelliguntur, *ut ibidem. & l. amissi. ff. eod. tit. de quib. etiam Aul. Gellius lib. 2. cap. 15.* Nepotes ex filio prosunt jure repræsentationis, ita ut etiamsi plures sint, unius tamen patris vicem repræsentent, & pro uno filio reputentur, *l. 2. ff. h. tit. & in princ. hic Schneidevv. & VVesenb. post alios Dd. ibid.*

4 Altera excusationis quoque caussa est administratio rerum fiscalium: Publica enim utilitas privatæ anteponenda, *ut notant Dd. hic.* Habet & hanc rationem, ne dum rebus pupilli operam dant, fiscus lædatur, vel contra, dum fiscum indemnem servare volunt, jura & res pupillorum negligantur, *Aldobr. §. item Divus. & ibi Schneidevv. Instit. hoc tit.* Intellige tamen quamdiu administrat, *§. idvus Marcus, h. tit.* cessante enim caussa privilegii & immunitatis, & ipse effectus cessat, ut in specie tradit *Tyraq. in Tract. cessante caussa in ampliat. VVesenb. in §. item Divus verb. administr. Instit. h. t. facit c. cum cessante, de appell.*

5 Absentia quoque Reipublicæ caussa excusationem præstat, *§. item qui, Instit. h. tit. & tot. tit. C. De tut. & curat. Reipubl. causs. abs.* Et cùm potentia actui propinqua pro actu habeatur, & cingendus pro cincto: Et paria sint, quid non factum vel de proximo faciendum, *ut inferunt Ang. Aldobrand. & alij Dd. in d. §. item qui Instit. h. tit. & Bald. in l. pen. ff. De milit. testam.* consequens est, non tantùm eum, qui abest, sed & eum, qui se ad iter parat vel præparat, & caussam publicam quodammodò agere incipit, excusationem habere, *gloss. in d. §. item qui, verb. absunt, Instit. h. t. facit text. l. legato. ff. De legat.* Et hæc immunitas etiam extenditur ad Ministros & Comites absentium.

ſentium, *l. adminiſtrantes.* §. *eorum. ff. De excuſ. tut.* Atque abſens Reipub. cauſſa etiam reverſus per anni ſpacium à tutela vacationem habet, intra quod ad novas tutelas vocari non poteſt, §. *item ij, qui. d. l. fin. C. Si tut. vel curat. Reipub. cauſſa abſ.* cujus tres rationes aſſignantur *ab Aldob. ibid.* quem refert & ſequitur *Schneidevv. eod. h. tit.* Tutelam tamen ſuſceptam non omninò deponit, ſed tantùm remittit, & ab ea per anni ſpacium vacationem non habet, ſed reverſus illam ſtatim recipere tenetur, *d.* §. *item qui, h. tit.* Quinimò etiam alia abſentia non juſta modò, ut militiæ, ſed & injuſta, ut deportationis, exilii, deſertionis &c. excuſat, *l. ſed etſi milites, cum LL. ſeqq. l. planè. l. propter. ff. h. tit. VVeſenbec. in paratit. n. 3. ff. eod.* Qui tamen ſibiipſi quoad hoc contrarius videtur, *in d.* §. *item qui, in verb. Reipub. Inſtit. h. tit.*

Excuſat quoque dignitas, ut Præfectura, Conſiliariatus, Magiſtratus cum imperio, legatio &c. *l. adminiſtrantes. & l. Iuriſperitos. ff. h. tit.* §. *& qui h. tit.* Hac nihilominùs adhibita limitatione, ut tantùm ſemel ſuſceptam tutelam deſerere non poſſint, *d.* §. *& qui. l. Non ſolùm.* §. *3. ff. eod.* Multa enim non ſuſcepta deprecari licet, quæ ſemel ſuſcepta perfici debent, §. *Mandatum. Inſtit. Mandati. VVeſenbec. in* §. *& qui. Inſtit. h. tit.* Et multa impediuntur in principio, quæ poſtea facta non tolluntur, *l. patre furioſo. iunct. gloſſ. in verb. retinere. ff. De his qui ſunt ſui vel alien. iur. Schneidevv. in d.* §. *& qui. n. 2. Inſtit. h. tit.* 6

Excuſationis quinta cauſſa lis eſt, Litem intellige de omnibus bonis, §. *item propter. Inſtit. h. tit.* vel majori parte, *l. propter. ff. eod. l. ſi ut allegas. C. d. tit. Dd. in d.* §. *item propter. Inſtit. hic.* 7

Sexta

8 Sexta caussa tria onera tutelæ. Tres enim tutelæ vel curæ plurium sive emancipatorum, *l. si quis inter, in princ. ff. h. tit.* sive extraneorum, vel pupillorum, *l. Iurisperitos. ff. h. tit.* vel mente captorum, *l. 2. §. fin. in fin. eod. tit.* Patrimonia divisa habentium, *l. 3. eod. tit.* aut unum ita diffusum, ut pro pluribus cedat, *l. si quis tres. l. 2. l. Spadonem. §. fin. d. tit.* à tutela quarta excusare solent, propter difficultatem conficiendarum rationum & administrationis gerendæ, *§. item tria. & ibi Dd. Inst. h. tit.* modò affectatæ tutelæ non fuerint, *l. unic. C. Qui num. tut. d. §. item tria. l. Spadonem eod. tit.* Affectatum enim ut odiosum est, secundum proverbium, non sic etiam onerosum: neque intra tres menses finituræ, *l. non tantùm. ff. h. tit.* Nec refert, an tertiam Tutor administret nec ne, modò de illius periculo obnoxius sit, *l. si is, qui Tutores. vers. nec me movet. ff. de admin. tut.* Imò etiamsi à tertia appellavit, interim quarta non est onerandus, *l. 4. in princ. h. eod. tit.*

9 Septima excusationis caussa Paupertas est, *§. sed &*
10 *propter. Instit. h. tit. l. paupertas. ff. eod. tit.* Pauperi enim paupertas ipsa per se, satis est oneris, *ut innuit text. & gloss. in d. §. sed & propter*, nec voluit lex alienis curis gravare eum, qui victum quotidianum sibi laborando cogitur quærere. Et pauper etiam in seipsum crudelis esset, qui tutelam susciperet, & pupilli caussam sequeretur, & res suas proprias negligeret, Quilibet namque sibiipsi proximus est. In considerationem tamen & hic venit favor pupilli: Cùm utile non est, Tutorem habere pauperem, qui impar sit oneri injuncto. Et nota, non omnem paupertatem excusationem præbere, *arg. §. sed & propter Instit. h. tit. l. suspectum. ff. De suspect. tutor.* Quis autem

autem dicatur pauper, *videatur Bertach. in suo repert. in* 11
verb. Pauper. gloss. Porc. & alij Dd. & Schneidvv. in d. §. sed & propter. n. 2. & seq. Et quamvis quis pauper præsumatur, nisi probetur dives, *Bertrand. in d. repert. in verb. Dives. & in verb. Pauper. contradicente VVesenbec. in d. §. sed & propter*, ubi dicit, Divitias & paupertatem ut mera accidentia non præsumi, tamen cum quilibet probare debeat id, quod fundamentum est suæ intentionis, credo Tutori alleganti paupertatem, etiam incumbere ejus probationem, facit ad speciem *text. d. §. sed & propter, ibi possit docere, Instit. h. tit.*

Octava caussa morbus est vel adversa valetudo. 12
Morbum intellige non quemvis, sed sonticum, quo quis ita affectus sit, ut ea imperitia socordiaque animi laboret, ut quòd etiam propriis negotiis superesse non possit, *§. item propter. Instit. h. tit. l. 1. C. Qui morb. se excus. l. post susceptum. ff. h. eod. tit.* Impossibile enim est, ut alterius tutelam vel curam suscipere & gerere debeat: imò & pupillo damnosum, *l. pen. in fin. h. tit.* Et sunt hi in illa caussa, ut illis ipsis Curator dari debeat, *§. sed & mente. supr. de curat. arg. d. §. item propter h. tit. l. 4. C. De posth.* Tantum abest, ut hoc munus aliis præstare possint, *VVesenbec. in d. §. item propter in verb. locum habet, Instit. h. tit.* Ideoque si perpetuus sit morbus, ut furor est & fatuitas, dabitur alius Tutor, & perpetuam excusationem præstat, Quinimò datio hoc casu ipso jure non tenet, *secundum Aldobrand. in §. item propter. n. 14. & 15. Instit. hic*, ubi tenet, quòd abusivè & impropriè hîc dicantur, morbo excusari posse, *n. 16.*

De cœcitate an excusat, hîc dubitat *VVesenbec. in §. item propter, motus per legem Etiamsi. ff. De auct. tut.* seipsum

tamen explicat, ut ibi videre est. Nec etiam habet difficultatem hæc quæstio. Cùm cœcus sine dubio perpetua valetudine laboret, & plerique cœci non ita commodè suis rebus supersint, quinimò & miseri sint, secundum vulgatum, Ein blinder Mann ein armer Mann.

An verò ipso jure tutus sit, & executione non indigeat, moveri potest. Quod videtur prima fronte negandum, potissimùm cùm lex expresse dicat, cœcum tutorem esse posse cæteris paribus, *& in l. post susceptum. ibi, disponere potest. ff hoc tit. facit etiam. §. item propter. Instit. h. tit. l. etiamsi tutor ff. De auct. tut.* Sed in hoc contrarium tenent alii, distinguentes, Si eo tempore, quo quis datus est tutor, jam sit cœcus, dationem non valere, nec excusatione aliqua opus esse, cùm ne volens quidem admittatur: Sin verò impedimentum superveniat, præstare cœcitatem volenti excusationem, *Sylvest. Aldobr. in d. §. item propter. n. 15. & 16. Schneidevv. ibid. n. 1. Instit. h. tit.* Cujus sententiæ colorem facit, *l. 1. §. secundo loco, in fin ff. De postul. & probat. l. luminibus. C. qui dar. tut. vel curat. poss. l. 1. C. Qui morb. se excus.*

13 Nona excusationis caussa, est literarum imperitia, si nimirùm quis nesciat literas pingere & legere, ille enim cùm inventarium & rationes nec legere nec scribere possit, sed per alium hoc facere teneatur, à tutela se excusare potest, ne ex hoc & auctor ipse & pupillus lædatur, *§. similiter, & ibi gloss. Aldobrand. & Dd. Instit. h. tit.* Verùm si non sit expers negotiorum ejus excusatio admitti non debet, *ut dicitur in l. Athleta, in fin. ff. h. tit.* Huic tamen repugnare videtur *text. in § similiter eos, Instit. h. tit.* qui præsupponit illum, qui literarum nescius est habere excusationem, etiamsi non sit expers nego-

negotiorum. Contrarietatem hanc pauci hîc considerant, & difficulter tolli poteſt. Nefas ſiquidem eſt dicere, malè à Triboniano relatum fuiſſe Pii Antonii reſcriptum, nefas item erraſſe Ulpianum & Paulum cum æquitati maximè conveniat, quòd non ſit admittenda excuſatio eorum, qui literas neſciunt, ſi alias negotiorum non ſint expertes. Nam ſi omnis literarum ignarus ſe excuſare poſſet, quis apud ruſticos ſaltem legitimus eſſet tutor, qui communiter literas neſciunt legere & ſcribere, & tamen & bona & pupillos relinquunt. Diligenter hoc conſiderat Aldobrand. judicans hanc contrarietatem hoc uno diſtinctionis fœdere conciliari poſſe, ut dicamus, quòd in hoc ſummopere verſetur officium judicis ad dignoſcendum, num ea ſit literarum imperitia, vel ea rerum experientia & uſus, ut probari vel improbari, admitti vel non admitti, excuſari vel non excuſari debeat: Et ſi literarum neſcius ſit, neque aliud appareat, admittatur excuſatio, ut hîc, ſi verò non ſit expers negotiorum, non admittatur, *Aldobrand. in d. §. ſimiliter. n. 2. 6. 7. & ſeq. facit gloſſ. ibid. & doctrina Baldi, quam ſequitur Decius in c. ſuper literis. col. 4. De reſcript.* ut ſcilicet ruſticus ſagax non excuſetur. Hanc difficultatem aliter tollere nititur *VVeſenb. in d. §. ſimiliter. in verb. eſſe excuſandum. dum l. Athletæ. §. 1. intelligit*, quòd ibi imperitus literarum à procuratione negotiorum non excuſetur, cum reliquis tutoribus veluti adminiſter adjungi poſſit. Sed an textus hanc interpretationem admittat, aliis examinandum relinquo.

Decima cauſſa inimicitia eſt, puta, ſi pater teſtamento aliquem tutorem dederit illius odio, ut nimirùm ipſi tanquam inimico moleſtiam & periculum vexa- 14

tionis & vindictæ sumendæ caussa, in explicata tutela creet, §. *item si. & ibi Dd. Instit. hic.* Sed unde hoc æstimabitur? Putant nonnulli, in dubio censeri & præsumi inimicum sic datum, *Bart. in l. 1. C. Si propter inimic.* quem ibi sequitur *Ioan. de Platea Ioh. Fabr. in d. §. Item si. & ibi Ang.* Quemadmodum testis inimicus in dubio præsumitur inimicitiarum caussa contra inimicum deposuisse, *l. 3. in princ. ff. de testib.* sed hanc sententiam improbat *Aldobrand. in d. §. item si n. 2. & 3. considerando text. in l. Athletæ. § dat remissionem. ff. De excusat. tut.* Et existimat id totum arbitrio judicis committendum, *per text. in l. 1. ibi præsidis æquitas faciet. C. Si prop. inimic.* Qui ex conjecturis hoc dijudicabit, si ex aliis constare potest vel non potest, quòd mutaverit animum offensus & inimicus, *ut dicit gloss. in d. l. Athletæ. §. dat remissionem*, quam notabilem celebrat *Aldobrand. hic. & Hippol. de Marsil. post Bald. in l. 1. §. præterea. col. 3. ff. De quæst.* Sed quid si judex excusationem admittet, judicans propter inimicitiam Tutorem quem esse datum? Puto, quòd excusatus actionem habeat contra heredem dantis, ad omnia damna & expensas litis, prout expressè & in specie tenet *Sylvest. Aldobrand. in sæpè d. §. item si. n. 6. allegans ad hoc gloss. in terminis. in c. honoratus. distinct. 74. in pr. quam sequitur Præpos. & alij ibid. facit text. in l. severiter. C. de excusat. tut. vel curat.* Insuper hoc loco notandum, quòd non nisi capitalis inimicitia in consideratione, quoad excusationem à tutela habeatur, & ejusmodi inimicitiæ excusant à qualibet tutela, §. *inimicitiæ & ibi gloss. & Dd.*
15 *Instit. h. tit.* Quæ autem dicantur inimicitiæ capitales, *vide post gloss. & alios Dd. hic apud Schneidevv. in §. item propter. n. 8. maximè verò Aldobrand. in §. inimicitiæ. n. 29. 30. 31.*

30. 31. 32. 33. Instit. h tit. Et pro cautela hic notant, Quod is, qui se excusare vult propter inimicitias, necesse habeat inimicitias capitales & allegare & probare, vel saltem tale quid, ex quo manifeste resultet, quod inter eos fuerit interpretatione juris capitalis inimicitia, *Aldobr. d. loc. n. 12. 13. 14. per multa iura ibi allegata.* Non tamen necesse habet probare, quòd non fuerit secuta reconciliatio. Nam licet ex naturali illa cognatione, quam inter homines natura constituit, *l. ut vim. ff. De iustit. & iur.* præsumatur in dubio amicitia inter homines: tamen inimicitia semel exorta præsumptione, juris præsumitur durasse, & huic præsumptioni standum, donec contrarium probatur, *l. in ipsius. ubi Bald. per illum text. C. famil. herc. Petr. de Anchor. Cons. 247. Bald. l. ex persona, col. 3. C. De probat.* Reconciliatio verò quomodo probetur, & an reconciliatio in mortis articulo facta, sit attendenda, *tractat Aldobrand. in d. §. inimicitiæ. n. 21. 25. 26. 27. Inst. hic.* Ubi, quoad primam quæstionem multum tribuit judicis discretioni: quoad alterum verò concludit negativè, non existimans pro reconciliatione habendam, videri enim remissum quoddam odium conscientiam lædens, metu mortis, & sæpè revirescere injurias infirmis convalescentibus, post alias auctoritates, *ibid. add.* cætera, quæ de inimicitiis, earumque effectu ab aliis cumulantur, aliena sunt, longumque esset, hæc omnia hic recensere.

Undecima caussa excusationis est controversia status, *§. item qui Instit. h. tit.* Capitalis enim inimicitia est, quando quis de statu quæstionem movet, *ut dicit hic gloss. Idemq; voluit Bart. in l. 3. § Non solùm. ff. De adimend. legat. facit text. in l. Qui cùm maior, in princ. per tot. & ibi* 16

 Bart.

Bart. ff. De bon. liber: Et habet hic tutor justam caussam offensionis, & pupilli interesse ne talis admittatur. Metuendum siquidem ut injuriam à patre sibi factam filio rependat, *VVesemb. in* §. *Item qui, Inst. h tit.* Nam:

Et vindicta bonum vita jucundius ipsa,

secund. Iuvenal: Satyr. 3.

17 Duodecimi caussa est Aetas, eaque vel major vel minor. Minor ætas facit quem ipso jure tutum; §. *Item major, Instit. hoc tit.* cum juribus concordant. Si quis enim sub alterius tutela vel cura esset, & esset nihilominus tutor vel Curator alterius, confunderentur non solum nomina, sed & res ipsæ, cum idem tutor & pupillus esset, contra naturæ ordinem, *Aldobr. in d.* §. *Item maior in princip. Inst. hoc tit.* Major verò septuaginta annis se excusare potest, *d.* §. *Item maior. l. 2 ff. h. tit. l. 3. ff. de jur. immun. l. vinc. C. qui ætat. se excus.* Cujus decisionis duplex affertur ratio, una ingravescens senectus, quæ per se species morbi, est, & magis quietem desiderat, quàm aliquas extraneas perturbationes, *Aldobr. in d.* §. *Item maior, in princ. & ibi Schneidevv. n. 3. facit civitatibus, ff. de Legat. c. magna de vot. & not. redempt. ubi Abbas refert*, statutum de infirmo disponens, in sene verificari. Accedit, quod *Aristoteles*
18 *tradit lib. 2. Polit:* Ubi senectutem morbum & mentis & corporis dicit, & quidem per se ipsum morbum naturalem esse, idem *Aristot. lib. 5. de generat. animal.* Item illud Plauti, senex cum ex templo est, jam neque sentit neque sapit, quo innuit in senibus sensum plerunque deficere. *Ruland. de commiss. lib. 1. cap. 12. & 13.* Altera quod Romani Magistratuum privilegia senibus concesserint *l. semper. ff. de iure immun. Aldobr. & Schneidevv. d. loc. Ioach. à Beust, in l. Ad personas egregias, n. 13. ff. de Iureiur.* faciunt huc quæ

quæ *Aul. Gell. lib. 2. cap. 15.* & quæ Scipio adversus Fabrum disserit, Itemque illud Juvenal:

Credebant hoc grande nefas & morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerat.

Hæc verò immunitas quàm senes quo ad tutelam & curam habent ad testimonij dictionem an extendatur, vide *Rutg. Ruland. de commiss. lib. 2. part. 2. cap. 5. n. 3. 5. 6.* Et de cœteris senectutis privilegijs, quæ tamen huc non spectant, videte *Felin. in c. in nostra, col. fin. De Testib. Andr. Sicul. cons. 23. col. pen. vers. accedat, lib. 1. Porc. in princ. Instit. de Testam. Felin. in c. Quoties. not. 3. de Testib. & Purpurat. in l. cum quid, ff. si cert. pet. pro parte quoq; Aldobr. & Schneidevv.*

Decimo tertio, Militia vacationem præbet, usque adeo, ut miles nec volens ad tutelæ munus admittatur, §. *Idem est in milite, Inst. hoc tit.* cujus ratio redditur in *l. 4. C. Qui dar. tut. l. Ab administratione. C. de legat. l. milites C. de loc. cond.* Et latius persequitur ICtus in *l. sed & milites, per tot. ff. hoc. tit.* Quid in veteranis sit vide *l. fin. C. de Excus. veter.* qui non ipso jure tuti sunt, sed excusationem habent. 19

An verò milites nostri temporis à tutela vacationem habeant ut olim, quærit *Angel. in d. §. Item & in milite,* & post illum *Sylvest. Aldobr. ibid. n. 27.* Et distinguendum puto, inter milites qui armis vacant, & in obsequio Principis sunt, & pro Repub. vel imperio in prælium descendant, & inter milites auratæ, ut vocant, militiæ, Ita nimirum, ut hi immunitatem habeant, ex pari ratione, quod non debeant privatis negotijs abduci ad Reipub. operis militiæ præstandis, *d. l. 4. C. qui*

dar.

dar.tut. d.l.ab administratione.C. De legat. d. l. milites. Alteri non item habeant, cùm non re, sed solo nomine sint milites, & militum atque militiæ laboriosæ & miseræ privilegiis non gaudeant, *Aldobrand. post al. in d.loc.* In quorum collegium sæpe sartores, lanii, sutores, coqui asciscuntur, quinimò & illi, qui vilissimam mercaturam exercuerunt. Quemadmodum de quodam Simone Baldo, porcorum mercatore, qui empto militiæ cyngulo, monilibus inter quadratos Coridones splendens, videntibus se deridendum præbuerit, refert *Aldobrand. in d. loc. n. 28.*

Et quòd de milite hîc disponitur, an etiam ad Clericos, Monachos & Ecclesiarum ministros extendatur, *videatur Schneidevv. in d. §. & in milite. Angel. Aretin. Consf. 26. col. 5. vers. circa secundum dubium*, ubi affirmat, dicens, Clericos non posse esse Tutores vel Curatores, *Borgnin. Cavalcan. in Tract. de tut. & curat. n. 288*, ubi declarat hoc dictum, vel potiùs contrarium sentit, concludens, Clericos non posse cogi, sed benè posse cum licentia superioris tutores esse, pro hoc allegat *Bart. in Consf. 143. vol. 1. Bald. Consf. 45. n. 1. in secunda parte. Bertr. Consf. 116. n. 1. vol. 2. Angel. Aret. in §. item maior. n. 3. Instit. Quib. mod. tut. fin. & in §. sed hoc iure. n. 3. vers. Qui autem. supr. de Attil. tut. pleniùs decidit Ludolph. Schrad. de*
20 *feud. part. 10. sect. 20. n. 27.*

Decima quarta excusationis caussa, Professio est. Et habent Romæ Grammatici, Rhetores, Medici, & qui in patria sua has artes exercent, vacationem, si intra numerum sunt legitimum ac definitum, *l. si duas. §. 1. cum §§. seq. ff. h. tit.* Grammatici primi sunt, Nam maximum onus eorum est, qui in prima illa ætate & pulvere

vere ſcholaſtico, præceptores ſe pueris exhibent, teſtabitur hoc expertus. Utilitas quoque hujus profeſſionis quinimò & neceſſitas maxima eſt. Sine Grammatica enim, ne umbra quidem eruditionis alicujus poteſt exiſtere. Nec ferendi ſunt, qui hanc artem ut tenuem ac jejunam cavillantur. Nam rectè Quintil. dixit: Si quis Grammatices fundamenta non fideliter jecerit, quicquid ſuperſtruxerit, corruet.

Grammatica neceſſaria pueris, & Oratoribus inprimis, jucunda ſenibus, dulcis ſecretorum comes, quæ vel ſola in omni ſtudiorum genere plus habet operis & utilitatis, quàm oſtentationis, *Quintilian. lib. 1. cap. 4. & alibi rectè dicit Ioachim. Camer.* Neceſſariam eſſe Grammaticam ad omnem doctrinam& eruditionem, facit ille trivialis verſiculus:

Fruſtrà Doctores, ſine me coluêre ſorores.

Quinimò ſecundum *Cornel. Nepot.* titulus & nomen eru- 21
ditionis illis ſolùm deberi, qui Grammatici ſunt. Hinc inter tria mala, id eſt, onerosa à Socrate relata eſt Grammatica, non modò reſpectu diſcentium, ſed & docentium illam, *Athen. lib.12.*

Rhetores ſecundo loco recenſentur. Quid enim prodeſſe poſſit Reipublicæ Orator, id *Cicero & Appius Claud.* docuerunt. Et certè ſi ſapientia ipſa, ſine qua tamen vita humana non regitur, ſine eloquentia parùm confert, *ut poſt Ariſtotel. refert Cæſar Raco. in diſcurſib. ſuis de Eloquent. & Rutg. Ruland. de commiſſ. lib. 1. cap. 15. n. 3.* Rhetorices profeſſionem maximoperè neceſſariam nemo non judicabit. Et licet *Chilo* optimam illam Rempublicam dixerit, quæ Oratores minimè audiret,

 & alii

& alii multi itidem variis allatis rationibus Rhetoricen damnarint, quòd nimirùm sontes pœnis eripiat contra utilitatem publicam, cùm publicè intersit, ne delicta maneant impunita, quòd sæpenumerò contra juris præcepta bonos in discrimen adducat; seditiones & turbas in Republica excitet, &c. His tamen abundè respondet *Fabius lib. 2.* Et hi abusus sunt, rei substantiam non tollentes, Si enim hæc hujusmodi ratione perpendatur, damnabitur Rex ipse, & omnis Magistratus, non semper bonus, sed quandoque perniciosissimus, Medicus Jureconsultus tolletur. At non ideò sub dio habitare debemus, quòd aliquando domus corruerit & inhabitantes ruinâ oppressi sunt, *Sylvest. Aldobr. §. item Roma, n. 1. h. t.*

Similiter & Medici eodem privilegio gaudent, & non immeritò, cùm utilitas & commodum eorum in aperto
22 sit. Liberos enim homines in civitate utiles, conservant, atque in vitam quasi sua virtute secundum DEUM sæpè restituunt, *Aldobr. hîc.* Verùm cùm extra controversiam sit, maximam malorum partem à Medicis proficisci, si vel imperiti sint, vel negligentes, *Erasm. in Apopht. lib. 1. fol. mihi 153.* Medicum hoc loco non debemus intelligere ejusmodi, qualem Diogenes olim perstrinxit, qui nimirùm priùs fuerat Palęstrites, at ignavus, cui dixit, An eos, qui te hactenus dejecerunt, nunc vicissim dejicies. Dejicit luctator, quem superat, & dejicit Medicus, quos in lectum conjicit, aut in sepulchrum. Sentiens illum tàm malum esse, & ignarum Medicum, quàm fuerit ignavus Palæstrites, *refert Erasm. in Apopht. lib. 3. fol. mihi 332.* Sed talem, qui eruditus sit, secundum artis præcepta experiatur, & diligens sit, *Anton. de Butr. in c. ad aures de ætat. & qual. Ioan. Monach. in Rubr. de hæret. lib. 6. Sylvest, Aldobr. in d. §. item Roma. n. 8. Instit. h. tit.*

Juris-

Jurisconsulti non fit mentio à Triboniano, *in d. §. item Romæ.* Neque etiam excusatur ille, nisi Romæ profiteatur, *in l. sed & reprobari. §. fin. ff. h. tit.* & nisi fuerit Princîpi à consiliis, *l. Jurisperitos. ff. eod.* Quod interpretes etiam ex identitate rationis extendunt ad illum casum, si in aliis civitatibus, ubi publicum est Gymnasium jura quis profiteatur, *Aldobr. & Schneidevv. post alios Dd. in d. §. item Romæ, Instit. h. tit.* Sed Jurisconsulti cur non æquè excusentur, ut Medicus, Rhetor & Grammaticus, multis ex caussis dubitari potest. Cùm nulla sit illustrior scientia, quàm Jurisprudentia, *de qua in l. Quidquid. C. De advoc. divers. iud. l. 1. C. de assess. domestic. l. laudabil. C. de advoc. divers. iud. Rutg. Roland. de commiss. lib. 1. c. 14. n. 2.* De cujus etiam utilitate, quinimò & necessitate nulli non constat. Quid enim Respublica? Quid Mundus sine Lege? Ut corpus hominis sine mente, sine nervis, sanguine & membris: *Respondet Cic. pro Cluent. & meminit Quintil. lib. 5. cap. 11.* & rectè etiam *Demosthenes* dixit, Leges esse animam civitatis. Accedit, quòd Jureconsulti dicantur Sacerdotes Justitiæ, *l. operum. ff. De iustit. & iur.* & militare dicantur, nec minùs providere generi humano, quàm si præliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent, *l. advocati. C. De advoc divers. iud.* 23

24

De Philosophis non est, quod dubitetur; *text. est in l. si. duas. §. fin. in l. sed & reprobari. §. 1. §. sunt autem cum similib. ff. h. tit.* Et nota, quod olim Philosophi, Sophistæ appellati sunt, *ut de Pythagora scribit Cic. lib. 1. de nat. Deor.* 25 Nunc in invidiam abiit nomen, ut hi propriè Sophistæ dicantur, qui fictam quandam sapientiæ speciem jactant, quique ostentationis, aut quæstus gratia philosophantur. Cùm & illi fallacibus & contortis ludunt conclusiunculis, *Faber Soran. in theus. erudit. fol. mihi 777.*

26 Geometræ & Arithmetici non habent excuſationem, *l. Geometræ. ff. h. tit.* Licet Geometria & Arithmetica etiam ſuas habent laudes, de quibus poſt alios *Rotg. Ruland. de commiſſ lib. 1. c. 16. & 17.* Ingenium enim acuit & ad omnes ſcientias addiſcendas juvat, & quaſi regit res omnes, quæ in vita humana accidunt, *Cæſar Rauc. in diſcurſ. de laud. Geometr. fol. 196. l. 2. C. De maleſic. & mathem.* Hinc Plato voluit, ne quiſquam accederet ad inveſtigationem aliarum artium & diſciplinarum, niſi Mathematica priùs inſtructus, *refert Octa. Mag. in Tract. de legat. cap. 1. fol. 40. Cæſar Rau. d. l. Rutg. Roland. de commiſſ. lib. 1. cap. 17.* Hinc item Geometria, præſertim apud Græcos in ſummo honore fuit, *ut teſtatur Cic. 3. de Orat.*

27 Decima quinta cauſſa excuſationis Abſentia eſt, & diſtantia locorum & bonorum, Licet Tutor datus ſimpliciter à Teſtatore, ad univerſum patrimonium pupilli datus intelligatur, quocunque locorum id etiam ſitum ſit, *§. Datus autem. Inſtit. h. tit. l. propter litem. §. licet. l. non ſolùm. §. & qui in teſtamento. ff. eod. l. teſtamento. C. d. tit.* & hoc quoad Tutorem teſtamentarium nullum habet dubium, ſed dubitatio eſt in dato ſimpliciter à judice: Et communis opinio eſt etiam à judice ſimpliciter datum, intelligi datum ad univerſum patrimonium, *Angel. Aldobr. Schneidevv. & Dd. hîc. Socin. poſt alios in Conſ. 36. col. 4. lib. 1. facit text. d. §. datus autem,* qui generaliter & indefinitè loquitur *Inſtit. h. tit.* Excuſare ſe tamen poteſt, ut modo dictum eſt. Qualiter verò & quatenus videatur, *l. propter litem. §. licet. & §. fin. ff. h. tit. §. Qui autem. Inſtit. eod. l. non ſolùm. §. & qui teſtamento. ff. eod. & l. teſtamento. C. eod.*

28 Circa quod notandum, quod Tutor teneatur adminiſtrare in eadem Provincia, etiamſi patrimonium divi-

divisum sit etiam ultra centum milliaria: In diversa vero Provincia excusetur, dummodò distet per centum millia passuum, ut expresse dicit *text. in d. l. propter litem. § licet* Et quod de Senatoribus in eadem lege dicitur, hoc speciali favore introductum est, ne videlicet longiùs abesse cogantur incommodo Reipubl. *ita tenet Dyn. quem sequitur Nicol. de Neapol. & Alberic. in d. l. propter litem. & Sylvest. Aldobrand. in d. §. datus autem. n. 4.* Et centum milliaria non à finibus Provinciæ, sed à domicilio, si in alia Provincia administratio erit facienda, numerabuntur, *Aldobr. in d §. Datus autem.* Milliaria hìc intellige Italica, à mille passibus dicta, *gloss. in l. mille passus. ff. De verb. signific. Spieg. in lexic. in verb. miliare*, quo- 29
rum miliariorum Italicorum centum, constituunt milliaria Germanica & Hispanica viginti, Gallica quinquaginta, secundùm scalam juxta mappam Europæ oper. Theat. orb. terrar. Petri Plami insertam.

Decima sexta caussa est tutelæ gestio. Nam qui ges- 30
sit tutelam alicujus, non cogitur ejusdem esse Curator, *§. Qui tutelam, Instit. h. tit.* etiamsi testamento fuerit datus, *l curator. C eod. tit.* Quia videtur & patri & filiis sufficere debere, si tutor ut amicus suo labore in aliquibus amici officium expleverit, *gloss. & Dd. communiter. in d. §. Qui tutelam per text. in l. tutori. C. De negot gest.* Hac tamen excusatione liberti uti non possunt, *l. liberti. C. hoc tit.* Ideò, quòd libertatem rem inæstimabilem à patrono consecuti sunt, quæ facit, ut nullà excusatione juvandi sint, quin persolvant gratitudinis officia illi, à quo tanto beneficio affecti sunt, *Aldobr. in d. §. Datus autem n. 5. in fin. facit text. l. si quis à liberis. §. solent judices cum aliis. §§. seqq. usq. ad fin. ff. De agnosc. liber.*

31 Decima septima caussa excusationis, matrimonium est, propter quod maritus excusare se potest à cura uxoris, etiam postea susceptum, *§. idem rescripserunt, Instit. h. tit. concord. text. in l. fin. ff. eod.* imo si velit, non potest esse Curator, *l 2. C. Qui dar. tut. poss. l. virum. ff. De curat. furios.* sed tenetur sub pœna infamiæ alium Curatorem petere, *l. amplissimi. C. eod.* Et quamvis hoc videatur durum, cùm maritus præsumatur benè erga res uxoris affectus, & caput sit uxoris, ejusque procurator esse possit, *l. maritus. C. De procurat.* & inter Procuratorem & Curatorem parum differre videatur, Lex tamen prohibens suas habet rationes, *quas vide apud gloss. in d. §. idem rescripserunt Schneidevv. & alij D. ibid.*

Et hactenus de caussis excusationum, quæ tàm Curatoribus quàm Tutoribus communes sunt, *Rub. tit. Instit. h. tit. cum concord.* Præter has plures *vide in l. Nec Senatorum. & l. humanitatis. C. h. tit. l. non tantùm. §. eos. & §. fin. ff. eod. l. administrantes. l. cùm ex oratione. l. 1. ff. eod. l. licet. C. eod.* De modo verò & tempore excusandi, *vide §. Qui*
32 *autem. & ibi Dd. Inst. h. tit.* Estque hic notandum, Quòd is, qui excusationem habet, si ea neglecta tutelam suscipiat, & se negotiis gerendis immisceat, excusatione, cui renunciavit, uti non potest, *l. 2. C. Si tut. fals. alleg. l. non tantùm. §. 3. ff. h. tit.* De quo vide distinctionem *Cuiac. in l. 7. & 8. de excus. tut. & VVesenb. in d. § idem rescripserunt*, item
33 & illud, quòd is, qui ex falsis allegationib. excusationem meruit, onere tutelæ non sit liberatus, *d. §. ijdem, & tot. tit. C. Si ex fals. allegation.* Decreta enim ex falsis allegationib. lata, per se & ipso jure nulla sunt, *l. Seia. ubi Bart. ff. De tut. & curat. dat. ab his. l. cùm hi. §. si prætor. ff. De transact. Dd. in l. iure possidet. ff. de acquir poss. text. in l. cui agnitis. ff. de exceptio.* Et is tutor, qui ex caussa falsa excusationem etiam per decre-

decretum judicis obtinuit, nihilominùs ab eo tempore, quo cognovit se tutorem datum, perinde tutelæ judicio obnoxius est, ac si is nullam omninò excusationem impetrasset, *§. fin. & ibi Ioan. Fab. Ang. Aldobr. & Dd. Inst. h. tit. l. qui testamento. & ibi Dd. ff. eod. facit l. Seia egressa & ibi Bart. ff. de tut. & curat. dat. ab his. l. magis puto. §. si as alienum. ff. de reb. eor. Bart. Ias. & Dd. in l. si is, ad quem. ff. de acquir. hered. Bart. in l. iustè possidet. ff. de acq. poss.* Et qamvis in hoc contrarium teneat *gloss. in l. quidam decedens. §. fin. ff. de admin. tut.* Ejus tamen opinio communiter est rejecta & improbata, nisi in casu, ubi tutor vel curator simul causam veram & falsam in judicio proposuerit, *Rom. Cons. 235. n. 3. Schrad. de feud. part. 10. sect. 20. n. 19. facit text. l. qui testamento. ff. h. tit.* Notandum & illud est, Quòd tutor datus favore pupillorum à decreto nominationis appellandi potentiã non habeat, sive à lege, sive à judice, sive à testatore sit datus, *§ qui autem, Inst. hic. l. tutores. C. eod. tenet Alberic. in d. l. tutores facit text. clarus in l. 1. §. si quis tutor, ibi, non oportet appellare. ff. Quand. appell. sit.* Quamvis nihil vetet, quo minùs à sententia rejectæ excusationis appellare possit, *d. l. tutores. & l. scire oportet. ff. h. tit. l. quinquagin. ta, C. eod.* sumpto argumento à contrario sensu, *l. si quis tutor. §. fin. ff de rit. nupt.* Porrò & hoc notandum, quòd tempus 34
ad excusationem præsentium incipiat currere à die scientiæ, *l. sive oportet. §. sufficit. vers. si enim quis ff. h. tit.* Igno- 35
rantia enim non currit, etiamsi ignorans per annum vel ulterius onus tutelæ agnoscere neglexerit, *l. etsi scisces. cir. fin. & ibi Dd. C. de admin. tut. l. si tutor petitus. C. de peric. tut. & curat. Tyraq. in Tract. de utroq. retr. part. 1. §. 35. gloss. 4. n. 1. & seq.* Crassa verò, supina vel affectata ignorantia ipsi 36
non patrocinabitur, *l. si tutor. & ibi gloss. & Dd. C de peric. tutor. Anton. Gab. Roman. in Tr. reg. lib. 6. Tit. de reg. iur.*
Insuper

37 Insuper & hoc tenendum, Si tutor intra legitimum tempus tutelæ administrationem neç suscipiat, nec se excuset, quòd nihilominùs ab eo tempore, quo cognovit sibi tutelæ munus delatum, onus tutelæ curæve non administratæ ad eum spectet, & is tutelæ periculo obnoxius redditur, in tantum ut pupillum, vel minorem indemnem servare, eique damna omnia, omneque interesse restituere teneatur, præter jam dictos omnes tenet *Socin. Cons. 2. n. 4. lib. 1. Ruin. Cons. 108. n. 15. lib. 1. Aldobr. §. suspectus. n. 7. Instit. de suspect. tutor. Azo in sum. C. De admin. tut. Schrad. de feud. part. 10. sect. 20. n. 6. 36. 37. & seqq.* Et hæc damna & interesse per juramentum in litem probari possunt, *Ioh. Plot. in Tract. de in lit. iurand. §. 5. n. 16. Schrad. d. loc. n. 13.*

Præterea quomodo hæc scientia alicui nimirùm Tutoris vel Curatoris munus injunctum esse, quoad hoc, ut illud agnoscere cogatur, vel se excusare, & si hoc non fecerit, periculo tutelæ obnoxius sit, ad notitiam deduci debeat, *vide Schrad. d. loc. n. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. & seqq. usq. ad n. 66. post infinitos alios Dd. allegat. ibid. Tyraquell. in Tract. de utroq. retract. part. 1. §. 1. gloss. 1. n. 20. usq. ad n. 24. & §. 36. gloss. 2. n. 30. 31. 32. & seqq. l. in totum. & ibi Dd. ff. De reg. iur. Bart. in l. Quidam decedens. §. fin. ff. De admin. tut. Iaf. in l. 1. ff. Per quem fact. fuit. gloss. l. si tutor petitus. & ibi Bart. & Bald. Salic. & Dd. C. De peric. tut. Anton. Gabriel. Roman. in Tit. Regul. lib. 6. tit. de reg. iur. concl. 5. & 6. & Tit. de probat. concl. 5. & 6.*

In Titulum XXVI.

DE SUSPECTIS TUTORIBUS VEL CURATORIBUS.

SUMMARIA.

1. *Suspecti crimen ex L. XII. Tabular. descendit, originem habet & in forum deductum est.*

2. *Suspecti postulatio est utilis & necessaria.*

3. *Utilius est jura pupillorum illæsa servare, quàm post vulneratam caussam remedium quærere.*

4. *Suspecti postulatio dupliciter intenditur: Civiliter & criminaliter.*

5. *De suspecto qui cognoscant, eosq; removent.*

6. *Nihil tam naturale, quàm eo jure quodq; dissolvi quo colligatum est.*

7. *Tutores suspecti quomodo postulari possint.*

8. *Suspecti postulatio, est quasi publica & popularis.*

9. *Impuberes ipsi Tutores suos suspectos postulare non possunt: nec etiam ratione administrationis ante tutelam finitam contra illos agere, secus est in pubere ibid.*

10. *Suspectus quis dicatur.*

11. *Pauper aliàs honestus, non est vilis nec rejiciendus.*

12. *Paupertatem magistram morum esse & efficacem in universum exercitium virtutis, rectè dixerunt Antisthenes & Plutarchus.*

13. *Idoneus reputatur esse is, quem virtus probat, licet pauper sit.*

14. *Suspicionis justæ causæ in Tutore quæ sint, remissivè.*

15. *Tutor antequam gerere incipit, ut suspectus removeri potest.*

16. *Pœna Tutoris suspecti quæ?*

17. *Dolus in quacunq; actione infamat.*

18. *Dolus ab effectu, ut arbor ex pomo, conjecturis nimirum & indicijs probatur.*

19. Tutor remotus ob culpam, etiamsi ea lata sit, non æquè fit infamis.

20. Culpa lata non æquiparatur dolo, ubi lex expressè dolum exigit.

21. Ob culpam remotus Existimatio & fama laborat apud probos viros.

22. Suspecto postulato statim interdicitur Administratio, quoad cognitio finiatur: Et quidem ipso Iure, nec Iudicis interlocutoria exigitur.

23. Suspecti postulatio morte Tutoris extinguitur, nec ad hæredes transit.

1 CIRCA hunc Titulum primò inquirendum, suspecti crimen unde descendat, vel quæ ejus caussa sit efficiens? Et respondetur, crimen hoc ex Lege XII. Tabul. descendere, originem habere & in forum deductum fuisse. Ex hujus enim Legis dispositione delictum esse cognoscimus. Et cùm aliæ actiones nominatæ ex maleficiis descendentes non poterant habere locum, ideò, quòd nulla earum comprehenderet hoc crimen, fuit introducta hæc specialis postulatio, quâ perniciosissimum hoc suspecti delictum coërcetur. Estque hæc postula-
2 tio utilis & necessaria, *ut dicit text. in l. 1. ff. h. tit.* Quia facit, ne Tutor vel Curator (qui sub specie patris vel custodis vulpeculæ mores induit, *ut inquit Aldobr. in princ. n. 4. h. tit.*) abutatur potestate sibi à jure civili data & per-
3 missa, Quandoquidem utilius sit, jura pupillorum illæsa servare, quàm post vulneratam caussam, & bonis dilapidatis remedium quærere, *l. 1. C. Quand. lic. unicuiq. sin. iud. se vind. l. fin. C. in quibus caussis restit. in integr. necess. non est.* Et magis consulendum iis personis, quibus majus periculum intenditur, *facit text. in d. l. 1. ff. hoc tit.*

Dupli-

Dupliciter autem hæc postulatio intenditur, Civiliter & criminaliter. Civiliter, quibus casibus intenditur, & quando & quomodo criminaliter docet post alios, *Aldobr. in princ. Instit. hoc tit. n. 9. 10. 11. & 12. Schneidevv. ibid. n. 4.* De suspecto verò cognoscunt, & suspectos removent Romæ Prætor, in Provinciis Præsides, & Legati Proconsulis, *§. Datum est autem, Instit. hoc tit.* Ex mandato Proconsulis, *l. 1. ff. hoc tit. l. pen. ff. de offic. eius, cui mand. est iurisd.* quo casu non legatus, sed ipse Proconsul cognoscere videtur, *l. 3. ff. de offic. eius*, Præsidis verò Legatus non cognoscit, cùm præses ut Legatus Cæsaris, Legatum non habeat, *VVesenb. in princ. Instit. hoc tit. & in Paratit. de offic. Præsid.* 4 5

6 Et cùm nihil tàm naturale sit, quàm eo jure quodque dissolvi, quo colligatum est, *l. Nihil. ff. de reg. iur.* generaliter concludendum existimo, omnes judices de suspecto cognoscendi facultatem habere, qui tutores dandi potestatem habent, ita argumentatur *gloss. in d. §. datum est, & sequitur Aldobrand. ibid. n. 3. & Schneidevv. n. 1. facit §. non habentem, Auth. De defens. civit.*

7 Quoad illud verò, Quomodo Tutores suspecti postulari possint, constituenda est regula, Quemlibet Tutorem ut suspectum posse postulari, *§. ostendimus Inst. hoc tit. l. 1. & l. 3. §. 2. ff. eod.* Quod hodiè multò magis obtinet in omnibus Tutoribus etiam Testamentariis, vel ex inquisitione datis, cùm ex constitutione novissima Imperii etiam satisdatio ab iis exigatur, *ut suprà ostensum est.*

8 Estque postulatio suspecti quasi publica & popularis, hoc est, omnibus conceditur, qui pietatis officio fungi voluerunt, *ut hic. & l. 1 §. consequens. ff eod.* favore nimirùm pupillorum, quorum caussa quodammodò publica est, & esse debet, cùm etiam Reipubl. intersit, non negligi hujus ætatis curam, à cujus conservatione dependet conservatio civitatis, *l. proponebatur. ff. De iudic. VVesenbec. §. consequens Instit. hoc tit.*

Hinc Tutor Contutorem ut suspectum allegare potest, *l. 3. in princ. ff. hoc tit.* Item, non solùm mater, avia, nutrix & soror, sed & alia mulier, *§. consequens Inst. h. tit. l. 1. & l. pietatis. C. eod.* quæ tamen aliàs accusare non potest, *l. 1. ff. De accusat.* Quinimò & servus, licet & is non possit accusare, admittitur tamen in hoc judicio, ut judicem de fraudibus tutorum instruat, *l. fin. in princ. ff. hoc tit.* Et quod amplius est, Prætor ex officio sine aliqua accusatione suspectum removere potest, si ipsi de suspicione ex apertissimis rerum argumentis liqueat, *l. 3. §. præterea. & §. si tutor. ff. eod.*

9 Quòd autem impuberes ipsi non possint suos Tutores suspectos postulare, *§. consequens. l. impuberibus. ff. h. tit.* Id eò fit, quòd absque Tutore non habeant legitimam personam standi in judicio, præsertim in hac actione, quæ quodammodò est accusatio publica, *ut supr. dictum, & probatur l. 1. §. suspecti. ff. ad Turpil. l. 1. & l. 2. C. Qui hab. leg. pers.* nec etiam possint ex ratione administrationis ante tutelam finitam cum Tutore agere, *l. 3. & l. qui accusare. ff. de accusat. l. actus. ff. De admin. tut. l. 4. ff. De tut. & rat. dist.* Quod secus est in pubere, qui etiam manente administratione cum Curatoribus agere potest, maximè propinquorum consilio adhibito, *l. pietatis. C. h. tit.*

C. h tit. l. cum curatore. ff. de admin. tut. §. consequens. & ibi VVesenbec. Instit. h. tit. Non enim existimaverunt jura propinquos & necessarios consilium accommodaturos, nisi accusatio sit è re adolescentis, *Aldobr. in §. impuberes in princ. h. tit. arg. l. transactionem & ibi Dd. C. de transact.*

Et notandum hîc est, Quòd ille dicatur suspectus, 10 qui non ex fide tutelam gerit: tunc enim eum moribus esse talem dicimus, ut meritò suspectus æstimari possit, *l. suspectum. ff. h. tit. §. suspectus. Inst. h. tit.* sive hoc fiat socordia, aut culpa aut dolo, satis est, illum non, ut oportet, administrare, *Aldobr. d. §. suspectus. n. 3.* Et quia meliùs est antevertere damnum ipsis pupillis etiam dives, qui aliâs solvendo est, non suspectus modò dicitur, sed & ut suspectus removeri potest, si non ex fide tutelam gerat, etiamsi satisdationem offerat, *§. novissimè Inst. h. tit.* Animum namque leges attendunt, & mores non divitias tutoris. Unde fit, quòd pauper si fidelis sit & diligens, non habeatur vel removeatur ut suspectus ex sola paupertate, *§. fin. Instit h. tit. l. 5. & 6. C. eod.* Cùm vilis non sit, nec rejiciendus pauper aliâs honestus, *l. humilem. C. de nat lib.* Nec rectè dixerit *Horat. lib. 3. carm.* 11 *Od. 24.* Magnum pauperies opprobrium. Nec rectè *Mantuan. Eclog. 1.* Pauperies inimica bonis est moribus, &c. sed rectiùs *Antisthenes & Plutarchus* dixerunt: Pau- 12 pertatem magistram morum esse, & efficacem in universum exercitium virtutis. Posse tamen eum quasi minùs idoneum removeri, tenet *VVesenb. in d. §. fin. Inst. h. tit.* de quo ego subdubito, *propter text. in l. si quis stipulatus §. fin. ff. de verb. obligat.* ubi dicitur, Quòd idonei 13 plerumque non tàm patrimonio quàm fide æstimentur, tum etiam ideò, quòd Dd. tradant, illum etiam idoneum

 esse

esse & reputari, quem virtus probat, licet pauper sit, *Tyraq. post alios in Tr. de pœn. causs. 51. n. 42. arg. l. 1. C. de cond. in pub. hor.*

14 Suspicionis verò justæ caussæ in tutore quæ sint, enumerat *text. in l. 3. §. nunc videamus. & §. severus. & l. quoniam hæ, aliàs. Hæ enim. ff. eod tit. & Schneidevv. in §. suspectus, Instit. eod. ubi post Plat. tradit etiam, ex quibus caussis suspicio probetur.*

15 Notandum item, quòd tutor etiam antequam gerere incipiat, ut suspectus removeri possit, *d. §. suspectus autem. l. 2. l. 3. & l. 6. C. eod.* Nam quemadmodum is, qui satisdare debet, & non satisdat, vel compellitur ad satisdationem, *§. pen. supr. de satisdat.* vel removetur quasi suspectus, sine infamia, si inopiæ gratia hoc facit, cum infamia, si dolo malo, *l. 1. & l. 2. C. de tut. & curat. qui sat. non ded.* Ita & is, qui cessat, vel compellitur ad administrationem, vel si in eadem pertinacia perseveret, removetur tanquam suspectus, *d. l. 2. & 3. C. h. tit.* videlicet cùm administrare debet, & non administrat, *Cuiac. in Paratit. C. de suspect. tut. vel curat.* licet hìc mirè se torqueant *Dd. propter d. l. hæ enim. §. fin. ff. hoc tit. l. Quidam decedens. §. fin. cum l. seq. ff. de admin. tut. l. 2. C. de per. tut. l. Præses. C. h. tit. quas leges conciliat Aldobr. hìc in d. §. suspectus autem. n. 7.*

16 Pœna verò tutoris suspecti est, quòd remotus ob dolum fiat infamis, *§. suspectus Instit. hoc tit. concordat text. in l. fin. C. eod.* Namque nullâ ratione dubitari potest, quin meritò infamia laboret ille, qui pupillum fidei suæ commissum, dolo spoliat, cùm & aliàs in quacunque
17 actione dolus infamet, *l. 1. ff. de his, qui not. infam. VVesenb. in Parat. ff. de dol.*

18 Dolus autem quia extra non apparet, ideoque ab effectu, ut arbor ex pomo, conjecturis nimirùm & indiciis

ciis probabitur, *l. dolum. C. de dol.* Quoties ergò tutor machinatione aliquà vel fallacià utitur, ad decipiendum & circumveniendum, *iuxta l. 1. §. 1. ff. de dol.* ſemper dicitur dolo facere, & eſſe in dolo, veluti ſi evidens damnum pupilli evitare noluerit, aut apertum commodum ſequi, *l. 2. & l. 3. C. de ſuſpect. l. 3. §. is tutor. ff. eod.* vel ſi impediat diſtrahatve animum alicujus à benefaciendo ipſis pupillis, *Aldobr. in d. §. ſuſpectus. arg. l. ſi legatarius. ff. de dol.* Si in rebus pupilli graſſetur, *d. l. 3. §. Nunc videamus*, aut palàm in ſuos uſus vertat, *Aldobr. d. loco. l. 1. §. ſeverus. ff. eod.* Si latitet, ne pupillo decernantur honeſta, non modò ad eum alendum, ſed & inſtituendum moribus & doctrinis, aut præſens falſo contendet, non eſſe undè decernantur, *§. ſi quis tutor. & ibi Aldobr. VVeſenbec. in verb. puniendum. & Dd. Inſtit. hoc tit.* Si corruptis judicibus vel eorum miniſtris, per ſordes tutelam comparavit, *d. § ſi quis tutor, ibi, remittitur. l. 3. ff. de offic. præf. urb. l. 3. §. tutor. ff. hoc tit.* Ex qua lege etiam plures caſus elicere poteris.

Remotus ob culpam non æquè fit infamis, *d. §. ſuſpectus. l. 3. §. fin. ff. eod.* [illegible] *l. fin. C. eod.* Etiamſi lata ſit, *Ang. & Dd. in § ſuſpectus hoc tit. & in l. impuberibus. §. ſi fraus. ff. eod. VVeſenbec. in d. §. ſuſpectus*, ubi hanc ſententiam communem eſſe atteſtatur. 19

Et licet aliàs lata culpa dolo æquiparetur, *d. l. impuberib. §. ſi fraus. & ibi Dd.* Id tamen, ut hoc paſſu, quo ad removendum, ſic non quoad infamandum procedit, *VVeſenbecius d. §. ſuſpectus*, ubi hoc firmat duabus urgentibus rationibus: facit quod Dd. communiter tradunt, culpam latam non æquiparari dolo, ubi

20 ubi lex expresſè dolum exigit, *Bart. & Dd. in l. Quòd Nerva. ff. depoſiti.* Niſi velis aliquam facti infamiam hîc remanere, quemadmodum vult *gloſſ. in d. §. ſuſpectus.*
21 Et ſane negari non poteſt, quòd ob culpam remot⁹ exiſtimatio & fama laboret apud probos viros, quòd non eam diligentiam adhibuerit in rebus pupilli ejus fideicommiſſi quam aliâs diligens adhiberet, & ob quam, ſi pupillus aliquid detrimenti paſſus eſſet, ipſe conventus & condemnatus actione tutelæ infamaretur, *l. Quidquid tutoris. C. arbit. tutel. §. ex quibuſdam Inſtit. de pœn. tem. litig.*
22 Porrò, poſtulato ſuſpecto ſtatim interdicitur adminiſtratio, quoad cognitio finiatur, *d. §. ſuſpectus. l. eum qui. C. eod.* Et hoc favore pupillorum introductum eſt, cùm aliâs videri poſſet, poſtulatum ſuſpectum, durante cognitione poſſe adminiſtrare, ſi enim agitur, ut per ſententiam removeatur, ea expectanda videtur, non ex ſola poſtulatione vel accuſatione removendus, *arg. eorum, quæ habentur in c. venerabilem per ill. text. de offic. delegat.* Et quidē ipſo jure ei adminiſtratio interdicitur, nec judicis interlocutoria exigitur, *Aldobr. VVeſenb. & alij d. §. ſuſpectus. per l. ipſo iure l. Quod ſi fortè. ff. de ſolut. l. eum qui. C. eod.* Intelligitur autem à die litis conteſtatæ interdicta, *ſecund. Angel. in d. §. quem ſequitur Aldobr. ibid.* Et notandum, quòd ſuſpecti poſtulatio morte Tutoris extinguatur, nec ad heredes tranſit, *d. §. ſuſpectus. l. 1. C. eod l. pen. ff. eod.* Nam poſt finitam tutelam, quæ morte tutoris finitur, cognitio ſuſpecti ceſſat, *l. poſt finitum. ff. eod. d. l. 1.* ideoque actum ageret ulterius ad remotionem agens. Quamvis aliâs poſt litem conteſtatam crimen morte non ſoleat extingui, *l. 1. C. ex del. def. Bart. & Dd. l. 1. ff de privat. delict.*

INDEX

INDEX MATERIARVM IN hoc Commentario contentarum. Et designat prior numerus paginam; Alter vero numerum marginalem.

A.

Consen-

Defen-

tione

Matri-

N.

O.

Prepa-

Qua

Lar-

T.

